Aura Christi

FOAMEA DE A FI

CONTEMPORANUL

Aura Christi

FOAMEA DE A FI

„Această tânără scriitoare este animată de o rară pasiune formatoare. A se forma pe sine înseamnă totodată a-i forma pe alții. Nu ne miră recursul frecvent al eseistei la modelele formatoare, chiar dacă nu este nicidecum vorba de a repeta epigonic experiențe consumate. Modelul poate (și trebuie să fie) intrucâtva jucăuș. Ion Barbu este, în această perspectivă, un magister ludi. Cu o generozitate spontană, Aura Christi își împărtășește experiențele, e gata să dea sfaturi unor tineri poeți, în continuarea celor binecunoscute ale lui Rilke cel din Scrisorile către un tânăr poet.
Iată, așadar, cartea unei autoare cu un destin literar cert. Un destin pe care Aura Christi și-l asumă. Mai mult, ea și-l construiește cu orice sacrificiu."

Nicolae Balotă

„S-a constatat încă o dată o matură stăpânire a mijloacelor, un timbru aparte, original, în corul tinerei poezii și, mai ales, o frumoasă ambiție de a modela, de a uza de o întreagă gamă a tehnicii poetice în contrast curajos, aș zice, cu unii poeți sau poete ale celei mai tinere generații lirice ce uneori își diluează inspirația și temele personale într-un manierism ce frizează moda sau teribilismul literar. Cele doua teme ale volumului – «regalitatea și deificarea» – prin patosul reținut, printr-un cult aproape clasic al formei, trădează orizontul, anvergura ideatică a autoarei ce încearcă cu succes în acest volum să propună nu numai teme originale, dar să integreze în arta ei poetică modurile clasice ale bunei și marei poezii românești și universale."

Nicolae Breban

CONTEMPORANUL
ISBN 978-606-92471-0-5
9 786069 247105
www.ideeaeuropeana.ro
www.europressgroup.ro
www.contemporanul.ro

Copertă și colaj de Florin Afloarei

CONTEMPORANUL

AURA CHRISTI

♦

Foamea de a fi

JURNAL &
CORESPONDENȚĂ
& MEMORII

Colecția: Biblioteca Contemporanul •
Jurnal & corespondență & memorii
Coperta și colaj: Florin Afloarei

Editori: Aura Christi & Andrei Potlog
Lector: Adriana Teodorescu
Director economic: Mihaela David
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu

Editura Contemporanul
O.P. 22, C.P. 113, București, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: contemporanul@yahoo.com
www.ideeaeuropeana
www.contemporanul.ro

© Aura Christi
© Contemporanul

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CHRISTI, AURA
Foamea de a fi / Aura Christi ; ed. Aura Christi & Andrei Potlog. - București : Contemporanul, 2010
ISBN 978-606-92471-0-5

I. Christi, Aura (ed.)
II. Potlog, Andrei (ed.)

821.135.1-31

Carte apărută cu sprijinul
Administrației Fondului Cultural Național

AURA CHRISTI

Foamea de a fi

Jurnal de scriitor

Aura Christi s-a născut la 12 ianuarie 1967, la Chişinău. A absolvit Liceul teoretic român-francez „Gh. Asachi" (1984) şi Facultatea de Jurnalism a Universităţii de Stat (1990). Debut absolut – 1983. În 1988 e redactor la periodicul *Tineretul Moldovei*, iar în 1991 – redactor-şef al revistei de cultură *Galaxia Gutenberg*. În 1993 părăseşte Chişinăul şi se mută la Bucureşti. E angajată la revista *Contemporanul. Ideea Europeană* în calitate de redactor de rubrică; în 1999-2001 este redactor-şef adjunct, iar din 2002 redactor şef la aceeaşi revistă. Înfiinţează – în octombrie 2003, împreună cu Andrei Potlog – Fundaţia Culturală Ideea Europeană, Editura Ideea Europeană, apoi, în 2005, Asociaţia şi Editura EuroPress. În iunie 2009, se mută cu familia ei la Mogoşoaia.

Semnează în prestigioase reviste din România, Franţa, Germania, Belgia, Italia, Suedia, Rusia, S.U.A, Bulgaria. Este prezentă în antologii publicate în Franţa, Suedia, România, S.U.A., Germania, Rusia, Republica Moldova, Belgia. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al PEN-Clubului.

Cărţi de poezie: *De partea cealaltă a umbrei*, 1993; *Împotriva Mea*, 1995; *Ceremonia Orbirii*, 1996; *Valea Regilor*, 1996; *Nu mă atinge*, antologie, 1997, 1999; *Ultimul zid*, 1999; *Crini Imperiali*, antologie româno-engleză, traducere de Antuza Genescu, 1999; *Elegii Nordice*, 2002; *Cartea ademenirii*, antologie, 2003; *Arkitektura e natës* (*Arhitectura nopţii*), antologie în albaneză, traducere de Kopi Kyçyku, 2008

Cărţi de eseuri: *Fragmente de fiinţă*, 1998; *Labirintul exilului*, 2000, 2005; *Celălalt versant*, 2005; *Exerciţii de destin*, 2007; *Religia viului*, 2007; *Trei mii de semne*, 2007

Roman: tetralogia *Vulturi de noapte*: *Sculptorul*, vol. I, 2001, 2004; *Noaptea străinului*, vol. II, 2004; *Marile jocuri*, vol. III, 2006; *Zăpada mieilor*, vol. IV, 2007; *Casa din întuneric*, 2008; *Cercul sălbatic*, 2010

Cărţi de publicistică: *Banchetul de litere. Dialoguri cu...*, 2006

Traduceri: Anna Ahmatova, *Poezie şi destin*, 2001; Valerii Voronţov, *România*, 2003

Ediţii alcătuite şi îngrijite: *Romanul românesc în colocvii*, 2002; *Nicolae Breban · 70*, 2004; *Problema evreiască*, 2006; *Ion Ianoşi 80* (în colaborare cu Alexandru Ştefănescu)

Cărţi publicate în străinătate: *Geflüster/Şoptirea*, poeme, 2002 (Editura Dionysos, traducere de Christian Schenk, Germania); *Elegien aus der Kälte/Elegii din sfera frigului*, poeme, 2008 (Editura Pop Verlag, traducere de Edith Konradt, Germania)

Premii literare: Premiul pentru poezie al Ministerului Culturii, 1993; Premiul pentru poezie al Academiei Române, 1996; Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor şi al Editurii Vinea, 1997; Premiul pentru eseu al Uniunii Scriitorilor din Moldova, 1998; Premiul pentru poezie „Ion Şiugariu", 1999; Premiul pentru roman al revistei *Tomis* şi al Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor, *Sculptorul*, 2001; Premiul pentru poezie al revistei *Antares*, 2003; Premiul pentru roman al revistei *Convorbiri literare*, *Noaptea străinului*, 2004; Premiul „Autorul anului", decernat de Asociaţia Publicaţiilor Literare şi Editurilor din România, 2007; Premiul pentru roman al revistei *Poesis*, *Casa din întuneric*, 2008; Premiul „Opera Omnia pentru poezie" acordat în cadrul Festivalului româno-canadian „Roland Gaspariс" în ziua Bunelvestiri, 2009

„Trebuie să termin de scris totul, până vine valul, să termin *totul* de scris, până la val, şi valul, iată, înaintează..."

Marina Ţvetaieva

„Aproape e cerul, dar încă neatins, aproape iadul, dar încă neuitat pe deplin."

Rainer Maria Rilke

9 janv. 2007. Două săptămâni petrecute în Grecia. Ce căutam noi plimbându-ne, zi de zi, pe străzile Atenei, pe ulicioarele din oraşul vechi, numit de localnici Plaka, purtând parfumul abstract şi viu al vremilor de odinioară, urmele gânditorilor urmăriţi mental nu rareori şi consideraţi, pe bună dreptate, unul dintre vârfurile de neatins ale umanităţii? Ce căutam, cu gândul la iubitul Zenon, care susţinuse, fiind cu alumnii săi în bucătărie, că „zeii sunt şi aici"?; ce anume căutam încercând să ne facem timp, zi de zi, pentru a ajunge pe Acropole sau în preajma acestui epicentru de aur al culturii antice, inimă vie a urbei disputate aprig, în negura vie a timpului, de Athena şi Poseidon? De unde răbdarea, atenţia, dorinţa crescând în intensitate de a pribegi, iar şi iar, printre coloanele Turnului Vânturilor, construit pentru a deruta inamicii, de a contempla îndelung ruinele Templului lui Zeus sau pe cele ale Teatrului lui Dionysos, de a hălădui – numai ochi şi urechi – printre amintirile vii, în preajma locului unde se aflase statuia Athenei, Parthenonul intact în splendorile sale, Cariatidele regăsite în copie, pentru statuile originale ducându-se şi astăzi lupte acerbe, diplomatice? Ce căutam pe Acropolele invadate de lumina discret-evazivă a apusului sau pe Acropolele atinse de razele unui soare încă timid, încă păstrând splendorile Aurorei celei puternice? Ce căutam, ei, ce anume?, mă întreb până la prostraţie, până la spaimă, începând să resimţim cum ceva neobişnuit şi plin de forţă jubilează interior, prins de negrul mister de care ne lăsasem locuiţi în vreme ce fixam cu toţi ochii lăuntrici marea urbe, cu oamenii şi mandarinii şi câinii şi pisicile şi bijuteriile şi bulevardele largi, cu vegetaţia luxuriantă, în ciuda sărbătorilor de iarnă, cu ulicioarele discrete, adă-

postind, în afara miturilor răsştiute, repetate, alintate în gând, mari istorii, amintiri ghicite pe jumătate sau pe sfert numai? Dibuiam lumina violent-reținută, legănată pururi între versanții munților, cu certitudinea că lumina e un spectacol, lumina, ca la Rodin, trebuie învățată, subjugată, dominată, glorificată, supusă şi, în acelaşi timp, cântată mereu; căutam senzația de sublim avută pentru prima dată sub geana vie, calmă a soarelui apune, acolo, sus, în preajma Erechtheionului, când o mână mare şi puternică aşezase în noi o forță fără nume la care n-am fi îndrăznit să visăm: cea de a sta locului, de a ne ține respirația, de a creşte lăuntric pentru a fi locuiți de *ceva* uriaş, nevăzut, prezent până la țipăt – senzație căutată, răscăutată, visată, exorcizată pentru a fi descrisă, apoi rechemată iarăşi, în majoritatea cazurilor, previzibil, fără sorți de izbândă, deşi ne încăpățânam, uimiți şi pierduți în propria uimire, să dibuim, iar şi iar, cu antenele duhului lăuntric, aceeaşi stare, şi atunci când păşeam atenți să nu lunecăm printre stâncile, pietrele muşcate de valuri ale unei plaje sălbatice, veghind de departe urbea închegată de Theseu, miticul erou, şi devenită „cetate supremă şi incontestabilă" prin Şcoala de la Atena după instalarea la putere a lui Pericle, şi atunci când studiam (de fapt, cineva mai atent şi mai răbdător din mine studia) corabia mare şi suplă, copie fidelă, executată în timp, după vasul pe care navigase Ulise, vas purtând ochiul aducător de noroc, de un albastru nelumesc, legendar, şi când urmăream rapiditatea cu care se schimbă culoarea cerului, a mării, a munților, jocul de lumini viclene şi umbre majestuoase, ce ne-arunca într-o mutenie laborioasă, contemplativă, vie, nebunesc, nemăsurat de vie, aducându-ne aminte că edenul e prezent, e peste tot prin culoare şi muzică...

Ce căutam, aşadar, nemaisăturându-ne să pribegim, să ne plimbăm, să visăm, să ne înspăimântăm, să jubilăm, să învingem foamea, setea, să ne reducem din orele de somn, de odihnă, pentru a mai întârzia sub raza divinelor Cariatide, în preajma colinelor blânde ce fixau versantul dinspre Sud al Acropolelor, rezervate, în special, spun legendele, artelor dramatice, în umbra depărtată a Templului lui Zeus, sau în vecinătatea Bisericii bizantine Kapnikarea

sau a celei ce poartă numele mândrei şi frumoasei Artemis, alături de alte vestigii, monumente, biserici, mânăstiri, străzi, ulițe, numele cărora îl silabiseam, repetându-le aşa cum repeți versurile unui poem-capodoperă, aşa cum repeți timpii lăuntrici, învățați şi pururi neştiuți în egală măsură? Neschimbat în esențe. Cu gândul – mereu înalt, mereu subțire şi viu, nesperat de viu – la „draga mea antichitate dintr-un secol viitor"!

12 janv. Am împlinit 40 de ani. Nicolae mi-a scris din Franța: „Nu bănuieşti cât de mult regret că nu sunt lângă tine, acum, când treci în al patruzecilea an. Dar tu ştii că de fapt îți sunt alături şi mă bucur de fiecare bucurie a ta. Mai mult: sunt mândru de ceea ce însemni, de creația ta, de incredibila ta energie şi splendida ta ambiție literară; de fidelitatea ta unică, de complicitatea ta ce m-a făcut să mă simt mai puțin singur în acest mai-mult-decât-un-deceniu de când ne cunoaştem. Îți mulțumesc pentru toate acestea şi pentru altele, multe. Te rog să-mi ierți unele porniri excesiv de tumultuoase, ca şi unele momente – te asigur, foarte rare! – când mi s-a părut că mă îndoiesc de gravul şi profundul tău sentiment. Eşti un poet «stăpân pe mijloacele sale», cum spunea severul Maiorescu despre Eminescu. Nimeni şi nimic – cu excepția ta! – nu te mai poate abate de la drumul tău regal, de o rară anvergură în literatura noastră încă provincială. Şi eu sunt bucuros că mă număr printre cei foarte apropiați ție şi-ți promit, cu gravitatea pe care mi-o cunoşti, să nu mă schimb în ceea ce ne leagă.

În acest ceas aniversar, ce-ți pot ura altceva decât ceea ce-mi urezi tu mie? Păstrarea tuturor rarelor calități de care ai dat din plin dovadă, umanitate şi noroc, adică timp pentru împlinirea operei tale care, sunt convins, va fi memorabilă la un nivel înalt. Noroc şi în sensul de a fi cu ai tăi, ca şi de a te bucura de gratitudinea celor pentru care scrii. La mulți ani,

al tău, Nicolae"

Cristina (Breban) m-a copleşit cu urări: „Dragă Auraş, La Mulți Ani pentru ziua ta de naştere! Multă sănătate îți doresc, să rămâi cum eşti, impresionant de vie şi dăru-

ită, constantă, adevărată, dornică şi creatoare de destin, disponibilă şi generoasă, exactă, complice până la crimă, frumoasă.

O felicit pe draga de Liubaşa, Mama ta, şi îi doresc să se bucure de tine din plin, lungi, lungi ani! Mă bucur pentru Andy că te are şi vă admir pentru unicatul care sunteţi împreună. Şi mă bucur că facem împreună, toţi cinci, un nucleu, sper, indestructibil.

Cu caldă prietenie,

Cristina"

Visez Cariatidele. Ce fructuoasă a fost şederea noastră în patria zeilor!

„Unul în care să recunoşti ce iubeşti şi ce te înspăimântă şi tot ce rămâne neînţeles în toate acestea." (Rodin)

Cine să fie acel Unul?

Nu se poate, îmi repet ca un cretin, silabisind, e imposibil să nu fiu un mare scriitor; am suferit mult pentru asta; spre deosebire de alţii, am început prin a plăti, da-da, eu am plătit totul, totul, totul; nimic şi nimeni, niciodată, nu m-a abătut însă şi nici nu mă va abate din drumul meu; nici nu ar avea cum, pentru că acesta îmi stă în sânge, în templele de litere de-acolo.

Aroganţa, câteodată, e o forma a exactităţii!

Să nu supăr zeii prin aroganţa de adineauri, să nu supăr zeii.

Ştiam, da, ştiam că unul dintre epitetele atribuite frumoasei şi dreptei Artemis – zeiţa luminii lunare, iar în calitate de divinitate terestră, zeiţă a vânătorii şi săgeţilor „care nu greşesc ţinta" – în vechime, era Carie – festine organizate întru celebrarea ei în Laconia. Ce schimbare s-a produs, între timp!, la fel, cariatide, fiind numite elementele decorative, statuile dispuse pentru susţinerea unor balcoane! Mă gândesc, în această ordine de idei, câte modificări spectaculoase operează oamenii fie din stângăcie, fie

din inspirație, fie din felul lor de a fi, câteodată, distrați! Cum să așezi alături de numele zeiței vânătorii, reprezentată în majoritatea statuilor cu săgeata și arcul în mâini, un nume, un epitet atât de melodios – Cariatide – pentru ca apoi, dintr-un spirit de economie ori din cu totul alte motive, poate mai lumești sau de o cu totul altă natură, să împrumuți același nume unor decorațiuni? Oricât ne-am minuna, împotmolindu-ne în lipsa răspunsurilor la întrebările care ne bântuie, știu că nici una dintre senzațiile care mă locuiesc sau mă vor locui, în această ordine de idei, nu va constitui, vai, decât poate o palidă copie a stării de sublim avute acolo, sus, pe Acropole, în imediata, calda, mirabila proximitate a Cariatidelor!

Era o după-amiază târzie, relativ caldă, o după-amiază ce se înclina înspre soare-apune, cu un astru încă puternic, roșiatic, dispersându-și smocurile vii de raze pe suprafața pietrelor, a stâncilor, a coloanelor și fragmentelor de temple și statui și trepte, nesfârșite trepte. Era o după-amiază la care mă voi gândi, presimt, nu rareori, pentru a-i rumina sensurile abia ghicite, abia dibuite cu antenele duhului lăuntric, pentru a-i prinde în raza gândului ori a pre-gândului farmecul, parfumul abstract și totuși atât de concret, simțit atunci, când înmărmurit-năucă asistam la spectacolul dimprejur, neîndrăznind să mă mișc, necutezând să respir aproape, rămânând înfiptă în acel loc iubit, pentru a întârzia obscur-senina stare de care eram cuprinsă, clipă de clipă, conștientă, în ciuda ei, în ciuda mea, că ea se va topi, va dispărea, nelăsând decât încăpățânarea de a fi încă un pic, ei, câtuși de puțin, ca în acele minute, locuită de o zeitate căreia nu cutez a-i găsi, printre atâtea rubedenii spirituale ori de sânge, un nume potrivit în afară de acela visat, amușinat, răsvisat, gustat, ruminat: sublimul. Nivelul la care ne aflam era aproape gol, vizitatorii se împuținaseră vădit, rămânând câțiva, poate vreo cincisprezece, probabil, totuși, nițel mai mulți, oricum, infinit mai puțini în comparație cu zilele trecute. Era liniște, era cald, era sfârșit de decembrie; anul înclina să se încheie... Și cu toate că fuseserăm anunțați că programul de vizită e pe sfârșite, noi răream pașii, ne mișcam din ce în ce mai încet, spre exasperarea custodelui, a supraveghetorilor, pentru a

mai întârzia un pic acolo, sus, printre coloane şi fragmente de templu, o parte dintre acestea în renovare, atestând epoca înfloritoare, numită de aur, marcată o dată şi pentru totdeauna de Şcoala de la Atena...

După ce admirasem, într-un târziu, Atena modernă, văzută de la înălţimea Acropolelor, apoi Parthenonul cel înălţat de iscusitul Pericle (între 447 şi 442 î.Ch.), adăpostind statuia din aur şi fildeş a Athenei, al cărei chip a fost zămislit de prea fericitul Fidias, m-am surprins, la un moment dat, trăgând iarăşi cu ochiul la iubitele Cariatide, văzute, de astă dată, dintr-un alt unghi – proiectate pe ecranul unei bolţi de un albastru fără pată, cu un soare tot mai roşiatic – mândre în solitudinea lor neumană, învăluite în surâsul unei zeităţi mari şi puternice, care ezita să-şi denunţe numele şi ocupaţia, încât găsindu-le nitel schimbate, *în*-sufleţite, m-am întrebat cu voce tare, spre surpriza însoţitorilor mei, şi, într-o măsură identică probabil, spre uimirea mea: „Ce-au văzut Cariatidele? Ei, ce-au văzut?" Continui, apropo, să mă întreb şi acum, în raza amintirii acelor priviri locuite de *ceva* necunoscut, apt de a mă ţintui în umbra solară a aceleiaşi copilăroase interogaţii ce-mi stăruie – uimitor! – în memorie, nefiind nici ştearsă, nici atenuată de amănuntul dat de un coleg un pic răutăcios, şi anume că nici nu putea fi vorba de Cariatide, sus, pe Acropole, se află nişte copii, detaliu cu care, de altfel, eram la curent!

Eu nu sunt niciodată singură; *ceva* sau, cine ştie, poate *cineva* subtil şi puternic dinlăuntru îmi sugerează că este tot timpul cu mine, în mine, mă însoţeşte, îmi dă forţa necesară pentru a-mi urma drumul. Ceea ce nu mă împiedică, omeneşte vorbind, să mi se facă îngrozitor de frig – un mare frig resimţit fizic – la gândul cât de singură, Doamne, sunt în realitate. Am scris pe vremuri un adevăr terific despre mine, mai exact, despre solitudinea mea, exprimat la modul indirect; şi acum tremură carnea pe mine gândindu-mă la el: o singurătate care ridică munţii lumii acesteia la cer.

Şi, totuşi, totuşi, totuşi, solitudinea e unul dintre puţinele lucruri care, în esenţă, mă fac fericită; e condiţia pen-

tru a visa, pentru a gândi, pentru a citi, a asculta muzică, pentru a scrie, deci, pentru a fi eu însămi; tocmai de aceea, probabil, otrava singurătății în absolut, ca să spun așa, mă face fericită, umbrind prețul plătit pentru un asemenea gen de fericire. Dar ce este, ce poate fi absolutul? Pentru ce o asemenea existență *ne*-trăită? În ce scop? Și... până când? În ciuda acestor întrebări, precum și a altora, puse în aceeași ordine de idei, nu mă văd – o, imaginație monotonă, senin-trist-limitată! – făcând altceva în afară de ceea ce știu să fac, adică, iar și iar, să visez, să citesc și să scriu! Scrib nenorocit. Vocația ca vină, ca dar, ca blestem, ca soluție și... pretext de a amâna clipa recăderii în lume.

Cineva mă întreabă după vacanță ce fac. „O luăm de la capăt" răspund, mai exact, aud răspunsul spus *pre* gura mea, simțind cum îngerii trec prin raza unei mirări. Da. Mereu o luăm de la început; cât de interesată, cât de fascinată sunt de ceea ce iese din mintea mea! Mă pândesc, mă spionez, urmărind cum totul, până și cea mai neagră disperare, prinde viață *acolo*, între tâmple, și dă buzna în pagină. Aștept să se iște din nou ritmurile mele, *murmurul* acela interior care mă fac să mă recunosc în timp ce scriu; și totul, cum spuneam și alte dăți, curge și cântă și curge și se înfioară și tremură și vibrează la gândul că e unic, se întâmplă o singură dată, căci a doua oară, da, nu se poate! Mă uit – îl țin la capul patului – la *Marile jocuri*; e o carte frumoasă, arată bine vreau să zic, citesc pe furiș din acest roman – de fapt nu, nu roman; toate așa-zisele mele romane sunt poeme epice în realitate! – îmi plac anumite fragmente, dialoguri, descrieri, portrete, însă văd, mă surprind că nu am forța, răbdarea necesare pentru a citi romanul în întregime. Ce dezamăgire! Straniu e că nu mi-e rușine, pur și simplu, bâjbâi, și nu știu cum să-mi explic această stare, eu, care sap și scormonesc și sap iarăși ca să-mi explic totul și să mă aleg, în ultimă instanță, cu nimic altceva decât cu grămăjoare de cuvinte, ca bucățile smulse din trupul lui Osiris!

Va fi bine, spuneam; mirosea a sfârșit... Nu mai țin minte dacă e un vers al meu acesta.

Cred că încep să înțeleg de unde starea obscur-insistentă de derută. Am revenit de circa două săptămâni din Grecia. Îmi propuneam, la încheierea vacanței derulate sub semnul splendidelor ruine ale vechii Elade, să mă întorc la scrierea romanului *Zăpada mieilor*. Mi-am adus aminte, la un moment dat, că trebuie să-mi fac o programare pentru o consultație oftalmologică. O dată pe lună, doamna profesor Riri Manor, venită din Israel, consultă la Euroclinic. Pe 20 ianuarie îmi va spune, mi-a promis, ce trebuie să fac pentru a-mi rezolva nenorocitele mele probleme de ordin oftalmologic. Ei bine, încep ziua greu; ies din somn cu reală dificultate, de care mă amuz (când sunt senină), înveselindu-i pe ai mei. Fac, în acest sens, un tandem de zile mari cu pisoiul meu, Kolly. Lucrez câte ceva, scriu câte puțin la *Religia viului*, pe care vreau să o termin; pe urmă, fug la redacție, înnămolindu-mă, inevitabil, în activitățile redacționale. Și tot așa... Amân să scriu la roman; neștiind rezultatele consultației, amân, instinctiv probabil, să intru într-un proiect major (*Zăpada mieilor*). Dacă aș reîncepe lucrul la roman, aș folosi acest aspect ca pretext de a tergiversa rezolvarea problemelor cu ochii. Și aș face acest lucru din lașitate, din spaimă etc. Or, e limpede că așa nu se poate continua. Probabil medicii au dreptate: implanturile de cristaline la ambii ochi mă vor scuti de nu puține suferințe... Mama are dreptate. Sunt sucită. Dar cel puțin, scriind aici, am aflat, am înțeles despre ce anume e vorba. E un fel de a spune: *am înțeles*.

Am fost, ufff, la consultație. Riri (Manor)? Caldă, autoritară, prietenoasă; s-a purtat cu mine ca un vechi prieten, care atunci când, oho, calci în strâchini, te ceartă, firește! La un moment dat, a țipat la mine (după ce a calculat câtă vreme a trecut de la ultima operație – așa, circa 12 ani – m-a întrebat de câte ori am fost consultată de un specialist în acest răstimp, și, auzindu-mi răspunsul – de două ori – s-a uitat la mine așa cum s-ar fi uitat Hegel la Belinski, dacă i-ar fi citit scrisoarea către Gogol: ca la un sălbatic adică. Iar când i-am dat motivul neglijenței mele (nu prea am timp pentru peregrinări pe la medici), mi-a aruncat o

privire... Cam aşa se uita, vorba lui Andy, Lenin la burghezie, iar Spartacus la adversari!.

Mi-a făcut un control minuţios, m-a chinuit puţin; cu tot cu dilatările oftalmice de rigoare, vreo două ore. Bref, doamnei profesor i s-a luat o piatră de pe inimă. Situaţia ochilor e stabilă. Am greşit că am făcut primele operaţii la Chişinău. Nu am desprinderi de retină (aici au lucrat şi ruşii şi franţujii). Nu am fisuri pe cordon (aici au lucrat ruşii, la Moscova). Tăceam ca un miel (nu degeaba lucrez la romanul *Zăpada mieilor*!; zăpada care prevesteşte sacrificările pascale, zăpadă iubită de mine). I-am spus de implanturile de cristaline recomandate de... (o să-i spun numele cu altă ocazie) un doctor de la o clinică din Calea Floreasca. A sărit ca arsă: „Sub nici o formă! E o prostie!" Voiam să salvez măcar puţin din ruinele minunii promise de domnul doctor. Milioane de oameni îşi fac implanturile astea şi... li se remediază miopia, câteodată, într-o proporţie greu de neglijat. „Nimeni să nu se atingă de ochii tăi!" a exclamat Riri, explicându-mi că milioanele de oameni invocate nu au avut problemele, operaţiile mele, nu au nici meseria mea. „Tu eşti altceva". Sunt un caz – Doamne, mă apucă lehamitea! – ce mai încolo încoace, ieşit din comun. Deci, nu bisturie, nu laser. Nimeni să nu-mi atingă ochii. Şi minunea promisă... s-a dus pe aripile vântului. Am avut noroc încă o dată, probabil. M-a ajutat instinctul şi lipsa mea de chef de a face lucrurile repede; d´aia am ezitat anul trecut să-mi fac implanturile. Dacă le făceam aşa cum am fost sfătuită, riscam să am alte desprinderi de retină, alte belele, între care o ablaţiune. Probabil. Probabil. *On va voir.*

Apoi, apropo de „puricii pe ecran" (Riri le spune „muşte volante"), nu am cum să fiu ajutată. Se fac, de obicei, intervenţii, dar în cazul meu riscul e prea mare (miopia e avansată). Nici durerilor de la ochiul „prost" nu are ce le face şi nici nu le găseşte motivul deocamdată. Am un început de cataractă la ochiul drept (altă noutate, altă belea; n-o să-i spun Liubaşei nimic). Voi merge la un celebru retinolog; Riri mi-a scris o recomandare. Florin Lepădatu se numeşte. Apoi, trebuie să-mi fac o tomografie la ochi şi la cerebel. Să-mi iau ochelari pentru citit. Şi peste două luni să mă prezint „ca un copil ascultător" la consultaţie. Riri m-a

certat şi mi-a spus să-mi schimb radical atitudinea faţă de ochii mei, punctul meu vulnerabil etc. Sunt obligată să mă prezint la control o dată pe an, riscul desprinderii de retină, precum şi cel al fisurării cordonului menţinându-se. Cam aşa stau deocamdată lucrurile. Minunile se amână pe altă dată. De fapt, nu. Voi reintra în *Zăpada mieilor*. Poate de acolo va irumpe minunea!

Scriu, citesc. Beau când simt nevoia. Fumez. Văd lume puţină. Mă conserv pentru scris. Deci, e bine. „E mizerie, şefule. Dar e bine, e bine..."

Calde mulţumiri lui Nicolae; el a insistat să vorbesc la Târgul de Carte Gaudeamus cu Riri, în care am încredere; mi-a fost recomandată de prietenii mei din Israel (Liana şi Mirel Horodi, Madelene Davidsohn) ca un bun specialist, cunoscut în mai multe ţări. În esenţă, Riri mi-a spus cam ceea ce mi-a recomandat Larisa Olejko, chirurgul care mi-a salvat ochii: să nu mă grăbesc să-mi fac implanturi de cristalin când mi se va recomanda asta. Le fac mai târziu.

Trebuie să mă obişnuiesc cu răul din mine; să-mi spun că alţii au probleme incomparabil mai mari. Alţii nu văd lumina zilei. Pe când eu nu am decât o miopie avansată. Atât. Să mă obişnuiesc cu răul din mine, aşadar, şi să merg mai departe, făcând exerciţii de echilibru, de seninătate. Când scriu acest rânduri, mă dor ochii. Cumplit. Voi încerca să-i îmblânzesc. „Să fim recunoscători ochilor. Să ridicăm în cinstea lor statui."

22 ianuarie. Am început să scriu iarăşi la roman. Saşa Cerven îmi dă târcoale. S-o iau încet. Să trăiesc zi de zi în văzduhul acestui lup nătâng, fără zgardă. Să respir în continuare aerul respirat de el, ca să-mi fac datoria în faţa acestui proiect epic major, care sper să nu fie un eşec.

„Căci marile idei nu zămislesc viaţa decât dacă îţi făureşti din ele o îndeletnicire, o prezenţă cotidiană, ceva care dăinuie lângă tine până la sfârşit." E un citat din iubitul Rilke sau din Rodin?

31 ianuarie. I-am scris lui Nicolae. Mâine e ziua lui:

„Dragă Nicolae,

Marele meu prieten, de care mă leagă o formidabilă complicitate, un raft (oho!) de cărți!, câteva războaie literare, câțiva morți dragi, mereu prezenți, mereu vii. A trecut mai bine de un deceniu, mai exact, au trecut aproape paisprezece ani de când ți-ai dorit un vin bun; ții minte? Îți era sete? Sau nu fusese acela decât un pretext de a exclama, la momentul oportun, acel cunoscut, familiar «Ecce homo»?!

La mulți ani, sănătate, lumină, iubire.

Îți urăm, în acest ceas aniversar, să ți se dea puterea de a înălța până la capăt templul operei tale. Să te bucuri de recunoștința lectorilor tăi fideli, de atenția criticilor de ieri, de azi, dintotdeauna.

Rilke spunea odată că se succed mereu trei generații: cea care a găsit-o pe Dumnezeu, cea care construiește temple și, în cele din urmă, cea care smulge pietre din templele construite de alții, pentru a face colibe. Ei bine, tu, desprinzându-te de câteva decenii de generația ta, ai reușit – nu cred că să-l găsești pe Dumnezeu!; cine are puterea de a urca până la El, în afara poeților, a unora dintre ei, a păsărilor și a zeilor de abur ai ierbii? – să construiești templul tău, care se înalță frumos, mândru, stoic, pe un vârf monoton, inspirat, și nu mai poate sta în umbră, nu mai poate fi decât contemplat, admirat, câteodată – de unii inși numai – descris, în toate splendorile sale.

Îți sunt recunoscătoare pentru nu puține lucruri, unul dintre acestea fiind darul (avându-te alături) de a mă simți mai puțin singură, în esențe vreau să zic, mai puțin venită de pe o altă planetă. Ești un complice, un prieten de pomină, Nicolae dragă.

Fie ca geniul tău protector – în sensul vehiculat de romani – să-ți fie pururi însoțitor pe drumul tău solitar, încins!

Fie ca Îngerii lumii acesteia, dar, în primul rând, ai lumii *noastre*, de litere, pregânduri și viziuni, ai Castaliei noastre – echivalent al *celuilalt versant* – să-ți lumineze inima, mintea, pasul. Sau, cu vorbele lui Goethe, din care traduci în aceste săptămâni, «Iubește, trăiește și scrie!» Adică rămâi fidel idealurilor tinereților tale, în drojdia cărora o

zeitate calmă, iubitoare, crudă şi perspicace cu asupra de măsură, a avut inspirata dorinţă de a te fereca, incrustându-ţi benefic imaginea «în de-a pururi ziua cea de azi».

P.S. Urărilor mele se alătură Liubaşa şi Andy, pe care, iată, îl sărbătorim astăzi; împlineşte 37 de ani!, pregătirile pentru cina festivă fiind în toi."

1 februarie. Pentru că trebuia să folosesc anumite fragmente din scena în care dansează Saşa Cerven (*Marile jocuri*) în scrisorile găsite de nătângul meu lup după moartea Senei, am recitit vreo treizeci de pagini din primul capitol al celui de-al treilea volum al tetralogiei. Strania senzaţie că rândurile citite de mine nu îmi aparţin; îmi sunt cu desăvârşire străine. Recunosc însă că anumite pasaje (ca de pildă acela în care Saşa începe să danseze ori acela în care o invită la dans pe Sena) nu mi-au displăcut; tensiunea e bine menţinută, iar pe alocuri personajele sunt înfipte temeinic în carnea textului, ca să zic aşa. Deşi am o stare de uşoară nelinişte inexplicabilă... Prin urmare, nu sunt sigură că exactitatea se simte la ea acasă în aceste clipe. Cu toate acestea, dimineaţa mi-am scris „porţia" la roman. Abia acuma, după circa două săptămâni de lucru, simt aceeaşi, familiară stare: cineva parcă mă conduce la masa de scris, în faţa ordinatorului. E foarte plăcută, ca să nu spun încurajatoare, această stare!

Am receptat calm refuzul civilizat al Editurii Curtea Veche de a edita *Noaptea străinului*, Ediţia a II-a. (La fel de calm, ţin minte, reacţionasem şi anul trecut, când Polirom, prin Lucian Teodorovici, mi-a respins *Marile jocuri*, invocând câteva argumente puerile, ca să nu zic ridicole.)

Iată şi refuzul venit de la Curtea Veche:

„Stimată doamnă Aura Christi,

Vă transmit răspunsul editurii cu privire la oferta dumneavoastră.

Vă mulţumim că ne-aţi trimis acest manuscris. L-am citit cu mult interes şi ne-ar fi plăcut să vă dăm un răspuns favorabil. Din păcate, însă, în momentul de faţă avem un program editorial foarte încărcat, astfel încât ne este im-

posibil să includem în el noi titluri. Poate, pe viitor, vom fi în măsură să revenim asupra propunerii dumneavoastră. Dacă se va ivi ocazia, vă vom contacta noi.

Cu toată considerația și părerea de rău,

Cristiana Chiriac"

Aflu că pe 30 ianuarie a murit dragul de Gheorghe Crăciun. Prima mea reacție după ce aflu această veste? Ce fericit e!; în sfârșit va avea timp să se odihnească.

Mama, auzindu-mă ce spun, face ochii mari.

Dumnezeu să-i dea lui George lumină acolo unde e.

Gabriel Dimisianu îmi spune că *România literară* nu publică un studiu de-al meu (*Fratele meu, Ivan Ilici*), pentru că e prea lung și, în plus, la revistă e... îmbulzeală. Straniu, acum mai bine de trei luni, după ce l-am predat, același critic mi-a spus că eseul e bun, promițându-mi că-l va publica mai târziu.

Apelul pentru salvarea culturii române, lansat în septembrie 2006, a adunat în ziua în care scriu aceste rânduri – 3 februarie – 758 de semnături, întregul dosar, destul de voluminos de altfel, fiind depus pe adresa instanțelor vizate în Apel (președintele țării, ministrul finanțelor, primul ministru și ministrul culturii). Iată comentariul la aceste adrese, postat pe site-ul Fundației Culturale Ideea Europeană și preluat, în bună parte, de agenția AmosNews, știrea fiind redactată de Gabriela Simon: Dosarul Apelului pentru salvarea culturii romane vii a fost depus la Președintele României, Ministerul Finanțelor Publice, Guvernul României și, respectiv, Ministerul Culturii și Cultelor.

Ministrul Finanțelor Publice, precum și Guvernul României ne-au răspuns; Ministerul Culturii și Cultelor ne-a onorat cu un răspuns abia după ce a primit o sesizare de la Guvernul României, inclusiv acest gest denotând un dispreț fățiș față de semnatarii Apelului nostru, între care există nu puține personalități de prim rang ale culturii române vii, cum ar fi, bunăoară, Augustin Buzura, Eugen Simion, Nicolae Breban, Dinu Flămând, Basarab Nicolescu și alții.

Răspunsul Ministerului Culturii este redactat într-un ton triumfalist, impertinent (a da lecții de competență și profesionalism unui Breban, Buzura, Basarab Nicolescu, precum și altor personalități de același rang, sau a le vorbi acestor monștri sacri despre proiecte viabile, nu e decât o impertinență care depășește orice imaginație!) și nu are nimic comun cu dramatica realitate a culturii române vii, având accente vădit reacționare; a aplica criteriul vandabilității în cazul revistelor de cultură – majoritatea non-profit – a arunca cărțile, edițiile critice în peisajul unei economii de piață haotice, înseamnă a aplica un liberalism nenuanțat, sălbatic, condamnând astfel cultura română vie, la o lentă și sigură dispariție!

Răspunsul, semnat de secretarul general al MCC, dl. V. Nițulescu, nu tratează, de asemeni, *à fond*, nici una dintre problemele abordate în Apelul pentru salvarea culturii române vii, fiind un mod perfect (în sens negativ) de a bate apa în piuă. Bunăoară, nu se menționează absolut nimic despre capitolele ce și-au menținut actualitatea, deși de la lansarea Apelului în circuitul mass media au trecut cinci luni, iar noi am depus primele adrese oficiale în luna octombrie: alocarea unui buget de 3 % din PIB culturii (suma de 0,16 la sută alocată la ora actuală este jenantă; argumentul „nu există bani pentru cultură" e un neadevăr, vehicularea căruia este descalificantă atât pentru Guvernul țării, cât și pentru Ministerul Culturii din România); revederea Legii sponsorizării, care la ora actuală e departe de a încuraja sprijinirea culturii române vii; scutirea de impozite a membrilor Uniunilor de Creație (un model, în această ordine de idei, este Irlanda); o altă măsură stringentă e desprinderea FCN de MCC; coordonarea activității între MCC, ICR, Uniunea Scriitorilor și FCN, în scopul sprijinirii, promovării (în țară și străinătate) a culturii române; crearea în cadrul MCC a unui Departament distinct, „Cultura Scrisă" (alcătuit din câteva Birouri: Cultura Scrisă, Promovarea Culturii Scrise, Lectură/Achiziții publice) și alocarea acestui Departament a unui buget egal cu cel al Departamentului Patrimoniu Cultural Național; subvenționarea culturii scrise în cadrul MCC, prin Departamentul Cultura Scrisă; excluderea din competiție a publicațiilor/

editurilor obscure; crearea unor comisii ai căror membri, bine informați în privința peisajului editorial național, să facă publice proiectele câștigătoare cel târziu pe 15 martie. (Și nu în august, septembrie sau octombrie, cum se întâmplă în ultimii ani. În contractele încheiate cu editorii de carte și reviste să se includă o clauză distinctă: executarea plăților de către MCC timp de 10 zile de la predarea lucrărilor; în anii trecuți au fost înregistrate întârzieri de plată de până la cinci luni.)

Intenționăm să relansăm Apelul pentru salvarea culturii române vii în circuitul mass media național și internațional, adunând semnături până se va ține cont de cerințele noastre, fără de care existența de mai departe a culturii române vii este imposibilă. De fapt, prin adresa MCC, se confirmă, încă o dată, ceea ce se afirma răspicat în Apelul pentru salvarea culturii române, și anume: „E un semnal grav: Ministerul Culturii ne demonstrează încă o dată că nu este interesat de sprijinirea culturii române vii, inclusiv a literaturii române vii. Ministerul Culturii (ne referim la toate administrațiile postdecembriste) duce o politică anticulturală, în esență antinațională; o politică de indiferență crasă față de valorile culturii române; e literalmente un genocid ce se întâmplă, genocid care are ca țintă cultura vie și valorile vii, scriitorii, artiștii plastici, criticii, poeții vii.

Problema reală în perioada post-decembristă (la domeniul culturii ne referim) e că administratorii culturii au funcționat consultându-se rareori cu creatorii. Astfel, ne-am trezit în plină impostură: eram și mai suntem învățați cum să ne facem meseria de indivizi neavizați, agresivi; se elaborează o lege referitoare la domeniul culturii și ți se pune în față textul acesteia, iar tu te uiți în el cel puțin uimit, întrucât înțelegi că cel care a făcut legea respectivă habar n-are cum se face o carte, cum se lucrează o revistă. În consecință, nu se decontează decât costurile tiparului (o parte din acestea!), ca și când revistele, cărțile ar fi scrise de fantome! Cultura română este disprețuită de guvernanții care uită – din ignoranță, calcul meschin, răuvoitor, din nepăsare – că România modernă a fost construită inclusiv de scriitori, de oameni de cultură."

Actualul ministru al culturii demonstrează încă o dată incapacitatea de a soluționa criza administrării/ sprijinirii culturii române, şi considerăm că este o datorie de onoare a d-sale să-şi dea demisia. Ministerul Culturii din România îşi consolidează în continuare faima de singurul minister al culturii din lume care nu îşi sprijină cultura vie – realitate cunoscută deja în țară, cât şi peste hotare.

10 februarie. Colegii de la prestigioasa revistă ieşeană *Convorbiri literare* îmi solicită un text scris în marginea chestionarului expediat în *attachement*. E un chestionar amplu, în care se tratează cei o sută patruzeci de ani de existență a acestei vechi şi prestigioase reviste de cultură.

„Într-o țară a tuturor neaşezărilor"; într-o țară traversată de o sumedenie de crize, o bună parte dintre acestea fiind, evident, false, iar polemicile iscate în marginea lor captând atenția opiniei publice în defavoarea problemelor reale ale României; într-o țară în care domină lipsa de cultură, s-au înscăunat vulgaritatea, țopenia care pretinde că ştie tot, cultul lucrului făcut după calapodul încăpățânat şi suficient al convingerii „merge şi aşa"; într-un segment de timp în care televiziunile publice şi private, posturile de radio nu au decât, cu câteva excepții, emisiuni dedicate culturii; într-o vreme în care vârfurile culturii române vii nu sunt luate în seamă aproape deloc, iar reprezentanții – nu puțini dintre ei – guvernelor post-decembriste, indiferent de apartenența, „culoarea" lor politică, tratează cu dispreț scriitorii, artiştii, poeții, pictorii, sculptorii, muzicienii; când se adoptă legi referitoare la cultura scrisă fără să fie consultați scriitorii, editorii, iar o revistă națională de cultură, politică şi ştiință, precum e *Contemporanul,* la puțin timp după ce aniversează 125 de ani de la înființare lansează, în septembrie 2006, în circuitul mass-media un Apel pentru salvarea culturii române vii, semnat până la ora la care scriu aceste rânduri de 847 de personalități din România, Israel, SUA, Franța, Australia, Germania, Irlanda etc., un Apel la care Ministrul Culturii, dl A. Iorgulescu, nu găseşte de cuviință să răspundă, iar secretarul general al ministerului culturii, dl Nițulescu, dă – de necrezut ce cote poate atinge impertinența! – lecții de

profesionalism şi competenţă, precum şi reţete de elaborat proiecte viabile unor personalităţi ca, bunăoară, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Basarab Nicolescu, Eugen Simion şi altor cărturari importanţi care au semnat acest Apel ce va fi, credem noi, în curând relansat; într-un context în care sunt desfiinţate vechi şi prestigioase instituţii cum ar fi, de pildă, Editura Univers şi Editura Minerva, impunându-se, în chip reacţionar, drept criteriu principal al funcţionării unei instituţii de cultură vandabilitatea; când se desfiinţează spitale de alienaţi mintal, pentru că – incredibil! – acestea sunt taxate, dintr-un impuls de sorginte nazistă, ca fiind nerentabile; când literatura, cultura majoră a unui popor sunt aruncate în contextul haotic şi barbar al unei economii de piaţă încă şubrede, funcţionând după „rigorile" unui capitalism diletant, rapace, sălbatic; în condiţiile în care nu funcţionează legea sponsorizării, de circa şaptesprezece ani se vorbeşte despre necesitatea stringentă de a o schimba, nefăcându-se, în schimb, nimic concret, din nepăsare sau din reavoinţă, sau dintr-un de neexplicat instinct sinucigaş; în condiţiile în care se aplică un liberalism nenuanţat, barbar, unei culturi disprețuite de oamenii politici, pe de o parte, iar pe de alta, modelele care au o pondere din ce în ce mai mare în ochii opiniei publice sunt fotbalişti, politrucii, fotomodelele; şi toate acestea în vreme ce administratorii culturilor franceză, germană, rusă (ca să invocăm trei exemple), continuă să protejeze şi să sprijine cultura ţării lor, subvenţionând traduceri, ediţii critice, publicaţii naţionale etc., beneficiind de fundaţii cu instinctul de a servi cultura vie formată timp de secole, beneficiind şi de o lege a sponsorizării care încurajează investiţiile în cultură; atunci când, după cum se menţiona în Apelul pentru salvarea culturii române vii, „Ministerul Culturii ne demonstrează încă o dată că nu este interesat de sprijinirea culturii române vii, inclusiv a literaturii române vii. Ministerul Culturii (ne referim la toate administraţiile post-decembriste) duce o politică anticulturală, în esenţă antinaţională; o politică de indiferenţă crasă faţă de valorile culturii române; e literalmente un genocid ce se întâmplă, genocid care are ca ţintă cultura vie şi valorile vii, scriitorii, artiştii plastici, criticii, poeţii vii"...

Aşadar, în aceste dramatice şi, firește, nemeritate vremuri pentru cultura română, existența revistei *Convorbiri literare*, care, iată, împlinește 140 de ani de la înființare este... incredibilă. Este, de bună seamă, una dintre cele mai vechi şi prestigioase publicații din România. Meritul actualei echipe redacționale la timona căreia se află poetul, eseistul, criticul şi istoricul literar Cassian Maria Spiridon stă în performanța de a menține *Convorbirile*... în peisajul nostru de litere, adică, nietzschean vorbind, de a rezista într-o lume ostilă culturii de înalt nivel, ostilă performanței literare, ostilă elitelor culturii.

Pentru mine Iaşii, împreună cu *Convorbirile*..., sunt unul dintre primele temple ale literaturii române; când vin la Iaşi, unde mă simt foarte bine între scriitorii-prieteni şi unde sunt primită mereu cu căldură, recunosc că am o anume, cum să zic?, reticență, mai exact: o anume sfială. La Iaşi s-au păstrat ca prin miracol – un miracol extrem de viu, construit zi de zi – segmente culturale, istorice (greu de trecut cu vederea) ale unei lumi care ne-a definit, ne-a marcat, ne-a smuls din mediocritate prin spirite ca Titu Maiorescu şi marele său protejat norocos, Mihail Eminescu – unul dintre poeții noştri naționali, rău cunoscuți, rău tratați, rău citiți. Nu reţin cine afirma că un popor este tratat în lume aşa cum îşi tratează el însuşi, poporul acesta adică, oamenii mari. Ştiu că imaginea țării noastre în lume nu se va schimba până când fiecare dintre noi nu va deprinde arta de a trata oamenii mari. *Convorbirile literare* va rămâne un model şi în acest sens.

La acest – repet, incredibil – ceas aniversar, urarea biblică, uşor modificată: Să ne bucurăm, să sărbătorim şi peste 120 de ani!

Îmi umblă prin cap întrebările pentru Dan C. (Mihăilescu). Îi scriu. Până cresc întrebările, îi expediez în atach câteva poeme... negre. Unul, primul, e ciudat; muşcau din mine, de câteva zile, primele versuri (celelalte sunt scrise în vara anului trecut, cred). Ah, divina agitație care te cuprinde atunci când parcă ai fi tronul unui zeu de abur sau de iarbă... absent din pricini obscure! „Scriu, învăț să-mi locuiesc mormântul".

Îi urez lui Dan C. să treacă prin ziua de azi ca delfinii prin asprul văzduh! Fumez o țigară. Iar pe urmă... să vedem dacă îmi voi scrie porția la roman. Nu înainte de a transcrie și aici poemele. Mirarea că vocea străină din mine e vie; îmi dă, câteodată, semne. Și suferința că ar putea oricând dispărea. Fără motiv. Pur și simplu.

Plutire

O, cine noaptea se-nălța
din otrava magmei mele,
tăind codri de văzduh,
ape, bezne, cercuri grele?

Mușca din idealul orizont
strivit cât ai clipi-ntre pleoape,
de parcă-ar fi mânat tunând
pegașii cruzi să și-i adape.

Se ridica, în zări răsfrânt,
lăsând în urmă pulbere de zâne
și răsturna aștrii din somn
și zei – în vise de cadâne.

Plutea și cu un gest vărsa
marea de liniște în țintirim,
urnind din veghe negre pietre,
în umbra lor mai vii să fim.

Divin plutea din vremuri crude,
încât și-acum ies din privire
armii de fluturi nevăzuți,
făpturi de abur către fire.

Totul e vuiet, clocot, vis,
plutire, spaimă, tremur, beznă,
duh însemnat de mușcătura
cuiva suav irupt din gleznă!

Negrul

Negrul, negrul, negrul
îți sculptează mâinile, duhul.
Seara zvâcnește în brazi,
pulsează în iarba pietrelor,
răsturnând în ceruri
brazdele grele și lutul.

Negrul, negrul se-abate
dinspre-ncinsele după-amiezi.
Cântă aspru, ca din pământ,
cosașii; aerul șfichiuie.
De sub pleoapa cosmică, noaptea
cade grămezi, grămezi!

Mai e un pic și negrul
te-ajunge din urmă. Iată,
îți scaldă în smoala-i de aer glezna
în dulci suprafețe turnată
și te odihnește și-n sfârșit te învinge:
încă, și încă o dată!

Aer negru

Aer negru, cum răstorni
dinspre melodii înalte
aștri însemnați și nori
prăbușiți în pagini albe.

Sângeroși sunt sorii azi,
sfârtecă secunde reci.
Mânji de aer cu morți vii
se amestecă în veci.

Îngână secunde luna
care nu-i de-aici, vai, nu!
Arborii tresar în somn;
fugi în visul lor și tu.

Dormi. Adormi. Ascunde-te.
Zaci încolăcit. Aleue,
aer negru, aer negru
fulgeră din bolți viclene...

Peisaj de august

Ah, nouri negri pe cerul viclean.
Aerul mușcă zăbala calului.
Arborii-mi zdrelesc privirea,
mâinile, coamele anului.

Nori se-mbulzesc pe bolți însemnate.
Ah, dimineață zdrențuind așteptări!
Cerul se-nclină, păsări adulmecă
crestele nevăzutelor țări.

Albini se învârt în cercuri profane.
Și-i atâta-ntuneric, încât în duh
te arunci, ca delfinii speriați
în asprul văzduh!

Brusc cineva face lumină.
Liniștea toarce, înceată felină.
Caii sălbatici din bolta vicleană
turma de nori la păscut o mână.

Rilke vede în Balzacul lui Auguste Rodin „un uriaș Balzac. Înfățișarea unui creator în toată trufia sa, stând în picioare în propria sa mișcare ca-ntr-un vârtej care înghite întreaga lume și o revarsă în acest cap, cuprins parcă de durerile facerii".

O asemenea frază închide în sine însăși universul.

Greața. Greața simțită fizic atunci când te pomenești în plin proiect scriptic. Stai ca un dobitoc în fața ordinatorului, blocat în inutilitate, zădărnicie. „Saliva-n gură capătă un gust amar." Totuși, trebuie să duci la capăt romanul.

Ține de educație să termini lucrul început. O entitate indiscutabil mai puternică şi mai vie te readuce în fața ordinatorului; stai ore întregi cu ochii înfipți în ecranul lui. Stai acolo. Înşurubat în stările contradictorii care îți dau ghes. Nu mişti. Înfipt pe limită, descrii infernul, deşi îți clănțăne dinții de frică, de zădărnicia înfiptă în tine, anihilându-ți gestul, tăindu-ți respirația.

Lupta pentru *Zăpada mieilor* e în toi. Sunt la sfârşitul romanului. Ultima sută de metri. Lehamite. Pentru cine scrii? Pentru ce umpli zeci, sute, mii de pagini – avalanşe de litere, cuvinte? Cine are nevoie de cărțile tale?

Straniu. Nu mai scriu cu stiloul, pixul de câțiva ani buni. Am visat că mă înnămolisem într-un ocean de cerneală; totul – şi arborii şi mâinile şi ochii şi sufletul – îmi era năclăit de cerneală. Brrrr.

Apără-mă, Doamne. Dă-mi puterea de a duce la capăt acest proiect. Dă-mi putere. Restul fac singură. Iartă-mi trufia. Iartă-mi aroganța; şi dă-mi putere.

M-am înnămolit într-un proiect epic care mă depăşeşte. Curaj, îmi repet. Curaj? Îl am. Ceea ce îmi lipseşte, câteodată, e puterea. Adevărul e că sunt surmenată. Oboseală depusă în straturi peste alte oboseli. Smulg din mine cât pot; iar când mă opresc, cineva din mine strigă: se mai poate! Smulg în continuare din inerție. Uimită că mai e, mai e de unde smulge. De fapt, e fals ce scriu. Fals. Mă las înghițită de uriaşul val interior. Fac ce *mi se dictează* dinlăuntru. Psihicul ascultă, face ce *i se spune*, pe când trupul... mă vinde, mă trădează de la o limită încolo.

Editura e un malaxor. Revista e un malaxor. „Monştri" cărora le este foame tot timpul. Dar fără ei nu se poate! Redacția e un pretext de a fugi de mine, de a mă odihni de personajele care îmi umblă în sânge. Scrisul e în sângele meu. Dacă amân să mă eliberez... un rău fizic îmi scutură la rădăcini făptura, aşa cum țăranii scutură, toamna târziu, copacii, fructele inaccesibile căzând, unul după altul, pe lutul acoperit cu frunze şi pregânduri moarte.

Simt laba terminată în gheare care îmi strânge creierul. Îl strânge până mi se face greață. Un rău fizic ce mă doboară, pur și simplu. Mă face să stau aici, țeapănă, neștiind de mine, de lume. De mine. Ce să fac cu acest Saşa Cerven, care mă aruncă în cele mai negre disperări?

Și, totuși, limanul e atât de aproape. *Îl simt.*

Ce manie prostească să crezi că te poți salva scriind! Știi asta, ești perfect conștient de monstruoasa limită și continui să-i locuiești pământul, de parcă n-ar fi existat altul!

Copilăros-disperata întrebare: de ce?

Și dimineața de-afară, zdrențuind așteptări.

E sfârșit de februarie. Iarna – care s-a sufocat în tentativa de a veni o dată și o dată! – e pe sfârșite. Și romanul meu se apropie de liman. Îl văd. Îl presimt. Nu e atât de departe. De unde atunci această tristețe de moarte, care îmi trezește din letargie pofta de a mă încolăci în mine, pentru a-mi trage sufletul, nemaiștiind de nimic și de nimeni?

2 martie. Le-am scris lui Nicolae și Cristinei, care au ajuns cu bine de la Paris la Firenze, deși drumul a fost anevoios (ploi torențiale, șiruri nesfârșite de camioane etc.): „Citesc deja din *Sensul vieții* IV. Textul e dens. Bun. Foarte bun. Ești într-o formă excelentă, Nicolae, și ce bine e că faci analiza vieții literare (taxându-i pe Liiceanu & Monica Lovinescu & company) cu precizia laserului. Analiza e calmă, echilibrată. Ai dreptate, această peste o mie de pagini este despre uimire. Sunt câteva pagini (în cele circa o sută citite de mine noaptea trecută) cioplite cu dalta în stâncă. E bine venit că vorbești despre lipsa resentimentului în analiză. Nu ai de ce să fii resentimentar, Nicolae. Și spui asta. Dumnezeu ți-a dat totul: scrii, ai o viață lungă, ai fertilitate creatoare, ai opera. Totul. Ai pasaje un pic prolixe. Dar pe mine nu mă deranjează prolixitatea, care e altceva în cazul textelor majore; și anume: metodă de lucru (vezi Musil, *Omul fără însușiri*). Pentru a explica un lucru dificil, e bine să revii. Tu știi asta! O să citesc cartea. Încet. Pe îndelete. Așa cum merită o mare carte!

Îmi spuneai la telefon că citeşti *Marile jocuri* şi că am scris mai mult decât ai scris tu când erai la vârsta mea. Ţi-am răspuns atunci pripit... Uneori n-am răbdare; sunt repezită în reacţii (de unde, atunci, răbdarea de a sta ore, sute, mii de ore în faţa ordinatorului?). M-am gândit mult la ceea ce mi-ai spus. Şi, vorba lui Groşan: «Nu ştiu cum e la alţii, când eu încep să gândesc, înseamnă că e grav: voi avea probleme!» Ha, ha! Acum ştiu răspunsul. Ştiu – instinctiv, desigur! – că am mai puţin timp la dispoziţie decât tine, Nicolae dragă. Asta e tot. De aici modul ăsta sălbatic-nebunesc – uneori, cred, ba chiar mai mult decât atât: sunt convinsă că am înnebunit! – de a mă aduna în mine şi de a dori un singur lucru: Opera. Ceea ce pentru mine înseamnă TOTUL. Irina (Petraş) a intuit în postfaţa ei la *Marile jocuri* acest lucru. Şi Ianoşi, de asemeni. Liubaşa, draga, scumpa mea Mamă, îmi spune, din timp în timp, că eu nu sunt om! În clipele de luciditate maximă – culmea! – îi dau dreptate. Eu nu vreau să trăiesc; vreau să visez, să citesc şi să scriu. Construim *celălalt versant*, nu-i aşa?, când el nu ne haleşte puţin câte puţin.

Andy va fi operat mâine la 8.30. A făcut examene medicale, a dat toate analizele etc. Diagnosticul a fost confirmat: hernie de disc urgent operabilă. A făcut o experienţă: ca să se verifice, n-a luat pastilele recomandate de domnul doctor Vasilescu răstimp de două zile. Deja îi amorţeşte piciorul drept. Prin urmare, într-adevăr, e grav. Într-adevăr, a apelat la un specialist în ceasul al doisprezecelea. Uff. Ţineţi-i, ţineţi-ne pumnii. Să fie într-un ceas bun!

O să vă scriu. Scrieţi-ne şi voi. Şi vă rog, pentru Dumnezeu, să nu mă lăsaţi singură cu revista şi «hardughiile» astea de edituri care văd, ca şi revista, sunt un malaxor, un monstru urlând clipă de clipă «mi-e foameeeeeeeeee de texte bune, texte mari»! Avem nevoie de voi. Mă apucă disperarea la gândul că voi rămâne o vreme... fără prezenţa activă, vie, generoasă şi atât de pasionată a lui Andy! (Când ne vin cărţile de la tipo... le miroase! L-am îmbolnăvit! E al nostru. E virusat!) O să vă mai scriu, aşadar. Acuma fug la editură. Să punem la punct ultimele chiţibuşuri înainte de plecarea lui Andy. Săptămâna viitoare va avea loc Salonul de carte şi Presă Amplus la Muzeul

Național de Istorie. Alina și Alex vor fi la Târg. Eu voi rămâne la editură; voi merge vineri, sâmbătă și duminică la Muzeul de Istorie pentru lansări. Adrian va onora contractele pentru difuzare (mai avem nevoie de un difuzor; pisica Minervei, nu ne ajung bani pentru asta!), va înregistra mașina (actele au venit abia zilele trecute). Mama se va duce zilnic la Andy. Marx avea dreptate, în *Capitalul,* vol. I, scriind despre diviziunea muncii. Ei, poftim!

Putere de munca! (în sens goethean, desigur!; mai e nevoie să spun?!)"

De ce reproduc unele dintre scrisorile primite? Pentru a-mi face curaj, desigur!

„Dragă Auraș, Dragă Aurica,

Îți mulțumesc pentru lunga scrisoare, pentru faptul că-mi citești cu atenție ultima carte. Constat că observațiile tale «doboară unele dintre popicele esențiale!», semn că atenția ta lecturală e integră și vie. Bravo!

Suntem alături de Andy, ora la care batem acest text, 11.30, ne arată că a trecut de cuțit, sperăm, cu bine, Dumnezeu să-l ajute, să poată «dansa» în continuare, spre ajutorul tău, al Mamei voastre, al editurilor și revistelor noastre, al nostru, în totalitate, «gașcă a prieteniei și a valorii ce suntem!»

Cu drag,

Nicolae și Cristina"

„Dragii noștri,

Sâmbătă, la 8.30, am fost la Spitalul de Urgență Baltazar, Secția de Neurochirurgie. Abia în jurul orei 11.00 am reușit să vorbim cu domnul doctor George Vasilescu, ieșit din blocul operator (la acea ora făcuse deja o operație). Pe îndelete. I-am oferit *Contemporanul* și romanul meu, *Marile jocuri.* Mi-a plăcut de el. Știa după analize că starea lui Andy s-a agravat; operația, deci, era iminentă. La 11.15 am intrat în sala de așteptare. Operația a durat până la 12.30. Hernia era destul de mare! Am avut toți noroc. L-au scos de acolo deja treaz și l-au dus în blocul post operator, unde ni s-a permis (mie și Mamei) să stăm cu Puiul cam

stors şi năuc după anestezia generală. Ni s-a spus ferm să nu-i dăm să bea, să mănânce (nimic!) şi să nu-l lăsăm să doarmă. Dificilă recomandare. Andy i-a cerut asistentei o ţigară. Asistenta i-a spus ferm-jucăuş: «N-am». Apoi Andy i-a cerut asistentei o cafea, precizând că eu sunt o pacoste şi n-o să-i dau (aceleaşi cerinţe i le-a adus, pe rând, la cunoştinţă medicului-chirurg, anestezistului etc.); asistenta i-a spus jucăuş-pornită, râzând: «P'aia o beau eu. Mătăluţă, abia mâine ai voie!» Mititelu, o zi întreagă, de la 5.00, nu tu ţigară, nu tu cafea, nimic. Voia să doarmă. Apoi, începuse să se alinte, iar pretenţiile-i creşteau văzând cu ochii. Mai avea puţin, şi ar fi cerut gagici şi saună! După operaţie l-a văzut anestezistul, spunându-ne că are rasă Puiul nostru; a fost extrem de calm (spunea doamna anestezist) înainte de operaţie, după expresia lui aveai senzaţia că merge la plimbare, şi nu la cuţit! Ştie să se ascundă Babuinul! L-a văzut şi medicul-chirurg George Vasilescu, şi ne-a adus la cunoştinţă că totul a decurs firesc, calm, hernia a fost înlăturată. A râs, apropo, în hohote când a văzut că Andy a pus mobilele alături de pernă. «Nici aici nu ai linişte!» zicea. Îl va examina luni. După ce se va vedea şi cu doctorul care îi va explica ce exerciţii de recuperare să facă (luni, la 14.00), putem să-l luăm, forţând evident nota, acasă. Peste o săptămână îl vom aduce la spital ca să i se scoată aţele. N-are voie, brrr, o grămadă de chestii. Inclusiv să şofeze o lună. Aşa că m-am uitat la Bestia parcată în faţa blocului... ea, sărmana, mi-a strigat în faţă (vorbesc serios, am auzit de la etajul cinci!): «M-a cumpărat şi m-a abandonat!».

Andy ne-a gonit acasă pe la 14.30. Am vorbit cu el în jurul orei şase; Mama spune că are o voce bună, calmă. Nimic grav nu mai poate interveni. Hopul l-am trecut. A existat, pare-se, un risc: Andy are tensiune intracraniană mare (ca şi mine). E prima operaţie pentru el. Prima anestezie generală. Acum totul, *uff*, e OK. Mâine mergem la spital. Luni Mama îl va extrage de acolo. (Eu, după ce îmi voi scrie porţia la roman, voi merge la editură.) Şi îl va aduce la noi, unde, indiscutabil, se va simţi – în draga noastră garsonieră bombănită – infinit mai bine. E acasă aici."

Ion Murgeanu: „Vă trimit în *attach* punctual, obositor de punctual, cele stabilite pentru *Viața lui Iisus* și *Contemporanul*. Între timp citesc din *Labirintul exilului*. Ce splendoare de carte! Câtă frenezie intelectuală, dar mai ales poetică! Presimțeam eu ceva! Pot să o parafrazez, sau chiar să preiau din iubita Marina Țvetaieva? «Dragă Aura, permite-mi o digresiune: Dumneata ești un fenomen al naturii!» Aștept poeziile..."

Am râs în hohote la lectura mesajului dragei de Irina (Petraș): „Îi doresc însănătoșire grabnică lui Andrei! Îmi amintesc cum e când e cineva sub anestezie sau după operație. Acum mulți ani, sora mea, pregătită pentru o operație care, din fericire, s-a dovedit benefică, imediat după prima injecție, se așezase pe marginea patului, legănându-se și cântând cât o țineau puterile *Râde iarăși primăvara* (era în noiembrie!!), cântecul ăla al lui Ciprian Porumbescu. Medicul râdea cu lacrimi, sora mea era vag conștientă că ceva nu-i chiar în regulă, dar nu se putea opri!!

Vezi cum găsești motiv de veselie și în momente dramatice? Mai ales când primejdia a trecut...

Dacă omul vrea gagici și saună, nu văd de ce n-ar primi???!! Spune-i lui Andy că i-am pus o pilă la tine!"

Îți mulțumesc, Doamne, pentru prietenii pe care mi i-ai dăruit. Nu știu ce m-aș fi făcut fără ei! Și nu sunt sigură nici pe departe de faptul că îi merit.

Ion (Ianoși) va fi operat în curând; i se vor face două implanturi de cristaline. A avut grijă să aleagă astfel zilele în care i se vor face intervențiile, încât să nu lipsească de la curs. Ei, poftim!

Eugen Curta și Aurel Pantea (Revista *Discobolul*) mă invită să răspund la o anchetă alcătuită din zece întrebări.

1. Credeți că acum, în timpul în care trăiți și scrieți, statutul de Autor este „compromis" de statutul de Narator și de cel de Personaj? Ce relații vedeți între aceste trei instanțe? Este acest timp un mic segment din lungul drum de la tradiționalism spre (post)modernitate?

Nu văd cum ar fi compromis statutul de Autor de cel de Narator şi de cel de Personaj... sau, fiind înceată, exasperant-de-înceată, nu înţeleg eu bine întrebarea! O reiau de la capăt şi ajung la acelaşi liman. E de înţeles în condiţiile în care mi se întâmplă să râd joi la o glumă spusă luni! Autorul, Naratorul, Personajul sunt – cel puţin în mintea mea – trei instanţe care conlucrează între ele, sunt complice, înregistrând, câteodată, scăderi de tensiune, alte dăţi vârfuri, nutrind, uneori-adeseori, ranchiune ascunse, constructive. E o relaţie stranie, care, probabil, se edifică din mers, în prim-plan apărând ba Autorul, ba Naratorul, ba Personajul. Personajele de fapt. Dacă vocea auctorială e puternică, ea va răzbate, fără îndoială, din interstiţiile epicului pur; vrând-nevrând, va umbri, din vreme în vreme, Naratorul, ba chiar şi Personajele. Ideal e să găseşti „vocea" şi ritmul potrivit Naraţiunii, Naratorului, iar Personajelor să le creezi condiţii să-şi afirme caracterul polifonic, problematic. Să le creezi? Se întâmplă destul de des că personajele se creează, acţionează, suferă independent de voinţa ta, tu nu eşti decât *instrumentul* prin care li se dă viaţă! În fine, e o întrebare incitant-imposibilă. În realitate, un subiect pentru o carte. Judecăţile mele sunt valabile, probabil, în primul rând în cazul romanului perceput de mine, înainte de toate, ca o construcţie dificilă, polifonică; şi mai puţin în cazul nuvelei – o acţiune ajunsă în vârful său tensional, cum o defineşte Călinescu.

2. Cum percepeţi raportul dintre raţionalismul cartezian de tip european şi „indigenismul mistificator" al latino-americanilor? (Întrebat de ce a preferat într-o proză să o facă pe o spălătoreasă să se înalţe la cer împreună cu frânghia de haine, Marquez a răspuns nonşalant că acea femeie a fost de fapt răpită, dar el nu a putut să spună acest adevăr fiindcă ar fi riscat să devină incredibil...)

Am scris o tetralogie *Vulturi de noapte,* alcătuită din volumele *Sculptorul* (2001; 2004), *Noaptea străinului* (2004), *Marile jocuri* (2006), ultimul volum aflându-se în stadiu de finalizare şi fiind intitulat *Zăpada mieilor.* În cele circa două mii cinci sute de pagini, veţi găsi puţine

fragmente în care se recurge la „indigenismul mistificator" al latino-americanilor, care se bucură de succes pentru că răspunde unui anume orizont de aşteptare, *foamei de basm*, specifice adulţilor, aceasta fiind, cred, mai mult decât un semn de oboseală, mai degrabă, o manifestare a *foamei* de copilărie. În pofida succesului înregistrat, nu cred că proza latino-americană marcată – ca să folosesc iarăşi expresia vehiculată de dvs. – de „indigenism mistificator" va avea un viitor major, de lungă durată. Prefer raţionalismul cartezian de tip european, necertat, barem din timp în timp, cu „trucurile" epice folosite de latino-americani, „raţionalism" care e acceptabil într-o măsură mai mare. Mai exact, prefer proza clasică, romanul clasic, da, care impune tipologii distincte, dialoguri, personaje.

Voi încurca, poate, lectorul şi mai tare, însă, neavând încotro, voi spune adevărul: de câteva ori, am recurs şi eu în *poemele mele epice* – cele patru cărţi la care m-am referit adineaori au fost subintitulate de editor „roman" din raţiuni strict comerciale! – la „vrăjeli" de sorginte latino-americană; undeva, într-un cimitir, nişte flori... se trezesc că sunt, în realitate, îngeri, şi vorbesc, vorbesc, se ceartă, se alintă... Ţin minte că atunci când am început să mă plictisesc scriind la acea scenă – splendidă, de altfel! – mi-am dat seama că şi lectorul, dacă nu intervin, va sări câteva pagini şi... m-am oprit la timp, revenind la firul clasic al acestui *bildungsroman* axat pe o temă imposibilă, biblică: relaţia maestru-ucenic.

Aşa-zisele mele romane au fost, de altfel, gândite, ca nuvele ceva mai ample, de maximum o sută de pagini.

Dacă spălătoreasa marqueziană a fost răpită, autorul nu trebuia s-o urce, cu tot cu frânghie, la cer!

3. Credeţi că romanul şi proza de tip experiment (la noi – Mircea Nedelciu, Alexandru Vlad, Gheorghe Crăciun, Daniel Vighi etc.) are vreun viitor în România? Ce primează în epos: „Ingineria textuală", Ficţiunea sau Realitatea şi cum consideraţi raportul dintre ele?

Romanul şi proza tip experiment, interesante, nelipsite de farmec, de forţa de a seduce (da, să nu uităm să se-

ducem lectorul!, îmi spun mereu asta: tocmai eu care scriu romane departe de a fi seducătoare, dimpotrivă: greoaie, ilizibile, groase!), deşi vor fi scrise în continuare, avându-şi publicul care să urmărească cu sufletul la gură şi ochiul rece aceste forme de manifestare a decadenţei avangardismului (postmodernismul e şi el, apropo, un tip de decadenţă a avangardismului), niciodată nu vor accede spre ceea ce numim literatură majoră. Repet: niciodată. Apoi, romanul, proza de tip experimental – a recunoscut aceasta şi domnul Dumitru Ţepeneag – te predispune la sterilitate.

Relaţia dintre „ingineria textuală", ficţiune şi realitate şi raportul dintre acestea? Nu sunt interesată, nici aptă de „inginerie textuală", detest cordial jocurile de cuvinte (semn al sterilităţii), decupajele, colajele etc. etc. Cred că m-aş plictisi enorm să fac ceea ce o pasionează în ultima vreme, bunăoară, pe Herta Müller: să decupez titluri, fragmente din ziare, asamblându-le! Realitatea? Dacă ne-ar auzi iubitul Carl Gustav Jung, ar sări imediat, întrebându-ne: care realitate? Realitatea nu există, domnilor. Totul e ficţiune. Iar dacă ceva ezită în faţa ficţiunii, se şi transformă rapid, iată, sub ochii noştri, în ceea ce a fost, este şi va fi: ficţiune. Paginile scrise de mine, metaforele, poemele, romanele, eseurile mele sunt mai reale decât mâna mea de carne. Scriu cu sângele meu, personajele mele vieţuiesc, fiind smulse sângelui meu (poate din acest motiv nu ajung, oho, să-mi recitesc romanele). Iată de ce „ingineria textuală" mi-e cu desăvârşire străină – ceea ce desigur nu înseamnă că n-aş citi cu plăcere admirabilele pagini ale lui Gheorghe Crăciun despre trup, de pildă! Sau paginile altui scriitor de acelaşi calibru.

4. Ce apreciaţi mai mult: polifonia de tip Dostoievski, în care Autorul descrie personajele, fiind într-o complicitate avansată cu însăşi Divinitatea omniscientă sau cea de tip Faulkner, în care Personajele sunt lăsate la „program de voie", să se prezinte şi să acţioneze absolut democratic. (Sau, la noi, cel din *Doamna în roşu* a optzeciştilor Mircea Nedelciu, Adriana Babeţi, Mircea Mihăieş)?

Îl apreciez pe Faulkner.

Despre Dostoievski (Dosto) nu am obrăznicia să afirm că îl apreciez. Cum poți să-ți asumi tupeul de a susține că apreciezi un sfânt? Acest sfânt epileptic, Dosto, va domni încă mulți secoli culturali înainte! Abia în ultimul timp, în cele din urmă decenii vreau să zic, scriitorii, universitarii, criticii au început să devină ceva mai atenți la cărțile ce-i poartă semnătura. Ca și la cele date *literaturii universale* (concept inventat, se știe, de Goethe) de un alt sfânt ciudat, de un radicalism atipic: da, mă refer la sihastrul visător și sucit de la Sils-Maria, Friedrich Nietzsche. Iar apropo de democrație, nimic mai străin literaturii decât spiritul acesteia.

5. Realismul subiectiv al scriitorilor moderni, adică faptul de a trezi în fiecare cititor mereu altceva apropriat ființei lor, poate concura romanul de tip balzacian sau flaubertian, care au făcut o adevărată concurență stării civile a epocii respective? Cum vedeți acest fenomen de „desocializare" în raport cu cel de „ontologizare" a lumii din punctul nostru de vedere, cel literar? Există oare noi probleme în estetica receptării din prisma deplasării evidente a accentului de pe sfera stării civile pe universul lăuntric puternic ontologizat?

Nimeni și nimic (inclusiv „realismul subiectiv al scriitorilor moderni") nu-l poate concura pe Balzac, domnilor! Și nici pe Flaubert, deși d-sa este un simpatic steril în comparație cu autorul *Comediei umane*! Iar noi..., cu mizerabilul cult al sterilității, cultivat în ținuturile amare – „un cerc barbar și fără sentiment", vorba poetului – de pe malurile dâmbovițene, cu modul acesta – pripit, o prea pripit!, care îmi devine din ce în ce mai străin – de a împroșca fără odihnă cu sarcasm în cei care se încăpățânează să devină/rămână ceea ce sunt: scriitori profesioniști (a fi scriitor profesionist înseamnă a scrie și a publica ritmic!), nu avem nici o șansă... nu, nu să egalăm acești monștri de litere, ar fi imposibil!, ci să existăm la cel puțin cinci mii de metri distanță de ei!

Apropo de problemele existente în așa-zisa estetică a receptării, interesate într-un grad mai înalt de... abisali-

tate, probabil, voiați să spuneți. „Universul lăuntric puternic ontologizat" mi se pare un pic pretențios. Vedeți dvs., lucrurile evident că s-au modificat odată cu creșterea gradului de polifonie a personajelor. E suficient să ne referim, bunăoară, la Rodion Raskolnikov sau la Ivan Karamazov. Probleme în ceea ce privește receptarea, analiza acestor personaje puternice, cu un caracter polifonic, cred că vor exista tot timpul și e lesne de înțeles din ce motive: sunt eroi imposibil de epuizat, sunt eroi imposibili, mai exact spus. La fiecare lectură, vei găsi alte lucruri, neobservate alte dăți – ceea ce bucură, desigur, arătându-ți că, odată cu înaintarea în vârstă și experiență, gradul inexprimabilului, al inefabilului sporește, în același timp, fără îndoială, crescând în intensitate iubirea față de uriașul continent care este și va fi Fiodor Mihailovici.

6. Hemingway a spus odată: „Dacă autorul ar crea oamenii, oameni vii și nu personaje, nu ar mai exista personaje secundare în cartea sa". Cum credeți că s-ar scrie în lume, dacă aceste cuvinte ar fi popularizate excesiv, puse ca *banner* la porțile cenaclurilor literare și ale școlilor de literatură din lumea întreagă?

E falsă fraza lui Hemingway. Falsă și contradictorie. Să admitem prin absurd că un autor ar crea, în loc de personaje, oameni... Imposibil. Mă blochez. El n-ar mai fi autor, îmi spun, însă mă taxez imediat: personajele mari ale lumii (Anna Karenina, Raskolnikov, Ivan Karamazov) sunt unii dintre cei mai vii oameni cunoscuți de mine! *Viul* apropo este extrem de rar. Lucrez la o carte – *Religia viului* – axată pe această temă imposibilă: viul. O temă, mai degrabă, filosofică decât literară.

Un scriitor trebuie să-și facă datoria: să creeze personaje vii – inclusiv personaje secundare – chiar dacă schematice, acestea trebuie să fie reprezentative, vii, extrem, bulversant de vii. Sarcina de a crea oameni vii s-o lăsăm pe seama altora!

Fiecare e cu rolul lui pe pământ. Important e ca, jucându-l, să dea totul, căci o altă șansă nu va mai avea!

7. Care din cele trei tipuri de cititori vă interesează cu adevărat: cititorul obişnuit, cititorul profesionist (criticul) sau cititorul special care este prietenul şi colegul romancier?

Pentru că majoritatea (există, evident, câteva excepţii) a criticilor – atunci când nu-şi scriu memoriile – picotesc din ce în ce mai des în primele bănci ale literaturii române, mă interesează opinia prietenilor, a colegului-romancier, surprizele venind nu o dată şi din partea aşa-zişilor cititori obişnuiţi, care, de câteva ori, vorbindu-mi despre unele dintre romanele mele, mi-au prilejuit bucurii de zile mari! E adevărat că am norocul de a beneficia de câţiva lectori-prieteni care mă urmăresc de mai bine de două decenii şi care, uneori, mă surprind prin faptul că îmi aduc aminte de scene, detalii, culori, fragmente din anumite texte semnate de mine, date, ruşine, uitării tocmai de cea care le-a dat viaţă! Ţin, aşadar, mă interesează şi cititorul obişnuit, şi cititorul profesionist (criticul), şi cititorul special care este prietenul/ colegul romancier.

8. Cu ce ochi priviţi „autoreferenţialitatea" în romanul (post)modern, unde iluzia este un maxim, ca şi complicitatea cu Administraţia Divină la crearea variantelor infinite ale vieţii trăite – ştiut fiind că Dumnezeu ţine în mână Infinitul lumilor sale, aşa cum noi ţinem în mână un obiect oarecare?

Cu ochi prudent-temători. Cu ochi plini de spaimă, întrebători. Mi se pare incredibil că acel Străin despre care vorbeam în poemele mele, Străin existent înlăuntrul meu, m-a „împins" pe terenul capricios, imens, dificil, al romanului. Sunt uimită – şi mărturisesc acest lucru cu un amestec de spaimă şi jenă! – că *vocea* acelui Străin, iubit şi temut, complicat, de neînţeles (e o relaţie dificilă, labirintică aş zice, fără să greşesc), schimbându-se substanţial – romanul, spre deosebire de poezie, cere enorm, enorm de mult timp, răbdare, scris ritmic, susţinut – şi rămânând, în esenţe, aceeaşi, e prezentă, e vie, *acolo*, undeva, în adâncuri. Am încetat să caut motivele pentru care dispare din

timp în timp; ceea ce ştiu cu siguranţă e că în acele perioade, *segmente de sterilitate,* eu devin un teren de aşteptare, sunt atentă la orice mişcare, orice respiraţie în interior, iar existenţa, în absenţa *acelei voci*, devine, da-da, un calvar: nimic nu-mi iese, totul devine lipsit de noimă, lax oarecum (ca ceasurile din celebrul tablou al lui Dali), e un gol imens, rapace, o imensă oboseală de viaţa care în praf şi pulbere se transformă... Aşa se întâmplă mereu până în clipa în care, iar şi iar, îi presimt venirea; ştiu când entitatea *aceea* se reinstalează înlăuntrul meu şi îmi dictează rând de rând, imagine de imagine. Sunt un soi de jucărea în blând-asprele mâini ale cuiva mult mai mare şi mai puternic decât mine.

Restul, e tehnică. Adică meserie. Răbdare. O răbdare inumană, hârşâită. O încredere tehnoidă (cum spunea Musil) în tine însuţi. Megatone de singurătate şi suferinţă, din care ne hrănim: heralzi de aer fierbinte, aflaţi în iute trecere pe-aici.

Restul e muncă, muncă şi iar muncă. În sens goethean, evident.

9. Se pot detecta în eposul actual structuri ale postmodernismului? Ce şanse de perspectivă au ele în romanul românesc? Ce aduce nou raportul Autor-Narator-Personaj, în care, în cele din urmă, Autorul dă bir cu fugiţii în spatele celorlalţi doi?

Structuri (?!) ale postmodernismului? Poate trucuri, procedee? Hm, obositor de multe!

Dacă vrea să devină major, romanul românesc ar fi salutar să ocolească aceste experienţe de mult gustate în toată lumea şi trecute la „vechituri", la capitolul *deja vu*. Prea multă vâlvă pentru lucruri minore! *Mult zgomot pentru nimic*. Prea multe încercări de a copia Occidentul, America, şi alte părţi ale lumii, în lucruri de mâna a doua spre a treia! De ce să nu ne alegem în calitate de modele vârfurile umanităţii?!

Dacă Autorul dă bir cu fugiţii în spatele Naratorului şi al Personajului, noutatea se iscă din gradul de talent sau de geniu. Exemplul clasic, la care mă gândesc constant, e

Rodion Raskolnikov, prezent într-un grad sporit, laolaltă cu Naratorul în prima parte a romanului: absolut revoluționară și profetică! Să omori în numele unei idei. Să omori cu sânge rece, călcând interdicția biblică. În jumătatea a doua a romanului, când intervine „vocea auctorială", morală prin excelență, ei, acolo, „cel de-al doilea Dosto", recade în *omenesc, prea omenesc.*

10. Știm că „Dacia" este cea mai slabă mașină din Europa, că zeci de ani și chiar și acum ea mai scoate fum alb, arogant-patriotic pe șoselele țării, că agricultura, industria și serviciile noastre sunt pe ultimele locuri în topurile continentului. Dar din punct de vedere cultural, ne putem considera competitivi, s-a gândit vreodată romancierul român să-și compare statutul polimorf cu cel al omologului său din Franța sau de aiurea?

Din punct de vedere cultural, evident, suntem competitivi. A spus răspicat acest lucru George Călinescu, monstrul de erudiție și de competență superior speculativă, considerând literatura română drept o literatură majoră, întrucât, afirma exegetul, „a epuizat temele majore". O spun și alte spirite luminate. Din păcate însă literatura română este rău tratată în propria țară. Literatura română este rău cunoscută în propria țară. Să mai spun încă o dată că în străinătate nu existăm?

În toamna anului trecut revista *Contemporanul*, la puțin timp după ce a împlinit 125 de ani de existență, a lansat un Apel pentru salvarea culturii române vii, semnat, până la ora la care scriu aceste rânduri, de 897 de cărturari din România, Israel, Republica Moldova, SUA, Germania, Franța, Irlanda, Australia și din alte țări ale lumii. Ceream în acel Apel câteva lucruri exacte, imperios necesare (...) Funcționarii culturii, unii dintre ei, susțin că, de pildă, se fac puține, mizerabil de puține achiziții de carte pentru bibliotecile publice, pentru că achizițiile sunt interzise în Uniunea Europeană... Să-ți justifici enormitățile apelând la rigorile impuse de Uniunea Europeană?! Franța, Germania, Austria sunt țări care fac parte din UE;

nici pomeneală ca aceste imperii să-şi azvârle cultura în stradă! Dimpotrivă.

Scriem şi vorbim singuri, publicăm cărţi excelente... nu, nu într-un pustiu, ci într-o ţară care se transformă într-un teritoriu al agramatismului, al falselor modele: fotbaliştii, fotomodelele, oamenii politici, care sunt, se ştie, în bună parte, improvizaţi...

De şaptesprezece ani, versul lui Blaga „saliva-n gură capătă un gust amar", îşi menţine o trist-amară actualitate, iar senzaţia de zădărnicie se instalează din ce în ce mai temeinic în cele mai entuziast-constructive spirite. În asemenea condiţii, lecţia învăţată de la Bacovia... e una temeinică: „Dacă nu-i cu cine vorbi,/ Se scrie"!

Ne-au scris Cristinel şi Nicolae (Breban):

„Mulţumim pentru veştile pe care ni le trimiţi, ne fac bine, mai ales că sunt bune! Doamne ajută, Puiul este acasă, a trecut cu bine («haut la main!», cum spune Franţuzul) peste «hopul» acesta. Îl felicităm din inimă! Acum, cu Liubaşa lânga el, va fi fără doar şi poate cuminte. O salutăm şi o îmbrăţişăm în mod special. Şi ea (poate, mai ales ea!) a avut de trecut un moment greu... Cât despre surioara lui, *n'en parlons pas*!! Şi pe ea o îmbrăţişam cu totul special. Şi pentru asta, pentru complicitatea impresionantă cu fratele iubit. Cât despre vestea operaţiei lui Ianoşi, cred că tot veste bună este, căci astfel îşi poate continua munca care îl ţine în viaţă. Evident, îi vom scrie, cu încurajările de rigoare. Lui şi Janinei. Ne-a impresionat cu drag, auzind că amână operaţia până după sfârşitul cursului. Îl recunoaştem!

Cât despre noi: ru-ti-nă, ha, ha. Nicolae scrie zilnic, ca un metronom, concentrat. Şi traduce, *par moments*, din Goethe (care îl plictiseşte puţin, uneori chiar mult). Eu, în afară de «intendenţă», umblu. Florenţa îmi este «la picioare», cu toate minunăţiile ei. Numai să mă ţină pe mine picioarele! Şi spatele... Acum câteva zile am văzut o expoziţie Cezanne, la Palazzo Strozzi. Un enorm eveniment aici, căci, după cercetări şi eforturi de aproape zece ani, s-a reuşit să fie adunate împreună, din toată lumea (Metropolitan, Mus. of Art, N.Y., National Gallery of Art, Washington, in-

clusiv colecția Casei Albe, National gall. London, Musée de l'Ermitage de Sankt Petersburg – căruia îi spun San Pietroburgo! – etc.) o bună parte din tablourile de Cezanne care se aflau în Italia, în două colecții, deja din timpul vieții acestuia, pe când era refuzat de toate saloanele oficiale și critica *le descendait en flammes*! Tocmai scriu despre asta. Din păcate, extraordinarele lui culori în peisaje nu «dau» nimic reproduse în negru și alb, dar nici naturile moarte sau portretele. În fine, vom vedea.

Săptămâna asta vom face și o excepție la «ne-întreruperea-sub-nici-o-formă» a lucrului lui Nicolae: Clara și Philippe sunt pentru o săptămână la părinții lui lângă Assisi și ne invită două zile. O ocazie de neratat, căci pe drumul nostru se află Sienna și Perugia. Cât despre Assisi, este unul din «locurile lui Nicolae» în Italia (alături de mormântul familiei Medicis, cu sculpturile lui Michelangelo).

Închei acum cu o mică întrebare: i-ai dat lui Alexandru Tomescu exemplare din Conte, mai multe, ca să le dea la master-class-urile pe care le începe în curând cu Trio-ul în toată țara? Bănuiesc că da (dacă este în București, și nu în turneu prin... Australia sau Coreea).

Gata, trebuie să las mașina, căci Nicolae și-a pus cafeaua în cană și se va așeza la lucru!

Vă sărutăm cu mult drag, spor la lucru, la scris, Auraș, la revistă, curaj și răbdare multă. (Ai, ai!)"

12 Martie. Zi de primăvară. Soarele, nebănuit de aproape. Totul pare decupat dintr-o altă lume. Vânt dulce, de martie, păcălici de pomină. Ne-am obișnuit cu edițiile Salonului de Carte și Presă AMPLUS, care anunță începutul unui alt anotimp. Viața culturală a capitalei, o dată cu acest Salon prinde alte ritmuri. Lume multă, iar, începând cu ziua de vineri, la Muzeul Național de Istorie, e aglomerație. Cărți. Invitați speciali. Un festin de litere. Marile edituri, sunt în umbră aproape. Spectacolul, cu adevărat interesant, inegal și pestriț, e oferit de așa-zisele case de edituri mici. Erc Press găsește o soluție ingenioasă: chiar de la intrare sunt lipite pe jos afișe minuscule ce au menirea de a te conduce la standul împânzit cu cărți pentru copii. Curtea Veche are o Colecție interesantă, de o elegan-

ță ireproșabilă, coordonată strălucit de Basarab Nicolescu. Janina și Ion Ianoși au apărut la Humanitas cu o traducere din Vasili Grossman, *Panta rhei*, ca de obicei, lucrată în tandem: domnul profesor Ianoși elaborează prefețele, face notele, iar Janina Ianoși face traducerea propriu-zisă. La ora actuală, acești cărturari lucrează la o surpriză de zile mari: proza Marinei Țvetaieva. Abia așteptăm să o primim. Ultimele trei zile: încărcate până la limita rezistenței. Bucuria însă de a lansa cărțile autorilor Grupului Ideea Europeană & EuroPress, e rotundă. Începem cu *Problema evreiască*, o ediție alcătuită de mine în baza textelor adunate în cadrul anchetei cu același generic, ușor impropriu, un pic forțat – o temă de care am fost sfătuiți să nu ne atingem: la ce bun să răscolim trecutul? – un argument laș, în percepția mea. Trecutul trebuie răscolit, cunoscut, asumat, cu toate erorile-i grave, inumane uneori.

Urmează *Vinovați fără vină* de Nicolae Breban, comentat splendid de Ion Ianoși și Ion Lazu. În absența romancierului care e la Florența, împreună cu Cristina (Breban), și, la ora actuală, scrie la cel de-al patrulea volum al tetralogiei sale *Ziua și noaptea*, intitulat, dacă nu mă înșel, *Jiquidi*. A doua zi, sâmbătă, lansăm *eu – și el. Însemnări subiective despre Ceaușescu* de Ion Ianoși: o mărturie impresionantă despre dictatura roșie. Apoi Rilke, Țvetaieva, Pasternak, *Roman epistolar*, tradus de Janina Ianoși și construit de Ion Ianoși. Lui Ion Lazu, în timp ce prezintă această carte-eveniment, îi curg lacrimi din ochi. Spune, reprimându-și gâfâitul, că e o carte incredibilă aceasta. Eu cred că e un dialog epistolar între trei zei: tineri, frumoși, geniali. Rilke e grav bolnav în anul în care poartă corespondența cu Marina. E ultimul an al vieții sale (2006). Și totuși: ce calm divin și viu răzbate din rândurile-i dense, indirecte poeme încărcate de suferință discretă și splendoare!

În ultima zi a Salonului, un tandem regal: Breban și Rilke. *Elegii parisiene* și, respectiv, *Elegii duineze*. Autorul *Bunelevestiri* apărând, pentru prima dată, în ipostaza de traducător. Dacă elegiile brebaniene sunt scrise în descendența unui Goethe cu ale sale *Elegii romane* (din care autorul *Animalelor bolnave* traduce la ora actuală), Rilke se situează, în chip explicit, în siajul abstractului Hölderlin cel care

ne îndemna în *Marile elegii* să fim atenți cu zeii. Homer ne avertiza că aceştia, cu legile lor mereu ghicite, mereu absconse, îşi pot lua repede darurile înapoi! Lidia Lazu recită din Rilke: calm, silabisind versurile, aşa cum se citesc textele de vârf ale lumii. Emoționant publicul adunat în plină zi: cuprins de o atenție încordată, conştient că asistă la o sărbătoare a literelor de vârf ale literaturii române.

Ideea Europeană & EuroPress au fost răsfățate de presă, de televiziune, de lectorii fideli care urmăresc, iată, de patru ani acest grup de edituri tânăr, care are ambiția de a-şi axa activitatea pe câteva proiecte majore: Nietzsche şi Marx (cei doi mari vinovați fără vină), Rilke, Dostoievski, Tolstoi, Breban, Ianoşi, Balotă. Dacă anul 2005 a fost Anul Breban, iar 2006 – Anul Ianoşi, 2007 este Anul Balotă. Banchetul de litere... continuă. Spre gloria culturii române!

Pe întinderea acestei primăveri am purtat o corespondență aproape febrilă, incitantă, cu Nicolae (Balotă). Cât de rău îmi pare, nevrednică şi înceată la minte cum sunt!, că n-am păstrat în întregime acea corespondență!! Atâtea detalii, mărturisiri, fragmente de viață şi de istorie literară s-au dus pe apa sâmbetei! Iată ultimul mesaj, receptat după ce i-am expediat întrebările pentru un amplu dialog:

„Dragă Aura,

Abia acum, după întoarcerea întârziată de la Paris, am citit ultimele tale mesaje şi întrebările alcătuind marele tău interogator. M-a mişcat pătrunderea, finețea şi, *last but not least*, calda ta participare la unele din cele trăite de mine, pe care le descopeream în acest interviu care depăşeşte mult registrul obişnuit al acestei specii. Deşi îmi propusesem să nu cedez unor asemenea solicitări şi am refuzat chiar în cazul unor amici să dau urmare cererii lor de a participa la interviuri, nu pot de astă dată să nu te urmez şi să nu scriu incitat de tine. Căci, repet, m-ai convins: ceea ce scrii este mult mai mult decât o obişnuită anchetă publicistică. Dar, din păcate, tocmai pentru că şi din partea mea întrebările tale pretind mai mult decât răspunsuri convenționale, aceasta îmi va lua oarecare timp, mai ales că nu mă pot apuca imediat de lucru. Am câteva obliga-

ții cărora trebuie să le fac față în primele zile. Dar nu voi întârzia prea mult căci ceea ce-mi ceri este un fel de autoportret («al artistului la bătrânețe» – aș spune oarecum prezumptios) și chiar mai mult decât atât: o confesiune.

Deocamdată atât (este primul e-mail dè răspuns și s-au aglomerat cam multe răspunsuri de dat la cele sosite în absență). Termin în zilele următoare și ediția scrierilor Biancăi.

Și te îmbrățișez cu mult drag,

Nicolae"

Schimbul de scrisori e-mailistic cu dragul de Liviu (Antonesei), revigorant. Reproduc câteva mostre, pentru a le reciti când mă amușină netrebnicia:

„...Iar m-ai uitat de tot! Ca să vezi că eu nu, atașez paginile din *Timpul* în curs, în care fac reclamă volumului nostru!

Te sărut, cu drag,

Liviu"

„Scumpul meu,

Nu te-am uitat deloc! Îți mulțumesc pentru paginile (splendide!) publicate în *Timpul*. E bine că faci publicitate cărții tale în lucru. Trebuie să-i facem intrarea pe piața noastră literară! Voi face și eu la fel, în Conte; dragul de el, ni s-a urcat de tot în spate, de când am lansat Apelul pentru salvarea culturii române vii. Știi că de patru luni facem revista exclusiv pe banii noștri, care sunt strigător la cer de puțini?! Tipografia văd că deja ne amână a treia săptămână cu tiparul numărului pe martie și tremură măduvă în mine...

Am avut o perioadă cam dificilă. Lui Andy (fratele meu) i-a fost făcută o operație de hernie de disc (mde, boală prezidențială) și a fost arestat la domiciliu pentru trei săptămâni; a rezistat două, plictisindu-se teribil (e omul acțiunii prin excelență; nu prea stă locului!), iar când i-am propus să citească *Marile jocuri* (ultimul meu roman; o să ți-l expediez; mi-aduc aminte că urâcioasa de mine n-am făcut-o!; sper să nu faci hernie citindu-l, ha, ha), care are așa, vreo

şase sute de pagini, a tulit-o cu o săptămâna înainte de încheierea arestului, la editură. Glumesc, dar foarte puţin!

Ei bine, cele două săptămâni, spre stupoarea mea, am descoperit că pot să car în spate toata hardughia asta, e drept, cu un consum... de îmi stă mintea în loc cum de am rezistat! Acesta e motivul tăcerii mele. Nu m-am plâns, am încercat să-ţi explic numai, mizând pe înţelegerea ta şi pe dragostea ta veşnică. Acum îmi pare rău că nu ţi-am scris; m-ai fi înveselit, în mod sigur!

Te pup, cu dragoste,

Aura(ş)"

„Răsfaţă-te, că asta face bine la moral! Şi eu o fac când nu are grijă altcineva s-o facă! Dar, ai găsit singură un răspuns – dacă dădeai vreun semn, te răsfăţam eu, nu? Cavaler cum mă ştii, şi cum sunt, aşteptam doar semnalul. Văd că ai avut ceva treabă pe umeri, aşa că o scuză rezonabilă există, doar că te-ai privat de răsfăţul meu, iar asta nu mai e aşa bine.

Da, lucrăm la promovare, ce naiba, că suntem de meserie! O proză apare acum, în *Timpul*, una spui că o publici tu, cea mai scurtă, cumva parabolică. *Ziua în care a început să moară tata* va fi, nu ştiu exact în ce lună, în *Apostrof*, iar cea lungă, *Maria, cealaltă Marie* va fi în primul număr din *Tiuk*! Aş spune că am pus toate ineditele la treabă. Cred că e bine!

Sper că fratele tău e bine acum, dacă tot s-a boierit la boli din astea de... elită. Trimite-mi romanul, nu voi face hernie, că sunt foarte antrenat la lecturi; e viciul meu preferat. Mă rog, nu ştiu dacă neapărat cel preferat, oricum, constant şi mai vechi decât celelalte, dacă tot mi-am început cariera de cititor înrăit prin clasa a doua, cu *Cavalerii teutoni*!

Cum e să scoţi revistă fără bani? A, sigur, ştiu asta! Din septembrie, *Timpul* iese exclusiv pe banii noştri, dacă mă gândesc bine, ai mei, că puştii, de unde să aibă??? Dar, cred, din aprilie, vom intra pe o finanţare a Primăriei!

Te sărut cu toată dragostea,

Liviu"

Scriu la roman zilnic. Dacă în primele două-trei săptămâni mergeam la ordinator pentru a-mi scrie „porția", acum *Zăpada mieilor* mă conduce la „locul de muncă". Sunt pe ultimii zece metri; presimt sfârșitul; serile, fiind deja în pat, „scriu" în cap, de fapt, cartea mea se scrie întrucâtva singură, eu mă simt un instrument, un locaș prin care *cineva* se scrie.

Ieri, o surpriză plăcută. Vorbit cu Nicolae (Breban), care e la Florența, scrie, spuneam, la *Jiquidi*; e spre finalul lecturii *Marilor jocuri*, despre care mi-a promis că vom vorbi pe îndelete la întoarcerea lui în țară, precizând însă că romanul rezistă, iar Irina, draga de Irina (Petraș) are, încă o dată, dreptate, când scrie în postfață că acest *bildungsroman* e copleșitor.

O scenă relativ recentă: la Târgul Amplus dădeam o dedicație pe o carte; ajunsă la final, am vrut să scriu, conform obiceiului, ziua, data, luna și anul în care e scrisă dedicația. Ajunsă la an, stupoare!, un teribil blocaj, resimțit la modul fizic aproape. Îl întreb pe colegul meu, Alex (Alexandru Ștefănescu), în ce an suntem. „În 2007" e răspunsul. Urmează un zâmbet înduioșat și o altă întrebare:

– Aura, și cu secolele ai probleme?

Am ezitat, iar peste câteva fracțiuni de secundă, am auzit, cu aceeași stupefacție, urmată nu rareori de furie:

– Recunosc, uneori, da.

Atunci, în vreme ce *se articula* acel răspuns, și eu eram întoarsă, inevitabil, cu fața spre Alex, am zărit privirile ironice, surâsul șfichiuitor al lui Adrian (Preda), un alt coleg de la Ideea Europeană, simțindu-mi vechiul nod sufocant ce mi se ridica undeva în zona gâtlejului. M-am simțit azvârlită de propria-mi limită într-o baltă de umilință. Deși știu că cei doi colegi nu sunt doar colegi, nu doar amploaiați, ci și prieteni, de care mă pot sprijini inclusiv la greu, am avut *acea* senzație, la care mă gândesc și acum, notând aceste lucruri, poate, neimportante. Zilele trecute, rememorând scena, băieții au surâs cu căldură, iar eu am râs cu poftă. Evident că starea interioară era net diferită. Puterea de a lua peste picior propriile limite, îmblânzindu-le prin intermediul râsului.

Cum să mă protejez în asemenea circumstanțe? Văd că, ieșind extrem de rar în lume, m-am sălbăticit realmente (din adâncurile alea uitate, aparent uitate, văd că se întâmplă să reapară acea puștoaică de demult, din adolescență, fata aia sălbatică, de o timiditate ucigătoare, pierdută, pierdută pe culoarele unei lumi din ce în ce mai străine; mi-e dragă, mă simt uneori fericită că fata aceea n-a dispărut de tot, e vie *acolo*, undeva, însă nu rareori mi-e o ciudă teribilă pe ea, ba mai mult: îmi vine s-o omor, pur și simplu!). Altfel, cum să-mi explic felul englezesc în care am șters-o de la decernarea premiilor postului Radio România Cultural? Mi-ar fi plăcut să-l îmbrățișez pe Ion (Ianoși), care a luat premiul de excelență; un mare cărturar înzidit în cultură de o viață. Mi-ar fi plăcut să-l îmbrățișez pe Omul care aduce cartea, neobositul, inventivul, haiosul Dan C. Mihăilescu, atacat în anii trecuți de doi dintre membrii juriului care l-au desemnat drept câștigător: cei doi Bogdani, Lefter și Ghiu (cel din urmă l-a făcut într-un text ce denota, cum să nu?, un simț acut al observației, un înalt nivel profesionist etc., „sarma metafizică"!). Mi-ar fi plăcut s-o îmbrățișez și pe Simona Popescu. Cu toate acestea, la modul cel mai stupid, sălbăticiunea de mine a luat-o, pur și simplu, din loc.

Reproduc aici – interesant, laboratorul realizării unui dialog! – câteva schimburi e-mailistice cu Dan C. Mihăilescu:

„Iată și întrebările. Sper să Vă incite. Nu sunt bătute în cuie, *of course*. Puteți să le schimbați ordinea dacă preferați alta decât cea propusă. Încă un detaliu important pentru prietenii-scriitori cu care am făcut dialoguri: nu avem limită de spațiu. Îndemnul de a Vă juca, de a Vă simți liber, de a Vă face de cap e actual. Nimeni nu «ne dă peste dește»!, nimeni nu ne limitează. Nici nu ne taie din spațiu. Dosarul din Conte va conține, în afară de o casetă (opera; fișa bio-bibliografică), și poze. Dacă va ieși un dialog mai lung, mai substanțial, îl voi publica, de ce nu?, în câteva numere. Mai e nevoie să Vă spun că dialogul va intra într-o carte? Dacă răspundeți până la finele lunii martie, este perfect. Dacă mai aveți nevoie de timp, să-mi spuneți nea-

părat, Vă rog, ca să ştiu pentru ce număr din Conte (aşa îi spunem revistei *Contemporanul*) rezerv spaţiu."

„Bună dimineaţa!, îmi răspunde Dan C. Iertare de întârziere, dar abia acum am alunecat şi eu pe tastatură. Înainte de-a trage o raită prin grădina botanică (noi stăm pe lângă Bellu), vin iute şi-ţi mulţumesc pentru miezoasa strădanie pusă în cele treizeci de întrebări: iese de-o carte-dialog, fiindcă şi eu sunt vorbăreţ şi problematizant. Tocmai l-am amânat în iarnă pe Robert Şerban timişoreanul, care-mi propusese o astfel de carte. I-am spus să mă lase pâna la şaizeci de ani, dacă i-oi apuca. Dar acuma, dacă tot ai lucrat atâta, e musai să răspund, mai ales că m-ai asigurat în privinţa dezinteresului spaţial. Nu ştiu exact când anume îl termin, dar deocamdată să ne propunem – cum spui – păcăleala de 1 aprilie. Aproape fiecare întrebare echivalează cu un capitol de carte de memorii, numai că eu nu sunt Breban. (Apropo, dacă-l vezi şi crezi că-i pasă, spune-i că am înregistrat o prezentare admirativ-picantă a vol. IV din *Memorii* pentru vineri, 6 aprilie la Pro Tv.)

Sincer, mulţumesc pentru râvna interogativă. Sâmbăta trecută i-am dat lui Dan Stanca la *Aldine* 25.000 de semne despre Eliade, scrise într-o zi, ca şi cele 25.000 pentru *Euphorion* (lui Andrei Terian, despre critica literară, date a doua zi). Dar erau numai... şapte întrebări! Ce mă fac eu cu treizeci???

Oricum, duminică plăcută şi să rămâi la fel de cultural-pătimaşă!"

Îi scriu lui Dan C. că „am facut un efort teribil să nu mă lungesc cu întrebările! Acesta a fost unul dintre motivele pentru care m-am tot codit cu ele, le-am întors pe toate părţile, le-am scurtat, tăind la sânge din ele; cu toate acestea, unele tot au ieşit lungi, dar mi-am zis să le las, ca să facem atmosferă! Apoi, pe măsură ce le scriam, veneau altele şi altele, riscam să mă împotmolesc... Vă asigur că 99 % dintre întrebări au rămas pe dinafară. Pentru că, lucrând, am înţeles pe ce teritoriu fantastic intru: am vorbit despre scriitorul Dan C.; atunci, cum să nu mă refer la

traducător?, apoi la realizatorul de emisiuni TV culturale într-un context în care lumea din jur numai din cauza culturii nu are insomnii! Pe urmă..., şi tot aşa... Într-o cultură eminamente provincială, deşi majoră, V-aţi desfăcut paleta, atacând mai multe genuri; şi asta e fantastic!, dar, mai ales, rar. Aici, la noi. În plus, aveţi calitatea de a fi (spre deosebire de 95 % din cei din jurul nostru, cadavre ambulante, înnămolite în convenţii, altminteri necesare) o personalitate extrem, nebuneşte, crispant, incomod de vie şi... «ţepoasă», incomodă adică. VIE în sensul cel mai frumos, sublim, şi, da-da, abisal al cuvântului! Lucrez la o carte despre *Religia viului*; prin urmare, ştiu ce spun; nu bat câmpii! Când simt că aş putea luneca sau bate câmpii, mă sprijin de filosofi sau de poetul din mine.

E aur curat acest ciudat, ubicuu, incomod, scorţos Dan C. Nu-i aşa?! Vă mulţumesc că le-aţi acceptat (la întrebări mă refer)! Ştiam că sunteţi ultrasolicitat, de aici, o teamă anume să mă aleg... cu amânări intervenite din cauze obiective.

Apropo de spaţiu, invitaţia de a Vă face de cap, de a zburda... e una absolut serioasă! Dacă simţiţi nevoia puteţi răspunde oricât credeţi de cuviinţă. Răspunsurile dvs. de fapt nu pot fi lungi, căci sunt vii, interesante, imprevizibile; ne jucăm frumos, nu?

Lui Brebi (Breban) îi pasă, în mod sigur, de ceea ce faceţi! Nu V-am spus oare că vorbim adesea de Dvs.? O să-i spun lui Brebi fie par telefon, fie pe e-mail, fie după 1 aprilie (nu e păcăleală!, va fi atunci, pe 1-2 apr. în Bucureşti) *in vivo* despre emisiunea Dvs. Mulţumesc că i-aţi citit memoriile. Acum e la Florenţa, scrie un roman, ultimul vol. din tetralogie. Acolo, ţineţi minte, a scris Dosto *Idiotul*. Brebi scrie *Jiquidi*. Vrea să facă din acest Jiquidi un cinic desăvârşit. Abia aştept să-l citesc. Dosto ni-l dă pe Ivan Karamazov, pentru care de fapt scrie *Fraţii Karamazov*, cu acel dialog genial al lui Ivan cu Diavolul (şi, evident, Poemul Marelui Inchizitor). Th. Mann ne dă *Doctor Faustus*, cu scena din final, scrisă în pandant cu scena diavolească dostoievskiană. Ei, cum va rezolva Brebi... ecuaţia diavolească?

Abia aştept să văd interviul! Sunt câteva provocări acolo şi, desigur, mă macină curiozitatea de a vedea cum le veţi rezolva!

Succes! O duminică senină, şi spor la lucru,
Coc o propunere, care sper să Vă intereseze, o să Vă scriu neapărat..."

Dan C.: „În chestia lungimii (pardon de vorba deochiată): chiar că voi scrie cât îmi vine, fiindcă nu contează cât apare din interviu la gazetă, eu îmi strâng toate interviurile şi participările la diverse anchete literare, în ideea că, mai devreme sau mai târziu, tot le pun într-o carte. Aveam anul trecut intenţia de a-mi aduna interviurile luate pe când lucram la *Cotidianul-LAI*, plus cele acordate, s-ar fi făcut ceva în genul titlului antonpannesc *De la lume luate şi iarăşi la lume date...*"

Îi scriu iarăşi lui Dan C.: „Felicitări, felicitări cu prilejul acordării premiului de către Radio România Cultural. Vă asigur că meritaţi mult mai mult. Ce rău îmi pare că nu am rămas şi la cina festivă, nedumerindu-l, iată, şi pe Ianoşi. V-am admirat încă o dată, urmărindu-Vă. Ştiaţi că sunteţi un om puternic? Felul în care îmblânziţi limitele, este fascinant! Iertare că nu am rămas pentru a Vă îmbrăţişa. Sunt o nevrednică şi o sălbăticiune! Oboseala acumulată vreme de două săptămâni, în absenţa partenerului şi a fratelui meu (Andy a fost operat de hernie de disc, boală prezidenţială, ce mai!), răstimp în care am rămas singură cu amploaiaţii noştri, cu revista + două edituri pe cap, cred că şi-a spus în ultimele zile cuvântul. Ce noroc că Andy, fiind după operaţie arestat la domiciliu, începuse să se plictisească! I-am propus să citească *Marile jocuri*, s-a uitat la el, a văzut câte pagini are (peste şase sute), şi, călcând interdicţiile medicilor (nu are voie să urce la volan încă cel puţin o săptămână), a întins-o, nebunul, la serviciu!
Încă o dată, felicitări, şi îmi repar gafa neapărat. Se poate?!"

Gafe survenite dintr-un fond de sălbăticie, de neînţeles, în ultimă instanţă. Dar de ce, Dumnezeule, să încerc să le înţeleg pe toate? Cu ce nu mă pot obişnui în felul meu de a fi? Cu modul intempestiv de a da buzna în existenţa alto-

ra. Dan C. mi-a scris că nici el n-a stat mai mult la recepția dată în cinstea sărbătoriților.

De ce sunt importante, foarte importante aceste mărturii, nu puține dintre ele, expediate și, respectiv, primite pe e-mail? O bună parte din presa noastră este axată pe subiecte de scandal; în consecință, inclusiv despre lumea scriitorilor se scrie când se iveşte prilejul de a aduce în conştiința publică certuri, dezvăluiri scandaloase etc. Este adevărat că lumea scriitorilor e împânzită de divergențe, fracturi, neînțelegeri, mai ales după Revoluția din '89, după care câteva vârfuri literare, îndemnate de grupul de la Paris, în frunte cu dna M. Lovinescu, au divizat impardonabil lumea literelor românești în funcție de apartenența la un partid sau altul, listele făcute în această ordine de idei fiind, nu rareori, tendențioase și, de departe, abuzive; iar presa noastră de scandal, gazetele de bulevard abia aşteaptă asemenea subiecte... Ceea ce s-a uitat însă sau s-a vrut să se uite e că lumea artiştilor este una, prin excelență, și – pentru mine e în primul rând aşa! – minunată, absolut fantastică, arta presupune complicități, simpatii, iubire, spirit de colegialitate. În aceste mesaje (și în multe altele, *of course*), asemenea aspecte se simt acasă, se văd cu ochiul neînarmat, cum se spune, căci sunt în prim-plan. Iată de ce colegii mei nu se vor supăra pe mine pentru faptul că reproduc unele mesaje, fără permisiunea lor.

Noi, scriitorii, suntem oarecum mai pătimaşi, ne mai și certăm uneori, suntem nedrepți alte dăți, însă, ne place ceea ce facem, iubim profund meseria noastră, oraşele, cătunele, satele, continentele, lumile noastre de litere. Prin urmare, e firesc să-i recunoaştem pe cei aidoma nouă, să-i recunoaştem și să le fim prieteni, complici, înfruptându-ne astfel din magma legii țvetaieviene, numite „legea mânii întinse și a sufletului deschis".

Cât de actual e acel vers al meu (iertare, mă autocitez): „Iubiți-mă și nu mă atingeți!" Iubiți-ne, aşadar, și nu ne atingeți. Punct.

Am rătăcit adresa lui Liviu (Antonesei), din veşnica mea neîndemânare computeristică. I-am scris, pisicin-

du-mă *of course*. M-a înviorat răspunsul lui: „A, dar tu eşti iertată a priori! Sigur că ţi-o trimit: Revista *Timpul* (pentru L. A.)/ Casa Conachi/ Bd. Regele Carol I nr. 3-5. Cu revista la destinatar şi iniţialele mele în paranteză, altfel nu pot ridica băieţii pachetul şi trebuie să mă car eu pe la oficiul poştal.

Iar eu îţi ataşez un mic filmuleţ despre spiritul de ordine feminin! Şi pisiceala salvatoare!"

I-am cerut câteva informaţii lui Dan C. (public un comunicat în Conte referitor la premiile Radio România Cultural, iar el apare într-o poză cu un pisoi superb, şi trebuie să anunţ dialogul nostru, am nevoie, deci, de titlu). Răspunsul n-a întârziat: „Uite, asta chiar că nu pot să ştiu de acuma: titlul interviului. Mai bine alege câteva teme din suita interogativă şi spui «cu DCM despre... aia... aia... şi aia...».

Motanul nostru are 15 ani, l-am operat de două ori de tumori, îl cheamă Mowgli. Nu ştiu de ce i-a dat fiică-mea tocmai numele ăsta de *Cartea Junglei*, acuma îşi doreşte şi ea unul persan, pe care să-l cheme Watanabe, eu preferam Marmontel! Şi, dacă mai vrei să-l vezi în poza mare, uită-te în librărie în volumul lui Mirel Bran, Bucureşti, *Dezgheţul*, apărut acum câteva luni la Humanitas. Acolo sunt intervievaţi de corespondentul de la *Le Monde* la Bucureşti douăzeci şi patru de intelectuali de azi, iar mie mi-a făcut un francez fotografiile astea cu Mowgli, de m-a ravisat complet.

Să-ţi urez o zi frumoasă, când văd ce urgie este afară, iar eu trebuie s-o iau din loc spre Editura Curtea Veche? Mai bine: o zi spornică!"

Am primit, în attachament, de la Nicolae (Breban) *Elegiile romane* ale lui Goethe, traduse de autorul *Elegiilor parisiene*: „Iată, dragă Aura, *Elegiile romane* promise. Am o rugăminte: să nu schimbi nimic până ne vedem. Ele nu sunt uşor de citit, poartă amprenta marii generaţii romantic-clasice, îmbibate de lectura lui Homer şi de întreaga mitologie clasică. De o convenţionalitate poate livrescă, în ele tresar, ca şi în elegiile lui Rilke, fragmente biografice şi

erotice ce aruncă interesante lumini asupra formației marelui creator al lui *Faust*."

M-am grăbit să răspund, mulțumind dragului meu prieten pentru acest dar de pomină: „Mulțumesc pentru darul de zile mari! Am și citit primele elegii; atmosfera predominantă aici îmi este, recunosc, în bună parte, familiară, căci le-am citit, pentru prima dată, de mult, în adolescență, în traducere rusească (rușii au o splendidă industrie a traducerilor; am vrea noi să atingem, și în acest sens, nivelul lor!). Citez, de altfel, din ele, *in extenso*, în *Însemnările*... mele, *Trei mii de semne*, care va apărea în 2007; o să vezi. Apoi, câteva, le-am parcurs – pe unele dintre ele – românește. Însă traducerile românești – majoritatea – știm prin ce anume păcătuiesc! Ale tale, cele trimise mie, sunt cu totul altceva! Se simte – chiar dacă nu știu germană! – că sunt mai apropiate de spiritul goethean. În plus, traducerea din Goethe, venind pe urmele celeilalte, *Elegii duineze*, creează, cu de la sine putere, un fast, cred eu, tandem, deși, e limpede că elegiile rilkeene (recitite de mine, din timp în timp; dacă există, cu adevărat, o viață de apoi, acest volum l-aș lua cu mine acolo!), sunt dificile, absconse și departe de a fi convenționale, în comparație cu cele goetheene, admirabile în esență. Ce bine e că, iată, datorită ție, putem face asemenea paralele.

Încă o dată mulțumesc pentru acest dar de pomină.

La Ideea Europeană, și în acest an, va fi un festin de litere memorabil! De altfel, am făcut public lucrul tău la *Elegiile*... goetheene".

Martie. Lucrat bine la roman. Senzația că sunt *con*-dusă, pentru a termina *Zăpada mieilor*: o senzație, câteodată, încurajatoare, alte dăți însă derutantă și extrem de obositoare, în sensul că, oricât aș încerca să aflu cine este *acel cineva*, toate tentativele se soldează, din fericire, cu un formidabil eșec. Ca să-l îmblânzesc un pic barem pe acel străin, voi transcrie pasajul despre prezența unei terțe „persoane" între cei doi prieteni (Saşa Cerven și Laurian Iacob), inegali ca vârstă, operă, un maestru și ucenicul său, între care există și o fină, extrem de nuanțată componentă

homo-erotică: „Saşa Cerven amuţi. Iar Laurian Iacob avu senzaţia de altădată, şi anume că altcineva vorbeşte în locul prietenului şi maestrului său, ca şi când cineva - nevăzut, simţit însă, intuit până la icnet – în acele minute de vorbire pierdută, îi lua în chirie trupul, glasul, fiinţa întreagă, altfel cum s-ar putea, omeneşte vorbind, explica discrepanţa dintre conţinutul afirmaţiilor cerveniene şi aspectul exterior al acestuia, mai exact, tristeţea profundă, întunecată, care i se lăţea pe chip, un fel de disperare neagră, un fel de jale fără ancoră în afara feţei aceleia, a cărnii ei de abur şi freamăt, de... Ca şi când mereu, între cei doi, exista un al treilea, un soi de făptură intempestivă, nu totdeauna dorită, nu totdeauna poftită la festinele camarazilor; şi, totuşi, acel cineva străin, intrus prin definiţie, împrumuta relaţiei lor o doză de... nu, nu atât de consistenţă, cât, mai ales, de irealitate, da, irealitate scormonitoare, absconsă, încât la capătul fiecărei întrevederi te întrebai: oare chiar aşa a fost?, oare eu am spus lucrurile alea?, chiar eu am auzit sau...? Ceea ce este sigur, e aerul acela ireal, precum şi fina spectaculozitate emanată în toiul disputelor ce păreau – şi aşa erau probabil – decupate dintr-un alt secol sentimental, dintr-o epocă culturală evident diferită. Deşi, insistăm, acele spectacole ideatice, ontice, se petreceau la începutul mileniului al treilea. Dar probabil că totul se întâmpla cu totul altfel, iar percepţia aceasta un pic vetustă, depăşită din punctul de vedere al unor inşi pripiţi sau substanţial diferiţi, îi aparţine exclusiv lui Laurian Iacob, felului său de a fi, de a vedea lucrurile, formate şi moştenite parţial din motive limpezi şi obscure în egală măsură."

Treptat-treptat, reintru în atmosfera *Elegiilor romane*, traduse de Nicolae. Unele pasaje sunt absolut divine! Ca, de pildă, prima elegie:

„Spuneţi-mi, pietrelor, o, vorbiţi, voi, înalte palate!
Străzi, voi, ziceţi o vorbă! Geniule, tu nu te iriţi?
Da, este totul însufleţit în sfintele tale ziduri,
Romă eternă; doar mie mi se ascunde atât
de calm totul.

O, cine îmi murmură, la care fereastră zării eu
Odată nobilul chip ce adânc m-a 'nviorat?
Bănuiam eu drumurile, încă, pe care, mereu şi mereu
Spre dânsa şi de la ea, apoi, să merg, preţiosul timp
jertfindu-l?
Încă contemplu biserici, palate, coloane şi ruine,
Precum bărbatul calm, călătoria cu abilitate
şi-o foloseşte.
Dar, iată, totul trecu; şi un singur templu, atunci
Rămase, templul lui Amor, pe care doar iniţiatul
îl descoperă.
O lume întreagă eşti tu, Roma; dar fără iubire,
Lumea n-ar fi ce este, nici Roma n-ar fi Roma."

Iniţierea presupune, înainte de toate, iubire. Jubilaţia simţurilor se impune, din capul locului, deşi e trecută prin filtrele inteligenţei, cabrate şi intimidate în egală măsură. Versul al patrulea, o parte din acesta – „doar mie mi se ascunde atât de calm totul" – dă înţelegerea peste cap.

28 martie. Am terminat romanul. *Zăpada mieilor.* Stânca, cu greutatea căreia începusem, în ultimii ani, să mă obişnuiesc – la fel şi cu spaima de a se prăbuşi dintr-o clipă în alta peste mine – a dispărut brusc, de parcă un mag ar fi transformat-o într-o lebădă sângerândă. Ar trebui să mă bucur, să jubilez. Dar nu. Am stat cu ochii împietriţi vreme îndelungată, fixând un punct inexistent. (Parcă inventat anume pentru mine.) Cuprinsă de o tristeţe care mă imobilizase, pur şi simplu. Am terminat tetralogia, îmi repet. *Vulturi de noapte.* De unde şi de ce atâtea daruri unei nevrednice ca mine?!

Zilele trecute un prieten m-a întrebat: ce înseamnă pentru mine *Contemporanul*? M-am auzit spunând, spre consternarea lui: „Paisprezece ani din viaţa mea. O enormă oboseală. O uzură pe potrivă. Senzaţia unei zădărnicii. Şi o bucurie pe măsură, e adevărat, clătinată, când şi când, de lipsa suficientă a banilor." *Contemporanul* apare de patru luni, fără să fie sprijinit de nici o instituţie, cum ar fi, de

pildă, Ministerul Culturii sau Primăria capitalei. Fiecare număr e dat la tipar cu senzația că este... ultimul. Știu, așadar, ce înseamnă să ții în viață o revistă de cultură în România anilor post-decembriști. Iată de ce eforturile de a edita o revistă performantă nu sunt de duzină, mai ales, în condițiile în care nu există o lege a sponsorizării care să încurajeze sprijinirea culturii vii, tuturor guvernelor (fără excepții!) post-revoluționare numai de cultura scrisă nu le-a păsat, primează, în continuare, spectacolul, divertismentul, dansul, agramatismele se simt, din ce în ce mai mult, la ele acasă, nu există fundații de secole, cu instinctul de a investi în cultură, fără a aștepta beneficii imediate, prompte, rapide etc., etc. Așadar, apariția unei reviste de cultură de prim raft este... un miracol. Da-da. Un Miracol. Așa cum e, în cazul nostru, revista *Timpul*. „Scorțosul", incomodul, eficientul Liviu Antonesei a izbutit, iată, să mențină în viață *Timpul*, care rămâne o instituție de cultură, un laborator viu, eficient al artiștilor, inclusiv al scriitorilor. *Timpul* înseamnă profesionalism, eficiență, calitate, eveniment cultural. *Timpul* înseamnă cronică literară, comentariu la zi, cronică plastică, dialoguri cu mari personalități... *Timpul* înseamnă o mână de oameni, majoritatea tineri, care știu meserie și continuă să învețe din mers. *Timpul* înseamnă neînregimentare, asumare a diferenței. În plus, Liviu are, în afara calităților enumerate, rara calitate de a fi complice. În perioada în care *Contemporanul* a lansat Apelul pentru salvarea culturii române vii, care la ora actuală, a adunat 900 de semnături din întreaga lume, mesajele expediate de Liviu Antonesei ne-au încurajat nu o dată atunci când gândul de a fi curajos părea o... nebunie. Și acuma regret că nu am păstrat corespondența adunată atunci, care, în chip sigur, merita publicată! Să se vadă că scriitorii – cei despre care se știe că în afară de faptul că își scriu cărțile, le moșesc etc., în afară de faptul că luptă pentru revistele lor, de care se țin, inexplicabil pentru guvernanți, cu unghiile, cu dinții; așadar, scriitorii care, uneori se ceartă, în realitate posedă arta de a fi solidari, de a fi complici!

Ce reprezintă *Timpul* pentru mine? O oază de normalitate într-o lume dezechilibrată. Profesionalism într-o

lume în care predomină diletantismul. Spirit incisiv într-o lume cariată de oportunisme mărunte, nu rareori penibile. Într-o lume incredibilă, mizerabilă, adesea de doi bani, mai tot timpul însă rămânând fantastică, *Timpul* se încăpățânează să rămână o instituție care își păstrează ținuta, linia de plutire, stilul, scopul. Ceea ce nu este puțin. Dar deloc!

Îi doresc acestei reviste „moșite" de Liviu Antonesei viață lungă și... bani. Mulți bani. Când scriu aceste urări, mă gândesc la sfântul acela epileptic, Dosto, autorul evidentei capodopere *Crimă și pedeapsă*, care susținea că „gândirea e scumpă". Așadar, viață și... bani. Restul, facem singuri! Nu-i așa?

Mi-a scris Nicolae (Bălotă): „Îți mulțumesc pentru tonicul tău mesaj, pentru bunele veşti şi perspective. Aş vrea să-ți răspund pe acelaşi ton, şi o voi face, dar mai întâi, din păcate, trebuie să încep printr-o supărare. Mă grăbesc să spun că nu e nicidecum împotriva voastră. Aş putea spune, oarecum, dimpotrivă. Mă întorc chiar acum de la Poşta centrală unde m-am plâns că un colet ce-mi sosise vineri şi nu mi-a fost introdus în cutie din pricina dimensiunii, nici lăsat la concierge, cum se face, nu mi-a fost livrat de atunci. Or, mi s-a spus că sunt în căutarea acelui colet, care «s-a rătăcit». Mă tem că este vorba de coletul masiv trimis de Editura voastră. Este singura trimitere din țară care mi-a fost semnalată. Întrucât nu a fost recomandat, ei n-au putut să-mi spună de unde vine. Te rog să-mi spui, nu aveți vreun număr sub care a fost depus pachetul cu şpalturile, despre care îmi scrii? Şi când, în ce zi a fost expediat? În orice caz, poşta de aici face cercetări şi sper să dea de urma coletului, doar el s-a rătăcit aici. Nu mi s-a întâmplat până acum să se piardă astfel ceva la poşta din Nissa.

Firește, de îndată ce-l voi primi, mă voi apuca de corecturi. Este foarte încurajator ceea ce-mi scrii cu privire la perspectivele de apariție şi, considerând eforturile voastre de comunicare, publicitate etc., cred că sunteți nu o editură de moda veche, ci una cum ar trebui şi vor trebui să fie toate editurile din viitor pentru a se menține într-o lume a concurenței libere. Sunt perfect de acord cu propunerea ta de a publica în reviste unele texte din *De la*

Homer... Singura mea dorință este să-mi comunicați care sunt textele alese și unde doriți să le publicați. Vă pot și eu, eventual, indica unele texte. Dar, firește, alegerea voastră primează.

Și acum despre ediția scrierilor Biancăi. În timpul din urmă a fost principala mea preocupare. Am recitit cu atenție toate cele publicate și cele câteva (puține) apărute în reviste sau rămase în manuscris, deci, inedite. Am făcut-o și cu multă emoție, căci mi-am dat seama cât de bună scriitoare era, ce viziune proprie, ce stil original avea. Crede-mă, dragă Aura, nu sunt doar sub imperiul unor sentimente pricinuite de pierderea ei. Mi-am dat seama, spun, cu o atenție la țesătura scrisului pe care mi-o reproșez amar că n-am avut-o când am citit-o mai demult, că scrisul ei n-a fost prețuit după valoarea sa. Dar despre aceasta, ca și despre ea, voi spune câte ceva în prefața ediției. Am făcut corecturile necesare (nu prea multe erori tipografice în volumele publicate). Mai complicat a fost cu stabilirea textului. Cum voi scrie în nota asupra ediției (dar acum nu vreau să intru în detalii), o parte din nuvelele cuprinse în *Mașina de fugit în lume*, precum și partea a doua din romanul *Bal la regina Portugaliei* fiind reeditate (prima ediție: 1979, a doua: 1995), ele au fost modificate întrucâtva, parțial rescrise. Evident, conform criteriilor editoriale, ele trebuie să apară sub această ultimă formă amendată a lor. Dar volumul *Bal la regina Portugaliei* în versiunea originală din 1979 cuprindea, pe lângă partea cu acest titlu, o primă parte, cu titlul *Străbunica Hedviga* ce n-a fost de atunci reeditată (și e păcat, căci este poate ceea ce a scris Bianca mai bun). Din discuțiile noastre, știu că ea voia să republice acest text ca un mic roman de sine stătător. Într-adevăr, deși sunt câteva elemente ce se regăsesc în cele două romane, ele sunt diferite ca perspectivă a narațiunii, lume evocată, tonalitate a discursului etc., fiecare având-și autonomia sa. Ca atare, vor apărea ca două mici romane distincte. În plus, pentru *Străbunica*... avem unele modificări făcute mai târziu de Bianca. Acestea vor fi introduse în versiunea noastră. Mai este problema *Micului palat baroc*, volumaș compozit în care Bianca a publicat pe lângă unele inedite mai multe fragmente (modificate) din

Maşina de fugit... şi chiar din *Bal la regina...* Este o probă a unei conştiinţe profesionale mereu în stare de veghe, care o făcea să-şi prelucreze scrierile. Fragmentele nu vor apărea în cadrul acestui volumaş, ci vor fi reintroduse în volumele din care au fost extrase, dar păstrându-se modificările aduse. Nu mai detaliez, căci şi aşa ţi-am luat timp cu toate acestea.

Să trec la cele pragmatice. Voi trimite până cel târziu marţea viitoare discheta cu *Maşina de fugit în lume*, ca şi volumaşele de rebătut, cu toate modificările, toate indicaţiile mele etc. Aş face-o chiar mai repede, dar în zilele acestea prepascale sunt destul de prins. De asemenea, voi trimite nota asupra ediţiei. Totul prin poştă, ca recomandată. Îmi va rămâne de scris şi trimis ceva mai târziu prefaţa. Mărturisesc că ediţia aceasta îmi e la inimă mai mult decât toate cărţile mele. În ce priveşte răspunsurile la întrebările tale aştept (şi te rog şi pe tine să aştepţi) un mic răstimp de răgaz. Meditaţia cere calm.

Dragă Aura, îţi urez din toată inima ţie, Mamei şi Fratelui tău, să vă bucuraţi de sărbătoarea cât mai luminată a Paştelui.

Te îmbrăţişez, cu drag,

Nicolae"

Corespondenţa pe mail îmi face bine. Îmi dă senzaţia că sunt mai puţin izolată. Deşi, recunosc, izolarea mă ajută să nu mă împrăştii în lucruri de tot soiul. Repet, reproduc fragmente din scrisorile prietenilor mei, pentru că acestea îmi dau, o dată în plus, certitudinea existenţei unei Castalii de litere, revigorantă în contextul de azi, al unei lumi deviate.

Nicolae (Balotă): „Ieri când am primit mesajul tău trimisesem deja pachetul prin poştă. Am făcut deci bine expediindu-l pe adresa editurii. Totul este aşa cum indici în mail. Pachetul e trimis recomandat. El conţine şi CD-ul cu *Maşina de fugit în lume*, dar, ai dreptate, după cum îmi spui acum, ţi-l trimit şi ca text ataşat la aceasta scrisorică. Închipuie-ţi, după lupte administrative (nu tocmai seculare, dar aproape), după reclamaţii scrise, căci cele orale nu

dădeau rezultat, poşta nisoază a catadicsit să afle, rătăcit printre ouăle şi iepurii de ciocolată pascali, volumul *De la Homer*... Plicul e cam hărtănit de pe unde a rătăcit, dar textul este integru. Şi foarte bine corectat de domnişoara sau doamna Alina Preda. Am început să-l citesc dar, având multe de făcut, abia în săptămâna viitoare îl voi putea retrimite.

Attach-ul cu coperţile îmi pune probleme. Nu-l pot deschide, căci nu dispun de programul winrar românesc. Dar sper că Ştefan îmi va rezolva această chestiune informatică, dacă nu cumva aveţi posibilitatea să-mi trimiteţi imaginea sau imaginile mai simplu, necompresate, scanate şi trimise ca atare.

În mai, când voi veni la Bucureşti, vom avea, într-adevăr, cum îmi scrii, ocazia să punem ţara culturală la cale. Mi-ar părea bine dacă ar fi şi Nicolae Breban acolo. L-aş întâlni cu multă plăcere.

Până atunci, te îmbrăţişez cu drag,

Nicolae"

„M-au bucurat veştile bune, date de Dvs., dragă Nicolae. Vom fi atenţi la recomandate. Aştept şi attach-ul cu cartea Biancăi. Apoi, îmi spuneţi dvs., sumarul. Dăm la cules ce e de cules şi vedem (împreună!) dacă le publicăm într-un volum sau în câteva. Apropo de coperţile expediate, am expediat în format arhivat (erau cinci, destul de măricele; prin urmare, era soluţia nimerită) coperţile la romanele din aceeaşi colecţie, Ediţii definitive, ca să vă faceţi o imagine. Nimic mai mult. Nu-l chinuiţi pe Ştefan dacă e prea mult. Intenţia era să alegeţi dvs. din pictura lumii câteva imagini. De pildă, pentru *De la Homer*... m-am gândit la Şcoala de la Atena de Rafael, un fragment, un detaliu desigur, ca să iasă mai sugestiv... Dacă sunteţi de acord, dau drumul coperţii. Pentru celelalte, mă gândesc. Aştept însă propunerile dvs., întrucât presupun, intuiesc că aveţi preferinţe. Aşadar, m-aş bucura să-mi expediaţi în atach, câteva reproduceri, menţionând autorul, denumirea lucrării, anul, pentru cele două volume *Caietul albastru*, *Literatura germană*..., şi, dacă aveţi o altă preferinţă, pentru *De la Homer*... M-aş bucura ca până ve-

niți să le avem pe toate puse la punct, ca să ne dați BT-urile și pentru cărți, și pentru coperți.

Dacă ați ști ce bucurie mi-ați făcut confirmându-mi primirea coletului nostru «chinuit» între pachete de Paște! Țineam să vă dați consimțământul pentru corecturile făcute (unde e cazul desigur), tocmai de aceea am expediat exemplarul care a trecut prin mâna lectorului. Un pachet valoros, nu-i așa? Ne-am obișnuit cu hachițele poștelor, și atunci, luând în calcul posibilitatea pierderii pachetului, introducem corectura, însă rămânem descoperiți cu toate acestea, întrucât, dacă poșta pierde plicul, se înțelege că autorul... nu mai poate vedea ce corecturi s-au operat pe textul lui!! Ufff. Iar noi ținem... În sfârșit, nu spuneam că suntem de modă veche? Tocmai de aceea nu înțeleg editorii (Dacia etc., etc.) care dau cărțile la tipar fără BT-ul autorului! Mi se pare un semn de primitivism. Adică lucrezi din greu la «facerea copilului», și, na, ei, na, nici nu știi cum, în ce fel, în ce haine va apărea!! Și te trezești cu diverse surprize: îi e ciobită o ureche, iar pliul pe coapsa dreaptă nu mai cade, vai, așa cum l-ai așezat tu... Glumesc, dar foarte puțin. Dvs. știți că o carte e un templu, o sculptură (un soi de Cariatide...), și atunci când cineva «umblă» pe suprafețele șlefuite de tine într-un fel... important e să nu strice. Tocmai de aceea le-am atras atenția colegilor mei să nu intre în substanța textului autorilor mari; se corectează exclusiv erorile de ordin mecanic, cele firești (când, aidoma lui Michelangelo, omiți din blocul de piatră ce e inutil, nu-i așa?); semnalezi ce ți se pare grav, dar nu intervii, nu strici...

Desigur că lui Nicolae o să-i facă plăcere să stăm la o parolă. O să-i spun neapărat; și Vă aduc față în față. Uite că m-am întins la vorbă. Iertare! De fapt, sunt bucuroasă și... stoarsă: am încheiat acum câteva zile ultimul volum (*Zăpada mieilor*) al tetralogiei mele romanești, *Vulturi de noapte*. Mi-a luat, cred eu, aproape opt ani din viață. Dacă aș fi pusă în situația de a alege, aș dărui din nou acești ani, fără a ezita, celor peste două mii de pagini scrise. Nicolae (Breban) mi-a spus azi că este extrem de riscant ce fac. „O faci pe riscul tău" zicea. Tetralogia e axată pe o temă majoră, biblică (maestru-ucenic) – o temă care, Dvs. știți, cere spațiu. Eu o tratez într-un stil stufos, imposibil, dens (apro-

piat întrucâtva de thomasmannianul *Iosif şi fraţii săi*), într-un context cultural, social, ahtiat după alte lucruri, cu un nivel nu rareori frivol etc. Cine, Dumnezeule, are nevoie azi de romane de şase-şapte sute de pagini? Uneori, intru într-o soi de *disperare gravă*, rilkeană...

Dar nu, eu nu pot să nu scriu; asta îţi stă în sânge sau... nu exişti! Nici această tetralogie nu mi-am propus-o răspicat, ca să spun aşa, de la bun început. Scriam – aşa credeam – nuvele care se umflau, se umflau, se umflau, spre disperarea, chinul, bucuria mea!"

„Nu există inspiraţie, nici un fel de inspiraţie, ci numai muncă." (Rodin)

Nicolae Balotă: „Frumoasă, foarte frumoasă scrisoare mi-ai scris, dragă Aura. Frumoasă îndeosebi prin vestea bună a terminării romanului tău, ba chiar încheierea tetralogiei! Cum să nu înţeleg, tocmai eu, fericirea unei asemenea încheieri a construcţiei! Decât aceasta nu este mai intensă – dar mai intim-ascunsă – decât construirea însăşi, cu suferinţele, ascensiunile, căderile şi împlinirile sale. Bine vorbeşti despre scriere ca despre construirea unui templu. E aici o artă arhitectonică. E şi o compoziţie muzicală, dar şi aceasta presupune arhitectură. Îmi place titlul, *Zăpada mieilor*. Dar să ştii că n-am să te iert. Trebuie să-mi dai volumele tetralogiei, căci sunt curios de toate articulaţiile acestui corp.

Să revin pe scurt la cele editoriale (deşi tot acolo suntem). *Mea culpa, mea culpa*. Credeam că ţi-am trimis în attach-ul mesajului meu anterior *Maşina de fugit în lume*. D'ale informaticii! Trimit, cum vezi, textul ataşat la acest mail. Cu *Maşina*... care nu e un text lung, se deschide ediţia scrierilor Biancăi. Sumarul ediţiei îl primeşti în pachetul care trebuie să vă parvină. În ce priveşte *De la Homer*..., corectez şi vei primi, tot recomandat, manuscrisul cu pricina. Pentru copertă, ai avut o idee genială. De mult mă gândisem la acest tablou, *Şcoala de la Atena*, pentru vreuna din cărţile mele. Căci nu e doar admiraţia mea pentru Rafael, ci a devenit cu timpul o imagine «de căpătâi», cum poate fi o carte. E şi un fel de fetiş. Am o reproducere a sa,

într-o prețioasa gravură a lui Silvestro Bossi, din secolul al XVIII-lea, evident negru-alb, care a trecut prin multe peripeții (înscris la «patrimoniu» în timpul lui Ceaușescu, scos aventuros din țară, după ce era gata să fie furat precum altele din biblioteca mea etc.). Acum atârnă aici pe perete lângă mine, alături de alte imagini protectoare: gravuri reprezentând pe Sfântul Ieronim și pe Sfântul Augustin etc. Bineînțeles, pentru copertă aș prefera o reproducere a originalului în culorile lui Rafael. Întrucât lucrarea este mai mare în lățime decât în înălțime, cred că s-ar putea da doar partea centrală: construcția în boltă sub care stau «Platon» și «Aristotel», treptele din față cu două grupuri laterale și mai ales cu personajul (identificat uneori cu Michelangelo) meditativ, în primul plan. Ar fi superb.

Pentru *Caietul albastru*, am ales de la prima ediție, apărută la Fundații în '98, pentru mai multe și pentru mine importante motive, ca semnificație simbolică, *Tentația Sfântului Antonie* a lui Hieronymus Bosch, din Muzeul de la Lisabona (am avut anul trecut ocazia să-l contemplu îndelung acolo). Toate edițiile posibile ale acestei cărți trebuie să aibă această copertă. Întrucât și acest tablou este mai lat decât înalt, am dorit ca cele două volume ale cărții (însumând aproape o mie de pagini) să aibă fiecare pe copertă câte o jumătate a tabloului despărțit în două, aproximativ pe mijloc, încât volumele puse alături să dea întreg tabloul. Este ceea ce s-a realizat întrucâtva la acea primă ediție, dar se poate face și mai bine tipografic. Albume Bosch se găsesc destule și se poate reproduce tabloul, scanând direct din album.

Pentru *Literatura germană...*, mă mai gândesc. Am răsfoit gravuri de Dürer. M-am oprit puțin la frumosul și faimosul tablou *Goethe în Italia* al lui Tischbein. Ar mai fi și altele. În sfârșit, vom vedea.

Deocamdată atât.

Încă o dată, mă bucur de fericita încheiere a romanului tău."

Primesc un mesaj de la Revista *Noua literatură* și editorul acesteia, Luminița Marcu. E o revistă editată de Uniunea Scriitorilor, care a ajuns, după cum se precizează și în mesaj, la al patrulea număr. Redactorii și edito-

rii acesteia „realizează un dosar despre critica literară. În acest sens, vă adresăm, în calitate de redactor-şef al revistei *Contemporanul*, câteva întrebări legate de strategiile de recenzare ale revistei pe care o conduceţi: dacă selecţia cărţilor care urmează a fi recenzate urmează o anumită politică la *Contemporanul*, dar şi dacă există o politică a verdictelor – de la necesitatea acestora, până la detalii mai tehnice, ca, de pildă, dacă două verdicte pot fi opuse în cadrul aceleiaşi reviste şi dacă acest lucru afectează în vreun fel coerenţa revistei".

Un dosar de critică literară este extrem de actual, la această oră, mai ales că observăm un lucru îngrijorător: dintre multiplele crize semnalate în peisajul post-decembrist (criza literaturii, criza romanului, criza poeziei etc.), una dintre puţinele reale este criza prin care trece critica românească, foarte gravă în perioada post-revoluţionară. Criticii literari consacraţi nu mai scriu critică literară de întâmpinare, cu excepţia câtorva nume (Irina Petraş, Alex Ştefănescu, Ştefan Borbély, Ion Simuţ, Gheorghe Grigurcu, de pildă), iar tinerii critici – unii dintre aceştia extrem de talentaţi – nu au deocamdată prestigiul necesar pentru a fi credibili, excepţiile în această ordine de idei fiind, probabil, la fel de puţine. Mă gândesc, bunăoară, la un Daniel Cristea Enache.

Cum alegem cărţile pentru recenzare la *Contemporanul* şi ce politică există la revista noastră în acest sens? Politica e una singură: cea a valorii, fiecare critic – Irina Petraş, Geo Vasile, Marian Victor Buciu, Paul Aretzu (titularii de rubrică) – alegându-şi cărţile singuri. Nu veţi găsi nici un scriitor de valoare – din orice biserică, tabără, bisericuţă literară, din orice trib de litere (şi sunt, din păcate, destule, aici, pe meleagurile Dâmboviţei) – care să se plângă de faptul că aştepta, era sigur, aşa i s-a spus etc., că va apărea o cronică la ultima-i carte în paginile *Conte*, aceasta însă n-a văzut lumina tiparului Dumnezeu ştie din ce motive. La *Conte* nu se fac liste albe, liste negre, nu există răzbunări şi alte, hm, *chestii* nu tocmai plăcute din aceeaşi familie nu prea onorabilă a resentimentului. Politica verdictelor e „smulsă" din... drojdia politicii valorii. Au fost cazuri – şi îmi doresc să fie cât mai multe! – când despre aceeaşi

carte au scris doi, trei, ba chiar mai mulți colegi, textele lor apărând sub auspiciile rubricii *O carte în dezbatere* sau *Vizor*. Astfel, au fost recenzate cărți semnate de Alexandru Ecovoiu, Dumitru Țepeneag, Norman Manea, Alex Ștefănescu, Dora Pavel, Marta Petreu. Dacă, în chip firesc, îmi scapă numele altor colegi, iertare. Uneori-adeseori, e adevărat, erau exprimate opinii substanțial diferite, dar nu văd în ce fel diferențele, contradicțiile ar afecta coerența revistei. Ne contrazicem? E firesc, întrucât suntem, de bună seamă, diferiți. Ne contrazicem? Cu atât mai bine! Prin urmare, suntem vii. Contradicțiile, evident, nu țin de disputa referitoare la valoarea sau *non*valoarea cutărui sau cutărui scriitor. (Dacă nu ar fi avut valoare, nu i s-ar fi acordat un spațiu generos!) Ci, mai degrabă, de diferențe circumscrise afinităților elective.

De respins... recunosc, am respins (și așa vom proceda în continuare) texte slabe. Am publicat însă comentarii ultracritice... la adresa mea. Dintr-un soi de perversitate, să-i spun, estetică.

Ceea ce regretăm – și romancierul Nicolae Breban, directorul revistei, și subsemnata – este absența în paginile Conte a unor cronici semnate și publicate ritmic (insist, ritmic) de tineri și foarte tineri critici literari. În afară de Octavian Soviany și Victor Scoradeț – nume lansate de *Contemporanul. Ideea Europeană* în segmentul post-decembrist – *Conte* și-ar dori, evident, să mai lanseze critici. Geniali, dacă se poate. Până atunci vom publica, în continuare, în paginile revistei dosare întinse cu scriitori români de prim rang, pe care încercăm să-i răsfățăm atât cât se poate și care, în mod sigur, merită mult mai mult! În această ordine de idei, au apărut dosare cu Ana Blandiana, Augustin Buzura, Ion Ianoși, Irina Petraș, Gabriela Melinescu, Alex Ștefănescu, Dumitru Radu Popa, Ion Vianu.

Iar Grupul editorial Ideea Europeană & EuroPress – care ține în viață revista noastră nonprofit – va edita în continuare cărți de istorie și critică literară, adică va proceda cum procedează puține, tot mai puține edituri. Nu mă laud; constat. Între titlurile apărute în Colecțiile Eseu și Istorie & teorie & critică literară figurează, bunăoară, *Antimemoriile lui Grobei* de Laura Pavel, *Zece proza-*

tori exemplari de Marian Victor Buciu, *Tolstoi · Romanul unei drame* şi *Poveste cu doi necunoscuţi* de Ion Ianoşi, *Avangardismul românesc* de Ovidiu Morar, *Pasienţe* de Nicoleta Sălcudeanu, *Secolul Bacovia* de Mihai Cimpoi, *La formarea ideilor* de Traian T. Coşovei, *Aripile lui Icar* de S. Damian, *Atelierele poeziei* de Mircea A. Diaconu ş.a. Sunt în curs de apariţie volume de sinteză semnate de Nicolae Balotă, Ion Ianoşi, precum şi volume de critică de întâmpinare semnate de Ştefan Borbély, Paul Aretzu.

Luna aprilie a însemnat pentru Grupul Ideea Europeană & EuroPress saloane de carte, întâlniri cu lectorii fideli, conferinţe, lansări organizate la Iaşi, Bucureşti şi Ploieşti. Iaşii ne-au primit cu căldură, aşa cum se cuvine între vechi prieteni. Poetul, eseistul şi editorul Cassian Maria Spiridon se încăpăţânează să menţină în viaţă prestigioasa revistă *Convorbiri literare,* adunând o dată pe an, la Zilele revistei înfiinţate de junimişti, lume bună; astfel, pe întinderea anilor, i-am întâlnit la Iaşi pe Sorin Alexandrescu şi Nicolae Manolescu, pe Gabriel Dimisianu şi Nicolae Breban, pe Shaul Carmel şi Christian Schenk ş.a. Târgul Naţional de Carte Librex · 2007, organizat de domnul Petre Radu, director general al Grupului Editorial Librex, sufletul acestui festin al cărţii, a devenit o instituţie consacrată, aşa încât aproape că nu are nevoie de prezentare. Librex-ul din acest an a fost taxat de poetul şi editorul Liviu Antonesei drept o Ediţie, într-un fel, Breban, preferinţa conducătorului revistei *Timpul* fiind pe deplin justificată: la Iaşi, vineri şi sâmbătă, 20 şi 21 aprilie mai exact, Nicolae Breban a lansat şapte cărţi: *Spiritul românesc în faţa unei dictaturi* (Ediţia a IV-a), *Elegii parisiene, Puterea nevăzută, Fr. Nietzsche · Maxime comentate, Vinovaţi fără vină, Elegii duineze* de Rainer Maria Rilke, în traducerea autorului *Buneivestiri,* toate apărute la Editura Ideea Europeană, şi *Sensul vieţii · Memorii,* ultimul volum al tetralogiei cu acelaşi titlu, care a văzut lumina tiparului la Editura Polirom. Silviu Lupescu, directorul concernului Polirom, l-a comparat, pe bună dreptate, credem noi, pe autorul *Animalelor bolnave,* cu Schostakovici, compozitorul nu tocmai acceptat în timpul vieţii de contemporanii

lui, admirat însă cu asupra de măsură după plecarea sa în neființă. Alexandru Călinescu a vorbit despre vulcanismul brebanian, punând accentul pe forța stilului d-sale, iar Liviu Antonesei s-a referit la viața și opera brebaniene remarcabile și imprevizibile în egală măsură.

Ziua de vineri, 27 aprilie. Un regal la Ceainăria Cărtureşti. Tema conferinței moderate de subsemnata, ieşită din comun, incitantă: *Rilke – o provocare a poeziei moderne.* Nicolae Breban, Ion Ianoşi, Bogdan Mihai Dascălu, Janina Ianoşi, într-o atmosferă extrem de vie, degajată, au vorbit despre uriaşul care este Rilke, autorul *Elegiilor duineze* – un vârf imposibil de depăşit al poeziei europene. Ion Ianoşi a *re*creat inspirat şi doct, aşa cum ne-a obişnuit deja, atmosfera de fine de secol al XIX-lea, început de secol XX, referindu-se la contextul în care a apărut poetul praghez de expresie preponderent germană (deşi a scris, după cum se ştie, şi în rusă, şi în franceză, opera majoră, previzibil, Rilke a dat-o în limba lui Hegel). Bogdan Mihai Dascălu, venit de la Timişoara pentru această importantă conferință, s-a referit la anii din prima tinerețe rilkeană, citind un strălucit fragment din *Jurnalul* tradus în toamna anului trecut. Nicolae Breban a vorbit despre cultul lui Rilke, despre Nichita cel care s-a hrănit din *Ceaslov* şi din *Elegiile...* rilkeene, dar nu mai puțin din *Sonetele către Orfeu.* Ca şi Cezar Baltag, Grigore Hagiu, Matei Călinescu, în anii '70-'80, când scriitorii români erau solidari şi uniți, alegând, în plină dictatură neagră, baricada rezistenței prin cultură. La sfârşitul alocuțiunii, grav ca un preot roman, autorul *Elegiilor parisiene* ne-a citit – silabisind, aşa cum se citesc poemele mari! – începutul a trei elegii, fiind ascultat cu atenție crescândă.

Prin cele trei cărți apărute la Ideea Europeană – Rilke, Țvetaieva, Pasternak, *Roman epistolar* (traducere de Janina Ianoşi), *Jurnal* (traducere de Bogdan Mihai Dascălu), *Elegii duineze* – ni se oferă tot atâtea imagini, proiecții ale acestui mare fiu iubit al secolului al XX-lea, atât jurnalul, cât şi – nu mai puțin – *Romanul epistolar*, având calitatea de a ni-l apropia pe acest slujitor de excepție al îngerilor lirici. *Roman epistolar* a fost tradus, de

altfel, în mai multe limbi de largă circulație, având un succes ieșit din comun în Franța, Germania, Italia, precum și în alte mari imperii culturale ale lumii. *Romanul...* este atipic și, în chip cert, neobișnuit, tensionat, dens; nu numai fiindcă include corespondența (gen literar considerat major în secolele XVIII, XIX; și Pușkin și Goethe, și Gogol și Țvetaieva scriau răvașe cu aceeași concentrare cu care își scriau cărțile; de aici, densitatea, tensiunea dominante în acest gen literar pe cale de dispariție o dată cu explozia informaticii, a internetului) dintre trei uriași scriitori ai lumii. O bună parte din scrisorile incluse în acest volum-eveniment sunt concepute în ultimul an al vieții lui Rilke, 1926. De aici, densitatea, respirația clasică, metaforele abstracte, de o concretețe tușantă, menite să imprime un suflu major schimbului de impresii, gesticulației ideatice ale celor trei monștri de litere. Rainer e clasic, expresia sa fiind de o limpezime calmă, de vârf. Marina e năvalnică, impetuoasă, autoarea rusă fiind, de altfel, liantul, elementul de legătură, impulsul corespondenței. Pe când Pasternak se află mereu în penumbră; e pânditor, suspicios până la manie. Scrisorile sunt extrem de diferite ca stil, temperament, construcție. Janina Ianoși reușește performanța de a transmite diferența, păstrând astfel parfumul abstract și viu al fiecăruia dintre protagoniști. Acest volum poate fi numit o rară *poveste de iubire*, chiar dacă Marina nu l-a văzut niciodată pe Rilke, aidoma lui Pasternak de altfel (cu excepția întâlnirii cu autorul *Ceaslovului*, pe când viitorul autor al volumului de versuri *Sora mea – viața* avea doar zece ani, dacă nu greșim, întâlnire devenită posibilă grație tatălui viitorului nobelist, pictorul Leonid Pasternak), iar întrevederile, puține, foarte puține, dintre Țvetaieva și Pasternak au fost, în bună parte, ratate. E un volum de iubire acesta. Un volum de vârf construit din mers de trei scriitori, care vorbesc, gesticulează, visează aidoma unor zei stângaci, inspirați, rătăciți aici, pe pământ, dintr-un fast accident.

Roman epistolar se citește dintr-o respirație și grație „legăturilor" dintre pasajele epistolare, făcute riguros și inspirat de către marele cărturar Ion Ianoși.

La Muzeul de Artă din Ploieşti, diriguit de prozatorul Florin Sicoie, directorul acestuia, eram aşteptaţi de o sală arhiplină. Ne-a aşteptat Primarul, domnul Calotă, deşi, din cauza traficului imposibil, întârziasem cu mai bine de o jumătate de oră. Nicolae Breban a ţinut o Conferinţă, intitulată sugestiv, *Nietzsche şi amoralitatea*; sugestiv, spuneam, întrucât Nietzsche, alături de Dostoievski, Fiodor Mihailovici, este unul dintre maeştrii declaraţi ai autorului *Buneivestiri*. Scriitorul Florin Sicoie – un amfitrion ireproşabil – a vorbit despre *Sensul vieţii · Memorii IV*, iar domnul profesor Nicolae Boaru, directorul Bibliotecii Judeţene „Nicolae Iorga" – un ferment viu şi tenace – despre *Vinovaţi fără vină*. Printre cei care au urmărit cu luare aminte spectacolul desfăşurat pe întinderea a circa două ore s-a aflat Vladimir Zamfirescu, unul dintre cei mai mari pictori români în viaţă, a cărui splendidă expoziţie fusese vernisată în acelaşi locaş de cultură. Fiecare dintre noi s-a întrebat, iar şi iar, ce este, ce reprezintă, la ora actuală, Breban în contextul literaturii române? Am menţionat şi alte dăţi, cu prilejuri diferite, atipicitatea acestui prolific autor. Breban are – ca şi iubiţii de domnia sa ruşi – voinţa temelor majore. În cazul autorului *Buneivestiri*, acestea se numesc relaţia maestru-ucenic şi obsesia creată din magma încinsă a acesteia: călău-victimă (ambele de sorginte biblică), tensiunea bărbat-femeie, ca să ne referim exclusiv la aceste teme constante, fiecare roman constituind o abordare dintr-un unghi diferit a acestor *motive obsesive*. Aidoma marilor scriitori ai lumii, Breban a recurs şi la alte genuri literare în afara celui declarat dominant în creaţia sa: romanul, şi anume: eseul (vezi volumul de sertar *Spiritul românesc în faţa unei dictaturi*, apoi *Vinovaţi fără vină, Riscul în cultură, Fr. Nietzsche · Maxime comentate*), teatrul (câteva dintre piesele scriitorului au fost puse în scenă la Ploieşti şi la Iaşi), poezia (volumul *Elegii parisiene*, numit de autor „alcoolul unei veri", este scris în siajul goetheenelor *Elegii romane*), traducerea (*Elegii duineze* de Rainer Maria Rilke, publicate de Editura Ideea Europeană, precum şi terminatele relativ de curând *Elegii romane* ale lui J.W. Goethe, care vor vedea lumina tiparului la aceeaşi instituţie editorială), publicistica (*Confesiuni violente*, rea-

lizate de Constantin Iftime şi editate de DU style, la acelaşi capitol putând fi inserate articolele publicate în perioada post-decembristă în paginile unor ziare sau reviste, ca, bunăoară, *Curentul, Cotidianul, România literară* etc.) şi, în cele din urmă, memorialistica, aici înscriindu-se cele patru volume masive despre „uimire", intitulate sugestiv *Sensul vieţii*, tema respectivă nefiind tratată, nici pe departe, din punct de vedere filosofic, ci, mai degrabă, la modul subiectiv, superior subiectiv. Avem, prin urmare, în faţa noastră, un *autor total*, care, având norocul unei existenţe lungi şi un alt noroc, la fel de important probabil: cel al fecundităţii scriptice, şi-a exersat *pana* în câteva genuri literare; indiferent însă de genul ales, Breban păstrează, de fiecare dată, în fiece carte publicată, fidelitatea faţă de temele alese în prima tinereţe – un detaliu important, imprimând o unitate indestructibilă Operei sale şi transformând fiecare scriere într-un exerciţiu superior, de o densitate stilistică şi ideatică singulară, pe marginea relaţiei maestru-ucenic. E un autor care realizează proiecte majore (trilogia *Amfitrion*, tetralogia epică *Ziua şi noaptea*, tetralogia memorialistică *Sensul vieţii*) într-o ţară unde se agreează, la modul suicidar, băşcălia, sarcasmul, în detrimentul ironiei, în pofida patetismului (care se simte, scriam odinioară, ca rechinul în apele culturilor mari); într-o ţară unde, pe spaţii din ce în ce mai alarmant întinse, se optează pentru catastroficul principiu „merge şi aşa", iar fraza abia începută, e tăiată iute – din mediocritate, *of course*! (ah, mediocritatea grăbită să se apere de excepţionalul crispant, sagace!) – la jumătate. Prin urmare, faptul că Breban e respins, câteodată, în mediile scriitoriceşti în care sunt agreate sterilitatea, sarcasmul, lenea suficientă sieşi, proiectele ridiculizate chiar în clipa când sunt lansate, dintr-un anume punct de vedere, e firesc, iar Breban, în mediile vizate, este şi va fi tratat, uneori, ca „un exemplar uman" venit de pe o altă planetă, întrucât autorul romanului *În absenţa stăpânilor* rămâne, în adevăr, un fenomen al naturii.

Rainer Maria Rilke scria undeva, spuneam, că se succed mereu trei generaţii: 1) cea care l-a găsit pe Dumnezeu; 2) cea care construieşte temple; 3) cea care smulge pietre din templele construite de alţii, pentru a înălţa case sau

colibe. Suntem siguri că Breban n-a smuls niciodată pietre din templele altora, pentru a face case ori colibe. Nu ştim dacă Nicolae Breban l-a găsit pe Dumnezeu; în unele pagini de vârf, îl caută, dialoghează cu El, convins probabil că pe Dumnezeu îl pot găsi unii poeţi, fluturii şi unii dintre sfinţi. (Apropo, Bizoniu, sfântul acela ciudat şi stângaci din *Puterea nevăzută*, bibliotecar de provincie, l-a găsit oare?) Ceea ce ştim însă – se prefac, da, că nu observă unii critici, unii scriitori (pe vremuri, de prima mână!), înnămoliţi în oportunismele zilei, nu rareori mărunte şi penibile – e că Breban, pe întinderea întregii sale existenţe, a muncit de zor la înălţarea templului său de litere: e un templu înalt, zvelt, definitivat aproape, în care autorul *Drumului la zid* s-a înzidit de viu, rămânându-i să finiseze zece la sută din spaţiul imensei cupole, precum şi pliurile câtorva statui, înălţate pe suprafaţa acesteia, într-o stranie asimetrie incitantă.

Cu vorbele lui Tudor Vianu, care îl viza pe marele, de neîntrecutul Goethe, Nicolae Breban ni se înfăţişează, iată, ca „o personalitate completă", una dintre puţinele, de care are parte istoria culturii române.

Efortul epuizant, inevitabil, de a te aduna, de a te strânge în tine însuţi. Efortul de a te limita la esenţe. Este ceea ce fac tot timpul. În ultimele săptămâni însă am devenit, iată, contrariul meu: mă împrăştii în tot felul de nimicuri, unul mai plăcut decât altul. Unul mai inutil decât altul. Să fie aceasta o formă de a te odihni de tine însuţi?

Zilele trecute – incredibil! – am făcut un elogiu mediocrităţii. Spuneam că e bună, caldă, primitoare... Da. Nu eram eu aceea care...

Cerul e înalt. Amiaza, subţire. Ziua fără de sfârşit, ca şi căderea...

Am hălăduit prin cimitirul mânăstirii Cernica. În sfârşit, am aflat cum miroase liniştea împunsă de moarte.

Sunt întrebată ce înseamnă pentru mine poezia. La auzul răspunsului meu – grav şi tembel: totul, totul, totul – tresar; mi se face frig.

Poezia, ca abur al unui zeu obscur, capricios, fără nume. Poezia, ca apoteoză a sfârşitului surâzător.

Îi spun Mamei, senină, zâmbind: „Dacă nu voi deveni un mare scriitor, mă voi sinucide". Mama cade pe gânduri; pe urmă, văd că se întunecă. Iar eu, într-un târziu, realizez că sunt un... monstru. „Care copil din lume i-a spus un asemenea lucru, o asemenea enormitate propriului părinte?" Andy îmi pune întrebarea asta, dojenindu-mă cu ochii lui de un căprui dens, grav.

Să-ţi porţi sărăcia ca pe o mantie regală.
Ca pe o mantie regală.
Ca pe o mantie regală.

Ce plăcut, odihnitor, e să reapari printre colegi din senin, după o lungă perioadă de absenţă, şi să fii tratat... ca o fantomă! O fantomă vie, caldă, devenită ochi şi urechi. Ochi şi urechi.

„Ştiţi care e problema dvs.?" mă întreabă o ţaţă acră. Devin atentă. Uneori, aşa, din senin, afli despre tine lucruri uimitoare. „Care?" întreb cu voce albă, ascunzându-mi curiozitatea. „Aveţi un aer de superioritate faţă de cei din jurul dvs. E jignitor!" mi se spune. Mă simt vinovată. Aceeaşi senzaţie trăită până la sufocare: o vină fără vină. Poate. Iar maxima aceea invocată în câteva contexte – „Vinovat e tot ce-i mare" – purtând amprenta nietzscheană, nu mă consolează câtuşi de puţin.

Ce caut eu aici, Doamne? Şi de ce m-ai trimis aici?

Cred că încep să pricep ceva din existenţa asta; după perioadele de însingurare, fertile în materie de scris, totul mi se pare straniu, străin, fantastic. Totul are un gust nou, şi, cu toate că sunt stoarsă, stoarsă, devin atentă la lucrurile, oamenii din jurul meu.

La Cernica umblam printre morminte şi nu mă mai săturam să inspir aerul răcoros, umed, parfumat de-acolo. Mă holbam la crucile albe, de un alb strident şi odihnitor

în egală măsură, mă uitam până la prostrație la cerul de un albastru jucăuș, vesel și viu, nepătat de nici un nor, și nu știam... cui anume să-i mulțumesc pentru toate aceste daruri. Simțeam iarăși cum ochii mei cresc, vrând să înregistreze totul, totul, totul... Vrând să se piardă, în același timp. Pur și simplu, să se piardă.

Un mesaj cald de la Dora (Pavel). Îmi spune că oboseala mea vine din lupta cu romanul. Ruminez cele citite în e-mail. Și nervozitatea, oare, tot de *acolo* vine? Încep să nu mă recunosc. Un soi de lipsă de vlagă care, de obicei, îmi e cu desăvârșire străină. Îmi vine să nu mă mai ridic din pat; visez să dorm două secole și... să uit. Lucrez, e drept, la editură, trag cât șapte pentru revistă. Îmi place. Însă din când în când îmi scot nasul din ordinator și... mă uit gură-cască prin geam, în plină Piața Amzei. Mi-e somn. Vreau să dorm, îmi repet. Și după ce stau așa, buimacă, mă întorc în fața ordinatorului.

Am uitat cât de greu se moare. Cred că asta e problema mea de acum. Ceea ce țin minte e că învierea e ușoară. Ușoară. Ca o ploaie de vară.

Public în Conte... fragmente din *Religia viului*. Cartea mi se pare indigestă pentru mine, cea de acum. Recitisem un pasaj astăzi. Rezistă. E ceea ce contează cu adevărat. Restul e rătăcire, plutire, vis, dorință de a te odihni de tine, de neastâmpărul etern care te macină.

„Nu dormi", mă roagă; și ce disperare copilăroasă e în vocea lui. „Te rog, te implor, nu dormi, nu mă lăsa singur." Casc ochii stupefiată. Am în fața mea un bărbat copt, care mă imploră să nu-l las singur. Iar mie îmi cade inima de oboseală. Atunci... el începe să recite în gura mare Arghezi, apoi Bacovia... Somnul dă bir cu fugiții. Îl îngân. Ce mare devine lumea în umbra poeziei. Și moartea o ia la sănătoasa în raza ei obscură, grea.

Uneori, tot halind așa din golul lăuntric greu și rapace, îmi aduc aminte vag că nu de mult avusesem aripi... Eu însămi sunt un vis pentru mine. „Poate am murit de mult."

Ştiu în ce stare era Eminescu, Mihail, când a scris acest vers. Mai exact, intuiesc. Ce păcat că nu i-a dat Dumnezeu acestui puşti genial şi stângaci încă vreo douăzeci de ani. Am fi avut şi noi un scriitor, din punct de vedere valoric, apropiat, mai apropiat de Goethe. Cred că e o enormitate ce am scris adineauri.

Enormitatea ca ipoteză de lucru.

Tot citesc din *Elegiile romane*. Cred că Nicolae i-a găsit ritmul, versificarea potrivită, când a tradus din ele. Ce performanţă să respiri, să visezi în aerul lui Homer, aer recreat în vreme ce-l reciteşti.

Mă gândesc, câteodată, că atunci când scriu aici, sunt un scriitor mort. Hm, am ajuns să scriu un soi de însemnări de scriitor, care, în realitate, nu ştiu ce sunt: nici tu proză, nici poezie, nici jurnal, nici..., nici...

Nici tu leu, nici lebădă. Nici cal, nici cămilă.

Şi totuşi cu ce plăcere recitesc unele rânduri de aici. Da. După ce corectez greşelile gramaticale.

„Să-ţi trăieşti viaţa conform gramaticii." (Ion Mureşan)

Asta fac în perioada de faţă: îmi trăiesc viaţa conform gramaticii.

Recitesc începutul romanului *Zăpada mieilor*. Rezistă, se pare. Mă poticnesc în fraza „tot ce capătă fiinţă are un caracter eminamente agresiv". Reproduc aproape de...

Fluturii ştiu cum se moare.

Mai. Aproape o săptămână (15-20 mai) petrecută în unul dintre cele mai vechi şi frumoase centre culturale ale Ardealului: oraşul Sibiu, aşezat, e ştiut, în depresiunea Cibinului, şi devenit în 2007 capitală culturală europeană. Pretextul? Participarea la Târgul de Carte Gaudeamus, al cărui părinte spiritual este Vladimir Epstein, absolvent al facultăţii de filosofie, un mare iubitor de carte, ferm convins că literatura română este o literatură majoră şi, prin

urmare, ea merită să fie cunoscută în țara ei și, de bună seamă, în străinătate. În percepția romancierului Nicolae Breban, președinte de onoare al acestui prestigios Târg cunoscut în estul Europei (și nu numai) – în mod cert, una dintre cele mai longevive instituții din stirpea Târgurilor de Carte din țară – Vladimir Epstein face efortul de a transforma Gaudeamus într-un pretext de bucurie, o șansă pentru dezbaterile axate pe teme majore, așa cum a fost, de pildă, cea organizată de câteva reviste (*Contemporanul. Ideea Europeană, Cultura, Euphorion, Transilvania*) în ultima zi a acestui eveniment ce-a adunat pe întinderea a cinci zile peste 12.000 de vizitatori, și anume Conferința „Literatura română – șanse în Europa".

Pentru Grupul Ideea Europeană & EuroPress participarea la Caravana Gaudeamus a urmat după un turneu național început în martie la București, continuat la Iași, din nou București, iar apoi Ploiești. Turneu care a însemnat conferințe, lansări, întâlniri cu lectorii noștri fideli, cărora le suntem recunoscători pentru faptul că ne urmăresc. La Sibiu am avut câteva lansări: Nicolae Breban (*Puterea nevăzută, Elegii parisiene, Vinovați fără vină, Fr. Nietzsche • Maxime comentate, Spiritul românesc în fața unei dictaturi*) și Rainer Maria Rilke (*Elegii duineze* în traducerea lui Nicolae Breban, *Jurnal* în traducerea lui Bogdan Mihai Dascălu și corespondența dintre Rilke, Țvetaieva și Pasternak, *Roman epistolar* în traducerea Janinei Ianoși). O zi – cea de sâmbătă, 19 mai – bogată, în care am vorbit despre doi mari scriitori „nomazi": Rilke și Breban. Amândoi, se știe, au călătorit enorm, transformându-și existența într-un pretext pentru a scrie, pentru a fi întru literatură. Primul e poet (perceput de Marina Țvetaieva ca un „fenomen al naturii", „pentru poeții ce vor veni o imposibilă îndatorire"), iar celălalt – romancier, nelipsit, după cum se știe, de harul poeziei, dovada acestuia fiind volumul de poeme *Elegii parisiene*, supranumit de autorul *Buneivestiri*, după cum am mai spus, „alcoolul unei veri", carte scrisă în siajul *Elegiilor romane* semnate de J.W. Goethe, traduse de curând de către Nicolae Breban. Amândoi, după lungi călătorii în Austria, Germania, Spania, Italia, au îndrăgit

Parisul, în care autorul *Însemnărilor lui Malte...*, bunăoară, vedea o posibilă patrie, simțindu-se doar acolo, în orașul luminilor, acasă. Comparația, așadar, nu e deloc hazardată, cu atât mai mult cu cât exegeții, nu puțini dintre ei, care au scris despre opera brebaniană, se referă cu asupra de măsură la poetica autorului *Animalelor bolnave*, deși Breban se consideră, dintr-un fin răsfăț... un intrus printre poeți; cu atât mai mult cu cât Breban e rudă de sânge spiritual cu câțiva mari poeți din prima-i tinerețe: Nichita Stănescu și Cezar Baltag, pentru care a tradus, cu decenii în urmă, din *Elegiile duineze*, din *Elegiile...* goetheene, comentate în paralel cu textul Noului Testament, în timp ce criticul Matei Călinescu scria despre monocordul și genialul Bacovia, despre (pe atunci) interzisul Lucian Blaga.

Derulez în minte „filmul" celor câteva zile sibiene, ultraîncărcate în evenimente. Tocmai se încheiase Festivalul European de Jazz, începuse Festivalul European de Film. Serile, în drum spre cele două piețe situate în vecinătate (Piața Mare și Piața Mică), puteai vedea mimi nemișcați zeci de minute, imitându-l pe Charlie Chaplin, Hamlet, pe cele trei surori cehoviene sau alte personaje din patrimoniul spiritual al lumii. Ochii se agățau încântați de clădirile vechi cu celebrii ochi atotvăzători, pururi deschiși, scrutându-te din miezul acoperișurilor, de monumentele vechi, de străzile medievale ale acestei vechi cetăți atestate documentar în primele decenii ale secolului al XII-lea. Atmosferă de carnaval. Cete de tineri, întârziind sub Podul Minciunilor. Dar, mai ales, râsete, glume, cântece, perechi îmbrățișate de tineri îndrăgostiți, crescuți parcă unul din altul, aducându-mi aminte de acel vers rilkeean „Sunt în tine", scris cu gândul la Lou Andreas Salomée, iar mai târziu de celebrele versuri din *A șaptea elegie*, dense, scrise parcă de cineva venit de pe o planetă net diferită, citate de mine ca motto în unul din romanele mele, *Zăpada mieilor*, terminat relativ de curând:

„Nu a fost oare un miracol? O, miră-te, îngere,
căci noi suntem,
noi, o, mărețule, spune că am îndrăznit aceasta,

căci propria-mi respirație
nu e suficientă glorificării. Şi astfel noi
nu am ratat acele spații, râvnitele, aceste
spații ale noastre. (Cât de teribil de mari au
trebuit ele să fie
încât să nu poată cuprinde, în milenii,
pasiunile noastre.)
Dar un anumit turn a fost cu adevărat mare, nu-i aşa?
O, îngere,
fusese el – mare chiar în apropierea ta?
Chartres a fost grandios –
iar muzica urca şi mai sus şi ne-a depăşit. Şi chiar
şi o iubită – oh, singură la o înnoptată fereastră... –
îți ajungea ea oare, ție, până la genunchi?
Să nu crezi că eu vreau să invoc ceva.
Îngere, chiar şi adorându-te! Tu însă nu apari.
Căci strigarea-mi este mereu încărcată de fugă;
unui atât de
puternic curent tu nu i te poți opune.
Asemenea unui braț
întins este strigătul meu. Şi pentru ca el să poată prinde
sus rămâne mâna deschisă
spre tine, ca o apărare sau avertisment,
largi, ambele, o, necuprinsule."

Sibiul e pomenit cu numele Hermannsdorf în anul 1321, iar ulterior, peste nici o jumătate de secol, cetatea aceasta obține, după cum ne informează dicționarele, calitatea de *civitas*, fiindu-i amintit numele sub forma Hermannstadt. Am urmărit fascinați acest nume – Hermannstadt – inscripționat într-o sumedenie de locuri: pe clădiri, în muzee..., inspirând aerul net diferit de cel al capitalei țării: un aer tare, de munte, Făgăraşii putând fi lesne contemplați, admirați cu respirația tăiată, savurând apa de aici, rece, o apă care îți dă un amestec de stupefacție şi frig, încât îți potoleşti iute setea capricioasă, revenită, inexplicabil, la fel de repede.

Biserica Evanghelică e impunătoare; din orice unghi ai privi-o aflându-te în partea veche a oraşului, nu poți să nu-i remarci turnul masiv, spre care încet curge întregul cer, sprijinind acoperişurile cărămizii ale celorlalte clădiri.

Muzeul Brukenthal. Biserica Catolică. Catedrala Ortodoxă. Strada Scărilor, unde am pribegit îndelung. Ziduri. Zeci, sute de ziduri. Ziduri ondulându-se ca niște uriași boa mitici. Ziduri drepte, ca linia ce unește marea cu cerul. Ziduri preluând curbele dulci ale uliței. Sunt fascinată de ziduri. Stau în fața lor, între ele; n-aș mai pleca din strânsoarea lor de o blândețe aspră. Bulevardul Nicolae Bălcescu. Piața Mare. Biserica Romano-Catolică. Piața Mică. Casa Artelor. Turnul Scării Aurarilor. Piața Aurarilor. Strada Argintarilor. Te pierzi. Și îți place că te pierzi! Nomad rătăcind. Nomad vânând pretutindeni cerul în veșnicul astăzi al spiritului. La tot pasul, ți se oferă pretexte de a constata faptul că aici, în această vie cetate medievală totul, totul e altfel: oamenii, clădirile, ospitalitatea mereu atentă, atmosfera cosmopolită specifică anilor mei de formare. (În Chișinăul copilăriei mele se vorbea româna, franceza, rusa, germana, bulgara, maghiara, engleza; aveam prieteni evrei. Urechea mea, prin urmare, se simte mai acasă în aerul în care se vorbesc câteva limbi.) Dacă te rătăcești, nu e o problemă, ești condus în locul în care vrei să ajungi. Unul dintre gardienii care ne-au stat alături, în preajma imensului cort (Piața Unirii, colț cu Nicolae Bălcescu), în care fusese găzduită Caravana Gaudeamus, ne-a oferit de la bun început o hartă a Sibiului, ne-a explicat pe îndelete unde se află locurile de care suntem interesați, pensiunea – Greenhouse – în care fuseserăm cazați... (I-am oferit, în semn de recunoștință, revista *Contemporanul*, iar a doua zi l-am regăsit pe același gardian la standul Ideea Europeană; cumpărase toate cărțile mele găsite la standul Ideea Europeană și aștepta o dedicație...) Categoric, în pofida dorinței de a ține cu tot dinadinsul să te rătăcești, nu vei reuși... Sibienii, ultraamabili – aducându-ți aminte de politețea aia dulce, cu iz de Mitteleuropa, care te face din timp în timp să te regăsești mai puțin străin în albia acestui început de mileniu inegal și pestriț – te vor conduce, te vor ghida, te vor duce de mână aproape acolo unde vrei să ajungi. Sibienii, spre deosebire de bucureșteni de pildă, au cantități enorme de timp, prin urmare, au vocația timpului. Ceea ce nu e puțin.

La Mircea Ivănescu acasă. Îl recunoaștem. Se răsfață. Are o personalitate, în percepția Cristinei (Breban), accentuat feminină. E avid de complimente, aprecieri, laude. În fond, de comunicare. Stă la pat. Izolat, ca un preot distrat. Acum câțiva ani a făcut un cancer; i-au fost extirpate două organe vitale: un rinichi și un plămân. E aproape orb – detaliu care mă răvășește, reducându-mă pentru câteva minute la mutenie. Nu distinge decât pete, pete, pete. Îmi scot ochelarii. Închid ochiul stâng, cel relativ bun încă. Nu văd decât pete. Redeschid celălalt ochi. Petele devin ceva-ceva mai clare. Nu am decât o miopie avansată. Să ne bucurăm, așadar, de ochii noștri. Să ridicăm în cinstea lor statui! Ochii devin enormi. Lumina blitz-ului îl deranjează pe amfitrionul nostru. Ne-am conformat. N-am făcut nici o fotografie; intimitatea unui poet se respectă. Îi pândesc gesturile. Sunt moi. Încete. Observ cum și ale noastre devin lente. Are o față mare, disproporționat de mare, în comparație cu corpul vădit împuținat. Ochi mari, un pic tulburi; ochi de poet aproape orb. Vii însă. Are replică promptă. Uneori tăioasă. Nicolae (Breban) îi vorbește de prima lor tinerețe, spunându-i că pe atunci Mircea era într-un permanent du-te-vino. Venea în vizită la Matei (Călinescu), lua cărți sub braț, nu întârzia prea mult, pleca. Fragmente de viață. La întrebarea autorului *Drumului la zid*: „Te consideri exprimat?", poetul ezită, iar pe urmă îi răspunde negativ. Categoric. Suferă, întrucât consideră că despre poezia d-sale se spune că e repetitivă, superficială. Ca și când și-ar dori să fie contrazis tot timpul, să i se spună contrariul. În drum spre București, analizăm caracterul poetului. Se consideră ratat? S-a îngropat prea mult în traduceri? Și ce traduceri! Joyce. Musil. Nietzsche. Faulkner. Kafka. Nume de prim rang. Opere de primă mărime. Când i-am spus acasă la el „maestre", râse-se. Țin minte râsetul acela: era vesel, plin, rotund. Îl aud și acum, scriind aceste rânduri.

Poezia lui Mircea Ivănescu? Poate că nu am organ pentru ea. Îmi place Saint-John Perse. Nu și poezia lui Mircea Ivănescu; e interesantă, fină, de un rafinament superior. Mircea Ivănescu, un fin cunoscător al poeziei engleze, a introdus un ton cu totul nou în poezia celui de-al șaptelea deceniu, când domnea un marasm incredibil, iar un Nichita, un Cezar

(Baltag), un Mircea (Ivănescu), Cezar (Ivănescu) apăreau ca niște nuferi din lutul promiscuu al poeziei proletcultiste. Apariția unui Nichita, Breban, Baltag în acel context era/ este incredibilă. Generația șaizeci readucea – în actualitatea impusă de dictatura roșie – rigorile artei pure. Să revenim la Mircea Ivănescu. Poetul visa să scrie roman. Din spusele lui Nicolae Breban, am înțeles că a și scris unul. De ce a renunțat? De ce n-a continuat? Proza, romanele date de poeți sunt extrem de interesante, aruncă o lumină diferită asupra poeziei, asupra eseurilor scrise de ei. Vezi cazul Eminescu, Arghezi, Bacovia, care și-au exersat talentul și în proză. Vezi cazul Gabriela Melinescu, Nora Iuga, Cărtărescu, Blandiana, care au procedat la fel. Eu însămi, iată, m-am trezit sub teascul unei fețe noi a destinului meu literar: scriu roman. Cred că exodul poeților înspre imperiul prozei, în speță, spre cel al romanului, este unul masiv. Iar epicul nu are decât de câștigat în urma acestui fenomen firesc: ca apa, ca aerul murdar și sfânt. Îl compar pe Mircea Ivănescu cu un pictor care își propune să picteze o grădină de roze, însă e atât de fascinat de prima petală ieșită din mâna lui, încât își uită intenția, și, absorbit de superbia petalei de un roșu mușcător (să zicem), pictează o altă petală, apoi alta și alta... În loc de grădina de roze promisă, iată, avem o avalanșă răvășită de petale. Poate că sunt nedreaptă și din cale afară de aspră. Și nu sunt sigură că asprimea mea este blândă. Poate că poezia lui Mircea Ivănescu seamănă întrucâtva cu *Partitele* lui Bach. Voi încerca să-l recitesc din acest unghi.

Pasiunea poetului pentru feline mi l-a făcut și mai simpatic. Și cărțile în germană din rafturile de după ușa de la intrare în camera lui.

Gaudeamus împlinește în 2007 – 14 ani. Este unul dintre cele mai longevive, spuneam, târguri de carte din țară. Părintele lui spiritual e, după cum afirmam, un licențiat în filosofie – Vladimir Epstein. De paisprezece ani mascota de lux a Gaudeamus-ului e poetul Paul Daian. Când Marin Mincu îl prezentase la una dintre edițiile Cenaclului Euridice drept „unul dintre cei mai importanți poeți postbelici, autor a zece volume de poeme", Paul și-a apărat opera, susținând că a publicat douăzeci de cărți de poezie. Îl recu-

noaştem cu toţii: apare la Gaudeamus cu veşnica-i trompetă neobosită, îmbrăcat fie în pijama, fie în uniformă de marinar, fie în smocking, cu papion, înviorându-i pe toţi şi purtând pe umăru-i rotund, melodios, veşnicul cocoş – prietenul lui fidel, de şapte ani, răsfăţat de camere de filmat, aparate de fotografiat şi de prietenii zburătoarelor cu personalitate. La Sibiu, Paul venise fără cocoş. Are experienţa anului trecut, cred, pe când se afla la Timişoara, iar cocoşul lui trezise cântând, la cinci dimineaţa, întregul hotel, aşa încât poetul fusese izolat – cu tot cu cocoşul de munte! – într-o mansardă. Dimineţile, apariţia în cortul sibian al Gaudeamus-ului a lui Paul cu trompeta şi discursurile-i matinale, însemna o bună înviorare, o readucere în matca zilei. Venea punctual la datorie poetul. Se amuza. De fapt, lucra, cu aerul că se joacă şi el puţin. Învaţă *lumeasca*. Se odihneşte de geniul (în sensul vehiculat la romani) său protector, care l-a făcut să scrie două volume de poeme în iarna anului trecut. În joacă, la masa de prânz, Nicolae Breban i-a găsit titlul potrivit pentru următorul volum: *Elegii pentru trompetă şi un singur cocoş*. Până atunci, una dintre *certitudinile* lui Paul Daian este că

„mă fascinează atenţia fetelor
care privesc vitrinele elegante
şi mă întreb până unde
înţelegerea mea are un viitor.
plouă şi bate uşor vântul
în această toamnă ca într-un sfârşit
ce-ţi deschide pieptul
acoperit de apă şi cuvinte"

Iar alta:

„sunt un bărbat elegant bătrân
şi port pălărie neagră
cânt la trompetă şi îmi tot amân moartea
cu prefăcută neştiinţă.
femeile adevărate cântă blues
blues-ul este noblețea ultimă
a bolii."

Vladimir Epstein, răspunzând unei provocări:
– La Paul nu renunț!

Am admirat echipa Gaudeamus, alcătuită – uimitor pentru volumul de muncă necesar organizării unei manifestări de proporțiile unui Salon Internațional de Carte! – din zece tineri. Când aveam nevoie de ceva anume, nu știu cum se făcea că frumoasa, eficienta Anca Badea – „Doamna de fier" a Gaudeamus-ului – era mereu în preajmă. E de mirare cum de rezistă frumosul ei trup fragil pe care îl are!

Ceea ce se cere în lungile deplasări ale echipei Gaudeamus este, poate, înainte de toate: rezistența. Caravana Gaudeamus · 2007 a avut loc în orașele Craiova, Cluj, Sibiu. La ora la care scriu aceste însemnări, echipa Gaudeamus se află la Timișoara.

Nicolae Breban. Cu trei zile înainte de a veni cu noi la Sibiu, pentru a participa – în calitate de președinte de onoare al Caravanei Gaudeamus · Sibiu – la Târgul de Carte, suferise o intervenție riscantă prin laparascopie. Operația a durat circa trei ore și jumătate sub anestezie generală. Mă întreb: care dintre scriitorii români ar fi procedat la fel?

– De ce faci asta? l-am întrebat înainte de plecarea spre Hermannstadt. De ce merge, totuși, la Gaudeamus, de vreme ce firesc era să rămână internat la spital, să fie îngrijit de medici? îl întrebam și pe Andy (Andrei Potlog), partenerul și fratele meu.

– Pentru că ți-am promis, mi-a răspuns Nicolae, fixându-mă grav, cu aceeași ochi catifelați, familiari, iată, de paisprezece ani.

...La Sibiu Nicolae Breban a deschis Caravana Gaudeamus împreună cu Vladimir Epstein, primarul orașului – Klaus Werner Johannis, precum și cu alte somități ale urbei. Nicolae Breban a vorbit (*comme d'habitude*) splendid: la lansări, la Masa Rotundă dintre cele patru reviste, acasă la poetul Ivănescu, a dat interviuri presei și TV locale. A fost într-o formă excelentă. Deși îi regăseam, când și când, privirea un pic abătută, „în afară" nu s-a văzut nimic din ceea ce „nu trebuia să se vadă". Când i-am spus lui Vladimir Epstein ce i s-a întâmplat cu trei zile înainte de

a o lua spre Hermannstadt, prietenul nostru clătinase din cap a dojană amicală.

La cei patruzeci de ani împliniți de curând, încep probabil să pricep ceva mai mult din ceea ce se numește „viață": să încerci să oferi totul, totul, totul, regretând că nu poți oferi mai mult... când cerul e atât de aproape, încât se mută, încet-încet, în tine.

Dacă Napoleon susținea că „destinul nostru este politica", noi îl parafrazăm, dând astfel un sens existenței noastre: Destinul nostru este literatura.

Regal, nr. 72 (3/2007) al revistei ieșene *Dacia literară*, condusă de poetul Lucian Vasiliu. Se citește dintr-o respirare interviul dat de Ana Blandiana domnului Călin Ciobotari, după prelecțiunea susținută la Casa Pogor, intitulată sugestiv „Băşcălia la români, între salvare şi sinucidere". Autoarea romanului *Sertarul cu aplauze* – nota bene: o carte de sertar – vorbește despre tranziție şi jalnica prestație a unor posturi TV, în primul rând, a postului public de televiziune, care a aruncat cultura română vie în stradă; despre Junimea şi junimişti, despre motanul Arpagic şi despre mult invocata emisiune „Mari români", unde se luau în discuție de-a valma „personaje" ca Mihai Eminescu, Creangă şi... Gigi Becali. Plăcut surprinzătoare este încrederea Anei Blandiana în poezie, în vocația de scriitor, autoarea exprimându-şi convingerea, e drept, altundeva, că „Dumnezeu a creat-o pentru a scrie". Constatăm, la finele lecturii, că, vai, normalitatea pe malurile Dâmboviței, rară fiind, a devenit... o gură de aer sănătos, greu, tot mai greu de găsit prin părțile noastre. În interviul acordat şi găzduit în acelaşi număr, domnul acad. Mihai Cimpoi ne demonstrează că Ion Creangă este... postmodern; citiți dialogul şi o să vedeți limpedea argumentare a acestei afirmații care unor colegi de la Ideea Europeană li s-a părut... scandaloasă.

Consistentă şi serioasă, *comme d'habitude*, revista *Cultura*, în nr. 22 (127); în editorialul său, doamna Angela Martin abordează o problemă extrem de gravă: creşterea prețului cărții, locul şi rolul cărții în România de azi, ro-

lul lecturii, traducerea ca artă. „Lectura a devenit un privilegiu pentru o tot mai restrânsă minoritate. Ceea ce ne provoacă – să recunoaştem – o nostalgie pentru vremurile în care era una din rarele noastre bucurii", scrie doamna Martin, analizând, în continuare, fără nostalgii, traducerea ca artă, traducătorul „plasat între cuvânt şi tăcere". Mircea Iorgulescu ne comunică un lucru absolut senzaţional în articolul d-sale, şi anume că la secţia română a RFI, după ziua de 28 mai, telefoanele au sunat de nenumărate ori... Colegii de la Radio France International învăţau să pronunţe corect numele câştigătorului „La Palme d'or", decernat la Cannes: Cristian Mungiu. Fiecare dintre membrii redacţiei silabiseau Cris-ti-an Mun-giu, Cris-ti-an Mun-giu, iar în loc de obişnuitul salut în tot sediul RFI colegilor din România li se spunea „Félicitations!" Bucuria simţită în rândurile semnate de redutabilul critic e plină, rotundă, ceea ce nu-l împiedică pe calmul observator al vieţii culturale din ţară să remarce lipsa de percutanţă, lipsa de putere a mass media autohtone. „Cel care a triumfat la Cannes poate fi socotit un marţian român. Profund indecent în decenţa lui de a nu se prezenta ca o victimă sau ca un purtător de cuvânt al victimelor, ci ca un simplu artist." *Cultura* e de citit din scoarţă în scoarţă.

Nu de mult scriam că am devenit opusul meu: mă împrăştii în lucruri mărunte, necesare însă dintr-un anumit unghi. Ei bine, în data de 17 iunie, spre surpriza mea, am început să scriu la un nou roman. *Casa din întuneric* se numeşte. De aproape o săptămână mă duc dimineţile la ordinator, ca să scriu. Să-mi scriu porţia zilnică. Romanul îmi dădea ghes de o vreme bunicică. Până fructul s-a copt şi, iată, se lasă descris, pus în pagină mai exact.

Îi comunic lui Nicolae (Breban) că am început să scriu la un roman. „De ce nu scrii un volum de nuvele?" mă întreabă vechiul meu prieten. Nu înţeleg: din ce motive ar trebui să scriu nuvele, când am un roman în cap.

Draga de Dora (Pavel). Ce m-aş face fără corespondenţa noastră pe e-mail: vie, pătimaşă, densă, spontană? Îmi reface curajul, uneori, îmi dă putere, mă sileşte să fiu.

Scrise de-a lungul anilor, aceste însemnări – jurnaliere probabil; nu știu – conțin, presimt asta, o sumedenie de repetiții involuntare. Le păstrez din onestitate.

Nu pot să mă abțin (nici nu trebuie, probabil!) să nu reproduc scrisoarea lui Nicolae (Balotă):

„Dragă, draga mea Aura,

Întors din toate peregrinările, retragerile, meditațiile în singurătate, am deschis din nou mesageria și, printre nenumăratele mesaje, cele dintâi pe care le-am citit și la care acum, în sfârșit, după două zile, răspund, sunt ale tale. Cum să nu răspund la ele, doar sunt cele mai calde, mai pline de prietenia (de care duc aici atâta lipsă), de veşti bune, generoase. Şi nu mai vorbesc despre cărțile sosite și ele, de manuscrisul *Caietului albastru*, pe care-l regăsesc nu fără oarecare emoție și, *last but not least*, de fotografiile care mi-au amintit frumoasa, din păcate unica zi cu adevărat plină dintre cele petrecute la Bucureşti împreună cu tine și prietenii noştri. Numai bucurii. Pentru toate acestea îți mulțumesc din inimă. Deosebit de toate, m-a mișcat fotografia noastră, a ta cu Bianca și cu mine, la Paris, în anul în care ne-am întâlnit pentru întâia oară.

Aș fi putut răspunde încă de alaltăieri seara, dar mărturisesc că eram foarte obosit, iar ieri dimineața au sosit la mine Nemoianu și soția lui, care-și fac vacanța undeva lângă Montpellier și cu care am petrecut toata ziua. Totuși chiar și în puținele ore de care am dispus, m-am apucat de citit din cărțile trimise de tine. E adevărat că deocamdată procedez asemenea specialiștilor în brânzeturi, care înfig o țepușă în calupul de brânză și apoi o miros pentru ca să-și dea seama de calitatea sa. În *Marile jocuri* am pătruns însă mai pe îndelete, ieri seara, după plecarea Nemoienilor, căci eram demult dornic să-ți descifrez scrisul. Voi continua, încet, fără grabă, dar cu buna, plăcuta lectură de explorare și delectare. M-am bucurat de volumele lui Breban. *Vinovații fără vină* mă interesează mult, dar am citit imediat *Elegia a treia*, căci am o legătura mai veche, din timpul unei hemoragii, cu *sfânta șiroire a sângelui*; îmi pare nespus de bine de acel *Dostoievski*... al lui Ianoși, care sosește la țanc pentru mine și cred că este o carte împlinită,

a unui om profund şi subtil totodată, cu o experienţă mai rară printre autorii de cărţi despre Dostoievski. M-am bucurat foarte mult că am fost cu ei în acea după-amiază. Asemenea bune conversaţii nu pot avea aici nici cu cei mai valoroşi intelectuali.

Îţi sunt recunoscător că te ocupi de textele mele din dosarul Balotă. Un gând special pentru Carmen Muşat şi *Observatorul cultural* din care citesc doar ceea ce mi se trimite cu multă amabilitate prin e-mail şi unde sunt texte uneori interesante. Fireşte, nu uit dialogul nostru pentru *Contemporanul.* De acum încolo nu ne întrerupem legătura. (Am de gând ca în unele drumuri să iau cu mine un mic PC portabil, căci mai nou am reînceput să scriu, neavând la mine aparatul, prin carnete, ce e drept foarte frumoase, cumpărate la Paris, dar şi prin Turcia şi Germania. Este ciudat că scrisul cu mâna îmi dă o fluiditate parcă mai mare; nu-mi îngădui să caut variante, să modific prea mult, să ezit. Stilul pătimeşte prin aceasta, dar devine mai viu uneori, mai firesc, mai oral).

Am privit cu plăcere imaginile trimise, nu din cauza prezenţei mele în ele, căci nu-mi prea place să-mi văd figura, ci pentru că sunt cu voi ceilalţi, chiar şi atunci când apar singur. Regret că tu nu apari în acele poze; ar fi trebuit să-ţi mai luăm aparatul din mână şi să punem pe cineva să ne fotografieze împreună.

Printurile *Caietului albastru* m-au impresionat prin dimensiune. Voi escalada însă cu răbdare şi curaj acest munte.

Deocamdată atât. Dar voi mai continua. De acum nu mai pierdem legătura. M-au căutat şi nu m-au găsit decât după sosire Ana şi Coman Şova. Mi-au spus că m-ai căutat la ei. Îmi pare rău că i-am neliniştit şi pe ei ca şi pe tine.

Te îmbrăţişez cu mult drag,

Nic

Salutari călduroase amicilor, Breban şi soţilor Ianoşi"

10 iulie. De circa o lună scriu la romanul *Casa din întuneric* zilnic (aproape!). Norocul meu e că romanul există în mine, e puternic *acolo unde e,* altminteri, cu programul inuman în miezul căruia m-am trezit în ultima vreme, nu

cred că aş fi fost în stare să mă las zi de zi dusă la ordinator. Istoria adolescentului Matei Naidin – un copil dificil, întortocheat şi superficial, fals superficial, în *oglinzile* căruia mă recunosc – se lasă spusă, scrisă mai exact cu oarecare uşurinţă, întrucât o aveam de mult în mine. Scriind despre el, eu, în realitate, vreau să înţeleg ce istm mai e şi adolescenţa! Ştiu că e vag ceea ce spun, însă în mine, acolo, în adâncuri, lucrurile sunt cât se poate de limpezi; iar dacă există ceva neclar, vorba Marinei Ţvetaieva, din care citesc, redactând în aceste zile (*Proza* în traducerea Janinei Ianoşi, cu o prefaţă şi note de Ion Ianoşi, în curs de apariţie la Ideea Europeană): „În ceasul ultim al limpezirii – nu te limpezi!" Sper că am citat cu precizie.

Am dat bunul de tipar la *Religia viului* – o carte extrem de dificilă, un eseu situat sub semnul interdisciplinarităţii între literatură (proză, poezie) şi filosofie, tema viului fiind, mai degrabă, din lumea, din imperiul filosofiei. Ce este viul? Cum poate fi acesta definit şi în ce mod este abordat într-o seamă de scrieri majore ca, bunăoară, *Moartea lui Ivan Ilici* (Lev Tolstoi), *Omul din subterană* (Fiodor Mihailovici Dostoievski), *Muntele vrăjit, Iosif şi fraţii săi, Doctor Faustus, Moarte la Veneţia* (Thomas Mann), *Jocul cu mărgele de sticlă, Lupul de stepă* (Hermann Hesse), *Bunavestire, Don Juan, Drumul la zid, Pândă şi seducţie* (Nicolae Breban), ca să dau câteva exemple, neuitând şi de „iubitorii de înţelepciune": Nietzsche, Kant, Hegel, Deleuze, Berdiaev, Şestov, Heidegger, Schopenhauer, Cioran etc. Cartea este complexă şi, pentru a mă reculege, voi retranscrie aici, succinta prefaţă.

Eseurile incluse în această carte au fost scrise în perioade diferite; astfel, *Între viaţa cea „rea" şi moartea cea „bună"* fusese scris în primăvara anului 2004, în timp ce lucram la romanul *Marile jocuri* (vol. al III-lea din ciclul epic *Vulturi de noapte*) şi reciteam tetralogia thomasmanniană *Iosif şi fraţii săi*; *Labirintul viaţamoartea* – în toamna anului 2006, după ce scrisesem circa 350 de pagini la *Zăpada mieilor*; reciteam atunci *Muntele vrăjit* de Thomas Mann şi câteva romane brebaniene, unele axate pe tema

Don Juan şi pe relaţia maestru-ucenic (*Pândă şi seducţie, Don Juan*) – scriitori iubiţi de mine; iar cea de-a treia parte a volumului *Religia viului – Mitul viului ca realitate deviată* – în martie 2007 – ceea ce m-a făcut să cred un timp, naiv-copilăros, că *Religia viului* este cartea unor toamne şi-a unor primăveri din existenţa mea. Reiau primele eseuri, cu foarte puţine schimbări şi adăugiri, fireşti în contextul unei cărţi edificate în timp. Diferenţele de ordin stilistic, interceptate de un ochi atent, le păstrez însă, întrucât acestea se înscriu în albia firescului, şi înainte de toate, de bună seamă, în albia vârstelor scriptice. Supratema – cu o tentă, mai degrabă, filosofică decât epică sau lirică – a eseurilor incluse în această carte este *metafizica viului* sau, mai simplu spus, *religia viului*, tema care revine şi revine mereu în mai toate textele scrise de mine în ultimul deceniu fiind – previzibil pentru lectorul care mă urmăreşte – relaţia *maestru-ucenic*. Sunt, evident, teme dificile sau, cu vorbele lui Dostoievski, *imposibile*. Mă miră curajul de a le fi abordat. Prin urmare, repetarea, în cercuri concentrice, a unor gânduri – cu riscul prolixităţii, inevitabile, ba chiar obligatorii şi în cazurile înrudite cu cel de faţă – revenirea la altele, lăsate la jumătatea drumului altundeva, în alte scrieri, se dovedesc, iată, necesare.

Le mulţumesc prietenilor care m-au încurajat să revin, iar şi iar, la aceste motive obsesive, să înaintez în tratarea lor, ajutându-mă cu sugestii şi cărţi, investind în mine timp, imperii de timp, răbdare, cultură şi, nu în ultimul rând, căldură, adică acea energie specială, numită complicitate întru spirit. Le mulţumesc Doamnei Janina Ianoşi şi Domnului Profesor Ion Ianoşi, Domnului Nicolae Breban şi Domnului Andrei Potlog (editorul şi fratele meu).

Le mulţumesc colegilor de la Fundaţia Culturală Ideea Europeană, celor de la Editura Ideea Europeană şi *Contemporanul. Ideea Europeană* care au îngrijit, publicat şi difuzat o parte din aceste eseuri.

Îi mulţumesc, îi mulţumim Mamei mele, Mamei noastre – are un dulce nume slav predestinat, Liubov (în rusă înseamnă Iubire); noi îi spunem Liuba/Liubaşa – un viu spectacol al iubirii, al complicităţii vii, active, căreia îi dedic, îi dedicăm şi această carte, de care, da, nu încetez să

mă minunez; „nici măcar n-am bănuit vreodată ce creşte în mine". (Nietzsche)

Tot răscolind, ca disperata, printre hârtiile mele, mi-am adus aminte subit de rândurile scrise de Ion (Ianoşi), după ce îi dădusem acum vreo doi ani – poate mai mult – prima parte a eseului, care în carte a intrat cu titlul *Între viaţa cea „rea" şi moartea cea „bună"*, numindu-se iniţial *Religia viului*. Rânduri, din fericire, găsite:

„Aura, studiul *Religia viului* e excelent, ca fond şi stil. Trebuie neapărat publicat în forma actuală.

Dacă pe viitor vrei să lărgeşti şi să aprofundezi tema, ţi-aş sugera unele completări dintre multele posibile. În ordine literară, *Munţele vrăjit* ţi-ar servi de minune, cu atât mai mult cu cât faci referiri la Hans Castorp. Acolo axa viaţa-moartea e decisivă şi complementară faţă de cele observate. La o eventuală extindere culturală îmbie Biblia.

Mă gândesc la raportarea şi comună, şi diferită a Vechiului şi a Noului Testament la chestiunea tratată. Iudeii au postulat, începând cu Pentateuhul, deosebita valoare conferită vieţii lumeşti, dovadă lungimea ei remarcabilă, consemnată scrupulos la patriarhi (vezi Geneza), ca şi milostivirea Domnului faţă de supuşii săi prin îngăduinţa de a le suplimenta vârsta (vezi Iov ş.a.). Într-un text neinclus în Exodul, Moise îi cere Domnului să-i mai acorde o păsuire înainte de moarte, solicitare refuzată. (Chiar şi aşa, urarea evreilor, la zile de naştere este «până la 120 de ani», vârsta lui Moise.) Sunt multe alte fragmente în Tora (ţi-aş recomanda să foloseşti Septuaginta 1, până apare şi textul Masoretic în româneşte), precum şi în Talmud, care conferă cantităţii, nu doar calităţii vieţii umane o însemnătate decisivă. În creştinism, această tradiţie iudaică a preluat-o anume protestantismul (vezi demonstraţia lui Max Weber despre plăcerea pe care o resimte Dumnezeu faţă de oamenii care muncesc, înmulţesc bunurile, nasc şi cresc copii, adică îşi umplu existenţa prin cât mai multe lucruri utile vieţii pământeşti). Ortodoxia şi catolicismul urmează esenţa sugestiilor christice asupra transmutării accentului pe «viaţa de apoi», până la diminuarea sau chiar mortificarea vieţii lumeşti. Oricum, şi iudaismul ulterior

a accentuat valoarea mântuirii – care devine centrală în creştinism. Islamul continuă deplasarea către transcendent, cu stricta departajare între acceptarea în rai şi izgonirea în iad. Chestiunea e stufoasă, cu multe ramificaţii şi complicaţii, meritä exploratä mäcar în parte. Raportările monoteiste faţă de viaţă şi moarte întovărăşesc, prin răsfrângere, cam toată literatura europeană, ca şi ecourile ei nord- şi sud-americane, aflate sub influenţă fie protestantă, fie catolică. Mă opresc aici, putem discuta unele detalii, în măsura în care mă pricep.

Mi-am permis, pe textul tău, câteva, nesemnificative, corecturi (cu pix roşu) şi întrebări/sugestii (cu creion negru).

Încă o dată, e un studiu fascinant. M-a pus în priză. Restul, prin viu grai.

Ion"

Luni, 24 ianuarie 2005

O oboseală cumplită. O oboseală de moarte, încât îmi trezeşte dorul de a termina cu toate. De a pune punct. Ultimul punct. Cum de rezist, Doamne? Ei, cum? De unde puterea?

Vreau să dorm. Să dorm. Şi să uit. Să fiu ca praful şi ca pulberea. Ca praful şi ca pulberea. O imensă tristeţe disperată, care mă imobilizează. Încetez să mă întreb: pentru ce?, până când?, de ce eu?, eu, de ce?

Cine are nevoie de această istorie a unui adolescent, de celelalte, scoase din buricul degetelor?

Sila de tine însuţi. Sila de tot ce faci. Lipsa de rost în care te laşi tras ca de un năvod... Uitându-te în jur, nu vezi decât lumină: o lumină bubuitoare, matcă a înstrăinărilor.

Nu-mi doresc decât să cad, să cad, să cad.
Ia-mă la Tine, Doamne.
Nu mai vreau.
Pot, dar nu vreau.

Ochii mei, nermernicii, dragii, care m-au smuls din mediocritate.

Leon (Volovici). Dragul de Leon: „Mă auzi tu, oare, înstrăinato? Am citit poeziile tale la ceas de seară, pe o terasă, având în față colinele Ierusalimului. Eu nu sunt un bun comentator de poezie, cei care au scris despre poezia ta te-au «prins» foarte bine, ai forță, un simț rar al tragicului și antene pentru transcendență, fără să cazi (din fericire) în ceea ce se cheamă «poezie religioasă». E un instinct păgân care te ferește de o excesivă «creștinare» a poeziei, chiar și în Psalmi. Am ales, după gustul meu, poeziile care mi-ar place să le citești la întâlnirea noastră, sub zidurile Orașului Vechi. Dar înainte de asta, din deformație profesională, provocată de corecturile urgente la care m-ai supus, îți semnalez două scăpări pe care le-am corectat. La pasajele alese din comentariile critice îți sugerez să renunți la [...]; nu sunt necesare. Va fi o carte de poezie foarte reușită și sper să aibă primirea pe care o merită.

[...] Selecția mea: *În dulcea pribegie, Departe, Întrebări, Exorcizare, Bocet, Noapte străină, Ce sunt eu pentru tine, Mă auzi, înstrăinatule, Culorile nopții, Din pomul cerului, Coșmar, Cineva din noapte, Și iarăși m-a cuprins teama din copilărie.*"

I-am mulțumit, firește, lui Leon pentru lectura inspirată, scriindu-i câteva lucruri care cred că merită consemnate: „Mi-am și imaginat cum stăteai pe terasă, cu un vin bun în față și citeai! Ai dreptate: doza de păgânism mă salvează de «poezia religioasă» în sensul invocat de tine. E simplu: îl văd pe Dumnezeu ca pe un partener de dialog, cu care mă cert nu rareori. De altfel, ai și văzut că unele poeme sunt un soi de psalmi în răspăr, un fel de rugăciuni atipice. Citesc adesea serile din Noul Testament mai ales; ei, și atunci începe fierberea... Nu prea merg la biserică decât atunci când simt imperios nevoia – adevăr pentru care Mama de pildă mă ceartă câteodată. Duc biserica mea cu mine; așa pot să mă rog oriunde, oricând. Spre deosebire de Cioran, eu cred că nu Diavolul a făcut lumea, ci Dumnezeu; doar că spre sfârșitul Facerii a obosit un pic;

se întâmplă întrucâtva ca într-o proză a lui Rilke, în care cele două mâini ale Domnului se iau la întrecere şi se pare că stânga profită de oboseala dreptei... Mă şi întreb uneori, pe urmele lui Unamuno: cine sunt eu să-i cer socoteală lui Dumnezeu pentru că lumea în care trăim e aşa cum e? (Are dreptul, oare, o gânganie să-şi aroge obrăznicia de a se ciondăni cu El, cu nimeni altcineva decât cu El?!!) Şi tot ca Unamuno, invocându-l pe Oberman, îmi răspund: da, căci pentru lume, pentru univers eu sunt nimeni, nu însemn nimic, pentru mine însă sunt totul.

Am terminat de curând un volum de eseuri *Religia viului*. Sper să apară odată cu cartea ta (care sunt sigură că apare; uite că de a mea nu ştiu dacă reuşim s-o editãm până venim în Israel!!). Ei, acolo, urmărind cum este abordată tema viului în textele mari ale unor scriitori ca Dostoievski, Tolstoi, Th. Mann, Cioran, Nietzsche, Şestov, Berdiaev, Breban etc., o să vezi ciondăneală cu Dumnezeu. Ianoşi e vinovat! I-am dat un prim eseu pe această temă, a viului, iar el mi-a scris o scrisoare şi m-a somat să îl public şi să scriu în continuare!! Mă auzi? M-a somat, spunându-mi că l-am pus în prizã... O să-ţi povestesc. M-am lungit la vorbă."

Grădini austere l-am trimis în atach mai multor prieteni.

Zoltan Terner: „Faptul că *Grădinile austere* au trecut prin PC-ul meu mi-a prilejuit o bucurie, o tulburare de zile aurorale. Nu m-am putut abţine şi am citit câteva poeme. N-am mai putut apoi s-o las din mână. M-a învăluit şi m-a luat pe sus cutremurata spiritualitate vitală care străbate versurile. Asta nu mi se întâmplă prea des, citind poezie contemporană".

Anul în care se naşte Marina Ţvetaieva – 1892 (26 Septembrie/8 Octombrie) – e apropiat de muchia unei noi ere culturale a Rusiei. Era, evident, pe sfârşite secolul de aur al literaturii ruse, secol care a dat lumii scriitori de o valoare uriaşă: Dostoievski, Puşkin, Lermontov, Tolstoi, Gogol, ca să amintim câteva vârfuri indiscutabile ale literaturii universale, a căror existenţă – într-un stat ca cel

rus, cu discrepanțe enorme între diferite clase sociale, iobăgia fiind desființată printr-un ucaz abia la 1861! – se circumscrie celor mai inexplicabile miracole ale umanității. Se apropia însă enorma „vale" care a urmat după această tornadă de delfini de litere geniali, veniți într-un cârd mirabil, așa cum se întâmplă în istoria literaturilor rar, extrem de rar, ar fi spus Nicolae (Breban). Începutul de secol XX înseamnă pentru Rusia o fierbere culturală nemaipomenită; existau atunci zeci, sute de cercuri de intelectuali, secte etc. etc., prefaceri care, neîndoielnic, anunțau mișcări culturale, sociale ce urmau să marcheze o lume întreagă. În această „fierbere" de caractere, talente, apar nume devenite, treptat-treptat, de o incontestabilă valoare: Ossip Mandelstam, Anna Ahmatova, Vladimir Maiakovski, Serghei Esenin, Boris Pasternak. Între acești monștri sacri, Marina Ivanovna Țvetaieva are un loc distinct; nu spunem privilegiat. Pe toți acești poeți îi unește oarecum caracterul prin excelență patetic, lipsa de măsură teoretizată intens de fiica profesorului Ivan Vladimirovici Țvetaiev, provenit din familia unui preot de țară. Lipsa jumătăților de măsură, acel „vreau totul nu fiindcă ofer totul" îi caracterizează, cum observă marele iubitor de ruși, Ion Ianoși, pe toți acești scriitori laolaltă. Marina Țvetaieva însă, semănându-le fiecăruia, rămâne a fi, totuși, totuși, cu totul și cu totul altceva. Trăsăturile distinctive ale acestei puternice personalități încearcă să le surprindă Janina Ianoși și Ion Ianoși în recentul volum de proză a Marinei Țvetaieva – o construcție splendidă, alcătuită dintr-o selecție riguroasă din întreaga proză a acestei mari poete, situate de către specialiști printre cei mai importanți creatori ai secolului XX.

„Tu m-ai sorocit poet și nu femeie iubită", scrie Marina Țvetaieva târziu, în 1935, aflându-se la Vanves, unde încearcă să-și reactualizeze veșnica-i copilărie prin intermediul prozei autobiografice, taxate ca fiind de o simplitate izbitoare, „pe înțelesul copiilor"...

Alte citate din această mare poetă, care a iubit muntele, și nu marea: „Din artere să-ți pornească dorul de o anu-

me mare, pe care niciodată n-ai văzut-o – iată sufletul, iată dragostea."; „Zi de zi, oră de oră, de-a lungul întregii mele pruncii, copilării şi tinereţi – am împărţit lumea în poet şi în toţi ceilalţi – şi mai ales – poetul, pentru a-i pleda cauza, pentru a-l apăra pe poet de toţi ceilalţi, indiferent de felul în care aceşti ceilalţi s-ar fi înveşmântat sau numit."

Poezia scrisă de Puşkin la 1824 *Către mare* Marina o transcrie „într-un carnet fabricat de mine. De ce în carnet, de vreme ce se afla în crestomaţie? Ca s-o pot purta tot timpul în buzunar, ca să mă plimb cu marea şi la Paciovo, şi printre buturugi, ca să fie *mai a mea*, ca s-o fi scris eu însămi".

„Visul este dovada materială a singurătăţii, sursa ei şi unica ei compensare – după cum singurătatea e legea draconică a acesteia şi unicul ei câmp de acţiune." Singurătatea? Ce dar, ce pedeapsă!

„Trebuie să termin de scris totul, până vine valul, să termin *totul* de scris, până la val, şi valul, iată, înaintează..." Parcă sunt rânduri scrise de mine acestea, deşi îi aparţin Marinei; altminteri, cum să explic foamea mea teribilă de a fi, graba înceată de a mă livra, fără rezerve, vocaţiei mele? Mă întreb adesea dacă voi trăi până la cincizeci de ani, ca Marina, ca Rilke, ca Nichita? Dacă... Acest „dacă" mi se înfige ca o aşchie în meninge.

„Toate lucrurile vieţii mele le-am iubit, şi până la capăt am iubit, prin despărţire şi nu prin întâlnire, prin ruptură şi nu prin contopire, nu pe viaţă – ci pe moarte." Nu, eu n-am iubit, nu iubesc aşa. Ştiu că fiecare minut e unic, iar iubirea e un dar, dar situat de mine în preajma morţii. Un sentiment puternic te azvârle în epicentrul esenţelor formatoare, între care, în capul listei, stau viaţamoartea. Da. Exact aşa, legate. Întrucât alcătuiesc un întreg.

„Există cărţi atât de vii, încât te temi să le citeşti, ele se şi schimbă, precum râul – s-a schimbat, în timp ce tu trăieşti – căci a trăit şi el, precum râul – care a venit şi a ple-

cat." Cât de puține și rare sunt aceste cărți formatoare, la care se referă Marina! Odată voi scrie despre cărțile mele, care m-au schimbat, și care, nu neapărat, au fost scrise de mine.

Două zile petrecute la Fundata, printre cocoși patetici, măgăruși pleoștiți de căldură și găini proaste și pline de importanță. Gabi (Simon) are un copil splendid. Olguța e ferm convinsă că va deveni egiptolog. A cucerit o bună parte de grădiniță, spune că după ce o va cuceri și pe cealaltă, va da bir cu fugiții. A, da, are trei iubiți cu care se joacă: Albert (preferatul), Ștefan (i-a dăruit un inel – un semn de iubire, susține cu gravitate, Olga) și Cristi. Nu m-am lămurit până la capăt ce loc deține Cristi în sufletul ei. Dar mai avem timp de pus țara la cale, nu?

Lili (Barta) a încercat, chinuită de o suferință, să reziste fără să ne strice cheful de vacanță; am admirat-o, deși simțeam că îi este nu tocmai ușor.

Nicolae (Breban) ne-a primit cu căldură. Terminase să citească *Religia viului*, despre care, la despărțire, îi spunea lui Andy că este o capodoperă, felicitându-l pentru sora lui.

Andy a condus splendid, absolut splendid. E fiu de militar în trupele de elită ale aviației; și asta se vede, dar mai ales se simte.

Am escaladat puiul de munte, pe care urcasem și anul trecut. L-am și botezat după numele cățărătorului nr. 1: muntele lui Andy. Așa să rămână! În vecii vecilor. Amin. Am băut prea mult sau... oboseala și-a spus cuvântul? Cert e că dimineața, la șase, m-am trezit fără să pot adormi la loc. Am avut timp suficient să-l studiez pe Aghiuță, puiul de pisic al gazdei noastre, Leni. Aghiuță e un răsfățat, fiind asistat mereu de maică-sa – o pisică de o căldură enormă – și bunică-sa, care nu rata nici o ocazie s-o pună pe fiică-sa la punct, căci prea repede intra în panică atunci când năstrușnicul pui dispărea sau dădea de vreun necaz. Două zile, în ciuda oboselii, odihnitoare. Luna pe cer: uriașă, portocalie, ireală. Părea foarte vie și foarte apropiată. Uneori mi se pare că aș fi în stare să mă mut, fără...

M-am lăcomit: am stat prea mult la soare, uitând că soarele de munte e păcălicios la culme. Acum bombănesc interior. Aşa-mi trebuie!

„Dacă restrânsa Castalie ar fi fost lumea, lumea întreagă, diversă şi totuşi de nedesfăcut, în loc de a fi o lume mitică sau un fragment insolent şi silnic din ea! Dacă pământul ar fi o şcoală de elită", scrie undeva Hermann Hesse. Recitesc fraza. Dar lumea este o şcoală de elită, îmi spun. Nu, nu lumea dimprejur, evident. Cea din capul meu!!

„O oboseală de moarte." Ce expresie exactă, dar în special plastică; îi simt gustul, amărăciunea şi mai ales felul în care te doboară, pur şi simplu.

Mă transform, încet-încet, într-o dromomană sadea. Îmi plac drumurile, călătoriile. Ador, savurez, gust drumurile nesfârşite făcute cu maşina, la volan e Andy, eu – în faţă, jucând rolul de copilot, iar Liubaşa e în spatele meu. Ascultăm muzică, iar în pauze vorbim aşa cum n-am vorbit de mult. Şi nu ne mai săturăm unii de alţii. Ce noroc am de familia mea. Un noroc imens, care mi-a redat echilibrul, după ce ai mei s-au mutat la Bucureşti.

Ascult cu o anume foame (şfichiuită din timp în timp de ironie) Sonatele lui Ludwig van Beethoven, ascultate de sute, de mii de ori. Cele zece CD-uri mi-au fost împrumutate de Nicolae (Breban); după ele Andy a făcut nişte copii.

Un festin de pomină.

Cea Neterminată, a XXXII-a, e o culme imposibil de depăşit.

Mă întreb, câteodată, ce mai poţi spune după ce Beethov a spus totul? Cât de ridicoli suntem în această foame, hrănindu-se din sine însăşi, de a ne exprima; şi pentru a te convinge de acest lucru, e suficient să asculţi acest uriaş continent numit simplu, melodios: Beethoven.

Văile tensionale care vin după vârfurile mereu zbuciumate, mereu de neatins: câtă tandreţe, fineţe... pot con-

ține acestea!! Ce mare monstru mare e acest Beethoven!! Furtunile intempestive, inumane, rele, devastatoare din Patetica, urmate de calmul atotstăpânitor, de liniştea uriaşă din Pastorala...

Evadarea în muzică, inevitabilă: ca apa, ca aerul, ca delfinii.

Muzica îmi readuce în actualitatea sufletului dorul de mine, îmi răscoleşte nişte fonduri sufleteşti alte dăţi reprimate sau probabil necunoscute. Cine să ştie? Ne mişcăm pe teritorii minate şi...

Diferența este salvatoare; ea ne smulge din monotonie, din banalitate. Scriu „banalitate" şi simt imediat cum buricele degetelor mi se crispează. Dacă m-ar auzi Marina Ţvetaieva, ar sări, în mod sigur, ca arsă: „Nimic nu e banal"! Toți suntem diferiți şi ce noroc c întâmplarea că suntem aşa!

Să accepți diferența fără capricii, aşa cum îți accepți propria mână, aşa cum nu pui sub semnul binelui sau al răului faptul că mama ta are ochi căprui, iar ochii celui mai iubit poet sunt de culoarea cerului după o ploaie scurtă, de vară. Am învățat aceste simple adevăruri inevitabile în copilărie; nu este, acesta, nici pe departe, un merit al meu, precum nu poate fi un merit mirabila întâmplare că eşti viu. Aveam, în copilărie, prieteni bulgari, evrei, ruşi, francezi (am absolvit Liceul român-francez „Gh. Asachi"), ucraineni, şi nu reţin să fi avut vreodată pretextul de a transforma apartenența la vreo naționalitate, etnie etc., în obiect de discuție. Nu-mi aduc aminte să fi vorbit vreodată părinții mei, rudele mele, profesorii mei, cu dispreț, desconsiderare despre vreun ucrainean, român, rus sau evreu. A, da, se spuneau nu puține bancuri, anecdote: cu celebrul prost rus (Vanika), cu radio Erevan, cu basarabeni, cu americani. Iar mai târziu voi auzi şi altele, nu mai puțin interesante, cu ardeleni, evrei şi, cum altminteri?, cu nelipsitul Bulă. Nu cred că în bogata anecdotică existentă în civilizația oricărui popor pot fi detectate semne ale

rasismului, xenofobiei sau ale antisemitismului. Ce este o anecdotă, dacă nu o mică istorioară în care personajul central, reprezentant al unei naţiuni, fie ungur, fie român, fie evreu, înmagazinează, cu umor şi ironie, la modul exagerat şi, evident, unilateral, deci, trunchiat din start, o parte din prejudecăţi, limite, stângăcii? Nu poţi judeca o naţiune exclusiv după unele bancuri vehiculate pe seama ei, aşa cum nu-ţi poţi permite să aplici etichete la adresa unui popor în funcţie de amicul X sau Z. Iată motivele, unele dintre ele, pentru care nu cred că Mircea Cărtărescu are dreptate atunci când susţine categoric întrucâtva că „miile de glume, bancuri şi aluzii despre evrei cu care am fost bombardaţi toată adolescenţa au lăsat urme şi în sufletele celor mai curaţi dintre noi". Chiar aşa? Cum poţi reduce o adolescenţă – cu universul ei bogat, contradictoriu, pregătită să răstoarne munţi, dacă nu să revoluţioneze o lume întreagă, prin pornirile-i genialoide, flămânde de lecturi, de lucruri nemaiîntâlnite, mereu noi, aducătoare de alte şi alte descoperiri legate de caracterul fantastic şi brutal în egală măsură al universului „celor mari" (vorba lui Rilke) – cum ai putea, aşadar, să reduci universul adolescenţei la nişte „glume, bancuri şi aluzii" despre evrei, care au lăsat urme greu de şters până şi în sufletele cele mai pure, glume, mici istorii, adesea, stângace, care „au sădit o suspiciune difuză, o obişnuinţă de a-l privi pe evreul de lângă noi cu un alt fel de privire, ca pe un animal ciudat şi potenţial periculos"?! Nu înţeleg.

Evident, se exagerează. Şi e limpede că nu e cazul să exagerăm – alunecând pe piste false şi, în consecinţă, creând o imagine mincinoasă – pe un teren unde există atâtea probleme reale! Se exagerează. Din ce motive? Din dorinţa de a repara, indirect, la modul cel mai laş posibil, enormele, tragicele erori istorice, neasumate de noi nici astăzi? Se denaturează lucrurile pentru că nu suntem în stare să ne asumăm vina reală, profundă, în faţa ororilor istoriei, în faţa ororilor comise în trecutul încă fierbinte, încă sângerând? Conştiinţa vinovăţiei provoacă probabil mecanismul exagerărilor, al denaturărilor de tot soiul. Iar pe unii dintre noi îi face să caute antisemiţi acolo unde ei, adesea, nu există. În altă ordine de idei, exagerarea se iveşte şi atunci

când unora le lipseşte informaţia pură, imparţială, neerodată, necoruptă de molima comentariilor, de orice culoare politică, de orice prejudecată (răsfoiţi, în acest sens, ziarele autohtone, şi veţi vedea că informaţia a dispărut din paginile ei aproape cu desăvârşire, majoritatea gazetarilor se erijează în comentatori politici, sociali, dau sfaturi în texte sufocate de elementare greşeli gramaticale!). Un prieten care a urmărit în paginile Conte... Ediţiile Clubului Ideea Europeană dedicate aşa-zisei „Probleme evreieşti" îmi trimite un e-mail în care îmi vorbeşte de un documentar transmis la TV reprezentându-l în prim-plan pe mareşalul Antonescu ca pe un indiscutabil erou naţional; iar noi vorbim acasă, în familie – excedaţi, îngroziţi de consecinţele acelui film documentar – despre adolescenţii care îl vizionaseră şi, fără voia lor!, din lipsă de informaţie completă, îşi fac, repet, în necunoştinţă de cauză, din Antonescu un erou, un model... Îmi aduc aminte că după Revoluţia din '89, găseam în librării nu puţine cărţi semnate, bunăoară, de Nae Ionescu, cărţi ce cuprindeau texte scrise în perioada legionară, care nu erau însoţite de prefeţe, comentarii scrise de specialişti în istoria mentalităţilor, obligaţia cărora era să plaseze în contextul istoric respectiv acele opus-uri, să le explice, să le trateze cum se cuvine; volumele în cauză aveau priză, în special, la publicul tânăr, care găsea acele texte explozive interesante şi le urma în necunoştinţă de cauză.

Îmi pot imagina cu reală dificultate literatura română fără Felix Aderca, Mihail Sebastian, Max Blecher, Tristan Tzara, B. Fundoianu, Ilarie Voronca, Gherasim Luca, Norman Manea, Ion Ianoşi, S. Damian, Leon Volovici şi alţi scriitori, care fac parte din cultura română, sunt trup din trupul ei spiritual. Ca şi Janina Ianoşi, ca şi Solomon Marcus. (Iată de ce „Contribuţia scriitorilor evrei în cultura română" mi se pare o expresie nu tocmai adecvată.) Atunci când le citesc cărţile, departe de mine gândul de a face referiri la poporul căruia îi aparţin. Nu pot judeca pe cineva în funcţie de apartenenţa la o etnie. A afirma că domnul X este într-un fel pentru că e român, iar domnul Y altfel fiindcă este evreu, mi se pare fals, dacă nu de-a dreptul stupid! La îndemână sunt, firesc, nuanţele: nu gândi în

funcţie de categorii, apartenenţa la o etnie, la o meserie. Nu uita de limbajul nuanţei: există români şi români, francezi şi francezi, evrei şi evrei, ruşi şi ruşi. Aşa cum există scriitori şi scriitori, medici şi medici, cizmari şi cizmari. Aceste învăţăminte moştenite de la Tatăl meu, Semion, sunt din ce în ce mai vii... în sângele meu.

Modul în care sunt tratate minorităţile într-o ţară denotă gradul de civilizaţie al acelei ţări.

Ne pregătim pentru realizarea proiectelor noastre; toamna se anunţă bogată în evenimente la Ideea Europeană. Ne bucurăm de sprijinul şi complicitatea câtorva vechi prieteni. Punem la punct ultimele detalii cu Leon (Volovici). Alexandru Ştefănescu. Madeleine Davidsohn. Shaul Carmel. Daniela Tomescu. Forfotă. Schimb intens de e-mailuri, telefoane, faxuri, spalturi. La un moment dat, smulsă din vârtejul pregătirilor în care m-am lăsat prinsă, exclam în faţa bunului meu prieten, Leon Volovici, cu gândul la celebrul vers al lui Celan: „Spune-mi că Ierusalimul există"! Abia în acea clipă realizez emoţia: plină, rotundă, puternică.

Lui Leon (Volovici) o să-i fac un portret. A scris o carte tulburătoare *De la Iaşi la Ierusalim şi înapoi*. Volumul stă să meargă la tipar şi va apărea cât de curând la Ideea Europeană, urmând să fie lansat în cadrul turneului Ideea Europeană, care va avea loc în septembrie în Israel. Cartea lui Leon e cu atât mai importantă, cu cât autorul nu s-a grăbit niciodată să facă mărturisiri. Or, aici, în paginile ei, Sandu Frunză izbuteşte performanţa de a i le smulge acestui cărturar important. Temeinic.

Răscolitoarele versuri – devenite obsesie – ale Marinei (Ţvetaieva) din finalul capodoperei *Poemul Sfârşitului* scris în Cehia: „Ghetto-ul alegerii! Zid şi şanţ./Nu aştepta în – durare!/ În această cea mai creştinească dintre lumi/ Poeţii-s – jidovi". Catrenul e tradus de Ion Ianoşi şi Janina Ianoşi, cu o strângere de inimă: inevitabil, prin traducere se pierde frumuseţea tragică, melodia însângerată a aces-

tor versuri. „Catrenul final ajunge la concluzia cutremurătoare (pe care încerc s-o redau cât mai exact, trecând, cu bună ştiinţă şi cu o dureroasă strângere de inimă peste frumuseţea care se pierde, peste rimele şi ritmurile ei intraductibile", scrie Ion Ianoşi în prefaţa la volumul de proză al Marinei, tradus de Janina Ianoşi, volum-eveniment, în curs de apariţie la Ideea Europeană.

Montaigne e considerat, între altele, părintele spiritual al eseului, gen preferat, de-a lungul secolelor, de nu puţini literaţi, care, de la un timp încoace, nu se mărginesc să-l trateze ca pe un gen circumscris cu strictețe literaturii; când analizezi o operă literară, în chip benefic, simţi nevoia de a recurge, în anumite cazuri, la exemple spicuite fie din arealul muzicii, fie din cel al artelor plastice sau al ştiinţelor exacte, încercarea de analiză speculativă prin recursul la domenii diferite purtând numele sugestiv de „eseu interdisciplinar". În eseul său interdisciplinar, intitulat *Şocurile cotidianului* – un cod al bunelor maniere pentru mileniul al III-lea – cercetătoarea Mariana Neţ, spre finele lucrării sale, dă o indirectă definiţie a eseului, diferită de cea montaigneană, rezultată din franţuzescul *éssayer – a încerca*, şi anume: „Orice eseu [...] e un joc". Impresia de *joc* – e drept, un joc departe de a fi pueril, dimpotrivă, implicând profunda gravitate senină, de care, se ştie, sunt apţi exclusiv copiii – cu care te alegi în urma lecturii acestei formidabile cărţi, este foarte puternică. Totul, în paginile acestei cărţi erudite, te duce cu gândul la joc: şi modul în care priveşte autoarea lumea din jur (ba cu tandreţe, ba cu asprime iute reprimată şi nicicând regretată!, ba cu duioşie, ba cu o ironie care exclude din start superioritatea), şi felul în care călătoreşte: fie prin Bucureşti, fie prin ţară, fie în străinătate, şi modul inimitabil de a sta pe *marginea* realităţii, comparând *ceea-ce-vede-în-jur* cu ceea-ce-descoperă-în-lumea-cărţilor. Ce este călătoria? În percepţia autoarei, de bună seamă, un alt mod de a trăi faptul cultural, un alt mod de a cunoaşte. Existenţa se arată a fi, în viziunea Marianei Neţ, un pretext de a fi întru cultură. Totul e lecturat, astfel, prin prisma firească – din când în când, senin-cobitoare, constructivă, oricum, de fiecare dată – specifică unui cărtu-

rar pur-sânge, cu reflexele tipice mentalității mitteleuropene infiltrate în carnea spiritului încă din anii copilăriei, da, sub semnul – de neînlocuit cu nici un fel de studii, derulate la o școală oricât de înaltă! – *sorbonei* celor șapte ani de acasă. Mariana Neț vede, contemplă, descrie totul, absolut totul; da-da, există, în aceste splendide pagini, o poftă/voință de a descrie irepresibilă: și muzeele contemplate în cele peste douăzeci de călătorii făcute la Viena, și scenele nu tocmai agreabile ținând de achiziția unui apartament în Drumul Taberei, și modul de a voiaja, zi de zi, în autobuz, tramvai, metro, cu scene, uneori savuroase, alte dăți însă de o copleșitoare tristețe, locurile cele mai scumpe din lume, vizitate în detrimentul altora, cărora li se face mai puțină publicitate, însă care rămân a fi cel puțin la fel de atrăgătoare. Nimic nu scapă ochiului atent, răscolitor: nici bibliotecile (parisiene, autohtone, americane), nici teatrele, nici (non)ospitalitatea cu care a fost primită în gazdă, pentru câteva luni, în Germania, caracteristicile necesare unei urbe a secolului XXI, trăsăturile care transformă, analizate printr-o prismă strict subiectivă, deci, benefică și exactă, un oraș ca New York-ul într-o urbe europeană, tabieturile respectate de francezi în cazul în care cineva dintre prieteni își schimbă domiciliul, munca voluntară (între obligație și necesitate), limbile de largă circulație, frontierele „mult mai laxe, altfel conturate, între vechi și nou, între privat și public, între clasa «superioară», cea «de jos» și cea «de mijloc»", comis-voiajorii și cazurile când e pertinent să recurgi la serviciile lor, florăriile-grădini din Olanda, hachițele generației internet, cum ne-au schimbat telefoanele mobil existența, lipsa apetitului pentru lectură – cu unele excepții evident – a ultimei generații, de ce preferăm să nu ne mai căsătorim, să nu facem (decât cu excepții) copii, piramidele egiptene și, respectiv, un voiaj care o face să penduleze între ipostaza de prințesă și cea de cvasipușcăriașă sever supravegheată, bacșișul, nunțile cu dar și fără, cum să construiești o colecție de cărți instructive axată pe istoria orașului tău, care ar atrage turiștii, colecție gândită după modelul unei edituri pariziene (sau nu neapărat!, inventivitatea fiindu-ți la îndemână și servindu-te, și în acest sens, fără reproș). Etc., etc. În timp

ce descrie tot ce vede – istorii instructive sau numai triste (câteodată, de o tristețe care te face să te simți un venit de pe o planetă străină, aflată foarte-foarte departe de Terra), istorii smulse din cotidianul taxat drept șters sau plin de surprize etc. etc. – impresionează, înainte de toate, *foamea de a fi* a acestei remarcabile autoare, *foamea* de a înregistra cât se poate de mult, și, dacă nu e absurdă cerința, poate-poate totul, și, de ce nu, dorința de a trage învățăminte din istoria abia relatată, încât lectorul se trezește *volens nolens,* de îndată, gata virusat, gata molipsit, ca dintr-un vis profund, în care învață și el, la rândul lui, fără să-și dea seama aproape, cu atât mai mult cu cât autoarea nu e nici pe departe lipsită de harul de povestitor: știe să capteze atenția unui lector plin de mofturi, știe să surprindă, să-l țină în tensiune, chiar dacă, uneori, e drept, foarte rar, istoriile sunt departe de a descrie fragmente de viață agreabile, știe să nu-l copleșească cu torente de informație erudită, bine selectată.

Ce e de învățat din această carte – insist, un indirect cod al bunelor maniere, pe de o parte, iar pe de alta, un florilegiu de eseuri axate pe istoria mentalităților specifice finelui de secol XX și începutului veacului XXI (un domeniu cvasiviran aici, prin părțile noastre!) – scrisă pe întinderea ultimului deceniu, apărută, fragmentar, în timp, ca rubrică săptămânală la radio, iar în anumite perioade, în paginile unor reviste ca, bunăoară, *Secolul XXI, Dilema,* precum și în alte reviste nu mai puțin importante, toate textele căpătând o altă ordine, evident, în economia unei cărți bogate și bine gândite, cum este cea la care ne referim în aceste clipe? Chiar dacă știi cum să te porți în lume, acasă, la cinema, la restaurant, la teatru, în situații problematice etc., ai de învățat, o dată în plus, cum să iubești existența, lucrurile ei simple, aparent mărunte, cum să te bucuri de viață, în ce mod, în anumite circumstanțe, să găsești ieșirea potrivită dintr-o situație-limită, când e cazul, aflându-te în Egipt sau oriunde altundeva, să te lași dus de firul visului care te *con*duce spre faraoni, ce cafenele anume să cauți la Paris (chiar dacă știai, nu strică să-ți lași memoria nițel împrospătată), cum să asezonezi „feliile de viață". Și alte nu puține lucruri, scene, fragmente, urmărite cu un

real interes, mai ales că ai în față un autor literalmente pasionat de spectacolul existenței, de valorile care ne fac să ne încăpățânăm să rămânem, în primul rând, oameni. Chiar dacă rămânem, în esență, unii dintre noi, oameni de litere. Împătimiți de tot ce ne ajută – cu vorbele lui Fiodor Mihailovici Dostoievski – să ne înălțăm în spirit și să trăim în consecința acestei dorințe transformate, între timp, în instinct cultural, în *modus vivendi*.

Cu câteva zile înainte de venirea noastră în Israel, evreii au sărbătorit Anul Nou (în ebraică: Rosh Ha-shana). S-au împlinit 5768 de ani de la Geneză. După ce îi comunic acest detaliu lui Nicolae Breban, autorul *Buneivestiri* spune: „Evreii sunt mai exacți ca noi".

În prima zi la Tel Aviv am asistat la un răsărit de soare imperial. Soarele răsare și apune în Israel nebănuit de repede. Spectacolul este fascinant. Frapată de culorile repede muritoare ale apusului, peste câteva zile urma să fac o sumedenie de poze. Mingea încinsă din fața ochilor noștri se lăsa iute înghițită de orizont; o urmăream încordați, sfidând suferința ochilor. Captivați de dramatismul spectaculos și monumental, extrem de viu, al scenelor de apus și răsărit, sub semnul cărora se va desfășura (constat abia acum acest amănunt) întregul nostru turneu israelian.

În Israel cerul este nebănuit de aproape. Mai ales la Ierusalim e... cvasitangibil; modificările ce te surprind pe nepusă masă nu-ți lasă nici ochii, nici duhul să șomeze. Îl pândesc pe Leon (Volovici) în timp ce urmărește apusurile (răsăriturile le contemplă alături de frumoasa și inteligenta Baghi, „îngerul" patruped al familiei, care îl trezește la prima oră pentru plimbarea de dimineață). Deși s-a stabilit din 1984 în epicentrul monoteismelor lumii, Leon are ochiul proaspăt, atent la fiece detaliu; împărtășește, se vede limpede, convingerea Marinei Țvetaieva: „Nimic nu e banal". Colinele dulci, pantele Ierusalimului îi aduc aminte de Iași, orașul natal, unde a crescut, a învățat, unde și-a făcut un nume în literatura română. Clopotele, de asemenea, îl duc cu gândul la orașul de baștină. „Când stau aici,

pe terasă, şi contemplu peisajul, am senzaţia că sunt la Iaşi", îmi spune prietenul nostru.

Magdalena şi Vladimir Brătescu ne fac un tur rapid al Tel Aviv-ului – o urbe modernă, numită „oraşul fără repaus", puternic iluminat nopţile. Impresionează clădirile vechi, de culoarea cafelei cu lapte. Zgârie norii, contrastanţi cu reşedinţele de câteva decenii, ca şi reţeaua de hoteluri de pe malul Mediteranei şi, desigur, portul. Cele trei Turnuri. Porţile oraşului în care umiditatea mereu ridicată îţi dă de furcă. Ne simţim ciudat. Ca între lumi. Vântul deşertic îţi aduce aminte de trecutul tânărului stat israelian, care va împlini anul viitor şaizeci de ani de la înfiinţare, puzderia de flori şi verdeaţă tropicală însă te derutează, răsfăţându-ţi ochii şi punându-i pe gânduri. Pretutindeni în Ţara Sfântă vom vedea un sistem de irigare ireproşabil; apa rămâne o problemă pentru israelieni, irigarea e drămuită, gândită în aşa fel încât nu afectează pădurile de flori şi plante tropicale, pomii fructiferi etc. Dimpotrivă: le creează condiţii propice unei emoţionante prosperităţi. La Universitatea din Ierusalim unde ne-a dus Leon, există un sistem computerizat, aşa încât instalaţii speciale calculează, în funcţie de temperatură, umiditate, câtă apă să fie distribuită plantelor din curtea Casei Universitarilor, de pildă.

Partea veche, biblică a Tel Aviv-ului e concentrată în Yaffo. De aici, s-a îmbarcat Iona. Puzderia de ziduri vechi mă emoţionează. Nu pricep de unde vine atracţia faţă de ziduri. Deşi am scris, acum mai mulţi ani, volumul de poeme *Ultimul zid*, recunosc emoţionată că, iată, nu înţeleg. Aici, în Israel, ne vom afla zi de zi aproape printre ziduri, în faţa lor, în spatele lor; vom merge de-a lungul zidurilor. (Pământul, mai pretutindeni, e de un roşu închis spre brun; în ebraică i se spune *adom* – cuvânt provenit se pare că de la Adam – primul om creat, se ştie, de Dumnezeu; Adam, în ebraică, înseamnă *om*.) Culmea, în această ordine de idei, o vedem în imaginea copleşitoare a Zidului Plângerii din Cartierul Evreiesc (Oraşul Vechi al Ierusalimului), lângă care am stat împreună cu Leon (Volovici) şi Andrei (Potlog),

editorul şi fratele meu, despărţindu-ne la un moment dat, deoarece, pentru a se ruga în preajma Zidului (unde se merge ca la Sinagogă), femeile merg la dreapta, iar bărbaţii la stânga. Aici toţi se roagă nestingherit, aşadar, sub cerul liber, în faţa Zidului. La intrare sunt amplasate câteva corpuri de bibliotecă, unde găseşti cărţi de rugăciuni, care pot fi luate cu împrumut. Am urmat tradiţia şi am scris pe o pagină smulsă din agendă dorinţele pe care le avem, strecurând biletul cu pricina într-o fisură a Zidului Plângerii. Am căutat o pietricică pentru a o lua cu mine, în România, însă, în aglomeraţia de acolo, din teama că voi deranja elevele care, de curând ieşite de la ore, se rugau, am renunţat. Remarc, iar şi iar, cerul înalt, cristalin, de un albastru ireal.

Facem turul oraşului Tel Aviv, impresionaţi de tot ce vedem. Magdalena ne vorbeşte despre evrei, despre locurile tel-aviviene memorabile. Primăria. Iar şi iar, Yaffo. Muzeul de Artă, la intrarea căruia vedem o statuie de Henry Moore. Opera. Nu departe se află sediul Institutului Cultural Român; nu avem însă o „fereastră" în programul nostru, pentru a-i face o vizită Madeei Axinciuc, directorul acestui focar de cultură română. Vladimir Brătescu precizează că, în total, în Israel există circa cinci milioane de evrei dintre care patru sute de mii de evrei născuţi în România, circa un milion de ruşi repatriaţi. Odată cu venirea lor, a ruşilor, s-au întâmplat şi bune şi rele, ne va spune peste câteva zile scriitoarea Madeleine Davidsohn. Reprezentând, evident, o enormă cultură, ruşii au adus, se înţelege de la sine, reflexele moştenite de acasă, muzica rusă, literatura, ceaiuri, produse noi, necunoscute sau puţin familiare israelienilor, demarând afaceri, deschizând întreprinderi noi, inclusiv posturi de televiziune; au înfiinţat, între altele, şi o reţea impresionantă de librării de carte exclusiv rusească. Ne interesăm cum am putea lua legătura cu patronii reţelei de librării, pentru a crea standuri Ideea Europeană. Ruşii au importat în Israel şi alcoolismul, prostituţia, iar divorţurile, după descinderea rusoaicelor pe Pământul Sfânt, notorii prin frumuseţea lor ieşită din comun, s-au înmulţit, devenind o reală problemă.

Leon îmi spune că în parcurile din Ierusalim poți vedea o mulțime de ruși jucând șah, chibițând zgomotos. Crescuți în Moldova de dincolo de Prut, într-o atmosferă cosmopolită – în copilăria noastră aveam, am spus și cu alte ocazii, prieteni ruși, bulgari, evrei, ucraineni, francezi etc. – nu încetam să ne bucurăm de posibilitatea de a vorbi (și) ruseşte. Iar când am auzit acel familiar *Boje moi* (în limba rusă), care românește înseamnă *Doamne al meu*, am simțit acea senzație de... acasă, avută rareori. Poate de aici și felul copilăros în care ne apropiam, în toiul periplurilor noastre, de evreii ruși, vorbind, vorbind despre câte în lună și-n stele în limba acelui sfânt epileptic, Dostoievski...

Constat, uimită, că timpurile, din nou, se amestecă în textele mele; nu respect cronologia... Fiind la Ierusalim, tot ziceam, vorbind despre țara mea: „Aici, în România..." Pentru ca aici, în Bucureşti, vorbindu-le colegilor mei despre Israel, să spun: „Aici, în Ierusalim..." Confund spațiile. Timpurile. Țările. Nu mă orientez, dar deloc, spre amuzamentul alor mei, spre ciuda mea. Andy, la un moment dat, ciondănindu-ne în drum spre Orașul Vechi în ziua de Yom Kipur și, într-un târziu, iertându-ne unul pe altul, a exclamat excedat: „Tu chiar nu realizezi că ești imposibilă?!" Da. Sunt. Imposibilă. Ca albatrosul lui Baudelaire. Și le mulțumesc celor dragi că mă suportă. Mă îngăduie în preajma lor. Ce, parcă mie mi-e ușor cu mine? De ce ar trebui să-mi fie altfel de cum este? Dacă ar fi altfel, n-aș fi eu însămi. Și nu cred că e un adevăr de disprețuit acesta.

Shaul Carmel și G. Mosari ne-au invitat la o cafea înainte de conferința ce urma să aibă loc la Casa Scriitorilor din Tel Aviv, situată în preajma Casei Ziariștilor. Da. Am venit aici, în Israel, având un program exact, e adevărat, fixat pentru o perioadă nu tocmai fastă: imediat după Anul Nou, sărbătorit de evrei, urmează zece zile – numite cumplite – ce culminează cu Yom Kipur – zi de post negru și de rugăciune pentru iertarea păcatelor; se țin slujbe religioase speciale, se pomenesc morții. În timpul zilelor cumplite se decide destinul de mai departe – acest detaliu mi-l comunică la întoarcere, în București, la redacție, în sediul

din Piața Amzei, poetul Andrei Fischof, care ne-a fermecat cu excelentele poeme citite în seara zilei de marți, 18 septembrie, la Tel Aviv.

Sala e spațioasă și, constatăm nu fără uimire, arhiplină. Teama cea mare era, date fiind sărbătorile, să nu avem public. La deschidere vorbește scriitorul Shaul Carmel, președintele Asociației Scriitorilor Israelieni de limbă română, care prezintă Grupul editorial Ideea Europeană & EuroPress, revista *Contemporanul*, și susține, între altele, spre uimirea mea, că se decide destinul nostru (atunci nu știam semnificația zilelor cumplite). Am adus cărțile, o bună parte dintre acestea, editate de noi. Tema dezbaterii este Contribuția scriitorilor evrei în cultura română – o temă generoasă, firește, imposibil de epuizat. Mi-aș imagina cu dificultate cultura română fără Mihail Sebastian, Ion Ianoși, Janina Ianoși, Leon Volovici, Maria Banuș, Nina Cassian, Antoaneta Ralian, Andrei Fischof, Zigu Ornea, B. Fundoianu, Max Blecher, Ilarie Voronca, Norman Manea, Gherasim Luca, Lucian Raicu, Radu Cosașu. Fără alții câțiva. Scriitorii evrei de expresie română, firesc, fac parte din cultura română; sunt trup din trupul ei spiritual. Ideea Europeană a editat câteva volume nelipsite de interes, în această ordine de idei, cum ar fi bunăoară *Problema evreiască*, *Scriitori evrei din România*, *Avangardismul românesc*, cele două din urmă fiind semnate de Ovidiu Morar, *100 mari evrei* – volum apărut în Colecția Dicționare & Enciclopedii.

Despre oamenii de cultură evrei din România vorbește avizat și atașatul cultural Octavian Șerban, care ne promite că va veni și la conferințele noastre de la Ierusalim și de la Haifa, fără a se ține de cuvânt însă.

Spune-mi că Ierusalimul există... Am repetat acest vers al lui Paul Celan, plimbându-ne pe străzile Ierusalimului – reiterând totodată: „Există, există, există..." – însoțiți de fantoma caldă, vie, complice fără pată, a marelui poet, care, înainte de a se arunca în apele Senei, a scris în limba călăilor mamei lui. Așa cum repetam, zi de zi: „Sunt la Ierusalim. Sunt la Ierusalim". La Ierusalim ne simțim pe o altă planetă. Aici, oriunde te întorci, dai de Dumnezeu. Nicăieri în oraș nu vei vedea o statuie, cu excepția Muzeului

de Artă. Se respectă una dintre poruncile biblice: „Să nu-ți faci chip cioplit".

Ca să nu ne pierdem, din prietenie, din complicitate, Leon şi Hanna (Hania, Hanecica, o dezmierdăm) Volovici ne însoţesc aproape pretutindeni. Leon posedă arta de a pregăti, de a pune în scenă o surpriză. Ne plimbăm prin Oraşul Vechi, numit şi Cetatea Ierusalimului, prin cartierul arab. Leon ne conduce pe câteva ulicioare. Şi la un moment dat, distrăgându-ne atenţia, ne aduce exact în faţa unei uriaşe Biserici, anunţându-ne cu un zâmbet în colţul buzelor că e Biserica Sfântului Mormânt. Vedem Altarul Sfântului Mormânt. Aprindem lumânări. Trecem pe lângă o veche icoană făcătoare de minuni, reprezentând-o pe Sfânta Fecioară Maria cu Pruncul în braţe. Acelaşi „truc" – punerea în scenă a surprizei – Leon îl repetă când ne arată drumul spre un zid imens. Aflăm la timpul potrivit că e Zidul Plângerii, cu Marele Templu şi Moscheea El-Aksa pe esplanadă. Suntem copleşiţi. Cetatea are Opt Porţi, care străbat Zidurile Oraşului Vechi. Noi, de fiecare dată, fie că vom merge spre cartierul evreiesc, fie spre cel creştin, fie spre cel musulman, vom intra pe Poarta Yaffo. Vedem Galeriile de Artă din oraşul vechi, cu acele coloane romane, păstrate ca prin minune.

De cum intrăm între zidurile Oraşului Vechi, totul pare schimbat, totul e altfel. Ca în poemul prietenului nostru, Andrei Fischof, intitulat *Capcana*:

„Lucrurile se schimbă deodată,
precum respiraţia păsării rătăcite
într-o sală,
căutând ieşirea.
Privirile, săgeţi, toate:
cele ale tăcerii, ale oamenilor, ale absenţei lor
şi ale deschizăturii amuţite
care i-a fost intrarea.
Şi nu e nici un semn de ajutor.
Zadarnic se pregătiseră aripile
pentru zborurile lungi peste anotimpuri.
Capcana e o sală fără cer.
Ascunzându-l."

Ierusalimul e o altă planetă, mă aud repetând fără voia mea.

Ditza Goshen ne arată Muntele Măslinilor; în ebraică – Har Ha-zeitim. O urmăm cu toţii: Leon, Hania, George Voicu împreună cu soţia lui, Paras (Paraschiva), Andy şi eu. Suntem ochi şi urechi. Vedem un monument, un loc sfânt după altul. Biserica Dominus Flevit. Biserica înălţată pe locul unde a fost zămislită rugăciunea Tatăl nostru şi unde o vom găsi tradusă în aproape toate limbile globului. Căutăm rugăciunea în polonă (Hanna e poloneză), în româneşte, în ebraică, în franceză. O găsim şi în limba rusă. Pe unul dintre versanţii Muntelui Măslinilor se află unul dintre cele mai vechi cimitire ale lumii, Valea Cedronului, Mormântul lui Absalom, Cimitirul Musulman. Civilizaţii amestecate, păstrându-şi distinct relieful, tradiţiile, cultura. Straturi culturale convieţuind într-o benefică vecinătate. Ajungem, apoi, în Grădina Ghetsimani, unde se află impresionanta Biserică a Naţiunilor. Arborii de măslin, care datează de acum circa două mii de ani, sunt păstraţi cu sfinţenie. Fotografiem trunchiuri de măslin: sunt fragmente dintr-o operă de artă. Copleşitor e modul în care sunt ajutaţi arborii biblici să reziste, fiind îngrijiţi, susţinuţi cu suporturi special create în acest scop, iar acolo unde suporturile riscă să devină ineficiente, ramurile, noduroasele trunchiuri şubrezite – de care m-am desprins cu reală dificultate, atât de frumoase, încâlcite în negura timpului sunt! – de greutatea vie a secolelor sunt prinse cu lanţuri speciale. În preajma unuia dintre aceşti copaci, Iisus a avut una dintre cele două clipe de ezitare: „Dacă poţi, Tată, ia de la mine paharul acesta". Nu i L-a luat. Astfel încât Iisus şi-a dus misiunea până la capăt. Prin suferinţă, a ispăşit păcatele altora. Şi-a asumat o vină care nu era a Lui. Cealaltă ezitare Fiul Domnului a avut-o pe cruce. Probabil, gândindu-mă la acea şovăială de destin, am scris un soi de cântec de leagăn:

Dormi. Noaptea se destramă.
Demonii – şi ei – au aţipit.
Arborii sunt rezemaţi de lună.

Nu-i nimeni să te strige pe nume.
Jur-împrejur adie a gol, a sfârşit.

Ajută-te să se termine povestea.
Să te ridici pân'la tine nu te constrânge.
Lasă-te-n voia morţii încete.
Te uită: şi văzduhul ia sfârşit,
şi anotimpul de sânge.

Respiră adânc şi numără în gând,
fără să întrebi încotro duhul te-ar duce.
Adu-ţi aminte: toţi suntem o apă
şi un pământ. Lasă otrava din suferinţi.
Cobori de pe cruce.

Dormi. Se închide cu un nour şi geamul.
Cineva îţi întinde aripa peste duh.
Te întorci spre apus ca spre moarte.
Greul şi mai greu va urma, în acelaşi
timp de sânge, în acelaşi văzduh.

Închide ochii. Cineva îţi spunea:
nu există vulturi de noapte, şi n-a văzut
nici grădini austere, nici fete de sânge,
nici unicorni de argint.
Dă-le tuturora dreptate.
Cazi în trupul tău de carne, de lut.

Avem noroc. Deşi programul stă să se încheie mai peste tot unde mergem, intervine eficient buna, draga, bine informata Ditza, care ne deschide pretutindeni, ca prin miracol, toate uşile, vorbindu-ne *en detail* despre fiecare monument în parte. Biserica Maicii Domnului; la intrare ne aşteaptă un slujitor venit din România. Biserica Rusească Maria Magdalena, impresionantă prin dimensiuni şi mărimea icoanelor. Recunosc stilul. Tot ce îşi propun să facă ruşii este neapărat monumental, mare, impresionant, înainte de toate, prin dimensiuni. Turlele Bisericii Ruseşti – în formă de ceapă – îmi aduc aminte de periplurile noastre prin Rusia, făcute în copilăria şi adolescenţa mea şi a

fratelui meu împreună cu părinții noștri, Liuba și Semion (Dumnezeu să-l țină viu în mine). La ieșire, o călugăriță exclamând în gura mare: „Boje moi, Boje moi, razve mojno tac?" (rus., „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, așa nu se face!") Din nou senzația – resimțită până la sufocare, până la tremur – că am revenit acasă.

Hanna Volovici ne duce în satul Ein Karem, situat în suburbia Ierusalimului și aflat în administrarea Orașului Sfânt. Vedem de la distanță Biserica Sfântului Ioan Botezătorul. Apoi, Biserica Sfintei Elisabeta, Mama lui Ioan Botezătorul. Din preajma Bisericii Sfânta Elisabeta, situată la înălțime, vedem Ierusalimul ca în palmă. Un fragment de imagine divin. Absolut divin.

Aici, la Ierusalim, ca în Elegia Întâi rilkeană, totul e misiune.

De ziua iertării păcatelor, Yom Kipur, Ierusalimul devine de nerecunoscut. Totul stă locului. „Țara e paralizată", îmi spune Madeleine Davidsohn; acum un an am scris prefața la excelentul ei roman *Femeile nopții*. Ieșim cu Leon la plimbare în seara din ajunul zilei Yom Kipur. Nu avem voie să fumăm, nici să facem poze; n-ar fi exclus ca gestul nostru să fie interpretat ca o sfidare. Străzile Ierusalimului sunt invadate de... îngeri: evrei ieșiți de la Sinagogă, copii, femei, bărbați – toți, absolut toți îmbrăcați în veșminte albe. A început Ziua Postului Negru. Vedem exclusiv poliție, urgențe, trecând pe stradă rar, extrem de rar. În cartierul arabilor, trec pe lângă noi, câteodată, și taxiuri. Mergem pe jos – eu și Andy – din cartierul Gilo până la Cetatea sfântă a Ierusalimului. Trecem din nou prin cartierul arab. Apoi, facem Via Dolorosa – Drumul Crucii parcurs de Iisus de la judecată la răstignire, pe Golgota – de două ori; o dată – în direcția dinspre Biserica Sfântului Mormânt spre Poarta Leilor, și a doua oară în direcția opusă. Vedem Biserica unde Iisus a fost judecat de Pillat din Pont. Apoi, Biserica Grecească. Pelerinii trec pe lângă noi, grupuri-grupuri. Auzim rugăciuni în latină, greacă, rusă, engleză, franceză. Cosmopolitism în stare pură. Mă simt acasă.

Când din pomul cerului cade ziua, iar aproape, negrăit de aproape apar primele stele şi Yom Kipur se încheie, ne recuperează de la Poarta Yaffo Hania. Hania cea mereu atentă, grijulie, calmă. Hania cea care a crescut doi copii minunaţi. O mare Doamnă, care – poloneză (ne-evreică) fiind – de dragul bărbatului ei, de dragul culturii române, a învăţat româna. Familia Volovici este o familie cosmopolită. Leon este evreu născut în România. Hania este, spuneam, poloneză. În casă se vorbeşte ebraica, româna, franceza. Ania, fiica lor, e căsătorită cu un mexican; perechea de tineri stabilindu-se în Spania.

Sala Cinematecii, în seara zilei de 20 septembrie, este arhiplină. Întâlnirea organizată cu prilejul venirii noastre este moderată de Costel Safirman, cronicar de film, specialist în istoria cinematografiei, coordonator al Centrului Cultural de la Ierusalim, care prin intensa-i activitate desfăşurată de circa cincisprezece ani este bine cunoscut nu doar în mediile româneşti din Israel. Costel Safirman ne face turul Cinematicii, înfiinţate de doamna Lia van Leer, originară din oraşul Bălţi (Moldova de dincolo de Prut). Alături de Costel, în eleganta sala de conferinţe, unde se află şi biblioteca, stă Ditza Goshen. Nu departe – Moshe Idel, preşedintele Comitetului Academic al Centrului de Studiere a istoriei evreilor din România de la Universitatea Ebraică din Ierusalim, profesorul George Voicu de la Institutul „Elie Wiesel" din Bucureşti. În sală – prieteni, membri ai Cercului cultural; unii dintre aceştia participaseră şi la conferinţa de la Tel Aviv. Paraschiva Voicu. Hanna Volovici. Sorel Goshen. Scriitorii Eran Shela, Sonia Palty, Geta Berghoff, muzicologul Arie Laish... Şi alţii. Mulţi alţii. Circa o sută, îmi spune cineva. Costel Safirman prezintă Ideea Europeană şi *Contemporanul*. Vorbeşte despre noi. Despre ceea ce facem. Despre cultura română. Este viu; are o inteligenţă extrem de vie. Uneori, lucrurile grave le spune în glumă. Analizele sale sunt exacte, judecăţile – drepte, de o subiectivitate maximă, deci, pline de personalitate.

Costel Safirman, George Voicu (aflat în Israel, pentru a participa la un workshop la Yad Vashem), Moshe

Idel prezintă *De la Iaşi la Ierusalim şi înapoi*, carte semnată de Leon Volovici şi apărută la Ideea Europeană. O carte-eveniment. Aşteptată. Surprinzătoare. Discutată detaliat. În cheie polemică. Pentru că pune în valoare o altă faţă a scriitorului Leon Volovici, cunoscut cercetător literar, specialist în istoria mentalităţilor, în istoria evreilor din România. Îngrijitor de dicţionare (este co-autor al *Dicţionarului literaturii române de la origini până la 1900*). Îngrijitor de ediţii – o meserie pe cale de dispariţie, realitate deplânsă de Zigu Ornea într-un dialog realizat de Mircea Iorgulescu. Iată motivul – unul dintre motive, de fapt – pentru care l-am caracterizat pe Leon Volovici drept o *rara avis*. Odată cu apariţia *Jurnalului* (1935-1944) semnat de Mihail Sebastian, cu o prefaţă şi note de Leon Volovici (ediţie îngrijită de Gabriela Omăt), posteritatea sebastiniană a luat o turnură fastă. După cum se ştie, Leon Volovici a semnat volumele *Apariţia scriitorului în cultura română*, *Ideologia naţionalistă şi „problema evreiască"*, *Noi întâlniri la Ierusalim* (ultimul în colaborare cu Costel Safirman), fiind unul dintre specialiştii avizaţi ai perioadei interbelice, unul dintre fermenţii de vârf ai culturii române post-decembriste. Un ferment atipic în spaţiul balcanic: prin radicalismul său, prin stilul domniei sale, de o discreţie absolută, de o directeţe, nu rareori, incomodă (aşa trebuie!). Iată unul dintre motivele pentru care *De la Iaşi la Ierusalim...* impresionează. Cartea este construită din două părţi distincte: „La început a fost dialogul" şi „Scrisori din Ierusalim". Stilul este clasic, limpede, fraza scurtă, de o claritate fără pată; oralitatea din prima parte – înregistrată iniţial pe bandă – are tonul egal şi calm al celei de-a doua, alcătuită din texte scrise şi adunate de-a lungul anilor. Sandu Frunză – conferenţiar la Facultatea de Istorie şi Filosofie din Cluj – care l-a provocat la dialog pe Leon Volovici, ştie să pună întrebări, reprezintă un teren perfect pentru a asculta, pentru a aduna, pentru a rumina „poveştile" unei personalităţi care are norocul de a avea un destin ce merită să fie închis între coperţile unei cărţi. „Poveştile", după cum urma să afirme peste câteva zile, la Conferinţa de la Haifa de astă dată, Biti Caragiale, sunt fermecătoare, alte dăţi însă cutremurătoare. Şi mai e un amănunt

nelipsit de importanță: Sandu Frunză, cunoscut de Leon Volovici la Ierusalim, unde cărturarul clujean venise din România cu o bursă la Universitatea Ebraică, stăpânește arta de a asculta, rară, din ce în ce mai rară în zilele de azi, și de a interveni în solilocviile pline de miez ale interlocutorului exact atunci când trebuie.

Leon Volovici își petrece anii de copilărie la Iași; tot în capitala culturală a Țării își face studiile, își susține doctoratul în filologie română la Universitatea „Al.I. Cuza". Așadar, din tinerețe alege să slujească cultura română. De aici, ezitarea de destin ce intervine – și asupra căreia autorul stăruie – atunci când e pus în situația de a opta pentru emigrarea în Israel. Copilăria este trăită sub semnul modelului Mamei, și e suficient, în această ordine de idei, să recitești paginile dedicate ei, precum și proza din partea a doua, intitulată *Mâinile*. Stâlpul familiei Volovici își dorea să aibă un copil „normal", care să-și aleagă o meserie mai lumească decât cea de scriitor și cercetător literar. Într-o discuție cu Geo Bogza, Leon Volovici îi va face un portret părintelui lui, povestindu-i cum se face o potcoavă – un splendid poem în proză.

„Îți vei face o imagine exactă despre calitatea unui om, întrebându-l dacă are sau nu un maestru", îmi spunea, pe vremuri, Tatăl meu, Semion. Leon Volovici are ceea ce numim noi „nevoia de maestru". În acest sens, tușant este portretul pe care i-l face lui Tudor Vianu, reproducând dedicația scrisă de Învățător pe o carte a domniei sale, dedicație la care Leon Volovici s-a raportat mult timp înainte, deoarece îl obliga să urce, puțin câte puțin, ștacheta.

Istorii pline de tâlc. Istorii mustind, uneori-adeseori, de haz, alte dăți însă de tristețe. Leon Volovici are har de povestitor; tocmai de aceea îl îndemn să scrie proză, unele dintre schițele, nuvelele din partea a doua – e adevărat, conținând și câteva portrete ca, de pildă, cel al lui Geo Bogza, al lui Norman Manea, al lui Emil Brumaru sau..., dar nu, nu divulgăm acest nume, deși știm despre cine anume este vorba – denotând mâna unui scriitor nelipsit de talentul de povestitor. Recunoști pe ici, pe colo umorul, câteodată, acid, alte dăți corosiv, al lui Leon. Recunoști biciul ironiei îndreptat împotriva sa, împotriva propriilor limite. Istorii

cutremurătoare vizând unghiuri ascuțite, rele, ale realității. Accese de antisemitism. Boala, nu întotdeauna formatoare, aptă însă de a te smulge din mediocritate. Ezitarea de a părăsi România în favoarea Israelului. Și spaima de a nu intra perfect în pielea unui ins exilat, știindu-se prea bine faptul că, de la Ovidiu încoace, exilul a însemnat, înainte de toate, o pedeapsă. Nu cred că plecarea în Israel a constituit o pedepsire pentru Leon Volovici. Sunt convinsă însă – și această carte exemplară spune răspicat acest adevăr – că Leon Volovici a știut, a intuit, a presimțit cum să valorifice dubla sa identitate: „Trăiesc simultan în două spații imaginare și culturale. Puțini au reușit, dintre cei veniți cam la aceeași vârstă, o integrare exclusivă în spațiul israelian. Eu nu, și nici nu m-am străduit, de ce aș face-o? M-am întâlnit recent și am stat de vorbă cu Ilana Shmueli, prietena din adolescență a lui Paul Celan. [...] E o femeie foarte cultivată, interesantă, originară din Cernăuți. A scris splendid despre vizita lui Celan la Ierusalim. Eu am căutat-o apoi pentru o eventuală traducere a cărții ei în limba română. Era un proiect al Angelei Martin. Am stat de vorbă cu ea mai mult și, bineînțeles, a remarcat că vorbesc ebraica cu accent românesc. M-a întrebat de câți ani sunt în țară. Îi spun că sunt de douăzeci de ani, dar că am nu numai «accent», ci și psihologie de nou venit. Eu sunt aici de cincizeci de ani, și mai am această psihologie, de asta nu scapi".

Duminică, 23 septembrie, dimineața, înainte de plecarea întregii echipe – Hania, George și Paras Voicu, Leon, Andy și eu – la Haifa, râdem, râdem cu o poftă pantagruelică de câteva istorii povestite de Leon și Hanecica. Într-un târziu, văzând cât de frumoși sunt amândoi, îl întreb pe Leon dacă nu e mai bine să meargă cu Hanna; în mașină mai erau două locuri și era limpede că era mai comod și, poate, mai rapid. În plus, rămânea împreună cu Hanna.

– De ce să te chinui, mergând cu autobuzul?

– Îmi place să mă chinui, mi-a răspuns categoric, zâmbind în colțul buzelor, prietenul nostru. Și, în plus, avem de discutat.

În stație, în drum spre Haifa (unde stă fratele mai mare al lui Leon), prietenul nostru ne-a explicat nu puține

lucruri. Împrejur, pretutindeni, soldați – fete, băieți de circa douăzeci de ani – înarmați. E un tablou cu care ne obișnuisem într-o oarecare măsură, așa cum acceptam ca pe ceva necesar – inclusiv pentru securitatea noastră – controalele bagajelor oriunde intram: în magazine, la Cinematecă, la Muzeu etc. Armata în Israel este obligatorie. Tinerele o fac răstimp de un an și nouă luni, iar tinerii – vreme de trei ani. Și Ania, și Marc, copiii lui Leon și ai Hannei, și-au făcut serviciul militar. E drept că după armată ți se deschid nu puține drumuri, riscul însă – spune Leon cu același calm imperturbabil – e să-ți primești propriul copil într-un coșciug. Știam ce spune. Cu câteva seri înainte, ne plimbasem prin cartierul unde familia Volovici stătuse până să se mute într-o altă locuință. Cartier ce semăna – înspre partea palestiniană, de unde s-a tras, mai ales, serile, când se revenea de la serviciu – cu o redută sau, mai exact, cu o cetate asediată. Fragmentele de bloc din beton așezate pentru a apăra populația pașnică în stații de autobuz, în dreptul școlii, al grădiniței, au fost pictate, pentru ca – în timp de pace – să aibă un aspect estetic. Văzând găurile făcute de gloanțe, am simțit frigul strecurându-mi-se în oase, frigul care anunță venirea Motanului; așa apare moartea – luând înfățișarea felinelor – în una dintre prozele lui Leon.

Unul dintre războaie a fost provocat de Yom Kipur – Ziua Iertării păcatelor, spuneam – când Israelul este paralizat. Nu funcționează decât ambulanțele, unele spitale, poliția. Nu se ascultă radiourile, televiziunea. Toată lumea ebraică se roagă, merge la sinagogă. Se roagă pentru cei morți și pentru cei vii.

Haifa e o urbe montană. Farmecul ei stă în faptul că la poalele Muntelui Carmel se-ntinde, în toate splendorile-i aspre și dulci, marea. Mada (Madeleine Davidsohn), împreună cu prietena ei, Brânduşa, ne-au condus să vedem Universitatea, Primăria, Facultatea de Medicină, Biserica Sfântului proroc Ilie, Steaua Mării (Stella Maris), Mica Elveție de la marginea orașului acesta de o frumusețe atrăgătoare: cartierele evreiesc, arab sunt situate în serpentine, pe versanții montani, încât senzația că unele case curg din cer sau mai au un pic și vor urca la cer este

persistentă. Impresionante au fost şi Grădinile Bahai, un soi de pecete a raiului, cu mări de flori tropicale (şi nu numai), arbori uriaşi, palmieri... şi o linişte de auzi, ziua în amiaza mare, cum cântă greierii. Seara, Mada şi soţul ei, Sergiu, ne-au dus să vedem oraşul noaptea, care se transformă într-un bloc uriaş de lumină. (La Ierusalim – o urbe iluminată intens – reuşeam să stârnesc zâmbetul lui Leon, afirmând cu un ton copilăros, seară de seară, că a venit, iar şi iar, Crăciunul.) Întrunirea de la Haifa a fost moderată de scriitoarea Francisca Stoleru. Publicista Biti Caragiale a vorbit inspirat şi aplicat despre cartea lui Leon Volovici, care – stând şi de astă dată pe „banca acuzaţilor" – a fost emoţionat ca un puşti; scena unei săli de concerte, e ştiut, expune, solicită, te obligă să dai tot ce ai mai bun în tine.

M-am bucurat să revăd şi la Haifa unii prieteni, între care pictorul Liana Saxone-Horodi, Sergiu şi Mada Davidsohn.

Îi mulţumesc, iată, încă o dată lui Leon Volovici că a avut încredere în Ideea Europeană şi a dat cartea sa pe mâinile mele. Altfel, nu aveam bucuria de a-l cunoaşte (şi) mai bine, de a descoperi – dincolo de faţa cunoscută, despre care am vorbit şi voi mai vorbi pe parcursul turneului care va avea loc în ţară – cealaltă faţă, de om rar, căruia nu-i este străin cultul prieteniei. Nu aflam că pot fi, atât cât omeneşte e posibil, un editor ideal, adică unul apt de a deveni complicele cărţii şi, în consecinţă, firesc, al autorului. Am spus pretutindeni în Israel că la Ideea Europeană există cultul scriitorului, cultul muncii (în sens goethean), cultul lucrului bine făcut, obligatoriu dus la capăt. Am vorbit despre prietenii noştri, stâlpii instituţiei noastre: scriitorul Nicolae Breban, Ion Ianoşi, Janina Ianoşi, Nicolae Balotă. Despre cărţile editate de noi. Despre tabietul de a ne propune – în ciuda tinereţii instituţiei noastre; scrisesem, apropo, acum mai mulţi ani, o Elegie *Împotriva tinereţii* – proiecte majore. Acestea se numesc – şi unii dintre prietenii, lectorii noştri fideli le ştiu deja; mă bucur că i-am regăsit pe unii dintre ei în Israel, având parte de nu puţine surprize memorabile în acest sens – Dostoievski, Tolstoi,

Rilke, Nietzsche, Breban, Ianoşi, Balotă. Şi lista, sperăm, se va completa.

La toate întrevederile, conferinţele organizate cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe din România, prin Departamentul pentru Relaţiile cu Românii de Pretutindeni, la Tel Aviv (Asociaţia Scriitorilor Israelieni de Limba Română), la Ierusalim (beneficiind de sprijinul Universităţii Ebraice din Ierusalim, al Centrului Cultural dedicat întâlnirilor cu scriitori şi artişti români, al Cinematecii şi al Centrului de Studiere a Istoriei Evreilor din România de la Universitatea din Ierusalim), la Haifa (Centrul Cultural Haifa sub egida HOR Haifa), au fost, spuneam, prezentate şi discutate cărţi recent apărute la Editura Ideea Europeană, dedicate prezenţei scriitorilor evrei în literatura română şi problemei antisemitismului. La toate întrevederile, am fost invitată să citesc din poemele mele. Am citit din psalmii mei, din volumul inedit *Grădini austere*.

La Haifa, o doamnă din sală – îmi cer scuze că nu i-am reţinut numele – m-a întrebat:

– Sunteţi tânără. Atunci de unde atâta tristeţe în poemele dvs.?

– Aura, ai încurcat-o, îmi şopteşte zâmbind Leon.

– M-aţi încurcat de-a binelea, doamnă, m-am auzit spunând. Kafka considera că literatura este o formă de rugăciune. Nu ştiu dacă avea dreptate Kafka. Mie poemele mele îmi fac rău, un rău enorm; când citesc din ele, tremur literalmente; fără poemele mele însă – ştiu ce spun! – aş fi fost un om mort de mult. Pentru mine, poezia, fiind un mod de a mă exprima, un mod de a fi – poezia înseamnă destin, nu-i aşa? – este şi o rugăciune. Aţi auzit vreodată o rugăciune veselă?

– Splendid răspuns, recunoaşte Leon, tot în şoaptă.

L-am ascultat un pic uimită. Pe mine însămi răspunsul meu m-a mirat, căci nu eu eram aceea care vorbea. Darul şi servitutea de a te simţi – în mâinile cuiva nevăzut, prezent însă pretutindeni, până la tiranie – o unealtă... După o lungă perioadă de „secetă", în care m-am întrebat nu o dată, nu fără disperare în suflet: „Ce-i cu mine? Ce mi se întâmplă? Unde am greşit? De ce sunt pedepsită, de vreme

ce demonul liricii mi-a întors spatele?", întorcându-ne din Israel, am reînceput să scriu poezie.

Avionul a decolat de pe aeroportul Ben Gurion (numit aşa în amintirea primului prim-ministru al Israelului) în zorii zilei de luni. Răsăritul de soare a fost de o frumuseţe care îţi tăia respiraţia. Şi acum îmi ard ochii, gândindu-mă la el.

Ne scriu prietenii noştri, Janina şi Ion Ianoşi:

„Dragii noştri Aura şi Andi,

Ne bucurăm că v-a mers bine, aţi văzut atâtea, aţi descoperit «planeta» Israel. Circula pe vremuri o anecdotă cu privire la un personaj cunoscut în mediile scriitoriceşti care a convocat la aeroport – se zicea – redactorii revistelor culturale pentru străinătate, el fiind pe atunci directorul acestora. Coborând din avion, el i-a instruit astfel: «Stimaţi tovarăşi, să ştiţi că America Latină nu e o vorbă goală». Acum aţi aflat că nici Israelul nu este una!"

Leon Volovici ne scrie din Ierusalim:

„Ne bucurăm că v-aţi întors cu bine acasă şi că îi puteţi raporta lui Alexandru [Alexandru Ştefănescu, director de proiecte – n. ed.) că «misiunea a fost îndeplinită». Lăsând gluma, mă bucur că turneul vostru a reuşit în condiţii deloc uşoare, şi că aţi fost primiţi peste tot cu simpatie şi cu interes pentru tot ce faceţi. Mă bucur, de asemenea, că originarii din România au descoperit în Aura o poetă autentică, cu o voce a ei, inconfundabilă, şi cu o sensibilitate care «trece rampa» şi impresionează. Mi-a făcut plăcere să-l cunosc mai bine pe Andrei, să-i apreciez discreţia şi tactul, ca şi eficienţa în gestionarea treburilor complicate ale editurii.

Din partea Hannei – care m-a rugat să vă mulţumesc pentru toate vorbele bune la adresa ei – şi din partea mea, urări de bine şi sănătate mamei voastre."

Artistul plastic Adrian Şuştea, căruia stă să-i apară o carte la Ideea Europeană, aflând că am revenit din Israel, ne întreabă:

– Cum de-ați avut curajul să mergeți în Israel? Doi prieteni de-ai mei s-au întors; le făcea rău vântul deșertic.

În aceeași zi de marți, prima zi redacțională de după turneul israelian, pe la redacție a trecut Ștefan Borbély, ca să ia câteva exemplare din volumul său recent apărut la noi, *O carte pe săptămână*. Mi-a dăruit o scoică din Australia. Iar eu i-am dăruit o pietricică adusă de pe Muntele Măslinilor.

– Ștefan, ați fost vreodată în Israel? îl întreb.

– Nu, din păcate. E visul meu acesta.

Îmi consult, între timp, corespondența electronică. Unii dintre prieteni ne întreabă când vom reveni anul viitor.

Janina și Ion (Ianoși) sunt pentru prima dată în Grecia. Nicolae (Breban) a fost acum câțiva ani pe pământurile homeriene. Eu și Andy – relativ de curând, mai exact, în iarna anului 2007. Odată ajunși la Thessaloniki... ne minunăm. Impresionează totul, absolut totul. Suntem exact ca în acel vers rilkean, invocat de mine nu rareori: „Să fii aidoma unui copil printre oamenii mari". Da. Suntem ca niște copii printre oamenii mari ai vechii Elade. Ruinele Templului Roman. Piața, impresionantă prin amestecul de stiluri. Ca și când am călători într-o epocă diferită. Bazarul din Salonic impresionează prin culorile vii, prin oamenii săi, mereu deschiși, vorbăreți, săritori, excesiv de amabili. Stăm la o cafenea și contemplăm amestecul de civilizații, amestecul de stiluri. O ploaie intensă ne face să întârziem aici mai mult decât ne propusesem să stăm inițial; cu acest prilej, urmărim contemplativ modul în care Orientul, încetul cu încetul, ne cucerește, ne farmecă. Greci. Chinezi. Albanezi. Englezi. Japonezi. Francezi. Italieni. Un amestec de națiuni. Salonicul – ca și Atena – e un oraș cosmopolit. Oriunde mergi, dai de un mare grec. Bulevardul Sofocle. Bulevardul Aristotel, cu geniala statuie – în preajma căreia am stat îndelung – de unde se dezvelește mirabil, în fața ochilor, Marea Egee. E un Aristot mândru și viu, în egală măsură, cu privirile sfredelitoare, distante și calde totodată. Stăm îndelung în fața uriașei statui. Facem poze.

Discutăm. Vorbim despre mâinile gânditorului: mâini obosite şi vii şi puternice. Şi un trup imens, acoperind întregul cer. Claviculele, proeminente. Fruntea-i înaltă, boltită. Fotografiez, detaliu cu detaliu. Nicolae (Breban) spune că aş putea ilustra un număr întreg al revistei *Contemporanul* cu o asemenea lucrare. Pietonala e invadată de porumbei şi de oameni. Presupunem că vedem exclusiv turişti străini; ei bine, nu e aşa, dimpotrivă: există în jurul nostru şi foarte mulţi greci, urmaşii lui Zenon fiind mari amatori de cafenele. Deschiderea, convivialitatea, acel inimitabil *joie de vivre* al grecilor, oriunde ne vom afla pe întinderea turneului nostru, derulat sub genericul „Scriitorii români şi diaspora. Grecia 2007" – fie la Salonic, fie la Delphi, fie la Atena sau la Seres – ne vor impresiona de fiecare dată. Aşa cum vom rămâne impresionaţi, ba nu o dată emoţionaţi de grija grecilor faţă de trecut, faţă de antichitatea vie, prezentă mai pretutindeni. Nicăieri, oriunde am zăbovit pe pământul Eladei, nu am observat vreun gest – oricât de mic, oricât de lipsit de greutate – de profanare sau neglijare a trecutului, a simbolurilor acestei ţări-matcă a civilizaţiei europene. Nicăieri nu am păţit ceea ce mi s-a întâmplat cu câteva zile înainte de plecarea din Bucureşti, pe strada Mihai Eminescu, atunci când – stupefiată, pierdută, cu vocea tăiată – am stat în faţa plăcii pe care scria „sector 2 strada Mihai Eminescu – poet –", învecinată de o altă placă, în comparaţie cu prima de două ori mai mare, cu incalificabilul, de fapt ţopescul text „Strada unde am pupat-o pe Mimi", conţinând şi inscripţia „De ce iubim Bucureştiul". „Asta e o iniţiativă a primăriei sectorului 2", îmi spune colegul meu, Alexandru Ştefănescu. „Primarul vrea să dea nişte nume mai vesele unor artere ale capitalei. De fapt, e o prostie", îmi explică Alexandru, surâzând cu amărăciune. Nu e o prostie, ci un semn al căderii în ţopenie, ba mai grav: al cultivării acestei limite post-decembriste.

Salonic. Rotonda din preajma Universităţii. Biserica Sfântului Dmitrie, patronul spiritual al Saloniculuí. Mergem pe jos enorm, enorm, enorm. Râdem. Glumim. Atenţi, mereu atenţi la tot ce vedem, auzim, urmărim, contemplăm. Repet nu o dată în gând, ca pe un descântec, cele

câteva nume ale oraşului Thessaloniki, numit şi Selânik şi Salonika sau Salonica, Thessalonica fiind numele surorii lui Alexandru cel Mare, fondatorul oraşului care a făcut parte şi din Imperiul Roman şi Bizantin. N-am reuşit să vedem sinagoga unde, în timpul celui de-al doilea voiaj misionar, a predicat Sfântul Pavel, fiind ulterior izgonit de aici.

În periplul lor pe străzile Salonicului, Janina şi Ion găsesc o librărie rusească, unde întârzie un pic mai mult. Apropo, pretutindeni unde am fost, am auzit vorbindu-se ruseşte enorm, în Grecia fiind stabiliţi nu puţini ruşi. Cartierul Kalifea, situat în imediata vecinătate a centrului istoric al Atenei – numit de localnici Plaka, unde se află Acropolele cu Parthenonul, Erechtheionul, Cariatidele, Turnul Vânturilor etc. – pare a fi unul eminamente rusesc. M-a surprins plăcut faptul că mulţi negustori greci, în afară de engleză, au învăţat şi rusa; „din necesitate", mi-a explicat un domn vârstnic care are o prăvălie în preajma Monastiraki, una dintre cele mai mari pieţe din Atena; în Grecia „sunt stabiliţi foarte mulţi ruşi".

Conferinţa desfăşurată la Salonic, avându-l ca amfitrion pe consulul general al României în Salonic, domnul Dumitru Hrituleac – o gazdă ireproşabilă – a adunat peste o sută de români greci în eleganta incintă a Centrului Muzical/Kentro Mousikis, Kountouriotou, 17. Atmosferă încinsă şi degajată în acelaşi timp. Încinsă, căci eram aşteptaţi. Degajată, fiindcă fiecare invitat, conferenţiar, scriitor, a vorbit liber, incitând publicul. Ion Ianoşi, unul dintre puţinii eruditi de importanţă europeană, pe care îi are cultura română – despre activitatea-i de cărturar şi profesor, activitate care durează, iată, de mai bine de o jumătate de secol. Janina Ianoşi, o eminentă traducătoare care a dăruit culturii române tălmăciri din scriitori ruşi, francezi, germani de prim rang – despre dificila misiune de traducător; despre cei trei sfinţi elegiaci, iubiţi atroce de noi: Rilke, Ţvetaieva, Pasternak şi, în special, despre volumul de corespondenţă dintre cei trei monştri sacri, intitulat *Roman epistolar*. Romancierul Breban – despre

familia de preoți din care vine. Despre exil și diaspora, cea pariziană fiindu-i cunoscută de mai bine de trei decenii. Despre temele sale majore, la care revine – vorba d-sale – „obsesiv" de circa o jumătate de secol. Despre marii greci de altădată, după care a urmat decadența. Despre nevoia de a voiaja și despre nevoia de a se reîntoarce, iar și iar, acasă, în România – tabiet inexplicabil altfel decât la nivel instinctiv – autorul *Elegiilor parisiene*, al *Animalelor bolnave*, al *Buneivestiri* și al *Drumului la zid* – cărți devenite legende vii – rămânând a fi unul dintre puținii disidenți importanți reîntorși, după '90, în țară, deși o parte din familia sa rămâne, în continuare, în Germania. Eu am vorbit despre temele mari și despre nevoia de salvare prin ele; și nu mai puțin, despre decadența Europei, soluția fiind reîntoarcerea spre vârfurile umanității, inclusiv spre antichitatea dragă, dragă, dragă...

La Salonic, prietenul nostru, Victor Ivanovici – scriitor, profesor (predă spaniola la Universitatea din Salonic) și traducător – ne-a însoțit prin oraș, povestindu-ne tot felul de fapte din istoria orașului, ne-a arătat casa unde s-a născut Kemal Ataturk, când orașul mai aparținea Imperiului Otoman, și anume, precizează Ion Ianoși, până în 1914. Tot Ion ne spune ce pondere mare, printre populațiile urbei – 40 % – au avut pe atunci sefarzii. Marele incendiu din 1917 care a mistuit centrul i-a obligat să emigreze, pe ei și pe mulți alții; după războiul greco-turc, are loc un schimb de populații – schimb în urma căruia orașul este repopulat, în 1922, cu greci din Asia Centrală.

Urcușul la Delphi – făcut la insistența lui Nicolae – printre versanții munților Parnas, a fost un dar divin. Absolut divin. Drumul acesta montan fiind unul dintre cele mai frumoase din lume. S-a văzut încă și încă o dată că suntem montagnarzi convinși, dispuși, ba chiar mai mult decât atât, grăbiți să alegem – atunci când suntem puși în situația de a o face – între mare și munte, uriașii de piatră și mit. Aici însă nu ne silește nimeni să alegem nimic. Marea Egee se înțelege bine cu Parnasul. Cei doi uriași – unul de alge și apă și scoici, iar celălalt, din piatră și le-

gendele antichității, la pândă – își dispută într-o liniște vie întâietatea, marea nu rareori lăsându-ți senzația că, vai, curge direct din munte; și viceversa. „Grei sunt munții,/ Grele sunt mările", ne spune Rilke în unul dintre sonetele sale către Orfeu. Și Rilke, și Goethe, și Nichita au fost prezenți acolo, sus, lângă Templul lui Apollo, personificare a Soarelui – cel venit cu niște preoți din Creta pe spatele unor delfini – și, da, pot spune că, într-un fel, ne-au însoțit de la distanță – o distanță totdeauna complice și vie – fiind invocați nu o dată și de Nicolae Breban, și de Ion Ianoși, și de subsemnata, fie în timp ce înaintam prin satul Delphi (în antichitatea elină, un oraș în toată legea, dedicat zeului Apollo și locuit de prea venerata în toată lumea nimfă, Cassotis), care – cel puțin în mintea noastră – e mai mult decât un sat, rămânând a fi ceea ce a fost demult: centrul universului. În timp ce ascultam explicațiile autorului *Animalelor bolnave*, urcam treptele sitului arheologic, ce duceau tot mai sus, printre pantele dulci ale muntelui, împânzite de fragmente de temple, coloane, cratere, nișe, pe lângă Trezoreria reconstituită, pe lângă Omphalos – lângă care am stat pierduți, întrebători și uimiți – pe lângă piatra Sibylei, spre Templul lui Apollo și, și mai sus, spre Amfiteatrul păstrat ca prin minune și, tot mai sus, spre stadionul impresionant, de care se sprijinea cerul. Am băut apă din fântâna Cassandrei, de care s-a îndrăgostit Apollo, care i-a transmis iubitei lui darul predicției. Am luat câteva pietricele de pe locul unde – se spune – Pythia, celebrul oracol, le ghicea marilor războinici destinul; una dintre ele i-am dat-o Janinei, care, bine informată, ne-a adus aminte că la începuturi Templul intrat în legendă ca fiind al lui Apollo i-a aparținut Geei.

O mare de lumină, emoționantă până la lacrimi. Orbitoare. Un soare, când și când, negru, fixat cu încăpățânare. De sus, de lângă Templul zeului prieten cu delfinii, crescut din versantul Muntelui Parnassus, ramificarea semicirculară formată fiind numită Phaedriades, se vede, ca în palmă, Valea Pleistos, traversată de grădini enorme de măslini, care lunecă – aidoma unui șarpe verde, remarcă Nicolae – pe alți versanți, între pante dulci și blânde în

nesfârşirea lor. Copii ai abisului suntem. Copii ai antichităţii dragi, care ne conduce, tăindu-ne respiraţia. Aşa cum pe vremuri Apollo – zeul artelor, al zilei, al luminii, protectorul poeziei – a fost dus în legendă de frumoşii, zvelţii delfini! El, zeul care ştia. Ştie.

El ştia.
El ştia cuvântul în care
ne doream să ne-azvârlim
cu morţile noastre cu tot.
Îl repeta de câteva ori pe zi
fără să ni-l spună clar.
Înclina spre noi orizontul.
Ne împingea în fiinţă,
poruncindu-ne să fim.

Nu ştiam ce să credem.
Şi ne-adunam din amintirile
despre el, despre ce am putea fi.
Începeam – cu toţii – în raza
privirilor lui. Serile însă
ne înghesuiam unul în altul
ca şi cum visam să ne locuim
inimile reciproc, aşa cum tunurile
sunt uneori locuite de păsări migratoare.
Cineva în noi – neclintit – ne moare.

Nu credeam că este el.
Ay, cine-ar fi crezut?
Născoceam un răsărit, apoi plantele,
păgânele zâne care să aducă ploi
şi, în fine, ce mai era de născocit,
ca să-l cucerim, să ne spună o dată
cuvântul acela, cuvântul ştiut,
pe care-l tot repeta –
pe jumătate răsfrânt în mit.

El – oho!! – părea de neclintit.
Munţii slobozeau înspre cer statui.
Cerul se frângea undeva la jumătate.

Şi ningea peste noi cu păsări ce duceau
la subţiori armii de făpturi nevăzute.
Arborii ne devorau umbra, petele
de lumina rea. Timpul era povestit
– ca în trecut – de greci. Văzduhul era
inundat de ochi de lupi, ochi de fluturi.
Adâncit în sine, el ne însera.

Timpurile se amestecă, iar îngerii rilkeeni, trecând printre noi, printre lucruri şi statui şi segmente de temple renăscute, încurcă vârstele, anii, vicleni ca şerpii de măslini. Lumina se schimbă secundă de secundă. Ne taie respiraţia. Ne smulge înspre aripa-i de aer, aspră şi protectoare. Griul intens al versanţilor montani, şfichiuit ici şi colo de un portocaliu aprins, muşcă din ochi. La dreapta ziduri. La stânga ziduri. De piatră. De aer. De legendă. De mit. Ce este, ce poate fi existenţa dacă nu „un drum la zid"?

O altă legendă spune că Apollo a venit spre Phaedriades pe jos, s-a oprit la Tempe (urbe din Tesalia), unde a cules lauri, plantă considerată de el sacră. Stăm între mituri, legende – copii ai antichităţii – şi nu ştim ce anume să alegem. Copilăroşi, ne împotmolim în ezitare. „Totul dau zeii, nesfârşiţii", recită Ion Ianoşi din Goethe versurile iubite de Thomas Mann.

Zeii sunt pretutindeni, grăbiţi să-ţi taie cuvintele repezi, urmărindu-te de undeva, din umbrele fantomelor antichităţii, ajutându-te să înaintezi, să urci, să urci, dându-ţi foamea de a fi. Da, aceeaşi foame de a fi, care mă face să mă recunosc atunci când vin şi vin şi vin, mă reîntorc în casa propriului duh. Aerul devine dens, irespirabil. Aici, în Phaedriades, fiul lui Zeus şi al lui Loto, Apollo, născut odată cu Artemis din aceeaşi mamă, înfruntând gelozia Herei, a luptat cu uriaşul Python, şarpele, care, urmând poruncile soţiei lui Zeus, o hăituia pe Loto. Cine nu se temea de săgeata frumosului şi puternicului Apollo, cel ce proteja artele frumoase? Cel ce s-a înfruptat şi – cu vorbele lui Nietzsche – din mizeria propriei decăderi, a propriei depăşiri, fiind transformat provizoriu, drept pedeapsă, de

Zeus, într-un serv al unui muritor de rând... Divergențele zeilor, care dau totul, totul, totul, ei, nesfârșiții, prezenții până la tiranie...

A doua zi dimineața revenim, la îndemnul lui Nicolae, la Altarul lui Apollo cel iubitor și viu. Lumina e alta: și mai puternică, și mai generoasă și mai necruțătoare. Plutim. Plutim, cuprinși de un amestec de bucurie și spaimă. Apoi, de o senzație inexplicabilă de împlinire, din care îți revii, ca dintr-un vers: cu respirația tăiată. Totul e pur, înalt și fierbinte. Totul se întâmplă ca pentru ultima dată: și cerul și griul și portocaliul încins al munților. Și soarele negru și orbitor – sferă vie care ne cuprinde, purtându-ne spre limanul care suntem noi pentru noi înșine. Și înaintarea șarpelui verde de măslini. Și blândețea cu care mușcă Marea Egee din poalele muntelui. Probabil că nu suntem decât niște sfere de lut și aer, de îndărătnicie și har. Dansăm pe muchia realității, supți, încetul cu încetul, de mirarea de a fi. O întâmplare mirabilă, nu? „Peste toate vârfurile este tăcere./Peste toate culmile simți tu abia o boare./Păsările tac în pădure./Așteaptă, în curând te vei odihni și tu", recită Nicolae, în germană, din Goethe, aceste versuri, pe care Blaga le considera intraductibile.

Există, oare, vreun motiv de a te trezi într-o altă realitate decât cea de acolo, întinsă la nevăzutul picior uriaș al devinului Apollo?!

Aceeași senzație ne domină și pe Acropole, în vreme ce urmărim Parthenonul, Cariatidele, Erechtheionul; apoi, plimbându-ne pe ulicioarele pitorești și vesele – invadate de lumina atroce a lunii octombrie – ale Orașului Vechi, Plaka, unde redescoperim Atena de altădată, cu bisericile, și Turnurile ei, printre cele mai frumoase fiind Turnul Vânturilor, iubit de mine și Andy; Atena cu magazinele, și prăvăliile, și câinii ei blânzi, și pisicile – zeități în miniatură – readucându-ne în matca vie a Greciei din ziua de azi. De sus, de pe Acropole, revedem, iar și iar, Amfiteatrul lui Dionysos, Biserica Sfântul Gheorghe, unde, spune legenda, zeița Athena își dorea să fie înălțat inițial Parthenonul, spațiul respectiv fiind situat la un nivel mai înalt decât

cel unde se află Acropolele propriu-zise... cele definitivate prin înălțarea Erechtheionului de către divinul Pericle, în secolul cinci î.Ch.

Cea de-a doua Conferință, desfășurată sub același generic, „Scriitorii români și diaspora. Grecia · 2007", a avut loc într-o sală elegantă a Centrului Cultural al Rumelioților, sub auspiciile Asociației Balcania Contemporană. Amfitrionul nostru e Monica Săvulescu Voudouri, care ne-a prilejuit o experiență interesantă: volumul intitulat sugestiv *Strada · Loc de trecere și petrecere* (Editura Ideea Europeană, 2007). E un festin ideatic această carte. O laudă adusă existenței. Un document extrem de dens și exact vizând străzile colindate de-a lungul unei vieți, strada ca loc de trecere, strada ca popas, strada ca pauză de respiro, strada ca pretext de sărbătoare, strada ca fenomen, ca topos al acțiunii, ca loc de convocare a manifestanților etc. Străzile sunt văzute printr-un ochean exact și simplu de către un absolvent de filosofie al Universității dintr-un București trecând cu sufletul la gură printr-o neagră vale a dictaturii; există aici o simplitate „muncită", câștigată în timp și transformată în stil la „școala *Contemporanul*", unde ajunge Monica, studentă fiind, având un nesperat noroc, și anume: norocul de a da de niște oameni dintr-o bucată – Valentin Silvestri, „Căluțu" (cel care, fiind botezat așa, pe vremuri, de Nichita, se identifică de circa o jumătate de secol, iată, cu revista înființată la 1881 – Călin Căliman, unul dintre cei mai avizați critici de cinema, ca și perechea sa de carne, Dana Duma, personalități care știu totul, absolut totul despre fenomenul numit „filmul românesc"), Grigore Moisil, G. Ivașcu. V. Silvestri va „chinui" viitorul expert în materie de sociologie, îl va școli, făcându-l să refacă primele articole de nu puține ori... până va accede spre slăvita de către Cehov (și nu numai!) simplitate. E una dintre lecțiile învățate cu brio.

Străzile Monicăi – fie cele bucureștene, fie cele din Cuba, New Orleans, fie cele din Germania, Grecia, Olanda, Moldova de dincolo de Prut, de oriunde altundeva – sunt populate, gândite, răzgândite, analizate, puse în corelație

cu alte fenomene, cum ar fi, de pildă: piața, agora, globalizarea, diaspora, ghetoizarea etc. Analizele sunt pertinente, inspirate; niciunde nu e descris faptul nud, lipsit de personalitate. Din contră, toate datele de sorginte filosofică, sociologică, sunt trecute prin sita viului, totul – atins de scormonitorul ochi atent-flămând de a vedea al Monicăi Săvulescu Voudouri – este disecat, înnobilat cu ceea ce numim viață, astfel încât asistăm la descrieri inspirate, doct-copilăroase (în sensul cel mai frumos al cuvântului) ale străzii ca pretext de a fi așa cum ești, ca șansă de a sărbători existența. Strada – Carnaval oferindu-ni-se în toate splendorile ei nedezmințite. Din toate însemnările răzbate lupta pentru firesc, pentru comunicare, dorința de a-l opri pe celălalt pentru a-l face să vadă, să observe lumea prin care trece, făcându-l atent la splendorile acesteia. Pana Monicăi Săvulescu Voudouri e nu rareori flămândă de detaliul frust-cântător, împrumutând un piculeț din aerul lucrurilor proaspete, neîntinate de ceea ce Rilke cel iubit de noi numea – într-o memorabilă rugăciune – „aburii corupători ai lumii", ai civilizației. Pana Monicăi luptă pentru firescul transformat în lege, pentru revenirea la comunicare, la dorința de a te livra celuilalt așa cum ești, cum ții să devii.

Autoarea, unul dintre vârfurile diasporei (impropriu termen, de vreme ce România e parte din corpul european, și, totuși, acesta se impune cel puțin deocamdată), evadează din România ceaușistă. Se stabilește în Olanda; după ce stă, vreme de un an și jumătate, acolo, într-un adăpost pentru refugiați, e angajată în calitate de ziarist, comentator, apoi devine sociolog, noua meserie oferindu-i prilejul de a voiaja enorm, împlinindu-i-se astfel unul dintre visele primei tinereți: posibilitatea de a călători. Apropo, ce altceva este călătoria decât un alt mod de a silabisi lumea, de a o lectura altminteri decât între zidurile generoase și reci, inevitabile și sagace ale bibliotecilor? Monica se împarte între bibliotecă, voiaj, studenții ei, orele de curs la facultate, propunându-și, înainte de toate, oriunde ar fi, oriunde ar mâna-o zeul ei protector – la un moment dat, se vede nevoită să se împartă între cele două țări adoptive: Olanda

şi Grecia, magia eliadescă învingând-o în cele din urmă şi făcând-o să opteze definitiv pentru patria vechilor greci copilăroşi (despre care scrie pagini memorabile!), din care, cu toţii ne tragem – aşadar, în orice loc s-ar afla, doamna profesoară alege firescul, simplitatea, foamea de a fi ea însăşi, astfel încât lucrurile acestea – probabil că cele mai dificile din lume! – dau un surplus de farmec: şi personalităţii sale atipice, lipsite de prejudecăţi, adunate în sine însăşi şi deschise în egală măsură, şi, de bună seamă, scriiturii. Textele ei sunt deschise, zvâcnesc de surplusul de viaţă, de viu, de „excesul de personalitate" (Nietzsche), eleganţa strecurându-se, impunându-se, din timp în timp, în propoziţii scurte, de o simplitate cristalină, vie, aidoma paginilor visate – în capodopera *Valurile* – de o Virginia Woolf: „Ce sătul sunt de poveşti, scria marea romancieră, ce sătul sunt de frazele ce cad frumos, cu toate patru labele pe pământ! Dar cât mă feresc şi de schemele de viaţă alcătuite pe jumătate de pagină, într-un caiet de însemnări! Încep să tânjesc după limbajul simplu şi exclusiv, ca acela folosit de îndrăgostiţi: cuvinte incomplete, inarticulate, evocând zgomotul paşilor pe caldarâm. Încep să caut o schemă mai potrivită cu momentele de umilinţă şi triumf..." Ocolind „schemele de viaţă alcătuite pe jumătate de pagină", Monica Săvulescu Voudouri nu se arată deloc saturată de poveste! Dimpotrivă, foamea de poveste este atât de mare, atât de intensă, încât doamna profesoară o caută pretutindeni. Evident că recurg la asemenea comparaţii, păstrând proporţiile.

Scriitoarea e fascinată de detaliu, de viaţă, spuneam; şi cred că i se potriveşte mănuşă „cheia" găsită de Marina Ţvetaieva într-un poem de Aleksandr Blok: „Tainica înfocare [...] e cheia spre sufletul meu – şi spre întreaga lirică". Prin ocheanul acestei „tainice înfiorări", presimt, cărţile (de proză, eseu, comentariu filosofic, de istorie a mentalităţilor) Monicăi ar putea fi lecturate altminteri, dintr-un unghi mai pertinent probabil. Nimic nu cucereşte mai mult – cel puţin în cazul nostru – decât vocaţia puternică, dorinţa de a te livra, de a te înzidi de viu în templul culturii române, care, de la Călinescu încoace, a fost recunoscută – în ciuda cârtelilor, în ciuda văicărelilor de sorginte balcanică şi a altor limite locale, cu iz de provincie – drept

o cultură majoră. Servită ireproşabil, în cazul nostru, de acest ambasador (stabilit în Grecia) al culturii care i-a dat lumii pe un Cioran şi pe un Brâncuşi, pe un Eliade şi un Eminescu, pe Basarab Nicolescu şi pe Nichita Stănescu, pentru a trece în revistă exclusiv câteva nume. Oriunde ar fi, Monica Săvulescu Voudouri şi despre ce stradă a lumii ar scrie – pătimaş-calculat, simţindu-şi rădăcinile înfipte adânc în munţii Ardealului, de unde vine scriitoarea – ea se va referi la părinţii ei, la primii ei ani de viaţă, la străzile copilăriei sale montane, rememorând o istorie ce curge pe urmele fierbinţi ale alteia, din copilăria românească plină de tâlc şi înţelepciune (deşi alţii ar fi gata să găsească, după măsura lor evident, cu totul altceva în „oglinzile carnivore" ale prunciei). Aşa cum e, de pildă, istoria acelei fete care existase parcă ieri şi care se revede cu ochiul omului matur zâmbind şmechereşte (ei, în adâncuri fetiţa aia e vie încă, nu?!), copilandră fugită de acasă pentru a lua trenul şi a pleca, după poveştile mirabile ale doamnei profesoare, în lumea mare, cu scopul de a găsi, de a vedea, a cunoaşte „clasicul scriitor în viaţă", şi pentru a suferi, în cele din urmă, în drum spre casă, una dintre cele mai cumplite dezamăgiri. Sau aşa cum este istoria tatălui ei adoptiv, care odată ajuns într-un somptuos teatru – era plin război – nu se ştie din ce motive, smulge o parte din pielea cu care era acoperit un scaun, reproşându-şi multă vreme acea stângăcie răutăcioasă şi făcând-o şi pe fiica sa, peste câteva decenii, să meargă la acel teatru şi să caute scaunul cu pricina! Sau... Amintirea copilului de patru ani al unei familii din vecini, nemţi de origine, care îl crescuseră în aerul obsesiei – în plină dictatură neagră – că vor emigra în Germania; până atunci însă micuţul va primi pachete cu cărţi din ţara lui Goethe: cărţi pentru copii, desigur, cu purceluşi, cu lebede, cu măgăruşi simpatici, iar într-o bună zi, Monica va avea în faţă chipul acestui puştiulache cu ochii bulbucaţi de o mirare gâtuită, după ce era să-i spargă uşa cu pumnii lui cât gutuia în plină toamnă: „Monica, să ştii că am văzut, am văzut că măgăruşii există de-adevăratelea, nu numai în cărţi!! Unul mergea pe stradă şi striga în gura mare: Pământ de flori!".

Scene. Fragmente. Străzi. Străzi din Tel Aviv, Paris, Amsterdam, Chişinău, New Orleans, Cuba, Africa... Laude, imnuri aduse vieții, din care nu lipsesc lacrimile, elogiul făcut suferinței, analiza sărăciei lucii a ghetourilor. Segmente de realitate descrise cu acribie. Suferință. Dăruire. Cu un talent neîmpiedicat să se realizeze de nici una dintre relele lumii acesteia, care rămâne, în esență, fantastică. O știință a existenței şi o bucurie de a fi – revărsate generos şi rece în scriitură – cum rar, tot mai rar se întâmplă.

Mă gândesc, iar şi iar, la elogiul suferind luminat, făcut de către neîntrecutul Rainer Maria Rilke măriei sale, ochiului: „Încep să înțeleg, treptat, această viață, care pătrunde, cu ochii mari, în veşnic aşteptândul suflet. Această atenție zilnică, starea de veghe şi solicitarea simțurilor orientate spre exterior, acest a privi înmiit şi permanentul a privi în afara ta. Acest a-nu-ne-însoți al peisajului schimbător, acest a-fi-numai-ochi, fără să realizezi pentru cine. Această puritate a vieții, această perpetuă stare de bucurie, fiindcă întotdeauna se petrece ceva, nu pentru că are vreo legătură cu propria personalitate, ci pentru că e mişcare şi schimbare. Ce mari devin ochii aici. Vor să aibă mereu întregul cer."

Marele nostru patron, Apollo, a fost generos cu nevrednica de mine. Scriu poezie aşa cum n-am scris de ani de zile! Am scris zilele trecute amplul poem în cinci părți, *Omphalos*, apoi altele. Reproduc un scurt poem, intitulat *Şarpele de măslini*, ultima parte a poemului *Omphalos* şi un alt poem, iubit de mine, şi intitulat *Veghe*.

Şarpele de măslini

El, nesfârşitul, curgând
între dulcile pante,
zi de zi absorbite
de ochiul negru al nopții,
închizându-se când şi când

şi tăindu-ţi respiraţia
pe culmile răsucite
în miezul secundelor verzi.
Oriunde te-ntorci, urma-i
de zeu luminos o vezi!

Îi ştii căderea-n mirosul
secundei, felul în care
irumpe pe creste, pe şes,
din orbita nespusă, atroce,
a muntelui acela ales.

Uită-te. Miră-te. Fii
cât şarpele de măslini
e încolăcit printre pante
în jurul uriaşului trup de aer
scurs din temple şi plante.

Omphalos (V)

Omphalos, piatră sublimă, pierdută printre temple!
Neatinsă decât cu o privire,
în care ţi-ai găsit răgaz preţ de o clipă,
şi te-ai întors – fiară sau duh muşcat – în fire.

Nimic nu te-a strivit, distrus, atins,
decât poate de mult, iar noi nu vom afla.
Stai singură şi dreaptă, nesfârşito.
Tremuri şi plângi, aştepţi în limba ta.

Încolăcită în tine însăţi eşti.
Poate c-ai fost cioplită din raza unui zeu
şi cineva în tine trunchiul şi-a uitat,
trăgându-şi sufletul în duhul meu.

Sau, poate te-ai ascuns în visul unei sfere,
şi ne-ai lăsat aici doar umbra ta de piatră.
Omphalos, astru cernit, nod de mistere,
polen eretic, clipă de aur, egolatră!!

Veghe

Stau pe marginea disperată a trupului
şi nu mă decid să fug
de pe muchia planetei mele de carne.
Şi mă închin ţie, ah, secundă albă,
tu, catedrală adormită
în miezul unui antic burg!
Mă închin în faţa ta, o, piatră –
gură de aer a unui înger,
cu umbra-i lăsată pe cer, idolatră.

Stau în peştera fiinţei mele
şi mă închin în faţa domnului arbore
şi-i cuprind dintr-o repede ochire
coroana, trunchiul, strămoşii,
frunzele, aerul, păsările –
mândre comete pentru care zborul
e un fel de somn sau un cântec
cu gura închisă, moştenit
de la marii zei teribili,
cu rădăcina înfiptă în mit.

Stau şi veghez aici,
pe o gravă margine disperată,
şi depun mărturie:
eu mă închin în faţa zeilor de iarbă
şi în faţa arborilor mă închin.
Eu îmi agăţ privirea de vulturoaică
şi mă uit, mă tot uit la doamna piatră
şi văd cum ea treptat devine
secundă-ncremenită-n strigăt,
osie a zborului, prea străvezie,
plutire, scâncet, imn şi bocet
al unui zeu cioplit din coasta
pietrei, vie.

Grecia m-a făcut să redescopăr Ochiul. Să ridicăm, aşadar, în cinstea lui, statui!

Ne scriu prietenii noştri din Israel, Ditza şi Sorel Goshen: „Acum că ne-am adunat la casele noastre, noi din Italia şi voi din Grecia, putem schimba impresii de plăceri pe care le-am trăit împreună. Şi a fost bine, foarte bine, simplu, dar prea scurt. Dragii noştri, de fapt şi noi am avut, pe partea noastră, extraordinara surpriză de a vă cunoaşte. Puţin, dar revelator. De voi, de revista şi de editura voastră am auzit în ultimul an de la Leon, când venim în România, pentru câteva zile numărate de fiecare dată, şi atunci ne acaparează prietenii. Astfel că doar la Ierusalim am avut prilejul să vă cunoaştem, să te vedem, Aura, exprimându-te în proză şi în versuri; a fost o experienţă deschizătoare de apetit... E adevărat că Yom Kippur ne-a răpit posibilitatea unei continuări (după aceea noi am plecat în Italia), în schimb, credem că pentru voi a fost o experienţă cu totul specială (...). Între timp, am citit şi articolul din *Contemporanul* (revista încă n-am primit-o), cât şi celelalte, din mass media în limba română de aici, şi ne-am bucurat. În sfârşit, cel mai mult ne bucură cărţile pe care le-aţi lăsat aici, pentru că înainte de a le rândui pe rafturile Centrului de la Universitate, le mai dijmuim cu ochii noştri şi cu sufletul.

Sperăm, de altfel cu destula siguranţă, că aţi fost întâmpinaţi şi în Grecia de un public la fel de entuziast ca cel de aici, şi vă urăm ca, odată întorşi la Bucureşti, să vă bucuraţi de aceleaşi succese."

M-au apropiat de Irina Petraş cărţile ei despre moarte. Nu mai reţin când anume am citit-o pentru prima dată, cred însă cu fermitate că acest detaliu nici nu mai contează; există oameni pe care ai senzaţia că îi cunoşti de secole interioare; pentru mine Irina e un asemenea om. *Ştiinţa morţii*, citită şi recitită nu o dată, m-a impresionat, m-a făcut să revin la paginile ei, iar şi iar, ca şi când acolo, între coperţile acelei cărţi, aş fi găsit răspunsul la nu puţine întrebări obsesive. Aşa se întâmplase nu o dată. Textele ei pot să supere sau să încânte, niciodată însă ele nu te lasă intact în carcasa propriei fiinţe. Apropo, ţin minte şi acum cât de supărată fusesem pe o cronică scrisă de Irina despre una dintre cărţile mele, cronică publicată de mine

în Conte! Irina Petraş – autoare a peste treizeci de cărţi, critic şi istoric literar, traducător – are darul de a scrie texte ce conţin mai multe straturi care ţi se dezvelesc generos, savant şi simplu, în egală măsură, la fiecare lectură. În adolescenţă, am văzut un şantier arheologic, dezvelit în toată splendoarea în faţa ochilor mei, conţinând straturi care delimitau cu strictеţe câteva epoci culturale; ei, aşa visez de atunci textul perfect: cu câteva straturi, numărul acestora variind, firesc, în funcţie de scriitor, de capacitatea-i de a „închide", ca să nu spun de a „înghiţi" realitatea (realităţile) în text, recreând-o, smulgându-i din stângăcii, imperfecţiuni, înălţând-o la rang de simbol. Cărţile Irinei nu ţi se oferă; ele te solicită, îţi cer imperios aproape participarea, şi, nu rareori, complicitatea, iar densitatea lor te îmbie să te reîntorci la ele cu firescul cu care revii la un prieten recunoscut de la bun început...

Apoi, în timp, atunci când m-am trezit în situaţia de a face Conte în ritm săptămânal, cu o echipă tehnică alcătuită din patru-cinci colegi, am descoperit, încet-încet, o altă faţă a Irinei, cea de complice, cea de editor, de la care, recunosc, am învăţat nu puţine lucruri, şi, înainte de toate probabil, tendinţa de a face ceva la modul ireproşabil. Da. Când faci o carte, un număr al revistei, să oferi toată ştiinţa ta, ca să iasă cât mai bine, dacă se poate – şi uneori se poate!, nu poţi să nu crezi asta, altfel praful şi pulberea se alege din credinţa ta – ireproşabil. Dacă nu ştiam ceva anume, o întrebam pe Irina, care – răbdătoare, exactă, plină de solicitudine, săritoare – îmi răspundea la fiecare întrebare... În familia mea, a ajuns proverbială expresia „Întreab-o pe Irina!", repetată de Mama mea, Liuba, ori de câte ori, nu ştiu ce soluţie să găsesc la vreo problemă de ordin editorial. Este explicabil asta. Irina mi-a făcut o succintă şi discretă revistă a revistelor, trimiţându-mi-o pe e-mail – şi asta luni întregi! – ca să-mi arate ce se cade şi ce nu, atunci când elaborezi o revistă. Fiind o personalitate funciar incomodă, firеşte, asprimea nu-i este deloc străină. Dimpotrivă. Deosebirea de alţi scriitori-colegi, nu puţini de altminteri, stă în faptul că Irina ştie să-ţi spună lucruri, uneori cumplite, fără să te jignească; din contră, punând în scenă o întreagă armată în rândurile căreia nu lipsesc deli-

cateţea, discreţia, diplomaţia, francheţea ce-şi pune mereu, cu o inventivitate cuceritoare, „mănuşi albe".

Un om rar, Irina Petraş. Avid de operă. De lucrări de sinteză, în care literatura română nu excelează. Un om împlinit. Un scriitor de prim-rang. Dispus să se risipească în continuare. De o discreţie de lady descinsă din alte vremi. O mare doamnă, cum puţine există în literatura română. Un scriitor de o forţă năucitoare; într-un timp, o credeam, da-da, ubicuă! O personalitate puternică, da-da, foarte puternică, pururi pregătită să depisteze împrejur semnele care o fac să creadă lumea fantastică, deşi poartă în teaca spiritului o luciditate tăioasă, ca lama sabiei de Damasc! Uimitor este – şi când scriu aceste rânduri, buricele degetelor mi se înfrigurează! – că Irina are forţa de a considera lumea – în ciuda micimii ei, în ciuda mizeriei, în ciuda felului ei de a fi măruntă, câteodată, până la... greaţă!, în ciuda..., în ciuda... – drept o fantastică poveste; şi îi sunt recunoscătoare că, uneori, în clipele în care eram mai puţin decât mine însămi, acest mare prieten (la bine şi la rău) mă accepta, mă îngăduia în preajma sa, lăsându-mă să mă înfrupt din această rară forţă până redeveneam eu însămi.

La mulţi ani, Irinel scump!

Poemele dense, pline de miez ale lui Andrei Fischof curg unul după altul. Fără ostentaţie. Firesc, aşa cum ploaia se scurge din orbitele zeilor fără nume, aşa cum iarba poate fi numită iarbă numai dacă este păscută, din timp în timp, de pegaşii morţilor tineri. Înfăşurat în toga marelui frig, poetul refuză zgomotul, învălmăşeala, furtunile agitaţiilor zadarnice, optând mereu pentru ipostaza martorului tăcut, marcat de o sensibilitate atentă, ochiul său, da, cel triunghiular, din frunte, înregistrând totul, aproape totul. Poemele-peisaje conturează o lume a sfârşitului întunecat, a degenerescenţei, a decadenţei şi pierderii reperelor. E o lume de coşmar, o lume înşurubată în albia apocalipsei care se inventă, clipă de clipă, provocând martorul – adunat, strâns în el însuşi, atent la forurile-i lăuntrice şi la vocea căreia i se supune necondiţionat – să imagineze discret, evaziv, surpat în uimirea de a fi el însuşi: o şansă de salvare. Şi martorul răspunde provocării, aşa cum un copil,

fiind, pe malul mării, harponat spre orizonturile mirabile ale dorinței de a fi, desenează, cu un bețișor, pe nisip, o uriașă corabie fantastică...

Bunul nostru prieten, marele intelectual Leon Volovici se află de o săptămână în țară. Joi, 15 noiembrie, la sediul Uniunii Scriitorilor, în Sala cu Oglinzi, Ideea Europeană & EuroPress a organizat o lansare-eveniment (cu participarea autorului) a cărții *De la Iași la Ierusalim și înapoi*, semnată de Leon, volumul fiind comentat de Ion Ianoși, Nicolae Balotă, Nicolae Breban și de subsemnata. Sala arhiplină. Lume multă. Lume bună. Domnul profesor Paul Cornea. Marea poetă Ileana Mălăncioiu. Diana Nedelcu (laudă acestei luptătoare mari pentru cultură, laudă pentru tot ce face!). Janina Ianoși. Ditza Goshen. George și Paraschiva Voicu. Și alți prieteni, admiratori. Leon este emoționat din nou, ca un puști. Mă întreabă unde sunt cărțile. Un pic de răbdare. E puțin agitat, deși se ascunde bine sub platoșa calmului ireproșabil. Distins. Elegant. Se uită, din timp în timp, întrebător la mine. Îmi aduc aminte de turneul nostru în Israel. Totul crește în mine. Revine în actualitatea sufletului, cu o forță nebănuită. În timpul Conferinței de la Ierusalim, apropo de cartea lui Leon Volovici, Costel Safirman menționa că această carte „este scrisă de un scriitor care are talentul – și nu e un talent întâlnit în mod curent – de a transforma materia confesivă în materie de literatură netă. Este o carte Volovici 100%". Moshe Idel, celebritate mondială în Cabală și mistica iudaică, susținea tot atunci că „în carte se vorbește despre trei identități. Fiecare adaugă un fel de slăbiciune la celelalte două. Identitatea evreiască ieșeană e ceva diferit de identitatea israeliană – asta trebuie spus foarte clar. Identitatea română a lui Leon se schimbă după ce vine în Israel. El își asumă o identitate israeliană care este, insist, foarte diferită de identitatea evreiască ieșeană. Dar asta schimbă și atitudinea lui față de literatura română. Ce a scris el înainte și ce a scris el după '86-'87 este ceva foarte diferit. Nu numai tematic, eu cred că e vorba și de o atitudine diferită". Eu am fost unul dintre puținii privilegiați care au citit printre primii această carte. Cred că sunt al doilea

lector al acestei cărți unice. Am citit-o dintr-o răsuflare, cu sufletul la gură (așa se spune, nu?), deși mă împărțeam mereu între ipostaza de redactor de carte și cea de scriitor, în sensul că mă fura lectura și trebuia să mă întorc să văd dacă totul e în regulă, dacă nu mi-a scăpat ceva; trebuia, așadar, să-mi fac datoria de redactor al acestei minunate cărți. Este vorba de un text fierbinte. Este un text atipic. Toată această carte este mai mult literatură. Evident că este literatură, nu este însă, cum s-a menționat nu o dată, și ficțiune. Leon Volovici are norocul de a avea un Destin, da-da, cu majusculă, un destin apt, capabil de a fi prins între coperțile unei cărți – ceea ce e un lucru extrem de rar. E o carte splendidă, o carte-eveniment, o carte-document al unei epoci. Îi dau dreptate lui George Voicu, profesorul și istoricul mentalităților care susținea că „Leon Volovici spune întotdeauna o poveste cu tâlc, o poveste care ascunde o semnificație, o învățătură. Și știe întotdeauna să extragă, deloc pedant, cu o imensă naturalețe, acest dedesubt, să spunem, pe care povestea, narațiunea îl ascund. E un povestitor, cred, mereu dublat de omul care meditează și vrea să afle tâlcul întâmplărilor". Dacă Ion Ianoși s-a referit la echilibrul tușant, la simțul măsurii și decența lui Leon Volovici, insistând asupra modelului de calm și civilitate dat de acest intelectual de marcă, Nicolae Balotă a vorbit, la lansarea de la București, desfășurată în incinta Sălii cu Oglinzi, în special, despre cele câteva istorii pline de miez (ca scena cu legionarul, răscolitoare, sau ca acel cvasipoem ce descrie modul în care se face o potcoavă), iar Nicolae Breban a făcut o paralelă inspirată și exactă între Leon Volovici și Lucian Raicu, găsind mai multe similitudini, afinități între cei doi cărturari. Unele texte din cartea lui Leon conțin nuclee epice, și ar fi salutar ca autorul să revină asupra lor; în această ordine de idei, i-am și spus de mai multe ori că are talent de povestitor și ar fi bine să intre pe terenurile capricioase, atrăgătoare, fascinante și vii ale epicului pur.

A doua zi, la Iași, a avut loc o altă lansare, sala de la Casa Pogor dovedindu-se a fi neîncăpătoare; asta și pentru că poetul și amfitrionul nostru (dar nu mai puțin constructorul de instituții culturale!), Lucian Vasiliu, a făcut o ex-

celentă publicitate evenimentului, şi pentru că, aflându-se că Leon Volovici, iată, a revenit acasă, la Iaşi, şi nu s-a întors oricum, ci cu o carte, mulţi, foarte mulţi dintre prietenii lui de o viaţă şi-au dorit să-l revadă. Liviu Antonesei a scris, pe urmele fierbinţi ale acelui eveniment, un text inspirat, intitulat *Întoarcerea lui Leon Volovici*, văzând astfel revenirea fiului rătăcitor: „La Casa Pogor, într-o sală plină până la refuz, am participat la o lansare de carte-eveniment. Împreună cu Aura Christi, editoarea cărţii, Lucian Vasiliu, gazdă, Emil Brumaru, în calitate de fost coleg de liceu al autorului, Mihai Dinu Gheorghiu, prieten vechi al acestuia şi tânărul istoric Adrian Cioflâncă, am vorbit despre cartea lui Leon Volovici *De la Iaşi la Ierusalim şi înapoi* (Editura Ideea Europeană, 2007). Primisem cartea cu câteva zile înainte şi o citisem practic pe nerăsuflate, o citisem cu enormă plăcere, deşi, desigur, o carte ce se referă şi la perioada războiului, la pogrom şi la comunismul românesc nu poate cuprinde numai lucruri plăcute! Plăcerea lecturii venea din altă parte, din mai multe părţi. Mai întâi, din tonul măsurat şi din simţul nuanţelor care o străbat. Leon Volovici priveşte şi îşi priveşte trecutul cu un fel de înţelepciune care nu e câştigată doar odată cu trecerea vârstei, ci îi este oarecum consubstanţială, structurală". În chip cert, lui Liviu Antonesei cartea i-a plăcut şi fiindcă a avut prilejul să găsească, între cele două coperte elegante, imaginea Iaşiului multicultural de altădată: „Plăcerea provenea şi din faptul că, într-o foarte largă secţiune a cărţii, am regăsit Iaşul acela multicultural şi viu, poate sărac, însă foarte colorat, pe care am apucat să-l mai cunosc şi eu în anii şaizeci, ani ai copilăriei şi adolescenţei mele. Trăitor în acea perioadă într-un grup de case şi căsuţe de pe Ştefan cel Mare, zona pe care se întind acum blocurile cu BCR, Banca Ţiriac, cu tot cu «cubul» din faţa lor, în care familiile româneşti şi evreieşti erau cam la egalitate, iar noi, copiii, ne jucam şi ne certam, ne mai şi băteam, ca toţi copiii, împreună, dar nu segregaţi etnic, ci pe tot felul de alte criterii, am şi eu amintiri despre comunitatea evreiască locală, chiar dacă din perspectiva cealaltă, românească. Şi, în ciuda diferenţei de vârstă, de peste un deceniu, dintre mine şi autor, o mulţime din amintirile noastre sunt, dacă

nu comune, măcar foarte asemănătoare. Iar foarte multe îmi sunt acum provocate de excepționala forță de evocare a acestei cărți! Mi-i amintesc pe toți copiii aceia care nu mai suntem, iar așa cum suntem acum, suntem împrăștiați în toată lumea, de la Iași până în Țara Sfântă, în California sau pe malurile Rhinului și ale Senei". Regăsesc, iată, pentru a câta oară, în scriitorul Liviu Antonesei generozitatea de a se bucura de împlinirea *celuilalt*, inclusiv atunci când se referă la miezul cărții voloviciene, despre care afirmă, între altele, că e „un dialog cald, măsurat, din care aflăm o mulțime de lucruri despre comunitatea evreiască ieșeană în care și-a petrecut Leon Volovici copilăria și tinerețea, despre cea românească și, mereu în extensie, despre cea din întreaga noastră arie de cultură est-central-europeană, domeniu în care autorul lansat de noi vineri avea să se specializeze după 1984, când a ales să se stabilească la Ierusalim, mai întâi cercetător la Yad Yashem, Institutul pentru Studierea Holocaustului, apoi cercetător și profesor la Universitatea Ebraică și la Institutul pentru Iudaism Contemporan. Iar, acum, de la Ierusalim, cu această carte, Leon Volovici revine la Iași, pe calea dialogului și a mărturisirii, dar revine oarecum pe ocolite, dacă ne gândim că, de câțiva ani, este și profesor invitat al Universității clujene.

Că Leon Volovici este un extraordinar om al dialogului mi-am dat și eu seama. Din păcate, nu în cei șapte ani cât am lucrat în aceeași clădire, mulțumindu-ne doar să ne salutăm politicos când ne întâlneam în ușa clădirii în care funcționau institutele noastre de cercetare, ci acum doi-trei ani, când, participant la un simpozion despre Holocaust desfășurat la Iași, Leon a acceptat să-mi fie interlocutor într-o emisiune de televiziune. O discuție de care îmi amintesc cu o plăcere la fel de mare ca cea provocată de lectura cărții de acum."

Peste două zile după lansarea de la Iași, în data de 19 noiembrie, tot în incinta Sălii cu Oglinzi a Uniunii Scriitorilor, am organizat o Conferință de excepție, Anul Nicolae Balotă. Da. La Ideea Europeană, de astă dată, se derulează, cu un vădit succes – și afirm acest lucru, bucurându-mă, bucurându-mă pentru acest mare cărturar

mare, pentru împlinirile-i de o viaţă – Anul Nicolae Balotă. Despre invitatul nostru, care a dăruit literaturii române două rafturi de cărţi, inclusiv monografii, volume de sinteză, de critică, teorie şi istorie literară, scrise după ce a stat ani negri în puşcăriile stalinisto-dejiste, aşadar, despre Nicolae Balotă au vorbit cu multă căldură Alex Ştefănescu, Gabriel Dimisianu, Ion Ianoşi, Nicolae Breban. Pretextul? Evident, destinul de mare cărturar, de erudit rar – cum e, bunăoară, Ion Ianoşi – al magistrului Nicolae Balotă, licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie din Cluj, unul dintre cei mai importanţi scriitori formaţi la şcoala Cercului de la Sibiu, şi, de fapt, singurul, probabil, actant al acestei prestigioase mişcări literare rămas printre cei vii. La începutul carierei sale de universitar format la prestigioasa Şcoală Clujeană, Nicolae Balotă este arestat (1948) pentru scurt timp „pentru deţinere de material subversiv", adică, simplu vorbind, i-au fost găsite, în biblioteca-i de sacerdot al literei, cărţi interzise, între care presupun că se aflau opus-urile unor mistici iubiţi de maestrul Balotă, cum sunt, de pildă, Sfântul Augustin (citit în original!), Francisc d´Assisi, Ignaţiu de Loyola, sau operele unor filosofi idealişti... Cea de-a doua detenţie, începută în noaptea de 2 spre 3 ianuarie 1956 şi desfăşurată în închisorile atroce Jilava, Făgăraşi, Gherla, Piteşti, a durat şapte ani. Urmează perioade de ezitare, şomaj, singurătate, despre care Nicolae Balotă vorbeşte nu o dată în *Caietul albastru*, apărut la Editura Ideea Europeană pentru prima dată în Colecţia Ediţii Definitive, acest opus constituind un vârf scriptic indiscutabil, un model de jurnal ţinut de un cărturar de prim rang, opera căruia ar onora oricare dintre culturile mari ale lumii. Debutează târziu. 1969 este anul debutului editorial cu volumul de sinteză *Euphorion*. Invitaţia de a conferenţia, în 1974, la Universitatea „Wilhelm-Maximilian" din München îi va schimba radical existenţa. Astfel, Profesorul (da, aşa, cu majusculă) Balotă va ţine cursuri, formând tineri, la prestigioase universităţi din Germania, Franţa, după ´89 revenind în ţară şi susţinând cursuri la câteva instituţii de învăţământ din Bucureşti şi Cluj. Niciodată însă nu i se va oferi, aşa cum se cuvenea, nu-i aşa?, o catedră – spre ruşinea statului român, spre ruşinea

învățământului românesc, spre rușinea literaturii române – pe care o merita acest cărturar, pe care o meritau în egală măsură – cu asupra de măsură! – înainte de toate, elevii, studenții, care ar fi învățat nu puține de la autorul unor monografii substanțiale despre Urmuz, Arghezi, Eminescu, Iacob Burkhardt ș.a., autorul unor volume de sinteză referitoare la literatura germană (*Literatura germană de la Sturm-und-Drang la zilele noastre*, apărută în Colecția Ediții Definitive a Editurii Ideea Europeană), literatura franceză (*Literatura franceză de la Villon la zilele noastre*, în curs de apariție în cadrul aceleiași colecții, lansate de Ideea Europeană), proza lumii (*De la Homer la Joyce*, Ideea Europeană). Un destin major. Exemplar. Despre care a vorbit aplicat, metodic și inspirat Ion Ianoși. Nicolae Breban referindu-se, într-un târziu, la... ratarea lui Nicolae Balotă. Nu este exclus ca, demult, pe vremuri – și această pulsiune transpare pe ici-colo în *Caietul albastru* – tânărul intelectual care absolvea Literele și Filosofia la Cluj, undeva, în adâncul sufletului, în vreme ce trecea pe lângă catedralele greco-catolice, își dorea, visa – cu vorbele lui Nicolae Breban – să devină „un prinț al Bisericii"... Nu știm, nu avem de unde să știm dacă Biserica a pierdut un mare serv al Ei, cert este că literatura a câștigat... un sacerdot erudit, cu o operă impunătoare, care, repet, ar onora oricare dintre literaturile lumii. „A vorbi despre tine vorbind despre alții, a te plimba mascat prin carnavalul pestriț al literelor și artelor din lumea întreagă, ce poate fi mai delectabil!", scria undeva maestrul Nicolae Balotă; oare face altceva acest cărturar cosmopolit decât să scrie mereu despre marii scriitori ai lumii, scriind astfel despre sine însuși, arborându-și alte și alte măști, pentru a nu fi identificat în toiul grandiosului și pestrițului carnaval al literaturilor lumii?! Și în rândurile citate mai sus, domnul profesor își arborează masca unui *homo ludens*, surâzându-ne ghiduș: festinul literelor omenirii, la care particip, scriind despre alții, adică, în fapt, despre mine... hm, oare poate fi ceva mai delectabil? Și cum, Dumnezeule, să nu-mi aduc aminte aici, în vreme ce scriu aceste note, recunosc, cu un sentiment de împlinire, de câteva dintre însemnările lui Thomas Mann pe marginea uneia dintre capodoperele sale,

Iosif şi fraţii săi, epopee magistrală la care m-am referit şi cu alte prilejuri? Referindu-se la această operă, aşadar, autorul *Muntelui vrăjit* – nota bene, roman iubit de membrii tribului de la Ideea Europeană – susţine că această vast-copleşitoare construcţie epică nu este o „operă cu adevărat mare, ci doar un mijloc personal de a împărtăşi până la un anumit grad experienţele oamenilor mari". Thomas Mann mărturiseşte că, scriind la *Iosif...* – o „epopee mistic-umoristică a omenirii" – d-sa încearcă „cum e să fii un om mare", cele peste o mie de pagini aducându-l „într-un contact de cunoaştere intimă cu măreţia. Iată o *distracţie de o viaţă, care e şi o înălţare şi o potenţare a vieţii*, dacă vrem, în orice caz însă ceva ce ţine de viaţă şi subiect, şi mă feresc să iau teribil de în serios tot ce iese din asta pe plan obiectiv". (s.n.) Nicolae Balotă afirma, spuneam, că „a vorbi despre tine vorbind despre alţii, a te plimba mascat prin carnavalul pestriţ al literelor şi artelor din lumea întreagă, *ce poate fi mai delectabil*!" (s.n.)

S-a vorbit la lansarea de la Uniune, dar şi la cea de la Gaudeamus despre prozatoarea Bianca Balotă, care este – susţinea Gabriel Dimisianu – o revelaţie. Da. O revelaţie. Bianca scrie o proză clasică, de o simplitate evidentă, din cele câteva personaje create, desprinzându-se, în special, câteva, între care, de bună seamă, străbunica Hedviga – o puternică femeie mare, în jurul căreia se învârte calm-blând, recreându-se, întreaga lume.

M-am întrebat în timpul uneia dintre conferinţele organizate (da, au fost, în total, circa treizeci – după cele două de la Uniunea Scriitorilor, desfăşurate, spuneam, în zilele de 15 şi, respectiv, 19 noiembrie – ţinute la Târgul de Carte Gaudeamus, între 21-25 noiembrie) cu prilejul lansării Colecţiei Ediţii Definitive: ce-ar fi fost dacă Nicolae Balotă n-ar fi trecut prin închisorile stalinisto-dejiste?, cum ar fi arătat destinul domniei sale, dacă...? Îmi amintesc de zâmbetul complice iscat în colţul buzelor romancierului Breban când apelase la acest joc, pentru a se referi, inspirat-provocator, la ratarea lui Nicolae Balotă. Îmi amintesc şi de un eseu semnat de criticul Dan Cristea şi publicat în *Jurnalul Naţional* acum câteva luni, sub genericul „Să ne cunoaş-

tem scriitorii" – un excelent program lansat de Uniunea Scriitorilor – eseu în care am regăsit aceeaşi întrebare, la care colegul nostru a şi răspuns abrupt, sagace: „Fără rănile şi distorsiunile provocate de opresiunea comunistă, destinul lui Nicolae Balotă ar fi fost altul. Născut şi şcolit, cum spune, în «provincia noastră pedagogică», cărturarul ardelean ar fi fost cu siguranţă unul dintre cei mai mari profesori de literatură şi filosofie ai Universităţii româneşti. Avea toate datele necesare pentru a fi un spiritus rector, de la formaţie şi erudiţie la o înaltă disciplină a ordinii şi a permanenţei valorilor. Nu în cele din urmă însă, delicateţea, modestia şi civilitatea caldă a adresării şi a raportului uman, a raportului cu celălalt, obsesia împărtăşirii din propria cunoaştere (sau «obsesia rodniciei», cum o denumeşte), arta deschiderii şi a convieţuirii colocviale printre cei mai tineri ar fi făcut din Nicolae Balotă un magistru ideal. Rămâne, aşadar, ca o adevărată pată neagră pentru învăţământul superior românesc faptul că acest «om al cuvântului» nu a primit aici o catedră, altfel decât sporadic şi suplinitor, manifestându-se cu brio, în schimb, ca profesor la universităţile din München, Tours sau Le Mans".

Dar nu ţin cu tot dinadinsul să întârzii în perimetrul lucrurilor lăsate la jumătatea drumului; nu-mi stă în fire. La câteva dintre cele circa treizeci de lansări, conferinţe organizate de Grupul Ideea Europeană & EuroPress la Gaudeamus – cel mai longeviv Târg de Carte românesc, menţinut în viaţă graţie marelui luptător, a marelui om de cultură, Vladimir Epstein! – urmărindu-i pe Nicolae Breban, Ion Ianoşi, Nicolae Balotă, am avut de câteva ori un sentiment de bucurie enormă, rotundă, sărit ca o sămânţă de sub teascul mai vechii mele dorinţe de a-i aduce alături pe aceşti mari scriitori. Da. Jubilam. Ne bucuram. Ca de o mare împlinire. Şi nu ne mai săturam să urmărim aceşti sacerdoţi ai literei scrise. Aceşti clasici în viaţă. Şi Nicolae Breban, şi Ion Ianoşi, şi Nicolae Balotă se află în posesia artei de a-şi edifica un destin major.

Fiecare dintre ei, şi-a transformat existenţa într-un spectacol, într-un prilej de a se înzidi în literatura română, despre care trebuie spus în gura mare că este o literatură majoră. Mama mea, sfânta mea Mamă, care are un

dulce nume slav, Liubov (în ruseşte; rom. – iubire), m-a întrebat odată: din ce motive apar mereu în fotografii în preajma acestor mari bărbaţi cărunţi, chiar să nu am în apanajul meu prieteni apropiaţi de vârsta mea? E simplu, îi explicam Mamei mele. Şi nu mi-aş fi permis să descriu acest fragment de realitate, dacă părul meu n-ar fi şi el pe jumătate aidoma celui al prietenilor mei. „Totul e atât de simplu, atât de simplu, încât devine de neînţeles", scrie undeva Nichita.

Nicolae Breban, Nicolae Balotă, Ion Ianoşi sunt exemple vii, demonstraţii vii ale faptului că *se poate*. Se poate scrie o operă majoră într-un stat totalitar, restrictiv. Se poate să dinamitezi regimul totalitar, ajungând în structurile-i de vârf şi dându-ţi demisia, aşa cum a procedat autorul *Drumului la zid*, alegând Opera şi fiind, după demisia dată la Paris, după lectura tezelor din '71, azvârlit de colegi în marginalitate socială, se poate să fii tu însuţi, adică să-ţi urmezi vocaţia, în plină libertate, revenind în ţară şi publicând, una după alta aproape!, o trilogie (*Amfitrion*), apoi două tetralogii: una memorialistică (*Sensul vieţii*) şi alta epică (*Ziua şi noaptea*). Se poate să publici într-un regim totalitar studii, monografii dedicate unor uriaşi – Dostoievski, Tolstoi, Th. Mann – şi, în acelaşi timp, să lupţi pentru apariţia cărţilor unor colegi iluştri (şi, în anumite cazuri, unii dintre ei, uneori-adeseori, cu excepţiile, în general, cunoscute, pur şi simplu, ingraţi, ca să folosesc un termen blând!), aşa cum a făcut domnul profesor Ianoşi, graţie căruia, până în '89, au apărut nu puţine volume blocate iniţial de cenzură, semnate de scriitori ca, bunăoară, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, Ileana Mălăncioiu, Nicolae Breban, ca să invoc exclusiv câteva nume. Se poate să te dedici exclusiv literaturii, în ciuda anilor de detenţie, în ciuda regimului, aşa cum a făcut Nicolae Balotă. Într-o lume post-decembristă, o lume marcată de o falsă tranziţie, de false probleme, de invazia la scară naţională a vulgarităţii, ţopenici, prostului gust etc., se poate şi, mai mult decât atât: trebuie – aidoma acestor mari scriitori, modele europene de prim rang – să-ţi urmezi vocaţia, adică să alegi, iar şi iar, să fii tu însuţi, şi prin acest fapt, să fii

european. Iată, foarte-foarte succint, motivele pentru care jubilam, ne bucuram la Gaudeamus, la conferințele, lansările, dezbaterile organizate de noi cu alte prilejuri fie în București, fie la Ploiești, Iași, Haifa, Ierusalim, Tel Aviv, Atena, Salonic, Seres, Bistrița, Sibiu sau în alte orașe. Aici, la Ideea Europeană, am reușit - și sper să izbutim și în continuare! – să adunăm o mână de specialiști de prim rang, am construit – din mers aproape – o Castalie, un istm al rezistenței, al prieteniei și complicității, unde ne sprijinim reciproc, ne strângem pumnii ca să rezistăm, să fim, să edificăm o operă. La Ideea Europeană e o atmosferă cosmopolită, dragă mie, dragă nouă. În noiembrie, sub semnul Ideea Europeană, la Uniunea Scriitorilor și la Gaudeamus, în pavilionul central al ROMEXPO, au fost lansate cărți semnate de Leon Volovici (Israel), Nicolae Balotă (Franța), Monica Săvulescu-Voudouri (Grecia), Gheorghe Săsărman (Germania), Edgar Reichmann (Franța), Dinu Flămând (Franța), Mihai Cimpoi și Leo Butnaru (Republica Moldova), Bogdan Mihai și Ana-Maria Dascălu (Germania). La standul Ideea Europeană s-a vorbit românește, rusește, engleza, germana, maghiara, greaca, ebraica... Turnul Babel era de găsit acolo, la Gaudeamus, la standul editurii noastre. Un amestec de culturi, limbi, civilizații. Un carnaval al literei. Un festin al cărții.

Ne-am bucurat, așadar, și am sărbătorit prietenii noștri, scriitorii, așa cum se cuvine. Ne-am minunat nu o dată de rezistența Janinei și a lui Ion Ianoși, a lui Nicolae și a Cristinei Breban. Nouă înșine ne-am ținut nu o dată pumnii să rezistăm, să facem față programului hipertensionat și plăcut. Cel puțin asta mi-au mărturisit colegii mei – le mulțumesc! – fără de care proiectele Ideea Europeană ar rămâne ficțiune pură: Adrian Preda (Șefu') și Claudiu Moloci – îi tot spunem în ultima vreme domnul Nicioproblemă (amândoi fac eforturi evidente să lărgească rețeaua noastră de distribuție, contactând noi difuzori), Alina Alexandra Preda (Alinache, îngerul machetelor, „Albinuș"), Alexandru Ștefănescu (Alex, cel căruia îi tot dăm rapoarte despre bunul mers al proiectelor întocmite și câștigate de el; apropo, am descoperit – da, la Gaudeamus – vocația lui de moderator, ceea ce înseamnă, evident, că în

viitor va avea – o, ce veste minunată! – de lucru şi mai mult, şi asta nu numai la lansări!), Mihaela David (Miha; marketingul şi contabilitatea e pe mâini de fier!), Cristian Negoi (Cristinel; dacă aveţi reclamaţii apropo de coperte-le noastre sau apropo de macheta revistei, sunteţi invitaţii noştri să-l bombardaţi cu e-mailuri; avem o rugăminte însă: aşa cum se cuvine la casele mari, la sorbonele celor şapte ani de acasă, vă rugăm frumos să nu uitaţi să începeţi mesajele dvs. cu o vorbă bună, elegantă, cu o remarcă plăcută sau, ceea ce se întâmplă infinit mai rar, chiar cu o laudă, aşa cum se cade, nu-i aşa?).

Şi, de bună seamă, de bună seamă, nu în ultimul rând, mă gândesc cu o enormă recunoştinţă la partenerul şi fratele şi editorul meu, Andrei Potlog, de care nu încetez să mă mir, de care nu încetez să mă bucur. Nu ştiu, nu ştim ce m-aş face, ce ne-am face fără hărnicia lui, fără abilitatea, spiritul lui practic, fără puterea lui de muncă. Da. La Ideea Europeană se munceşte câte 12-16 ore pe zi. Şi vă asigur că merită!

Ascult Beethoven până uit de mine. Ce eliberare! Îţi mulţumesc, Domine.

Andy mi-a dăruit integrala Beethoven, un CD player şi un laptop Siemens. Plouă cu daruri. Îi mulţumesc. E un boier fratele meu. Un mare boier. În sfârşit, am instrumentele necesare, fără de care m-aş fi descurcat infinit mai greu.

Ascultat concertele pentru pian şi orchestră ale lui Beethov. Zile pline. Muzica – o dovadă că edenul există aici, alături, mutându-se, în clipe de vârf, în forul tău intim.

„Voi înşfăca de gât Destinul. Nu-i voi îngădui să mă îngenuncheze. Nu mă va strivi cu totul", îi scrie monstrul de sunete, care refuza muzica „descriptivă", lui F.G. Wegeler la 1801.

Tensiunea la care accede Beethov. O tensiune aptă de a-ţi tăia respiraţia.

Nietzsche – unul dintre cele mai radicale spirite date lumii de Germania, filosoful care atacă vârfurile gândirii europene – nu atinge cu sulița-i exactă, severă, exclusiv doi creatori; e vorba de Goethe și Beethoven.

Cum să negi Everestul? Cum să te războiești cu acest vârf genial și monoton?

Mă întreb cum de a putut Goethe să-l facă pe Beethoven sălbatic? Nu cunosc circumstanțele în care prințul literelor germane l-a cunoscut pe autorul Simfoniei Destinului; și nici amănuntele care l-au făcut să emită o asemenea constatare. Chiar dacă le-aș afla însă, cred că acestea nu mi-ar ucide lesne uimirea provocată de opinia nenuanțată – ca să nu spun brutală – a autorului *Elegiilor romane*.

Beethoven – da, acum nu am nici o îndoială! – a rămas, în adâncimile-i insondabile, un sălbatic, în sensul că niciodată – profund străin de lumea aceasta fiind, fascinat și speriat în egală măsură de propria străinătate – nu s-a familiarizat cu limbajul ei, cu caracterul ei, nu rareori, omenesc, prea omenesc. Cu vorbele lui Nichita, poseda *îngereasca*, *lumeasca* lăsând-o – în majoritatea cazurilor – în seama celorlalți. Prin urmare, Goethe a avut dreptate. M-am grăbit zilele trecute; am fost nedreaptă...

16 decembrie. Uimitor, a mai trecut un an. Parcă sărbătorisem Crăciunul ieri, hm, și, uite, iar vine Crăciunul. Reacții de cretin nu tocmai inspirat.

Presimt cum se învolbură nevăzutele ape subterane înlăuntrul meu. Presimt venirea unor mari vremuri prolifice în scris. Oboseala se retrage, cedează. Terenul se pregătește pentru fapte mari. Da. Totul se transformă în prefigurarea cântecului abia intuit, abia amușinat. Totul năpârlește, se metamorfozează, scâncește, se trage, se răsucește înspre ființă.

Dimineață. Zilele trecute a nins; curgea din ceruri o zăpadă moale, fulgi mari se rostogoleau alene, galeș, pentru a se transforma iute în noroi. Miros de tină și îngeri. Ce

amestec sofisticat, pervers şi promiscuu poate fi, câteodată, lumea!

Ieri Nicolae (Breban) îmi spunea că îşi face bagajele. Se pregăteşte pentru marea trecere; şi, vai, n-a înţeles nimic trecând *pe aici*, mai spunea prietenul meu. Mă gândesc acum, excedată, cuprinsă de o mare linişte, că poate nici *nu trebuie* să înţelegem nimic, poate *sensul* e ascuns în tentativa de a înţelege, în încercarea de o gravă disperare de a pricepe, dar, mai ales, de a te înfrupta din caracterul fantastic, incredibil al acestei lumi, exprimând felul în care te înfrupţi.

Mi-e dor de ceva înalt, total, definitiv. Oho, mă recunosc! Repet acest lucru, acest izbitor adevăr fantastic atunci când mă simt acasă în pielea mea. Când scriu – oriunde m-aş afla – sunt acasă.

„Eşti singura mea prietenă de pe faţa pământului" îmi spune el; iar eu tac, mi-am înghiţit, pur şi simplu, limba. Cum să reacţionezi altminteri la auzul unui asemenea adevăr?!

Mă adun, mă strâng în mine, mă ghemuiesc, mă concentrez; ce sărbătoare, ce festin ontic va urma! Ştiu, da, cum să nu ştiu că după explozia ontică, după jubilaţia de a fi întru fiinţă, va urma căderea, neagra disperare luminoasă... Dar cine, Domine, mă împiedică, cel puţin deocamdată, să mă bucur, să mă bucur din adâncul inimii de mersul acesta către fiinţă, de întârzierile în *matca* ei caldă, primitoare şi imprevizibilă?! Să am încredere în tot ce vine înspre mine, să primesc totul cu deschidere şi candoare. Cât de apropiate îmi sunt versurile marelui monstru de la Weimar:

„Norul se apropie iute, arzând tot.
Mă paralizează minunea!
Oare nu creează, cumva, trandafiria
razã un chip?
Ce zeiţă se apropie de mine? Şi care

dintre muze, oare,
Îl caută pe vrednicu-i prieten chiar
şi aici, printre teribilele abisuri?"

W.J. Goethe, *Elegiile romane*

Da. Ne aşteaptă „teribilele abisuri". Să ne bucurăm de vecinătatea lor, mai exact de *presimţirea* lor.

Voi putea să mă adun din fragmente? Voi fi în stare să mai construiesc? Aici, în aceste file intitulate de mine *Foamea de a fi*, e simplu: mă joc, mă răsfăţ, fac exerciţii de descriere, iar, câteodată, spun şi eu ce anume cred despre lume, da, despre lumea noastră, aşa cum este ea, cum am spus de atâtea şi atâtea ori că este: netrebnică, jalnică, de doi bani, căcăcioasă, măruntă până la greaţă, şi tot timpul, clipă de clipă, fantastică! Or, dincolo, în romane vreau să spun, e adevărat, şi acolo descriu lumea, reinventând-o, însă o fac cu mijloacele epicului strict.

Forţa. Mă amuşină o imensă forţă imposibil sau, probabil, greu de descris. Acest lucru l-am simţit ascultând astăzi pentru a doua oară Concertul pentru vioară şi orchestră al lordului Beethoven sau Beethov, cum îi mai zic francezii. Zilele trecute am recitit *Trei mii de semne*. Ţine. Rezistă, vreau să spun. E un joc frumos. O luptă încordată. Doar că dau din cale afară de multe amănunte despre viaţa mea privată, iar asta nu se cade. Pe cine interesează migrenele mele, căderile sau alte metehne? Mi se spune că aceste amănunte dau credibilitate scrisului; s-ar putea, însă trebuie păstrat simţul măsurii, niciodată nu e cazul să uiţi de bunul simţ. Ei, şi acest lucru îl afirmă, îl scrie mai exact, o făptură lipsită de simţul măsurii, o mogâldeaţă departe de a fi metafizică, mda, care vituperează împotriva bunului simţ.

20 decembrie. Azi am împodobit Bradul de Crăciun cu Liubaşa. În casă miroase a copilărie şi a Pom de Crăciun. Vin sărbătorile. Devin euforică şi...

Îndemnul rilkean „trebuie să mă închid în casă, cu lucrul meu: singur de tot" revine în actualitatea mea sufletească, ca şi o constatare cu un iz categoric: „Numai o veritabilă cură de singurătate şi de încăpăţânare va reuşi să mă salveze".

De câteva zile am încetinit ritmurile, stau mai mult închisă. Rezultatul? Am recitit cele circa şaizeci de pagini scrise la romanul *Casa din întuneric*, făcând corecturi extrem de puţine şi printându-le, iar astăzi (suntem în data de 22 decembrie) am scris obişnuitele două pagini pe ordinator, de parcă nu m-am oprit din scris din luna iulie, de parcă ieri mi-am scris liniştită porţia! Aşadar, e limpede, trebuie să mă închid în casă şi să rămân exclusiv cu mine însămi, cu paginile mele nescrise, cu CD-urile mele ascultate şi răsascultate, indispensabile.

Liviu Antonesei este unul dintre cele mai radicale spirite date ţării de Iaşii culturali din ziua de azi, Iaşii, dulcele târg, unde ne întoarcem, de fiecare dată, după cum spuneam şi cu alte prilejuri, cu o anume sfială, întrucât această urbe a Moldovei reprezintă un templu viu al literaturii române, în care – sub cupola grupului de la Junimea, modelat, condus şi girat de un spirit superior ca Titu Maiorescu – s-a lansat, formându-se din mers, literatura română modernă. Pentru majoritatea lectorilor, Liviu Antonesei este, în primul rând, profesor universitar, deci, formator de mentalităţi şi de tineri, apoi Liviu Antonesei este iniţiatorul, creatorul şi protectorul câtorva emisiuni culturale la radio şi TV, constructor şi susţinător al revistei *Timpul*, care de câteva ori a riscat să dispară, împotmolindu-se provizoriu în probleme financiare şi ieşind din impas datorită timonierului său. Licenţiat al Facultăţii de psihologie şi doctor în ştiinţele educaţiei al Universităţii „Al. I Cuza" din Iaşi, Liviu Antonesei scrie însă negru pe alb – în una dintre prozele adunate sub auspiciile Colecţiei Ediţii definitive a Editurii EuroPress, volumul intitulându-se *La „Morrison Hotel"* – e adevărat, emiţând acest adevăr prin gura unuia dintre personajele sale, aflate la ora când se fac bilanţurile, în preajma centenarului: „Şi dacă tot eşti la ora bilanţului, te întrebi cine eşti şi ce eşti. Şi ajungi

la concluzia că, înainte de orice, eşti un scriitor". (Simplu, fără pretenţii sau ifose inutile în cazul unor spirite alese. Tăios şi abrupt, cum sunt frazele-i scurte, sacadate, şlefuite, având o respiraţie greu de confundat cu respiraţia altor texte.) Iar argumentul adus în favoarea acestei aserţiuni nu întârzie să apară şi e cioplit de îndată cu dalta în stâncă: „Pentru că ai scris o duzină de cărţi, nu neapărat de duzină!, dar mai ales pentru că toate cele ce s-au întâmplat, ce ţi s-au întâmplat, ce mi s-au întâmplat, în această jumătate de veac, au convers ori s-au refugiat într-acolo, înspre acel teritoriu pe care *n-am obosit să-l socotesc magic*, aşa cum l-am socotit de la bun început". (s.n.) Iată o formidabilă profesiune de credinţă decelată (direct sau indirect) în prozele antoneseiene, marcate de un caracter magic, de *ceva* exact, insidios, sagace, care te mână să le duci la capăt, iar după încheierea lecturii te face să le reiei pe unele dintre ele. De fapt, rareori, în cazul Antonesei, se poate vorbi de proză propriu-zisă; să nu uităm că autorul nostru a debutat în calitate de poet, cu volumul *Pharmakon*, debut splendid, girat şi vegheat îndeaproape de Cezar Ivănescu. Majoritatea prozelor antoneseiene sunt marcate evident, fulgurant de demonul liric, putând fi calificate drept poeme în proză, atribut lesne reconfortat, revigorat de caracterul straniu, atipic al protagoniştilor multora dintre „piesele" epice: ciudatul scrib din *Matei autorul*, care alege drept expresie supremă, încununare a operei definitive, tăcerea; sinucigaşul poticnit la jumătatea drumului din *Singular – plural* – aşchie sugestivă şi vie din miniromanul dostoievskian *Omul din subterană*; săritul de pe fix personaj, un bărbat tânăr, ancorat, în sfârşit, într-o scurtă vacanţă, pe malul lacului Ciric, alături de camaradul său, aşteptând un monstru care nu mai descinde din apele imprecise ale lacului, pentru ca să se işte, totuşi, într-un târziu, spre disperarea senină a protagonistului care... îi ratează apariţia (*Monstrul*); misteriosul şi insistentul personaj care se împotmoleşte în descifrarea unei sintagme, impas din care nu-l scoate decât parţial un cunoscut profesor eşuat, în cele din urmă, în moarte (*Mlaştini*); sau visătorul încăpăţânat, maniacul inofensiv (liric era să-i zic) care tot aşteaptă să-i

vină o scrisoare, şi, văzând că aceasta întârzie, îşi scrie el însuşi una, rămasă, în cele din urmă, neatinsă, întrucât eroul găseşte, între timp, în cutia poştală „scrisori adevărate" (*Scrisoarea*). Sau un alt personaj aflat, de astă dată, sub zodia unei adolescenţe încă benefic neîncheiate, strecurate în anii de studenţie, eroul din *Întâlnirea, memoria...*, care pendulează între cunoaştere, laşitate (aia necesară, nu rareori salvatoare!) şi iubire, decretând, recunoscând, de fapt, bărbăteşte, la un moment dat, că se salvează – aidoma adolescenţilor ruşi de la mijlocul secolului al XIX-lea, bântuiţi de stafia marilor probleme existenţiale irezolvabile în esenţă!, puşti adesea invocaţi de noi – „invocând probleme mult mai importante, mult mai impersonale, mai îndepărtate şi mai abstracte. Moartea. Dumnezeu. Universul infinit. De aceea mă şi depăşea mereu prezentul, care îmi scăpa printre degete, căutând mereu, ca şi acum, urmele unui trecut care nu-mi aparţinea pur şi simplu, şi semnele unui viitor pe care-l înnobilam cu blazonul necunoscutului şi al probabilităţii. Minţeam, *mint enorm şi simt monstruos, simt totul, dar mai ales ceea ce nu există ori ce nu mai există*". (s.n.) Aici găsim una dintre cheile inevitabile pentru a decodifica sensurile adunate ciucure, chircite, adăstând în miezul prozelor poematice ale lui Liviu; altminteri, cum să înţelegi cohorta lui de personaje care pare că rămân pururi în urma cvadrigilor realităţii, în urma căruţelor încărcate cu tone de realitate ale prezentului?! Ele, personajele, multe dintre acestea, par marcate de un soi de autism social – mască a unora dintre cei pururi atenţi, încordaţi, cu toate antenele spiritului îndreptate spre existenţa duhului lăuntric. Uneori, întârzii pe urmele celorlalţi tocmai pentru că unghiul *acela* îl găseşti mai potrivit pentru a prinde esenţa, nu-i aşa? Pentru unii dintre eroii antoneseieni e mai important elogiul portocalei ca exerciţiu de retorică pură decât prezenţa la un curs, e mai importantă o ora de amor cu Iulia sau un segment de timp de discuţie cu această fată de o sălbăticiune senzuală nemaiîntâlnită, întrucât în preajma ei studentul, cvasiadolescentul *simte* ceva ce n-a mai simţit vreodată, ora se scurge, iar tu percepi – poate după ani şi ani de zile de alunecare pe supra-

fețele realității – într-un mod absolut singular unicitatea, parfumul, langoarea, mirosul ei, al realității desigur!, unic, irepetabil.

Am putea lesne invoca alte și alte pilde, nu mai puțin semnificative; cert e că aproape toate – fățiș sau aluziv, insidios, nerușinat și splendid – sunt legate de magia literei scrise, de magia literaturii. Liviu Antonesei rămâne un *îndrăgostit* de literatură. Pasiunea față de această capricioasă doamnă nu întotdeauna îmbrăcată în rochii cu crinolină, deghizându-se, ascunzându-se, arborându-și diverse măști, pentru a ne trage pe sfoară, jucându-se – dintr-un spirit de superioară viclenie ludică – cu noi, așadar, pasiunea nu-i este străină, nici pe departe, acestui poet. Ceea ce place, din capul locului, e stilul perfect clasic, de un calm imperturbabil, cristalin aproape, fraza tăiată, abruptă uneori, alteori însă dulce, mlădiindu-se și ascultând de pana scriitorului, așa cum trupul Iuliei știa să asculte *celălalt* trup, neintimidat de prezența în imediata vecinătate a călugărului Antim cel iubitor de Dumnezeu, cel grăbit să judece exact și casant biserica și degradările cărora e supus acest liant fundamental între divinitate și muritorii de rând. Ceea ce cucerește e modul în care personajele – la unele dintre acestea ne-am referit – te invadează, ți se impun, simțindu-se, culmea, la tine, ca la ele acasă. E drept că instigatorul este, evident, autorul; el e primul marele vinovat, el însuși suportă voința personajelor create din buricele degetelor sale, le mai și apostrofează în câte un subsol de pagină, uneori, iar alte dăți, zâmbind vesel-copilăros-viclean în colțul gurii, le mai pune la punct, într-un alt subsol sau moto, dar, în fine, le lasă să zburde în voie ca pe niște copilași ai Domnului. Mde, de vreme ce i-a creat, hm, nu are încotro, e musai să le suporte toanele, ieșirile, trucurile, exagerările. Asta deocamdată. Iar când sar ele, personajele, calul, mai vede el, Autorul, ce face. Vede. Mai exact, va vedea cu asupra de măsură. În mod cert.

Deocamdată, la regala lansare desfășurată, în toamna anului trecut, în cadrul Târgului Gaudeamus, unde Liviu Antonesei s-a lăsat răsfățat de Cezar Ivănescu, Nicolae Breban și subsemnata, autorul volumului *La „Morrison Hotel"* ne-a promis solemn că va scrie roman.

Rămânem în aşteptare.
După ultimele zvonuri cracoviene... l-a şi început.
Demonii să-i mâne degetele pe tastatura ordinatorului!

Revine, în actualitatea sufletului, gustul acelui „hău care-l înconjoară pe orice poet". Expresia îi aparţine Marinei Ţvetaieva.

Alexandr Blok:
„Blestemi în chinuri nemăsurate
Întreaga viaţă, pentru că n-ai pe cine să iubeşti.
Găseşti răspunsul în versurile mele-nfiorate
Tainica înfocare a lor te ajută să trăieşti."

„Tainica înfocare" care m-a salvat nu o dată... Glorie ei, în vecii vecilor. Amin.

Se apropie Revelionul. Ai mei sunt la Atena; au plecat a doua zi de Crăciun la verii noştri, stabiliţi în Grecia de mai bine de opt ani. Eu am rămas cu „ale mele" acasă; mai exact cu ale mele şi cu pisoiul meu, Kolly, pantera în miniatură, care nu poate, nici în ruptul capului, rămâne singură. A şi avut parte, după plecarea lui Andy şi a Liubaşei, de un început de depresie, dar m-am ocupat de el, mogâldeaţa scumpă, şi văd că acum se echilibrează.

Ieri am admirat familia lui Alex (Ştefănescu), unde am fost invitaţi la masă. Domniţa, doamna casei, de o căldură formidabilă, ca şi Mama ei, rămasă văduvă la patruzeci şi şase de ani. Ne-am lăsat răsfăţaţi de criticul-prieten şi soţia lui. Am colindat prin livada lui Alex şi a Domniţei, în vreme ce Nicolae şi Cristina rămăseseră în casă, pentru a pune ordine în lumea noastră literară. Totul e făcut, pus la punct, construit în imperiul lui Alex şi al Domniţei cu bun gust; lucrurile nu se sufocă, din contră, sunt lăsate să respire în voie. Livada e divină; arborii, bine îngrijiţi, ca şi brazii (sunt peste două mii, precizează Alex, puşi aproape unul de altul, ca să reziste arşiţelor din câmpie), sera, foişorul. Alex are trei feline: frumoase, bine întreţinute. Iar sus, în biroul lui, ne-a arătat un seif, unde, îmi spune instinctul, păstrează

Istoria secretă a literaturii române. Din acest motiv surâdea galeş, şmecheros, în colţul buzelor, explicându-ne răbdător, atent, mereu atent la fiece gest, cum se face o casă. Ne va prinde bine experienţa lui Alex. La anul viitor, sper să avem curajul şi să ne luăm inima în dinţi, pentru a construi casa, da, *casa noastră* la Mogoşoaia.

Nicolae e într-o formă formidabilă. Nu ne-am săturat, ascultându-l. La un moment dat, a vrut să o luăm din loc, dar Domniţa şi Mama ei, sfânta ei Mamă..., au izbutit să ne tragă pe sfoară. Plăcinta cu mere şi gutuie era din cale afară de delicioasă!

„Tainica înfocare [...] e cheia spre sufletul meu – şi spre întreaga lirică." Din nou, Marina. Veşnic lipsita de măsură Marina cea locuită de geniu.

Scriu zilnic la roman. *Casa din întuneric*. Zilele viitoare voi trece de pagina o sută. Adolescentul meu, de fapt falsul adolescent, Matei David Naidin, se conturează tot mai limpede în paginile romanului. În mintea mea, el e viu, e unul dintre cei mai vii şi contradictorii tineri care întârzie sub zodia adolescenţei, deşi a intrat în epoca majoratului. Matei refuză maturizarea, întârzie, mai exact, să se maturizeze, fiindcă nu acceptă legile, rigorile, ticurile „celor maturi", refuză programatic lumea „lor" meschină, de doi bani. E însă lipsit, aşa pare cel puţin, de voinţă, e superficial, mediocru în cel mai bun sens al cuvântului. Aşa pare, repet. Pentru că, treptat-treptat, se va vedea, trebuie să fac şi lectorul să vadă că înlăuntrul acestui june s-a cuibărit excepţionalul. Vreau să „fac" un tânăr minunat, care un răstimp a fost ascuns de un zeu inspirat sub platoşa unor aparenţe oarecare, i-a arborat câteva măşti, pentru a-l proteja.

Oglinda literară este, cel puţin pentru mine, o oază de profesionalism, o insulă de litere, unde îţi poţi exersa radicalismul – calitate, se ştie, rar întâlnită pe malurile glorioase ale Dâmboviţei – unde îţi permiţi să-i oferi lui Gheorghe Neagu – laboriosul, inventivul timonier al acestei publicaţii ajunse, iată, în cel de-al şaptelea an de exis-

tență – fragmente de proză, eseu, dialog, interviu, note de jurnal, orice, cu o singură condiție, și anume, ca acel text să aibă valoare.

Norocul acestei importante reviste focșănene este scriitorul Gheorghe Neagu. Incomod cum este, d-sa a avut curajul de a continua să publice texte semnate de autori „indezirabili", prezența cărora în paginile publicației... afectau, previzibil pentru obiceiurile locului, bugetul și așa modest, ultramodest, al publicației. A insistat ca nume cum e cel al lui Paul Goma sau altele să fie prezente, în pofida unor voci sceptice sau, pur și simplu, ranchiunoase, aflându-se însă în posesia puterii.

Salut cordial această publicație necesară în contextul peisajului nostru de litere. Îi doresc ani mulți, ani rodnici, generoși în colaboratori și colaborări mari. Perseverență. Radicalism. Bani, deoarece cultura costă. (Este o realitate, aceasta, pe care trebuie, e cazul – de aproape două decenii, nu-i așa?! – s-o priceapă și guvernanții, care se prefac, neizbutit, stângaci, la modul ticălos, că situația stă exact invers.) Neaderare la nici un grup literar, situarea – în arealul literaturii – într-un soi de *no man's land*, aducând o sumedenie de avantaje, nu mai puține dezavantaje, și, în plus, firesc, pierderea libertății pe care o presupune orice înregimentare.

Îi urez, așadar, revistei *Oglinda literară* să rămână, în continuare, la fel de liberă! Eu îi promit că voi aduce, în continuare, în paginile ei scriitori ca Nicolae Breban, Ion Ianoși, Nicolae Balotă, Marina Țvetaieva, Rainer Maria Rilke, Boris Pasternak, Vladimir Maiakovski, mulțumindu-i lui Gheorghe Neagu că ne primește în paginile d-sale.

Revelionul l-am sărbătorit împreună cu Cristina și Nicolae. Ca între prieteni vechi, de secole. Atmosferă deschisă, caldă, de membri ai unui „trib" spiritual care știu unii despre alții totul, aproape totul. Ne-am jucat, am glumit, am râs, ne-am amuzat, ne-am copleșit cu urări. Am râs în hohote, Dumnezeule. În hohote. De noi, de lumea din jur. De tot ce mișcă. Vii, ca niciodată vii, așa i-am regăsit pe Cristina și Nicolae, care sunt locuiți de cultul, tot mai rar, al prieteniei.

Spre dimineață, l-am întrebat pe Nicolae dacă noi suntem niște oi rătăcite de turma Domnului. M-a privit nițel uimit, a surâs în colțul buzelor, apoi, gândindu-se puțin, m-a întrebat el însuși: cine pune asemenea întrebări la ora cinci dimineața?

Eu, cine altul?

Zile de retragere, singurătate dorită, gustată din plin; otrava ei m-a bucurat cu asupra de măsură, în primele zile dându-mi de furcă nu puțin și făcându-mă să mă iscodesc, să mă cercetez apropo de faptul cum de am rezistat să stau singură timp de opt ani bătuți pe muchie?

Singurătatea ca dar, blestem, pretext de a fugi în tine, de tine și, iar și iar, spre tine însuți. Nicolae (Balotă) mi-a vorbit atât de frumos despre nevoia de reculegere. Nicolae (Breban) are dreptate, probabil, când susține că prin Balotă biserica și-a pierdut un prinț. Poate așa e.

Singurătate am căutat și, ce noroc, ce dar, singurătate găsesc în jurul meu, pretutindeni.

Scriu așa cum mi-am dorit de luni de zile; și hodoronc-tronc, mă trezesc scâncind: mi-e dor de mine.

Straniu. Pe măsură ce scriu, constat că intervin tot mai puțin, tot mai insignifiant în paginile scrise în ajun. Sunt la al cincilea roman, cred eu; și totul parcă „se mișcă" cu de la sine putere, nimic inutil, nimic de prisos, strident sau contrastant, și...

Îți mulțumesc pentru puterea și răbdarea pe care mi le dai din plin, Doamne. Îți mulțumesc pentru că îmi oferi forța de a sta zăgăzuită în esențe.

Zilele trecute, Nicolae mi-a spus că sunt... un miracol. L-am privit stupefiată, iar el, bunul meu prieten de, iată, circa cincisprezece ani, m-a fixat și a repetat răspicat oarecum: „Da-da, ești un miracol". Stupefacția mea a crescut, lăsându-mi ochii mari și sufletul oarecum derutat. Și acum îmi revine în minte acel uimit de propria-mi uimire: „Eu?!"

Marina, întrebându-se şi cunoscând, evident, din start răspunsul: „Când – şi pe cine din literatură l-a salvat «cumsecădenia», cine şi când i-a rezistat farmecului puterii şi puterii farmecului?"

Marina îl compară pe Pugaciov „cu un alt erou realist, strămoşul tuturor celor romantici: Don Quijote", pentru ca să ne informeze, în continuare, că „pe Pugaciov Puşkin ni l-a insuflat aşa cum ţi se insuflă un vis, un delir, o vrajă..." Ei poftim, încearcă să comentezi cea din urmă comparaţie!

Fiece bucurie, eşec existenţial, fiece necaz, cădere, tristeţe, dramă, împlinire, de fapt, totul – constat, în chip stupefiant – mă apropie mai mult, mai brutal oarecum de meseria mea, îmbrâncindu-mă spre vocaţia mea, spre masa de scris, în faţa ordinatorului. Nu sunt un om întreg decât atunci când mă exprim. În restul timpului, ştiu, fiind eu însămi, sunt, totuşi, cu totul altcineva. Iată din ce motive – unele dintre ele expuse, descrise nu o dată, altele fie trecute cu vederea, fie lăsate sub tăcere – nu tratez decât cu înţelegere – calitate ce nu exclude, firesc, suferinţa, dimpotrivă o cuprinde, fiindu-i adăpost, lege, aer, lut, cer – reproşurile care ţintesc stângăciile mele, neştiinţa, un fel împiedicat de a fi, de a nu „mă descurca", de a fi un soi de catastrofă, o „belea cât casa" în tot ce nu e legat de literatură, în tot ce ţine de cotidianitatea strictă, aspră, nu rareori neiertătoare, deci, cu atât mai interesantă, cu atât mai fantastică!! Iată, *şi* de ce mă simt îndatorată, recunoscătoare şi vinovată, mereu vinovată în faţa celor dragi inimii mele, care mă tolerează, *mă suferă*.

Epitaful de pe mormântul lui Rainer:
„Roză, oh, curată contradicţie,
plăcere,
somnul nimănui să fii
sub atâtea pleoape."
Versurile acestea mi le-a tradus Nicolae. Parcă sunt scrise de un marţian!!

Înainte de a-l cunoaşte, i-am citit poezia, impresionată de forţa din poemele-i din *Cartea de iarnă*. Impresia puternică, lăsată de lectura primelor versuri ale lui Ion Mureşan, s-a transformat în certitudinea nu mai puţin puternică, da, că – prin el, prin poezia lui – am acces la *texte lirice* de prim nivel, atunci când am citit cel de-al doilea volum, publicat la o distanţă de circa – dacă nu mă înşel – două decenii; volumul se numeşte *Poemul care nu poate fi înţeles*. De altfel, e un titlu nu tocmai inspirat.

Despre Ion Mureşan se vorbea şi se vorbeşte enorm, iar cei care vehiculează, recreând, de fiecare dată, întregi istorii, legende despre Poet, îi cunosc o bună parte dintre poeme pe de rost şi nu ezită să le recite. Ioan Groşan, nu mai puţin talentatul său coleg de generaţie, ne povestea despre *Cartea de iarnă* cu – da-da – evlavie aproape. Cred că Virgil Mazilescu, supărat pe nişte demoni lirici, poate, sau doar pe existenţa aşa cum e, azvârlise, la un moment dat, *Cartea de iarnă*, iar ea, cartea, tăind aerul şovăielnic, ajunsese la sticla geamului şi tăiase şi sticla, lăsând o fisură; atât: o fisură, cât să treacă acea carte prin sticla geamului. Exact aşa, cred eu, trece poezia lui Mury prin viaţa noastră, *fisurând-o*. Lăsând urme adică. Urme greu de neglijat. Imposibil, în mod cert, de uitat. Şi dacă te uiţi la el, la poet, cum arată – adunat în el însuşi, nu prea înalt, subţire-subţire, cu fruntea lată, cât o jumătate din suprafaţa feţei, cu un început de chelie, păr anemic, pe vremuri negru, de la o vreme cărunt însă, tot mai cărunt, ochii vii, priviri fixându-te ostentativ, fără să te supere însă, barbă grizonată, cu mersul evaziv, şovăielnic, de parcă însuşi mersul lui s-ar întreba: „Hm, ce caut *aici*?", cu felul lui de a vorbi, când răsfăţând cuvintele, când pronunţându-le sacadat, ca şi cum nu ar avea suficient timp, cu mâinile-i subţiri, degetele lungi, rupând aerul atunci când demonstraţia vreunei obsesii pare că bate pasul pe loc – aşadar, dacă te uiţi o dată la el, la Poet, şi, apoi, încă o dată, nu ai cum să nu te întrebi: Domine, de unde într-un trup atât de aproximativ, concentrat, adunat, strâns în el însuşi – aşa cum se încolăcesc şerpii împrejurul unei osii imaginate până la saţiu, deci, existente, deşi nu se vede decât cu simţul *acela* pe care-l deţin exclusiv poeţii – de unde forţa spirituală care

răbufneşte din poemele lui? Ei, de unde? Ca să încerci să găseşti un răspuns, te gândeşti, previzibil, la trupul scriitorilor, la cei făcuți – într-o proporție mai mare – din litere, cuvinte, şi mai puțin din carne: Dosto, cu evantaiul său complicat de boli, în capul listei stând epilepsia, boli care îl făceau să se grăbească să se exprime, Kafka, da, cu corpul său fizic relativ, împuținat, D.H. Lawrence, tuberculosul genial iubit de noi, cei din „tribul" de la Ideea Europeană (care, între altele fie spus, împlineşte în 2008 – cinci ani de când a fost înființată) & EuroPress. Poate că trupul fizic, corpul alcătuit din carne şi oase (aşa se spune, nu?), nu are nici o legătură cu *celălalt trup*. Poate. Deşi... mă îndoiesc.

Pe urmă... L-am auzit citind poeme. Când Mury citeşte, sala se umple de vocea lui; şi asta nu pentru că ea, vocea, ar fi bubuitoare, cum era cea a lui Maiakovski, nici afundă, cum e cea a Annei Ahmatova... Nu, Mury, uneori, îşi şopteşte poemele; cu toate acestea, sala, oricât de mare, se umple nu atât de sunete, cuvinte – marea poezie, se ştie, nu are cuvinte – ci de un soi de tensiune, care se instalează înlăuntrul tău şi te urmăreşte şi te bântuie, aşa, ca o benefică stafie extrem de vie, care îți poartă noroc, te readuce la malul ființei, ca să mă exprim un piculeț pompos. După ce l-am auzit citind în gura mare, atunci când îi recitesc eu însămi poemele, nu pot să nu-i aud glasul acela puternic, sculptând statui din litere, cuvinte pentru marele nimeni:

„Toată viața am adunat cârpe să-mi fac o sperietoare.
Îmi amintesc zilele în care ascuns sub pat îmi desăvârşeam
Lucrarea
grămada de pantofi vechi pe care îmi rezemam capul uneori
când adormeam
iar acum când e gata
noapte de noapte sting lumina şi numai
bănuind-o acolo
încep să urlu de spaimă."

„La granițele memoriei e atâta de frig încât
dacă o lebădă ar fi împuşcată
în rană un bătrân ar putea locui.

La granițele memoriei e atâta de frig încât
numai vecinii stau până-n brâu în făină de lemn și cântă
numai vecinii -- ca niște flăcări verzui."

„Trecea glasul surorii singur prin încăperi.
Nu vorbesc în numele voluptății dar lucrurile le ating
cum coapse de femeie aș atinge. Căci nu vom fi cruțați
în curând vom avea viziunea unei păsări
deasupra a mari grămezi de fructe.

Trecea glasul surorii singur prin încăperi.
Acest tron întunecat în mijlocul plantației
iar poetul e ca un iaz vânăt toamna –
puterea lui e departe de el."

...Odată, după ce luase Mury un premiu la Ploiești, l-am invitat pe el și pe Nicolae (Breban) la mine. Am avut parte de o după-amiază regală. Nicolae tot recita din Rainer Maria Rilke – unul dintre cei mai mari poeți ai lumii, iubit de noi; *Elegii duineze*, volum tradus de autorul *Buneivestiri* și publicat la Editura Ideea Europeană, nu cred să fie egalat vreodată – iar Ion Mureșan, din versurile sale inedite. Urmele de abur ale glasului lui Mury și-au păstrat prospețimea și acum în studioul meu din preajma Rondului Alba Iulia, deși de la acel festin dens, de vârf, s-au scurs câțiva ani. Tot atunci am vorbit îndelung despre nedorința lui Mury de a fi... el însuși. Ce-i lipsește lui Mury? Voința de a se aduna și de a-și publica poemele în cărți bine construite, așa cum știe el să facă; și nu face, din păcate. Voința sau, probabil, mai degrabă, ambiția de a fi ceea ce este, ce a promis să devină: un mare poet. (Iată de ce mă bucuram, jubilam, când am aflat că prietenii și colegii de la *Vatra*, în frunte cu CIS – Al. Cistelecan – l-au „obligat" să publice, lună de lună, câte un poem în paginile acestei prestigioase și vechi reviste. Îmi închipui câte telefoane se dădeau, îmi imaginez infernul complice prin care au trecut prietenii lui Mury, pentru a-l face să se urnească din inerția lui vie.) Poate sunt aspră. Știu că atunci când ne vom revedea, recunoscându-ne, așa cum se recunosc între ei (stră)vechii prieteni (faptul că recunoști pe cineva e

un semn că eşti viu, că el este viu), Mury îmi va comunica, vai, că a citit acest portret – pe care, iată, i-l dăruiesc azi, 12 ianuarie 2008, de ziua mea, lui, celui născut pe 9 ianuarie – şi că am dreptate – de altfel, nu fac parte din tagma celor ce ţin cu tot dinadinsul să se înfrupte din pita dreptăţii – apoi îmi va ocoli, ştiu!, da, ştiu şi asta, privirile. Le va ocoli, fiindcă Mury este, în realitate, un mare-mare copil (născut sub semnul tiranicului şi generosului Saturn), pentru care Poezia (da, aşa, cu majusculă) e viaţa însăşi, este miezul ei încins de care el nu cred că se va desprinde vreodată. Altminteri, de unde voinţa absolută de a se risipi, nestrăină, nici pe departe, bunului meu prieten, Mury!? De unde felul lui inimitabil de a fi distrat şi de a uita că zeii – de la Homer citire – se pot supăra şi, în consecinţă, îşi pot lua iute darurile toate înapoi!? Când ai, alături de divinul Apollo, un patron ca Saturn, ah, cât de atent trebuie să fii cu darurile care ţi s-au făcut!!

Nu ştiu din ce motive mi-am adus aminte de celebrul tablou al lui Rembrandt, *Întoarcerea fiului risipitor*. De ochii pierduţi şi senini, incredibili, ai bătrânului brusc întinerit, prin urmare, transformat dintr-odată într-un fals bătrân. De capul plecat al fiului *acela*. Să fie o presimţire? O formă a profeţiei? Nu ştiu. Ninsoarea bezmetică de-afară, ninsoarea nesăbuită, care îmi aduce aminte întrucâtva de omăturile uriaşe ale copilăriei mele, da, această nuntire cosmică este, deocamdată, singurul răspuns la frământările mele legate de prietenul meu, *al nostru* – apropo, mi l-a „dăruit" Nicolae Breban; prietenii îşi fac asemenea daruri, se oferă reciproc, bucurându-se unii de alţii – Ion Mureşan.

Dar mai e ceva. Silueta poetului, care aude „valurile mării lovindu-se de zidurile unui/înalt şi galben depozit/ şi aproape bătrân, aproape gârbov,/cu aureola împăturită sub braţ,/mă aşez la rând, după sute şi sute de oameni,/să pot vedea şi eu, măcar spre sfârşitul zilelor mele,/poemul tămăduitor,/poemul care nu poate fi înţeles".

Revista clujeană *Verso* (Anul 2, nr. 28-29, 15 decembrie 2007 – 15 ianuarie 2008), repusă pe linia de plutire, deci, intrată în normalitate într-o ţară căreia această noţiune – *normalitatea* adică – îi este din ce în ce mai străină, ne ofe-

ră câteva surprize, între care amintim un comentariu acid şi exact despre alegerile universitare, semnat de poetul şi timonierul publicaţiei, Ion Mureşan, şi, nu în ultimul rând, o anchetă incitantă despre naivi şi naivitate – un subiect (de ce n-am recunoaşte?) drag nouă. Naivitatea, nu rareori, e confundată, se ştie, în chip eronat, cu prostia sau cu un fel copilăros de a fi, sau cu lipsa de simţ practic. Dicţionarul, ne aduce aminte într-un inspirat text Vasile Gogea, „cel consemnat de Lazăr Şăineanu", ne sugerează că *naiv* înseamnă: „1. care vorbeşte cu simplitate: copilul e naiv; 2. care spune cam nerozeşte ce ar fi mai bine să tacă". Dacă judecăm în funcţie de dicţionar, tragem lesne concluzia că o bună parte dintre filosofii, poeţii lumii sunt... naivi, pentru că vorbesc cu simplitate despre lucruri departe de a fi simple. Şi, într-adevăr, aşa e. Or, unde se împotmoleşte definiţia? Să zicem, în cazul unora dintre... politicienii noştri, şi anume al celor care – oho, nu puţini fiind! – vorbesc „cam nerozeşte ce ar fi mai bine să tacă", şi asta deşi nu sunt deloc... naivi. Dacă tragem cu ochiul la marii clasici şi constatăm că unii dintre ei confundă benefic naivitatea cu candoarea sau viceversa..., lucrurile se complică şi mai abitir. Ce noroc, da, că ghemul complicaţiilor iscate e descâlcit un piculeţ... de *Verso*.

Cultura (nr. 50, decembrie 2007) publică, în continuare, serialul domnului Eugen Simion despre unul dintre cei mai mari ucenici ai lui Arghezi, disputatul, pe nedrept disputatul Ion Caraion. Cine a citit acest eseu incitant, scris pe marginea unui destin literar de prima mână, cum e cel al poetului Caraion, s-a bucurat, probabil, încă o dată să regăsească vechiul stil eugensimionian: dens, de o plasticitate vie, autorul manipulând cu dexteritate o *massă* impresionantă de informaţie, marele istoric şi critic literar având, în chip remarcabil, răbdarea şi inspiraţia de a aşeza în context acolo unde se cade citatul, istoria, informaţia nimerită. Autorul unei impresionante opere găseşte nu puţine motive, justificări ale comportamentului, inclusiv ale aşa-ziselor denunţuri ale lui Ion Caraion, dă citate întinse – argumentându-şi astfel poziţia, aserţiunile – din opera impunătoare a poetului. Ba mai mult, înţelegerea

criticului merge până acolo unde meseria de prim rang se confundă, în chip benefic, inevitabil am spune, cu cea mai înaltă şi cea mai profundă umanitate: poetul Caraion „[...] suferise într-adevăr mult, adversitatea lui faţă de cei care-i înjosiseră existenţa este îndreptăţită şi ceea ce i se prădase (tinereţea) nu i se mai putea întoarce. Putem explica, în aceste condiţii, lipsa lui de seninătate în relaţiile cu lumea din afară, accesele sale de mizantropie şi chiar, uneori, cruzimea lui în judecăţile morale despre prieteni şi adversari".

De aici încolo însă fracturăm citatul, şi vom explica imediat din ce motive: „Ce nu se poate justifica este faptul că, pentru a ieşi din această criză profundă, [poetul Ion Caraion – n.n.] acceptă pactul cu călăul şi începe să lovească, la rândul lui, în oameni care nu aveau nici o legătură cu nenorocirile sale. Un transfer pe care, cum am precizat deja, psihanaliza îl poate explica, dar nu-l poate justifica niciodată. Nici psihanaliza, nici o altă ştiinţă... După ce a trecut prin infern, poetul Ion Caraion a ales să colaboreze cu poliţia politică a infernului. Este o notă de absurditate în această opţiune." Poate – insist: *poate* – în aceste rânduri de un evident dramatism, Eugen Simion are dreptate. Şi îmi pare rău să lansez a asemenea supoziţie – cu un ton, e limpede, vădit dubitativ – cu atât mai mult, cu cât, în orice împrejurare, oricât de grea, impardonabilă ar fi eroarea, stângăcia, gafa, chiar crima, da-da, crima comisă de un mare poet, eu, fără să ezit, voi apăra poetul şi cărţile lui, împotriva poliţiei, împotriva poliţiei politice, împotriva moralei. Ceea ce nu înţeleg – şi am refuzat să înţeleg şi atunci când aşa, nedrept, scandalos, au procedat, acum câţiva ani, şi colegii de la *România literară,* care au publicat un dosar axat pe delaţiunile lui Ion Caraion, unul dintre texte, da, tocmai acela în care un membru al poliţiei politice îi dă lecţii de moralitate unui fost puşcăriaş şi unui poet!, fiind semnat de Mihai Pelin – este următorul lucru: cum de admitem noi, colegii lui Ion Caraion – un mare poet care nu mai este printre noi şi, prin urmare, nu poate să se apere – ca un reprezentant al poliţiei politice, cum este, a fost mai exact, Mihai Pelin, „să lămurească, în genere, destinul literar şi moral al poetului Ion Caraion, depăşind

documentele din dosarul întocmit de Securitate"? Mă întreb dacă își poate aroga impertinența de a-i da lecții de înaltă ținută morală Mihai Pelin, care a făcut parte – un detaliu important – din corpul poliției politice ceaușiste, unui mare poet care fusese condamnat de două ori la moarte? „După ce a trecut prin infern, poetul Ion Caraion a ales să colaboreze cu poliția politică a infernului", scrie domnul Simion. Și adaugă: „Este o notă de absurditate în această opțiune". Autorul impresionantului volum *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*, criticul care a scris două rafturi de cărți, dând literaturii române o operă de prim rang, Eugen Simion, folosește ca argumente, ca instrumente de lucru nu puține aserțiuni din cărțile unuia dintre reprezentanții poliției politice (cu care „a ales să colaboreze", *nota bene*, pe vremuri, Ion Caraion), Mihai Pelin... Oare nu riscăm – în cazul în care adoptăm aceeași strategie, e adevărat, nu în condițiile atroce pe care le implică detenția, nici dictatura (condiții de care a avut parte, din nefericire, Ion Caraion), ci, mai grav!!, în plină libertate – să fim de trei ori mai absurzi în comparație cu poetul Caraion? Absurzi și nedrepți, căci lovim într-un coleg de-al nostru, care – dacă ne gândim bine, revăzându-ne una dintre afirmațiile anterioare – se apără ireproșabil prin cărțile dăruite literaturii române.

Cum să descrii cu maximă precizie ritmurile în care înaintezi în scrierea unei cărți, în vreme ce traseul urmează, inexplicabil, o linie șerpuitoare: susjosjossus, și, apoi, de la capăt?

Vreau să scriu tot timpul, tot timpul, Domine. Orice fac, gândesc, visez, vreau să scriu. Ce noroc, îmi spun, iar și iar, că scriu atunci când nu se mai poate să nu scriu.

Nu știu din ce motive am senzația – devenită, din păcate, tot mai prezentă, mai ales, de când mă aflu, împreună cu partenerul meu, Andrei Potlog, la timona Grupului Ideea Europeană · EuroPress, care, între altele fie zis, în 2008 împlinește cinci ani de când a fost înființat – că, în peisajul editorial românesc, domină, la suprafață, o confuzie stupefiantă, menținută și alimentată deliberat de unele cercuri de interese, suportată însă – cu toate consecințele, inclusiv

cele de ordin pecuniar – de ceilalți editori. Prestigiul, calitatea unei instituții editoriale se judecă în funcție de „cifra de afaceri", cifră care presupune – e de la sine înțeles pentru un editor profesionist – și calendare, și broșuri, și „maculatură" cu un caracter strict vandabil, când firesc ar fi ca lucrurile să fie cântărite cu totul altfel, și anume: în funcție de gradul în care este interesată o editură de literatura națională română contemporană. Câte colecții de literatură contemporană are o editură care pretinde că este națională, dar, atunci când e vorba să demonstreze „cu cărțile pe masă", cum se spune, ce colecții de literatură română vie cultivă de ani de zile, când e vorba să indice serii de autori români contemporani, brusc, ca printr-un mărunt miracol cu semnul minus, se retrage în... cifre de afaceri? Când vorbesc de colecții, mă refer la Roman, Eseu, Istorie · Critică · Teorie literară, Ediții critice, Poezie, Filosofie românească etc. etc. Scriu aceste lucruri și nu ezit să trag cu ochiul, iar și iar, la francezi, la ruși, la englezi. Gallimard-ul, bunăoară, nu și-a făcut un nume de editură națională decât după ce a lansat și sprijinit – nota bene, decenii de-a rândul – literatura franceză, cea clasică și, desigur, cea contemporană. Alte edituri din străinătate au procedat la fel, deși culturile franceză, engleză, rusă nu sunt necunoscute în lume, ca să mă sprijin, iar și iar, de litote. Spre deosebire de cea română.

La noi e altfel, dar absolut tot timpul altfel. Mamuții editoriali, cu excepția câtorva instituții din branșa noastră, tratează, în majoritatea cazurilor, cu dispreț scriitorul, literatura română vie, care – și aici așa-zisele argumente curg în cascade retorice acre, denotând, dacă nu rea voință, în mod cert, sterilitatea și complexul de inferioritate – este o literatură minoră, marginală etc. etc.

Refuz – înțeleg, am început să înțeleg, dar refuz și voi continua să refuz – instinctul ticălos de a pune literatura română la colț, de a o trata ca pe o cenușăreasă de mâna a doua, și, în consecință, de a-i trata scriitorii din vârful buzelor sau, pur și simplu, de a le întoarce spatele, de a-i descalifica, acuzându-i de faptul că, vai, cărțile lor nu sunt vandabile!! Dacă investești într-un scriitor român, dacă îi faci publicitate, dacă transformi cartea, personalitatea lui

într-un eveniment, evident că lucrurile, în anumite cazuri, se schimbă. Exemplul cel mai recent este, pentru noi cel puțin, Târgul de Carte Gaudeamus, unde volumele semnate de Balotă, Ianoşi, Breban, bunăoară, s-au vândut ca pâinea caldă, autorii sărbătoriți dând dedicații ore în şir la standul Ideea Europeană · EuroPress. Nu poți însă să-ți arogi aroganța de a judeca valoarea unui scriitor în funcție de criteriul vandabilității decât dacă eşti un reacționar. Nici francezilor, nici nemților, nici ruşilor nu le-a trecut prin cap să-i taxeze pe Baudelaire sau Rilke, sau Th. Mann, sau Dostoievski pentru că operele lor nu se vând în tiraje impresionante.

De la o vreme nu mă mai miră faptul că avem imaginea pe care o avem în străinătate, să-i spun explicit: execrabilă, incalificabilă. Şi asta în condițiile în care literatura română este o literatură majoră; e adevărat, rău cunoscută în lume, rău cunoscută (şi rău tratată!) la ea acasă. Se spune că o țară e tratată în lume aşa cum îşi tratează ea vârfurile, oamenii mari. Atâta vreme cât ne vom bate joc de valorile, vârfurile reale, creatoare, ale culturii române, vom fi tratați peste tot în lume aşa cum meritățm. Şi situația aceasta incomodă, crispantă (pentru unii!) va dura până când vom schimba lucrurile. Şi eu cred, presimt, că ele se vor schimba. Mai exact, vor fi schimbate. *Ora noastră se apropie.*

Eu am recurs la acest jurnal, în realitate, un fals jurnal, din spaima de degradare. Da. Zilele trecute am înțeles acest lucru. Dincolo de joc, dincolo de tentația de a-mi umple golul iscat între scrierea a două cărți, spaima de degradare – al cărei revers este *foamea de a fi* – a fost cea care m-a harponat spre orizonturile de litere şi cuvinte ale acestui *document ontic.*

Azi e *duminică, 20 ianuarie.* Mâine se împlineşte exact o lună de când scriu, în ritmuri susținute, la romanul *Casa din întuneric,* probabil, cel mai liric roman al meu. Roman? De fiecare dată, când termin un roman, am tentația să notez sub titlu *poem epic.* Pentru că aşa-zisele mele *romane* sunt, în realitate, *poeme epice.*

Amintirea vie, răscolitoare, năuc-surâzândă a minutelor acelea sublim-amare petrecute într-o stație de metrou, când ritmul câtorva versuri nu mă lăsau în pace, încât, din teama de a pierde poemul care îmi cutreiera forul lăuntric, m-am oprit și l-am scris dintr-o suflare pe o jumătate de coală găsită în poșetă. În jur: freamăt, vuiet, zeci, sute de voci, vacarm șerpuitor, insistent, mie însă nici că-mi păsa, teama că poemul va da bir cu fugiții înainte de a-l nota, era incomparabil mai puternică.

Am scris poeme pe stradă, oprindu-mă în umbra vreunei vitrine sau în coasta vreunui magazin; am scris poeme cu creionul, cu pixul, cu stiloul culcată în iarba înaltă, deasă, pe jumătate cosită, de la Fundata, un sat situat nu departe de castelul Bran, unde mi-am petrecut câteva scurte, ah, prea scurte vacanțe. Am scris poeme întinsă pe covorul din studioul meu sau întinsă fiind în pat, sau stând în fața calculatorului, după ce am alergat spre el ca să-l deschid și mi-era ciudă că mașinăria asta simplă, tratată de mine drept o mașină de scris un pic mai performantă, se mișcă, uneori, atât de greoi, temperându-mi însă iute supărarea din teama că poemul... va fugi. Am scris poeme în timpul unor ședințe plicticoase, după ce fixam îndelung vreun punct imaginar sau, pur și simplu, după ce mă uitam, abătută la vreun coleg, gură cască la prăpastia căscată brusc înlăuntrul meu cuprins de o febră stranie... Și acum, câteodată, atunci când citesc – e drept, rar, foarte rar – vreun poem de-al meu, fie că aud zgomotul roților de metrou, fie vuietul străzii sau foșnetul brazilor din curtea montană, fie întregul meu trup e invadat de mirosul de salcâmi sau de roze naive, sau de iarbă proaspăt cosită. E adevărat că, deși locul unde am scris poemul se șterge din memorie aproape în întregime, senzația că eram altundeva decât acasă, în spațiul acesta, prin definiție, protector, revine, câteodată, insistent, făcându-mă, de fiecare dată aproape, să descopăr un ritm diferit, un accent negăsit la lectura precedentă sau un alt mod de a dispune nodulii imagistici. Țin minte, de pildă, cum ieșită într-o dimineață montană în curte, îmi făceam plimbarea, gură-cască, redusă la tăcere de munții din jur: urmăream Leaota, Vârful Omul, Bucegii, modificând unghiul de percepție, pentru a pândi modul în care ei,

uriaşii, se schimbă, şi, râzând, apoi, de faptul că nu munţii, în realitate, se schimbă, ci noi înşine modificăm unghiul. Şi aşa, dintr-odată, cum se întâmplă exclusiv în basme şi în romanele de foarte bună calitate, unde imprevizibilul muşcă din carnea epicului pur de şapte ori pe secundă, dintr-odată, în mine a crescut versul „Linişte. O zi cât un destin./Culmile munţilor aproape", care mi se tot rotea în cap, într-un ritm anume, aidoma unui fragment de melodie, şi, cum, atunci, să nu recunosc starea aceea de aparentă febră care forează în adâncurile tale şi nu te lasă în pace, din contră, te strânge în menghinele-i atroce din ce în ce mai tare? Pentru ca, într-un târziu, cedând tensiunii, s-o iau la sănătoasa în casă, să caut febril un petic de hârtie, orice, ca să notez întregul poem *Îngerul de plumb*:

Linişte. O zi cât un destin.
Culmile munţilor – aproape.
Nu-i nimeni. Miros de iarbă cosită.
Miros de singurătate. Cer împlinit.
Toamna-şi găseşte sfârşitul în fluturi.
Pegaşi nevăzuţi din duhul nostru
vin să se-adape. Ce oră fără sfârşit!
Gura cărui zeu necunoscut ne soarbe?

Totul, totul, totul e teribil!
Zeii se mută în florile de câmp.
Cine se aude gâfâind pretutindeni!?
Seara şi vulturii şi luna se smulg
– cu blândeţe aproape – din tensiune.
Lucrurile sunt respiraţia zeilor, poate.
Îngerul de plumb ne culege din spaimă
şi în brazii din faţa casei ne apune.

Ei bine, ritmul primului vers care îmi cutreiera duhul atunci e diferit de ritmul întregului poem; asta voi constata mai târziu, mult mai târziu.

...Apoi, cum să uit singurătatea aceea deplină – aşa am reţinut, că eram singură, deşi pe acel bac se aflau cel puţin o duzină de oameni, plus maşini, două perechi de iepuri abia cumpăraţi; erau mici, o pereche erau de un negru

copleşitor, iar cealaltă, de un alb pronunţat – în care mă izolasem ca fluturii în coconul lor savant-jucăuş, stând pe marginea bacului, atârnată aproape de bordura din metal vopsit în albastru şi notându-mi ceva cu febrilitate. Mă simţeam în deplină siguranţă nu fiindcă părinţii, împreună cu fratele meu, erau în apropiere. Nu. Ci pentru că scriam. De atunci – să fi avut paisprezece, cincisprezece ani, mai mult sau mai puţin? – scrisul, în mintea mea, e legat de noţiunea de securitate îmbinată cu o stranie, căci ultraintensă singurătate fără pată. Şi tot de atunci, scrisul se leagă de o stare pe care ezit să o numesc, să o înţeleg, deci, e musai s-o descriu. Mi s-a făcut brusc foame. (Şi acum, uneori, când scriu, mi se face foame sau, în mijlocul unei fraze, mi se face teribil de somn; şi dacă, în timp, pe măsură ce experienţa creştea, acumulând intensitate, am învăţat să depăşesc starea de foame, folosind-o ca instrument, cu accesele abrupte de somn am încetat să lupt, aşa încât, cuprinsă de o scădere abruptă de tensiune, închid laptopul şi... mă culc, refăcându-mi astfel tonusul căzut ca din senin; ciudat e că, după ce mă trezesc şi mă întorc la dragul meu laptop, cu care am o relaţie senzuală aproape!, fraza continuă, de fiecare dată aproape, din punctul în care m-a azvârlit în somn, de parcă firul rupt a fost refăcut, între timp, în absenţa mea!) Întrerupându-mă din scris, i-am cerut mamei mele să ciugulesc ceva. Mi-a dat o sacoşă cu cireşe; le spălase buny Axenia, dis-de-dimineaţă, când mama făcuse bagajele, ultimele pregătiri pentru drum. Am început să mă înfrupt din muntele acela minuscul de un roşu muşcător, încins, depunând sâmburii într-un cornet, iar după ce am găsit de cuviinţă că mi-am păcălit foamea şi că pot să notez în continuare gândurile de care mă lăsasem, între timp, bântuită, am luat o cireaşă şi am azvârlit-o în apă, urmărind cum fructul, în străvezia sa neştiinţă, lunecă, face rotocoale, când repezi, când încete, pentru ca, la un moment anume, ghicit perfect, să dispară în apele de un plumburiu adânc. Pe urmă, am mai azvârlit o cireaşă, şi alta, apoi, alta şi alta, uitându-mă la dansul acela ameţitor de care se lăsau cuprinse fructele acestea miraculoase ale lunii mai, pentru ca, în cele din urmă, să coboare la fund, tot mai adânc. Din ce în ce mai adânc. În acele ape de plumb, im-

posibil de scrutat decât până la un anume nivel, până la o adâncime intuită mai mult. Îmi plăcea să cred că acolo, în adâncuri, cireşele mele se lăsau devorate de crabi sau peşti sau monştri marini, devenind una cu animalele de sare ale râului, adică, transformându-se, de fapt, într-o proprietate a fluviului, în parte organică a lui.

Senzaţia că fiecare dintre cuvintele aşezate în pagină sunt aidoma *acelor* cireşe ale adolescenţei mele, aruncate în iureşul apelor de culoarea plumbului, nu-mi dă pace nici acum, în plină maturitate de fier. Aşa cum nu mă lasă să şomez nici certitudinea că *materia primă* a scrisului nu sunt, în realitate, cuvintele. Noi ne scriem pe noi înşine, cu noi înşine, într-un paradis de litere, în care ne încăpăţânăm să credem că, exprimarea, acolo, undeva, la capăt, îţi poate da o şansă de mântuire. Literele, cuvintele, aidoma cireşelor de un roşu intempestiv al adolescenţei mele, când voiam să le împart şi peştilor, se topesc undeva, în apele de abur şi sânge şi viaţă ale fiinţei textului (fie acesta poezie, eseu sau roman), devenind parte organică a acestuia, devenind mâl curat, roză naivă, de aer şi sânge, „pură contradicţie", cu vorbele din epitaful rilkean, *somnul nu se ştie cui sub atâtea pleoape...* Tocmai de aceea nu mi-e teamă de cuvintele, aşa-zisele cuvinte din literatura mea, *instrumente* înzidite în magma textului, prin urmare, devenite magmă. Mi se face teribil de frică însă de cuvintele celorlalţi, cuvinte care pot lovi, te pot reduce la muţenie, te pot anihila, au puterea de a te transforma, barem pentru câteva fracţiuni de cuvinte, în praf şi pulbere, aşa cum mi s-a întâmplat în ziua în care scrisesem un poem în metrou; scena cu care am început acest text. Ieşisem în Piaţa Romană. Cumpărasem de la chioşc *România literară*, şi retrăgându-mă în preajma vitrinei unui magazin de pantofi, ca să nu deranjez trecătorii grăbiţi, începusem să răsfoiesc revista, pentru ca, într-un târziu, să mă opresc la eseul semnat de Ion Simuţ, *Ascensiunea unei edituri*. Ştiam că textul e scris despre Ideea Europeană, care a intrat, în 2008, în cel de-al cincilea an de existenţă.

– Încurci lumea. Cine citeşte în plină stradă?, strigase o puştoaică de vreo cincisprezece, şaisprezece ani. Era foarte tânără, simpatică; sub scurta destul de aproximativă îi ghiceam formele de fată.

– Eu citesc, uneori, şi în plină stradă. Merci pentru lecţie, mă auzisem îngăimând.

Şi deodată, am văzut acea puştoaică, întorcându-se la o sută optzeci de grade (între timp mă depăşise), şi schimonosită, brusc devenită urâtă de-a binelea – era o urâţenie ce contrasta vădit cu chipul ei de o cruzime evidentă – strigase:

– Nu vezi cât de bătrână eşti?

Înmărmurisem locului, simţind cum *ceva* insidios mi se aduna în gâtlej, reducându-mă la muţenie şi la dorinţa de a fugi de mine, de lumea din jur, de totul, inclusiv de unii colegi, grăbiţi să taxeze, să pună etichete pripite pe orice nu înţeleg sau nu au chef sau refuză să înţeleagă, încolţiţi de reavoinţă sau, pur şi simplu, de o răutate măruntă până la greaţă, dacă nu, pur şi simplu, de invidie... *Adolescenta întârziată* dinlăuntrul meu, despre care perorase doct-copilăros-savant Dan C. Mihăilescu într-o prezentare făcută falsului meu jurnal *Trei mii de semne,* se agăţase de acea sintagmă, *adolescentă întârziată*, de care râsese, auzind-o cu câteva zile în urmă, cu acel râset specific de băiat, apoi de cuvintele care mângâie, urcă, înalţă, redându-te plutirii, din poemul scris, cu vreun sfert de oră în urmă, în metrou, poem care începuse, în chip neaşteptat, din nou să-mi umble prin cap, pentru a se arunca în marele fluviu al nimănui.

O, negru anotimp al meu –
sferă nemaigândită
decât de îngeri şi de păsări,
aproape este Dumnezeu,
când natura lucrurilor
învaţă, iar şi iar, să spună „eu",
şi nu avem decât un pas
până când seara se prelinge
din gura unui zeu.

O, mare anotimp vânat,
o, negru anotimp,
de care eu mă sprijin
cum ades mă sprijin

de osia ființei regăsite
în arbori, pietre, iarbă, păsări,
ești fața vreunui zeu uitat,
de mi te-arăți din timp în timp
din veacul celălalt?

Nu mai țin minte când anume l-am cunoscut pe Ion Ianoşi. Pentru mine, el face parte din categoria celor câțiva prieteni, foarte puțini de altfel, pe care – am senzația devenită benefică obsesie laborioasă – îi cunosc de secole lăuntrice. Țin minte însă cu precizie tranşant-perspicace prima vizită a Domnului Profesor (da, aşa, cu majuscule) făcută nouă, celor din tribul Conte. Era primăvară. O primăvară intempestivă, cu un soare insolent. Noi eram cu bagajele făcute, cum se spune, căci urma să ne mutăm din sediul de la Casa Presei, fără să ştim unde anume; primisem al nu ştiu câtelea ordin de evacuare. Domnul Profesor, intrat fiind în biblioteca de la Conte, cu un zâmbet deschis, frizând mai mult decât politețea, îmi întinsese mâna. Era îmbrăcat într-o geacă de blugi, purta blugi de culoare un pic mai deschisă decât haina, în picioare avea adidaşi. Nici urmă de morgă didactico-academică. Nici urmă de aroganță cu iz academic. Fiecare gest al domniei sale, fiecare mişcare, oricât de insignifiantă, emana, înainte de toate, naturalețe, firesc, îndemnând la cumpătare şi un calm fără reproş. Zâmbetul devenise de o larghețe timidă, când i-am spus că îl citesc din adolescență şi că îl admir, admir tot ce face, tot ce scrie. Aveam în fața mea un bărbat trecut de şaptezeci de ani; păr cărunt, de un argintiu plăcut, intens, rebel, încât oricum l-ar aranja, tot ciufulit rămâne, imprimându-i un aer contrastant cu aşa-zisa (o să explic de îndată din ce motive spun *aşa-zisa*) vârstă, un aer copilăros, iremediabil copilăros; fața trasă, cearcăne pronunțate, frunte înaltă, sprâncene dese, stufoase, negre aproape, creând un contrast evident cu argintiul muşcător al părului, ochi catifelați (îmi aduc aminte, ori de câte ori îl văd pe Ianoşi, de ochii tatălui meu, Semion), trădându-i, în clipe intense, emotivitatea, sensibilitatea accentuată, stăpânite desăvârşit; nas drept, cu linii ferme, care denotă că am în fața mea

o personalitate puternică, buze cărnoase, frumos desenate. E un pic înclinat, iar atunci când citeşte, se apleacă nefiresc de mult peste manuscrise, corecturi. Citeşte, de altfel, tot timpul: acasă, în bibliotecă, pe stradă, în metro, în taxi. În esenţă, nu face decât exclusiv două lucruri: citeşte şi scrie. Dar să nu trişez; aceste lucruri le voi afla mai târziu. Niţel mai târziu. Ceea ce vedeam în faţa ochilor era decupat dintr-un context livresc, specific Mitteleuropei, din care nu aveam cum altminteri să mă înfrupt decât, mai mult, din lecturi din Musil, Proust, Rilke, Tolstoi, precum şi ascultând muzică clasică. Până să-l cunosc pe Ianoşi.

Ianoşi s-a născut într-o familie bogată, de burghezi evrei şi unguri, la Braşov; familie expropriată abuziv o dată, în '40, de legionari, iar a doua oară, în '48, de bolşevici. A absolvit Facultatea de Filosofie din Sankt Petersburg (pe atunci Leningrad). Este primul doctor în filosofie din România. A fost profesor toată viaţa. A format zeci, sute, mii de studenţi. A scris două rafturi de cărţi, monografii, sinteze, publicistică, memorii. Are forţa de a se înzidi în mari modele, construindu-şi existenţa în funcţie de beneficele tipare absolute impuse de un Dostoievski, Tolstoi, Thomas Mann – trei uriaşi, trei sfinţi, cărora le-a dedicat monografii de o erudiţie, analiză şi informaţie copleşitoare, absolut copleşitoare! (Încercam să-l conving pe Nicolae Breban să se adune şi să scrie o carte despre Dostoievski, aşa cum a scris despre Nietzsche. Ei bine, Ianoşi... mi-a zădărnicit planul: după ce autorul *Buneivestiri* i-a citit monografia despre acel sfânt epileptic, reeditată de noi la Ideea Europeană, monografie despre care Breban spune în gura mare că este o capodoperă!, mi-a spus că... s-a blocat, a rămas copleşit; o va scrie, totuşi, presimt asta.)

Am spus şi cu alte prilejuri, am scris şi cu alte ocazii că Ion Ianoşi este un dar făcut literaturii române. Oare avem puterea de a ne bucura de acest dar? Avem forţa de a-l onora şi de a ne minuna de el, aşa cum se cuvine? Printre scriitorii români, prietenul *nostru* e perceput drept un cărturar evreu-maghiar atipic. Printre evrei e tratat drept un român sadea. În Ianoşi văd un model de prim rang, un mare cărturar ce s-a înzidit în literatura română, un scriitor care

ar face onoare oricărei culturi majore a lumii. Ianoşi este, apoi, un spectacol, în pofida felului său de a fi, aproape în ciuda sa; câte discuţii avem, Domine, până îl conving să-i lansăm o carte!; fiind cărturar pur-sânge, nu agreează decât liniştea caldă a bibliotecii şi mai puţin camerele de luat vederi, reporterii, zgomotul presupus al saloanelor şi târgurilor de carte. Ianoşi e un spectacol al erudiţiei (îl citesc de câteva decenii cu admiraţie, spuneam, şi cu pixul/creionul în mână) şi nu mă mai satur să mă minunez ce „stomac" are creierul acestui mare om! Are o frază clasică, limpede, cristalină, ce curge ba imitând un râu de câmpie liniştit, domol, ba în cascade bine strunite, aidoma unui nărăvaş râu de munte. Niciodată nu ştii ce va urma, citindu-l pe Ianoşi, întrucât eseurile sale sunt imprevizibile; face asocieri neaşteptate, comparaţii neobişnuite, apoi, scriind, de pildă, despre modul în care se pândeau de la distanţă cei doi uriaşi ai epicului pur – Tolstoi şi Dostoievski, în *Poveste cu doi necunoscuţi* – Ianoşi va descrie numaidecât epoca celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea rusesc (atât de drag nouă, celor din tribul de la Ideea Europeană!), cu peisajele sociale, culturale, cu ticurile şi atmosfera de atunci, făcându-te să confunzi prezentul propriu-zis cu... prezentul de-atunci. La fel procedează şi atunci când scrie despre Hegel, Thomas Mann, Constantin Noica.

Apoi, Ianoşi e un spectacol de civilizaţie şi bună creştere; şi asta, nota bene, într-o lume încântată, la modul scandalos, de brutalitate, violenţă, ţopenie, într-o lume ce se rostogoleşte într-o decadenţă impardonabilă, cu zâmbetul autosatisfacţiei pe buze. L-am urmărit în zeci, sute de contexte. Flegmatica şi adormita de mine lunecă în violenţă (deh, temperament moştenit de la Tatăl meu), în vreme ce Domnul Profesor rămâne calm, imperturbabil; asta până la un punct, după care, între prieteni, dacă ceva îl deranjează profund, explodează, şi, brusc, îşi arată faţa profundă, ascunsă: cea de adolescent pasional. Ţin minte că ne-am certat o dată, ne-am certat cumplit (de fapt, de câteva ori, niciodată din motive de duzină), şi atunci când conflictul atinsese un vârf, eu, spre nedumerirea mea uimită, am râs, la un moment dat, am râs în hohote, fiindcă îl vedeam aşa, oarecum „dezgolit", furios ca un puşti, tremu-

rând literalmente pentru „odrasla lui de litere", volumul *Autori şi opere.* (Era fixată ziua lansării, iar cartea nu mai venea de la tipar; după ce l-am anunţat că, ufff, în sfârşit, a apărut – cred că asta se întâmpla cu două zile înaintea evenimentului – a dat buzna, la propriu!, în redacţia noastră din Piaţa Amzei, cu o sacoşă imensă, cu şampanie, cozonaci, a depus-o pe masă, şi s-a repezit – la propriu! – să-şi vadă „nou-născutul"!).

Mi-a luat ceva timp ca să *văd* că, în realitate, autorul *Ideilor inoportune* este un instinctiv, deşi Nicolae (Breban) continuă să-l creadă un raţional, iar eu nu ezit să-l contrazic, aducându-i zeci de argumente. Mi-a luat un timp ca să mă conving de faptul că este, aidoma marilor creatori, un *nevrotic superior*; se trădează, în acest sens, în pasiunea faţă de adorata de noi toţi Ţvetaieva, în *cultul* faţă de iubitul de noi atroce Dostoievski. Ianoşi, uneori, nu poate dormi din cauza unei virgule aşezate eronat în matca unei fraze. Ianoşi poate să mă sune, ca să mă someze, să nu ne dea prin cap – celor din tribul Conte & Ideea Europeană & EuroPress – să dăm coperta volumului cutare sau cutare la tipo, fără să o vadă el; evident că va suna imediat şi se va scuza. E pedant, scrupulos, şi va lucra pe text până în ultima clipă, neavând linişte până când va vedea cartea sa apărută. Am înţeles acest lucru, şi pentru a-l proteja, îl ţinem – şi eu şi colegii mei – la curent, pas cu pas, cu mersul lucrurilor, ca să-l scutesc, să-l scutim de tensiunea, evident, firească atunci când îţi apare o carte. Ca să-l protejăm. Deşi sau, mai exact, *şi tocmai pentru că* lucrează, *îşi lucrează* scrupulos, fiind pedanţi, atenţi la fiece detaliu, oricât de mărunt şi insignifiant ar părea, fiecare carte, Ianoşii sunt iubiţi de membrii redacţiei noastre. Ianoşii (Ion şi Janina) sunt, cred eu, singurii scriitori care urmăresc, pas cu pas, la Ideea Europeană, mersul, naşterea unei cărţi, fac corecturi (cel puţin trei!), confruntă macheta corectată cu cea care conţine corecturile introduse, apoi, încă o dată, verifică şi calcul, pentru a se scuti de eventualele probleme iscate din cauza imprimantei etc. Este literalmente o sărbătoare atunci când vin la noi cei doi prieteni. Un festin. Un festin ideatic, un festin sufletesc. Sunt foarte vii şi Janina şi Ianoşi (aşa îi spunem lui Ion). Sunt de o rară

generozitate sublimă. De o rară, intensă, neobişnuită căldură, tinereţe sufletească şi spirituală; iată de ce noţiunea de „vârstă", în cazul lor, al amândurora, păleşte, ca şi când îngerii din cunoscuta elegie rilkeană s-ar muta în realitate şi ar amesteca vârstele şi aici, pentru a ne lămuri anumite lucruri, încurcându-ne în realitate şi mai tare.

În Grecia, unde am fost cu toţii – Janina, Ianoşi, Nicolae, Andy şi subsemnata – pentru o serie de conferinţe şi lecturi publice, m-am bucurat încă şi încă o dată de cei doi prieteni; de fapt, ne-am bucurat unii de alţii. Ce competiţii în recitarea versurilor din Goethe, Rilke, Marina, Nichita, puteau să se iţte la Delphi, apoi, pe Acropole! Cum ne copilăream cu toţii, râzând în gura mare, când Nicolae şi Janina se jucau de-a notele. Nicolae punea câte o întrebare, la unele răspunsul era ştiut exclusiv de Janina, căreia o dată – oho, generozitate neîntrecută! – i-a dat un punct întreg, pentru ca peste nu prea mult timp, culmea culmilor, să i-l ia înapoi, afişând deliberat, jucăuş o mină de profesor ultraaspru şi făcându-ne să râdem, să râdem, pentru ca, ulterior, să asistăm, câteva seri la rând, la adevărate spectacole unice: duelurile ideatice, prelungite până noaptea târziu, dintre Nicolae şi Ianoşi.

...Care este axa operei dostoievskiene? Pe marginea acestei fundamentale întrebări, Nicolae şi Ianoşi au discutat (acum trei, patru ani?), într-o rezervă, la Spitalul Fundeni, răstimp de trei sau patru ore, la două zile după ce Nicolae suferise o intervenţie chirurgicală; uitaseră amândoi unde se aflau, făcuseră abstracţie de faptul că „pacientul" era sub perfuzii, nu luaseră în seamă sora medicală, uimită, dacă nu chiar scandalizată de tensiunea de-acolo (ne aflam într-un spital, în salonul unui bolnav de curând operat, rănile nu se cicatrizaseră etc.). Argumentele curgeau în tornade pasionale, polemica era încinsă, pe hol se adunaseră asistente, pacienţi (ieşisem de câteva ori, şi de fiecare dată, îi regăseam acolo, nu departe de rezervă, atenţi la ce se întâmpla dincolo de uşile zgomotoase), care asistau, aşa, de la distanţă, la un duel ideatic incredibil. Încercările mele şi ale Janinei de a-i tempera pe „duelanţii turbulenţi", pe aceşti adolescenţi întârziaţi, fără astâmpăr,

care îşi pun, aidoma post-puberilor care bântuie proza slavă a secolului al XIX-lea, mari probleme, se soldaseră cu formidabile eşecuri; de fapt, amândouă ne lăsasem prinse în vâltoarea demonstraţiilor, în iureşul mirabilei alergări a celor doi prieteni pe pajiştile de mentă ale obsesiilor dostoievskiene...

...Terminasem un eseu interdisciplinar de vreo patruzeci de pagini, *Religia viului*, situat, mai degrabă, în arealul filosofiei decât în cel al comentariului strict literar, tema abordată fiind atipică, *ne*literară: viul. Şi fiindcă eram muşcată, când şi când, de nesiguranţă, i l-am dat lui Ianoşi, rugându-l să-l citească. Peste câteva zile, Ianoşi m-a căutat la redacţie, aducându-mi... o scrisoare şi cerându-mi imperios să n-o citesc în prezenţa lui. Îmi vorbea de eseul meu, iar eu tot aşteptam să-mi spună direct, aşa, ca între prieteni, că... e un rateu studiul, am călcat pe terenuri minate şi m-am împotmolit etc. Când l-am întrebat dacă nu calc în strâchini, m-a privit cu *acei* ochi senin-jucăuşi-copilăroşi şi mi-a spus:

– Aura, repet ce ţi-am zis la începutul întrevederii noastre: eseul este splendid, absolut splendid. M-a pus în priză.

Ianoşi m-a îndemnat să continui eseul, mai exact, să scriu o carte despre „materia" aia insidioasă, unică, imposibil de prins în chenarele unei definiţii stricte, viul, spunându-mi, ca şi Nicolae (Breban) de altfel, că tema viului e fantastică, unică, iar instinctul de a o aborda este unul de prim rang etc. De cum ne-am luat, ceremonios, rămas bun (ce este prietenia dacă nu un ritual viu, ceremonios, în care doi indivizi se regăsesc, se recunosc, constatând că sunt, în esenţă, aceiaşi, că nu s-au schimbat?!), am citit scrisoarea Domnului Profesor Ianoşi. Ceea ce am trăit atunci, citind şi recitind, ingurgitând literalmente cuvintele calde, încinse ale acelui răvaş – care mă recompensează pentru multe, multe... – se numeşte bucurie, împlinire. Mai e nevoie să spun că în momente de ezitare, zădărnicie, oboseală, revin la acea scrisoare, o recitesc, pentru a-mi face curaj? Ianoşi şi Nicolae sunt prietenii care m-au rugat, au insistat, m-au certat, m-au somat, pe întinderea a mai bine de trei ani, să duc la bun sfârşit cartea. *Religia viului* lor le-o datorez; am

scris-o sub presiunea lor, ba mai mult decât atât: am dus-o la capăt din teama de a-i dezamăgi.

Câte asemenea istorii – avându-i în centru pe aceşti prieteni – aş putea povesti! Nu voi înceta să mă bucur de aceşti mari cărturari (în latină cuvântul *carte* înseamnă şi *libertate*; aceşti prieteni ai mei sunt cei mai liberi oameni cunoscuţi de mine vreodată). Aşa cum nu voi înceta să mă bucur de prietenia cu care mă onorează, înseninându-mă, şi, nu rareori, făcându-mi curaj – prin existenţa, stilul, complicitatea lor, pentru care le sunt profund recunoscătoare – ca să rămân, în esenţă, aceeaşi.

Un roman straniu, exotic, universal şi abscons, de o forţă narativă strălucită – una dintre puternicele surprize epice ale toamnei anului trecut – ne propune Diana Adamek. Totul, în *Vasco da Gama navighează* (EuroPress · Ideea Europeană, 2007), e imprevizibil: imaginile, personajele, dialogurile, răvaşele unor iubite reale şi ale altora, închipuite, metaforele luxuriante, convergând spre o senzualitate „umedă", abstractă; totul e zvâcnet, smucitură violentă spre şina rezistenţei, clocot, în-făptuire, conducere spre albia verbului a fi, în intenţia de a ţine piept primejdiei, furtunilor, şi, în aceeaşi măsură, poate, intemperiilor ontice. Gloria, adesea, e plătită cu viaţa, iar rezistenţa – cu tone de suferinţă asumată cu dinţii scrâşnind, în timp ce un cântec lăuntric, cu gura închisă, îi leagănă pe toţi aproape, înghiţindu-i şi promiţându-le – ca într-un joc faustic revăzut – în schimbul suferinţelor, nu-mai-mult-dar-nici-mai-puţin-decât nemurirea. Romanul are câteva fire epice, câţiva pretinşi naratori, vocile auctoriale se amestecă („iar se întâmplă multe lucruri, şi toate deodată"), asistate din umbrele naraţiunii de autorul – care, prudent, îşi struneşte firea nărăvaşă şi preferă ipostaza de martor avid să descrie, să contemple – dornic să-şi urmărească personajele, fascinat şi speriat în egală măsură, nu o dată depăşit (în sensul bun al cuvântului!) de noblеţea, caracterul sublim al acestora. Timpurile se schimbă, ies – cu vorbele lui Hamlet – din ţâţâni, secolele curg în paralel, fascinându-te şi făcându-te atent, căci planurile epice se succed cu repeziciune, unele personaje vorbesc din miezul absenţei altora, morţii îi în-

trerup pe cei vii, punându-i la punct, smulgându-i din menghina erorii prorocite, efectul rezultat din punerea față în față a unor oglinzi, jocul cu acestea, şi, respectiv, cu imaginile prefigurate puternic, prinzând, indiscutabil, lectorul în capcană. Da. Citind, te simți prins irevocabil în povestea călătoriei lui Vasco da Gama. Ba mai mult, îi devii complice, asistent, martor, ținându-i pumnii să nu se clatine, să stea zăvorât în misiunea-i înaltă, în ciuda îndoielilor, în pofida slăbiciunii celorlalți, în ciuda sa. Poate.

Lumea morților asistă la întâmplările celor vii; cei plecați în lumea de dincolo vorbesc, dau buzna în prezentul istoric, intervin atunci când protagoniştii se împotmolesc, muşcați fiind de necaz, potop, durere, puşi la încercare de răbdarea ieşită din țâțâni a apelor marine. Călătoria se arată lungă, plină de primejdii; şi pe măsură ce Ştefan Sentoni, unul dintre presupuşii naratori, căzuți în ispitele poveştii călătoriei, urmăreşte filmul epic, el îşi pierde, puțin câte puțin, memoria, ba mai mult decât atât: darul de a rămâne ancorat în prezent, în cotidianitatea strictă, astfel încât harul de agent imobiliar slăbeşte vădit, devenind din ce în ce mai anemic, în vreme ce atenția cu care e urmărit firul problematizant al voiajului pe mare spre soare răsare, în depărtatele şi fascinantele Indii, sporeşte, crescând, uneori, îngrijorător-mirabil, în intensitate. Povestea voiajului, în realitate – dar, vai, putem oare să ne arogăm dreptul neruşinat de a vorbi, în cazul acestui text, prin excelență polifonic, de o singură realitate?! – se scrie singură, agentul imobiliar o veghează cu sufletul la gură, încingându-se pe măsură ce firele narative cresc, se învolbură, se suprapun, se întretaie, ca o savant-jucăuş drămuită construcție, înălțată de un meşter îndrăgostit de asprimile ei sublime, de unghiurile-i ce se modifică, se complică, schimbându-se, pentru a fi puse în valoare diferite paliere epice. Aşa pare până la un punct, şi anume că povestea se scrie singură. Oare? La finele romanului, în Capitolul intitulat *Am scris*, toate lucrurile se dau peste cap oarecum, un semn că jocul poate fi reluat dintr-un cu totul alt unghi, neintrat în discuție până la acea oră, în care, încet-majestuos-princiar, cortina e lăsată, iar dintre brocarturile ei grele – ca zilele celor circa două sute de marinari plecați în primejdioasa

expediție – se iscă o altă pistă hermeneutică: „Am scris toate acestea eu, Alvaro Ceisa, primul urcat pe corabia pentru Indii, din porunca de neînvins a inimii mele".

Din inspirata prefață semnată de Horea Poenar (romanul, apropo, are girul acestui fin exeget, precum și cel al inspiratului Ovidiu Mircean) aflăm că Diana este o împătimită inveterată a șahului; ba chiar, deducem cu puține șanse de a luneca între dinții erorii, e și o teoreticiană a acestui joc regesc. Dovada, presupunem în continuare, e cartea *Pata-Tata. Șah.* Din lungile și aplicatele partide să fi deprins Diana pofta de a se juca cu piesele? Cu deosebirea că aici, în arena epică, acestea își pierd miraculos cele două culori, alb-negru, registrele variate, abil modificate, succedate cu o forță impresionantă ducându-te cu gândul, mai degrabă, la un triptic sau o serie de tablouri în care culorile majestuoase, regale, aspre ale Portugaliei secolului al XV-lea sunt puse în lumină – în pânza așezată în vecinătate – de abundența luxuriantă, deșănțată de culori a Africii, apoi, în altă parte a lucrării, de cea îngândurată a Santei Elena, sau de cele întunecate, fără orizont, reprezentând încăierări între marinari, bătălii aprige cu băștinași de culoare, sau zilele macerate de aprigele furtuni oceanice, repetând ici și colo – în plan scriptural, de astă dată – experiența unui Frans Hals, care, se știe, a inventat douăzeci și șapte de nuanțe ale culorii negre.

Registrele, spuneam, se succed; când și când intervine, e adevărat, tot mai palid, raportat la cotidianitatea strictă, și tot mai pasionat în ceea ce privește urmărirea mersului călătoriei, vocea lui Ștefan Sentoni. Narațiunea pare a fi acaparată, în totalitate, de puternicul, rar încolțitul de îndoială Vasco da Gama, pus în valoare și, totodată, în lumină de intruziunile prompte și binevenite ale tatălui său, dar într-o măsură nu mai puțin convingătoare de Isabela, iubita sa adunată din zăpezi, precum și de amanta pasageră, smulsă soarelui și căldurilor toride, despre care, își imaginează protagonistul central, Vasco da Gama, urmează să-i relateze iubitei sale, mizând pe înțelegerea ei.

Ritmurile sunt ba lente, încurajând descrierea înceată, dispunerea „în bucăți" a narațiunii, ba se succed iute, fulgerător, în cascade nemiloase, spiralate. Câteodată, se sim-

te că mâna rece (iubitoare a figurilor baroce ale şahului!) a autorului devine din ce în ce mai încinsă, că ea, mâna scriitoare, face efortul să se detaşeze, să nu se lase prinsă de iureşul năvalnic al naraţiunii. Şi izbuteşte, aidoma unui prestidigitator, să schimbe registrul, să nu se lase înghiţită de valul uriaş, genialoid, pasional al iubirii. Astfel încât, la un moment dat, în plin templu de litere dau buzna Isabela, prin intermediul scrisorilor, Francesca Juanita, prin intermediul povestirii directe (diversiunile, firesc, servind scriitura, trama epică), la persoana întâia singular, personaj ce are parte de trei intrări, ca la teatru; firul epic e tăiat şi depănat, de asemenea, şi de alte voci distincte, desprinse parcă din amfiteatrele antichităţii. De aici, tonul grav, cu accente vădit dramatice, ba chiar tragice (pe Vasco da Gama îl mână în focurile aprigei călătorii lungi, duse pe viaţă şi pe moarte, convingerea inculcată şi de către tatăl său august, că el reprezintă legea!), absenţa sarcasmului, înlocuit, printr-un ireproşabil instinct cultural, de ironia fină, prelinsă parcă din scenele de un fantastic gogolian (cel caracteristic, în special, *Serilor din cătunul de lângă Dikanka*). Jocul capătă accente disperate; momentele de respiro sunt rare, cele de vis capătă accente înnegurate, dramaticul e urmat de îndată de segmente dionisiace, femeile acestui roman acced spre litanie, unele pagini fiind scrise parcă în umbra geloasei Hera cea supărată pe mama lui Apollo, altele însă de mâna divinei şi rapidei Artemis ieşită, cu suitele-i auguste, la vânătoare.

Densitatea creşte, e studiată şi excelent menţinută, iar când scade, urmează porunca unei superioare viclenii: lectorul trebuie să-şi tragă sufletul, dar nu foarte mult: şomajul, în această ordine de idei, este strict interzis; clişeul e gonit sau, pur şi simplu, spart. Unele fraze şlefuite, artiste, ating strălucirea de platină a expresiilor gnomice. E suficient să deschizi romanul la orice pagină, ca să te pierzi în frumuseţea plină, rotundă, suferindă a acestei scrieri. Ceea ce vom şi face, pentru a-l ademeni pe lector, aducându-i alte şi alte argumente în favoarea faptului că *Vasco da Gama* merită cu asupra de măsură să fie aşezat în topul primelor zece-cincisprezece romane post-decembriste: „Pe mare toate au suflet [...] şi cu învăţătura asta să păşeşti

şi tu, fiule, iar când te vei adânci în noapte să ştii să nu le tulburi aburul, ci să treci uşor printre ele, tu însuţi la fel, o şoaptă, o plutire şi de negură şi de lumină."; „Eu ştiu, fiule, ştiu, şi tocmai de asta te-am oprit pe punte, când ai atâtea de orânduit şi febra plecării ţi-e mare, ca să-ţi dau semn că şi flăcările pot fi de gheaţă şi că ceea ce arde, are, ca şi sabia, două tăişuri."; „Dar de ce, oare, glasul tău a tremurat în câteva rânduri şi s-a stins în altele şi s-a făcut un abur cu stele la sfârşit? "; „Dar în moarte, părinte, în gheaţa sufletului, cu ce mai plăteşti?"; „Supuşi însă am o mulţime, pe tabla mea de şah hotărăsc asupra armatelor şi împărăţiilor, chiar şi timpul îmi stă la picioare. Iar după fiecare ştergere se face altă naştere şi alte lumi îşi încearcă puterea. Aceasta e lucrarea mea, cum a bărbatului meu plecat e aceea de a învinge apele."; „N-are glorie drumul ăsta, doar oboseală. Şi nu victoriile îl fac, ci rănile îl cresc, şi ele sunt multe, ale sufletului şi ale cărnii deopotrivă."

Azvârliţi în solitudine, într-o luptă pe viaţă şi pe moarte, dusă zi de zi pe cele trei nave, marinarii sunt puşi faţă către faţă cu destinul lor, cu riscul de a muri oricând, risc, cu care, fără un dram de ezitare, se iau la trântă; existenţele lor sunt filtrate, sufletele se văd ca în palmă, dispare artificiul, prefăcătoria, expusă vederii fiind exclusiv fapta, inima pregătită pentru ultima încăierare, inima aşa cum e: pasăre atentă şi mare. La un moment dat, intervine o altă voce; cine anume?, nu mai contează, precizează un glas poruncitor, trecând peste un asemenea amănunt devenit secundar într-o poveste unde toate vocile, de la un timp încolo, sunt, laolaltă, unite, sudate, contopite între carcasele unei rugi către marele nimeni, către morţii vii, către Tatăl invocat din împărăţiile Lui vii; astfel litania îi înghite pe toţi, renăscându-i şi dându-le ceea ce, uneori, praf şi pulbere se face: curajul de a rezista. Aidoma personajelor sale, de a căror voinţă ascultă – lăsându-se învins – scriitorul, transformat în *voinţă a altcuiva*, e ferecat de vocea sa absolută în magma esenţelor care, exprimate la modul exemplar, ne transcend.

Vasco da Gama e unul dintre puţinele romane ale literaturii române, care te reapropie de celebra frază a iubitului atroce de noi Dostoievski – sfântul acela epileptic care

susținea în gura mare: „Frumusețea va salva lumea" – oferindu-ți un pretext de jubilare exprimat în limbajul litotei: nu e totul pierdut, în pliurile secrete ale lumii acesteia există, nu poate, este exclus să nu existe un limb, un țărm, o parcelă de unde totul să fie luat de la capăt în sens benign. Autorii acestei sperate, visate disperat-luminos salvări, înscriindu-se în rândurile, puține, tot mai puține, ale castorilor ființei.

România literară apare, de la începutul anului, în condiții grafice excelente: macheta este aerisită, pozele sunt generoase (uneori, în culori), letrinele – personalizate, încât te surprinzi, câteodată, studiindu-le visător și căutând sensurile abil încifrate în minusculele desene, în grafica sau colajele executate inteligent, spațiile albe abundă, litera e mare, oferindu-ți prilejul de a citi această prestigioasă publicație și acasă, în liniștea bibliotecii, la o cafea, și în metro, și pe stradă, practic, oriunde. Am citit primele numere din scoarță în scoarță. Calitatea imaginii este la nivelul comentariilor, poemelor etc. Din eseul lui Ioan Holban, *Casele memoriale de la bloc* (nr. 3/2008), lectorul află cam ce imobile au la dispoziție scriitorii, unde urmașii lor pot pune plăcile memoriale, cât de bogat sau sărac poate fi – în acel azi etern al spiritului, invocat de iubitul de noi Rilke – Ion Creangă, Tudor Arghezi sau Nichita Stănescu, unul dintre cei mai mari poeți postbelici săraci lipiți pământului, spre rușinea statului român. Ioan Es. Pop are un grupaj interesant de poeme, din care desprindem un vers: „întunericul e doar o neputință a ochiului, nu a luminii". Iar Emil Brumaru semnează, în același număr, un poem splendid, absolut splendid: „Mă grăbeam să-ți fiu înger de pază./Să nu fugi, surâzându-mi ferit,/Prin tuneluri adânci de amiază/Către-amurgul căzut ca un zid//Între noi și copacul din raiul/Tot mai plin de ciuperci și de melci/Și de șerpi lunecând pe pospaiul/Scoarței rupte a vechilor crengi,/Ce-aveau fluturi dospiți lin la bază/Și moi mlaștini cleioase-n lichid./Mă grăbeam să-ți fiu înger de pază;/Să nu fugi, surâzându-mi smerit..." Vom mai reveni la *România literară*.

Timpul (nr.1/2008) publică un viu dialog cu scriitorul Leon Volovici, realizat de Laurențiu Ursu pe marginea volumului *De la Iași la Ierusalim și înapoi*, care a văzut lumina tiparului în toamna anului trecut la Ideea Europeană (apropo, detaliu nemenționat!), o carte-eveniment bine primită de critica literară, lansată la Ierusalim, Haifa, București și Iași. „Este vorba, afirmă Leon Volovici, de un dialog cu mine însumi, în care obiectivul a fost să evoc și să reflectez asupra unei perioade pe care am trăit-o și care, într-un fel, acoperă capitole mari din istoria comunității evreiești din România și a generației mele, care îi include nu numai pe evrei".

Ion Mureșan face o analiză caldă și prietenoasă a cărții lui Leon Volovici, editate la Ideea Europeană (*Verso*, nr. 30, 16-31 ianuarie), depășind rezerva față de cărțile de interviuri: „*De la Iași la Ierusalim și înapoi* descrie până la urmă un traseu inițiatic, nu lipsit de dramatism. În ce mă privește, prefer să punctez romanul căutării identității la confluența dintre mediul românesc și evreitate, căci secvențele memorate sunt cu adevărat exemplare și nu o dată dramatice, emoționante și de o mare frumusețe a scriiturii". O cronică atipică, scrisă de un poet atent la peisajul editorial românesc.

Adriana Babeți ne povestește cum era să moară acum câțiva ani din cauza celebrului cuplu... Eminescu – Veronica Micle (*Suplimentul de cultură*, 19-25 ianuarie/2008). Se documenta detaliat pentru pregătirea volumului de corespondență, „bomba-bombelor literare, făcută cadou României de Christina Zarifopol-Ilias: cele 93 de scrisori inedite ale lui Mihai Eminescu": „Am scris în transă, o noapte și-o zi, 39.000 de semne. Luni dimineața am trimis productul în tipografie și la ora 10 m-am internat la clinica ASCAR. Textul a apărut cu titlul *Coregrafii erotice* în revistă [*Orizont – n.n.*] și într-un volum care se cheamă *Arahne și pânza* și pe care, văzând că am mai degrabă spor culinar, un amic a rebotezat-o *arahide și brânză*. Pe gustul meu de acum, chiar nu-i mare brânză acolo, pentru că patosul dă prea des peste margini. În fine. Dar ceva-ceva tot a ieșit bine. Am descoperit, silită de împrejurări, cum le scriau ne-

vestelor sau iubitelor autorii români acum vreo 130 de ani. Ştiţi cum se vede istoria literaturii române prin epistolele ei de amor (sau adio)? Minunat!" Intenţia de a face o istorie a literaturii române... din răvaşele scriitorilor adresate nevestelor şi iubitelor lor... nu e rea. Dar deloc!

Vasile Gorduz, marele sculptor şi dragul, dragul nostru prieten – într-un dialog realizat de Iolanda Malamen (*Ziua*, 29 ianuarie, 2008) – vorbind despre portretele sale, afirmă că „faţa unui om e fascinantă şi plină de surprize", registrele însă se schimbă fulgerător atunci când artistul trece la sculptura contemporană, radiografiind-o în culori necruţătoare: „La ora actuală, starea sculpturii este destul de precară. Un medic ar interna-o", deoarece suferă de boala numită „lipsa legăturilor cu tradiţia". Pentru Gorduz, sculptura este o lume, o „artă miraculoasă şi tăcută". Silvia Radu, sculptor şi pictor, încheie dialogul acesta desfăşurat în trei în atelierul artiştilor din Pangratti cu o remarcă demnă de a fi reţinută, şi anume că de la Gorduz ea, sculptorul, a învăţat că „trebuie să fii foarte atent la ceea ce faci şi să nu crezi că l-ai apucat pe Dumnezeu de picioare, dacă-ţi iese ceva".

Prozatorul Constantin Stan semnează, în *Ziarul de duminică* din 25 ianuarie un reportaj despre lansarea fastuoasă a ultimului volum în facsimil din Caietele eminesciene, remarcând cu fineţe că „prin publicarea în facsimil a celor 44 de caiete, «în dezordinea lor», dar păstrând tot ceea ce e manuscris – hârtie, cerneală, dimensiuni – se produce întâlnirea dintre miracolul existenţei lor şi miracolul întâlnirii generaţiei tinere cu cele peste 14.000 de file. Sunt mai bine de o sută de ani de când Titu Maiorescu dăruia Academiei Române lăzile cu manuscrise, în fapt cufărul ce suferise atâtea peregrinări şi de care era îngrijorat, întrebând mereu de el, de pe patul suferinţei, însuşi Eminescu. Iată ce spunea la 25 ianuarie 1902 Maiorescu: «De la Mihail Eminescu posed, dăruite mie în diferite ocaziuni, multe manuscrise, parte poezii publicate, parte încercări, fragmente şi variante de poezii nepublicate, parte studii, traduceri şi articole în proză. Toate aceste manuscrise, aşa cum se află în cărţi cartonate, în caiete cusute şi în foi volante, vi le trimit alăturat şi le dăruiesc, la rândul meu,

Academiei Române, pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetarea mai amănunțită asupra vieții și activității marelui nostru poet». Manuscrisele au fost cercetate, au fost puse în circulație prin tipărire în condiții mai bune sau mai încropite, dar în mod constant marii oameni de cultură ai României au militat pentru conservarea și apoi pentru trimiterea lor în circuitul public. Nicolae Iorga și A.C. Cuza, Ion Scurtu și Perpessicius, G. Călinescu și Constantin Noica – dar nu numai ei! – au crezut cu tărie că în manuscrisele eminesciene stă un Tezaur cultural: «Nici un rând din Eminescu nu trebuie să rămână nepublicat»." (N. Iorga) Apariția unei bune părți din Caietele eminesciene, un proiect editorial indiscutabil major, a fost posibilă datorită unei echipe de înalt profesionalism: acad. Eugen Simion, Mircia Dumitrescu, Gabriel Strempel, Marcel Popa ș.a.

Eugen Simion, în ediția de pe 1 februarie a suplimentului *Ziarului financiar*, scrie că „am izbutit să tipărim până acum 14 manuscrise, în 21 de volume. Mai rămân 10 manuscrise. Dacă nimic nu se întâmplă (spun asta pentru că la noi, la români, se întâmplă mai totdeauna ceva ce împiedică realizarea unui proiect!), dacă nimic rău nu se întâmplă, zic, în 2009, pe vremea aceasta, vom putea anunța că manuscrisele lui Eminescu, în totalitate, pot fi consultate în condiții optime (adică în facsimile care sunt mai lizibile decât foile originale) de către cei interesați s-o facă. Noica era de părere că, odată facsimilate și puse la dispoziția marelui public, manuscrisele lui Eminescu vor avea un efect extraordinar asupra spiritului românesc. Citindu-le, românii se vor rușina și vor deveni mai buni și mai atenți cu valorile lor. «Haosul germinativ» – zice el – din aceste caiete îi va pune pe gânduri pe poeții români și-i va determina să pună mâna pe carte și să devină mai serioși și mai performanți. Am publicat, iată, mai mult de jumătate dintre aceste caiete ce populează «haosul germinativ» eminescian. Au devenit românii mai buni, mai puțin certăreți, mai dornici să ducă lucrurile la capăt, mai puțin zeflemitori și egoiști? Văzând laboratorul de creație al lui Eminescu, au devenit poeții români mai doritori de cultură și mai exigenți cu talentul lor? N-am aflat încă răspunsul".

Unul dintre cele mai detestate personaje din lume este, după cum se ştie, sărmanul Iuda cel blestemat, hulit, acuzat de mărunte hoţii de Apostolul Ioan, descris ca atare drept un hoţ mărunt de către un Bulgakov, de pildă; Iuda cel invocat ori de câte ori se trădează, se înşală, Iuda cel beştelit, hulit, stigmatizat, opus oprobriului public şi considerat drept simbol al nimicniciei umane, al trădării şi pierzaniei, deşi *şi* datorită lui Iuda a fost posibilă transformarea lui Iisus în simbol al creştinismului. Nu în zadar, urmând logica moralei, simple şi nu rareori simpliste, în pictură, Iuda este reprezentat, în majoritatea cazurilor, în culori dacă nu întunecate, neplăcute, lipsite de strălucire, oricum, nu foarte departe de registrele enumerate în fuga gândului. Unul dintre puţinii pictori, care îl înfăţişează pe tragicul personaj biblic în culori ceva mai deschise este Fra Angelico, călugărul acela melancolic al culorilor, sacerdotul devotat misiei sale, care a lăsat moştenire lumii reprezentări ale Buneivestiri, ale Sfântului Antoniu şi Sfântului Petru, precum şi ale altor eroi descinşi din vechile scripturi sfinte, culorile sale, dispuse atent, migălos, în picturile murale de exemplu, putând fi greu confundate cu ale altor maeştri ai artelor plastice.

Odată cu descoperirea Evangheliei după Iuda, un nou potop de imprecaţii şi blesteme, negări şi oprobii nenuanţate s-a pogorât peste creştetul acestui Apostol care este Iuda, încât, trecând peste gradul de veridicitate al Evangheliei relativ de curând găsite, făcând abstracţie de o sumedenie de discuţii, tratate iscate pe marginea celui din urmă subiect, veridicitatea adică, ne întrebăm, încă şi încă o dată, în siajul învăţămintelor iisusiace, circumscrise *legii iubirii*: nu merită, oare, acest tragic personaj al cărui destin este uimitor, dacă nu de-a dreptul bulversant, nu merită, aşadar, puţină compasiune, un pic mai multă înţelegere, dacă nu chiar ofranda iubirii noastre creştine? Aceasta e, în realitate, întrebarea desprinsă, ici şi colo, printre rândurile – pătrunse de o înceată dorinţă de a pricepe ce s-a petrecut cu Iuda – minimonografiei *Cartea lui Iuda* (Ideea Europeană, 2008), semnată de Nicolas Grimaldi: o pledoarie nepătimaşă *pro* Iuda, o tentativă de a surprinde în esenţă tragismul aşa-zisului trădător biblic. În acest sens,

cercetătorul face o trecere în revistă avizată a unei părți covârșitoare a literaturii de specialitate, dar și a beletristicii avându-l în epicentrul atenției și-al acțiunii pe cel chemat, pe cel blestemat să-l ajute pe Iisus să îndeplinească voința Domnului Dumnezeu. Cartea lui Grimaldi – tradusă de Janina Ianoși – în consecință, abundă de citate, o bună parte spicuite din Sfânta Scriptură, fără să sufoce însă lectorul, dimpotrivă, încercând, într-un limbaj simplu, cristalin, sugestiv, „umed" nu rareori – adică extrem de viu – să facă incursiuni nu numai în istoria religiei propriu-zise, ci și în psihicul labirintic al celui taxat pe nedrept drept trădător al lui Iisus, drept „damnat universal", și mai puțin, susține Nicolas Grimaldi, drept ceea ce a fost de facto Iuda, un *instrument al voinței divine*: „Iisus nu fusese, nici mai mult, nici mai puțin decât Ana, nici mai mult, nici mai puțin decât Caiafa, nici mai mult, nici mai puțin decât acel directoriu al preoților și al Bătrânilor, care decretase arestarea galileanului, nici mai mult, nici mai puțin decât acea mulțime care cerea cu atâta vehemență moartea lui Iisus și eliberarea lui Baraba, decât *un instrument al planului lui Dumnezeu*. Trebuia ca ceea ce fusese prevăzut să se împlinească. Și se împlinea. Ce altceva făcea el, în acel plan, decât făcea Iisus".

Rămânând cantonați benefic în cercul aceleiași demonstrații – Iuda a fost un *instrument* cu o misiune exactă, prestabilită, situată înafara voinței lui, deci, libertatea lui a fost apriori înzidită în realizarea dorinței divine – Grimaldi inițial reduce toate datele problemei în cauză la „compatibilitatea enigmatică a preordonării divine și libertatea omului". De vreme ce, în planul Său, Divinitatea le-a rezervat un anume rol atât lui Iisus, Fiului Său, cât și apostolilor, dar nu mai puțin lui Iuda – unul dintre cei doisprezece apostoli, ba mai mult, singurul trezorier al „tribului iisusiac", disculpat, cu argumente bine așezate în context, pe bună dreptate, de către cercetătorul nostru, de acuzația de furtișag, neglijență, lăcomie etc. – și fiecare dintre apostoli și-a dus misiunea până la capăt, unii dintre ei având misii extrem de dificile, ca Petru, de pildă, care și el a trădat, nu-i așa?, sau ca Iuda, atunci... putem noi, oare, să aruncăm pe umerii lui Iuda vina că a trădat? El a îndeplinit literă cu literă voința

Domnului, trădând. Prin urmare, libertatea de opțiune i-a fost din start, la modul dramatic, limitată, drastic limitată. Iuda n-a fost pus în situația de a alege: să-l vândă pe treizeci de arginți pe Iisus sau nu. Pentru prima dată, Iuda ascultă prorocirile privind trădarea pe care urma să o realizeze el însuși, din gura lui Iisus, în timpul Cinei de Taină, fără să înțeleagă despre ce anume este vorba; de aici, din neînțelegere, privirile-i sunt pierdute, ele nu reflectă, în acele clipite, atât lașitatea, cât incapacitatea-i melancolică de a prevedea că nimeni altcineva decât el, chiar el, Iuda, în care Iisus a avut o atât de mare încredere, încât a dat pe mâna lui banii Apostolilor, cărora, între altele fie spus, le-a interzis să aibă bani asupra lor, el, Iuda, așadar, și nu altcineva, Îl va trăda pe Învățător și va comite acest sacrilegiu, pentru că la mijloc este porunca Tatălui din Ceruri pe care Iuda trebuie s-o ducă la îndeplinire.

Ioan, VI, 64: „Căci Iisus știa de la început cine sunt cei ce nu cred și cine este cel care Îl va vinde".

Luca, XVIII, 31-33: „Și luând la Sine pe cei doisprezece a zis către ei: Iată, ne suim la Ierusalim și se vor împlini toate cele scrise prin prooroci despre Fiul Omului./Căci va fi dat păgânilor și va fi batjocorit, și va fi ocărât și scuipat./ Și după ce Îl vor biciui, Îl vor ucide; iar a treia zi va învia".

Matei, XXVII, 5-7: „Și el, aruncând arginții în templu, a plecat și, ducându-se, s-a spânzurat./Iar arhiereii, luând banii au zis: Nu se cuvine să-i punem în visteria templului, deoarece sunt preț de sânge./Și ținând ei sfat, au cumpărat cu ei Țarina Olarului, pentru îngroparea străinilor".

„Din momentul în care îl părăsește pe Iisus pentru a se duce la sanhedrin, el este un rătăcit. Pierzând măsura lucrurilor și sensul realității, el acționează ca un somnambul. Lumea este pentru el atât de confundată în tenebre, încât nu mai recunoaște nimic din ea."

„Iuda îl auzise pe Iisus spunând ceea ce nici unul dintre profeți n-ar fi îndrăznit să spună, dar îl văzuse și făcând

lucruri nefăcute de nici un profet. Or, un singur lucru era mai grav decât să urmezi un fals mesia, să nu-l recunoşti pe cel adevărat."

Chemarea de a-ţi iubi duşmanii, îndemnul de a-ţi întoarce obrazul celălalt după ce ai fost lovit pe unul, rugăciunile pentru duşmani...

Legea lui Moise era interpretată într-un chip foarte special de către Iisus, care susţinea că El a fost trimis aici, pe pământ, de tatăl cel din ceruri pentru a o desăvârşi...

În timp ce legile vechi chemau la păstrarea Israelului şi transformarea acestuia în ţară a poporului ales, Iisus vorbea despre o lege nouă, iubirea, care să adune reprezentanţi ai diferitelor popoare sub catapeteasma credinţei creştine, ceea ce contrazicea în esenţe iudaismul tradiţional, cu ritualurile-i şi prescripţiile extrem de stricte.

„Desolidarizându-se de cel care îi fusese învăţător, Iuda n-a făcut, aşadar, decât să exprime, într-o manieră mai făţişă şi mai spectaculară, o mişcare de disidenţă deja amorsată printre discipoli."

Recitind *Casa din întuneric*, din cutele, pliurile memoriei s-a iscat imaginea limpede a unei mari păduri nesfârşite din Germania, cu arbori negri, înfrigurați, unde am iubit, am disperat, m-am uitat îndelung în gol, am râs, am tăcut – în timp ce nimic din jur nu mai tăcea din gură – urmărind un apus de soare iernatic, sângeros, imperial. Cred că acest straniu roman erotic – scris răstimp de trei-patru luni cu sentimentul că sunt prinsă în curenţii puternici ai unei imposibile plutiri dezlănţuite, din care puteam, clipă de clipă, să mă prăbuşesc – a irumpt din acea după-amiază, nu mai puţin stranie.

De paisprezece ani, iată, pentru bucureştenii iubitori de carte mesagerul primăverii este Salonul de Carte AMPLUS, despre care, după cum se ştie, nu scriem pentru prima dată. Fiind organizat în incinta Muzeului Naţional

de Istorie, între 5 şi 9 martie, de o echipă de entuziaşti la timona căreia se află doamna Maria Stancu şi doamna Mariana Marinescu, acest Salon de Carte şi-a câştigat în timp prestigiul şi importanţa bine meritată, adunând, an de an, reprezentanţi ai celor mai importante edituri şi concerne editoriale din ţară, precum şi lectori împătimiţi de litera scrisă. Atmosfera, evident, este şi aici una specifică târgurilor de carte: lume bună, lume aleasă, lansări, flori, braţe de flori, lalele, garoafe, frezii, voci ce se suprapun, fragmente de melodii, afişe, standuri, urări de împlinire... Pentru Ideea Europeană, revenită de la Târgurile de Carte Librex de la Iaşi, organizat de domnul Petru Radu, şi, respectiv, de la Craiova, unde s-a desfăşurat relativ recent prima escală a Caravanei Gaudeamus organizată cu eficienţă de Vladimir Epstein (vor urma escale la Sibiu, Cluj, Timişoara, unde, indiscutabil, vom fi prezenţi la datorie), AMPLUS-ul a reprezentat, de astă dată, o reîntoarcere acasă care, ce-i drept, din doritul repaus inevitabil, s-a transformat iute într-un festin aşteptat. Astfel, am profitat de acest fastuos prilej pentru a le aduce la cunoştinţă lectorilor ce ne urmăresc că, în 2008, Ideea Europeană împlineşte cinci ani de existenţă. Raportată la venerabila vârstă a marilor literaturi europene, cunoscute, spre deosebire de literatura română, în lumea întreagă, raportată la tinereţea eruptivă, plină de geniu – care sperăm să nu oboseaască – a literaturii române, cinci ani înseamnă foarte puţin; e un segment, o clipă, o secundă; nu mai mult, firește. Pe noi însă această aniversare ne bucură; am construit această instituţie – *Ideea Europeană* – într-un context în care cultura nu este, nici pe departe, răsfăţată, dimpotrivă, modul în care este tratată, nu rareori, în România, se apropie de ostilitate, neglijenţă.

Ne face, aşadar, plăcere să vă reamintim că Ideea Europeană face parte din Grupul editorial Ideea Europeană & EuroPress & *Contemporanul* – o prestigioasă instituţie naţională care propagă valorile culturii române şi încearcă să le integreze în circuitul de valori europene şi universale. Unul dintre imperativele culturale ale instituţiei noastre este editarea, în fiecare an, a cel puţin 100 de titluri de carte semnate de importanţi autori români şi străini,

precum şi editarea lunară a vechii şi prestigioasei reviste *Contemporanul. Ideea Europeană*. Sub auspiciile instituţiei pe care o reprezentăm, funcţionează Clubul Ideea Europeană, un Club de dialog şi dezbateri pe teme culturale, civice, sociale deosebit de acute, de o maximă actualitate, ca, de pildă, integrarea în structurile europene şi internaţionale, drepturile minorităţilor, drepturile omului etc. Trei cuvinte caracterizează activitatea acestei instituţii: profesionalism, eficienţă, prestigiu. La Ideea Europeană există cultul lucrului bine făcut, cultul scriitorului, cultul muncii (în sens goethean). Deşi suntem o instituţie tânără, în ciuda acestei tinereţi, ne propunem proiecte majore, acestea numindu-se Tolstoi, Dostoievski, Nietzsche, Rilke, Ţvetaieva, Pasternak, Breban, Ianoşi, Balotă. Colecţiile noastre sunt deja cunoscute: Biblioteca Ideea Europeană, Ediţii Definitive, Poesis, Proză, Biblioteca de filosofie, Insomnii, 100, Psihologie & Psihanaliză, Istoria mentalităţilor, Istorie & critică & teorie literară, Istorie & documente, Istorie & religie, Practic etc.

Tot la Amplus, le-am readus aminte lectorilor şi admiratorilor noştri că 2008 se va desfăşura sub semnul Anului Ion Ianoşi, care împlineşte, în curând, 80 de ani. E un detaliu important pentru noi, despre care am vorbit la lansările de la Salon: Ion Ianoşi, *Autori şi opere*, Marina Ţvetaieva, *Proză*, Colecţia 100, Cornel Şenchea, *Glorii şi păcate bucureştene*, *Prinţ şi profet*, un tânăr scriitor debutat cu succes de noi. Janina Ianoşi a primit flori, Adriana Liciu ne-a promis că ne aduce cât de curând o altă carte tradusă, Corneliu Şenchea aşteaptă cu emoţii cea de-a treia carte a sa, aflată la tipo. Ion Ianoşi ne-a amuzat copios cu anecdote din vremea studenţiei sale, făcându-ne să râdem în hohote. Alexandru (nu Alex!) Ştefănescu stătea ca pe ghimpi la stand, căci se apropia termenul de predare a revistei la tipo... Claudiu Moloci îl aştepta cu sufletul la gură pe Adrian Preda care negocia noi contracte pentru distribuţie şi pentru Salonul de Carte Kilipirim (11-16 martie, Bucureşti, Sala Dalles). Andrei Potlog se împărţea între drumuri administrativ-comerciale. Alina Preda (Albinuş) introducea acasă corectura în machetă la Dicţionarul Masonilor, în curs de apariţie.

Eu respiram mai uşor şi mai liber, dat fiind că am terminat acum mai bine de o săptămână romanul *Casa din întuneric*, pe care recitindu-l, mă trezesc, de fiecare dată, cu imaginea unei păduri din Germania, cu arbori negri-înfrigurați, unde am disperat, am iubit, m-am uitat îndelung în gol...

De o eleganță ce îți readuce în memorie şi în sânge eleganța şi politețea mitteleuropeană, de o prestanță intelectuală şi morală ireproşabilă, eficient, fin, cu lecturile la zi, radical şi nuanțat de fiecare dată când abordează nevralgiile autohtone, scriitorul Răzvan Voncu ne avertizează, din capul locului, în recentul său volum bine construit *Fragmente de noapte*, că e vorba, în aceste pagini nocturne, de tentativa de a-şi modifica în esență modul de a scrie critică literară: „În această carte, încerc, de fapt, să-mi schimb instrumentele şi felul de a scrie critică literară. Pentru că însăşi condiția criticii literare s-a schimbat". Remarca este una exactă, casantă, şi nu-i pot da dreptate criticului doar cei care sunt adepții strategiei practicate de struț; n-ai cum să nu observi că „dintr-un gen diurn, care atingea o maximă strălucire – vezi explozia ei, din deceniile 60-70, când devenise genul dominant al literaturii – critica a devenit o disciplină aproape subversivă, practicată pe ascuns (în Universitate) sau în locuri dosnice (revistele literare, care au – toate – tiraje confidențiale". Puțini critici... mai fac critică literară, gen extrem de prestigios, care asigura în anii 60-70 un climat sănătos competitiv în viața literară, în ciuda cenzurii, anii respectivi distingându-se, ținem minte, printr-o liberalizare. Astfel, perioada invocată se înscrie printr-o efervescență spirituală neegalată până în zilele noastre, ba mai mult decât atât: greu egalabilă. Alături de scriitori de prim rang cum sunt, bunăoară, Nichita Stănescu şi Nicolae Breban, Marin Sorescu şi Ana Blandiana, s-au lansat şi impus incontestabil critici şi istorici literari ca, de pildă, Mircea Martin, Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Matei Călinescu şi alții câțiva, puțini, care şi-au sprijinit colegii-scriitori, comentându-le operele şi luptând pentru lansarea lor. Ceea ce nu se întâmplă, nici pe departe, de circa optsprezece ani

vitregi, amar de vitregi pentru cultura română, rău cunoscută şi rău tratată în ţara ei – am repetat şi voi repeta acest adevăr, această realitate dramatică ori de câte ori voi avea prilejul – necunoscută cu desăvârşire în lume.

Criticii buni şi foarte buni de azi sunt puţini. Foarte puţini. Între cei din urmă, pe primele locuri îl văd pe Răzvan Voncu, neînregimentat în nici un grup literar, păstrându-şi independenţa, spiritul (auto)critic şi încercând să ţină pulsul nu... atât al vieţii literare, faţă de care preferă să păstreze o anume, stenică, distanţă, ci mai degrabă al ultimelor apariţii editoriale care merită, în tot marasmul şi avalanşa liricoidă ce-a invadat peisajul literar, calomniindu-l uneori, consemnate, comentate şi, da, chiar în cazul marilor scriitori clasicizaţi, sprijinite, atenţie, într-un context în care mass media post-decembristă a atacat, în frunte cu *Adevărul*, valorile fundamentale ale naţiunii noastre – scriitori ca, bunăoară, Tudor Vianu, Mihail Sadoveanu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Nicolae Breban ş.a. (ce fac parte, e cazul să ne aducem aminte, din patrimoniul acestei ţări) – prin acele atacuri imunde, ignobile mimându-se la modul suburban, eficient (exemplul clasic, în sensul negativ al cuvântului, fiind C.T.Popescu, ziarist format la şcoala *Scânteii*... socialiste, erijat subit în jude de rang naţional), instinctul ceauşist de a asmuţi mahalaua contra elitelor.

Cei ce vor încerca să găsească, în paginile acestei exemplare cărţi de critică, reflexele unui tânăr plin de el însuşi, trufaş, arborându-şi masca individului care ştie totul sau care recurge la gesticulaţia unor tineri obraznici, cu aerul de lupi, având în realitate o autoritate de... ieri după-amiaza, să nu se-atingă de filele ei. Să renunţe. Căci va avea parte de o dezamăgire. Avem, aici, un tânăr care nu e de mult tânăr, cu lecturile puse la punct, tratând vecinătatea unor maeştri vii drept un nesperat dar; un critic format la şcoala lovinesciană, căutând între multele cărţi citite: Cartea, Autorul, Capodopera. Avem, în aceste pagini splendide, repet, splendide, un spirit lipsit de astâmpăr, un spirit constructiv în pofida pornirilor departe de a fi edificatoare ale cotidianităţii postrevoluţionare. Avem un scriitor care, spre deosebire de alţi, nu puţini scriitori, ştie să scrie,

aflându-se în posesia convingerii că literatura este o vocație capricioasă la extrem, ca să nu repet – și cu acest prilej fast – aserțiunea gnomică a Annei Ahmatova, conform căreia „literatura este o luptă a caracterelor puternice", definiție care nu-i displace lui Răzvan.

E suficient să recitim portretele făcute unor scriitori ca Marin Sorescu, Ana Blandiana, Tudor Arghezi, Augustin Buzura, Ion D. Sârbu, G. Mosari, comentariile la unele cărți desprinse din rafturile peisajului nostru de litere sau însemnările crescute în marginea pasiunii față de Bucureștii de odinioară și a tristeții grave, cu accente de disperare, avute față către față cu jalnica imagine a capitalei de azi, cunoscută de toți, neameliorată însă de nici unul dintre edilii trufași și trecători. Sau însemnările referitoare la voiajele făcute în Serbia, Spania, Grecia, minunata insulă elenă, Rodos etc. etc.

Bine construită, *Fragmente de noapte* ne oferă imaginea criticului ce pendulează între scriitorii clasici, vârfurile literaturii – făcând, în fața lor, cuvenita plecăciune de lord locuind într-un palat din preajma Oxford-ului și folosindu-și, totodată, cu eficiență maximă instrumentarul critic pentru a decripta sensurile vreunui opus ales în acest scop – și scriitorii de azi, tinerii oameni de litere de odinioară și tinerii literați de azi, lumea autohtonă așa cum este ea (privită, contemplată, analizată, așezându-se în față modele de înaltă civilizație) și lumea așa cum ar trebui să fie, deschiderea, cosmopolitismul de cea mai bună calitate, spiritul corosiv-amar, observația fină, casantă, amărăciunea desprinsă pe ici, pe colo, precum și alte calități nefindu-i străine lui Răzvan Voncu. Nici pe departe.

Iată, de exemplu, în ce fel încearcă Răzvan Voncu să-și explice posteritatea incomodă, scorțoasă a autorului *Florilor de mucegai*, apelând la datele stricte furnizate de istoria literară propriu-zisă, la opera poetului, și făcând, în același timp, un sugestiv ministudiu de istorie a mentalităților de pe malurile glorioase ale Dâmboviței: „Arghezi *deranjează*. Pentru că, asemenea țăranului (dar și artistului autentic!) are identitate. Are independență. Spune lucruri dure și merge la pușcărie pentru convingerile sale. Sau nu mai publică și trăiește vânzând cireșe în piață. Mai

mult: n-a făcut şi n-a lăsat «avere». Nici n-a risipit averi, ca mulţi alţii, care îi pun în cârcă toate fantomele din dulapul propriului subconştient. Arghirofilia sa e, în comparaţie cu jaful şi corupţia interbelică, un mit. Compromisurile sale sunt, în comparaţie cu turpitudinea altora, în deceniul stalinist, o fabulaţie.

Arghezi deranjează, încă o dată, pentru că *are geniu*. Şi pentru că şi-a pus geniul în cele o sută de volume pe care le-a scris, nu în bancuri de cafenea, nici în politică. Aşa ceva, la români, e impardonabil. Aici numai cei care critică, numai cei care dărâmă (pardon: de-construiesc), numai cei care *denunţă* sunt importanţi. În ochii acestora, Arghezi era vinovat numai şi numai pentru că îndrăznea să existe".

Sau alte *fragmente de noapte* (cum sunt cele în care e analizată situaţia gravă a Uniunii Scriitorilor; apropo, romancierul Breban, care a susţinut acum câţiva ani că în US au fost primiţi, pe întinderea anilor, circa 80 % de veleitari, a fost, să recunoaştem, blând, procentul acestora crescând, între timp, alarmant şi ajungând lejer la 90 %!), la care, în chip cert, voi reveni, spiritul lui Răzvan constituind o oază de civilitate şi profesionalism, o oază în care primează Vocaţia – da, aşa, cu majusculă – visul de a o servi, ceas de ceas, zi de zi, în condiţii din ce în ce mai vitrege, din ce în ce mai ostile faţă de Carte, faţă de Scriitori, într-o lume suficientă sieşi, gâfâind sub teascul vulgarităţii, a lipsei de cultură şi a menţinerii încăpăţânate sub semnul unei dramatice mediocrităţi de o răutate măruntă, disperată.

21 martie. După ce o iarnă întreagă am trăit ascultând muzica de cameră a lui Beethoven (în vreme ce scriu, mai ales; apropo, recitind *Casa din întuneric*, m-am surprins, câteodată, „auzind" anumite fragmente de concerte sau sonate beethoveniene, aşa cum unele piese muzicale ale maestrului acesta de neîntrecut îmi aduc aminte de unele scene romaneşti care îmi aparţin), acum, sub semnul primăverii, ascult Brahms, unul dintre cei mai mari ucenici ai lui Beethov.

Evenimentul zilei (15 martie 2008), publică o incitantă, provocatoare dezbatere, intitulată *Fantoma lui Marx bân-*

tuie iar România. Pretextul? Împlinirea a 125 de ani de la moartea ilustrului gânditor al secolului al XIX-lea, cel injuriat, mai ales în România, fără să fie citit aşa cum se cuvine, filosof de opera căruia s-a abuzat aşa cum s-a abuzat de una dintre teoriile nietzscheene, Supraomul. Opera acestor gânditori în vogă este rău cunoscută şi în consecinţă rău tratată; tocmai acesta, apropo, a fost motivul pentru care am organizat, acum câţiva ani, sub egida Clubului Ideea Europeană, o serie de dezbateri, axate pe tema *Nietzsche şi Marx – vinovaţi fără vină,* prilejuite de publicarea, la Editura Ideea Europeană, a două titluri: *Karl Marx în 1234 fragmente* selectate şi comentate de Ion Ianoşi, şi *Fr. Nietzsche. Maxime comentate* de Nicolae Breban.

Cred că trebuie să precizez din start: n-am fost niciodată, nu sunt şi nici nu voi fi marxistă, nici membru al vreunui partid (de dreapta sau de stânga). Am citit şi Marx, şi Nietzsche, cu creionul în mână, aşa cum am citit Hegel, Şestov, Merejkovski, precum şi alţi gânditori, filosofi, istorici ai mentalităţilor importanţi, cum sunt, de pildă, Nietzsche şi Schopenhauer, marcându-mă, iar, în timp, chiar mai mult decât atât: influenţându-mi modul de a gândi, stilul... Paralela făcută între Marx şi Nietzsche mi se pare sugestivă, extrem de sugestivă. Istoria gândirii europene (şi nu numai) ne demonstrează cu asupra de măsură că aceşti gânditori au marcat – fără voia lor, poate! – nu numai gândirea secolului XX, unul dintre cele mai sângeroase din întreaga istorie a omenirii, ci şi, într-un mod covârşitor, istoria propriu-zisă. De scrierile lor, mai exact, de unele dintre ele, au abuzat, au abuzat la modul catastrofic, atât naziştii, cât şi bolşevicii. Ceea ce nu înseamnă, evident, că Marx sau Nietzsche, la propriu, au contribuit la declanşarea catastrofelor numite Auschwitz sau ciuma roşie. Ceea ce nu înseamnă de bună seamă că aceşti autori greu de neglijat trebuie împroşcaţi cu ură, invective etc., repet, fără să fie citiţi. E limpede că orice personalitate care fie se pretinde cultă, fie este aşa, e binevenit să cunoască cel puţin la nivel acceptabil *Capitalul* şi *Genealogia moralei,* precum şi alte scrieri semnate de cei doi filosofi germani. („Cine îl mai citeşte astăzi pe Marx?" La această întrebare răspunde pertinent, în aceeaşi pagină

tematică din *Evenimentul...*, publicistul Dragoş Bucurenci: „În lumea civilizată, orice om educat. În România, doar tinerii mai destupaţi la minte sau care au făcut ceva studii în străinătate.") Iar dacă le cunoaşte cu adevărat – nu din auzite – dacă are judecata limpede, calmă, aşezată, nici un scriitor, nici un intelectual, nu cred că va coborî până acolo încât să reducă întreaga operă marxistă la *Manifestul comunist* – scris de Marx împreună cu Engels – sau – conform aceluiaşi principiu primitiv – să închidă într-un ţarc strâmt şi orb, calomniind, răstălmăcind la modul criminal, dificila temă nietzscheană a Supraomului. Repet, da, lucruri arhiştiute; emit adevăruri evidente, devenite clişee aproape.

De fapt însă nu e deloc aşa.

În Occident, ne readuc aminte Andrei Crăciun şi Adrian Grama în *Evenimentul...*, „într-un top al celor mai cunoscuţi gânditori din istorie, prezentat la BBC în urmă cu trei ani, Marx era plasat pe primul loc, la o distanţă uriaşă de locul doi". Şi tot cei doi autori se întreabă „dacă suntem astăzi pregătiţi să ne confruntăm cu Marx, altfel decât în termeni de iubire şi ură?" Realitatea ne face să răspundem – din păcate nu puţine cazuri raportate la realitatea de pe malurile Dâmboviţei – negativ la această întrebare, în perioada postdecembristă „pronunţarea numelui lui Karl Marx" devenind „sinonimă cu blasfemia": „Pentru gânditorii anticomunişti, un asemenea personaj malefic trebuia nu doar ignorat, cât mai ales uitat. Pe scurt, românii îl ştiu pe Karl Marx în două ipostaze complementare: ca simbol al partidului Comunist (asociat sintagmei «marxism-leninism») şi ca inamic al societăţii democratice", autorul *Capitalului* fiind, după '89, injuriat, atacat fără să fie citit. Atitudinea aceasta este, fără îndoială, cioplită din coasta unui primitivism funciar, visceral am spune, primitivism îmboldit nu rareori, firește, de oportunismul social al dreptei în special (mai exact, al unei părți a acesteia), ce s-a concentrat, din interes evident, sub flamura unui aşa-zis anticomunism înverşunat, în raza căruia numai nuanţele nu-şi găsesc locul. Că aripa dreaptă românească (o parte a acesteia) şi-a arogat postura exclusivistă de

singură elită existentă în țară, este o realitate dovedită inclusiv de pagina din *Evenimentul*... Alcătuit din așa-zișI anticomuniști convinși peste noapte (oare din ce motive nu și-au manifestat spiritul anticomunist cu aceeași virulență, cu aceeași înverșunare atunci când era nevoie, atunci când era cazul, sub Ceaușescu adică, așa cum au făcut polonezii, ungurii, popoarele Baltice?), GDS împarte lumea culturală românească în două tabere, instaurând, din oportunism de bună seamă, o mondenitate culturală tiranică și menținând în marginalitate socială, prin mijloacele specifice care le stau la îndemână (TV, radio, edituri, presa scrisă), o seamă de personalități-creatori de primă mărime: Augustin Buzura, Nicolae Breban, Dumitru Țepeneag și alții câțiva. Eticheta de *neocomuniști* aplicată acestor creatori incomozi s-a dovedit mai mult decât eficientă răstimp de, iată, aproape două decenii. Neocomunist a devenit, ca să vezi, Buzura, unul dintre cei mai importanți prozatori postbelici, cunoscut publicului larg prin rezistența sa sub dictatură, prin cărțile fie blocate de cenzură, fie vândute la negru. Neocomunist a devenit, culmea culmilor, Breban, unul dintre cei mai importanți prozatori de după cel de-al doilea război, Romancier, despre care circa două decenii s-a spus de nenumărate ori că a fost membru al C.C., fără să se menționeze că Breban a fost singurul creator din țările de Est ajuns în aparatul C.C., care a renunțat la toate privilegiile, dându-și demisia când a remarcat schimbarea radicală a politicii de stat (vezi Tezele din nefastul Iulie 1971). Drept neocomnist a fost taxat nu o dată și Țepeneag... singurul căruia i s-a retras cetățenia română prin decret prezidențial. Și asta numai fiindcă frecventa... locuri „*rău famate*", cum era considerată până acum câțiva ani, revista *Contemporanul. Ideea Europeană.*

Apropo de așa-zisul loc „rău famat"... *Contemporanul. Ideea Europeană* este o revistă „stranie", nu-i așa?: dacă nu publică formidabile traduceri din Nietzsche, Kierkegaard sau din alți gânditori, publică eseuri, articole, anchete incomode, intitulate fie „La ce bun reviste de cultură în vremuri de tranziție?", fie „Problema evreiască", iar apoi lansează, împreună cu Fundația Culturală Ideea Europeană, un Apel pentru salvarea culturii române vii (semnat de

peste 900 de personalități din toată lumea). Editura Ideea Europeană având, pe de altă parte, o serie Nietzsche, o antologie Karl Marx...

Atacurile se adună, se înmulțesc polemicile, disputele...

De unde atâta ură, accesele de răutate măruntă, splendid de măruntă?

Știu că nu sunt o „fată cuminte" a literaturii române. Ba mai mult decât atât: m-am obișnuit să fiu tratată în anumite cercuri, cum să zic?, ca un soi de stafie sau ca un fel de lepros social... Acest lucru nu mă mai miră. Ba chiar a început să-mi placă! Sunt o stafie... vie, nebănuit de vie. Sunt un lepros social, ei și?!

Ce deosebire între tratamentul aplicat celor din tribul Conte & Ideea Europeană în anumite cercuri bucureștene și cel aplicat tot nouă în provincie sau în străinătate! E ca deosebirea dintre iarba cerului și cea a lutului din care am fost creați cu toții!

Un instrument de o maximă eficiență dramatică în mâinile așa-zișilor anticomuniști este CNSAS-ul. În timp ce ungurii, de pildă, au făcut publice – imediat după răsturnarea regimului – absolut toate dosarele, fără nici o excepție, în România, CNSAS-ul... adoptă o foarte interesantă strategie, interesantă, eficientă și... cinică: de cum o personalitate publică începe să urce în sondaje sau să aibă un succes deranjant (cazul Mona Muscă, cazul Quintus bunăoară), hop, i se scoate fila „necesară" din dosar și ascensiunea, respectiv, cariera acestuia, de bună seamă, sunt date peste cap; de cum cineva riscă să ocupe un post important (cazul excelentului prozator Eugen Uricaru, președinte al Uniunii Scriitorilor, care urma să candideze la noile alegeri la US), peste noapte... dacă nu i se găsește ceva anume la dosar, se caută mai insistent, iar dacă nici atunci sorții de izbândă nu sunt de partea profitorilor zilei, atunci se strecoară o ambiguitate, o simplă bănuială presei autohtone, avide de scandaluri. Că după aceea se demonstrează nevinovăția celui acuzat, nu-i mai interesează nici pe ziariștii angajați și plătiți ca să mențină tirajele cotidianelor, nici..., nici...

...Ce are a face Karl Marx cu toate aceste bătălii de culoare, lupte viscerale pentru putere, în care numai gândul la prezentul şi viitorul României nu-şi găseşte locul? Dacă bolşevicii l-au folosit ca instrument fără să-l citească, iar din deceniile şase-şapte l-au marginalizat evident, referirile la opera lui Marx şi Engels devenind adesea formale, aşa-zişii anticomunişti – ahtiaţi de vânători de vrăjitoare şi posturi cât mai călduţe, influenţă, prestigiu, bani şi tot ce concentrează în magma sa cuvântul *putere*, cu orice preţ puterea – l-au transformat pe Marx fie în ţap ispăşitor, fie într-un cuvânt sinonim cu blasfemia cea mai sordidă. Că unii indivizi de dreapta îşi mai schimbă partidele în funcţie de modificările survenite în topografia instituţională după alegeri, iar cei de stânga procedează la fel, nu mai contează, important e să fii la putere, nu-i aşa?! Aşa încât dreapta în România nu mai e dreapta, iar stânga nu mai poate fi considerată stânga.

În tot acest context al lipsei de măsură, al instaurării unui climat de ură, părtinire, imoralitate, primitivism etic şi civic, în ciuda oportunismelor zilei, în pofida atmosferei de junglă isterică, fără Dumnezeu, cu scara de valori dată peste cap, există, se înţelege, creatori şi comentatori de primă mărime care şi-au păstrat verticalitatea. M-am referit adineauri la câţiva scriitori mari ai literaturii române vii, personalităţi care, prin opera lor, ar onora oricare dintre culturile majore ale lumii: Buzura, Breban, Ţepeneag. O să mă refer şi la un cărturar de prim raft. E vorba, previzibil pentru cei care au citit *Evenimentul...* de pe 15 martie, de Ion Ianoşi. La Ideea Europeană, apropo, e în plină desfăşurare Anul Ion Ianoşi. Ianoşi (Ioan-Maximilian Steinberger) s-a născut într-o familie de evrei unguri, burghezi înstăriţi din Braşov, strămoşii domniei sale venind dinspre Estul Imperiului Austro-Ungar. Familia domnului profesor este deposedată succesiv de toate proprietăţile deţinute: o dată de legionari, în 1942, şi a doua oară, în 1949. Ianoşi a fost exmatriculat din toate şcolile de stat din motive de ordin rasial.

Ion Ianoşi a urmat Cursurile Facultăţii de Litere a Universităţii de la Cluj, a fost repartizat la studii în

Uniunea Sovietică, unde a absolvit, la Sankt-Petersburg, pe atunci Leningrad, Facultatea de Filosofie, devenind primul doctor în filosofie din țară. Predă estetica la Institutul de Teatru și Cinematografie, apoi la Facultatea de Filosofie a Universității. Este numit „instructor al C.C.", de unde izbutește, în cele din urmă, să se transfere. În ediția Ion Ianoși • *80*, alcătuită de subsemnata și de Alexandru Ștefănescu (Editura EuroPress Group, 2008), se precizează, pentru cei care nu sunt la curent, mai multe detalii de ordin biografic, inclusiv faptul că după ce debutează în limba maghiară, Ianoși alege româna ca instrument de exprimare și construiește o splendidă carieră de profesor universitar. Ianoși scrie și citește tot timpul. Formează tineri. Printre studenții domniei sale se numără Gabriel Liiceanu, Mircea Martin, Ileana Mălăncioiu ș.a. Zeci, sute, mii de tineri. Conduce – și în ziua de azi – doctorate. În plină dictatură, când se interzice lectura și comentarea operelor marxiste, fiind cărturar, un erudit pursânge – apropo, România are puțini erudiți egali ai lui Ianoși; de fapt a mai rămas în viață unul singur, și anume: Nicolae Balotă – fiind un cercetător și un comentator, domnia sa citește și scrie despre Marx, așa cum citește și comentează opera lui Nietzsche, în timp ce scrierile acestui eremit de la Sils-Maria sunt interzise. Ianoși a fost marxist, în timp însă a ajuns la concluzia că atașamentele din prima-i tinerețe au avut un caracter iluzoriu. Aidoma unui cărturar veritabil, studiază în continuare și reține esența filosofiei lui Karl Marx, și nu versiunea ei abuzată și ideologizată. Așa cum domnia sa studiază, scrie și reține esența gândirii radicale a lui Nietzsche, de care, spuneam, s-a abuzat la modul criminal.

Am spus și cu alte prilejuri că Ianoși e unul dintre darurile făcute literaturii române. Autor a mai bine de treizeci de cărți, a zeci de prefețe, postfețe, formator de mentalități și de tineri, domnul profesor a semnat câteva monografii substanțiale despre Dostoievski (o capodoperă), Thomas Mann, Tolstoi, Noica. Dacă până la Revoluția din 1989, Ianoși comenta și studia operele lui Marx, Engels, Nietzsche atunci când acești autori erau fie marginalizați (cazul Marx, Engels), fie interzișI (cazul Nietzsche), rămâ-

nând consecvent cu sine însuşi, netrădându-şi vocaţia de cărturar, domnia sa continuă să-i studieze pe aceşti cărturari şi după Revoluţia din Decembrie, iar faptul că a pronunţa numele autorului *Capitalului* este echivalentul unei blasfemii..., în loc să-l intimideze, îl impulsionează să-i îndemne pe tineri să-l citească, să-i cunoască gândirea, tratând-o în contextul secolului al XIX-lea, adică atunci când fusese creată, şi abia apoi, în contextul secolului următor.

Ianoşi vorbeşte despre trecutul său fără inhibiţii. Şi-l asumă. Aşa cum se cuvine. În lumea culturală postdecembristă au fost provocate nu puţine disensiuni, fracturi, stârnindu-se, totodată, zâzanie, ură şi, între altele, atunci când oportunităţile intereselor cotidiene au impus şi această strategie, nu o dată au fost sparte oalele în capul lui Marx (deşi se ştie că pe vremuri se cita frecvent din operele ilustrului gânditor, întrucât aşa se cuvenea atunci). În aceste circumstanţe, Ianoşi continuă să fie ceea ce a fost dintotdeauna: un cărturar, un om de litere care scrie, citeşte, sprijină apariţia unor cărţi (pe vremuri, a luptat pentru publicarea unor cărţi neagreate de regim, scoţând din ghearele cenzurii *Drumul la zid* de Nicolae Breban, *Jurnalul de la Păltiniş* şi *Epistolar* de G. Liiceanu, *Minima moralia* de Andrei Pleşu, precum şi alte, nu puţine cărţi, inclusiv unele din cele semnate de C. Noica), publică cu ritmicitate, inclusiv studii despre Marx, rămânând o personalitate echilibrată, verticală: „Ianoşi este un om pentru care problema morală există, iar faptul acesta îl aşează într-o postură extrem de fecundă şi de necesară, de mediator. Într-o lume care devine tot mai conflictuală, uneori în mod stupid, cu totul superficial şi aberant, Ion Ianoşi cred că ne dă o lecţie de economie de conflict. Văd în această lecţie şi în persoana lui un model de seninătate, de sinceritate intelectuală, de europenitate." (Mircea Martin)

Nicolae Breban, un creator de prim rang, la opinia căruia ţin, consideră că „Ianoşi e viu, atent şi emoţionat de orice problemă de parcă acum abia ar intra, aplecându-se uşor, sub înaltul portic al Cunoaşterii. Curios, profesând acea «dublă» curiozitate, rară azi – faţă de «problemă», dar şi faţă de cel ce o ridică. Faţă de Fiinţă. Cultura română se poate felicita, în zilele şi anii noştri un pic buimaci, unde

Nordul valorilor pare a se fi rătăcit undeva, în alte secole sau pe alte continente, că posedă un cercetător, un profesor şi un ins capabil de o asemenea cuprindere a unor platforme culturale atât de auguste şi, aparent, contradictorii. Unul din puţinii supravieţuitori ai acelei Mitteleuropa sapienţiale, acei îndrăgostiţi «fără pricină» de misterele artei şi ale gândului, unul dintre acei, rari azi şi în Europa, ce păşesc uşor peste graniţe istorice şi mentale, rigide pentru atâţia, cu o graţie, cu o uşurinţă ce ne poate înşela asupra acelui «depozit» afund de suferinţă şi travaliu, de tenacitate unică pe care numai prezenţa unui «ideal» poate s-o explice. Iată unde putem găsi Idealul sau Modelul, dezorientaţi nu rareori de propriile noastre ezitări şi eşecuri."

Fiind un om al cărţii, un om de litere, o autoritate în materie de filosofie, de istorie a mentalităţilor, o autoritate recunoscută de mai bine de o jumătate de secol, domnul Profesor Ianoşi intervine în arena publică atunci când găseşte de cuviinţă, cum a făcut şi relativ recent, apărându-l, de astă dată, pe Karl Marx: „Au fost reluate vechile injurii la adresa lui Marx. Schema îmi e cunoscută până la saţietate, de ani şi ani.

Premisa întâi: nu îi plăcea să se spele (şi despre Eminescu s-a spus, cu tăinuită satisfacţie, că era murdar), de aceea şi avea furunculoză, îl chinuiau hemoroizii, s-a încurcat cu slujnica familiei, i-a trântit un copil, pe care nu l-a recunoscut şi nici n-a vrut să-l vadă măcar, i-a transferat lui Engels îndatorirea adopţiunii, după cum tot de el s-a lăsat întreţinut toată viaţa; îi convenea să toarne copii legali, nu să le asigure şi întreţinerea, a fost permanent un trântor, întreţinut de prieten, servit de biata lui soţie, vai!, fiică de aristocraţi; pe scurt, viaţa privată i-a caracterizat-o mizeria trupească şi morală.

Premisa a doua: scria, într-o proză indigestă, numai lucruri infame, pamflete violente, în care ataca pe oricine, inclusiv pe apropiaţii lui de ieri, în care mai cu seamă chema la violenţă, la răsturnarea ordinii de drept; batjocorea tot ce e sfânt – familie, proprietate, guvernare, stat; jinduia după dictatură, şi nu numai a proletariatului – pe care nici nu-l cunoştea – ci şi a sa proprie, voia mereu şefia, voia ca el să dicteze în banda de nelegiuiţi pe care o crease; aşa-zi-

sa știință cu care umpluse atâtea volume o folosea pentru propria sa înălțare și înstăpânire; așadar, scrierile lui nu valorează nici cât o ceapă degerată.

Concluzia: a fost o nulitate haină, nu și-a legat numele decât de șirul totalitarismelor care i-au urmat întocmai aberațiile, a fost cel mai diabolic rău întruchipat al istoriei, pe care, din fericire, lumea a ajuns să-l ignore, căci, în cel mai bun caz, tot ceea ce merită e să fi fost dat uitării.

De neînțeles rămâne ignorarea în Occident a acestor filipici autohtone nesățioase. Cum de nu pricep caracterul lor irefutabil atâția germani, francezi, italieni, spanioli, portughezi, englezi, americani? De ce se încăpățânează o sumedenie de universități vest-europene și nord-americane să asigure permanente cursuri ori ilustre cicluri de prelegeri despre concepția sa? Pentru ce îi publică *Opere, Opere alese, Opere complete* atâtea edituri și institute prestigioase: Gallimard (și încă în seria Pléiade), PUF sau Fayard, Penguin Books, Macmillan, Oxford University Press și Cambridge University Press? Ce rost a avut să preia seria MEGA (Marx Engels Gesamtausgabe, Ediția completă Marx-Engels) Institutul internațional de istorie socială din Amsterdam, locul unde sunt păstrate manuscrisele originale ale celor doi, proiectate să completeze inițialele 45 de volume berlineze până la totalul de 133?! Cum putea Terrell Carver să editeze în 1991, și tocmai în seria The Cambridge Companion, consacrată marilor gânditori ai lumii, studiile *Marx*, cu reeditări în SUA în 1992, 1994, 1995, 1996, 1997, 1999, apoi în deceniul următor, în timp ce elitele noastre intelectuale au dezavuat mereu orice tentativă de a-i consacra vreun studiu? Și cum de a publicat Jacques Attali biografia *Karl Marx ou l'esprit du monde*, în anul de grație 2005, când publiciștii noștri erau deja edificați pe deplin asupra inexistenței și găunoșeniei acestui «spirit»? Attali însă, deși precizează, de la început, că nici n-a fost vreodată «marxist», nici n-a cunoscut, până târziu, opera lui Marx, totuși, după ce l-a înțeles, acesta nu «m-a părăsit vreodată», «m-a fascinat prin precizia gândirii sale, forța dialecticii lui, puterea raționamentului său, limpezimea analizelor lui, ferocitatea criticilor sale, umorul trăsăturilor lui, claritatea conceptelor sale», iar acum caută să

«conştientizeze extrema actualitate a acestui destin extraordinar, privit în toate contradicţiile lui» şi să pătrundă felul cum, «caricaturizând idealul său, au fost edificate unele dintre cele mai rele dictaturi din secolul trecut». Iar toate astea într-un tom de peste 500 de pagini, cu o imensă bibliografie finală (ca şi studiile din volumul lui Carver), aşezat după apariţie la loc de frunte pe rafturile şi în vitrinele librăriilor pariziene, cu o publicitate pe măsură, în presa franceză. Oare occidentalii ăştia chiar nu pricep că a fost un criminal?!"

Dar ce, vorba parafrazată a celebrei anecdote, Bucureştiul e Londra? Ce, Bucureştiul e Parisul?

În continuare, voi reproduce comentariile (mai puţin intervenţiile ziaristului care realizează un miniinterviu ad-hoc pare-se) dlui Mircea Mihăieş, intitulate *Pe Marx îl citesc proştii*: „Faptul că unul dintre marxisto-staliniştii de anvergură ai României anilor 50-60 (e vorba despre Ion Ianoşi) a devenit un reper moral pentru intelectualii recenţi spune totul. Fundaţia Ideea Europeană [denumirea corectă: Fundaţia Culturală Ideea Europeană – n. red.] a mers cu demenţa atât de departe, încât a decretat anul 2008 «Anul Ion Ianoşi». Ce-ar mai fi de spus? Pe când «deceniul Ceauşescu»?" La întrebarea ziaristului „Mai e Marx o lectură valabilă azi?", dl Mihăieş răspunde că pe „bătrânul Karl" îl citesc „frustraţii, resentimentarii, proştii" (sic). Faptul că domnul profesor Ion Ianoşi n-a fost vreodată, nu este şi nici nu-va fi, în visele cele mai împânzite de coşmaruri ale dlui Mihăieş, „marxisto-stalinist" e cunoscut cu asupra de măsură. Am demonstrat şi noi, în rândurile de mai sus. Şi repet, deşi a exercitat funcţia de „instructor în C.C." – perioadă asumată de către domnul Ianoşi – domnia sa n-a făcut niciodată nimănui vreun rău.

Am citit şi recitit articolaşul dlui Mihăieş, întrebându-mă: de unde atâta ură, de unde atâta înverşunare în publicistica unui comentator echilibrat, bine informat, vădind un spirit analitic fin atunci când se menţine în aria strictă a meseriei sale, de istoric şi critic literar?! Apoi, citind celelalte calificative... am încercat să definesc Fundaţia Culturală Ideea Europeană. Ce este, ce reprezin-

tă această instituție înființată acum cinci ani? Fundația Culturală Ideea Europeană editează lună de lună revista *Contemporanul. Ideea Europeană*, condusă de romancierul Nicolae Breban. Cu un sprijin infim, de 10-15%, din partea statului. Iar în acest an, cu nici un sprijin din partea Uniunii Scriitorilor, la președinția căreia se află, după cum se știe, N. Manolescu, care, sub protecția lui G. Ivaşcu, a debutat pe vremuri în paginile revistei *Contemporanul.* Tot sub cupola Fundației noastre se află Editura Ideea Europeană. O instituție de cultură se definește prin faptele sale și, în primul rând, prin calitatea colaboratorilor săi. Faptele noastre? Sunt cele circa două sute de cărți publicate în Colecțiile Biblioteca Ideea Europeană, Poesis, Dicționare & Enciclopedii, Istorie & Teorie & Critică literară, Colecția 100, Capodopere etc., turneele naționale și internaționale, conferințele, lansările, dezbaterile, lecturile publice... Dacă aveți nevoie de mai multe detalii, în această ordine de idei, intrați pe www.ideeaeuropeana.ro. Între colaboratorii noştri se află Matei Călinescu şi Ion Vianu, S. Damian şi Ana Blandiana, Augustin Buzura, Leon Volovici, Irina Petraş, Ştefan Borbély, Ion Vartic, Norman Manea, Alex Ştefănescu, Nicolae Manolescu, Angela Marinescu, Alexandru Ecovoiu, Gabriel Dimisianu, Radu Cosaşu, D.R. Popescu, Silviu Lupescu, Dumitru Țepeneag, Alain Paruit, Basarab Nicolescu, Nicolae Balotă, Paolo Ruffili, Edgar Reichmann, Gheorghe Săsărman...

Să continui enumerarea, dle Mihăieş?

Să înțelegem, din textul dlui Mihăieş, că unii dintre colaboratorii Fundației Culturale Ideea Europeană sunt... „intelectuali recenți"? Mai recenți ca dvs., dle Mihăieş?

Să înțelegem că Fundația Culturală Ideea Europeană (instituție care, spuncam, ca orice instituție culturală din țară, din lume, se definește prin faptele sale culturale, prin colaboratorii săi), declarând anul 2008 Anul Ion Ianoşi, s-a arătat a fi... dementă?

„Pe când «deceniul Ceaușescu»?"...

Căruia dintre colaboratorii noştri i-ați adresat această întrebare? Lui Nicolae Breban? Lui Dumitru Țepeneag? Anei Blandiana? Lui Ion Ianoşi? Poate lui Norman Manea? Sau lui Leon Volovici? Sau... dvs. înșivă? Și dvs., dle

Mihăieş, aţi publicat în paginile revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*. E adevărat, înainte de a accede la putere grupul din care faceţi parte.

Ca să vezi, ce feste mai joacă... oportunismul! Şi dacă ne gândim că deţineţi o funcţie publică, cea de vice-preşedinte al Institutului Cultural Român, menirea căruia e să contribuie la propagarea culturii române în străinătate..., şi nu mai puţin în ţară... Ce imagine a culturii române creaţi şi propagaţi dvs.? Oare declaraţiile dvs. publice, o parte din publicistica dvs. scrisă într-un limbaj suburban, alegându-şi ca ţinte personalităţi de prim rang ale acestei ţări (şi denotând, nu-i aşa?, o enormă, afundă frustrare) nu intră în contradicţie cu deontologia profesională? Nici cu codul civil când proliferaţi calomnii, aceleaşi şi aceleaşi calomnii?... Evident exceptăm cazurile în care, de la înălţimea funcţiei dvs. publice, sunteţi preocupat în unele tablete publicistice de tratarea unor teme stringente, cum e, bunăoară, situaţia financiară precară a unor scriitori. De situaţia lor pecuniară din cale afară de precară fiind vinovat – se putea altfel? – iar şi iar, acelaşi, ah, odiosul Marx... Cum de gazarea la Auschwitz a milioane de evrei este vinovat, e în afara oricărei îndoieli, nimeni altul decât Nietzsche...

Spuneam şi alte dăţi: absurdul, pe malurile Dâmboviţei, se simte la el acasă. Iar în biroul dlui Mihăieş de la Institutul Cultural Român, ca niciodată, absurdul prosperă, laolaltă cu calomnia, atacurile la persoană, atacurile la adresa unor instituţii de un real prestigiu care încearcă – şi izbutesc prin eforturi de care dvs., dle Mihăieş, de la înălţimea înaltei dvs. funcţii, nu aveţi habar – să publice cât mai mulţi scriitori de valoare, să propage – oriunde ajung – literatura română. Rău cunoscută şi rău tratată în ţara ei. Necunoscută şi calomniată în străinătate. De dl Liiceanu, de pildă, care acum câţiva ani, la o masă rotundă, organizată în cadrul Salonului de Carte de la Paris, le explica ziariştilor, editorilor francezi că literatura română este mediocră şi nu merită atenţia domniilor lor. Evident că literatura română ar fi fost mediocră, dacă ar fi început şi s-ar fi oprit la jurnalele dlui Liiceanu sau la publicistica dvs., dle Mihăieş.

À bon entendeur, salut!

Sunt invitată pentru o conferință și un recital la Liceul internațional de informatică din București. Greșesc drumul și fac o plimbare de vreo patruzeci de minute. Mă bucur că am ieșit mai devreme. Liceul e în curtea unei alte instituții de învățământ. Sunt așteptată. Intru într-un miniamfiteatru. Două profesoare. Circa patruzeci de elevi din clasele superioare (a zecea?, a unsprezecea?). Vorbesc despre literatura mea. Despre poezie. Despre Ideea Europeană, *Contemporanul* și EuroPress Group. Apoi, despre Delphi. Citesc poemul meu, *Omphalos,* iar pe urmă câteva poeme scurte. Mi se adresează întrebări, unele incitante, provocatoare. Răspund. Îi fac pe unii dintre elevi de câteva ori să râdă. La sfârșit, recit poemul blagian, *Greierușa,* iubit de membrii tribului Conte. E o atmosferă caldă, ușor complice. Profesoara, Roxana Maxim, îmi spune după încheierea întrunirii că a tremurat puțin: e una dintre cele mai dificile clase, iar câțiva elevi sunt turbulenți. A, da? N-am observat. Am tremurat și eu, experiența și buna cunoaștere a firii mele însă mă fac să mă stăpânesc. Sentimentul că am câștigat noi prieteni ai literaturii, ai Cărții, mă face să mă bucur și să promit că voi încerca să revin aici, dacă, se înțelege, voi mai fi invitată.

Am ieșit afară. Era un soare violent, de primăvară. Mirosea a zambile pretutindeni și a poem nenăscut încă.

Să exiști în intimitatea atroce a focului lăuntric, ceas de ceas, clipa de clipă aproape: față în față cu Dumnezeu. Cum, Domine, atunci, să nu-ți ardă ochii, să nu fii pândit de pericolul cecității?!

Totul se plătește. Totul se plătește, repeți; și-ți dă ghes un soi de fericire disperată, senină și otrăvită în egală măsură. Peste care se lasă întrebarea, firește, retorică: de ce ai fost ales tu, și nu altcineva?

A te simți ales să duci la capăt o misiune; a trata ipostaza de ales ca o datorie, o ipostază care îți solicită un uriaș orgoliu, responsabilitate, servitute, prilej de înzidire în Vocația ta.

29 martie 2008. Afară un cer imperial, înalt, senin, subțire. Totul în jur se configurează ca o promisiune a unui destin atipic, unic, major, și, totodată, ca o obligație de a fi la nivelul acestei promisiuni. Nimic mai grav – așa văd eu lucrurile uneori – decât să-ți trădezi vocația, să tragi pe sfoară Parcele, să înșeli speranța zecilor de generații care au investit în tine har, speranță, dorința disperată de a fi exprimate, de a fi prin tine...

Totul e atât de simplu. Dar ce grea, Domine, poate fi simplitatea!

Acum circa o lună am terminat *Casa din întuneric.* L-am recitit, nu rareori, surprinsă de faptul că e curat, am făcut puține, extrem de puține intervenții, corecturi, redactări etc. Și odată pus la punct romanul, am început altul – amintindu-mi subiectul care a crescut fulgurant, a irumpt în mintea mea, în vreme ce scriam la *Casa din întuneric* – *Cercul sălbatic.* Da. Sintagma există în romanul precedent. *Cercul sălbatic*, da, există în mine; deja mă bântuie personajele lui, în sufletul meu se desfășoară spectacole, bătălii pentru noul roman. Eu numai trebuie să aștept ca totul să ajungă pe o culme, paharul să fie plin. Abia atunci mă voi așeza temeinic la masa de scris, mai exact, în fața laptopului meu, un *Siemens,* cu care, iată, am o relație aproape senzuală. Dorința teribilă de a scrie stă înfiptă în mine tot timpul, crește, se învolbură, tensiunea se acumulează. Să aștept. Timpul să treacă. Lucrurile să se așeze astfel, încât să nu mai pot să nu scriu. Atunci va veni ceasul.

Cum să nu iubești, să nu guști fără să te saturi, liniștea iscată din muzica lui Beethov? Ce răsfăț, ce lux... să fii atât de aproape de el, de miezul ființei tale! Să fii tu însuți ceas de ceas, clipă de clipă: o prefigurare a unui destin în sensul vehiculat de marii romantici.

Altădată te taxai pentru fiecare stângăcie, gafă, eroare, pentru felul acela sufocant (uneori) de a fi așa cum ești: împiedicat, o belea cât casa, o pacoste la casa omului, distrat, pierdut etc. Or, uitându-te cu atenție la ceea ce ești,

contemplându-te, câteodată – din miezul ranchiunei – nu ai cum să nu remarci că totul e împlinire, totul e binecuvântare. Totul se întoarce în favoarea ta şi te sileşte să fii, să rămâi la fel: ferecat în esenţe.

Să stai nemişcat la poalele zilei, mare copil pierdut, bucuros că, nu se ştie din ce motive, maturitatea întârzie să vină; să stai gură-cască la splendoarea de zi ce se stinge sub ochii tăi, atent, cu sufletul încordat la tot ce mişcă, respiră, nu pentru că ar fi vorba de tine, Doamne fereşte. Bucuros, mereu bucuros şi ferecat într-un soi ciudat de întoarsă în sineşi luare aminte, să te uiţi, nemaimirându-te de propria mirare, la cerul imens şi la arborii enormi, la iarba deasă şi la freziile ce-au explodat în cetate, la lalelele şi oamenii văzuţi brusc din alt unghi... Să constaţi excedat că, între timp, voinţa ta *a deviat*. Exişti într-un soi de *ciudată realitate deviată*. Să nu încetezi să te minunezi în faţa spectacolului viu, răvăşitor de viu al existenţei, în albia strălucită, disperată a căreia eşti, mai eşti îngăduit.

Cui să-i mulţumeşti pentru toate aceste daruri?

Să vezi totul ca pentru prima şi pentru ultima dată; obişnuindu-te, să nu te obişnuieşti cu spaţiul tău invadat de intimitatea fiinţei tale, locuite de foamea stranie, oh, atât de stranie, de a fi, a fi tu însuţi, mulţumindu-le arborilor, soarelui, cerului, ierbii şi freziilor, câinilor şi felinei încolăcite în imediata ta vecinătate: complici intimi, prieteni, tot atâtea prilejuri de a te reaşeza în matca esenţelor.

Ce uriaşă, Domine, este viaţa, viaţa la poalele căreia stau şi privesc şi văd şi ascult şi aud şi descriu şi nu mă mai satur. Şi nu mă mai satur. Ca şi când, mistuită de sete, aş bea dintr-o fântână, aş bea, aş bea apa răcoroasă şi bună şi rece, fără să mă mai satur... Din contră, pe măsură ce sorb din licoarea divină, mi se face din ce în ce mai sete.

Îţi mulţumesc, Doamne.

Nu. Nici azi, nici mâine, pentru nimic în lume, nu voi ieşi... în *cealaltă realitate*.

Aprilie 2008. Revenirea la Iaşi – în cadrul proiectului Fundaţiei Culturale Idcea Europeană „Cultura şi litera-

tura română în contextul relațiilor româno-basarabene", derulat cu sprijinul Ministerului Culturii şi Cultelor – ne prilejuieşte reîntoarcerea în matca vie a culturii române moderne, temelia căreia a fost pusă, după cum se ştie, de grupul adunat în jurul Junimii, pe de o parte, iar pe de altă parte, reîntâlnirea cu vechii noştri prieteni, colaboratori apropiați şi parteneri, cum sunt, de pildă, Lucian Vasiliu, poet, ctitor de instituții de cultură, director al revistei *Dacia literară*, Cassian Maria Spiridon, poet, eseist, director al revistei *Convorbiri literare*, criticul şi istoricul literar Dan Mănucă, Magda şi Petru Ursache, Valeriu Stancu, director al revistei *Cronica*. Sala „N. Bălcescu" este arhiplină. Am fost aşteptați. De astă dată, am venit la Iaşi, aducând cu noi cărți editate de Ideea Europeană · EuroPress · *Contemporanul* – publicație de veche tradiție, înființată la 1881 de grupul Nădejde şi, cu subtitlul *Ideea Europeană*, condusă de romancierul Nicolae Breban din 1990. Atmosferă agreabilă. Încinsă. De primăvară. Clopoțelul junimist anunță începerea dezbaterilor într-o atmosferă istorică; în curtea Casei Pogor, unde se află sala în care am ținut conferința, regăsisem nu fără emoție monumentele ctitorilor culturii române moderne: Creangă, Alecsandri, Pogor, Maiorescu, Eminescu...

Prietenul şi excelentul moderator Lucian Vasiliu e, ca de obicei, la timonă. L-am urmărit moderând nu puține dispute, conferințe, polemici. Lucian e un diplomat de meserie, posedă arta de a atenua tensiuni, de a evita exploziile... Aşa cum a reuşit şi de data aceasta, tema dezbaterii fiind de o maximă actualitate, cu atât mai mult cu cât subiectul „relațiilor româno-basarabene" a fost neglijat ani de-a rândul, fiind considerat dacă nu unul „delicat", în chip evident, nu rareori, aproape de prost gust. Tema incitantă cu de la sine putere a căpătat, spre surprinderea mea, o tentă explozivă şi fiindcă era abordată, între alții, de un individ născut şi format... „sub ruşi", pe când Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, actuala Republica Moldova, Moldova de dincolo de Prut cum prefer să-i spun, făcea parte din Imperiul Rus, mai exact, din Imperiul Sovietic. În mod evident, pe unii invitați i-am dezamăgit, întrucât nu sunt, nici pe departe, o adeptă a lamentații-

lor. Din contră. Am comparat ce anume fac ruşii, actualul Imperiul Rus – care nu este, evident, o putere de neglijat – în sensul menţinerii ariei sale de influenţă în marginile teritoriului său, nuanţând mereu, diferenţiind politica statului rus şi cultura rusă – o cultură uriaşă, cunoscută pe tot mapamondul, sau, cu vorbele (referitoare la literatura rusă) unuia dintre personajele date de iubitul în tribul Ideea Europeană Thomas Mann, „literatura sfântă", şi ce anume întreprindem noi, românii. Diferenţa este izbitoare. Investiţiile ruşilor în Basarabia sunt incomparabile cu cele ale statului român. Pretutindeni, oriunde te întorci, în chioşcuri, librării vezi preponderent reviste, ziare ruseşti; *Komsomoliskaia pravda, Pravda, Literaturnaia gazeta,* marile cotidiene apar la aceeaşi oră matinală în marile oraşe ruseşti şi concomitent în fostele Republici, astfel încât la prima oră poţi achiziţiona *Pravda,* bunăoară, apărută la Moscova, Sankt Petersburg şi Chişinău, Cahul... Nu la fel stă situaţia cu presa şi cartea românească. Nici pe departe. Nicăieri n-am găsit *Contemporanul. Ideea Europeană, Adevărul, Ziua, România literară...,* iar cărţile româneşti apărute recent există exclusiv la câteva librării cunoscute de împătimiţii de cultură.

Am menţionat la toate întrevederile, conferinţele, lansările de carte, discuţiile, polemicile organizate la Iaşi, Chişinău, Cahul, Văleni că hotarul existent între Republica Moldova şi România – stat membru al Uniunii Europene – va deveni mai lax, se va transforma într-o formalitate numai în cazul în care statul român va investi în exportul culturii române, în propagarea literaturii române vii în Basarabia. Trebuie organizate turnee, lecturi publice, trebuie făcute donaţii de carte masive, donaţii de reviste de cultură etc. etc. Trebuie. Trebuie. Trebuie. Evident că trebuie elaborată o strategie la nivel de stat şi în acest sens.

Dar...

Până statul român se va întoarce cu faţa spre cultura sa, o cultură – voi repeta acest adevăr până voi închide ochii – majoră, este obligaţia morală a instituţiilor de cultură româneşti (edituri, fundaţii, asociaţii non-profit etc.) să facă proiecte şi să organizeze turnee, recitaluri în Moldova de dincolo de Prut, să facă donaţii de carte şi reviste. Ne-a

replicat cineva în timpul Conferinței de la Iași că s-a dus foarte multă carte în Basarabia și că zeci, sute de tomuri... în valoare de zeci de milioane au fost... furate. Să se ducă, da, carte în valoare de miliarde de lei și să fie furată, am replicat. Să se ducă în Basarabia cât mai multă carte și să fie distribuită în sălile unde se țin conferințele, întâlnirile cu scriitorii români. Apoi, în altă ordine de idei, pe cine să deranjeze un tânăr care, neavând o carte la care visează... o „ia cu împrumut"?

Foamea de litera scrisă, foamea de carte m-a urmărit peste tot unde am fost: și la Chișinău, și la Cahul, și la Văleni. La Uniunea Scriitorilor din Moldova, președintele acestei instituții, domnul acad. Mihai Cimpoi, se uita semiamuzat cum se împărțeau cărțile și revistele. Eram bucuroși de comentariile care vizau calitatea volumelor editate sub egida Ideea Europeană și EuroPress. Primii care s-au „înfruptat" din titlurile aduse de noi au fost poeții Valeriu Matei și Arcadie Suceveanu, publicistul și prozatorul Vlad Zbârciog. Am izbutit să le surprind, cu aparatul nostru fotografic, bucuria literei scrise. Împlinirea.

O senzație de împlinire am avut-o și la Liceul teoretic româno-francez „Gheorghe Asachi" din Chișinău – unde a fost organizată, în amfiteatrul școlii vechi, o întrevedere cu lectorii și profesorii – absolvit de mine acum douăzeci și patru de ani, numărați de doamna Elizabeta Onu, directoare a liceului pe când îmi făceam și eu și Andy (Andrei Potlog) studiile la această veche și prestigioasă instituție înființată la 1864; pe atunci, apropo, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Liceul „Gheorghe Asachi" de astăzi era un Gimnaziu de Fete. Bucuria de a vedea amfiteatrul din sediul vechi al Liceului arhiplin... ne-a luminat, ne-a minunat așa cum se cuvine. Am revăzut profesorii noștri de altădată: Elizabeta Onu, Boris Volosatîi (actualul director al acestei prestigioase instituții de învățământ mediu). Le-am vorbit elevilor din clasele superioare despre pepiniera de elită care a fost și rămâne a fi Liceul teoretic româno-francez „Gh. Asachi", scriitor basorelieful căruia e așezat la intrarea în incinta impunătoarei clădiri din centrul capitalei, în preajma ei aflându-se o frumoasă biserică albastră,

unde pe când eram studentă la Universitatea de Stat din Moldova ni s-a predat un curs de... ateism. Maria Kotenko, mătuşa noastră care ne-a crescut – o mare doamnă, de o căldură vie – ne-a mărturisit amuzată, după conferinţă, că, ascultându-ne, s-a simţit şi ea, pentru câteva clipe, elevă. Natalia Bulat, doamna director-adjunct, o tânără energică, plină de viaţă, ne-a bombardat cu întrebări. Absenţa profesoarei mele de literatură, doamna Ana Cheibaş, căreia îi datorez nu puţin, m-a făcut să sufăr.

Apropo, Chişinăul s-a schimbat. S-a schimbat enorm. Spre bine. Clădirile impunătoare, uriaşe, multe dintre acestea construite în ultimii cincisprezece ani, bulevardele devenite parcă şi mai mari, arborii, abundenţa de verdeaţă, de flori m-au făcut nu o dată să mă minunez, stând faţă către faţă cu oraşul copilăriei, adolescenţei şi-al primei mele tinereţi. N-am recunoscut decât cu o reală dificultate strada unde am copilărit şi unde în locul casei la curte (o clădire veche, de la finele secolului al XIX-lea) – reşedinţa familiei mele – am găsit două vile somptuoase, care făceau curtea – în care pe vremuri am silabisit primele cuvinte – de nerecunoscut. Aşa cum n-am identificat decât după ezitări emoţionante bulevardul, curtea şi clădirea unde am făcut câţiva ani de pian la o şcoală privată, parcul unde ieşeam serile. Mestecenii, plopii, salcâmii sunt enormi... Enormi. M-aş fi rătăcit lesne şi-n cimitirul-urbe, unde obişnuiam să ne plimbăm cu Semion, Tatăl meu, care şi-a găsit aici, acum unsprezece ani, locul de odihnă veşnică. Pentru că... şi aici au crescut arborii de liliac, mestecenii, iar invazia de flori (zambile, violete, lalele mov, lalele de un roşu închis, lalele negre, narcise, roze, imortele ş.a.) seamănă răvăşitor cu cea din romanul *Marile jocuri* sau dintr-un alt roman al meu, *Casa din întuneric*, unde descriu detaliat uriaşul oraş al morţii, în care mă retrăgeam împreună cu părintele meu, făcând îndelungi plimbări peripatetice. O urbe-legendă cel puţin pentru mine. Poate de aici atracţia faţă de cimitire, faţă de locurile retrase, liniştite, populate exclusiv de morţii noştri dragi – terifiant de vii pentru noi – de flori, arbori, privighetori şi cuci.

Drumul spre Cahul ne-a impresionat prin... sărăcia lucie. Am trecut şi pe teritoriul aşa-zisului stat găgăuz, abţinându-ne să vorbim româneşte, pentru a evita exploziile de ostilitate din partea băştinaşilor (de o asemenea explozie am avut parte la intrarea pe teritoriul actual al Basarabiei, la vama „moldovenească", ceea ce ne-a făcut de îndată să recurgem la limba rusă). Este uimitor cum o palmă de pământ care asigura o bună parte din Uniunea Sovietică cu vinuri, brânzeturi, fructe, legume, carne, o palmă de pământ de o bogăţie, pe timpuri, impresionantă... s-a transformat, sub ochii noştri, răstimp de nici două decenii..., într-un ţinut al unei sărăcii strigătoare la cer.

Impunătoarea clădire a Universităţii din Cahul, grădina de flori, arbori, conifere, bine întreţinută, atmosfera dominantă între pereţii alma mater, ne-a atenuat oarecum şocul avut pe drum (apropo, drumurile naţionale, şoselele, străzile, inclusiv cele ale capitalei, sunt destul de proaste, pe anumite porţiuni cvasiimpracticabile), ca să-l readucă în actualitatea duhului de cum am luat direcţia satului Văleni. Nici un indicator. Nimic. Nu rareori, am bâjbâit. GPS-ul nu funcţionează decât pe teritoriul actualei Uniuni Europene.

La Şcoala din Văleni eram aşteptaţi de o sală arhiplină, de circa o sută cincizeci de elevi. Profesorii de literatura română, Veronica Petrenco, Elena Boeru, bibliotecara Galina Zgherea, directorul şcolii Tudor Murjac – o personalitate energică, plină de tact – fermecându-ne cu toţii, căci vorbesc o limbă română dulce, curată, ne-au invitat insistent să revenim cu cărţi, reviste şi conferinţe. O singură informaţie şi anume: Biblioteca Şcolii din Văleni conţine circa 14.000 de volume de carte, din care circa 90 la sută sunt volume în chirilice ne-a convins, fără comentarii, să promitem că vom reveni în mod sigur. Căldura, atenţia, braţul de lalele cu care ne-am trezit... Lalele, cărora şi acum, în timp ce scriu aceste rânduri, le simt mirosul ascuţit, pătrunzător, viu.

Pretutindeni, spuneam, am remarcat *foamea de carte.*

Pretutindeni am vorbit despre Fundația Culturală Ideea Europeană. Despre *Contemporanul*. Despre Asociația EuroPress. Despre Proiectele noastre care își propun – într-un context de falsă tranziție, în care domină modele false (fotbaliști, politicieni improvizați peste noapte, fotomodele), marasmul, țopenia, vulgaritatea – să aducă în prim-plan modele reale, modele de prim nivel. Despre aceste proiecte, ce-au depășit de mult stadiul de vise, vii și perspicace fantasme, vorbesc seriile noastre de autori: Tolstoi, Dostoievski, Rilke, Țvetaieva, Pasternak, Goethe, Nietzsche, Bacovia, Ianoși, Breban, Balotă, Cioran. Despre aceste proiecte care vor continua – în mod cert – vorbesc cărțile scriitorilor publicați de noi: Irina Petraș, Ștefan Borbély, Paul Aretzu, Leon Volovici, Ovidiu Pecican, Marian Victor Buciu, Mircea A. Diaconu, Cassian Maria Spiridon, Ionel Necula, Liviu Antonesei, S. Damian, Diana Adamek, Bogdan Mihai Dascălu, Răzvan Voncu etc. Colecțiile noastre: Biblioteca Ideea Europeană, Poesis, Roman · Fiction, Istorie, Istorie · Religie etc.

Proiectele noastre, de bună seamă, ar rămâne ficțiune pură fără maeștrii Nicolae Breban și Ion Ianoși. Fără marea traducătoare Janina Ianoși. Fără echipa Ideea Europeană & EuroPress: Alexandru Ștefănescu, director proiecte, Alina Alexandra Preda, director imagine, Adrian Ionuț Preda, Claudiu Moloci, directori distribuție, Mihaela David, ministrul finanțelor de la Ideea Europeană.

La Ideea Europeană continuă cu succes Anul Ion Ianoși.

Pe întinderea celor cinci zile cât am stat la Cluj (15-20 aprilie), am pendulat între un soare bezmetic și ploi aproape torențiale care-i provocau, uneori, accese de melancolie lui Vladimir Epstein, absolvent al Facultății de Filosofie, un mare luptător pentru cultură, părintele spiritual al celui mai longeviv Târg de Carte românesc, Gaudeamus, desfășurat, de data aceasta, la Cluj, după ce echipa acestei prestigioase instituții naționale a „poposit" cu standuri de carte la Sibiu și Craiova. Ediția Cluj, a IX-a, a acestui Salon de Carte a fost organizată într-un enorm cort situat

în imediata proximitate a Catedralei Sf. Mihail. Umezeala datorată ploii le-a dat bătăi de cap unora dintre expozanți, care, grăbiți, prea grăbiți, s-au retras, regretând, în mod cert, mai târziu gestul altminteri nejustificat, deoarece organizatorii s-au dat peste cap pentru ca totul să funcționeze ireproșabil, iar Gaudeamus să se desfășoare la un nivel familiar deja editurilor care expun carte și revistă sub sigla acestei instituții. Mascota de lux a echipei Gaudeamus, poetul Paul Daian, este prezent la datorie, înviorând atmosfera sau, după caz, detensionând-o. Ce-i drept, e fără pasărea sa de companie, celebrul cocoș, lăsat acasă, la București.

Vorbim despre Cluj. Clujul nostru de litere. Capitala istorică și culturală a Transilvaniei. Klausenburg. Unul dintre cele mai frumoase orașe ale României. Stăm în fața Catedralei Sfântului Mihail. E soare. Un soare bubuitor. Paul încearcă să vadă Clujul cu ochii tatălui său, pe care cel de-al doilea război mondial l-a prins aici, și se simte vinovat în fața stâlpului existenței sale, fiindcă a murit tânăr. Mai tânăr decât este el, fiul, acum.

Gaudeamus a adunat lume bună. Liviu Malița. Carmen Vlad. Gabriela Lungu. Rodica Marian. Ion Simuț. Andrei Simuț. Vasile Voia. Diana Adamek, unul dintre îngerii noștri păzitori. Ion Mureșan, marele poet, fidel, ca un demon subtil și ambiguu, obsesiilor majore, copilăros, iremediabil copilăros, întrebându-l cam la fiecare două ore pe romancierul Nicolae Breban:

– Maestre, și totuși, ce e cu *proștii* lui Rebreanu?

Ion Vartic, ajuns la Târg între două repetiții, cumpără volumul de proze semnat de Bianca Balotă. Dora Pavel e uimită ce bune sunt titlurile editate de Ideea Europeană & EuroPress. Și coperțile frumoase. Emil Boc deschide Târgul și surâde visător provocării lansate de romancierul Breban, care-i urează omului politic să lanseze la următoarea ediție o carte. Care dintre politicieni nu-și dorește să devină scriitor? Irina Petraș, un ferment extrem de viu al Clujului de Litere, „omul providențial" – cu vorbele lui Ștefan Borbély – al Asociației Scriitorilor din Cluj, se referă la viața culturală a Ardealului, concentrată oarecum în această urbe de o frumusețe copleșitoare. În diminea-

ța zilei de vineri vom trece pe la sediul Asociației. Pereții acoperiți cu portretele marilor scriitori ai Ardealului. Flori. Bună dispoziție. Irina (Petraș), vechiul prieten și complice, e omul-acțiune. Vine pe jos la serviciu. Deși are o distanță nu tocmai insignifiantă de parcurs. Generozitatea ei rămâne pentru noi o enigmă. Îmi arată stația nouă, cumpărată cu un vădit efort. Cărțile. Doina Cetea ne vorbește despre site. Beau cafea și mă uit visător la pereții din jur acoperiți cu portrete și cărți. Irina îmi vorbește despre ce face. Proiecte. Împliniri. Oameni. Cărți. Îmi umple două sacoșe imense cu volumele editate sub egida editurii păstorite de acest mare sufletist, Casa Cărții de Știință. E mândră de câteva debuturi foarte bune. Andrei Simuț. Magda Wächter, care a scris o monografie despre scriitorul A.E. Baconsky și măștile sale. Alexandru Vlad ne povestește din ce motive n-a ajuns la Colocviul Romanului Românesc desfășurat în acele zile la Alba Iulia sub egida revistei *Discobolul*, condusă de poetul Aurel Pantea.

Facem poze. Ne jucăm. Glumim. Râdem.

Irina mă prezintă domnului profesor Vasile Muscă. Aflu, râzând, că sunt o „oamă numai suflet". Aflu și alte lucruri flatante, care mă intimidează... Roșesc. Vreau să șterg putina. Și profit de venirea lui Adrian Popescu, schimbând subiectul. Trec în goana mare pe la *Steaua*. Adrian (Popescu) îmi arată un tablou unde sunt înfățișați redactorii de altădată ai *Stelei*.

Revin la Gaudeamus. Un festin al cărții. Standul Ideea Europeană · EuroPress. Lansăm *Troia, Veneția, Roma* de Ovidiu Pecican, romancier, specialist în domeniul istoriei și literaturii medievale, căruia i-am descoperit – în timpul înregistrării (ce-a durat mai bine de două ore în total) unui dialog cu romancierul Breban, apoi cu subsemnata – vocația de polemist. Îl urmăresc în timpul lansării. Știe să vorbească despre studii savante, cucerind publicul. Încet-încet, la standul Ideea Europeană se formează o plăcută aglomerație. Vizitatorii ne pun întrebări. Ce avem cu ardelenii? În față e improvizat un stand cu multe-multe cărți semnate de Nicolae Breban, Nicolae Balotă, Irina Petraș, Ștefan Borbély, Rodica Marian, Felicia Șerban, Petru Poantă, Mircea Muthu,

Diana Adamek, Constantin Cubleşan, Laura Pavel, precum şi cărți despre Breban şi Cioran.

Pe Diana o văd pentru prima dată *in vivo*. E nu prea înaltă. Frumoasă. Povestind cu poftă istorii şi legende despre casa în care s-a mutat cu Vasile (Voia). Despre vulpițele din pădurea situată nu departe şi despre căprioarele dulci, descoperite dimineața în zori la o distanță nu prea mare. Diana vorbeşte un pic legănat. Are o voce dulce. Gravă. Şi copilăroasă în egală măsură. Prietenia cu această excelentă scriitoare, prietenie transformată în complicitate, i-o datorez – se putea altminteri?! – Irinei (Petraş), ubicua, prolifica, generoasa Irina... Umbra căreia am regăsit-o pretutindeni în Cluj.

Lansarea Dianei Adamek e scurtă şi densă. Îl descopăr pe tânărul şi talentatul Ovidiu Mircean, recomandat de Diana Adamek, un excelent scriitor, profesor la Literele clujene, care de curând a publicat la Ideea Europeană · Europress două cărți splendide: *Melancolii portugheze* şi *Vasco da Gama navighează*. *Contemporanul* îi dedică un dosar şi-i promite că va scrie şi despre alte cărți la fel de bune pe care ni le va oferi. Între acestea, se află şi romanul *Pădurea*, la care Diana scrie deja. A doua zi vom vorbi, între altele, la Diana (Adamek) şi Vasile (Voia) despre modul în care trebuie lansată o carte la un Salon. Ovidiu Mircean e de părerea că lansările nu trebuie să fie nici prea scurte, nici prea lungi. Încercarea de a atrage un public cât mai numeros nu trebuie însă să te facă să cobori nivelul, deşi farmecul e cazul să se simtă, şi în asemenea contexte, acasă.

Îmi trag sufletul. Aparatul de fotografiat e confiscat de Vlad Roman, doctorand la Facultatea de Litere. Lucia Roman, doctorandă la Facultatea de Limba Română, fumează semnificativ şi tăcut şi ne promite o carte. Râdem. Istoria vizei italiene povestită de Ovidiu (Mircean), cu Moş Crăciuni, dormind gânditor pe holul trenului şi cu o babă metafizică, ferm convinsă că, mergând spre Braşov, trenul de fapt se întoarce la Bucureşti... pentru a ajunge mai degrabă la Sighişoara, ne face să râdem în hohote...

Doamne, cât am râs la Cluj!

Ştefan Borbély apare la standul nostru însoţit de o sirenă frumoasă şi gânditoare. Constantina Buleu de curând şi-a susţinut cu brio doctoratul. Îl prezintă inspirat, jucăuş şi doct. Mihai Dragolea îi face autorului volumului *O carte pe săptămână* un portret exact şi inspirat, deconspirând ce se află dincolo de carcasa de individ grav ca un preot roman, ieşit pentru un infinitezimal segment de timp în lume. Aflu că Ştefan Borbély e un mucalit. Completez portretul cu atributul „copilăros" (mi-a dăruit o scoică adusă din Australia, iar eu, în schimb, i-am oferit două pietricele: una din Grădina Ghetsimani, iar alta, de la Delphi, din preajma Templului lui Apollo). Nu înainte de a le aduce aminte iubitorilor de literatură română adunaţi ciucure la standul nostru că Ştefan Borbély a debutat editorial în 1995 cu volumul *Grădina magistrului Thomas*. Ulterior a publicat circa zece volume de istorie şi critică literară, între care îmi face plăcere să menţionez *Visul lupului de stepă, Despre Thomas Mann şi alte eseuri, Cercul de graţie, Matei Călinescu*. Spre deosebire de alţi critici importanţi care au renunţat la cronica literară, Ştefan Borbély continuă să scrie programatic, săptămânal despre cele mai interesante cărţi recent apărute, practicând tenace, doct şi inspirat cronica de întâmpinare, gen fără de care nu poate fi concepută literatura: „O carte pe săptămână reprezintă norma decentă pentru un critic de întâmpinare, cu atât mai mult cu cât el mai scrie şi studii sau eseuri, îşi duce copilul la şcoală, plimbă câinele pe trasee lungi, dinainte calculate, petrece mult timp printre studenţi la cursuri şi seminarii, formează oameni tineri şi încurajează debuturi, fiind prezent câteva ore zilnic şi pe internet, pentru a prelua comenzi de colaborare sau să onoreze unele mai vechi, cu scadenţe în general respectate.

Cartea de faţă [*O carte pe săptămână – n.ed.*] prezintă jumătatea disciplinată a celui care a scris, ca un program personal de evaziune, *Visul lupului de stepă:* 52 de texte, dedicate scriitorilor români [...]". Format la Şcoala echinoxistă, profesor universitar la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, în cadrul Catedrei de literatură universală şi comparată, Ştefan Borbély este unul dintre cei mai importanţi critici postbelici. Împătimit de tribul nordic al mon-

ştrilor de litere (Hermann Hesse, Thomas Mann), atât de drag nouă, celor din tribul Ideea Europeană, Ştefan Borbély, discret, iată, alegând turnul de fildeş, cu liniştea-i prolifică, benefică lecturii şi scrisului, ne dă încă o carte bine construită, scrisă într-un stil extrem de viu, savant-ludic, cu scriitori-personaje de prim rang, între care Ion Ianoşi, Irina Petraş, Ion Simuţ, Gheorghe Crăciun, Matei Călinescu, Adrian Marino, Paul Cornea etc. Alegând, iar şi iar, să servească *din umbră* cultura română. Cu nuanţa obligatorie că umbra – în cazul acestui spirit sclipitor, absolut sclipitor! – se transformă în altceva; poate într-o neobişnuită lumină atipică, istoria şi critica literară semnată de mâna domniei sale transformându-se în artă pură. Erudiţia (impresionantă!) – în textele borbélyene – nu transformă analiza într-o incursiune doctă, „uscată", ţinând la distanţă lectorul, ci, din contră, prilejuieşte incursiuni neaşteptate în universul de litere al cărţii supuse analizei, comparaţii insolite, lunecarea benefică în imperiul eseului interdisciplinar – o rara avis în peisajele noastre de silabe.

Facultatea de Litere. Ne aflăm, la invitaţia Facultăţii de Litere, a Societăţii Meridiana şi a Dianei Adamek, împreună cu romancierul Nicolae Breban, cu Vasile Voia şi Diana Adamek în biroul luminos al decanului facultăţii, Corin Braga, excelentul istoric şi critic literar, colegul meu de generaţie biologică, despre care, uneori-adeseori, îmi vorbeşte cu căldură Basarab Nicolescu. Romancierul Breban urmează să ţină o conferinţă intitulată *Don Juan – un mit al Europei.* Subsemnata o conferinţă sub genericul *Maestru şi ucenic în Anul Dialogului Multicultural European.*

Sala arhiplină. Romanciera şi poeta Dora Pavel, care ne-a primit cu căldură, împreună cu Eugen Pavel, în ajun. Călin Teutişan. Laura Pavel. Ovidiu Mircean. Rodica Marian. Gabriela Lungu. Şi studenţi. Peste o sută cincizeci de studenţi. Corin Braga face o succintă introducere. Vorbeşte despre autorul *Buneivestiri.* Despre *Drumul la zid.* Apoi, îl ascultăm cu o atenţie încordată, pe Nicolae Breban vorbind despre una dintre temele-axă ale creaţiei domniei sale: Don Juan. Despre romanele *Don Juan* şi *Pândă şi seducţie.* Despre trilogia romanescă *Amfitrion.*

Despre Nichita şi despre Rilke. Despre nevoia de teme majore. L-am ascultat vorbind pe Breban în contexte diferite şi nu o dată am admirat calitatea sa de a simți publicul, de a simți sala. Atunci când devine didactic, benefic didactic, autorul *Elegiilor parisiene*, la momentul oportun, după escaladarea unui vârf ideatic, va detensiona neapărat atmosfera recurgând la o anecdotă desprinsă din culisele literaturii sau la o întâmplare picantă, pentru ca să revină, iarăşi şi iarăşi, în miezul esenței. Are o vocație puternică. Farmec de a convinge. Îl ascult, urmărind, totodată, asistența. Studenții sunt atenți. Ochi vii. În sală – o liniște vie, activă. Abia aştept să transcriem de pe bandă conferința brebaniană, pe care o vom publica în unul dintre numerele viitoare ale revistei *Contemporanul*. Să ascult încă şi încă o dată cum se construieşte un personaj, ce este arta tipologiei, arta dialogului. Discursul teoretic brebanian este extrem de dens. Aerul se rarefiază. Îmi aduc aminte de versul nietzschean *Ce mare e amiaza*!

După ce Diana Adamek îmi face o succintă prezentare, pentru care îi mulțumesc, vorbesc despre nevoia de maestru, despre relația macstru-ucenic, modelul absolut, în această ordine de idei, fiind relația lui Iisus cu Apostolii. Şcoala de la Atena. Atelierele renaşterii. Cuplurile spirituale. Rilke-Rodin. Puşkin-Gogol. Blok-Ahmatova. Schopenhauer-Nietzsche. Beethoven şi întreaga şcoală romantică: Brahms, Schubert, Ceaikovski, Mahler. Vorbesc despre unii dintre tinerii scriitori de azi, care refuză maeştrii, tineri de la care am aflat că Dostoievski e depăşit, Rilke e depăşit. Am spus şi cu alte prilejuri: un mare maestru rămâne ucenic până închide ochii. Or, astăzi a-ți recunoaşte maeştrii, a vorbi despre ei a devenit aproape – incredibil – o ruşine. Se imită modele de mâna a doua, a treia, alese din Franța, Germania, Rusia de azi – țări ce trec printr-o splendidă decadență, la care cultura majoră a acestor țări au dreptul. Cultura română majoră – rău cunoscută în țara ei, am spus şi voi repeta acest lucru, ori de câte ori voi avea prilejul, rău tratată în țara ei, necunoscută în lume – nu are însă acest drept. De ce n-am imita vârfurile culturii române, franceze, germane, ruse? De ce ne-am lansa în continuare, obositor de previzibil, în discursuri docte despre

textuliasm, postmodernism şi alte *isme*, care denotă dacă nu sterilitatea noastră, în mod cert, constituie un semn al decandenței de o gravitate alarmantă pentru o cultură tânără cum e cultura română.

Am citit un poem, *Omphalos*. Nu înainte de a vorbi despre Ideea Europeană & EuroPress, grupul nostru editorial, care – în contextul unei false tranziții, în vreme ce sunt sprijinite în cotidiane, pe posturile radio şi TV, false modele (fotbalişti, fotomodele, politicieni) – aduce în atenția publicului cititor, prin mijloace specifice, modele de prim rang ca, de pildă, Rilke, Țvetaieva, Pasternak, Tolstoi, Nietzsche, Dostoievski, Ianoşi, Balotă, Breban, Cioran.

Întrebările au curs stoluri-stoluri.

La Alba Iulia, unde, spuneam, s-a desfăşurat Colocviul Romanului Românesc, aflu că romancierului Nicolae Breban i s-a propus să fie preşedinte al seriei de Colocvii dedicate artei romanului.

Eugen Negrici ne spune în drum spre Bucureşti că marea literatură este paseistă şi reacționară. Splendid! Splendid!

Ioan Groşan afirmă că după antici s-a lunecat în decadență şi ne promite că în toamna acestui an – 2008 – va publica romanul promis.

Drumuri... Drumuri... Iarăşi şi iarăşi, drumuri... Să mă pierd. Să mă împrăştii, ca păpădiile primăvara, în zeci, sute, mii de părți, în văzduhul ierburilor de noapte, în pietre, lut... Să dorm. Să uit. Să nu mă mai trezesc... Să uit că eu sunt eu însumi.

Cine sunt eu, Domine? Cine?

Părintele Bernard (*Discipolul*), preot de o viață în orăşelul Enninstone, se conturează ca ultim ucenic al filosofului John Robert Rozanov. Un ucenic sucit, atipic, apropiindu-se de bătrânul filosof...

Gabriela Melinescu îi scrie lui Nichita Stănescu (*Axioma*, nr. 4/2008) o scrisoare de dragoste, cu prilejul împlinirii a „şaptezeci şi cinci de ani în nemurire şi asta e un lucru extraordinar": „Poemele şi diagramele tale au început să sune dincolo de limbaj, cu o muzică necunoscută venind de la împletirea geniilor limbilor română şi suedeză, de la Cineva care iniţiază invitând totodată la jocuri transcendentale". Cu prilejul acestei aniversări, a apărut, în Suedia, o antologie menită să puncteze faptul că Nichita – cel viu, cel prezent prin poezia sa de geniu – întârzie aici şi va mai întârzia un timp.

Mury, Ion Mureşan se arată a fi visător în succintul şi inspiratul său eseu *Poet de tren* (*Vatra*, nr. 3/2008), dându-le nu puţine idei celor care scriu, administrează şi iubesc poezia. Până a se înscrie în tagma administratorilor de metafore, Mury îşi doreşte să devină, uimitor, un poet de tren. Inspirata idee e preluată dintr-un reportaj urmărit la TV: o companie de căi ferate engleză a angajat un poet, care le citeşte poeme pasagerilor, întreţinându-se pe marginea nevoii de poezie. Interesant. Şi mai interesant e că lui Mury i-ar plăcea să devină el însuşi un poet de tren barem pentru o vreme şi anume până se va ajunge la înfiinţarea unei Uniuni a poeţilor de tren. Căci, se ştie, cum să nu se ştie că Mury, de cum va vedea instituţia gata creată, s-ar putea să dea bir cu fugiţii dacă nu-i va conveni ceva. Şi ce ar putea să nu-i convină? De pildă, că vor da buzna veleitarii în Uniunea Poeţilor de Tren cam aşa cum au dat buzna în Uniunea Scriitorilor, probabil, una dintre cele mai prestigioase instituţii „parazitate" de pretinşi poeţi, pretinşi prozatori, pretinşi..., pretinşi... Până atunci recitim melancolici eseul lui Mury. Ce bine va fi în Uniunea Poeţilor de Tren. Şi la Congresele lor. S-ar putea ca ei, poeţii de tren, să aibă parte de eficienta măsură de a aplica sistemul suedez, astfel încât vor beneficia de burse pe viaţă, ca să scrie cât e ziua de mare, fără să aştepte pensia, pentru a beneficia de binecunoscuta şi vânata indemnizaţie oferită de USR. Oare nu se impune o alternativă la existenta Uniune? În acelaşi număr, este evocat, într-un amplu dosar, Gheorghe Crăciun. Texte percutante, dense sau doar interesante. Emoţionantă este intervenţia lui Gheorghe

Crăciun la o lansare a jurnalului său, care a avut loc în iulie 2006. „Pentru mine a fost un risc să public această carte care este un fel de lepădare de piele. Dar în acelaşi timp m-am gândit la un lucru. Scriitorul e, vrea – nu vrea, şi aici o să citez un autor, vă rog să nu consideraţi asta o formă de sclifoseală, un autor mult citat la noi şi de care ne-am cam plictisit, este vorba de Roland Barthes, care spune: «Scriitorul este un experimentator public. Experimentul se produce undeva într-un laborator, în singurătate, în tăcere, asta este şi scrisul. Dar pentru că scrisul se transformă într-o carte, el devine public»." Deci, trage concluzia autorul romanului *Pupa russa*, „trebuie să experimentăm public, oricât am vrea noi să ne ascundem sau să ne îmbrăcăm identitatea în tot soiul de cerneluri care mai de care mai strălucitoare, de sepie, sau de alte creaturi marine". Spaţiul de joc al literaturii. Îl urmărim pe Andrei Terian – un condei sclipitor, căruia, se vede limpede, nu-i lipseşte tenacitatea – de câţiva ani buni. Tânărul critic este receptiv faţă de valoare, are emoţia prezenţei unui maestru. În nr. 18 al revistei *Cultura*, Andrei Terian scrie despre ultima carte a unuia dintre cei mai importanţi critici şi istorici literari, Ion Simuţ; *Istoria literară ca ghicit în cărţi* e o analiză moderată, argumentată, iar câteodată casantă, de pildă, în punctul în care e abordată atitudinea lui Ion Simuţ – „un ingenios observator al actualităţii literare" – faţă de poezie în vol. *Simptomele actualităţii literare* (Editura Revistei *Familia*, 2007). „Ca orice critic, Ion Simuţ aspiră să scrie istoria literară a viitorului; el e dintre aceia care, asemenea lui Sainte-Beuve, ar vrea să-şi fixeze ceasul cu 5 minute înaintea orologiului primăriei. Problemele apar, nuanţează Andrei Terian, în momentul în care tendinţele devin legi, iar estimările – certitudini." Pasajul lung citat de Andrei Terian convinge doar pe jumătate, căci, la o analiză atentă, cu rezervele şi – nota bene, nuanţă importantă – excepţiile luate în calcul, tot Ion Simuţ are dreptate: „[...] Adevărata miză, după cum ne învaţă istoria literară, constă în construcţia unui nou canon, iar nu în distrugerea celui vechi." Afirmaţia lui Simuţ se bazează pe realităţile noastre literare, pe tabieturile locului, ca să zic aşa; există, nu rareori, în anumite cercuri, obiceiul – care denotă o netă lipsă de

civilitate, ca să nu zic un penibil primitivism, un notabil simț provincial – de a te afirma nu prin scrierea unor cărți excelente (ceea ce este, evident, foarte greu), ci prin demolarea, macularea, denigrarea unor scriitori recunoscuți, unii dintre aceștia făcând parte din patrimoniul țării. Se înțelege de la sine că pentru unii scriitori (tineri sau mai puțin tineri) e mai greu să scrie *Moromeții, Bunavestire, Iarna bărbaților, 11 elegii*, mai exact, cărți, valoric vorbind, egale cu cele enumerate. Și mai la îndemână e să împroști cu noroi în Preda, Breban, Bănulescu sau Nichita. Există extrem de multe nuanțe aici de discutat. Canonul impus de șaizeciști e valabil și azi. Dacă în timp se va construi un alt canon valabil, nu trebuie demolat cel existent; comparația lui Terian cu semănătorismul, în acest context, mi se pare falsă. Există, de bună seamă, lucruri incomparabile. Nu poți să-l compari pe Shakespeare cu Blaga. Așa cum nu poți – dacă ai onestitate culturală, adică dacă ești necorupt, și, firesc, ai simțul valorii – să-l pui în balanța valorică pe Breban și Cărtărescu. Atenție, nu pentru că Blaga n-ar avea o dramaturgie interesantă. Nu pentru că cele câteva romane scrise de Cărtărescu ar fi lipsite de valoare. Și nici fiindcă cele două eșantioane (ce cuvânt, Doamne!) ar reprezenta canoane literare diferite. Ci fiindcă Blaga n-a creat un Rege Lear sau un Hamlet, iar Cărtărescu n-a dat, până la ora actuală un roman egal cu *Bunavestire* sau cu *Drumul la zid*. La mijloc nu stau exclusiv gustul publicului, valurile de generații care atestă, iau cunoștință de o valoare, criticii (care mai au, în vreme ce scriu, și o migrenă sau o durere de dinți, și, prin urmare, mai pot da și diagnostice greșite!), ci și măria sa, Timpul, instanța, probabil, cea mai seacă și cea mai aspră, adică, în fine, cea mai exactă. Poate. „Se poate ca, în cele din urmă, neomodernismul să înlăture postmodernismul, scrie Andrei Terian, ca pe un vis urât sau ca optzeciștii să se așeze, cuminți, lângă sau în urma șaizeciștilor. Însă, dacă se va întâmpla așa ceva, se va întâmpla ca urmare a mutărilor în spațiul de joc și nu ca o consecință fatală a dinamicii interne a canonului." Problema e că postmodernismul e departe de a fi un vis urât; da, nici atât nu este. Ci constituie, mai degrabă, un simptom îngrijorător al sterilității unui anume tip de creatori. Postmodernismul

este un curent literar transformat în ideologie de un grup de scriitori care nu au încredere în valoarea cărților lor; e și un simptom de decadență și, totodată, un semn de refuz al marilor valori universale. Suntem de mult în plin neomodernism. Dar nu clasificările ne lipsesc, ci operele de nivelul vârfurilor date până la ora actuală de așa-zișii șaizeciști, care nu sunt de mult o generație, ci nume distincte de care nu poate face abstracție nici o istorie a literaturii: de pildă, Buzura, Nichita, Breban. Dacă opera lor va rezista în timp, canonul impus de ei va rezista, firește. Canonul ce se va afirma în paralel nu are cum să-l demoleze pe cel existent. Atât mișcările din „spațiul de joc" al literaturii, cât și „dinamica internă a canonului" sunt într-o măsură oarecare previzibile. Până la un punct, desigur.

Diana (Adamek) a citit *Casa din întuneric* în format electronic și mi-a scris un mesaj într-o perioadă în care sunt încolțită de lupii zădărniciei. Îl reproduc, păstrându-l astfel, ca să-l recitesc când va mușca din mine frigul.

„Draga Aura,

Am citit *Casa din întuneric*!, abia acum, însă pe nerăsuflate. E o carte de mare tensiune, de o lumina exaltată, tragică în substanța ei. Personajele sunt puternice: Semion, Grig, Erika. Cu toții sunt legați în aceeași plasă a morții. Sigur, tema e cea a relației maestru-ucenic, despre care ai vorbit și la Cluj, și înțeleg că e o temă centrală la tine, dar aici ea devine și un motiv pentru a dezvolta alte teme, cum ar fi cea a trădării, a erorii, a unui «ceva» și «altceva» spre care tindem și care, în secret, s-a și formulat deja în sânul acestei realități. Povestea de dragoste a cuplului Erika-Semion e răvășitoare, în sine tragică, pentru că este imposibilă nu prin faptul că e o iubire interzisă (social vorbind), ci prin propria ei ardoare. E prea puternică pentru a intra în rândul celor obișnuit lumești. Pe acest fundal se naște patima scriiturii, ai pasaje de intensă poezie, mai ales cele finale. Excelente secvențele grecești. Amestecul de realitate-irealitate face de asemenea secretul densității dramatice și fervoarea romanului tău. E, de asemenea, un roman despre Dumnezeu, despre raportarea la El, despre raportarea în general la divin, prin toate formele de cunoaștere și formare, una dintre aceste forme

fiind dragostea. Unele dintre fraze, dintre descrieri rămân în memoria celui care citeşte şi îl urmăresc; ele sunt multe, decupez aici, de pildă, imaginea Elenei Victoria, care pare să descindă «din pliurile altei epoci». Da, este un roman intens, al febrelor, un roman care vorbeşte despre iubire, moarte, formare, vină, Dumnezeu. Cine ar vrea mai mult? Şi o face în tonuri care au câteodată o incandescenţă rară, cuvintele se urmăresc într-un poem, menţinând imaginea, făcând-o să vibreze. E darul tău făcut ţie în acest an. E semnul unei mari puteri."

Semnul unei mari puteri? Da, a unei mari puteri interioare exprimate, nerecunoscute însă decât rar. Ştiu, da, ştiu, şi acest roman va fi receptat ca şi celelalte; mai exact, va cădea în gol. Nici o cronică serioasă, nici o analiză pertinentă. Nimic. Nimic. Nimic. În ultimii ani, ca şi când aş scrie într-un pustiu, într-un gol mai gol decât golul. Câţiva prieteni care mă citesc şi mă încurajează să continui, să fiu eu însămi, cărora le cer iertare pentru rândurile de mai sus. Atât. Pentru cine scriu? Pentru mine. Pentru doi-trei prieteni. Nicolae (Breban) spunea zilele trecute: „Aura aruncă tone de literatură de bună calitate, iar colegii, criticii importanţi se prefac că nu văd *asta*". Ca şi când n-aş exista, ca şi cum n-aş fi scris nimic, nici un rând, ca şi cum aş fi putut oricând fi redusă la zero, la neant... Indiferenţa cu care îmi sunt tratate cărţile, cărţile *mele*... în ce fel s-o citesc? În ce mod s-o cataloghez, s-o ruminez? Nu fac parte de grupul de comentatori – da, insist, comentatori de mâna a doua, a treia – grup care conduce abuziv literatura română de circa douăzeci de ani? Nu rareori spun ceea ce cred şi ceea ce spun şi cred *în marginea realităţii* deranjează în esenţe? Am făcut un Apel pentru salvarea culturii române vii, Apel elogiat şi denigrat în egală măsură, care a adunat peste nouă sute de semnături din toată lumea şi care va fi relansat când *va veni momentul* propice? Şi aceste motive circumstanţiale sunt la mijloc, dar, de bună seamă, şi altele, câteva, nelipsite de greutate, importanţă.

Însă toate acestea sunt lucruri mărunte, sclipitor de mărunte! Unde ne sunt grandoarea, superbia, organul pentru esenţe? Unde ne sunt criticii, da, criticii mari de

altădată, care salutau, sprijineau valorile şi nu pregetau să se bată pentru ele, să sufere în plină dictatură neagră, să lupte cu toată fiinţa pentru lansarea lor?! Ei, unde?! I-a zăpăcit libertatea? Taifunul libertăţii i-a smuls din vocaţia puternică de odinioară?!

Casa din întuneric am scris-o... din suferinţa de a nu avea camera *mea* în care să scriu, să citesc, să visez, să ascult muzică, să-mi fac de cap, să mă uit ore întregi în tavan, „visând la lumi ce nu există"... considerate de nevăzut, care există, în schimb, de-adevăratelea, să bat câmpii adică, aşa cum îmi place mie. E un roman erotic, un roman negru şi, da-da, solar în egală măsură. Ah, mi-am construit în acest roman o urbe în toată legea, case în preajma altor case, da, case-delfin, case-melc, case turnuri, case-lăstuni... case avangardiste. E o nebunie. Şi în toată această nebunie... un adolescent sărit de pe fix, Matei Naidin, o curtezană, Erika... Eu sunt Matei, tot eu sunt Erika. Şi Grig cel încolţit de moarte. Şi Semion Ruda, maestrul în aparenţă arogant...

Mi-e dor de mine. Cea care am scris romanul. Acum însă... sunt atât de departe de mine. Sunt la mii de kilometri distanţă. Fac – mi-aş da palme, ca să mă trezesc din acest vis – şcoala de şoferi. (Asta când nu dorm sau când nu încurc treburile redacţionale; straniu, mi-e somn aproape non stop. Aş dormi şi aş bea tot timpul; cum să faci cele două operaţiuni ce ţin de infrastructura psihicului unui artist, în acelaşi timp, rămâne de văzut.) Ha. Ha. Fac proiecte apropo de şofat şi – ah, vise splendide, care încep cu 180 de km la oră – ce şofer grozav voi fi. Şi asta, Domine – mă apucă jalea – fiind perfect conştientă de faptul că n-am pic de talent în domeniu. Pic de talent. Sunt o nulitate. Să vedem ce va ieşi din lipsa mea de talent în domeniul şofatului şi foamea (enormă!) de viteze mari, moştenită, vai, de la Semion (mda, militar în trupele de elită ale aviaţiei).

Uită-te mut în inimă; şi scrie. Bacovia a spus mai bine ca tine: „Dacă nu-i cu cine vorbi, se scrie".

Fă-ți datoria. Urmează-ți vocația. Restul sunt vorbe. Totul e cântec. Totul se lasă ferecat în poezie, închis acolo, ingurgitat...

„Atâția prieteni ai!" a exclamat imperativ cineva. Reacția mea? Am tresărit interior. În esență rămânem singuri, iar singurătatea crește, se-nvolbură, se umflă, se umflă pe măsură ce înaintezi în ființă. Asta *ea* a scris-o în vreme ce stătea înfiptă pe marginea disperată a trupului, după ce dimineața devreme fusese încolțită de haitele frigului resimțit fizic... la modul casant, sagace.

Răzvan, dragul de Răzvan (Voncu) la Bookfest, la lansarea lui, făcându-mi un elogiu, afirmă că „Aura Christi e, în literatura română, un caz". Oftalmologul care îmi examinează, periodic, în ultima vreme, ochii, afirmă că sunt, Doamne, un caz, o excepție. Liubașa, dulcea, sfânta mea Mamă, îmi spune că sunt *altceva*... Ce lehamite. Mi-e dor de normalitatea *aia*, de gradul zero. Normalitatea din capul meu, unde funcționează „legea mâinii întinse și a sufletului deschis". Ianoși și Janina știu la ce mă refer.

A vorbi singur, în fața ta, în fața lui Dumnezeu – ce dar, ce favoare! A fi puternic și a bate câmpii despre *acea*, *această* putere – ce răspundere! Și îmi permit să vorbesc despre puterea „mea", putere descoperită târziu, pentru că ea în realitate nu-mi aparține, nu e o posesie a mea, nici o calitate, ci un dar sau probabil un blestem. Nu știu. Otrava ei însă nu rareori îmi locuiește sângele, laolaltă cu personajele și metaforele mele.

Cât de dor poate, uneori, să-ți fie de *fata sălbatică*, *fata pierdută* care ai fost, care ești și care rămâi în esențe. Ce noroc, Domine, că *ea* există, e vie, ca niciodată vie.

Ce dimineață înaltă, subțire! Îți mulțumesc, Domine.

De golul căscat în receptarea cărților tale ești de vină tu. Mergi împotriva valului; însă nu este exclusiv asta la mijloc. Când sunt în vogă postmodernismul și alte *isme* –

semn al decadenței, al sterilității, al mediocrității, al nedorinței de a intra în competiție cu marile valori recunoscute ale literaturii universale – tu scrii sonete, forma fixă obligându-te la o disciplinare a discursului liric, la temperarea pegașilor nărăvași și năstrușnici, limitându-te astfel benefic la rigoare. Apoi, nelăsându-te influențată de slăbiciunile literelor de la ora actuală (o, le știm ca pe Tatăl nostru!), începi să scrii *bildungsromane* într-o literatură în care numeri pe degete romanele de formare, nu respecți tabieturile încorsetante ale colegilor ahtiați să laude scrisul scurt, puțin, lenea... și arunci în arenă o tetralogie de circa trei mii de pagini, nu te grăbești însă, aidoma altora, să denigrezi în același timp poezia în favoarea prozei, scrii și poezie și roman și eseu interdisciplinar... Îți desfaci așadar larg paleta. Apoi, înființezi o editură de prima mână, aducând în față mari modele și continuând totodată să ții în viață una dintre cele mai vechi și prestigioase reviste, *Contemporanul*. Cine să aibă răbdare pentru proiecte majore într-o lume grăbită să elogieze lipsa de cultură, lipsa de timp, o lume ahtiată de vulgaritate etc. etc.?

Vina este a ta. Tu ești primul vinovat. Asumă-ți propria vină de îndată ce ai radiografiat-o.

Și dacă volumele, cărțile tale nu au valoare?

Tu visează și scrie, iubește, vituperează în psalmii tăi în răspăr, lasă-te în voia zeului tău protector, tiranic și distrat în egală măsură, descrie-i cvadrigile, trenele, surâsurile, pliurile... Ridică în cinstea ochilor statui. Locuiește *sfera frigului*. În curând îți vei schimba planeta, prietenii. Fă-ți datoria aici. Visează și scrie. Mai ales că *valul se apropie, mușcă zi de zi din tine*. Punct.

„Trebuie să termin de scris totul, până vine valul, să termin *totul* de scris, până la val, și valul, iată, înaintează..." Da. Sprijină-te de atroce iubita Marina.

Să te simți aidoma unui punct așezat între subiect și predicat în miezul versului unui uriaș poet... Nuanțele, sfintele, păgânele, târfele, curtezanele...

„Aproape e cerul, dar încă neatins, aproape iadul, dar încă neuitat pe deplin." Rainer *ştie.*

O anunţ – evident plină de importanţă; Gagarin cred că nu era aşa! – pe Liubaşa că azi am mers cu 40 km/oră. Dulcea mea Mamă, nu mai târziu decât a doua zi după solemnul anunţ, îmi face un cadou (o fustă splendidă, absolut splendidă). La 60 km/oră – după un alt anunţ telefonic ritos – imprevizibil, urmează un alt cadou scump. Mama se poartă cu mine „ca pe vremuri", când eram la şcoală. Mă simte leoaica; mă clatin. Mda. Nu mai fac anunţuri ritoase. Îmi ruinez familia. Şi asta, nota bene, înainte de a intra într-o altă nebunie: Mogoşoaia, unde, de voie, de nevoie, trebuie, trebuie, trebuie să ne facem o casă.

Ieri, 26 iunie, în plin ambuteiaj redacţional, am scris un poem, *Martorul şi scribul.* Iată-l:

Ah, străine continente, galaxii,
pe care le-atingeam cu laserul privirii,
când soarele cădea din mare-n cer,
rostogolit melodios în magma firii,

urnind din loc lumini, păduri, privelişti,
înspre secunda care cu-n scrâşnet exploda.
Furtuni şi linişte, lăstuni, morminte
între acelaşi „nu" şi „da".

Tu erai martorul şi scribul
cu rădăcina-n beznă strânsă.
Moartea trecea, râzând, călare
pe un pegas, cu faţa plânsă.

Ropotul ei şi-acum ţi-e-n sânge.
Te uiţi în inimă – o, pură galaxie
sau continent – stând ca şi ieri la pândă –
irumpt dintr-un surâs, dintr-o stihie...

Ceea ce n-am spus, n-am scris mai exact, aici, e următorul lucru: am expediat *Casa din întuneric* – acum câteva

luni după ce am terminat romanul – câtorva prieteni. Pe unii dintre ei nu i-am cunoscut *in vivo*. Dintre aceştia face parte Irina Ciobotaru, doctorandă în litere la Universitatea din Suceava, recomandată de Mircea A. Diaconu (care, prins cu noile obligaţiuni legate de funcţia de decan la Litere, n-a reuşit să-l citească). Iată ce-mi scrie Irina: „Este pentru prima oară când, după ce termin de citit o carte, retez zăbava mea de plâns şi mă apuc să scriu. Zăbovesc, oricum, printre rânduri... Acelaşi nod mi se aşează în gât şi simt nevoia odihnei între atâtea înţelesuri. Cartea dumneavoastră începe cu o afirmaţie minunată despre Dumnezeu. Citind, am realizat că i se potriveşte o parabolă miniaturală citită într-unul din dialogurile cu Nicolae Steinhardt (cel cu Ioan Pintea, probabil): un înţelept se plimba într-o grădină. S-a oprit lângă un cireş tânăr şi i-a spus: «Vorbeşte-mi despre Dumnezeu». Şi atunci, cireşul a izbucnit în floare. Cartea dumneavoastră vorbeşte despre Dumnezeu înflorind în cuvinte, este o seră luxuriantă a cuvântului frumos. Reînviază limbajul confesiv şi poezia lăuntrică, resuscitează sinele pe cale să se năruiască definitiv într-o lume alienată, sălbăticită. Dumnezeu le vorbeşte prin semne celor atenţi la ei înşişi, celor care trăiesc pentru ei înşişi, preocupaţi de sens şi rost, celor calificaţi drept egoişti sau nebuni, sau pierde vară.

Semnele acestei lumi hidoase sunt aruncate la o apreciabilă distanţă pentru a lăsa loc fiinţei «de carne şi duh», fiinţei de viaţă şi moarte, care să trăiască deplin, să se lăfăie în splendoare, să zăbovească în sine, să rătăcească pe cărările propriului suflet, să se caute rupându-se de haosul celorlalţi, refuzând şablonizarea. Matei Naidin trece prin odiseea cunoaşterii de sine fără să se raporteze la portretul său «social». E un egoist, deci, e un sfânt (generozitatea este un fals instinct, o cutumă, o boccea culturală, care împovărează). E un inocent lucid (oximoronul este intenţionat). Îngrijeşte vulturi şi sere. Este un copil mare, care nu a transformat dărnicia în filantropie, în imagine socială, în mască. Este gazda unui banchet al cuvintelor care descriu senzaţii şi stări intelectuale ample, explozive, care se adâncesc în spirale fermecătoare şi ameţitoare deopotrivă. E o minune felul în care îmi trezeşte adolescenţa adormită,

năucită de maturizarea impusă ca formă unică şi mizeră de supravieţuire. Matei mă duce spre punctul în care am încetat a mai zăbovi pentru mine însămi, cu mine însămi. M-a reînviat, mi-a dat clipe de plâns fericit şi disperat, mi-a amintit primele intuiţii ale raiului şi ale morţii (şi cele mai adevărate). M-a «reobişnuit cu viaţa» şi m-a readus în mine pentru câteva zile, avertizându-mă şi zgâlţâindu-mă elegant.

Mi se învălmăşesc gândurile acum...

Aţi reînviat casa ca loc sacru. Casele din cartea dumneavoastră sunt secreţii ale unor glande sufleteşti vitale, sunt prelungiri ale sufletului, sunt raiuri de verdeaţă, lumină, viziune. Casele şi zidurile salvează carnea fragilă a sufletului asemeni cochiliei unui melc. Sunt case frumoase, cu biblioteci imense, cu tablouri preţioase, cu ferestre largi, cu pereţi impregnaţi cu Bach şi Beethoven. Nostalgia unei astfel de case nu ne părăseşte niciodată.

Iubirea pielii, a sângelui, a cărnii şi respiraţiei, atât de volatilă, aproape ireală nu se petrece în casă, ci în cimitir, în proximitatea morţii care multiplică infinit iubirea de viaţă. E ca şi cum iubirea aceasta surprinde omul dezgolit, dezghiocat de propria cochilie arhitectonică, expunându-şi carnea fragilă, moale, mirositoare, sfântă, dăruind-o şi abandonând-o inconştient şi netemător, bucuros şi năuc, orbitor de frumos.

Când mă voi linişti, voi îndrăzni să mai scriu. Nu am pretenţia că înţeleg la un nivel savant, că aş putea emite opinii critice creditabile (nici măcar opinii critice, de fapt). Nici modestia covrigită nu îmi este dragă... Îmi place să mă descopăr egoist în cărţi, ceea ce nu e tocmai potrivit când mă văd în faţa paginii albe, propunându-mi să scriu. Aş fi avut întrebări, curiozităţi, dar nu am curajul familiarităţii cu autorul. De la Creangă şi Goldoni la Tolstoi sau Pasternak, toţi mi-au răspuns imaginar. N-am riscat nimic şi jocul mi-a plăcut. Acum e altceva. Dincolo de paginile cărţii sunteţi dumneavoastră, iar eu mă simt ca la prima spovedanie.

A, mai este ceva. Cartea dumneavoastră e miezul unui paradox. Se cere citită în linişte, în zăbavă luxoasă, cu îndelungi răgazuri de dialog cu sinele. În acelaşi timp, par-

că se vrea înghițită deodată, ca o poezie care se dezvăluie întreagă, încadrată doar de albul unei singure pagini. Mi-a amintit de ambiția mea copilăroasă de a citi *Pinocchio* într-o singură zi ca să-l pot înțelege bine pe bătrânul și însinguratul Gepetto.

Cu recunoștință."

Mircia Dumitrescu este unul dintre cei mai mari graficieni români. Este, în același timp, un formator de școală și de tinere mentalități, ca să nu zic tinere talente. E un generos căruia noțiunile „a oferi", „a face daruri", „a se înzidi" în artele plastice, în studenții domniei sale îi stau în sânge. E suficient să-i faci o vizită în celebra mansardă, „podul" – cum îi spune mucalit Mircia – unde (mi s-a comunicat ritos) e un permanent du-te-vino, ca să te convingi de faptul că acest artist plastic, stigmatizat de *în*-străinare, parcă ar căuta cu tot dinadinsul să-și apropie ucenici, să-i formeze, modelul absolut fiind, în această ordine de idei, relația lui Iisus cu Apostolii. Sau cea a maeștrilor Renașterii – cu ucenicii săi. Sau, revenind la realitatea noastră de litere, relația lui Nichita cu tinerii săi apostoli de litere; da, Nichita cel mult iubit, de existența căruia Mircia nu încetează să se bucure, considerându-l un dar incredibil făcut literaturii europene. Sau relația autorului *Animalelor bolnave* cu alumnii săi. Da. La Nicolae Breban mă refer, pe care, deși a fost invitat nu o dată să o facă, Mircia nu-i în stare – ca și Ioan Groșan – să-l tutuiască.

Mircia Dumitrescu e o personalitate puternică, extrem de puternică și vie și copilăroasă (nu-i este străină nici pe departe candoarea!); se va lansa în lungi, fierbinți și supărate teorii pe marginea „slăbiciunilor", limitelor eternei „tranziții" fără de sfârșit de care s-a lăsat cuprinsă țara noastră.

Mircia – aidoma unui mare copil – va schimba registrele, va desface paleta, recurgând la grafică, sculptură, desen, în intenția de a-și conserva fondul copilăriei infiltrate în preajma iubitelor de el Căscioarele... Rapiditatea cu care recurge la diferite genuri, registre stilistice, remarcată cu prilejul relativ recentei expoziții desfășurate în Sala Brâncuși, este uluitoare. De mult nu mi-a fost dat să văd o

expoziție de un nivel perfect european, de o impresionantă anvergură și densitate ideatică, o expoziție care să conțină tone, megatone de metafore... ca aceea gândită și realizată de Mircia Dumitrescu, omul-spectacol, care pendulează între două lumi: artele plastice și literatura!

Ieri am perorat mai bine de o oră despre Erika și Matei. Iar astăzi, poftim... Golul mușcă din mine. Un gol mai gol decât golul.

Am șofat prost azi. Titi (Dumitru Bârgoveanu), instructorul meu, mă consola: „N-ai avut o zi grozavă. Nimic mai mult. Tuturora ni se întâmplă". Sunt descumpănită. Derutată. Ieri a fost dus la tipo romanul *Casa din întuneric*. M-am bucurat, pentru ca la puțin timp după aceea... Și acest roman va fi receptat ca celelalte? Îndoieli. Căderi. Totul se complică, se complică teribil, fiindcă nu sunt în stare să regăsesc ritmul *meu*, ritmul acela familiar care mă face să mă simt acasă în propria piele. Sap. Sap. Și în ciuda excavărilor mele... nu mă aleg decât cu aceeași stare de derută, aceeași...

Nu mă recunosc. Și asta mă face să sufăr. Teribil. Și dacă nu voi mai putea scrie niciodată, nici un rând? Și dacă ezitările astea bâlbâite sunt... ultimele?!

Singurătate sufocantă. Nu știu ce să fac cu mine. Cu timpul meu. Cu neliniștile și deruta mea. Lipsă totală de talent în tot ce nu ține de literatură. Ha, ha, de parcă *acolo*, în literatură aș avea ceva... care seamănă cu talentul!!

Pofta de a-mi da niște palme.

În drum spre redacție, dimineața devreme, am stat îndelung în preajma unui stol de porumbei hrăniți de o bătrână. Se vedea, *se simțea* că ei, guguștiucii, o recunosc. Ce liniște s-a așternut în mine! O liniște calmă, rotundă, aproape caldă. Brusc, lumea a devenit suportabilă. Lumea? Nu, problema eram, sunt eu, tot timpul aproape eu. Eu pe mine însămi mă suport greu. Restul e o anexă la pagina scrisă. Zdrang. M-am exprimat inelegant, brutal. Restul e

un pretext. Da. Nu e decât un pretext. Atunci când sunt în apele mele; nu şi acum.

Senzaţia de inutilitate... şi nodul *acela* în gâtlej.

Cred că ştiu ce trebuie să fac pentru a depăşi impasul. Să aştept să apară *Casa din întuneric*. Apoi, s-o citesc din scoarţă în scoarţă; aşa mă voi reobişnui cu viaţa. Şi până atunci? Voi asculta muzica. Beethoven mă va sprijini, mă va ajuta să mă suport.

Ce lume, clocote, vuiete, furtuni, tornade aici, înlăuntru!! În afară nu se vede nimic, absolut nimic. Poate zâmbetul ei sfâşiat, semn al luptei duse în scopul de a reduce totul la un surâs...

Gabi (Gabriela Drăgulin), arhitectul care ne-a făcut o casă – proiectul ei de fapt – splendidă, absolut splendidă, ieri, la sfârşitul întrevederii noastre, seara târziu, îmi spune cu tandreţe: „Aura, am un nepot de patru ani. El pricepe mai mult decât tine ce este viaţa". Reacţia mea şi a lui Andy? Am râs în hohote. Aş vrea să fac schimb de experienţă cu nepotul lui Gabi.

Dacă aş fi păstor de porumbei... Nu se poate ca undeva să nu există meseria asta...

Ce este, la urma urmelor, viaţa? Ezit. Un pretext de a fi? O şansă de a te exprima? Livreşti, răspunsurile. Deşi, da, pentru mine în cele două cvasidefiniţii, stă aşezat totul, aproape totul. La patruzeci de ani era cazul să dai un răspuns mai... Cum să spun? Mai uman?

Cum, pentru Dumnezeu, cum poate fi atât de stângace, împiedicată, greoaie, nu ştiu cum... neterminată? Nu înţeleg. Nu mai înţeleg nimic! Nu mă recunosc. Unde o fi jumătatea eului meu? Sunt un cvasieu. Na. Poftim.

Unde sunt dimineţile *mele*... care îmi tăiau respiraţia? Şi poemele... unde-s?

„Iar timpul creşte-n urma mea. Mă-ntunec."

Realitatea văzută ca şi când ar fi după un glasvand o sperie. Spaima de a merge spre *acea* realitate. Oboseala de a fi.

Se pare că încet-încet îmi revin. Învăț codul rutier; mă pregătesc pentru examene. Pauza de doar trei zile, cât am fost în Nordul extrem al Basarabiei, probabil că mi-a făcut bine. N-am recunoscut locurile în care am copilărit. Oamenii apropiați, în schimb, au rămas aceeaşi. Am fost nu o dată copleşită de ruşine; ultima dată fusesem în satul de baştină al Mamei mele acum douăzeci, circa douăzeci de ani. Absenţe nejustificate, în fond. Uneori, spaima în faţa constatării că nu sunt mai mult decât un monstru.

O linişte profundă, vie, s-a instalat în mine după ce am fost cu toţii la mormântul bunicii mele, Axenia, apoi la mormântul Tatălui meu. Cum mă sprijină iubiţii mei morţi, pururi vii, prezenţi. Simt cum umbra lor se suprapune peste umbra mea, creşte, se învolbură, mă ajută...

„Gândisem moartea până ea m-a atins cu botul". E unul dintre versurile cele mai iubite de mine, la auzul căruia mi s-a tăiat, zilele trecute, respiraţia. Mi-aş fi dorit să scriu un vers de asemenea nivel.

Am susținut examenul la legislație cu 26 de puncte din 26. Mi s-a explicat ca din seria în care intrasem eu am fost singura care am trecut cu un punctaj maxim. Traseul însă l-am picat. Polițistul, cred că Nicolae Voicu se numeşte, m-a picat la o intersecție dirijată prin indicatoare. Mi-a spus să virez la stânga cu vreo 10, poate 15 metri înainte de intersecție. Nu aveam cum să văd din acea poziție indicatorul din spatele meu, cedează trecerea. A făcut-o intenționat, ca să mă pice? De la acea distanță, repet, nu aveam cum să observ indicatorul din spatele meu, nici cum să mă încadrez legal pe banda din stânga. Supărător e că doi cursanți ce-au dat traseul înaintea mea au comis gafe incomparabil mai grave – s-a văzut limpede asta, eram în maşina din

spatele lor – decât ezitarea mea de câteva minute, 2, 3, 4?, e adevărat, în plină intersecție. Până în acea intersecție condusesem bine, în ciuda emoțiilor; susțineam examenul, evident, cu polițistul alături de mine.

Luni voi redepune dosarul la Poliția de la Pipera. Mă încăpățânez să dau examenul fără pile. Fără intervenții. E viața mea în joc, la urma urmelor. Viața mea și a celor care vor fi în trafic, în drumul meu.

30 august. Înghit cu reală dificultate faptul că am picat ieri la examen. E singurul examen la care am picat. Și am susținut, Dumnezeu mi-e martor, destule în viața mea. Scurta și tensionata mea viață.

Titi (Dumitru Bârgoveanu) îmi spune că am pierdut rareori în viață și că nu prea știu să pierd. Răspunsul meu? „Cred că de două ori am pierdut totul. De fiecare dată, am învățat din acele experiențe." Replica iubitului meu Tată, revenită miraculos în minte: „Fereşte-te de acela care a pierdut totul". Hm, de mine însămi cum să mă feresc?

Sunt unul dintre cei mai încăpățânați oameni pe care i-am cunoscut vreodată. Și am cunoscut câțiva!!

Jocurile puterii. Ce-ar fi dacă – distrați și oarecum pierduți – aruncând o privire în calendar, am constata, printr-un joc absurd, oarecum uimiți, că suntem în anul 2058? Trecând peste clișeele – de genul: ce fulgerător trece vremea etc. – vehiculate în asemenea contexte, ne-am gândi ușor abătuți la Revoluția din Decembrie 1989, denigrată cu asupra de măsură în primele două decenii ale celui de-al treilea mileniu, ne-am gândi la libertatea abătută aidoma unui taifun peste români... Și am vedea totul cu alți ochi, poate, cu cel – vorba poetului – triunghiular, din frunte. Libertatea a răvășit vocații ce păreau (și până la un punct fuseseră!) de prima mână, creând o tagmă de politicieni improvizați peste noapte din rândurile inginerilor, medicilor, scriitorilor... Întrucât ne interesează, înainte de toate, tribul scriitorilor, spre ei ne vom canaliza atenția. Ce s-a întâmplat atunci, în 1989, în tagma scriitorilor? Un seism?

Un taifun? Straniu, foamea de literatură, de exprimare, foamea de a scrie ritmic şi de a publica susţinut, a fost – în plină democraţie visată, dorită decenii de-a rândul – înlocuită în multe, o, prea multe şi triste cazuri de prim rang, aparent peste noapte, cu foamea de putere socială, pe de o parte, iar pe de alta, în nu puţine cazuri, cu dorinţa de a denigra cultura română din perioada dictaturii, taxând-o nedrept, taxând-o în chip reacţionar drept *siberie a spiritului* şi, în consecinţă, prefăcându-ne – unii dintre noi se înţelege – că nu există Blaga, Nichita, Breban, Preda, Bănulescu, Arghezi, Vianu... Unii literaţi şi-au dorit transferul prestigiului format în arealul literaturii în spaţiul strict al vieţii social-politice; şi au izbutit, parţial au izbutit, uzându-şi treptat, treptat prestigiul literar, trădându-şi, în majoritatea cazurilor, vocaţia de altă dată...

Destine fracturate, frânte la jumătate...

Schimbări la faţă ale unor mari critici, ale unor scriitori de un real prestigiu...

Interese sociale bine calculate, jocuri de culise, în toiul cărora unii scriitori incomozi, apţi de a da aranjamentele peste cap, sunt ţinuţi în marginalitate. O marginalitate meschină sub raport social; şi generoasă, în schimb, sub raportul creaţiei propriu-zise. Etc. etc. Lucruri, îndeobşte, familiare celor din tagma noastră, nu-i aşa?

Totul la suprafaţă pare straniu, în străfunduri însă parcă există un zeu care vede, măsoară, contemplă totul şi judecă de la distanţă cu o imensă răceală vie, păstrându-şi surâsul în colţul buzelor şi dându-ne astfel de înţeles că totul nu e decât în definitiv un joc, dar ce joc, Domine! Unul grav, lucid, în miezul căruia se oferă totul, totul, totul... şi se plăteşte aşijderi!

Nu, nu stranietatea a guvernat toţi aceşti ani post-decembrişti, ci – la un anumit nivel de bună seamă – interesul: interesul brutal, mărunt, imediat, ascuns câteodată stângaci, locul idealurilor de altădată – opera, literatura de prim rang, viaţa înzidită în operă – fiind luat de slugile idealurilor mici, cu fruntea de două degete, idealuri înfipte în imediata cotidianitate: banii, puterea socială, prestigiul imediat, ancorat în realitatea proximă. Iar această schim-

bare tristă la față – la care am făcut referire adineauri – a unora dintre scriitori, se înțelege de la sine, trebuia mascată prin recursul la false probleme, adică trebuia musai procedat exact cum fac – de vreo douăzeci de ani încoace – politicienii autohtoni! Disputele privind falsele crize invocate nu o dată: criza literaturii, criza romanului, criza poeziei etc., erau, se înțelege, modalități de a abate atenția de la problemele reale ale spațiului nostru cultural, una dintre acestea – de o gravitate extremă – fiind criza receptării, respectiv, cea a criticii, poate, cea mai dură, cu consecințe greu de calculat în timp, previzibile însă. După 1989 – se vede limpede acest lucru – s-a înregistrat o prosperare a literaturii în aproape toate genurile: de la poezie la roman, de la proză la eseu, de la teatru – la publicistică, de la jurnalism – la jurnale. Că poezia a fost pe ici-colo umbrită de luxurianta și trista inflație liricoidă, că au apărut și vor apărea în continuare nuvele de circa două sute de pagini, intitulate abuziv *roman* (exact la fel se întâmplă în Franța, Italia, Spania, Germania, de exemplu – mari culturi cunoscute lumii întregi, culturi majore aflate, la ora aceasta, într-o splendidă decadență, la care, la urma urmelor, au tot dreptul!), că nu puțini *copilași* sprințari, cu autoritate de ieri după-amiaza, fără lecturile la zi și fără operă dau note unor scriitori cu rafturi de cărți dăruite literaturii, precum și alte câteva aspecte, cum ar fi bunăoară tratarea privilegiată a jurnalelor sau atenția exagerată, lipsită de măsură, de care s-au bucurat traducerile în defavoarea literaturii române vii, în defavoarea ficțiunii autohtone propriu-zise, aducerea în prim plan a unor scriitori, e drept, de valoare, și miza excesivă, exclusivistă pe aceștia, de parcă ar exista, în literatura română, exclusiv două-trei vârfuri – sunt toate acestea aspecte de discutat. Așa cum rămâne să ne dumirim cum de s-a ajuns să se dedice spații întinse în paginile revistelor literare, în cărți, tomuri de sute de pagini disputelor axate pe postmodernism (curent vetust, transformat în spațiul cultural românesc, incredibil, într-o cvasidogmă literară) și alte *isme*, renunțându-se la temele majore, prin abordarea cărora literatura română a fost recunoscută acum mai bine de o jumătate de secol ca fiind una majoră, renunțându-se totodată – la modul sinu-

cigaş, incredibil, paradoxal şi întrucâtva, istoric vorbind, justificabil – la marile modele universale de vârf (Goethe, Flaubert, Rilke, Dostoievski, Tolstoi etc.) în favoarea modelelor culturilor europene de azi aflate, spuneam, într-o evidentă decadenţă, o formă a oboselii acumulate răstimp de secole de luptă pentru lansarea şi impunerea valorii...

Starea romanului azi este, da-da, înfloritoare. Au apărut, după 1989, câteva romane foarte bune, între care două-trei capodopere, în cel mai bun caz trecute nu rareori cu vederea de criticii vremii, dacă nu denigrate în grabă fie de unii optzecişti dornici să treacă în prima linie a vieţii literare fără să aibă o operă, fie de criticii mai vârstnici, care din interese mărunte, înfipte în cotidianitatea socială şi... pecuniară, ocoleau deliberat vârfurile: din mediocritate, din spaimă; fie de unii tineri sprinţari, fără să aibă anii de bibliotecă obligatorii într-o meserie ca a noastră, fără cărţi, încurajaţi de critici de prima mână care şi-au pierdut încrederea în vocaţia lor şi, respectiv, în valoarea cărţilor lor; altminteri în ce fel se poate lectura ezitarea lor?!... Credem că e suficient să ne aducem aminte – fără să fi uitat barem o clipă! – că în ultimele circa două decenii, bunăoară, Dumitru Ţepeneag a publicat o trilogie, *Hotel Europa*, Nicolae Breban a dăruit literaturii române o trilogie epică, *Amfitrion*, pentru ca apoi să dea o altă construcţie romanescă de amploare, tetralogică de astă dată: *Ziua şi noaptea*; Augustin Buzura, în afara unor reeditări necesare, a publicat romanul inedit *Recviem pentru nebuni şi bestii*; Radu Aldulescu a publicat ritmic romane excelente; Alexandru Ecovoiu, apreciat mai mult în străinătate decât în ţara sa, de asemenea. Acestor nume am putea lesne adăuga o falangă din care nu pot lipsi Gabriela Melinescu, Gabriela Adameşteanu, Gheorghe Crăciun, Ruxandra Cesereanu, Diana Adamek, Mircea Cărtărescu, Mihail Gălăţanu, Dora Pavel şi alţii câţiva, unii dintre aceştia lesne încadrabili în tribul poeţilor dornici de a păşi pe terenurile de litere ale epicului. Au fost oare romanele lor, precum şi ale altor scriitori de acelaşi nivel receptate aşa cum se cuvine? (Excepţia evidentă, la Cărtărescu ne referim, confirmă regula.) Nu credem. Nici pe departe! Ceea ce ne face să afirmăm cu fermitate încă o dată că există

o profundă criză a receptării. Prestigioşii critici de odinioară – majoritatea lor mai exact – care au luptat pentru detectarea, lansarea şi susţinerea valorilor sub dictatură (Manolescu, Dimisianu, Mircea Martin, Eugen Simion, ca să dăm câteva nume din strălucita pleiadă de critici afirmaţi până în `89), nu mai scriu cronică de întâmpinare decât cu rare excepţii. Criticilor activi de azi – cum sunt de pildă Ion Simuţ, Eugen Negrici, Ştefan Borbély, Irina Petraş, Marian Victor Buciu, Alex Ştefănescu şi mai tinerii lor colegi Daniel Cristea Enache, Andrei Terian – le revine, firesc, sarcina de a încerca un tablou exact, viu, o radiografiere a stării romanului azi, la începutul mileniului trei. Şi de bună seamă nu le este şi nici nu le va fi – nici pe departe – uşor!

Cine dintre ei şi alţi câţiva exegeţi, în chip regretabil, absenţi în enumerarea noastră, ar crea o sinteză a romanului românesc postdecembrist? Cine ar avea curajul unei analize atente, lucide, nebruiate de interese de grup, de zgomotul din ce în ce mai surd, mai îndepărtat al clasificărilor impuse de grupul de comentatori aflaţi de circa douăzeci de ani la putere în cultura română, comentatori ce au aroganţa de a da note creatorilor din linia întâi a literaturii, ba chiar mai mult decât atât, de a-i pune la colţ prin campanii ingenios regizate sau, pur şi simplu, de a trece cu vederea prefăcându-se că nu văd, nu citesc excelentele romane publicate unul după altul de cei care, da, cred, încă mai cred – la modul stupid, naiv şi sublim în egală măsură! – în puterea literaturii de a schimba lumea, da, de cei care încă vor să creadă în acea aserţiune a iubitului de noi epileptic sfânt: *frumuseţea va salva lumea*?!

Cum să nu ne angrenăm în atrocea competiţie cu marile modele, când ni se dă o şansă, o foarte singură şansă?! Iar dacă interesele întunecă, uneori, adeseori, judecata unora dintre exegeţi, dacă suntem azvârliţi în marginalitate acum, aici, în anul 2008, poate, poate timpul rece, capricios, aspru – aşa trebuie! – va aduce în faţă peste o jumătate de secol valorile reale, le va discerne, le va smulge din acest început de mileniu aşa cum este, cum avem luciditatea de a-l vedea: bogat în romane – temelia unei

culturi mature – care ar onora oricare dintre culturile majore europene, bogat în cărți de o reală valoare fie comentate insuficient, în grabă uneori, rareori cum se cuvine, fie trecute deliberat cu vederea... Un început de mileniu confuz, da, în care valorile reale, cu câteva excepții cunoscute, sunt trecute în umbră, fiind cultivate deliberat, la modul barbar, falsele valori: politicieni de o calitate dubioasă, fotbaliști, foto modele, comentatori erijați în sfetnici ai națiunii. Apetitul pentru temele majore care salvează, conservă și transcende spiritul unei națiuni fiind înlocuit – la modul fraudulos – cu apetitul pentru dispute desfășurate la scară națională pe tema postmodernismului de către o seamă de comentatori plini de acribie, grăbiți să dea note, culmea culmilor, nimănui altcuiva decât creatorilor!!

„*Saliva-n gură capătă un gust amar*". Citând acest vers – printr-un alt joc absurd – ne întrebăm ce ar spune Blaga, autorul acestuia, sau ce ar spune Rebreanu, Doamna Bengescu, Titu Maiorescu dacă s-ar pomeni, printr-un miracol rece, în fața noastră?

Dar Shakespeare?

Dar Dostoievski?

Dar Tolstoi, Lev Nikolaievici?

Matei Naidin este un personaj complex, neașteptat de dificil și, în esență, rămâne a fi – cu o expresie agreată de iubitul de noi Fiodor Mihailovici – „un om minunat", cioplit din trunchiul tipologic al iisusiacilor. Are morile lui de vânt acest tânăr care refuză funciar maturitatea în sensul vânat, dorit, conceput de *ceilalți*.

4-6 septembrie. Balcic. Forumul european al revistelor literare, ediția a II-a. Forum organizat de Federația Editorilor și Difuzorilor de carte din România. Eveniment european sprijinit de Ministerul Culturii și Cultelor din România prin programul PromoCult. Marea Neagră devine din ce în ce mai albastră. Soarele – bubuitor, prevestind furtuni de lumină. Lume multă. Bună. Implicată direct în elaborarea revistelor de cultură din Europa. Majoritatea sunt redactori șefi de publicații literare. Ne împrietenim rapid. Unii dintre noi ne tutuim – tabiet ce-mi readuce în actualitatea sufleteas-

că turneul realizat de Fundația Culturală Ideea Europeană în toamna anului trecut în Israel. La întrebarea mea „de ce se tutuiește toată lumea în Țara Sfântă", Leon Volovici mi-a răspuns: „Nimic mai simplu. Lui Dumnezeu nu i te poți adresa decât la persoana a doua singular". Găsindu-l în tine pe Dumnezeu, să-l vezi oglindit în *celălalt*, care în limbajul lui Lévinas e *străinul*. Ce forță!

Gravitatea și ironia fină, din vârful buzelor îi aparține lui Jean Poncet, care reprezintă revistele *Autre Sud* și *Archères* din Marsilia. Nicolae Dabija, redactor șef al revistei *Literatură și artă*; puțini dintre cei prezenți sunt la curent cu faptul că acest poet, împreună cu alți câțiva scriitori din Basarabia, aduna – acum circa douăzeci de ani – sute de mii de români în Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău, luptând astfel pentru revenirea la grafia latină dincolo de malurile Prutului. Aron Gaal, minunatul poet reprezintă – împreună cu traducătoarea Maria Gaal – cultura maghiară. Neli Pigouleva și Svetlozar Guindyanov, gazdele noastre, au în grija lor o prestigioasă editură și revista *Brod* (Bulgaria). Mihaela Albu, redactor șef al revistei *Lumină Lină* (SUA) și Menachem Falek, editor al revistei *Moznaim* (Israel). Și alții.

Din România au participat editorii revistelor membre ale Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor, adică Corneliu Antoniu (*Antares*, Galați), care bolnav fiind, s-a lăsat răpit de niște sirene, și Cassian Maria Spiridon (*Convorbiri literare*, Iași), Gellu Dorian (*Hyperion*, Botoșani) și Virgil Diaconu (*Cafeneaua literară*, Pitești) și Gheorghe Glodeanu (*Nord literar*, Baia Mare), Lucian Vasiliu (*Dacia literară*, Iași) și Gheorghe Neagu (*Oglinda literară*, Focșani), incomod ca de obicei. Și mulți alții. Petru Radu a reprezentat Federația Editorilor și Difuzorilor de Carte din România, în calitate de vicepreședinte. Ion Tomescu – aceeași instituție, în calitate de prim-vicepreședinte al aceleiași instituții. Lucia Ovezea – care ne-a făcut să râdem în hohote serile (prietenii știu de ce!) – a reprezentat Asociația Difuzorilor și Editorilor. Presa din țară a fost prezentă la Balcic prin Clara Mărgineanu, poeta devotată literaturii inclusiv prin emisiunile realizate la

TVR Cultural, Victoria Anghelescu (*Adevărul*), Mădălina Cerban (Mediafax), Valentin Talpalaru (Radio Iaşi), Flori Tiulea (Rompress). Echipa organizatorilor este alcătuită din Daniela Tomescu, Andreea Bădiceanu, Dan Mircea Cipariu, Mihai Zgondoiu, Nicolae Corlat, Rita Seffer. I-am amintit punctual pe majoritatea – cerându-mi scuze în faţa celor nepomeniţi în acest succint expozeu – întrucât fiecare participant, fără excepţii aproape, şi-a adus obolul, şi-a pus umărul la tratarea problemelor iscate de existenţa tot mai precară a publicaţiilor literare. Toate discuţiile – şi au fost apropo nu puţine! şi nici uşoare şi nici superficiale – au gravitat în jurul temei alese de Cassian Maria Spiridon, şi anume: *Revistele literare – punţi de legături culturale interoperaţionale europene*. Diferenţa între acest forum şi alte evenimente înrudite prin temă cu cel la care ne referim a fost absenţa lamentaţiilor. Se pare că editorii de reviste şi carte – printre participanţi erau şi nu puţini conducători de edituri – au înţeles că plângerile de tot soiul în marginea realităţii nu duc nicăieri. La locul ei s-a simţit pe malul Mării Negre – pe întinderea forumului – eficienţa, discuţia la obiect, spiritul casant, pe de o parte, iar pe de alta, ironia, uneori sarcasmul, gluma de bun gust, buna dispoziţie, aşa încât cele două-trei zile au trecut rapid, ca în basmele în care voinicii cresc răstimp de o noapte cât alţii într-un an. Şi Jean Poncet şi Aron Gaal ne-au convins cu asupra de măsură că problemele publicaţiilor de cultură pretutindeni sunt gemene siameze, nu rareori, adică seamănă enormisim: fie că e vorba de Franţa, o ţară cu o cultură majoră, se ştie, cunoscută în lumea întreagă, fie că e vorba de România, o ţară cu o cultură majoră rău cunoscută la ea acasă şi necunoscută deloc în lume. (Excepţiile de bună seamă, *comme d'habitude*, confirmă regula.) Ba chiar mai mult decât atât, prietenii noştri bulgari Neli Pigouleva – o excelentă poetă care a imprimat o notă de căldură tandră finalului dezbaterilor – şi Svetlozar Guindyanov ne-au adus nu puţine argumente în favoarea faptului că în Bulgaria de pildă lucrurile referitoare la publicaţiile de cultură stau incomparabil mai dramatic. În această ordine de idei, i-am dat dreptate nu o dată lui Cassian Maria Spiridon care susţinuse că „este foarte important că mai există instituţii şi

oameni capabili să lupte cu morile de vânt... şi – incredibil – să şi reuşească să facă lucruri deosebite într-o lume ostilă faţă de tot ceea ce se numeşte cultură".

Da. Îl imităm cu toţii întrucâtva pe Don Quijote în felul în care ne ţinem cu unghiile, cu dinţii de revistele noastre, vechi şi prestigioase tribune naţionale.

Da. Suntem ridicoli. Ei, şi? Să ne asumăm această ipostază, uneori-adeseori, crispantă. Să fim noi înşine, adică să fim europeni. Căci ce altceva să însemne a fi european în anul 2008? A fi tu însuţi. A-ţi servi opera. A-ţi sluji cu devotament cultura. Sunt lucruri evidente acestea; lucrurile evidente însă, lucrurile aşa-zis banale trebuie – vorba colegului nostru, Nicolae Breban, vechi constructor de reviste de cultură – lucrurile banale, aşadar, trebuie repetate, căci ele te ajută să refaci, afirma autorul *Buneivestiri*, cadrul originalului.

S-a discutat enorm. Enorm. Enorm. Despre rolul şi locul revistelor literare în societatea post-industrială, la care s-a referit Ana Andreescu (Ministerul Culturii şi Cultelor din România). Despre revistele literare şi receptarea literaturii contemporane. Despre rolul şi locul lor, al publicaţiilor de cultură, în educaţia tineretului. Despre revistele literare şi criza spirituală – surcică din trunchiul crizei spiritului invocate şi teoretizate de Paul Valéry. Etc. Etc. Teorii, veţi spune. Veşnice teorii. Şi da. Şi nu. Căci s-au pus în discuţie şi lucruri extrem de practice. S-au construit punţi de colaborare între diferite personalităţi, între instituţii străine: sub semnul Ideii Europene. Iar o fructificare a primilor paşi ai celei de-a doua ediţii a Forumului european al revistelor literare este înfiinţarea Asociaţiei Europene a Revistelor Culturale, preşedinte al căreia a fost ales în unanimitate poetul şi eseistul Cassian Maria Spiridon.

S-a vorbit nu puţin despre *criza spiritului*. Nu cred în această criză; şi aici mă despart de eseistul Paul Valéry, rămânându-mi prieten, firesc, poetul. Consider că traversăm o epocă a multiplelor crize inventate: criza literaturii, criza poeziei, criza romanului etc. etc. – falsele crize ce-au deţinut circa două decenii un spaţiu impresionant în revistele literare, în paginile cotidianelor. Există, în opinia

noastră, două crize esențiale care marchează la rădăcină, spuneam și alte dăți, acești ani post-decembriști: criza modelelor și criza receptării. De lipsa modelelor de mâna a șaptea spre a opta nu ne plângem, întrucât nu avem, evident, nici un motiv; politicienii improvizați peste noapte abundă, canalele TV și posturile de radio sunt ocupate nu rareori de emisiuni dedicate fotomodelelor, manelițtilor etc. Și asta în vreme ce modelele reale – marile spirite directoare ale acestei națiuni – stau în umbră, nu sunt ascultate, iar cuvintele lor, opiniile acestor minți luminate sunt sistematic bruiate. Modelele autohtone reale, care ar onora oricare dintre culturile europene, sunt ținute în umbră, nu sunt ascultate, deși se vede de la distanță că și culturile franceză, engleză, germană și-ar dori scriitori ca, bunăoară, Buzura, Blandiana, Țepeneag, Breban... Evident că, în cazul în care acești scriitori de prima mână ar fi aduși în față, ar fi așezați în luminile reflectoarelor, în atenția opiniei publice, domniile lor ar deranja: prin vocea lor, prin felul de a fi incomozi, uneori-adeseori, până la crispare.

Cât privește criza receptării... Câți dintre prestigioșii noștri critici și istorici literari, care și-au format prestigiul până în '89, luptând pentru detectarea, lansarea și propagarea valorilor reale într-un regim restrictiv, mai scriu la ora actuală cronică de întâmpinare? Câți dintre criticii de mare prestigiu au exclamat – în segmentul post-decembrist – maioresciauul „În lături!"? Criticilor activi de azi, criticilor importanți (Ion Simuț, Ștefan Borbély, Eugen Negrici, Irina Petraș), precum și mai tinerilor lor colegi (Daniel Cristea-Enache, Andrei Simuț, Andrei Terian), le revine o sarcină imposibilă: să pună ordine în confuzia de valori instalată aparent temeinic în cultura noastră, să surmonteze criza receptării.

Lucian Vasiliu și Lucia Ovezea intenționează să înființeze un Forum al felinelor de la Balcic. De aici și intensele și tandrele dispute cu reprezentantele tagmei felinelor convocate la Balcic...

Dodo (Daniela Tomescu), după dispute acerbe cu Tom (Tomescu), a înfiat pentru câteva ore un urs de pluș. O

splendoare! Mai aveam un picuşor şi l-aş fi confiscat, zău, dacă... nu începea Corneliu Antoniu să ne explice – într-un limbaj ultracodat – că anumite pastile (nu cred în ruptul capului că se referea la viagra!) trateazã, fără să fie prevăzut în prospectul medicamentului acest detaliu, răceala... Ceea ce nu l-a împiedicat să facă o baie în toată legea pe când eram în larg, îmbolnăvindu-se la loc!

Un amănunt straniu: în situaţii limită, scriitorul – fie el român, fie francez, fie maghiar, fie evreu – în loc să se pună pe tânjeală, râde de stârneşte îngerii bosumflaţi ai mării. Unul dintre vaporaşe se înclinase rău, rău de tot... Ce veselie s-a abătut peste toţi! Se râdea cu poftă. Cu o disperare din ce în ce mai gravă. Râsul o fi o mască a zeilor? Poate...

Tom a avut parte de o foarte mare dilemă. Ni s-au pus la dispoziţie două *vaporetto* pentru o plimbare în largul mării. Pe fiecare dintre acestea încăpeau câte treizeci de scriitori şi editori. Eram circa şaizeci. Tom îl întreabă pe Menachem Falek, prietenul nostru venit din Ţara Sfântă:

– Ei, poftim, şi acum în ce fel să-i împart?

– Nimic mai simplu, răspunde Menachem. Numără toate picioarele şi împarte-le la doi.

Mă gândesc că picioarele împărţite la doi, tot picioare rămân. Dar o capră şi un delfin împărţite la doi... Mda.

La Hotelul Mistral, unde am fost cazaţi, straniu, becurile nu erau chioare, exista apa caldă, incredibil, la orice oră, prosoapele erau curate, existau şi frigidere (m-am documentat, în fiecare camerã). Funcţionau, culmea, şi acestea. Pereţii din toalete (of, of, curate şi acestea!) nu erau pictaţi cu inscripţii de genul Mury + Molly = iubire până hăt dincolo de moarte. Plaja din preajmă era neverosimil de curată, iar apa, vai, limpede, limpede, încât ne-am sucit gâturile (în pauze desigur) după stolurile de delfini. Atunci, apropo, am şi căzut; aşa-mi trebuie, dacă-mi succsc gâtul după delfini! Mâncarea era bună şi mereu proaspătă. În afară de engleză, franceză, toţi, aproape toţi chelnerii vorbeau româneşte; şi iarăşi neverosimil puteai achita nota în

lei românești. Ca și la hotelul din preajma celui în care am fost cazați, acela numindu-se Hemingway, pe terasa căruia am stat o seară întreagă (din spirit de colegialitate se înțelege). Pentru câteva clipe am avut senzația că România și-a extins teritoriile. Ce păcat că m-am trezit dintr-un vis văzut cu ochii deschiși! Glumesc. Și nu prea (mă refer de astă dată la extinderea teritoriilor strict culturale, *of course*!).

Petru Radu a deschis la Iași o cafenea literară cu titlu experimental. Să vadă dacă va funcționa. Dacă ne va invita pe noi acolo – neuitând să-i facă aceeași invitație lui Lucian Vasiliu – în mod cert, va funcționa din plin!

S-au lansat reviste. S-au lansat propuneri. Între timp, cu toții, cei ce nu ne cunoșteam sau ne cunoșteam într-o măsură infimă, făceam schimb de adrese, e-mailuri, site-uri, punând temeliile unor viitoare colaborări și ale unor prietenii de litere. Am asistat la elaborarea unor proiecte editoriale. La anul viitor, probabil, Forumul, ediția a III-a, va deveni un pretext de a lansa și cărți semnate de scriitori maghiari, francezi, evrei, bulgari traduși în limba română, pe de o parte, iar pe de altă parte, o șansă de a lansa scriitori români traduși în maghiară, franceză, bulgară, ebraică. Cine știe? Poate șansa este și va rămâne de partea noastră, iar noi vom învăța și mai bine limbajul ei, îngereasca ei. Limpede devine din ce în ce mai mult faptul că asemenea întruniri între scriitori și editori de reviste și carte sunt vitale. Absolut vitale. Complici avem pretutindeni. Cu vorbele minunatei Neli Pigouleva – cu care m-am întreținut rușește cu asupra de măsură, simțindu-mă tot mai acasă – în afara complicilor de nevăzut, marea și aerul și nisipul și atmosfera și delfinii au fost și vor fi de partea noastră.

Ce este pentru mine *Casa din întuneric*? O tentativă de a decripta sensurile ascunse sub auspiciile adolescenței. Poate. Un alt *bildungsroman* scris în tentativa de a mă strunji, de a mă forma, crea, fasona în continuare. Un roman în care m-am odihnit după scrierea tetralogiei *Vulturi de noapte*. E un fel de a te odihni activ, firește. Căci în in-

tenția de a-mi lua o vacanță, iată, am asistat la formarea lui Matei Naidin – șturlubaticul adolescent pătimaș, stângaciul, sfiosul, contradictoriul puști, în care mă regăsesc întrucâtva laolaltă cu ezitările și dibuirile mele, cu neîmplinirile și jubilările, cu rătăcirile și tot, absolut tot din ce este alcătuit *mersul spre ființă*. Mă regăsesc însă, în egală măsură, și în Grig, și în Semion Ruda, și în Erika Preda – personaje de care m-am despărțit, de bună seamă, punând cel din urmă punct, personaje care, aproape în ciuda voinței mele, continuă oarecum să-și ducă existența în mine, contrariindu-mă și îmboldindu-mă să fiu, să fiu cu însămi. Ca niciodată: cu însămi.

Realitatea dimprejur: tot mai rarefiată, tot mai străină, din ce în ce mai îndepărtată. O realitate de fum.

Senzația de străinătate acerbă trăită în incinta castelului înălțat de Regina Maria la Balcic. Și aceeași întrebare revenită abrupt în actualitatea sufletului: ce caut eu aici?

Grădina de roze de pe întinderea grădinii botanice de la Balcic mi s-a părut divină. Abia acolo am început să simt din nou, în chip inexplicabil, pământul sub picioare. De ce toate lucrurile sunt, uneori-adeseori, atât de complicate pentru mine? Rătăcesc în labirinturile complicate ale sufletului, neizbutind să-mi revin dintr-un soi de amară uimire: întâmplările înrădăcinate *acolo*, departe de tot ce se petrece în jur, capătă greutate, amploare, un ecou care mă face, câteodată, să mă clatin; da, literalmente să mă clatin. Ce noroc e darul de a scrie! Scriind, încep să înțeleg. Un alt noroc este că uit cu desăvârșire ce anume am înțeles, și o iau – conștiincios pierdută – de la capăt.

Tremur; prin urmare, mă apropii de casa ființei mele, mă cuibăresc *acolo*; sunt acasă, e bine, e cald, ating pământul care sunt, simțindu-mă din ce în ce mai străină. Ființă – străinătate, dulce tiranie!!

Certitudinea că în cazul în care nu voi scrie acum, aici, mă voi pulveriza, voi muri de tot...

Aflu de la Vasile Andru că volumul meu de poeme, *Elegii nordice*, tradus în germană de Edith Konradt – *Elegien aus der Kälte* – apărut la Editura Pop Verlag este nominalizat la Premiul Balkanika, instituit de Fundația „Balkanika" la timona căreia se află prozatorul bulgar Nikolai Stoianov. Sunt surprinsă. M-am dezobișnuit să fiu luată în seamă de jurii, să-mi fie discutate poemele. Cu toate acestea, în ciuda mea, îmi fac rapid bagajele. Ne pregătim pentru un drum lung: Skopje, Macedonia. Mama mea, Sfânta mea Mamă, care s-a numit înainte de căsătorie Karaman, este – mi s-a comunicat ritos – macedoncancă; plec, așadar, în patria strămoșilor mei. Deducția aceasta mă face euforică și mă duce cu gândul la întortocheatele mele origini: clanul Tatălui meu, Semion (Dumnezeu să-i dea lumină acolo unde e!), este alcătuit din slavi, români, sârbi. Mama Tatălui meu, Natașa, rusoaică, este înmormântată aici, în București, în cimitirul Cărămidari. Dinspre Liubașa – cum o răsfățăm noi pe Mama, al cărei nume este echivalentul cuvântului slav iubire/liubov – vin un lung șir de mici comercianți macedoneni alături de burghezi înstăriți, cu proprietățile confiscate sub comuniști. Ce amestec nostim! Cu aceste gânduri îmi beau cafeaua alături de prozatorul Vasile Andru – președinte al juriului „Balkanika" și îngerul meu păzitor – în gara din Sofia, după o călătorie lungă cu trenul. Sofia o cunosc foarte puțin; am trecut de câteva ori prin capitala Bulgariei, de obicei valvârtej, în peregrinările noastre eline, punctul culminant al cărora s-a dovedit a fi, previzibil, Templul lui Apollo, Delphi.

E soare. Când și când, se abate câte un nor, spulberat rapid însă de clima schimbătoare, montană. Autocarul care ne duce către Scopje, navighează printre munți. Munți la dreapta, la stânga, pe teritoriul Bulgariei, munți pretutindeni în Macedonia. Redescopăr plăcerea de a constata, iarăși și iarăși, că sunt un om la muntelui mai degrabă. Pe pământurile eline dilema mare sau munte devine inutilă, își pierde savoarea, căci muntele curge din mare; sau invers, uite că nu mai țin minte. Pe când aici... Mă joc. Sunt ochi. Mă reduc la ochi. După îndelungi perioade de izolare – segmente de timp în care scriu, ascult muzică,

mă dedic muncii redacționale la Ideea Europeană – constat faptul că îmi revine apetitul pentru drumeții lungi, metodice. În esență, da, sunt o drumomană; evident, atunci când nu scriu, când mă transform practic într-o altă ființă.

Munții Macedoniei sunt inegali în sensul bun al cuvântului: ba te pândesc dealuri cu rotunjimile dulci, moldovenești aproape, ba se iscă pe neprins de veste vârfuri abrupte, stâncoase, având ici și colo o culoare portocalie, ca în Grecia, pe versanții scurși din șerpii de măslini. Splendoarea montană mă smulge din somnolență, tăindu-mi supărarea iscată din faptul că grănicerii macedonieni ne răvășesc bagajele. Granița Bulgariei coincide cu granița Europei, Macedonia nefiind un stat european. Hm, ce poți găsi în geanta unui scriitor? Decât – previzibil, în afară de câteva bluze, pulovere, alte obiecte strict necesare în timpul oricărui voiaj – cărți, reviste?...

Scopje e un oraș relativ mare. Abundă construcțiile recente, care pun în valoare bisericile, mânăstirile, edificiile vechi. Da, unele dintre acestea, din secolul al XIV-lea. Știm – și eu și Vasile înțeleptul – că vom avea puțin timp la dispoziție. Tocmai de aceea timpul scurt ne face să fim de șapte ori mai atenți, în pofida drumului obositor de lung (nu există legături directe între cele două țări, Macedonia și România, detaliu care ne complică simțitor voiajul), scurtat firesc de poveștile indiene ale lui Vasile, care, beneficiind de o bursă, a urmat cursurile de masterat în India, întârziind pe pământurile din vecinătatea Himalayei mai bine de doi ani. Anii de ucenicie i-au lăsat lui Vasile Andru o moștenire grea: dorul de India. Nu ezit să consemnez în aceste rânduri lapidare caracterul enigmatic al acestui scriitor, deselе-i dispariții îndelungate, care împrumutau, nu rareori, acestui personaj – dacă admitem, de bună seamă, că un scriitor devine personaj al literaturii pe care o reprezintă – un aer de străin prin definiție, de sacerdot rătăcit dintr-un de neînțeles accident pe malurile Dâmboviței.

Ascult CD-ul cu rilkeenele *Elegii duineze* în lectura lui Nicolae (Breban) și a mea. Vocea lui Nicolae gravă, afundă,

când şi când – adică exact atunci când trebuie! – încărcată de un patetism disperat şi senin în egală măsură. Vocea mea? Senzaţia insinuantă că nu îmi aparţine; e altcineva aceea care citeşte, aceea care aleargă în ritmurile tensionate, superioare, impuse de lirica de vârf a straniului eremit găzduit la Duino.

Mă pomenesc în turbionul unei reţele de intrigi, ţesute cu acribie inventivă de cineva. Îmi urmăresc reacţia, curioasă şi derutată în egală măsură: reculez, conştientă că nu am *organ* pentru aşa ceva, intuind că altminteri îmi va fi clătinat echilibrul fragil în segmentul de timp prin care trec.

Infernul? Trupul; da, trupul ei laolaltă cu bolile lui.

Cercul sălbatic e în mine, personajele lui mişună prin sângele meu, îmi dau ghes, nelăsându-mă să şomez. Ştiu, atunci când esenţele se vor linişti, umplându-mă de ceva indistinct, cunoscut, familiar, mă voi duce spre masa de scris. Spre laptopul meu, cu care – după cum am mai scris şi alte dăţi – am o relaţie senzuală aproape.

Tremurul ca stigmat al felului ei de a fi. Tremurul insidios, pecete a viului fără de care nu se poate.

Scriu zi de zi. Doamne, ce dor mi-a fost de mine!

Relativ recent, Fundaţia Culturală Ideea Europeană şi revista *Contemporanul*, în colaborare cu Muzeul Naţional al Literaturii Române, a organizat o dezbatere-eveniment pe marginea cărţii domnului profesor Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, publicate sub egida Editurii Cartea Românească în miezul acestui an care stă să se încheie. O carte incomodă şi – uneori – nedreaptă. O carte incitantă şi fermecătoare, de o luciditate casantă. O carte-document. O carte fascinantă, violentă şi enervantă în egală măsură, de un radicalism unic, gombrowiczian, care a stârnit nu puţine ecouri în presa literară din ţară; şi e suficient, în această ordine de idei, să amintim – în fuga unui noiembrie nefiresc de însorit şi darnic, îmbelşugat aproape – revistele

România literară, Convorbiri literare, Observator Cultural, Idei în dialog, care au publicat, în paginile sale, fie comentarii, fie eseuri, fie cronici, fie recenzii la opusul semnat de Eugen Negrici – un semn că explozivul eseu de istorie a mentalităților negrician – care, iată, am aflat cu puțin timp înainte de a face manşeta cuvenită, a luat Premiul „Cartea Anului", decernat de România literară – e pe cale, pare-se, de a-şi atinge ținta, mai exact, câteva dintre multiplele-i ținte majore: repunerea în discuție a statutului literaturii române (o literatură tânără, minată de complexe, tipare, necunoscută nici în țară, nici în străinătate; o literatură rău tratată la ea acasă!), abordarea cu cărțile pe masă a crizei – de o gravitate extremă, reală – receptării literaturii române inclusiv în perioada postdecembristă, revizuirea literaturii române de la început până în prezent fără recursul la umbrela comodă şi mistificatoare a şabloanelor impuse, dictate de impulsul „mitologizării energizante", şi altele, câteva, volumul la dezbaterea căruia au participat scriitori şi comentatori de prim rang – Nicolae Breban, Paul Cernat, Livius Ciocârlie, Barbu Cioculescu, Paul Cornea, Radu Călin Cristea, Daniel Cristea Enache, Ileana Mălăncioiu, Eugen Negrici – constituind o fermă, necruțătoare „istorie a amorțirii spiritului critic" autohton. Am moderat această dezbatere încinsă, cu conştiința, avută secundă de secundă, că este una dintre cele mai importante desfăşurate până la ora actuală sub sigla Ideea Europeană.

Preluarea abuzivă, multiplicarea şi distribuirea a circa o mie de pagini din *Jurnalul* tolstoian sub titlul *Memorii* (Tolstoi, apropo – depunem mărturie – n-a scris niciodată memorii!) de către Editura Adevărul Holding constituie un atac incalificabil nu numai la adresa celor doi reputați cărturari, Janina Ianoşi şi Ion Ianoşi, nu numai la adresa Fundației Culturale Ideea Europeană şi a Editurii Ideea Europeană, ci la adresa întregii bresle scriitoriceşti şi editoriale, care, nutrim speranța, va reacționa prin organismele sale abilitate. Un atac prin care devine flagrantă o situație incalificabilă; astfel, urmându-se logica abuzului comis, ne putem trezi peste noapte de pildă cu una dintre capodoperele brebaniene – *Bunavestire* – apărând cu un

titlu modificat şi purtând pe coperta I numele unui necunoscut, sau cu istoria călinesciană văzând lumina tiparului cu un titlu diferit de cel al opusului lui G. Călinescu, având imprimat pe coperta întâi un nume... inexistent, inventat mai exact, ori numele vreunui brav inginer sau medic, bunăoară, decedaţi în perioada interbelică! (Ne aflăm întrucâtva într-o pagină semnată de Gogol, Nikolai Vasilievici!) Avem reala şansă ca într-o bună zi să citim un roman fantastic, absolut fantastic, cu titlul, bunăoară, *Universul într-o zi şi încă una*, semnat de Ghenadi Strungă şi să ne trezim la un moment dat că – stupoare! – în realitate recitim... capodopera lui George Bălăiţă, *Lumea în două zile*, preluată abuziv, editată şi distribuită. Putem, apoi, să citim o capodoperă absolută intitulată, de pildă, *Crima perfectă*, semnată, ciudat, de Gh. Strungalovici, şi să realizăm destul de repede că e vorba de unul dintre vârfurile modernităţii, romanul *Crimă şi pedeapsă* de Dostoievski, Fiodor Mihailovici. Acest joc amar – amară lecţie dată de Adevărul Holding – situat departe, foarte departe de modul în care ar trebui respectate legile într-un stat de drept, din păcate, poate fi continuat... În cazul Jurnalului tolstoian „transformat" abuziv în *Memorii*, editate şi distribuite de către Editura Adevărul Holding – care recurge la practici incalificabile de intimidare a echipei Ideea Europeană; ne referim la cele două notificări, piese într-un dosar devenit public – specialiştii şi-au expus şi – credem noi – îşi vor mai expune opinia. Cert este că „prin editarea lucrării originale a Janinei Ianoşi sub semnătura unui „traducător", Ghenadi Strungar – necunoscut în mediul literar; oare acest personaj există? – de către SC Adevărul Holding SRL – Editura Adevărul Holding încalcă grav drepturile legale dobândite de Fundaţia Culturală Ideea Europeană şi ale Editurii Ideea Europeană. Fundaţia Culturală Ideea Europeană – Editura Ideea Europeană este pusă în situaţia de a nu mai putea valorifica drepturile dobândite prin încheierea contractului de editare încheiat cu traducătoarea Janina Ianoşi, întrucât, deşi intenţiona să reediteze titlul Lev Tolstoi, *Jurnal*, vol.I şi II, acest demers nu mai poate produce aceleaşi efecte pe piaţa de carte, câtă vreme titlul a fost deja reprodus abuziv".

18 februarie 2009. Interesant e că Adevărul Holding (AH) aruncă pisica în grădina acestui traducător total necunoscut, lipsit de nume, prestigiu, Ghenadi Strungar, despre care refuză – ne-au informat nu puțini ziariști care fac anchete axate pe acest subiect – să dea informații minime: cine este?, oare există?, unde locuiește?, ce vârstă are?, ce pregătire?, de unde curajul de a debuta cu o traducere din Tolstoi? etc. etc. De vreme ce echipa AH avea „un contract perfect legal" cu Gh. Strungar obiectul căruia sunt așa-zisele *Memorii*, din ce motive au contactat-o pe Janina Ianoși, apoi au apelat, telefonic, la noi, cerându-ne ultrainsistent drepturile de autor pentru *Jurnalul* tolstoian? Repet, AH aruncă pisica în grădina acestui traducător. Să înțelegem, în consecință, faptul că Ghenadi Strungar a editat așa-zisele *Memorii* tolstoiene la tiparnița d-sale de-acasă, preluând abuziv sigla Editurii AH, care își exprimă „buna intenție" și susține – în comunicatul de presă din 12 decembrie 2008 – că se află în posesia „unui contract perfect legal"? Nu încetează, apropo, să ne surprindă, în această ordine de idei, și următorul detaliu: dacă s-a comis un abuz, editându-se *Memoriile* fără consimțământul AH, atunci din ce motive acest organism – ne rezervăm dreptul de a nu califica editura aflată în discuție drept instituție – nu reacționează cu fermitate dar mai ales cu onestitate? Din contra, AH, conform textului imprimat în interiorul celor 2 vol., afirmă că deține – nota bene, detaliu important – toate drepturile asupra respectivei ediții. Citām din ediția AH: „Toate drepturile asupra prezentului titlu sunt rezervate exclusiv editurii S.C. Adevărul Holding S.R.L. Reproducerea parțială sau integrală a textului fără acordul editurii este interzisă și va fi pedepsită conform legilor în vigoare".

În altă ordine de idei, textele celor două ediții – Ediția Ideea Europeană și respectiv ediția AH – fiind identice în proporție de 99 %, în cazul în care Ideea Europeană, deținând, repet, drepturile asupra jurnalului tolstoian până în 2014, ar imprima un prim tiraj de, să zicem, 10.000 de exemplare cu prilejul centenarului morții Magului de la Iasnaia Poliana, centenar care se apropie – Adevărul Holding – care susține că „reproducerea parțială sau integrală a textului fără acordul editurii este interzisă și va

fi pedepsită conform legilor în vigoare" – ar putea să ne acționeze în instanță pentru plagiatul „operei" de „traducător" a lui Gh. Strungar sau pentru piratarea ediției lor, nu-i așa? Plagiat făcut de cine? De Ideea Europeană? De subsemnata? De Janina Ianoși? Sau poate de Ion Ianoși? Brrrrr. Locuim sub zodia absurdului.

Dacă AH a avut și are, într-adevăr, „bune intenții", din ce motive nu a reacționat cum ar fi reacționat un organism de bună-credință, de „bună intenție", cum ar fi reacționat, firesc, o instituție de cultură de un real prestigiu atunci când o altă instituție de cultură de un real prestigiu, într-o notificare, îi solicită date despre Gh. Strungar, anunțând-o că e vorba de o ediție plagiată și cerându-i retragerea de pe piață a tirajului? Din contră, AH ne expediază o notificare jenantă, incalificabilă, pentru ceea ce pretinde acest organism că este în reclamele TV!

Le mulțumim tuturor colegilor, scriitorilor, editorilor, lectorilor, ziariștilor, echipelor TV, prietenilor, avocaților, care au fost și sunt în continuare solidari cu echipa Ideea Europeană, dându-ne sugestii, sfaturi, făcându-ne, nu rareori, curaj să nu cedăm în fața presiunilor exercitate asupra noastră, a amenințărilor, a tentativelor de intimidare. Le mulțumim domnilor prof. Dumitru Balan, dr. Răzvan Voncu, scriitorului și traducătorului Mihai Dascălu, care au făcut expertiza plagiatului, expunându-și opinia în textele domniilor lor edificatoare, elocvente. Convingerea că legea este lege pentru toți și ea trebuie respectată de toți – trusturile editoriale nu fac excepție! – prestigiul și importanța dată actului cultural la Ideea Europeană, convingerea că „sistemul" editorial românesc trebuie, e cazul, e timpul să funcționeze în regim de legalitate, normalitate și transparență, și – nu în ultimul rând – vechea prietenie, complicitatea deja celebră care ne leagă de cei doi importanți creatori Janina și Ion Ianoși, care s-au trezit peste noapte expuși, cu o ediție vandalizată, piratată în brațe (la ediția originală Ianoșii lucrând ani, investind în ea știință, profesionalism, cultură, energie și, da-da, iubire, perfectând-o circa trei decenii!) – toate acestea ne-au făcut să nu cedăm, să încercăm să rezistăm și să facem – în ciuda oboselii, a lehamitei, în ciuda tendinței de a ocoli conflictele, pentru

a avea parte, firesc, de liniște ca să ne scriem, în primul rând, cărțile, urmându-ne astfel vocația, și ca să onorăm obligațiile de editor, în pofida puterii financiare a trustului vizat și a sugestiei unora dintre colegii fooooarte indignați de abuzul comis de a „nu ne pune cu rechinii pieței editoriale" – așadar, ne-au făcut curaj să facem nenumăratele demersuri, intervenții etc., pentru a le reda demnitatea Ianoșilor, pentru a apăra, da, a apăra o carte batjocorită, vandalizată, tăvălită în noroiul lipsei de profesionalism, a lipsei de scrupule și a lăcomiei de a obține bani, bani, bani cu orice preț și cu orice sacrificii.

Așa nu se face, dom'le Adevărul Holding!!

Așa nu se face!

Regretăm că numele unuia dintre sfinții de litere ai literaturii universale – Lev Nikolaievici Tolstoi – este vehiculat cu asupra de măsură (fără voia noastră, fără voia ziariștilor ce tratează acest subiect „fierbinte") într-un scandal mediatic, stârnit, repet, fără voia noastră, pe care – în ajunul centenarului morții autorului capodoperelor *Război și pace*, *Anna Karenina* etc. – nu-l merita. În mod cert.

Ediția era aproape încheiată, recitisem tot dosarul după corector. Ne întrebam dacă e bine sau nu să-l publicăm în revista *Contemporanul. Ideea Europeană*. Faptul că am promis asta în unul dintre comunicatele trimise, ne-a făcut să „ucidem" orice dubiu, orice șovăială. Așa cum am refuzat categoric să cedăm drepturile Adevărul Holding „cu acte în regulă", fiindcă i-am promis domnului profesor Ianoși – Ianoș îi spunem noi, cei din tribul Conte – că vom reedita *Jurnalul* în prestigioasa Colecție 100 de capodopere, în condiții de lux, căci se apropie, spuneam, centenarul morții lui Lev Nikolaievici, și e bine – așa se cuvine! – ca autorul *Annei Karenina* să fie în „compania" tomurilor semnate de Dostoievski, Rilke, Goethe, Țvetaieva, care fie au văzut lumina tiparului, fie vor vedea în viitorul imediat. Parcă l-aș fi văzut, iar și iar, pe Ianoși în fața ochilor, spunându-mi ceea ce mi-a spus de atâtea ori între patru ochi, e adevărat, cu alte prilejuri, nu neapărat pentru a mă dojeni, cât pentru a constata excedat că sunt incorigibilă și că nu mai e nimic de făcut în ceea ce mă privește: „– Aura, Aura, tu nu ai simțul măsurii. Mă întreb dacă asta vine din

sângele tău rusesc". Mă gândesc la Țvetaieva și la versul ei: „Legea mâinii întinse și a sufletului deschis". Lege care probabil că funcționează mai ales în cazul poeților, care sunt – tot după Marina cetire – jidovi.

Opinia lui Răzvan Voncu este elocventă: „Depun, deci, mărturie, în calitate de critic și istoric literar (având la activ un doctorat și o carte dedicate textului de tip confesiv), că titlul *Memorii*, aplicat textului Jurnal, este un desăvârșit fals literar. Un fals pe care nici Tolstoi, nici vreunul din editorii săi din lumea largă, nu puteau să îl comită. Un fals la care nu ar subscrie nici un traducător adevărat, nici chiar unul aflat la primele rânduri traduse.

Și încă o observație. Editorii celor două volume de jurnal tolstoian apărute în românește, soții Janina și Ion Ianoși, au selectat sutele de fragmente editate în cele două volume ale ediției românești a *Jurnalului* din zecile de mii de fragmente care alcătuiesc cele 13 volume ale jurnalului integral al scriitorului. Editura Adevărul Holding vrea să ne convingă că un alt traducător, lucrând asupra celor 13 volume, conținând, cum spuneam, zeci de mii de fragmente, a ales exact aceleași câteva sute de fragmente conținute de ediția Janina și Ion Ianoși. Ca istoric literar și editor, depun, iarăși, mărturie că probabilitatea acestei coincidențe este zero. Cu atât mai mult cu cât inadvertența din Nota editorului (citată de mine la începutul articolului) ne face să ne îndoim că Ghenadi Ștrungar și redactorul de carte au văzut cu ochii lor toate cele 13 volume ale ediției rusești a *Jurnalului*.

Las la latitudinea cititorilor și a justiției să califice demersul Editurii Adevărul Holding. Doresc doar să afirm că este pentru prima dată în istoria editologiei mondiale când un jurnal intim este editat sub titlul de *Memorii* și când doi editori diferiți, antologând câteva sute de fragmente dintr-un text care are 13 volume, aleg exact aceleași fragmente, în exact aceeași ordine."

Din nou m-am pomenit în iureșul unui război, spre miezul căruia am fost harponată dincolo de voința mea. Sunt unul dintre cei mai pașnici oameni din lume, Doamne. În

ciuda acestei evidențe – cel puțin pentru cei dragi inimii mele, care mă văd, mă urmăresc zi de zi – mă trezesc în epicentrul unor istorii, câteodată, scandaloase, încât la un moment dat, nu rareori, mă întreb stupefiată, pierdută: ce se întâmplă, Doamne? Ce intenții ai cu mine, Domine, în afară de tentația de a-mi pune la încercare nervii, rezistența, coșul pieptului? Opt ani aproape a durat lupta pentru revista *Contemporanul*. Procese, procese pierdute, procese câștigate, ordine de evacuare; făceam revista cu teama că vom găsi ușile sigilate. Un control din partea Curții de Conturi (instituție formată, după cum se știe, între malaxoarele unui stat discreționar, dictatorial). Apoi, un proces cu Curtea de Conturi. Un alt control din partea Ministerului Culturii. Ambele instituții probabil că fiind extrem de curioase cum își cârpește bugetul ultrasărăcăcios o veche revistă prestigioasă, înființată la 1881, și condusă de romancierul Breban și de subsemnata. După demersuri insistente, durata cărora risca să depășească cinci ani, găsim câteva birouri. Revista – laolaltă cu alte publicații cu același statut – este desființată ca instituție publică printr-o hotărâre de guvern, cu obligația Ministerului Culturii de a prelua activul și pasivul; prin urmare, vor fi plătite datoriile. Între timp, facem Apelul pentru salvarea culturii române vii, controversat în toată mass media. Suntem târâți în scandalul mediatic stârnit de apariția cărții semnate de Adrian-Paul Iliescu, *Anatomia răului politic*. E atacat profesorul Ion Ianoși, căruia îi este dedicată cartea. Atacat extrem de dur. Îi luăm apărarea. Intervine o surdină. Apoi din nou un atac la adresa lui Ianoși, de astă dată, la începutul acestui an, Anul Ion Ianoși. Atac extrem de dur, semnat de Mircea Mihăieș.

Și acum, iată, Editura Adevărul holding, care ne jefuiește ediția, făcându-ne o concurență neloială, jefuindu-ne, iată, într-un mod grosolan, abuziv, călcând legea, fără respectarea căreia s-ar pune sub semnul îndoielii existența unui democratic stat de drept.

În tot acest răstimp: am scris câteva cărți, peste cinci mii de pagini de proză (publicând cinci romane), eseuri, poeme; mi-am făcut datoria în fața culturii române, luptând pentru valorile ei reale, propagându-le, am menținut

în viață revista noastră, dragul nostru Conte, mi-am făcut datoria în fața editurilor noastre: Ideea Europeană și Europress group. În tot acest răstimp, am locuit cu ai mei – Domine, trei oameni maturi plus pisoiul, Kolly – într-o garsonieră. Nu mă plâng; constat toate aceste realități, încă și încă o dată, și mă întreb: ce se întâmplă, Domine?

Sunt unul dintre cei mai pașnici inși. Visez să mă retrag la Mogoșoaia, în reședința familiei mele. Să cultiv roze în grădina mea. Să ascult la nesfârșit sonatele lui Beethoven, muzica de cameră brahmsiană. Să citesc integrala Dostoievski, Tolstoi, Thomas Mann și Hermann Hesse. Și să scriu. Să scriu. Să scriu.

Expertiza plagiatului a fost făcută de Răzvan Voncu, Crișu Dascălu și Bogdan Mihai Dascălu, Marian Victor Buciu și Marina Vraciu, Dumitru Balan, Mihai Dascălu și Ion Ianoși.

N-am scris de cinci zile. Azi parcă-parcă mi-am regăsit ritmul și echilibrul și am „turnat" dintr-un foc patru pagini de-ale mele: încărcate, meschine. Voi scrie – dacă voi avea liniște și echilibru – și mâine. La gândul însă că de luni va începe iarăși să se rotească aceeași roată, voi fi prinsă în vârtejul presei, avocaților, consultărilor etc., îmi vine să fug undeva, departe, să mă ascund, să uit totul, să dorm și să scriu.

Teama de a-mi trăda vocația. Spaima – uriașă!!, ajută-mă și apără-mă, Domine – de a mă rata. Spaima de sterilitate.

Vineri, 6 martie, în incinta Sălii Oglinzilor, la sediul Uniunii Scriitorilor din România, a avut loc lansarea-eveniment – organizată de Fundația Culturală Ideea Europeană în parteneriat cu Ambasada Republicii Azerbaigean în România și Asociația de Prietenie România-Azerbaigean – a romanului *Beznă sub soare* de Cinghiz Abdullaev, scriitor național al Republicii Azerbaigean, un om-legendă, un scriitor de o incredibilă prolificitate invidiabilă. Un scriitor de prim rang despre care știam o sumedenie de amănunte,

fără să-mi mai pun de la un punct încolo problema veridicității versiunilor – unele mai incitante decât altele, unele mai contrariante decât altele! – legendelor care circulă pe seama domniei sale. Înainte de toate, eram la curent cu faptul uimitor că autorul *Beznei sub soare* a scris peste o sută cincizeci de cărți, a fost tradus în șaptesprezece limbi ale lumii, iar tirajul total al romanelor semnate de acest important scriitor azer depășește impresionanta cifră de cincisprezece milioane, Cinghiz Abdullaev menținându-se printre primii trei scriitori cu cei mai mulți lectori din Comunitatea Statelor Independente. Eram la curent cu faptul că un răstimp a făcut parte din corpul KGB; faptul că a folosit ulterior unele informații din „sertarele" temutei instituții în scrierile sale circumscrise ficțiunii l-am dedus, firește, dar nu sunt sigură că așa este în realitate, deși interzicerea de către KGB a romanului *Îngerii albaștri*, întrucât conține „informații strict secrete", dă de gândit nu puțin. S-a aflat în România în timpul dramaticelor evenimente din Decembrie '89, cărora nu puțini iluștri contemporani, grăbiți să calomnieze istoria poporului român, ezită să le spună pre numele lor, Revoluție. Înainte să iau cunoștință de biografia prietenului nostru, îmi imaginam că are cel puțin, hm, nouăzeci de ani; altminteri cum să fi scris atâta, Dumnezeule!? Știam că a făcut școala de box; din fotografiile în care este înfățișat, am aflat că e un bărbat tânăr, elegant, înalt, frumos, corp atletic, priviri seducător-inteligente, de vânător de elită. Provine dintr-o familie de vechi intelectuali. Este licențiat în jurisprudență. A renunțat să scrie... roman; într-o degringoladă socială remarcabil-amară, într-un context în care majoritatea se plânge de diverse boli ale societății, între care lipsa apetitului pentru lectură deține – cel puțin printre oamenii de litere – primele locuri, Cinghiz Abdullaev lansează cu o aroganță balzaciană mari proiecte, serii de romane, personajul său central din multele-i romane polițiste, Drongo, devenind, în opinia unui specialist de prestanța și prestigiul domnului profesor Dumitru Balan, la fel de celebru ca Maigret, Poirot sau Marlowe. După romanele sale s-au creat șase filme și două seriale TV. Printre personajele „închise" între coperțile romanului *Beznă sub soare* apărut la

Editura Ideea Europeană figurează bunăoară, între alți actanți ai istoriei, Gorbaciov, Elțîn, Iliescu, Fidel Castro, Ceaușeștii, generalul (r) Victor Stănculescu – „personaj" care în postfață, prezentând publicului român acest roman de excepție în ipostaza unui lector atent, avizat, recunoaște că „este plăcut, interesant și chiar stresant" să scrie despre *Beznă sub soare*, despre Cinghiz Abdullaev, dar nu mai puțin despre... prezența sa într-un text epic.

Despre personalitatea scriitorului au vorbit impresionant Excelența Sa ambasadorul Republicii Azerbaigean în România, Eldar Hasanov, academicianul albanez Kopi Kycyku, romancierul Eugen Uricaru, scriitorul Horia Gârbea, președinte al Asociației Scriitorilor din București, excelentul traducător Dumitru Balan, președinte al Asociației de Prietenie România-Azerbaigean. Fiecăruia dintre invitații noștri am încercat să le facem un portret, așa încât prezentând fiecare vorbitor, fără voie, am lansat provocarea de a construi un eveniment atipic într-un context ce impunea respectarea strictă a unui protocol, a unor rigori diplomatice, printre personalitățile publice, printre scriitorii, jurnaliștii aflați în sala arhiplină, remarcabile personalități ale vieții sociale și culturale românești, aflându-se Excelențele Sale Ayșe Sinitlioglu, ambasadorul Turciei în România, Kayrat Aman, reprezentând provizoriu Cazahstanul în țara noastră, Manuel Medina, ambasadorul Cubei în România, Sanaullah, ambasadorul Pachistanului în România, Vladimir Jarmolenko, ambasadorul Lituaniei în România. În cele din urmă ne-am ales cu sentimentul că ne aflam printre o seamă de prieteni ai culturilor azeră, turcă, letonă, italiană, franceză – apropo, relativ de curând Ideea Europeană a debutat un italian născut în Franța, Philippe Palini, cu excepționalul roman *Eclipsa*, tradus din italiană, debut girat de romancierul Nicolae Breban; Philippe se afla în sală – și română, prieteni care vor să ne cunoască și să se facă, da, cunoscuți în primul rând prin cultura lor. Iată motivul pentru care Excelența Sa ambasadorul Republicii Azerbaigean, Eldar Hasanov a acceptat cu entuziasm propunerea noastră de a organiza sub semnul Ideea Europeană – Anul culturii azere, pe care îl vom pregăti din timp așa cum se cuvine.

Admirabile eforturile susținute ale domnului ambasador Eldar Hasanov de a face cunoscută în România cultura azeră, opinia Excelenței Sale fiind una categorică în acest sens: „Diplomația trece inevitabil prin cultură". În această ordine de idei, Cinghiz Abdullaev, „copilul teribil" al culturii azere, a provocat sala, dând Excelențelor Sale o lecție, nu înainte de a-și cere scuze pentru „obrăznicie": „Sunt de părerea că ambasadele în primul rând ar trebui să exporte cultura țării reprezentate de acestea. Asta e principala misiune a oricărui ambasador", convingerea acestui scriitor fiind una fermă: are o misiune pe pământ pe care este obligat s-o onoreze. Șocante au fost și alte declarații ale acestui om de litere atipic, precum bunăoară următoarea: dacă nu scrii în una dintre limbile de largă circulație cum ar fi de pildă franceza, rusa, spaniola, engleza sau italiana – care își revendică marile culturi ale lumii acesteia – nu exiști pur și simplu; de aici, trecerea prietenului nostru care se apropie de cincizeci de ani – prilej cu care a fost felicitat de fiecare dintre noi; și ne grăbim să-i spunem încă o dată un călduros la mulți ani! – la scrisul în limba rusă, trecere care a fost inevitabilă. Cinghiz Abdullaev susține că a fi scriitor înseamnă înainte de toate a radiografia bolile timpului tău; și în acest sens se apropie evident – cel puțin în mintea noastră – de Lermontov și personajul său remarcabil prin care se face epocala descoperire a motivului dublului în literatură, frământatul Peciorin cel negativist, înverșunat și genial. Și tot Cinghiz Abdullaev ne-a făcut nu o dată să râdem în hohote, povestindu-ne câteva istorii nelipsite de picanteriile culiselor de litere. Le vom relata poate cu un alt prilej. Deocamdată ceea ce reținem este următorul amănunt: stând la coadă – nu, nu la o alimentară, nici la măcelărie, ci la o librărie – consternat de gestul unei doamne în vârstă care cumpărase o duzină din romanele semnate de domnia sa, Cinghiz Abdullaev o întreabă la un moment dat de ce are nevoie de ele. Răspunsul a fost prompt, sugestiv: „Pentru că romanele dvs. mă ajută să rezist."

Cinghiz Abdullaev s-a născut în capitala Azerbaigeanului, Baku, la 7 aprilie 1959, într-o familie de intelectuali, tatăl său fiind președinte al Prezidiului Colegiului Avocaților

din Azerbaigean, iar mama – rector al Universității de Stat din Baku. Este absolvent al Facultății de Drept, Universitatea de Stat din Baku, apoi al Facultății de Sociologie (1985). Doctor în științe juridice (1992). Membru de onoare al Academiei Naționale din Azerbaigean, secretar al Uniunii Scriitorilor din Azerbaigean. Vice-președinte al PEN-clubului din Azerbaigean.

Din cărțile publicate menționam: *Îngerii albaștri* (1988), carte interzisă de KGB, întrucât conținea informații „super strict secrete", *Vânătoare de oameni, Alege singur moartea, Umbra lui Irod, Privirea Gorgonei, În așteptarea apocalipsei, Simfonia beznei, Oglinda vampirilor* etc. Romanul tradus de prof. Dumitru Balan – care a predat circa o jumătate de secol literatura rusă la Universitatea din București – face parte din ciclul dedicat agenților și serviciilor secrete. *Beznă sub soare* a apărut inițial la Moscova, în 1998.

„Romanul de față, *Beznă sub soare*, deși este relatat într-un plan oarecum alternativ, operațiunile propriu-zise privind evenimentele declanșate în România în dramaticul decembrie 1989 (expuse sub forma amintirilor), au o desfășurare succesivă, precedând în timp organizarea atentatului împotriva lui Fidel Castro, iar liantul comun îl constituie implicarea acelorași agenți KGB. Confruntarea sângeroasă a acestora cu echipa comandoului palestinian sau zădărnicirea tentativei de răpire a cadavrelor Ceaușeștilor de pe aeroportul Otopeni de către agenții chinezi de sub conducerea lui Li Sian conferă acțiunii dinamism și suspans, caracteristice tuturor romanelor lui Abdullaev", scrie Dumitru Balan în prefața acestui roman.

Andy, tăcut ca de obicei... precum un lebădoi, s-a jucat de-a fotograful. Toată seara a făcut poze. Dacă n-ar fi fost așa de inspirat – în absența celorlalți membri ai echipei Ideea Europeană care erau la standul editurii din cadrul Salonului de Carte și Presă AMPLUS – rămâneam fără fotografii. Apropo de tăcerile lui Andrei Potlog (Andy i se spune în redacție), Kopi Kycyku mă ruga într-un mesaj electronic, urmându-și instinctul de poet – și excelent traducător!; a tradus zeci, sute de poeți români în alba-

neză, devenind astfel un ambasador al literelor române în Albania – să-i transmit calde salutări lui „Andrei celui care «tace şi face» şi de la care avem ce să învăţăm, adică trebuie să auzim de două ori (avem două urechi) şi să vorbim numai o dată (avem o singură gură). Ba mai mult decât atât, câteodată şi gura ar fi bine să devină o ureche, a treia".

Apropo de atmosfera neprotocolară, caldă, degajată, romancierul Eugen Uricaru, vorbind elogios despre prietenul său, Cinghiz Abdullaev cel invitat în 2004 să participe la Zilele şi nopţile de literatură de la Neptun, ne-a deconspirat în cele din urmă cât anume cântăreşte un înger. Dar nu spunem nimic. Lectorii, admiratorii acestui remarcabil prozator român e musai să cumpere ultimul roman al domniei sale, care aşa se numeşte, *Cât anume cântăreşte un înger*.

Atmosfera a fost una de festin, de sărbătoare a cărţii, a prieteniei, a complicităţii intense, vii, de pomină. Ceea ce m-a făcut – îmboldită de îngerii liricii pure sau de demonii acesteia – să închei lansarea cu două poeme – unul semnat de Marina Ţvetaieva cea din perioada romantică şi recitat de subsemnata în limba rusă, *Mne nravitsia cito vî bolnî he mnoi – Îmi place că dumneata nu eşti bolnav de mine*, iar celălalt de Lucian Blaga, *Greieruşa* – dedicând lectura din după-amiaza acelei zile minunatului, incredibilului Cinghiz Abdullaev.

În ajunul Buneivestiri am terminat *Cercul sălbatic*. E unul dintre cele mai stranii romane scrise de mine vreodată. O poveste. Inexplicabilă. Obsedantă. Un vulcan iscat dintr-un vis amar şi viu. Ca mai toate pasiunile mele de litere şi de sânge. Un roman iubit probabil; da, îl iubesc, fiindcă mi-a dat forţa de a mă smulge din chingile încăpăţânate ale unei mari suferinţe atroce; fiindcă mi-a dat curajul de a privi darul Suferinţei în ochi şi de a mă înfrupta din grandorile-i cu semne benigne, potolindu-mi setea din fântânile-i adânci, spiralate, de neînţeles... Fiindcă m-a făcut să învăţ amara bucurie de a suferi în umbra luminoasă a zeilor copilăroşi şi gravi, care ştiu că totul se plăteşte, totul

se învolbură, creşte: din vină şi nu rareori din greşeală; totul se plăteşte, se plăteşte, se plăteşte, pentru ca zeii să se bucure trăgând cu ochiul spre noi şi amuzându-se pe seama noastră cu asupra de măsură... Suferinţa e mare; de neîntrecut este măria sa. Ca şi Ochiul – începutul, temelia a toate.

Important e să nu-mi pierd mințile, îşi spune ea, muşcând din uimirea de a scrie între taifunurile în care este – ades fără voia ei, dincolo de voinţa ei – prinsă.

Aprilie 2009. Am început – uimitor şi de necrezut! – un nou roman; *Iarba zeilor* se numeşte. Îl las să curgă, să curgă, să curgă, deşi oboseala strecurată în oasele fiinţei se resimte, e cât pe ce să mă doboare. Oboseala şi spaima în faţa minunilor care mi se întâmplă. Scriu o carte după alta. Iar spaima creşte, se învolbură, mă face să mă uit gură-cască la porţile unui destin major, în care sunt personaj şi în textura căruia totodată mă simt un instrument, voinţa căruia este limitată; de cine?, în ce scop?, până când? Iată câteva întrebări la care nu cred să găsesc prea curând un răspuns; dar probabil că nici nu trebuie!

Mi se face din ce în ce mai frică, Doamne. De mine te rog să mă aperi.

Îmi stă în creier finalul apoteotic al *Cercului sălbatic.* Iată-l:

„– Cu tine nu mi-e frică de nimic. Şi moartea îmi pare o glumă.

Domnul profesor îşi fixă puiul. Cât de abrupt se maturizase.

– Nu, fetiţa mea, moartea nu este, nu poate fi o glumă.

– Dar ce e? Ce poate fi?

– Lasă... Altă dată... Lasă...

– Uraaaaaa, ţipă Aida cât o ţinură rărunchii plămânilor. Moartea se amână pentru alte vremuri. Uraaaa!!!... Dar ce părere ai tu aşa, în general..., despre viaţă? Mă interesează punctul de vedere al...

– ...arborilor...

– ...şi-al ciorilor...
– ...şi-al delfinilor...
– ...şi-al ierbii...
Se jucară aşa copilărindu-se. Zei iremediabil tineri.
Un bărbat şi o fată.
Iremediabil copilăroşi.
Închişi într-un cerc al unui fel ciudat de a fi copilăroşi.
Jucăuşi.
Copilăroşi.
Domnul Vilavici îi promise că odată ajunşi acasă va tăia lubenița adusă de Dana şi-i va oferi miezul Aidei. Numai ei. Exclusiv ei. Da. Da-da-da-da!!
Şi ea râdea.
Se simțea răsfățată.
Iubită.
Ştia deja, îşi făcu un plan, că va aduna toate semințele, sori negri-negri, oferindu-i-le.
Până la primăvară.
Când vor arunca semințele în grădina din spatele casei.
Un enorm ochi rapace al nimănui pândea, pândea, pândea...
În timp ce Aida îi explica domnului Vilavici din ce motive rozele sunt păsări... din punctul de vedere al delfinilor silențioşi, întârziați în tiparele... unei adolescențe... târzii, distrate, care a uitat să se potolească..., să se stingă ori... să cadă într-o maturitate de neînțeles."

O scrisoare frumoasă de la Irina C.: „Hristos a înviat! Ultimele câteva zile le-am petrecut într-o localitate izolată din Bucovina. Liniște binefăcătoare, aer încărcat de parfum de cireşi, oameni bătrâni, cu poveşti simple de viață... Fără internet şi cu program de telefon limitat... Atâta pretenție am putut emite familiei mele, care mă stoarce de energie şi de timp, care îmi pune sufletul şi nervii la grea încercare, considerând uneori-adeseori (îmi place mult adverbul acesta compus... spune atât de multe despre modul cum relativizăm şi minimalizăm frecvența şi impactul faptelor şi întâmplărilor exterioare asupra sufletului nostru), considerând, deci, că eu doar pentru ei trăiesc, că asta mi-e slujba...

Cercul sălbatic mi se pare scris cu patima unei femei (poate fată-femeie, de fapt...) care ştie că poate iubi uriaş, dar care, fragilă, este (sau a fost) sugrumată într-un cerc ostil, al suferinţei şi singurătăţii... Spre deosebire de Matei Naidin, Diana mi-a săpat un gol greu în suflet. Amândoi aceşti «copii» ai tăi sunt chipuri ale tale, în ape diferite... Unul se naşte, probabil, sub impresia vie a iubirii împărtăşite, a siguranţei şi a luminii, cel de-al doilea sub semnul unei solitudini acceptate... Cred că îndrăznesc cam mult când fac asemenea supoziţii, însă îmi doresc aşa de mult, după cartea aceasta adâncă, să fiu sinceră (chiar şi cu riscul de a da cu barda-n lună). Partea «rea» e că, după orice lectură, mai întâi îmi ascult sufletul şi nu cunoştinţele de estetică sau bunul simţ.

Pe tot parcursul acestei cărţi am simţit o nevoie tăcută de a-ţi proteja personajul... Simţeam ca îi aud strigătul... Voiam să îi vin în ajutor Dianei. Să încerc să îi dau motive să trăiască... Poate aici este imensul merit al *Cercului*... M-a supus unui exerciţiu deloc facil de a formula motive pentru care merită să trăieşti. Şi nu în faţa unui om care urăşte viaţa, năuc, sau e dezgustat de ceea ce i se pare a fi viaţa. Ci în faţa acestei fete-femei care caută profund sensul, care iubeşte florile, apa, arta. Atât de plină de viaţă e creatura aceasta a ta, încât preaplinul acesta o consumă şi o aruncă în moarte, vulnerabilizând-o. Întrebările pe care mi le pun sunt simple (şi adolescentine, şi wertheriene, şi din... Malte Laurids Brigge): dacă tot voi muri, de ce să parcurg tot acest drum, plin de ratări, compromisuri, deziluzii, false iubiri, credinţe fără minuni? De ce laşitatea, cerşitul, târâtul printre rutine şi false certitudini, când ştiu limpede care e unica certitudine reală, palpabilă a vieţii mele? Apoi mă întreb (dintr-o altă oglindă a iubirii de mine): dar dacă sinuciderea nu e o victorie a mea asupra sorţii mele, dacă e un cumplit naufragiu? Diana reuşeşte un efect grozav asupra mea. Printr-un şoc al sincerităţii, mă face să înţeleg că doar pe mine mă iubesc cu adevărat, că doar pentru mine trăiesc, că doar moartea mea o pregătesc trăind. Apoi tot eu pricep că iubind oamenii şi viaţa «şi flori şi ochi şi buze şi morminte», îmi pregătesc mântuirea. Există două feluri de a muri, în esenţă... Ca tâlharul din stânga lui Hristos sau ca cel

din dreapta... Pare simplu, dar nu e. Nici la stânga, nici la dreapta. Nu e simplu să mori. Nu e simplu să crezi. Şi Diana arată că nu e simplu să trăieşti la altitudinea aceea uriaşă a foamei de viaţă, a puterii uriaşe de a trăi. Setea ei de viaţă şi frumuseţe şi linişte o expune, o face fragilă... Naufragiul ei e produs de apele grele şi urâte ale unei lumi neatente, nepăsătoare până la agresiune fizică... O lume de fiare, în care nimeni nu oferă protecţie puilor. O lume hulpavă, în care fluturii şi puii de căprioare sunt răpuşi, înghiţiţi, ca şi când... Poate pentru asta s-au născut... Poate Dumnezeu îi cheamă la el... Sau poate nu! Poate o imensă responsabilitate ar trebui luată pe umerii mei şi nu numai ai mei! Poate că oamenii frumoşi, ca Diana, au o forţă nebănuită în fragilitatea lor. Poate că nimic nu se poate face pentru adolescenţii care aleg moartea... Poate nimic nu se poate face împotriva morţii... (Am şters cuvântul «sigur», pe care îl pusesem la începutul frazei acesteia, şi l-am înlocuit cu preferatul meu astăzi, «poate»). Poate că frumuseţea este cea care ne salvează, aşa cum îmi spuneai, citând din Dostoievski, într-o scrisoare.

Silviu Vilavici este o cheie, în acest sens. Suferinţa lui este trăită şi înţeleasă «estetic», este amplificată şi exorcizată prin formulare metaforică, prin interogaţii de la egal la egal cu Dumnezeu. Dintre toate visele ţesute în acest roman, cel mai drag îmi este cel «trăit» de Silviu Vilavici, în care urca un perete de stâncă, pe trepte alunecoase şi strâmbe sau lipsă, pentru a ajunge într-un eter cu îngeri şchiopi. În acel vis te regăsesc pe tine cel mai fidel. Poate că toate aceste vise le-ai trăit ca atare, tu însăţi (iar am tupeu!...) aşa cum toate personajele tale sunt pluralizări, multiplicări în nuanţe distincte, sensibile şi tari ale aceleiaşi voci: Sufletul tău. Câtă viaţă încape în Sufletul tău!!! Câtă suferinţă, câtă lumină, câte culori!... În felul celor receptate de personajul acela episodic, Dana, care, iarăşi, îmi pare că îţi seamănă uluitor...

Silviu Vilavici este un «ales», un creator care are povara şi harul de a transforma durerea, truda, jocul, iubirea în chip (de lut sau de culoare). Tocmai acest consum creator îl salvează şi îi dă altitudine... Poate părea un părinte excentric (ar scandaliza autorităţile din domeniu, atât de fals

preocupate de soarta pruncilor şi a adolescenţilor şi atât de rupte de realitate...). Câte o mamă-cloşcă l-ar putea acuza că e neglijent şi egoist, că nu ştie pe unde îi umblă copiii. Fiul său îi face reproşuri asemănătoare. Dar el îşi obligă copiii la deplină libertate. Îi lasă singuri în vâltoare, în junglă, în savană. Când nevasta îi înnebuneşte (libertate i-a acordat şi ei...), nu îşi mută întreaga lui viaţă interioară în braţele acesteia. Rămâne cu sine, în sine şi suficient lui, în toata imensa lui durere... O lege a junglei? Fie... Dar e o junglă eterică, populată de fiare sufleteşti, mai crude şi mai înfometate decât cele pământeşti.

Mă întreb dacă Diana ar mai fi putut afla soluţii pentru a trăi... Singură, nu... De ce nu i-a fost îndeajuns frumuseţea? (Şi i-ai dat aşa de multă frumuseţe... în icoane, în mesteceni, în flori...) Pentru că e nevoie şi de iubire, oh, Doamne! De simpla iubire... Sună anapoda, ştiu, dar azi m-am legat în sinceritate... E un duh al iubirii, cum să-i spun?... Un duh bun din lacrimi şi tristeţi ale fiinţei mele care ştie că nu va mai fi... Un duh al meu care îţi iubeşte fiinţa ta, aşa cum o pricepe din cărţile acestea atât de vii, atât de tainic strigate."

Apoi... am primit un alt răvaş, după ce Irina a citit o cronică a lui D. C. Enache publicată în *România literară*: „Am căutat şi am citit şi eu recenzia lui Daniel Cristea Enache... Şi topul în care îşi dă cu părerea... Cred că recenzia este departe de pretenţiile unui intelectual «cu fineţe», iar fineţea este cerută atunci când faci critică de întâmpinare. Este un soi de bârfă de colţ, cu băieţii. Lumea e plină de aşa ceva. Mă mir că *România literară* publică jocuri din acestea banale de-a recenzorul superior şi de-a cartea înţeleasă după bunul său plac. Nu îi sunt un cititor fidel, dar mă aşteptam la altceva. Reviste «de provincie» ca *Verso*, Apostrof sau *Convorbiri* literare (pe care le citesc) propun un alt ton... Sunt sau nu de acord cu C. Maria Spiridon sau cu Luigi Bambulea, asta ţine de nuanţe... Dar nu sunt dâmboviţeni, vitriolanţi, nu vorbesc din colţul gurii. Poate greşesc eu acum...

Iar dacă îmi este permisă apropierea de sacrul top al revistei *Cultura*, of... *Istoria*... lui Manolescu este un eşec

îmbrăcat în mușamale sclipitoare, tipice marketingului. Cu atât de multe scăpări!!! Domnul Mircea Diaconu ar putea să înșire o listă apreciabilă în acest sens... Și totuși, în acest top, *Istoria*... criticului Manolescu este topping-ul...

Este un lucru asupra căruia sunt fermă: romanele tale sunt sensibile, dantelate, grațioase. Respiră o forță pe care doar femeile o pot pricepe în adânc (deși nu contest suprematia bărbaților în probleme de pricepere). Nu sunt ușor de citit, te răscolesc, îți cotrobăie prin ființă, dar asta doar dacă le deschizi ușile...

Dacă ar fi să privesc dintr-un alt unghi, poate că e greu de acceptat superioritatea. De când e lumea, hienele se reped doar în carnea în care curge sânge mult. Genul acesta de atac (pentru că eu văd în recenzia aceea o interpretare îngustă, stupidă) cu rânjet în colțul gurii îmi amintește de comportamentul de haită al hienelor. Așteaptă, urmăresc și atacă în zone vulnerabile... Iar sufletul, oricât de tare se fortifică prin voință, educație și iubirea celor dragi, tot păstrează unghiuri moi. Poate că ceea ce faci tu în cultura română înseamnă realmente mult, poate că impui niște standarde, forță, limpezime, poate că vrei o civilizare a discursului cultural... Și poate că mediocritatea se simte zgâriată, stârnită din culcușul ei confortabil. Și își mai arată colții, mârâie... Inofensivă. Nimic nu te poate atinge pentru că știi cine ești. Dacă aș fi recenzat eu cartea, asta aș fi subliniat că proza ta pornește dintr-o identitate profundă, sondată până în cele mai adânci cotloane. În mine, cititor oarecare, atinge corzi pe care nu le știam și pe care, aflându-le, mi le asum. Nu orice carte mă atinge; și citesc destul de mult. Dar cărțile tale îmi croșetează ființa, îmi brodează nuanțe noi în suflet. E ceva.

Am folosit prea multe cuvinte din apanajul brodeuzelor? Asta pentru că e fenomenal să fii femeie, e minunat să ai trup viu și piele caldă, degete și oase subțiri. E colosal să ai minte scormonitoare de femeie, să naști făpturi de duh. E copleșitoare lumina trecută prin ochi de femeie.

Iar lui D. Cristea Enache îi amintesc versurile lui Marin Sorescu: «Un pai și-a petrecut toată tinerețea/într-o saltea/și credea despre lume/că n-are decât o singură dimensiune:/ Greutatea».

Drept mulțumire pentru cuvintele tale de adineauri, îți voi croșeta un șal din caşmir. La propriu. Bunica m-a învățat. Va fi primul lucru pe care îl voi face după ce îmi voi preda teza. Cu tot dragul şi recunoştința din lume, Irina."

15 mai. Un cer înalt, subțire. Liubaşa spune că a plouat toată noaptea.

Atunci când simți că o prietenie începe să se degradeze, nu mai sta pe gânduri, rupe relația. Las-o la înălțimea la care s-a menținut circa şaisprezece ani. Aşa e mai bine. Ori poate mai rău!

Îmi inventariez erorile adunate în ultimele patru-cinci luni. Sunt o catastrofă! Literalmente. După surâsul iscat în colțul gurii de cum am scris această propoziție, mi s-a făcut frig. Cum de mă suportă ai mei?

Ar fi cazul, o, da, să-mi inventariez frigul cu punctualitatea şi rigoarea iernilor. E adevărat, uituce uneori-adeseori.

Ieri seara, la opt, primăvara s-a stins în surâsul cerşetorului care aştepta nu se ştie ce la intrarea în bloc.

Lecturi: Proust, *La umbra fetelor în floare.* Breban, *Orfeu în infern.* Muzică: precum îmi stă în obicei, Beethoven, cele treizeci şi două de sonate. Nu mă mai satur să le ascult, cu senzația că escaladez Everestul şi uimirea că plămânii mei rezistă. Da.

Dimineața devreme: certuri intense cu Cioran – acest ultim mare ucenic al lui Schopenhauer şi, oricât de tare nu i-ar plăcea să citească aceste însemnări, al lui Nietzsche – ciondăneli explodate într-un hohot de râs. Acest mare om pus pe pozne metafizice e o catastrofă! *Caietele* acestui călugăr parisian, cu apucături de curtezană, sunt o bijuterie. Mă înfior la gândul că Simone ar fi putut să le rătăcească.

Nuvela brebaniană *Orfeu în infern* e o capodoperă, personajul central al căreia, un băiețel de vreo doisprezece ani, Cosmin, îmi aduce aminte insistent de Matei Naidin „al meu", care – nu încape îndoială – trece printr-o postadolescență frământată. Nicolae îmi spune că Matei este o rudă, un văr al lui Paul din *Animale bolnave*. Nu cred, răspund eu cea care nu întotdeauna am replica potrivită. Și mă aud continuând: Paul deconstruiește realitatea, pe când Matei învață să construiască: propriul destin înainte de toate.

Pe mine mă iubește Dumnezeu; mi-a dăruit o fertilitate creatoare, scriptică, incredibilă, formidabilă, pentru care nu încetez să-i fiu recunoscătoare și de care nu încetez să mă mir.

Adună-te în tine ca Iisus în ultimul cuvânt rostit! Fii!

Clipa? Ezitare a frunzei în aer, lunecare a îngerilor între lumile preschimbate cu iuțeala fulgerelor.

Îmi visez grădina de la Mogoșoaia. Grădina mea de roze și mesteceni, care sper să devină în curând reală.

Kolly, pisoiul meu din ce în ce mai negru, *vorbește*! Maşa, mătușă-mea, a rămas siderată constatând asta, iar Liuba râdea, ah, cum mai râdea, căci ea însăși l-a învățat să vorbească și e mândră de ispravă.

Întâlnirea de azi – suntem în atelierul Silviei Radu, din Pangratti – are gustul insinuant al stranietății. Când am fost data trecută în atelierul lui Vasile Gorduz și al Silviei Radu – acum circa un an, poate ceva mai mult – și eu și Nicolae (Breban) așteptam... stând ca între vechi prieteni, „împărțind", punând ordine în cosmosul nostru artistic, da, cu Silvia Radu; așteptam să coboare – la propriu, camera fiind situată la etaj – Vasile, care nu se simțea prea bine. Am vorbit atunci enorm. Despre artiști și despre sculptură. Despre cum se face un sfânt. Vasile vorbea în șoaptă. I-am îndrăgit pe cei doi mari artiști, rari în lumea noastră, minată de contradicții, inegalități etc.,

încât din egoism, din teama de a-i pierde, „i-am închis între coperțile unei cărți". Discret. Așa cum se cuvine. Da. I-am descris pe amândoi – pe Vasile și pe Silvia – în unul dintre romanele mele. Spuneam că mă încerca gustul stranietății. Sunt, iarăși, cu Nicolae în atelierul Silviei. E ziua Sfinților Împărați Constantin și Elena. E ziua bunicii mele, Elena; Dumnezeu să o țină vie în mine. E ziua Mamei lui Nicolae, Olga Constanța Esthera Böhmler Breban, marea Doamnă, care l-a iubit enorm, enorm, enorm. Aflăm că e și ziua Silviei care se numește și Elena. Silvia – în miezul Grădinii ei cu Îngeri; pretutindeni în atelierul ei găsești sculpturi de îngeri uimiți, triști, pierduți, căutând ceva probabil de negăsit – are ochi de o candoare formidabilă. Se bucură că ne vede. Ne-a așteptat. Bombonica – unul dintre câinii ei răsfățați – dă necontenit semne de prietenie. Vorbim. Despre timp. Despre România. Despre mizeriile cotidianității. Dar acestea sunt abordate în treacăt. Simt prezența *cuiva*. Ca și cum am aștepta pe cineva care trebuie să intre dintr-o clipă în alta. Poate că așteptăm... un soi de așteptare, îmi spun. Și urmăresc lucrările Silviei. E un sculptor puternic. Da. Pe vremuri, la început, neavând curaj, se hrănea... din Gorduz. El a convins-o, a silit-o poate prin modelul său să aibă curaj. Iar dacă nu are, să-l inventeze! Să fii „nebun". Da. Să-ți urmezi orbește vocația. Sau – cu vorbele lui Musil – să ai o încredere tehnoidă în forța ta. (În minte îmi răsar, fără voia mea, unele lucruri ce se vehiculează despre mine. Că sunt arogantă. Că sunt încrezătoare, prea încrezătoare în forța mea. Că mă consider un mare scriitor. Etc. etc. În aceeași cheie. Prima reacție la auzul unor asemenea *chestii*? Tâmpenii, spun. Prostii, aud *spunându-se* în scăfârlia mea. Și n-am dreptate. Sunt arogantă; aroganța e o vacanță a orgoliului. Sunt încrezătoare. Sunt un mare scriitor? Nu știu; nu cred. Sper însă să devin. În acest sens, în contextul în care marii scriitori se înmulțesc precum ciupercile după ploaie, în realitate nu-ți dorești decât să rămâi scriitor profesionist, adică să scrii și să publici ritmic. Nu înțeleg în ce fel ai putea intra în cursă, fiind ferm convins că ești... un nimeni. Sau mai puțin decât atât. Cum să intri într-un război persuadat de faptul că îl vei pierde? Evident că alături de uriașii sfinți de litere ai lumii acesteia, Dosto,

Tolstoi... sunt un fir de praf. Dar acest adevăr nu mă împiedică – în ciuda îndoielilor, în ciuda spaimelor de tot soiul – să sper, să visez că poate... poate zeii mă vor iubi şi, la un moment dat, la o răscruce a destinului, voi fi în stare, voi avea forţa şi încă acel ceva de nedefinit, să scriu... un volum de poeme de nivelul *Elegiilor duineze* sau un roman precum este – în mintea mea cel puţin – piscul de neatins, *Crimă şi pedeapsă*. Sunt nebună. Sunt ridicolă. Da. Ei şi? Important e că scriu. Important e că sunt vie, vie, şi exprim felul meu de a fi vie, trecerea mea prin lume.)

Ne mutăm în atelierul lui Gorduz, atelier situat alături. Aceleaşi sculpturi. Deja familiare. „*Simt abia o boare.*" Ca să parafrazez un vers goethean. Dar nu. Uit repede de ea. Calc printre statui. Fac poze. Mişcându-mă încet, cu prudenţă. Capul lui Eminescu. Splendid. Trăsături aspre. Departe de orice urmă de edulcorare. Portretul lui Eliade. Viu. Nu departe – standul cu fotografii avându-l ca protagonist pe importantul cărturar celebru în lumea întreagă; mă gândesc la faptul că a fost inspirat părăsind România. Dacă ar fi rămas aici, categoric, Eliade n-ar fi făcut cariera splendidă pe care a construit-o. Mă gândesc la Gorduz. Poate a greşit neplecând din ţară. Un mare sculptor necunoscut aproape în ţara lui. Mă gândesc la Nichita. A greşit, oare, neplecând? Cioran... Ionesco... Paciurea... Gorduz... Nichita... Mă întreb: ce se întâmplă cu noi? Suntem bolnavi? Poate ar fi binevenit ca noi, artiştii acestei ţări, să plecăm de aici, din ţară. Întrucât cultura română n-a învăţat până la ora actuală să-şi trateze cum se cuvine artiştii de prim rang: romancierii, poeţii, prozatorii, pictorii, graficienii, sculptorii, compozitorii. Poate casa noastră nu e aici, în cultura română. Aici prosperă şi ne dau lecţii comentatorii.

Alunec. Alunec. Cred că încep să obosesc. Nimic mai mult. Fac poze. În timp ce Nicolae şi Silvia vorbesc. Vorbesc. Despre Gorduz. Silvia are ochi de o candoare absolut copleşitoare. Suferă. Perechea ei de carne nu mai e printre noi. A ales (oare avem puterea de a ne alege propria Moarte sau *ea* ne alege pe noi?) *să plece*. Sau probabil că „gândise moartea până ca l-a atins cu botul", luându-l la *ea*, dincolo

de Styx. Gorduz nu mai este aici. Eroare. Stilul lui se resimte pretutindeni. Amprenta lui e peste tot. Da. Şi în himerele lui stranii, răsucite, chircite, de parcă ne-ar vorbi în limbajul suferinţei, pururi abscons. Pururi gustat pe sfert. Deşi ne înfruptăm din fântânile labirintice ale suferinţei cu asupra de măsură, nu ne mai oprim, ca şi când ea, suferinţa, ne-ar fi mamă, sursă... Da. E şi Mamă. Şi Sursă. Una dintre imaginile gorduziene obsesive este mielul. Vezi miei foarte mulţi aici, în atelierul din Pangratti. Sunt încolţiţi de singurătate. Gorduz s-a născut în Basarabia. Undeva, în preajma Orheiului. La doisprezece ani a pierdut totul. Totul. Şi a avut forţa să-şi transforme destinul în model. Din statuile lui se degajă forţa. O forţă specială. Invadată de candoare. Ca şi ochii autorului himerelor, surprins de mine în câteva fotografii anul trecut.

Un cap de copil. Altul. Unele statui – ca şi acelea purtând patina *ultimului* Michelangelo – par a fi neterminate. Par a fi decupate din contextul şantierelor arheologice din Grecia de azi – pe Acropole, la Delphi, în Salonic – unde se studiază vestigiile antichităţii, sculpturi copilăroase şi vii, rareori semnate, purtând amprenta geniului şcolii antichităţii. Ce forţă! Impresia de lucru făcut fără reproş. Perfect. Respir. Respir. Ameţesc. O densitate formidabilă a lucrărilor. Formidabilă. Mă simt în apele mele. Deşi trupul, nemernicul, mă trădează. Portrete. Figuri chircite. Omul rugându-se în iarbă. E atât de strâns în el însuşi, încât devii convins de revelaţia de a-L descoperi pe Dumnezeu acolo, înlăuntru. Stă înţepenit aşa. Înşurubat locului. Un cap de femeie. Altul. Sugestiv. Totul exprimă viaţă, viaţă. O foame de viaţă teribilă. Statuile acestea îngrijite de Silvia au un exces de personalitate. Mă încarcă. Fac o pauză. După care reiau fotografierea de la capăt. Straniu, pentru a câta oară constat că fotografiind, în realitate, văd altfel. Decupez detaliile. Surprind unghiuri inedite. Noi. Proaspete şi foarte vii. Candoarea emanată de aceste lucrări te face copilăros, iremediabil copilăros.

– Uită-te la acest cap, Nicolae, exclamă Silvia. Nu ţi se pare splendid? Câtă viaţă, Doamne!

Se luminează prietena noastră. Când şi când totuşi se întunecă. Gorduz nu mai vine. Nu vine. Ezită aşa cum ezită frunzele în aer, prefigurând dansurile abstracte ale clipei. Unii miei îmi aduc aminte de pisicile ernstbarlachiene ale lui Mircia Dumitrescu, marele prieten şi artist, care anul trecut a făcut o expoziţie unică, de nivel perfect european. Gorduz, ca şi Mircia, a expus puţin. A avut o anume şovăială de a-şi scoate lucrările în lume.

Pe malul mării, unde Gorduz căuta pe vremuri pietre şi le lucra, omiţând din corpul lor tot ce era de prisos, în mod cert, se simţea acasă... Nu-l stingherea nimeni. Avea ascunzătorile lui secrete, unde, copilăros, ferea de ochii lumii instrumentele, statuile minuscule în lucru. Uneori, se întâmpla să nu le mai găsească. Le căuta cu o disperare luminoasă, pierdută. Dând de unele dintre ele ba în curtea vecinului, unde copilul acestuia călărea un cal de lemn nefinisat. Ba i le aduceau prietenii pentru recompense. Ca şi când unele dintre lucrările lui ar fi vrut să fugă pentru un timp ca să-şi tragă sufletul şi să-i poată rezista acestui Vrăjitor care căuta – în magma lor de piatră – veşnicia. Poate. Sau copilăria proprie ce semăna cu o păpuşă cu piciorul spart. Ca la Rilke.

Tatăl meu, iubitul Semion – care m-a iubit enorm, enorm – mi-a spus odată să mă feresc de oamenii care au pierdut totul. L-am întrebat atunci în ce mod să mă feresc de mine? Am pierdut de două ori totul. Părintele meu a tăcut. Straniu, de Gorduz, deşi *ştiam*, nu m-am ferit niciodată. Abia acum înţeleg că îl iubeam. Da, îl iubeam. Îi iubeam lucrările înainte să-l cunosc. Mai exact, fiind familiarizată cu acest vrăjitor din poveştile unui alt vrăjitor: Nicolae (Breban), pe care îl leagă de autorul portretului lui Eminescu şi de sculptorul Silvia Radu o prietenie de o jumătate de secol. Incredibil. Mai ales într-o lume ca cea din jur. Tocmai de aceea, Nicolae o tachinează pe doamna amfitrion. Îi aduce aminte că este... păgân. Silvia *crede*. Împreună cu Gorduz au construit o biserică la Vama Veche, unde au petrecut veri mirabile. Îl aveau adesea pe Nicolae în vizită la ei. Îşi făceau vizite reciproc. Serile, Nicolae Breban le citea din cărţile la care lucra. Scria la *Îngerul de ghips* pe

atunci. Ce vremuri, Doamne! Silvia spune că au fost niște timpuri minunate. O lumină vie dă buzna din ea când spune asta. Puțini dintre artiștii de vârf sunt recunoscători trecutului, nu-l denigrează, chiar dacă el s-a scurs într-un regim dictatorial, de o atroce perversitate și eficiență.

– Ce liberi eram, Doamne! exclamă Silvia. Puteam face totul.

Și Gorduz o îngână de acolo de unde e: am făcut totul, dar să nu se știe!

Gorduz e cu noi. În noi. Îi simțim prezența și atunci când revenim în Grădina cu îngeri a Silviei. În afară de sculpturi, Silvia are zeci de icoane. Icoane în bronz, argilă. Am găsit – în vreme ce trăgeam cu urechea la discuțiile din atelier, făcând-o pe pândacul, fotografiind adică – și chipuri de serafim sculptate în ceară. Apoi, m-am holbat la picturile de un expresionism viu, viu, viu. Florile Silviei sunt divine. Divine.

Silvia știe să asculte. Îl ascultă ore întregi pe Nicolae. Veniți la șase după-amiaza, ne-am retras aproape de miezul nopții. Gorduz e cu noi. Cu noi. Gustăm din vinul foarte bun făcut de el în toamna anului trecut. Silvia caută un spațiu unde va găzdui lucrările lui Gorduz. Atelierul în care a lucrat autorul himerelor trebuie eliberat. Oare organismele abilitate vor găsi un spațiu în care să inaugureze o expoziție Gorduz?

Înainte să ne despărțim, am citit câteva poeme. Unul dintre acestea, scris zilele trecute, îl reproduc aici. Se numește *Stanță de primăvară*:

Clipă – popas
al îngerilor între lumi,
ezitare în aer a frunzei,
coadă de cometă
pulverizată cât ai strivi
între pleoape un chip,
un bocet, potolind
zvârcolirea

nu se ştie cui
adormit brusc în tine
fără motiv...
N-a trecut, oho,
nici un ceas
de la ultima-ţi prăbuşire;
din craterul ei te ridici
cu mişcări de felină,
imitând rigoarea
celui din urmă frig.

Nu-i nimic. Nu-i nimic.
Tu nu eşti de aici.
Casa ta poate e altundeva;
aşadar, adună-te, adună-te
ca toamna în scoici
şi frunze,
ca Iisus în ultimul cuvânt
rostit.
Primăvara s-a stins
ieri seara la opt
în surâsul cerşetorului
de la intrarea în bloc
şi-n roşul încins al rozelor
sculptate şovăielnic
de înserare,
de vânt.

Dintr-un bun instinct cultural, ascultând „vocile de hârtie" ale maeştrilor secolului trecut, între care se regăsesc ecouri surde, vii, din proza Virginiei Woolf şi din cea semnată de Hortensia Papadat Bengescu, Lucia Ovezea scrie o proză clasică, voit tradiţională, cu personaje, dialoguri, descrieri – foarte rare, minuţioase – sfidând deliberat zorzoanele încărcat-zgomotoase ale curentelor în vogă, trecătoare, ca o ploaie scurtă, de vară, după care se reinstalează abrupt zăpuşeala parcă mai sufocantă. Personajele Luciei sunt vii, extrem de vii, dornice să se smulgă – discret, ferm însă, neabătut – din mocirla egalizatoare a totalitarismului; unele dintre cele patru femei – Eve ale unei

modernități corupte, inegale, ce nu și-a atins maturitatea – femei, care guvernează scena romanescă, își caută vocea proprie. Eroina care își asumă *povestea* spusă la persoana întâi singular, relatând de fapt istoriile a patru femei, provine dintr-o familie modestă, cu un tată dominator, de o duritate agresivă, și devine, în ciuda alegerii sale (își dorea să fie arhitect) – dominată de voința implacabilă, necioplită, a tatălui – inginer, profesiunea respectivă asigurându-i condițiile necesare picturii icoanelor pe sticlă, un fel de protest împotriva mizeriei sociale, umane, a cotidianității, un soi de sfidare categorică a interdicțiilor de tot felul, așa cum este și confecționarea rochiilor în stil atipic, de o artisticitate uneori exotică, pasiune constituind temelia meseriei alese mai târziu, după revoluție, și anume cea de designer. Răsfățata Oana este profund convinsă de faptul că i se cuvine totul, absolut totul și în consecință îi este permis tot ce-i trece prin cap, sau aproape totul; prietenia cu protagonista nr. 1 fiind pentru ea un pretext de a profita din plin, oferind în ocazii rare, foarte rare. Aureliana alege un alt fel de afirmare: recursul la tupeul afișat deliberat, frizând câteodată vulgaritatea; un donjuanism lipsit de fervoarea aspirațiilor de sorginte spirituală, dar și un fel de îngustime sufletească ce-i pregătește temeinic, nezăgăzuit, în ciuda opulenței financiare, naufragiul moral. În vreme ce Valeria, împotriva voinței ei aproape, susținută nu rareori și vegheată de protagonistă, fuge într-o relație sub nivelul ei, încercând să se adapteze, fără să reușească întotdeauna, și, suferind atroce, căci îi lipsește probabil forța și abilitatea, nefindu-i străine în schimb alte calități, precum sunt devotamentul, fidelitatea față de un bărbat – așa-zisul „doctor" Mihai – care pur și simplu n-o merită. Fiecare, aproape fiecare dintre femeile acestei scrieturi dense, cristaline, de o fină spectaculozitate, se caută pe ea însăși, căutându-și totodată „jumătatea", perechea de carne, căutările devenind frământate, dramatice, minate ici și colo de amare dezamăgiri, căderi, nelipsite fiind și de vârfuri emblematice, tensionate, când uncle eroine își descoperă, fiecare în felul ei inimitabil, feminitatea, dorindu-și – în pofida vremii, în pofida lor înșile uneori-adeseori – împlinirea și găsind-o în realitate rareori.

Textul fiind construit ca o rememorare cu ochii agățați de o fotografie, reface atmosfera „negrilor ani ai dictaturii"; pe fundalul întunecat al egalitarismelor declarate și al unei penurii cultivate de autorități; sub ochii lectorului, se duce o luptă discret-atroce pentru a rămâne tu însuți – pentru a-ți păstra unicitatea, reinventând-o mereu – „eul" individual întreg, neatins, victoria revenindu-le unora dintre personaje, puține, care au forța de a-și asuma și de a-și construi existența ca pe ceva unic, *dat*. În realitate, din tot noianul romanesc, singura Evă care se salvează – lepădându-se de o seamă de complexe, limite, în plin proces de formare – este chiar naratoarea-personaj, care are curajul de a sparge pojghița umilințelor, a trădărilor, și se transformă sub ochii noștri într-o femeie fascinată de propria-i feminitate, tratată ca un dar ce merită cu asupra de măsură explorat. Pe de o parte. Iar pe de alta, Eva – pilonul acestui text, perceput și ca un elogiu adus prieteniei, transformate în cult – este singura din stirpea Evelor surprinse aici, care își pune, îmboldită de ceva indistinct, acroșant, întrebări esențiale, irumpte din nevoia de a-și dibui identitatea, *rolul pe pământ*: „Ai putea să-ți iei un an sabatic, după moda din universitățile occidentale. Plimbă-te, gândește-te, experimentează, dă-ți răspunsuri la întrebările esențiale: cine ești și ce vrei să faci din viața ta? Acum e momentul". Eva noastră de fapt trăiește sub impulsul de a-și fora personalitatea, de a nu ceda, de a rămâne o luptătoare, incursiunile în lumea cuplului, în cea a propriului suflet, de o bogăție tensionată de aripa unui mister fără nume, în cea a bolii, a morții fiind elocvente în această ordine de idei și constituind niște peceți ale unei Doamne ahtiată să caute dincolo de aparențe, să se edifice, să nu se blocheze într-o satisfacție de duzină sau într-un lucru splendid de mărunt. Forța de a fi nu-i este străină acestei Eve moderne, nici bucuria de a jubila când se află pe ruinele unei decepții amoroase, deși ruperea relației cu Andrei este brutală: „Și pentru câteva clipe mi-am ținut respirația, ca să nu tulbur neasemuitul dar pe care am înțeles că-l primisem: bucuria de a putea iubi, ca un nimb de lumină în care mă răsfrângeam pe suprafața apelor, ca zvonul îndepărtat al corului îngerilor, ca aroma-promisiune a grădinii raiului".

De altfel, tot „bucuria de a putea iubi" o face pe Eva să-şi descopere feminitatea jubilatorie: „Pulsaţia s-a insinuat în trupul meu care striga neauzit: «Mă simt femeie până-n ultima celulă, până în cel mai ascuns cotlon al minţii, până în cea din urmă închipuire a sufletului, până în îndepărtatele aduceri aminte ale Evei!»" Această bucurie explozivă o va face să-şi reconsidere întreaga existenţă de femeie singură, care mulţumeşte pentru darul de a fi în trecere, sărbătorind întâmplarea – atât de rară! – de a fi vie, întâmplarea mirabilă de a fi Femeie şi de a avea forţa de a iubi.

Când spun *Poesis* mă refer – inevitabil – la George Vulturescu, un poet, un coleg de o generozitate rară. Un coleg de litere şi de metafore căruia nu-i este străină nici pe departe voinţa de constructor şi care este ferm convins (citez din memorie) că „singura caligrafie ireproşabilă este caligrafia fulgerelor". Da. Constructor. În România începutului de mileniu, al treilea, a avea voinţa de constructor în domeniul culturii scrise înseamnă nu rareori a fi rudă de sânge cu Don Quijote; înseamnă a-ţi asuma sarcasmele unor colegi – de obicei comentatori de mâna a doua – grăbiţi, prea grăbiţi de vreo douăzeci de ani încoace să dea lecţii, având printre susţinători moguli/magnaţi, majoritatea cărora fug iute de pe pajiştile de mentă ale culturii scrise, unde trebuie să investeşti fără a conta pe un profit substanţial, iute obţinut. („Gândirea e scumpă", scria Dostoievski.) George Vulturescu, poetul care şi-a făcut din obsesia Ochiului un mit, în jurul căruia îşi construieşte întreaga operă, se are pe sine însuşi, are o mână de prieteni, îl are pe un alt poet în preajma sa – Dumitru Păcuraru, care, în plină urbe sătmăreană, a construit – da, cu răbdare, migală, inventivitate, talent, şi, iar şi iar răbdare – din iubirea faţă de literatura română, un miniimperiu nordic, axat pe ceea ce este în literatura română revista *Poesis*: o oază de cosmopolitism, deschidere europeană, profesionalism.

Aici, în Satu Mare – unde devin melancolică şi visătoare, aproape copilăroasă – la Poesis există un restaurant de o eleganţă rară, numit *Poesis*, un hotel *Poesis*. Nu departe, e redacţia cotidianului *Informaţia zilei*, fondată şi condu-

să de Dumitru Păcuraru, unde se află şi sediul redacţiei *Poesis*; nu-i exclus ca peste alţi douăzeci de ani Satu Mare să-şi schimbe numele, devenind Poesis. (Ah, cât ne-am dori şi noi, cei din tribul Conte, să avem un asemenea sediu, mai ales acum, când suntem somaţi să părăsim clădirea din Piaţa Amzei nr. 13, fără să ni se ofere un spaţiu!) Totul e făcut cu mult gust, rafinament, fineţe... Designul e semnat de pictorul Oana Mirabela Păcurar.

Când spun *Poesis*, mă refer la un trib superior de ardeleni, care sfidează crizele de tot soiul. Scriu poezie. Poezie de calitate, precum e de pildă minunatul poem *Tehnica presupunerii relative*, în care Dumitru Păcuraru îşi propune, atenţie, să transcrie cele circa cincisprezece mii de pagini brebaniene; mi l-am şi imaginat retrăgându-se câte 12-14 ore pe zi în mansarda hotelului *Poesis*, aidoma lui Castor, şi transcriind *Animale bolnave, Bunavestire, Pândă şi seducţie...*!, atent, extrem de atent, cu atât mai mult cu cât poetul e conştient de gravitatea aventurii pentru care „va trebui să mă documentez nu glumă: dostoievski/ nietzsche/ sfântul pavel, părinţii fondatori/sute şi sute şi sute de cărţi vechi/hârţoagele şi cărţile publicate înainte de 1989/ vor deveni cărţile mele de căpătâi/nu voi mai avea nevoie de pastă de ras:/când să te bărbiereşti cu atâta muncă de exeget în faţă?"

Tribul Poesis – un trib care îşi urmează vocaţia de ziditori de litere. De constructori de instituţii într-o Românie grăbită să-şi batjocorească valorile. O Românie incapabilă de a-şi face de circa două decenii autostrăzile, de a-şi termina bibliotecile, blocurile muşcate de paragină, de a-şi onora/respecta artiştii, romancierii, poeţii, prozatorii, sculptorii, muzicienii...

Când spun *Poesis* sau George Vulturescu sau Dumitru Păcuraru, implicit, spun prietenie, cultul prieteniei, cultul vocaţiei, cultul lucrului bine făcut... Adică ceea ce numesc eu fabuloasa aventură unică: Literatura. Tratată ca vocaţie. Şi, da, ca destin.

Inserez aici textul corectat pentru *Discobolul*, unde în primăvara acestui an a avut loc Colocviul Romanului. Iată-l: Mă simt ca peştele în apă aici, la Colocviul de la

Alba Iulia dedicat romanului, unde s-a vorbit aplicat, doct, despre „condiția umană și poveștile ei în romanul românesc contemporan". Am participat la trei din cele șase Colocvii ale Romanului Românesc, invocate de romancierul Nicolae Breban; la două și în calitate de organizator. Apoi, am îngrijit o culegere de texte în care au fost reunite stenogramele sesiunilor Colocviilor Romanului Românesc, organizate sub egida revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*. Aurelian Împărate, cum îți spun, Aurel Pantea, sper că toate discursurile ținute aici sunt înregistrate și că le vei publica în paginile revistei *Discobolul*. Este foarte important ce se întâmplă aici; tot ce ține de literatură este foarte important. Proiectul revistei *Discobolul* este de o importanță majoră. Suntem sub semnul Ideii Europene; apropo, eu reprezint două instituții: Fundația Culturală Ideea Europeană și revista *Contemporanul. Ideea Europeană*. Suntem la ora actuală – cum se spune nițel stângaci – sub semnul proiectelor. Lucrând la unul dintre acestea, pregăteam relativ recent un album: *Literatura română în 100 de imagini*; cu acest prilej am revăzut o bună parte din cele câteva mii de fotografii, portrete făcute de mine, inclusiv la edițiile Colocviului Romanului Românesc, organizate sub sigla *Contemporanul. Ideea Europeană*. Recunosc, un pic uimită, că uitându-mă la fotografiile cu Laurențiu Ulici, Maria Luiza Cristescu, Alexandru Condeescu, mi-a tremurat mâna. Mi-am dat seama că jocul meu „de-a fotograful" și de-a „scribul" neocolit de rigoare, care înregistrează punctual – cu ajutorul colegilor, al membrilor echipei de la Ideea Europeană – tot ce se întâmplă în perimetrul Fundației Culturale Ideea Europeană, depășește limitele unui joc oarecare, devine în realitate altceva; în timp, da, istorie literară, meritul nefiind de bună seamă, nici pe departe, al meu.

Spuneam că mă simt ca peștele în apă aici; colocviul de azi, Aurel Împărate, are un nivel formidabil; i-am admirat pe Nicolae Breban și pe Eugen Simion când au vorbit, punând un pic de ordine în curtea regală a romanului românesc contemporan. În mod cert, capriciosul și inspiratul Hermes, mesagerul zeilor din Olimp, și-a ținut palma pe creștetul acestor scriitori importanți, când ei au vorbit din

interiorul literaturii despre roman. Ce este, ce poate fi romanul, dacă nu semnul maturității unei culturi? În literatură – unii dintre noi știu acest lucru – nu există democrație; în literatură există un soi special de dictatură, o dictatură benefică; da, cred că este singura dictatură a lumii pe care elitele acestei literaturi o impun, o cultivă, o propagă: dictatura valorii, cum spune autorul *Buneivestiri*.

S-a vorbit foarte mult despre roman, așadar, despre receptare, s-a vorbit despre revoluția din '89, pe care mulți iluștri colegi, grăbiți să denigreze tot ce mișcă în arealul lucrurilor nelipsite de importanță, ocolesc s-o recunoască, s-o identifice, denigrând-o, deși este vorba, da, de revoluție în toată puterea cuvântului... Mi-ar plăcea să ne referim mai detaliat la tehnica romanului; mi-ar plăcea să vorbim despre arta de a face un personaj, despre tipologie, arta dialogului, voința de construcție. Despre rolul „poveștii" într-un roman, în grădinile austere ale căruia – nu e cazul să neglijăm acest detaliu – trebuie să seducem lectorul, să-l „ducem" cu noi, recurgând, când se cuvine și atât cât se cuvine, la logica basmelor. Să vorbim mai puțin despre tiraje. Mai aplicat despre tehnică, tehnică, tehnică. În ultimii douăzeci de ani, repet o afirmație a lui Rainer Maria Rilke, o aserțiune ilustrată la modul strălucit în realitatea românească. Rainer Maria Rilke care s-a școlit la sorbonele marilor romantici – și când spun asta, mă refer, înainte de toate, la Novalis, la Hölderlin, pentru că de acolo vine acest sfânt al literelor universale – autorul *Elegiilor duineze* spunea, așadar, că în literatură se succed mereu trei generații: prima este cea care l-a găsit pe Dumnezeu, cea de-a doua le revine celor care construiesc temple, iar cea din urmă, a treia, este alcătuită din indivizii care smulg pietre din templele construite de alții ca să înalțe colibe. Cine l-a găsit pe Dumnezeu? Cine a construit temple? Cine face colibe? Să începem cu cei din urmă: cei care fac colibe nu mă interesează. Dar deloc. Ceilalți, în schimb... S-a văzut foarte bine – în pofida crizei reale, grave a receptării – în ultimele două decenii cine a construit temple și cine l-a găsit pe Dumnezeu. S-a văzut foarte bine în timp – cu puțină întârziere, e drept, dar ce sunt două decenii în mersul istoriei?, un strop, nimic mai mult! – faptul că revoluția

din '89 a însemnat un tăvălug, un taifun, care a înghițit, a sfărâmat câteva destine de prim rang, câteva vocații ce păreau și erau până în 1990 de prim rang. În acest sens, domnul profesor Eugen Simion – l-am admirat astăzi, a ținut un discurs splendid, cvasiexhaustiv – la una dintre primele ședințe ale Consiliului Uniunii Scriitorilor de după căderea dictaturii, a spus un lucru esențial: scriitorii trebuie să-și urmeze vocația și nu să intervină în treburile cetății, și mai că n-a fost dat afară din sală; vocația este esențială și ea trebuie urmată. Cred că tot ce s-a întâmplat în perimetrul literaturii de circa douăzeci de ani s-a coagulat, s-a grupat, împărțit în două tabere: prima formată din scriitorii care și-au urmat vocația și, respectiv, cea de-a doua: scriitorii care și-au trădat-o. După '90 s-au clătinat extrem de multe ecuații, în schimb, am asistat la câteva spectacole de prim rang, în ciuda tuturor discursurilor privind diverse crize: criza romanului, criza poeziei, criza receptării, criza literaturii. Singura criză reală a fost, spuneam, criza receptării. Am asistat, spuneam, la câteva spectacole. A prosperat romanul; am scris, am afirmat acest lucru și într-o anchetă inițiată de Irina Petraș, o doamnă a literaturii române; au apărut construcții ample, temple, da, temple de litere: trilogia lui Dumitru Țepeneag, trilogia și două tetralogii (una epică și alta memorialistică) ale lui Nicolae Breban, trilogia lui Mircea Cărtărescu (e adevărat că autorul *Levantului* a publicat cele trei volume în mai bine de un deceniu, ultimele două fiind extrem de inegale). Eu însămi, dacă îmi permiteți, am publicat tetralogia *Vulturi de noapte*. Au văzut lumina tiparului, așadar, o sumedenie de romane, nereceptate la justa lor valoare.

Când ne referim la fenomenul romanesc, fenomenul epic în România, trebuie neapărat să luăm în considerare și un trib extrem de interesant: cel alcătuit din poeții care migrează spre zonele epicului pur. Am avut o tresărire când Aurel Pantea m-a prezentat și ca romancier; da, este adevărat, am scris circa 3000 de pagini de proză – eu le spun *poeme epice* – cu toate acestea, nu mă consider și nici nu o să mă consider romancier niciodată; eu cred că și în ictetul de dinaintea morții – ca să mă sprijin puțin de colega și prietena mea Marina Țvetaieva – eu voi rămâne

poet. În cosmicul nostru sat literar există un trib extrem de interesant care la ora actuală nu mai poate fi neglijat. Şi pentru a-i face plăcere domnului profesor Eugen Simion – l-am ascultat cu foarte multă atenţie şi l-am admirat – voi începe cu Arghezi, *Cimitirul Buna Vestire*. Apoi, din aceeaşi tagmă alcătuită de poeţii care vin dinspre poezie în arealul prozei, migrează în chip admirabil, inexplicabil, înspre proză, fac parte poeţii Gabriela Melinescu, Daniel Bănulescu, Nichita Danilov, Adrian Popescu, Ruxandra Cesereanu... Mai uşor ar fi – exagerez puţin – să pomenesc poeţii care scriind poezie, n-au scris şi roman. Este acesta un detaliu extrem de important, atenţie, într-o cultură creată... ieri. Prin această „diversiune" superioară – migrarea spre roman – poeţii îşi deschid mai larg evantaiul, atacă şi alte genuri literare. J.W. Goethe, şi în acest sens, este un exemplu major. Alegând modele majore, vom salva cultura română, vom fi apţi de a da mari opere.

Eu fac parte din generaţia biologică '90. Nu-mi place cuvântul „generaţie", îl accept exclusiv ca pe o variantă de lucru. Nu agreez nici noţiunea de promoţie, nici în sensul lui Thibaudet, nici în sensul lui Ulici. Le accept, detaliu important, ca pe, spuneam, variante de lucru. Am asistat la tot ce s-a întâmplat în ultimii circa douăzeci de ani în România, ca un martor ocular, să-i spun, venit aici (unii dintre dumneavoastră ştiu că sunt născută la Chişinău), ca un străin, deci, aveam o percepţie oarecum din afara spaţiului literar românesc; e adevărat că judecăţile mele sunt nu rareori patetice, îmi asum însă această calitate tratată uneori-adeseori – din mediocritate – ca o limită; patetismul poate fi o formă a exactităţii, evident, în contextul culturilor mari, şi cea românească este o cultură majoră. În tot acest timp, am scris şi am publicat o carte după alta: la început poezie în siajul prestigiosului trib al romanticilor şi al expresioniştilor, apoi eseu, iar mai târziu roman, mai exact, bildungsromane, derutând critica literară românească tocmai prin varietatea genurilor abordate, dar nu mai puţin prin temele abordate. Eu cred că literatura majoră trebuie edificată prin abordarea unor teme majore. Să nu ne lăsăm traşi pe sfoară de diverse curente, postmodernisme, textualisme şi alte „isme", care pot fi uneori diversiuni

minore, forme de mascare a sterilității și incapacității de a da opere, Opera. Mă încăpățânez să cred că Razumihin nu avea dreptate când susținea că „noi în loc de sânge avem zer". Refuz să cred aceasta. Uneori, e drept, foarte rar, mai ales atunci când scriu poezie, vreau să cred că l-am găsit pe Dumnezeu. Repet, vreau să cred. Și tocmai din acest motiv, și tocmai pentru că suntem la un Colocviu dedicat romanului, o să vă citesc două poeme.

Stanță de primăvară

Clipă – popas
al îngerilor între lumi,
ezitare în aer a frunzei,
coadă de cometă
pulverizată cât ai strivi
între pleoape un chip,
un bocet, potolind
zvârcolirea
nu se știe cui
adormit brusc în tine
fără motiv...
N-a trecut, oho,
nici un ceas
de la ultima-ți prăbușire;
din craterul ei te ridici
cu mișcări de felină,
imitând rigoarea
celui din urmă frig.

Nu-i nimic. Nu-i nimic.
Tu nu ești de aici.
Casa ta poate e altundeva;
așadar, adună-te, adună-te
ca toamna în scoici
și frunze,
ca Iisus în ultimul cuvânt
rostit.
Primăvara s-a stins

ieri seara la opt
în surâsul cerşetorului
de la intrarea în bloc
şi-n roşul încins al rozelor
sculptate şovăielnic
de înserare,
de vânt.

Peisaj de plumb

Tot ce-am atins –
spre marele frig
şi spre fiinţă a deviat.
Frate geamăn
mi-a fost incredibilul.
Din surâsul iernii către mine,
iar şi iar, m-am ridicat
aşa cum temelia caselor
e smulsă violent, încet,
din întunericul pământului,
legănat de îngeri negri
sau fete de abur în cuirase.

Faţă în faţă cu tine, Domine
– prietene, stăpâne, vecine –
stau împrejmuit clipă de clipă de mine,
ca piatra azvârlită în ape –
de lichidul de nevăzut şi viu.
Prin trupul meu am văzut, am auzit,
am simţit iadul – şi cerul înalt şi subţire –
şi frigul de neatins ce şi-a găsit
un liman în uimire. Ah, da, şi cântecul acesta
de plumb din care albatroşi şi mânji
şi delfini şi copii vin să ia lumină
şi suferinţa să şi-o adape...

Rilke, iarăşi Rilke:

„Toate acestea au fost o misiune.
Dar o vei îndeplini?! N-ai fost tu mereu
de aşteptare încă risipit, când ţi se
anunţa o iubită? (Şi unde vrei tu s-o adăposteşti
când şi-aşa marile gânduri streine
intră şi ies şi adesea rămân peste noapte.)
Dacă ţi-este dor totuşi, cântă-i pe îndrăgostiţi;
şi sentimentul lor faimos, încă multă vreme nemuritor.
Pe aceia tu îi invidiai aproape, părăsiţii, pe care
îi simţeai mai demni de iubire decât cei
îndestulaţi. Începe
mereu de la început acea încoronare de neatins;
gândeşte: rezistă însă eroul, chiar şi decăderea sa
i-a fost doar un pretext de a fi: ultima sa naştere."

Din cei circa douăzeci de ani, de când romancierul Nicolae Breban a fondat seria nouă a revistei *Contemporanul* (publicaţie care a luat fiinţă în 1881 în urma demersurilor făcute de Ioan Nădejde şi V.G. Morţun, coagulându-se în jurul grupului patronat spiritual de Dobrogeanu-Gherea), adăugându-i subtitlul *Ideea Europeană*, de şaptesprezece ani fac parte din echipă; echipa Conte îi spunem, alintând-o, în redacţie, şi tot aşa – Conte – semnez mesajele electronice adresate prietenilor apropiaţi. În acest segment de timp – o picătură în goana vie a istoriei – am scris şi am publicat ritmic cărţi de poezie, eseu, o tetralogie epică (*Vulturi de noapte*) şi un roman (*Casa din întuneric*), publicistică, însemnări, am îngrijit cărţile prietenilor şi ale colegilor, am alcătuit ediţii, am citit – enorm, ca în adolescenţă! – am ascultat muzică, am călătorit, măsurându-mi existenţa, împreună cu prietenii şi colaboratorii noştri, în numere Conte apărute. Da. La Conte fiecare număr este... ultimul. Am învăţat, în şaptesprezece ani – alături de alte lucruri nelipsite de importanţă – că literatura română este rău, foarte rău tratată la ea acasă, este necunoscută acasă, necunoscută în lume; am învăţat că statului român nu-i pasă de valorile culturii, inclusiv de cele ale literaturii vii, ba mai grav decât atât: statul român îi creează culturii, literaturii române toate condiţiile pentru ca ceea ce numim noi, grupul Conte, da, cultura/literatura vie, încet-încet, să dispară;

avem toate datele existenței unui genocid cultural. Mânați de vocație – muți în fața sarcasmelor unor iluștri colegi, nu rareori, încolțiți de sterilitate, adăpostiți sub umbrela unor moguli lansați peste noapte – am făcut un Apel pentru salvarea culturii române vii. Da. În septembrie 2006. Un Apel prin care ne-am demonstrat, în primul rând, nouă înșine că – atunci când suntem mânați, noi, scriitorii, de voința de construcție, de voința de a ne înzidi în vocația noastră: literatura – noi suntem apți de solidaritate, indiferent de grupul, bisericuța literară din care facem parte. Apelul a adunat 900 de semnături din România, Israel, SUA, Franța, Germania, Irlanda, Republica Moldova și din alte state ale lumii. Revăzând acel document, revăzându-ne poziția, constatăm că Apelul nostru este, din păcate, de o actualitate dramatică. Astfel încât și astăzi ne vedem constrânși să atragem atenția opiniei publice asupra modului incalificabil, barbar, în care este tratată cultura scrisă în România. Lucrurile se agravează din ce în ce mai mult, astfel încât cultura scrisă – prin care s-a conservat de-a lungul secolelor identitatea poporului român – este tratată cu vădit dispreț, aplicându-se în continuare o liberalizare brutală, nenuanțată, într-un domeniu vulnerabil și esențial pentru un popor cum e cultura scrisă. România e singura țară din Estul Europei, dacă nu chiar din lume, în care privatizarea a început cu domeniul culturii. Cum se manifestă, la modul concret, nepăsarea guvernanților față de cultura română vie? E vorba, în primul rând, de bugetul alocat culturii: un buget jenant, de 0,19 % din PIB, care, previzibil – dată fiind criza economică mondială, nu? – urmează să fie drastic diminuat. Precizăm că această măsură va avea consecințe dramatice asupra destinului culturii române scrise. Până în prezent, Guvernele României au arătat o atitudine față de cultura scrisă cu care nu putem fi de acord. În străinătate există o lege a sponsorizării eficientă, funcțională. Cu mult timp înainte de venirea crizei, în Franța, de pildă, au fost luate măsuri de protecție inclusiv a culturii scrise. În România însă tot, aproape tot ce s-a întreprins la nivel guvernamental parcă ar fi fost gândit dinadins ca ea, cultura scrisă, treptat-treptat, să dispară. În timpul negocierilor

privind stabilirea bugetului cutărui sau cutărui minister, cuvântul „cultură" nici nu este pronunțat.

Atitudinea sfidătoare a guvernelor care s-au perindat la putere după 1989, a determinat, în iunie 2009, la propunerea noastră, câteva instituții – Federația Editurilor și Difuzorilor de carte din România (FEDCR), Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România (APLER), Asociația Revistelor și Publicațiilor Europene (ARPE), Fundația Culturală Ideea Europeană, Fundația Libra, *Convorbiri literare* etc. – să solicite imperios – prin intermediul unei Scrisori deschise adresate domnului Prim Ministru Emil Boc (vezi *Contemporanul. Ideea Europeană,* nr. 7/2009) – actualului Guvern al României: revederea drastică a atitudinii Guvernului României față de cultura scrisă; alocarea unui buget de 2 % din PIB culturii (suma de 0,19 % alocată este incalificabilă și va prejudicia irecuperabil domeniul culturii scrise; argumentul „nu există bani pentru cultură", „e criză mondială" este jenant); revederea Legii sponsorizării, care la ora actuală e departe de a încuraja sprijinirea literaturii române vii; scutirea de impozite pentru drepturi de autor a membrilor Uniunilor de Creație (un model, în această ordine de idei, este Irlanda); inversarea proporției dintre bugetul alocat Direcției Patrimoniu a Ministerului Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național/ MCCPN și cel alocat culturii scrise în favoarea literaturii/ culturii scrise (e știut că circa 75 % din banii alocați culturii revin susținerii patrimoniului; este de la sine înțeles că scriitorii români nu se opun salvării patrimoniului național, cu condiția ca sumele alocate să nu împieteze, atât de grav cum au făcut-o până în prezent, asupra literaturii române); sprijinirea prin MCCPN a programelor destinate culturii scrise: editarea celor mai reprezentative reviste de cultură din teritoriul național, programe de editare de carte românească, traduceri din scriitorii români în limbile de circulație, turnee, conferințe naționale și internaționale, lecturi publice etc. Solicităm imperios ca literatura vie – prin care s-a conservat tradiția de structurare a statului român modern și prin care se susține identitatea națională azi, în plin taifun al globalizării – să nu mai fie tratată laolaltă cu divertismentul, artele spectacolului, dansul, arte nelipsi-

te, de bună seamă, de importanță. Sunt măsuri stringente. Fără acestea supraviețuirea culturii române vii este imposibilă. Prin noi, prin marile valori românești, țara noastră, în timp, poate să-și schimbe imaginea în lume, care, se știe, este, la ora actuală, negativă. „Noi" înseamnă cărțile noastre. Tablourile, sculpturile, lecturile noastre. „Noi" înseamnă revistele naționale: *Contemporanul, Convorbiri Literare, România literară, Timpul, Steaua, Luceafărul, Familia, Vatra, Manuscriptum, Dacia Literară, Cronica, Viața Românească, Poesis, aLtitudini.* Și altele. „Noi" înseamnă editurile noastre. Toate aceste instituții sunt la limita subzistenței, a dispariției... Numai fiind solidari, de bună seamă, vom deveni puternici. Într-o falsă, interminabilă tranziție, înlocuită, iată, cu o criză declanșată peste noapte într-o țară în care s-au instaurat vulgaritatea, țopenia, maneliada, amatorismul, impostura, disprețul față de valorile prin care s-a construit România modernă, opinia noastră, sperăm, va fi auzită.

Unii, e drept, foarte puțini, colegi... au denigrat Apelul lansat pe circuitul mass media de Fundația Culturală Ideea Europeană, afirmând că acesta n-a avut nici un efect. Nimeni „să nu fi observat" că la Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național a fost reînființată Direcția Creație Contemporană, Achiziții publice? Nimeni oare „n-a remarcat" faptul că, prin intermediul aceluiași minister au fost lansate câteva proiecte, printre care PromoCult? Este, credem noi, meritul semnatarilor Apelului acesta. Îi sunt recunoscătoare romancierului Nicolae Breban că a acceptat invitația domnului Adrian Păunescu, atunci, în 2006, președinte al Comisiei pentru Cultură, Artă și Mijloace de Informare, de a purta o discuție la Senat cu dl Adrian Iorgulescu, pe atunci ministru al culturii.

...Cultura scrisă, insist, nu poate fi tratată laolaltă cu divertismentul, artele spectacolului, dansul etc. Acest lucru nelipsit de importanță îl știu administratorii culturilor franceză, germană, polonă, maghiară etc., care își respectă valorile culturii scrise, le respectă și le onorează. Niciodată, sper, nu voi obosi să repet aserțiunea acelui sfânt epileptic, care a dat unul dintre cele mai puternice romane ale lumii – *Crimă și pedeapsă* – „Gândirea e scumpă". Da, cul-

tura costă. În pofida aparențelor, nu foarte mult. Dumitru Țepeneag susținea că pentru a face literatura română cunoscută în Europa e nevoie de contravaloarea a șapte helicoptere; și, evident, de o strategie bine gândită. Până atunci însă trebuie, nu-i așa, s-o facem cunoscută în România. Cu bani puțini. Mereu insuficienți. Prost, catastrofic gestionați atunci când există, cu excepții în general cunoscute, recurgându-se din ce în ce mai frecvent la criteriul vandabilității. Oare englezii s-au întrebat vreodată cum se vindeau pe vremuri piesele lui Shakespeare? Rușii s-au întrebat oare cum se vând romanele lui Dostoievski? Sau cele ale lui Tolstoi, Lev Nikolaievici? Nu. Nu cred. Traducerea și promovarea *Annei Karenina* a fost plătită în aur, fără ca cineva dintre administratorii culturii ruse să se întrebe vreodată „de ce" și „cât", urmând comentariile de genul „e prea mult", „nu se poate", „legea nu prevede", „în libertate cultura este marcată de diversitate" etc.

...Apropo de libertate. La Conte am învățat, probabil, unul dintre cele mai dificile lucruri din lume: „libertatea este o formă goală", și înseamnă, înainte de toate, servitute, obligația de a-ți urma Vocația (da, așa, cu majusculă). E știut că atât Fundația Culturală Ideea Europeană, cât și *Contemporanul,* Asociația EuroPress, Editurile Ideea Europeană și EuroPress *group* nu sunt... angajate. (Stâlpii acestor instituții nu fac parte din nici un partid politic, nu dețin funcții înalte în organismele culturale ale statului, alegând, mai degrabă, un soi... interesant de marginalitate, fiind perfect conștienți de faptul că marginalitatea, uneori, înseamnă centru. Echivalat cu inevitabilul Turn de Fildeș, da, cel împotriva căruia se vituperează într-un fel... aiuritor, ca și când marii scriitori ai lumii nu au ales singurătatea obligatorie pentru a-și construi Opera, ci și-au scris cărțile în piața publică a Cetății.) De aici sau *și de aici* – libertatea de a te exprima; și această libertate se simte, *se vede* în paginile Conte, de fapt în toate demersurile noastre nu rareori incomode, crispante. Libertatea, neangajarea, da, se plătesc. Astfel, poți foarte bine, răstimp de circa douăzeci de ani, să fii ras, șters – așa, barbar, ca pe malurile Dâmboviței – de pe mai toate listele, cu proiectele tale/ale noastre, cu cărțile tale/ale noastre și cu revista ta/a noastră

cu tot... Pentru că faci parte din tribul Conte? Pentru că eşti cine eşti? Pentru că eşti cum eşti? Pentru că faci ceea ce faci şi pentru că publici pe cine publici? Şi pentru că... În definitiv, n-ai decât să asişti la lecţiile date de comentatorii care dictează adeseori în cultura română de circa douăzeci de ani! Creatorii n-au ce căuta în literatură. Iar dacă aceştia – se întâmplă – să existe, e problema lor!

...E adevărat că nu am nici un motiv „să fiu iubită" de unii scriitori; scriu şi public o carte după alta, da, scriu şi public prea mult, ţin în viaţă – împreună cu prietenii, colaboratorii şi colegii noştri – câteva instituţii de prim rang. Şi, da, ştiu, sunt unul dintre cei mai incomozi scriitori români în viaţă. Nu sunt „o fată" cuminte a literaturii române. Ah, dacă aş fi publicat o singură carte, şi mai bine: nici una, ştiu, aş fi fost... „cel mai iubit dintre pământeni"! Dacă aş fi fost... o fată cuminte, ştearsă, docilă, înjugată oportunismelor mărunte ale zilei, dacă aş fi sărit dintr-un grup literar în altul, aşa, peste noapte, în funcţie de interese sociale, politice, pecuniare etc. – „sport" practicat de nu puţini scriitori cu succes... Brrrrr. Penibil. Nu-mi stă în fire! Cum ai putea să mergi împotriva firii?

...Am învăţat – da, tot la Conte – ce înseamnă spirit de echipă. Ce înseamnă să îngrijeşti şi să publici editoriale, cărţi purtând semnătura unui mare creator ca Nicolae Breban; ce semnificaţie are vecinătatea – mereu emoţionantă, pururi incredibilă – unui spirit nordic, extrem de viu, contradictoriu, mereu surprinzător, contrariant, extrem de incomod, un spirit de o generozitate rară şi de o răbdare vie, activă (nu încetez, apropo de răbdare, să-i mulţumesc: pentru faptul că mă suportă, cu toate ezitările mele, cu toate demersurile mele – uncle, ohoho, lipsite de măsură, de un donquijotism, da, tembel, deplasat – demersuri nebuneşti, dacă nu copilăreşti de-a dreptul; Nicolae mă suportă, cu toate limitele mele, cu patetismul meu nesuferit, stângaci, cu acest stil excesiv, ridicol, da, ridicol aici, pe malurile dâmboviţene, cu tabietul acesta – de neînţeles pentru mine însămi, în primul rând – de a da, uneori-adeseori, cu barda în lună, cu un alt tabiet, şi anume: de a mă autodenigra, de a mă vedea – nu este acesta exclusiv un exerciţiu

de forță! – exact cum mă văd denigratorii mei – știu, da, știu: depășită, inabilă, stângace, zgomotoasă, prea aspră, greoaie, atât de naivă încât crede în minuni (la cei 43 de ani, vreau să cred, și din fericire resursele de candoare îmi creează condiții propice...) etc. etc. – denigratori care sunt perfect conștienți de faptul că sunt... o pasăre rară, sunt un scriitor cu o vocație puternică; un creator – la autorului *Drumului la zid* mă refer – denigrat cu asupra de măsură de unii colegi înnămoliți într-o mediocritate agresivă, un Romancier, în care stă ascuns un zeu creator, de o fertilitate uimitoare, care se înzidește de circa cinci decenii – cu o inventivitate monotonă și genială – în templul Romanului, în templul Literaturii... Am învățat ce înseamnă să nu fii singur de tot în contextul în care faci eforturi, nu rareori, la limită, de a menține în viață o veche și prestigioasă revistă, înființând și alte două instituții – mă refer la Fundația Culturală Ideea Europeană/Editura Ideea Europeană și la Asociația EuroPress/ Editura EuroPress *group,* edituri care au publicat circa 250 de cărți – instituții care o dată la doi ani, funcționând conform principiului Anteriul lui Arvinte, ajung în pragul falimentului, existând la limită. Am învățat, uimitor – tot invocând cămila nietzscheană și urmărind felul în care se amână stadiul leului – să trăiesc, zi de zi aproape, într-o tensiune imposibilă; nu mă plâng; încerc să comunic, iar, scriind, încerc să înțeleg ce se întâmplă. Am învățat să exist cu senzația că din clipă în clipă peste mine stă să se prăbușească o stâncă; tremur la propriu, câteodată, din cauza acestei tensiuni – : deci, exist, deci, sunt vie, sunt eu însămi. Am învățat să conviețuiesc cu vina de... a-i încurca pe membrii familiei mele, pe care i-am adus aici, simțindu-mă din ce în ce mai vinovată, fiindcă un zeu răutăcios, aspru cu asupra de măsură, nu mi-a dat, din nefericire, darul de a fi aptă pentru viața de familie; un monstru, un nebun care crede – la modul ridicol, stupid, stângaci, absurd – exclusiv în literatură și își construiește viața în funcție de cărțile sale, în funcție de pasiunile-i de litere și de sunete, trebuie izolat – reprezintă un pericol pentru cei dragi inimii.

Am învățat că, ținând în viață, cu încăpățânare, cele câteva instituții, făcându-ne datoria în fața literaturii ro-

mâne, poți fi pur și simplu... aruncat în stradă, bunăoară, de funcționarii de la Primăria sector 1 București, pierzându-ți astfel sediul, întrucât clădirea din Piața Amzei nr. 13, unde ne-am desfășurat activitatea în ultimii ani intră în consolidare, iar la adresele, demersurile, memoriile noastre în care solicitam un spațiu în loc ni s-a răspuns casant și categoric: ne pare rău, nu există spații disponibile, dar noi nu vă aruncăm nicidecum în stradă. În două dintre cele trei camere unde întârziem, fiindcă nu am găsit în jumătate de an, iată, unde să ne mutăm, plouă. În ultimele zile, ni s-a stins de câteva ori lumina. La întrebarea adresată telefonic unui funcționar de la aceeași primărie: unde să ne mutăm?, răspunsul a venit cu o promptitudine dezarmantă: nu știm.

...Am învățat că tonele, megatonele de oboseală, lehamite, zădărnicie dispar nu o dată ca prin minune, cât ai clipi aproape, când citesc eseurile, cronicile, comentariile, cărțile – și nu într-o măsură mai mică mesajele calde, încurajatoare, complice – semnate de Irina Petraș, Ștefan Borbély, Nicolae Balotă, Ion și Janina Ianoși, Răzvan Voncu, Bogdan Mihai Dascălu, Leon Volovici, Ana Maria Dascălu, Crișu Dascălu, Doina Dascălu, Dana Duma, Călin Căliman (Mister Contemporanul), Dumitru Balan, Marian Victor Buciu, Mihai Dascălu, Marina Vraciu, Irina Ciobotaru, Rodica Grigore și alți colegi nepomeniți aici. Dacă nu m-aș referi și la colegii mei de redacție, mulțumindu-le, le-aș face o nedreptate (încă una!): membrii echipei Conte – zi de zi, ceas de ceas – fără concediu (o noțiune de sorginte comunistă!), beneficiind de vacanțe scurte, lucrând zilnic câte 10-14 ore, servesc cultura română aici, la Ideea Europeană: Andrei Potlog (Andy, pentru cei apropiați „Moșu'"; n-are decât 40 de secole) este expert în domeniul ajustărilor tip Anteriul lui Arvinte; Adrian Preda („Șefu'") și Claudiu Moloci („Molo") duc războaie cu distribuitorii; Mihaela David – Miha – exercită funcția de ministru al finanțelor de la Conte, Alina Preda este „zâna dosarelor și a proiectelor" (deși a născut un băiat superb, Yannis, spre amuzamentul ei, tot „borțoasa" i se spune!); de imaginea cărților și a revistei are grijă Carmen Dumitrescu („Îngerul boieros" fără-de-care-nu-se-poate); Cristian Negoi („Ursul

ubicuu") face coperțile și-mi suportă bombănitul, nu protestează – *nota bene*: nici nu mă întrerupe! – atunci când îl laud...

...Am învățat ceea ce înseamnă în limbajul Marinei Țvetaieva „legea mâinii întinse și a spiritului deschis". Am învățat ce înseamnă umărul unui prieten alături, când te pomenești, împotriva voinței tale, a firii tale – nu sunt decât un cărturar – în arenă, fiindcă ține de datoria ta de editor să aperi o carte batjocorită; la doamna avocat Luciana Preda mă refer și la echipa coordonată de domnia sa, care ne reprezintă în procesele cu S.C. Adevărul Holding S.A., intentate de Fundația Culturală Ideea Europeană pentru vandalizarea *Jurnalului* tolstoian tradus de Janina Ianoși. Da. Vorba Iolandei Malamen – poeta și romanciera, căreia îi mulțumesc și cu acest prilej pentru curaj, pentru prietenie – m-am pomenit într-un vârtej, împreună cu cei doi prieteni Janina și Ion Ianoși, împreună cu *celălalt* prieten, de hârtie, Lev Tolstoi, un vârtej cvasiimposibil. La un moment dat, aproape pierdută – nimeni dintre membrii tribului Conte nu și-a dorit procesele aflate pe rol – cu boccelele mirărilor subțiate, apoi refăcute ca prin miracol, am căscat larg ochii la auzul exclamației imperative a Danei Duma: „Aura, tu n-ai dreptul să oboseşti!" Nu sunt decât... un poet. Nu o dată, fără voia mea, îmi revine în minte acel vers blagian: „Saliva-n gură capătă un gust amar"... Ceea ce, da, nu mă împiedică – dimpotrivă – să mă ascund, să fug de realitate, de ceea ce numim stângaci „realitate", în fața laptopului, cum am făcut și în iarna acestui an, scriind la romanul *Cercul sălbatic*, supratema căruia este Viul, Suferința, roman – de fapt, *poem epic* și acesta, ca și celelalte – terminat în Ziua Buneivestiri. În ultimele luni, fug, fug tot mai decis – cu o abilitate și un soi de autism care mă face nu rareori suspectă în propriii ochi, tăind cu dalta din timpul dedicat altor obligații, umflând astfel timpul meu, rarefiindu-l – fug, așadar, în lectura uriașei construcții proustiene, urmărind fascinantele răsturnări tipologice la care recurge doct-jucăuș-spectaculos Marcel Proust, un dostoievskian pur-sânge: o întâmplare fericită – trebuia să dau BT-ul (bunul de tipar) – m-a făcut să citesc aproape concomitent *Crimă și pedeapsă* (traducere de Adriana Liciu), în curs de

apariție la Editura Ideea Europeană, și *La umbra fetelor în floare*, urmărind cu sufletul la gură cum se întâlnesc aceste vârfuri incredibile ale romanului modern. „Rude de sânge spiritual" fiind, mă simt acasă, mă simt... în același trib cu cei doi monștri de neîntrecut, intangibili, Dostoievski și Proust. Așa cum mă redescopăr acasă pe lumea asta în preajma lui Nicolae Balotă, Ion Ianoși, Hermann Hesse, Breban, Ștefan Borbély, Nietzsche, Thomas Mann, Cornel Ungureanu, în vecinătatea Irinei Petraș, a Virginiei Woolf ori a doamnei Bengescu...

Tuturor colegilor și colaboratorilor – le mulțumim.

Oboseala, lehamitea, zădărnicia, trădarea, izolarea, singurătatea, guvernele, batjocura față de o cultură majoră cum e cea română... trec. Da. Vor trece. Rămân și vor rămâne, firește, cărțile. Revistele. Bruma de lumină – bubuitoare, violentă, copilăroasă – păstrată ca prin minune. Rămân cultul prieteniei, cultul valorii. Rămâne dictatura valorii, dacă vreți. Și o atroce dorință uimitoare, de neînțeles, de o încăpățânare crescând, straniu, în intensitate, de a-ți face datoria aici, la tribul Conte, împreună cu prietenii, împreună cu colegii. Împreună cu Tribul Conte: o Castalie, o mână de oameni superiori, pe care nu vreau să-i dezamăgesc. Nu vrem să-i dezamăgim. Nu numai fiindcă refuz să-i dau dreptate lui Razumihin, care susținea tembel-pornit că „noi în loc de sânge avem zer".

Ieri, *25 iunie*, s-a împlinit o săptămână, da, șapte zile de când ne-am mutat la Mogoșoaia. Mogo, îi spun surâzând senin-viclean. Aici e raiul pe pământ. Da. Constantin Brâncoveanu știa ce știa atunci când a construit, la 1698 – dacă nu mă înșel, răstimp de trei ani – palatul pentru unul din fiii săi, după modelul celui de la Potlogi; palatul, se știe, poartă numele văduvei boierului Mogoș și a fost restaurat, la 1920, de prințesa Martha Bibescu (averea adunată din cărțile scrise de ea a servit-o în acest sens!), care a transformat acest așezământ – ce îmbină detalii de sorginte otomană cu cele venețiene: stilul așa-zis brâncovenesc – într-un loc de întrevedere pentru lumea bună a capitalei. E un *topos*, așadar, încărcat de legende, simboluri, semnificații proliferând pretutindeni... Martha Bibescu, născută

Lahovary, fiică a lui Ion Lahovary, ministru de externe al României, căsătorită – după ce își desăvârșește educația într-o mânăstire din Belgia – cu principele George Valentin Bibescu, văr primar cu contesa Anna de Noailles, născută Brâncoveanu, poetă franceză de origine română, personalitate celebră în saloanele parisiene, model al lui Marcel Proust pe când o crea pe contesa Gaspard de Reveillon din romanul *Jean Santeuil.*

Mormintele Bibeștilor sunt aici, la Palat. Tot aici am găsit și locul de veci al contesei Caraman-Chimey, soția lui George Bibescu...

Mă surprind căutând asemănări între Mogoșoaia și... Combray, mirificul loc inventat de Proust și adăugat de francezi – în semn de omagiu, la centenarul nașterii scriitorului – numelui localității Illiers, unde se retrăgea împreună cu părinții micul Marcel, în copilărie, și unde, la vârsta de nouă ani a avut primul atac de astm, de o gravitate extremă, speriindu-l cumplit pe taică-său, Achille Adrien Proust, celebru epidemiolog și profesor la Facultatea de Medicină.

...Lacul e în proximitatea noastră, ca și pădurile de altfel. Nu departe e și cimitirul. Sunt locuri „*înghițite*", de fapt re-create în *Casa din întuneric*, poemul meu epic scris cu gândul la Mogoșoaia; un text în care sunt sedimentate simboluri, legende, sensuri... Am scris acest roman cu gândul pierdut în reveriile deloc abstracte avute cu ani în urmă într-o pădure din Germania.

...În primele nopți am dormit relativ prost, fiindcă era... prea liniște. Un greiere s-a rătăcit la parterul casei noastre. Și cântă... Și cântă... Nopțile, casa noastră e plină de cântatul acestui rege selenar. Cerul e înalt. Subțire. Se-aude ploaia lovind puternic pământul. Aerul e cristalin. Când tragi aer în piept, o ușoară amețeală te cuprinde.

N-aș mai pleca de aici. La ce bun vânzoleala, zgomotul Cetății, care nu duc la nimic? Mă baricadez și rămân aici. Ce idee inspirată să vindem o parte din proprietățile fa-

miliei şi să ne facem o casă aici, în preajma cartierului ce poartă numele Marthei Bibescu, la care mă gândesc uneori! Vom vinde şi altele, sper, în curând, ca să terminăm casa. Şi să rămân aici, în vecii vecilor, aici, printre gâze, şopârliţe, câini şi grădina mea năpădită de buruieni, înaintând prin aerul rece al nopţilor ce dau insomnie şi linişte...

Construcţie eminamente dualã: o parte, unul dintre eurile dinlăuntrul ei e axat pe instinctul ordinii, al perseverenţei maniace, pusă mereu în mişcare de o voinţă cvasiinumană, aspră, asprimea fiind îndreptată, uneori-adeseori, împotriva ei; alt eu însă... adoră dezordinea, întunericul, haosul, artisticitatea abisurilor nelocuite, profane, sălbăticia nopţilor muşcate de singurătate şi aştrii somnoşi... Primul eu e moştenit, fără dubii, dinspre arborele genealogic al Tatălui, Semion, rădăcinile căruia se trag din estul Imperiului Austro-Maghiar. Celălalt eu este surcică săritã din trunchiul strămoşilor Mamei, Liuba (născută Caraman), macedoneni stabiliţi în nordul Moldovei de dincolo de Prut. Câte lupte înverşunat-calme, pentru a concilia cele două euri. Câtă energie, oboseală... Da, nu este exclus că ea este culmea blând-aspră, nordică a unui drum. De unde vine acesta şi încotro se îndreaptă şi, mai ales, pentru ce? Ce-ar spune vreunul dintre strămoşii mei, văzându-mă unde sunt, ceea ce sunt? L-am visat pe papa, iubitul meu Semion; el *ştie* că ne-am mutat aici. Îi place aici. Scriind *asta*, tresar. Nu Tatăl meu *plecat*, iată, de doisprezece ani, *ştie, ştie, ştie* totul despre mine; e mereu cu mine, umbra lui creşte, creşte, se umflă, suprapunându-se peste umbra mea, muşcând mari hălci din carnea ei diafană. Îl pre-simt în tot ce fac, e prezent în fiece respirare a mea. Tocmai de aceea refuz să vorbesc despre unul dintre autorii existenţei mele la trecut. Tatăl meu, coloana de care mă sprijin...

Oboseala creşte, se învolbură, bubuie... Mi-e somn. Nu vreau decât să scriu şi să citesc. Să citesc şi să scriu. Şi să dorm. Şi să ascult muzică. De restul... îmi pasă din ce în ce mai puţin. Am pierdut atâta timp, Doamne, încât mi se face ruşine. Eu nu am dreptul să-mi irosesc existenţa în van, pe nimicuri... Nu am acest drept. Punct.

Sap în grădină... Re-învăţ să spun „grădina mea", „casa mea" – după escapada cu gazdele, nu tocmai fericită – hm, eu cea care am crescut într-o casă la curte şi am avut grădina mea, camera mea, casa mea... demult, în alte secole. Ce revigorare, spun; voi avea, în sfârşit, camera *mea* în care să scriu, unde să pot sta singură între cărţile *mele*, veiozele *mele*, scoicile *mele*, reveriile *mele*... Peste câteva minute, cad într-un soi de somnolenţă stranie, întunecată. Şi în dorinţa care îşi dibuie numele întunecat, sinucigaş... Dezordinea în care creşteau buruienile nu era dezagreabilă; nici pe departe. Ceva din sălbăticia lor îmi surâdea, îmi surâdea, îmi surâdea...

Observ – în timp ce pieptul mi se dilată de bucurie – că aici, la Mogo(şoaia), timpul, timpul *meu* vreau să spun, creşte, se învolbură, se rarefiază. Timpul meu se umflă, se umflă, se umflă. Abia acum remarc, da, cât de dor mi-a fost de mine. În mine creşte deja o altă carte, un alt poem epic. Probabil că se va numi *Copiii himerelor*. M-am gândit – în ultimii ani – foarte mult la Gorduz. Şi nu mai puţin la Silvia Radu. Aştept ca rodul acestui poem epic să se coacă, să ajungă la maturitate. *On va voir*.

Apusurile de soare sunt la Mogo sălbatice. Absolut sălbatice. Ca şi cântecul greierilor. Sau eu – de când m-am „înmormântat" în Ideea Europeană şi-n revistă – m-am sălbăticit. Fug de lume. Nu-mi place întotdeauna lumea. Nu prea am chef – inelegant vorbind – să ies în realitate. Mă pândesc. Îmi pândesc stângăciile, scăderile, limitele. Doamne, cum de mă suportă cei din jurul meu? Eu trebuia să stau singură, singură. Şi să nu încurc lumea. Să nu-i încurc pe cei dragi inimii.

Din nou suntem în pragul falimentului. Sunt pierdută. Refuz să merg la redacţie. Ajută-ne, Doamne, să trecem hopul. Dă-mi putere – mie în primul rând – să-l mai trecem o dată.

Straniu, toţi câinii din cartierul nostru – stau pe strada ce poartă numele autorului celor *11 elegii*, da, strada

Nichita Stănescu – s-au mutat în curtea mea. Mama spune că eu sunt de vină. M-au simțit. Tendința de a-mi transfera tandrețea pe animale... Din păcate însă Kolly – „pantera" mea neagră – nu poate ieși pe terasă din cauza exemplarelor canine – le-am numărat, mda, sunt unsprezece – din preajma casei; va veni și timpul când va fi instalat gardul; abia atunci negrul meu prinț felinesc va zburda în voie... Ba chiar mai mult, serile va face turul casei cu mine.

Ce aer, Domine, rarefiat, înfrigurat. Serile am senzația că sunt undeva la munte. Doar că muntele s-a ascuns. Abia urmează să răsară. E raiul aici. Raiul. Punct.

Nu ies, cred eu, de câteva zile decât în curte, serile, după ce îmi fac porția de lucru. Așa cred. Liubașa spune că a trecut o zi. O privesc stupefiată. Ce zi uriașă! Enormă. Am avut parte de numai câteva văi line, ușoare. Ca o ploaie abruptă. De vară.

Cât m-am așteptat, Domine. Și am ajuns. Să vedem unde anume.

Îmi place când tună și fulgeră; ieri noapte, o furtună de pomină. Ies pe unul dintre balcoane și urmăresc spectacolul fără să mă trădez; i-aș supăra pe ai mei dacă m-ar surprinde. Fascinant. Câtă sălbăticie dramatic dezlănțuită. Câtă forță nemaiținută în frâu. După care se lasă o liniște suspectă, plină, rotundă – aidoma lucrurilor mari – și cad în somn, trezindu-mă când dă buzna în camera mea o lumină răvășitoare. Închid ochii. Suferința trece, se topește în bucuria de a mă regăsi iarăși aici, la Mogo. Cred că o să-mi vopsesc mansarda, mai exact, biblioteca în mov, mă alint. Un mov intens, relaxant, iubit de Michelangelo. Iar dormitorul, în galben. Da, galbenul putred al lui Van Gogh. Așa voi face.

Abia aștept să revin acasă. Am devenit distrată apropo de ceea ce se întâmplă în jurul meu. Abia aștept să ajung

la Mogo. De cum descind aici, devin euforică. Totul este aici incredibil. Absolut incredibil. E plin de gâze, vieţuitoare de tot felul. Totul viermuieşte, cântă, murmură, se îndreaptă spre existenţă. *Foamea de a fi.*

Liubaşa vine val-vârtej şi mă anunţă că a zărit în curte nişte şopârliţe întinse la soare şi de îndată s-a retras ca să nu le deranjeze. Mă uit viclean pornită la cea care mi-a dat viaţă. O mare Doamnă, Mama mea. Nu sunt sigură că o merit.

Prietena noastră, Raluca (Dumitrescu), ne-a dăruit un rottweiller. Conte l-am numit. O splendoare. Maică-sa, un câine-lup german, este imensă; m-a lins pe faţă când a văzut că i-am luat, din cei trei pui, unul, iar eu am asigurat-o că voi fi o mamă bună şi blândă pentru copilul ei. Taică-său e un rottweiller imens (m-a lătrat cumplit când a văzut că-i iau unul dintre copii). Ciudat şi nostim: lui Oscar, tatăl lui Conte, îi plac, atenţie, rozele! Pe mama lui Conte o cheamă Nichita. Stau pe str. Nichita Stănescu, în Mogoşoaia. Citesc Proust. Mă gândesc la Martha Bibescu şi la balul unde l-a cunoscut pe acest mare astmatic genial. Cartierul mogoşoian care poartă numele prinţesei e alături de noi, la nici un sfert de oră de mers pe jos. Cele două păduri nu sunt departe: le-am descris în *Casa din întuneric* sub imperiul unei magmatice vraje. Nu-mi vine să mai plec de-aici... Parcă aş trăi, parcă aş respira, gândi, visa între coperţile romanului meu; între altele fie spus, calificat de către Daniel Cristea Enache, în paginile revistei *Cultura*, drept un *regal de literatură stupidă*; sărmanul...

Nu mă deranjează răutatea *lor*. Ci faptul că e amuzant de măruntă, penibil de măruntă. Măruntă până la greaţă.

Am scris o elegie. Prima, aici, la Mogo. *Nesfârşitule* se numeşte. Semnul lui Hölderlin – din care îşi trage rădăcinile şi Rilke, şi Nichita, şi Nicolae (Breban) cu minunatele-i *Cânturi* – îmi este propice.

Nesfârşitule...

Între cenuşă şi cânturi te aduni
la capătul labirinturilor savant eliberate
dintr-o pâlnie nevăzută
– zi de zi – de acelaşi Străin,
căruia nu-i cunoşti numele,
nici mirosul, nici culoarea ochilor,
nici chipul şi – oho – nici căderile.
Doar puterea-i neagră o presimţi
din ce în ce mai des.
Nu e nici înger, nici arhanghel.
Oho, nu e nici om!
Are ceva din vechea muzică
sălbatică, auzită în somn
nopţile mai ales.

Nu are graniţe. (Îi spui Nesfârşitule.)
Dacă ar fi avut,
s-ar fi apropiat de iarbă sau ar fi fost
chiar iarba zeilor de la început.
L-ai fi confundat poate cu aştrii somnoşi
sau cu fulgerele însemnând
abisurile negre fără reproş...
Nu are nici rude. Dacă ar fi avut,
s-ar fi identificat cu vulturoaica
ori cu neamurile ei purtând în viscere
foamea de zbor peste culmile
unde prinzi veşnicia.
Dar nu. El e ceva înşurubat
cu precizie nelumească
între lumi, între planete,
între regnuri, între ere.

El nu seamănă cu nimeni.
Nu e născut din femeie. Nici Mama
suferinţă nu i-a dat viaţă; are în schimb
atâta viu, încât pe toţi în existenţă ne ţine.
Însoţitor îi este Linos cel luat la timp de Caron,
dar nu numai dinspre moarte vine.

Nu e cules din aerul
orizontului, deşi se hrăneşte
uneori din otrava depărtărilor
şi mierea albă a împlinirilor mari
le-o redă neostenit lor.
El nu seamănă cu nimic. Absolut.
Probabil cândva se trezea în arborii
în care eu serile – uneori-adeseori – apun,
ca şi când aş pleca spre nebănuite imperii atice,
potolindu-mi setea din întunecimi de negăsit.
Poate pe vremuri am vânat împreună lei. Da.
Dar dacă am prins vreodată unul – nu mai
ţin minte. Şi, totuşi, îl cunosc, îl cunosc, îmi spun.
Nu se poate să fie altminteri.
Tot ce este legat de el, de mine însumi
violent mă apropie, smulgându-mă
din sclipitoarele cercuri mărunte ale lumii
spre lăuntricele ziduri magmatice.

...Vecinătăţi îmboldind vitala moarte
– fără-de-care-nu-se-poate –
sporind singurătatea şi viul
aşa cum se învolbură,
cresc şi cresc izvoarele mânate de cineva
spre adâncimile fluviului matern
împroşcate cu iubire
şi cea mai atroce ură...

Înfipt între excesul de viaţă
şi excesul de moarte, stai;
urmăreşti saltimbancii, regele, cerşetorul,
propria-ţi umbră abia la sfârşit
încetul cu încetul dispărând.
Apoi – Marea Amiază – ca o cetate de nevăzut,
dreaptă, subţire, înaltă. Ameţitor de curată.
Sub soarele-i negru, pândeşti, până străinul
– da, el, Nesfârşitul –
prin pieptul tău respiră, respiră,
respiră. Şi vezi prin ochii lui...
Şi totul creşte, se umflă, se umflă.

Uruie, uruie, uruie ceva indistinct
lucrurile dimprejur, într-o limbă
de care îți aduci vag aminte.
Poate de aceea apariția lui
naşte spaimă; şi încă ceva
de nedefinit. Altfel nu l-ai aştepta,
absențele lui azvârlindu-te
în gura spaimelor mai mari.
Şi dacă timpul este masca lui?
Şi dacă – fiind dat la o parte
printr-un magistral gest hotărât – timpul
ne-ar dezveli esența Nesfârşitului,
de origine mitică?!
Cine este el şi de unde vine
fără să se anunțe barem o dată?
În aşteptarea-i senin disperată,
te răsuceşti între scâncet, cânturi negre,
cădere, mătănii, risipă şi cenuşa vie,
rugându-te să ți se arate o dată
din arbori, cenuşă, muzică,
din pâlnia *aceea* de nevăzut
ținută de marele nimeni
prin care eşti sorbit de el
– da-da, de tine, o, Nesfârşitule –
care în viață – dormind adânc –
te întârzie.

Iarna din suflet este subiectul amar abordat de Augustin Buzura în editorialul d-sale (*Cultura*, nr. 24/ 2009). De la alegerile europarlamentare, Dostoievski şi Tolstoi, marele romancier ajunge, iarăşi, inevitabil, la realitatea postdecembristă, care este departe de a ne da speranțe: 72 % din populația României „n-a pus mâna pe o carte", 19 % habar n-au cine este Eminescu, „în locul lui Kant, Schopenhauer, Dostoievski sau Tolstoi, la modă [pe ecranele TV – n.n.] sunt maneliştii, iar pe post de gânditori doar cei din tagma lui Vanghelie şi Becali"... În asemenea condiții, da, poți vorbi despre „iarna din suflet", frigul te cuprinde, fără îndoială, la modul cel mai concret posibil. Dar şi dorința de a rezista.

În nr. 10 şi 11 vă îndemnăm să citiţi în paginile revistei *Contemporanul* o anchetă incitantă.

În acelaşi număr al publicaţiei conduse de autorul *Absenţilor*, un articol fastuos scris de Dan Mircea Cipariu, eseu axat pe unul dintre marile evenimente culturale ale ultimilor douăzeci de ani: lansarea ultimelor volume (21, 22, 23 şi 24) din Caietele Eminescu, eveniment cu care se cuvenea să înceapă absolut toate jurnalele de ştiri TV în ziua de 15 iunie 2009, la 120 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu. Ştiriştii noştri TV au însă, mda, alte probleme, evenimente de o importanţă incomparabilă: lansările CD-urilor de către maneliştii în vogă (din ce în ce mai lamentabili), accidente rutiere, furturi, violuri, omucideri, spargeri etc., adică noutăţi de o cotidianitate strictă, joasă, în baza cărora se pot face o sumedenie de lucruri, inclusiv se poate creşte audienţa, mai puţin sau deloc însă se poate educa. Apropo, un amic din străinătate, uitându-se la jurnalele noastre TV, mi-a comunicat că nu va mai practica sub nici o formă acest gen de „sport", fiindcă sunt – ştirile evident – 1. majoritatea: suburbane, şi 2. oferă o imagine calomnioasă a României, care este, în percepţia amicului meu, o ţară bogată şi frumoasă, şi nu aşa cum e prezentată pe „sticlă". Elocvent, în această ordine de idei, a fost refuzul – scandalos, incalificabil! – echipei ştiriştilor de la TVR Cultural de a le acorda – în ziua de 15 iunie 2009 – acad. Nicolae Breban şi prof. Mircia Dumitrescu cinci minute în plus pentru a vorbi despre editarea Caietelor eminesciene. Când vedem bine că, da, cultura română prin evenimentele sale de vârf nu îşi găseşte locul nici la TVR Cultural, mai e nevoie să comentăm, răfuindu-te cu lipsa emisiunilor culturale – cu puţinele excepţii cunoscute – pe celelalte canale?!

Uimirea e cu atât mai mare cu cât acest post, atenţic, public, este condus de un scriitor, Daniela Zeca, pe vremuri realizator al unei excelente emisiuni dedicate scriitorilor.

Proiectul Caietele Eminescu a fost început de acad. Eugen Simion în 2004 şi, iată, este încheiat în acest an. Graţie acestui proiect de anvergură naţională cele „45 de caiete-manuscris Eminescu donate Academiei Române, în 1902, de Titu Maiorescu" va deveni accesibil publicului iu-

bitor de literatură şi specialiştilor. „Publicarea Caietelor lui Eminescu reprezintă, indiscutabil, proiectul cel mai important al culturii române la începutul acestui mileniu. Trei generaţii de intelectuali, începând cu Nicolae Iorga, continuând cu Perpessicius, G. Călinescu, C. Noica şi cu cei care i-au urmat, s-au străduit să reproducă aceste foi aflate pe punctul de a se destrăma. Începând să le tipărească în facsimil, în 2004, Academia Română a reuşit, iată, să scoată cele 14 000 de pagini rămase de la Eminescu şi care există la Biblioteca Academiei Române şi în alte arhive din ţară. Se spulberă, în acest fel, şi mitul că românii nu duc lucrurile la capăt..." susţine domnul acad. Eugen Simion, unul dintre cei mai importanţi critici români din perioada postbelică.

Ambiţia de a realiza acest proiect îi aparţinea, la 1998, editorului (şi nu – nota bene – filosofului!, dl Liiceanu neavând închegat la ora senectuţii sistemul filosofic promis în prima sa tinereţe) Gabriel Liiceanu, care însă a eşuat în imposibilitatea de a reproduce, editorial vorbind, Caietele eminesciene, acestea aflându-se într-un grad avansat de destrămare. Soluţia nimerită – strict tehnic – a fost găsită de profesorul şi graficianul Mircia Dumitrescu, care i-a propus lui Eugen Simion „o soluţie unică de prelucrare şi de tipărire a manuscriselor scanate", aşa încât marele artist plastic „a restaurat şi multiplicat manuscrisele eminesciene folosind tehnici clasice de gravură şi de tipar înalt".

Astfel, acad. Eugen Simion şi echipa d-sale, din care – în capul listei – face parte marele grafician Mircia Dumitrescu îşi afirmă voinţa de ctitori. Inevitabil, bibliotecile din ţară ar trebui să aibă câte cel puţin un exemplar din Caietele eminesciene.

O istorie captivantă şi tristă, un basm amar ne povesteşte Alex Ştefănescu în revista *Familia,* nr. 5, mai 2009 – una dintre cele mai bune reviste ale Ardealului literar (şi nu numai), o revistă sobră, densă, aşa cum se cuvine la casele mari, un pic „scorţoasă"... în sensul că îşi urmează, în ciuda zgomotelor zglobii ale cotidianităţii manelizate, drumul discret, cu perseverenţă, precum îi dorim să facă în continuare; avem destule, ba chiar prea multe, ziare axate

pe faptul divers, texte scurte, săltărețe, vizând evenimentul de calitate îndoielnică, manelisme, fapte zglobii etc., evenimente pliate pe dorința șefului statului de a reduce consistent numărul filosofilor (pe malurile Dâmboviței, știți, așa, de la o seamă de vreme, s-au înmulțit filosofii!), multiplicând pe cap de locuitor, în ritmuri susținute, numărul tinichigiilor și al ospătarilor.

Alex a călătorit, în 1997, în China împreună cu Eugen Uricaru, Ion Mircea, Cornel Ungureanu (am citit splendidul d-sale jurnal) și Vasile Dan. Pretutindeni, colegii noștri au fost primit regește, cu mese, invitați, inclusiv, se înțelege, chinezi, discreți, eleganți, de o ospitalitate reală. Din noianul invitaților, se desprindea mai tot timpul silueta unei bătrâne chinezoaice; femeia era mereu ultraveselă, dansa, nu rareori, singură, chefuia, și părea că nimic, absolut nimic nu este în stare să-i bruieze buna dispoziție, să-i aducă norii amărăciunii pe chip. Ei bine, Alex află la un moment dat că Liu Xi – așa se numea scriitoarea chineză, căci scriitoare era – „în timpul revoluției culturale făcuse temniță grea, din motive politice, și avusese în continuare domiciliu obligatoriu, astfel încât lipsise din familia ei peste douăzeci de ani. În momentul arestării era o scriitoare cunoscută, avea un soț și doi copii – un băiat și o fată – care abia învățau să vorbească. La întoarcerea acasă, nu mai însemna nimic ca scriitoare, iar ființele dragi de altădată se înstrăinaseră complet de ea." S-au înstrăinat atât de tare, încât n-au mai acceptat-o. Iar Liu Xi n-a ezitat să-și reia viața de la zero, redevenind scriitor. Despre modul în care a reușit chinezoaica, veți afla din paginile aceleiași excelente reviste. Iar de ce scrie Alex Ștefănescu... veți afla din paginile *României literare*, consultând colecția din primăvară.

În același număr al *Familiei*... o anchetă incitantă: blogging-ul și literatura. Se citește cu pasiune și... amuzament.

Un regal Nichita Danilov ne propune revista clujeană *Verso* (nr.58-59/2009), făcută tot de un poet, Ion Mureșan. Un dosar impunător, cuprinzând eseuri, cronici despre poezia și proza lui Nichita, precum și secvențe din referințele criticii românești, așa încât avem în fața noastră

un concert de litere la care participă Mircea A. Diaconu şi Ion Negoiţescu, Al. Cistelecan şi Horia Gârbea, Radu G. Ţeposu şi Marin Mincu etc. Al. Cistelecan: „Între parabolă şi notaţie, între confesiune şi oracularitate, între descripţie şi profeţie, Nichita Danilov se mişcă nonşalant, unind angoasa cu graţia, cotidianitatea cu himericul şi ironia cu o certă ispită de magician. El practică, într-un fel de armonie a exasperărilor, discursuri ce ar trebui să se excludă unul pe altul ori măcar să se denunţe ca incompatibile."

Din cronicheta lui Claudiu Komartin nu citãm, fiindcă acest june îl consideră pe Rainer Maria Rilke depăşit. Da. La autorul *Elegiilor duineze* s-a referit junele condeier zglobiu, care ar fi cazul să se retragă... pentru câţiva ani între pereţii unei biblioteci şi să-şi pună la punct lecturile. Asta, de bună seamă, dacă vrea cu adevărat să devină ceea ce se pretinde de mult: un Poet.

„Există şi prietenii mai frumoase/cum sunt şi răni mai deschise şi mai noi (...) dacă ar trebui să ameninţ cu sinuciderea/ aş putea să/ridic steagul cărnii mele să-l flutur/ca un fluture deasupra voastră" – versuri purtând semnătura Aidei Hancer, publicate în *Dacia literară* (nr.3/2009), care evocă doi prieteni, doi colegi plecaţi în nefiinţă: cărturarul de la Iaşi, Constantin Ciopraga şi poetul Petre Stoica.

Indiscutabil, unul dintre evenimentele majore ale anului este expoziţia marelui pictor Vladimir Zamfirescu, vernisată la Sala Dalles în luna iunie. Dacă în mediul literelor române circulă o definiţie a prieteniei „neprotocolară" – prietenul la lansare se cunoaşte – şi sălile în care au loc lansările, cu excepţii desigur, sunt... cam triste – printre graficieni, pictori, iată, lucrurile, mi-am spus, stau cu totul altfel. Sau, cine ştie, Mirel – cum îi spun acestui mare pictor prietenii – este o excepţie. Despre acest eveniment scrie *România literară* (nr.23/2009).

Buclucaş, eseul lui Mircea Mihăieş, *Arta de a admira literatura*, axat pe o carte a marelui disident Adam Michnik despre onoare. Mircea Mihăieş: „Una din cărţile marelui disident şi intelectual Adam Michnik se numeşte *Istoria onoarei în Polonia*. Un titlu pe care l-am găsit întotdeauna fascinant, intrigant şi – ca român – umilitor.

Ştim cu toţii că noi, românii, avem toate calităţile posibile. Ştim că suntem buni, generoşi, inventivi, plini de umor, viteji, harnici. Că învăţăm uşor limbi străine, că ne adaptăm oricărui mediu, că avem un spirit al improvizaţiei unic. Şi multe, multe altele. La capitolul onoare, însă, oricât m-aş strădui, nu prea găsesc exemple şi contexte". Două exemple din cele câteva venite în minte: Lucian Blaga şi madame Bengescu. Iată un alt citat-model de rezistenţă şi, da, de onoare, spicuit de Mircea Mihăieş din cartea compatriotului lui Witold Gombrowicz: „Dar ştii, aşa singur cum eşti, cu cătuşe la mâini, cu ochii plini de gaz lacrimogen, în faţa poliţiştilor care te ameninţă cu pistoale – poţi să vezi cu claritate în noaptea neagră şi fără stele, graţie poetului tău favorit, că drumul avalanşei depinde de pietrele pe care se rostogoleşte." Să fii piatră pe drumul avalanşei.

În nr. 24, Nicolae Manolescu scrie despre *„Biblioteca pentru toţi" în straie noi*, referindu-se la această prestigioasă colecţie iniţiată în 1895 de Editura Carol Müller, care... după aventuri, sincope, performanţe şi alte sincope, iată, este relansată de *Jurnalul naţional* cu romanul lui Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, într-o formulă inedită. „Toate volumele tipărite până la mijlocul lunii iunie, când scriu aceste rânduri, sunt romane româneşti întregite uneori cu proză scurtă sau poezie aparţinându-i aceluiaşi autor." Cărţile sunt editate profesionist, sunt elegante, fără reproş şi sunt distribuite cu *Jurnalul naţional* de joi. Partenerii acestui proiect de anvergură naţională, lansat de *Jurnalul naţional* sunt Editurile Litera internaţional, Curtea veche şi Art. Un proiect prin care sperăm ca scriitorul roman, în timp, să revină în reflectoarele contemporaneităţii.

Din acelaşi număr aflăm că marele cărturar Irina Mavrodin a împlinit 80 de ani. La mulţi ani, Doamnă!

În nr. 25, *România literară* publică, la aniversarea a 120 de ani de la naşterea marii poete Anna Ahmatova, născută Gorenco, poemul *Recviem*, adus la lumina zilei abia în 1987, la circa două decenii după moartea poetei, unul dintre cele mai tulburătoare documente lirice ale rezistenţei acestui spirit superior, de o radicalitate casantă, ce i-a dat nu puţine bătăi – şi dureri! – de cap regimului dictatorial

sovietic. Citãm din excepționala traducere a scriitorului Aureliu Busuioc, partea a VIII-a, *Către moarte*: „Oricum, dar vei veni. De ce nu chiar acum?/Eu te aştept. Sunt la strâmtoare./Lumină nu-i. Deschisă-i şi uşa dinspre drum,/ Poftim, cum simplă eşti şi mare./Ia chipul care-l vrei, ia forma ce te-ar vrea:/Obuz cu miezul de otravă,/Ori ia castetu-n mâini, ca un bandit sadea,/Ori maladia cea mai gravă./Ia haina unui basm de tine inventat,/Povestea care toți o-ngaimă:/Azurul unei şepci pe-o tidvă de soldat/Şi şeful casei alb de spaimă./Eu nu mai vreau nimic... În val, pe Enisei/Polara stea lumina-şi curmă/Şi ochii lui albaştri, lucind în ochii mei/Îmi taie groaza de pe urmă..."

Evenimentul zilei (24 iulie 2009) publică un comentariu semnat de Silvia Pătrăşcanu: „Curtea de Apel Bucureşti a menținut dispozițiile date de Tribunalul Bucureşti în cazul Ideea Europeană – Adevărul Holding, care cereau suspendarea oricărui act de distribuție şi difuzare a volumelor 1 şi 2 din *Memorii* de Lev Tolstoi, în traducerea lui Ghenadi Strungar, apărute la Editura Adevărul. Decizia Curții de Apel Bucureşti (CAB), dată pe 14 iulie, este irevocabilă. Tribunalul Bucureşti a admis, pe 17 februarie, în parte, cererea Fundației Culturale Ideea Europeană şi a decis suspendarea oricărui act de distribuție şi difuzare a volumelor 1 şi 2 din *Memorii* de Lev Tolstoi, în traducerea lui Ghenadi Strungar, apărute la Editura Adevărul Holding, până la o soluționare irevocabilă a litigiului. De asemenea, Tribunalul Bucureşti a respins cererea de retragere a volumelor de pe piață.

Cel mai mare jaf. Conflictul care opune Ideea Europeană şi Editura Adevărul Holding se referă la apariția, în colecția *Opere Complete – Tolstoi* a celor de la Adevărul, a unui aşa-zis volum de *Memorii* tolstoiene, în realitate o reproducere a ediției *Jurnalului* marelui scriitor, realizată în română de renumitul cuplu de intelectuali Janina şi Ion Ianoşi. Editura Ideea Europeană a susținut că ceea ce a făcut Adevărul Holding este *cel mai mare jaf din istoria literaturii române*. Conform celor semnalate de Fundația Culturală Ideea Europeană (FCIE), un reprezentant al holdingului Adevărul a luat legătura telefonic cu

Janina Ianoşi, propunându-i reeditarea traducerii făcute de ea *Jurnalului*, în preconizatele *Opere Complete* – Tolstoi de la Adevărul. Janina Inaoşi i-a explicat persoanei că, în prezent, copyrightul se află la Ideea Europeană, care a publicat ediția din 2005, în consecință să se adreseze FCIE. Contrar uzanțelor elementare, *Memoriile* de la Adevărul nu indică nicăieri nici o sursă după care s-a făcut selecția, nici măcar limba din care s-ar fi făcut tălmăcirea. Protestul FCIE a fost depus în atenția Uniunii Scriitorilor, Academiei Române, COPYRO şi a altor instituții abilitate. «Sunt uimită, şocată, bulversată de grosolănia şi abuzul care s-au comis», ne-a declarat Aura Christi. (...)

«Am acționat cu buna credință». «Editura Adevărul Holding a acționat cu bună intenție şi atunci când a încercat să obțină drepturile de traducere de la doamna Janina Ianoşi, precum şi atunci când a semnat contractul cu traducătorul Ghenadi Strungar. Astfel, în acest moment, Editura Adevărul Holding se află în posesia unui contract perfect legal, prin care a cumpărat drepturile de traducere în cele mai corecte condiții şi conform practicilor uzuale», susțin reprezentanții Editurii Adevărul Holding."

Cum să nu! Doar că acel contract «perfect legal» nu l-a văzut nimeni niciodată! Nici instanța, nici..., nici...

Agenția Mediafax transmite pe circuitul mass media următorul comunicat: CAB suspendă distribuția şi difuzarea *Memorii*, apărut la Adevărul Holding. Curtea de Apel Bucureşti a menținut dispozițiile date de Tribunalul Bucureşti în cazul Ideea Europeană – Adevărul Holding, care cereau suspendarea oricărui act de distribuție şi difuzare a volumelor 1 şi 2 din *Memorii* de Lev Tolstoi, în traducerea lui Ghenadi Strungar, apărute la Editura Adevărul. Decizia Curții de Apel Bucureşti (CAB), dată pe 14 iulie, este irevocabilă. Tribunalul Bucureşti a admis, pe 17 februarie, în parte, cererea Fundației Culturale Ideea Europeană şi a decis suspendarea oricărui act de distribuție şi difuzare a volumelor 1 şi 2 din *Memorii* de Lev Tolstoi, în traducerea lui Ghenadi Strungar, apărute la Editura Adevărul Holding, până la o soluționare irevocabilă a litigiului. De asemenea, Tribunalul Bucureşti

a respins cererea de retragere a volumelor de pe piață. Totodată, TB a decis că Adevărul Holding trebuie să plătească cheltuieli de judecată în valoare de 2.439,5 lei. În acest sens, CAB modifică în parte sentința TB, în sensul că suma pe care Adevărul Holding trebuie să o plătească Fundației Ideea Europeană, cu titlu de cheltuieli de judecată, este de 1.223,9 lei. Conform site-ului Tribunalului București, Fundația Culturală Ideea Europeană și traducătoarea Janina Ianoși au mai intentat un proces împotriva S.C. Adevărul Holding S.A. și traducătorului Ghenadi Strungar, pentru drepturile de proprietate intelectuală asupra volumelor 1 și 2 ale operei *Memorii* de Lev Tolstoi, următorul termen în proces fiind 3 septembrie. În decembrie 2008, Ideea Europeană a emis un comunicat, semnat de scriitoarea Aura Christi, în care se arată că „Editura Ideea Europeană, care funcționează sub egida Fundației Culturale Ideea Europeană, sesizează, prin prezenta, un grav furt intelectual, care prejudiciază material și moral Editura Ideea Europeană și autorii Janina Ianoși și Ion Ianoși". Conform Aurei Christi, la sfârșitul verii lui 2008, un redactor al Editurii Adevărul Holding a contactat-o pe Janina Ianoși, propunându-i acesteia o reeditare a cărții *Jurnalul* de Lev Tolstoi, în traducerea sa. „Janina Ianoși i-a spus (redactorului Editurii Adevărul Holding, n.r.) că Editura Ideea Europeană se află în posesia copyright-ului ediției a III-a, revăzută, din 2005, în consecință să se adreseze Fundației Culturale Ideea Europeană", se indică în comunicat.

Contactați la acea dată de Mediafax, reprezentanții Adevărul Holding au declarat că editura „a luat act, cu surprindere, de acuzațiile gratuite formulate de către doamna Aura Christi în numele Fundației Culturale Ideea Europeană".

Tot Agenția Mediafax ne informează că Curtea de Apel București (CAB) a respins cererea înaintată de Adevărul Holding de suspendare a deciziei Tribunalului București, care solicita retragerea de pe piață, suspendarea editării și a comercializării sub orice formă a volumului *Enigma Otiliei*, lansat de Adevărul Holding. Curtea de Apel București „respinge ca neîntemeiată cererea de suspen-

dare provizorie a executării sentinței", se arată în motivarea CAB. Adevărul Holding a cerut, la sfârșitul săptămânii trecute, Curții de Apel București suspendarea deciziei Tribunalului București din 15 iunie, care a admis, în parte, acțiunea *Jurnalului Național*, dispunând suspendarea editării și a comercializării sub orice formă a volumului *Enigma Otiliei*, până la soluționarea procesului principal intentat de Intact împotriva Adevărul.

În *Cotidianul* (6 Iulie 2009) scrie Cristiana Vișan: „Traducătorul volumului *Asediul Romei* de Vintilă Corbul a fost declarat în instanță unic traducător al cărții care a apărut în Colecția Adevărul doar cu acceptul unui presupus cotraducător. La peste jumătate de an după intentarea procesului, Dragoș Stoenescu a fost declarat în instanță unic autor al traducerii romanului *Asediul Romei*. Sentința pronunțată pe 30 iunie obligă Adevărul Holding la publicarea hotărârii instanței în *Adevărul* și în *Gândul* și pe posturile TVR 1 și Realitatea TV în termen de 30 de zile de la definitivarea hotărârii. Adevărul Holding este obligată totodată să-i plătească lui Dragoș Stoenescu despăgubiri de 35.424 de lei pentru încălcarea drepturilor de autor. Hotărârea instanței nu este însă irevocabilă, ceea ce înseamnă că Adevărul Holding poate face recurs.

La sfârșitul anului 2008, Dragoș Stoenescu dădea în judecată Adevărul Holding după ce respectiva Editură publicase *Asediul Romei* de Vintilă Corbul, fără ca Stoenescu să-și cedeze drepturile de autor pentru traducere. În februarie 2009, Dragoș Stoenescu a explicat pentru *Cotidianul* că a făcut traducerea după manuscrisul din franceză pentru Fundația Agnus Dei, care ulterior a cedat drepturile pe ediție Editurii Cartea Românească. *Asediul Romei* a apărut la această Editură în 2004. Conform lui Stoenescu, ediția publicată în Colecția Adevărul nu citează nici un traducător, editura apărându-se cu un contract de cesiune din partea cotraducătorului Pavel Mocanu, deși numele acestuia nu este menționat în carte. Pe lângă procesul intentat de Dragoș Stoenescu, Adevărul Holding se mai judecă cu Fundația Culturală Ideea Europeană după publicarea *Jurnalului* lui Tolstoi. Conform lui Ion Ianoși, membru

de onoare al Academiei Române, Lev Tolstoi *Memorii* (volumele I şi II), apărute la Editura Adevărul Holding în 2008, copiază, de la început şi până la sfârşit, ediția Lev Tolstoi *Jurnal* (volumele I şi II), publicată la Editura Ideea Europeană în 2005, în traducerea Janinei Ianoşi".

Zgomotul, furia, valurile şi *intelectualii de curte.* Carmen Muşat publică un text polemic admirabil, curajos (*Observatorul cultural*, nr. 486, 6 august 2009), în care analizează cu seriozitate situația social-politică din țară, rolul preşedintelui în transformarea acesteia într-o arenă minată de zgomot, furie, isterie, precum şi rolul unor intelectuali şi ziarişti înrolați din varii interese în tabăra aflată la putere: „Discursul public din România ultimilor patru ani s-a degradat progresiv şi la această situație au contribuit din plin «intelectualii în uniforme» (cei de care multstimatul şi iubitul preşedinte a declarat, pe 31 iulie, că țara are nevoie), care s-au înrolat în tabere politice, abdicând astfel, de bunăvoie şi nesiliți de nimeni, de la statutul lor de opozanți ai Puterii. Ceea ce nu înțeleg nici jurnaliştii partizani, nici intelectualii de curte este că, odată arondat unui partid sau personaj politic pe care îl glorifică prin toate intervențiile lor publice, devin, volens nolens, simpli propagandişti, cu nimic diferiți de activiştii comunişti împotriva cărora vituperează, de altfel, ori de câte ori au ocazia." Vezi unii membri „fruntaşi" ai Grupului de Dialog Social, Liiceanu & *company*, grup care a transformat în circa douăzeci de ani viața literară autohtonă într-un viespar, după modelul exersat cu succes de excelentul om de radio, dna M. Lovinescu la Paris. Aşa cum dl Liiceanu se poate lăuda cu „antagonizarea fără precedent a vieții culturale" din România, dl preşedinte are meritele sale în sensul „antagonizării" societății româneşti: „Una dintre puținele victorii cu care se poate lăuda Traian Băsescu în cei cinci ani de mandat prezidențial este antagonizarea fără precedent a societății româneşti. N-a reuşit singur, desigur, i-au venit în ajutor jurnaliştii «căuzaşi» şi intelectualii de curte, ce pot fi recunoscuți după stilul encomiastic, lipsit de accente critice la adresa şefului suprem, ca şi după recompensele primite, prin Parlamentul European sau pe la Palatul

Cotroceni. Trist este că majoritatea propagandiştilor deghizaţi în formatori de opinie au alterat grav imaginea jurnalismului independent, făcând din datul cu părerea un fel de sport naţional, practicat cu aplomb, pentru a masca absenţa profesionalismului şi a rigorii intelectuale. Aşa se face că, de trei ani încoace, trăim într-o adevărată isterie, spaţiul public fiind dominat de răcnete doar în aparenţă justiţiare". Astfel, urmărind presa cotidiană de la noi, nu ai cum să nu remarci „tectonica halucinantă a grupurilor (de interese) din peisajul mediatic românesc". „Cât priveşte modul intermitent în care funcţionează memoria «intelectualilor în uniforme» (şi a jurnaliştilor încolonaţi), este fascinant să vezi cum oamenii aceştia îşi amintesc brusc tot felul de amănunte biografice, ori de câte ori vreunul dintre cei percepuţi ca prieteni îndrăzneşte să iasă din pluton şi îşi permite să ia o oarecare distanţă, pentru a formula o opinie critică". Un *instrument de o maximă eficienţă* al pedepselor pentru „tentativa de ieşire din pluton" este CNSAS-ul, care funcţionează conform principiului răscunoscut, eficient folosit în plină dictatură: „Dacă defilezi alături de noi nu ne aducem aminte ce-ai făcut în trecut, dacă, însă, te răzgândeşti şi ne pui într-o lumină proastă, asumându-ţi libertăţi intolerabile, ne amintim tot ceea ce ţi-ar putea strica imaginea". „Poarta Cotroceniului" este foarte tentantă, aşa încât „partizanatele politice evidente au făcut să prolifereze în spaţiul public un discurs de tip manicheist, care împarte societatea în alb şi negru, fără nuanţe". În acest context mai „contează, oare, adevărul şi nuanţele, dacă putem călca în picioare un om fără să-i dăm dreptul să se apere, punând etichete în titluri şi atenuând semnificaţia acestora în interiorul unor articole pe care, oricum, puţini îşi bat capul să le citească, şi încă şi mai puţini sunt interesaţi să înţeleagă?" Carmen Muşat ne îndeamnă să „ne privim în oglindă şi să recunoaştem: ne plac etichetele, ne plac execuţiile rapide în piaţa publică, ne plac idolii de mucava, gesturile teatrale, declaraţiile retorice, isericalele. Nu avem timp de analize serioase, nu avem chef de argumente, de construcţii solide – sunt plicticoase şi lipsite de stil. Suntem grăbiţi, domnule!" Să ascultăm în continuare discursurile „intelectualilor înrolaţi".

„Vreme trece, vreme vine,/Toate-s vechi şi nouă toate;/ Ce e rău şi ce e bine/Tu te-ntreabă şi socoate;/Nu spera şi nu ai teamă,/Ce e val ca valul trece;/De te-ndeamnă, de te cheamă,/Tu rămâi la toate rece."

Din nr. 30 al *României literare* (31 iulie 2009) desprindem un poem de Ileana Mălăncioiu, intitulat *Cele şapte vămi*: „Trec din ţara vieţii/În ţara morţii/Şi înapoi,/Nimeni nu-mi cere/Cartea de identitate/Şi nu-mi desface/Bagajul pe care/Îl port în spate,/Dar la fiecare/Din cele şapte vămi/ Care n-au dispărut/Cineva toarce/Din vechiul caier/Rămas de mai an/Şi trage cu ochiul/Pentru ca nu cumva/Trecerea asta a mea,/Neîngrăditä de nimeni/Şi de nimic/Dintr-o lume în alta/Să arunce totul în aer".

În acelaşi număr, Mircea Mihăieş, un *„admirator înfocat"* al lui Mircea Cărtărescu, îşi face *mea culpa*, propunând să fie înfiinţat un fan club Cărtărescu: „În ultimii nouăsprezece ani n-am recenzat decât jucăria plină de farmec numită *De ce iubim femeile*. E oarecum ironic, pentru că autori precum Cărtărescu trebuie încurajaţi mai ales acum, când au pornit-o pe drumul gloriei. Adică pe drumul singurătăţii. Simt această absenţă de la datorie ca pe un abandon vinovat". „Jucăria plină de farmec" *De ce iubim femeile*, semnată de unul dintre vârfurile generaţiei optzeci, este în realitate una dintre cele mai proaste cărţi din ultimele două decenii. Dar... *oricum*, prin orice mijloace, e în afara oricărei discuţii: Mircea Cărtărescu *trebuie încurajat* mai ales acum când, vorba *celuilalt Mircea*, a pornit-o pe drumul gloriei.

Publicând alte fragmente din *Cartea cu fleacuri*, Livius Ciocârlie, în unul dintre acestea, se referă la scenele de sex din jurnalul lui Delacroix, care „petrece momente dulci cu iubita prietenului său, bursier la Roma. Când acesta se întoarce, Delacroix e cuprins de scrupule. Îi propune femeii ca legătura să continue, dar numai celălalt să poarte titlul de amant". Amuzant, zău! E cu musca pe căciulă şi, culmea, mai pune şi condiţii!

N. Manolescu meditează pe marginea *educaţiei tinerelor fete*, recitind visător-doct *Madame Bovary*. Am recitit textul d-sale vag bovarici.

După ce s-a retras de la Cotroceni, pentru că *acolo* bucătăria nu e una grozavă (spune Andrei Pleşu, fără să ştim dacă are dreptate căci noi, cei din tribul Conte..., nu luăm masa la Cotroceni), Andrei Pleşu (*Dilema veche*, nr. 285, 29 iulie 2009) face lecturi despre Lenin, pedepseşte fără excepţii psihanaliştii trimiţându-i (aşa le trebuie!) la bordel şi se gândeşte la femeile... inutilizabile: „Dintr-o monografie a lui Landau-Aldanof despre Lenin, apărută în 1919 (!): «Era un profund cunoscător al maselor şi nu ştia nimic despre om»". Referitor la Landau-Aldanof, mde, calcă-n strâchini şi deşteptii: cum să afirmi o asemenea trăsnaie, ca să nu spunem enormitate, despre un individ... care a aruncat în bezna dictaturii pentru circa o jumătate de secol câteva ţări mari şi late? E straniu, foarte straniu că dl Pleşu îl citează.

13 ianuarie 1976, Bonn: „Psihanaliştii trebuie trimişi cu toţii la bordel. Vor realiza că deşarja strict fizică nu dezleagă sufletul, ci îl încarcă. Altfel spus, drumul de la plăcere la nevroză e, uneori, mai scurt decât cel de la frustrare la nevroză". Să trimitem psihanaliştii la bordel? Ca experienţă, hm, ni se pare interesant. Dar stăm aşa, visător, şi ne întrebăm: oare nu s-ar umple bordelurile... de nebuni? E o întrebare doar. Nu o afirmaţie. Sau mai degrabă o glumă oarecum stângace.

„Două categorii de femei sunt inutilizabile: cele care te lasă să faci tu totul şi cele care nu te lasă să faci nimic". Depinde din ce unghi tratezi lucrurile; nici angulaţia nu e de neglijat. În opinia noastră, femeile isterice rad ambele categorii propuse de dl Pleşu.

În *Cotidianul* (31 iulie 2009), Gabriel Liiceanu, care nu şi-a onorat promisiunile făcute maestrului său, C. Noica, devenind, în schimb, *un excelent librar*, revine asupra lichelelor d-sale, publicând un text hermeneutic de o pondere ideatică şi semantică incomensurabilă, *Din nou despre lichele*, luminându-ne în sfârşit, în sfârşit: „Cred că am dat o nouă demnitate cuvântului *lichea* în limba română. Am luat cuvântul acesta de pe stradă şi, scoţându-l din banalitatea injuriei, l-am îmbrăcat în hainele Istoriei, i-am dat un sens hermeneutic şi, astfel, un prestigiu pe care nu-l avea. Îndeobşte, este considerat lichea orice individ activ

în producerea răului altuia de dragul binelui propriu. O lichea nu stă prea mult pe gânduri când e vorba de a-şi construi căpătuiala pe nenorocirea semenului său. Licheaua este infractorul lumii morale. Dând [...] lovitura în viețile noastre, ea colorează de fapt peisajul lumii cu pitorescul ticăloşiilor sale".

Să dai prestigiu (sic!) cuvântului lichea, ba mai mult: să-i împrumuți un strop de demnitate?! Iată o meserie demnă de epoca tranzițiilor de toate felurile, derulându-se sub specia *intelectualilor de curte, a intelectualilor înregimentați*! În textul pretinsului filosof devenit librar veți vedea care este deosebirea dintre lichelele dlui Liiceanu şi restul lichelelor, pardon, şi *licheaua eternă*. Oare? Un lucru extrem de interesant rămâne, apropo de gabrielliicenele *apeluri* repetate *către lichele*, „vânătoarea de vrăjitoare"/diversiunea practicată de d-sa de circa două decenii: să „vânezi" răstimp de douăzeci de ani „vechii comunişti" în condițiile în care dictatura a căzut şi e plină democrație, să recunoaştem, e o performanță, nu-i aşa?! Aşteptăm următorul *Apel către lichele*... după alți douăzeci de ani.

Din *Idei în dialog* (iunie 2009) aflăm că Horia Roman Patapievici e frământat profund de posibilitatea de a-şi... pierde sufletul, referindu-se în eseul d-sale la acest subiect şi la o ultimă lectură pe această temă... cu noduri (sau noduli?): „Între 12 mai şi 21 octombrie ale anului 2006, în ziarul italian *La Repubblica* a apărut în foileton nu un roman, cum se mai întâmplă, ci o carte de reflecție susținută, cu structura unitară şi dezvoltare sistematică. La data publicării foiletonului, autorul, licențiat în filosofie cu o teză despre Adorno şi Şcoala de la Frankfurt (condusă de Gianni Vattimo), era un scriitor deja cunoscut, exersat în comentariul muzical şi consacrat ca romancier de întinsă notorietate prin romanul *Novecento. Un monologo* (1994). Sub formă de carte, foiletonul lui Alessandro Baricco a apărut cu titlul *I barbari. Saggio sulla mutazione*. Subiectul cărții este mutația. E vorba, în opinia autorului, de o mutație culturală profundă, care ne devastează cultura şi ne răstoarnă facultățile sufleteşti. Mutația constă din aplatizarea valorilor şi din eliminarea sufletului. Baricco a ales să descrie mutația prin analogie cu invazia barbarilor.

Barbarii istorici treceau prin foc şi sabie cetăţile cucerite, lăsând-le în urmă pustiite; aşa arată, în viziunea autorului, şi locurile din lumea noastră pe unde trec barbarii moderni – mutanţii". Societatea românească postdecembristă să fie oare dominată de mutanţi, aşa-zişii *barbari moderni*? Un soi de mutanţi care încearcă *să ne devasteze* – parafrazăm după H.R. Patapievici – *cultura şi să ne răstoarne facultăţile sufleteşti, aplatizând valorile*, mai exact, marginalizându-le? Nuuuu. Nu credem să dispună de o asemenea forţă ei, *mutanţii, barbarii moderni*; dacă se înţelege e vorba de mutanţi, dar nu credem că este aşa, nici în ruptul capului! Şi-apoi, România nu este... Italia! Aici ne mişcăm printre lucruri evidente, care nu exclud nuanţele de bună seamă şi... stăm, deocamdată, *privitori ca la teatru*, ascultând lecţiile date de comentatorii noştri iluştri, care domnesc şi dictează în cultura română de circa două decenii.

Actualitatea *Glossei* eminesciene din care am citat adineaori, de bună seamă, dă de gândit şi în acest început de august uscat, rece (în nopţile mogoşoiene!), impasibil şi oarecum distant, atât de prielnic creatorilor pur-sânge, disputându-şi calitatea de martori şi retrăgându-se, iarăşi şi iarăşi, în denigratul turn de fildeş, acolo unde poţi face, într-o linişte laborioasă, exerciţii de înţelegere; şi cum să încerci a înţelege dacă nu scriind, scriind, scriind?! Calitatea de martor implicând nu puţine calităţi, una dintre acestea fiind *răceala descrierii*. Alta, în mod cert, neangajarea. Plătite laolaltă cu asupra de măsură. Ca şi libertatea – reală, nu cea mimată! – de a-ţi urma destinul, Vocaţia (da, aşa, cu majuscule). Libertatea de a fi tu însuţi; poate lucrul cel mai greu din lume.

Nietzsche glossează pe marginea crizei de care se lasă cuprinsă Europa. La început de mileniu al III-lea criza profetită de iubitul de noi sihastru de la Sils-Maria este din păcate în plină floare, ca să zic aşa. Scriitorii români – mai exact nu puţini dintre ei; şi această judecată se extinde lesne şi la nivel macrosocial – îşi aleg drept modele vârfuri de mâna a doua spre a treia. Să elaborezi o cvasireligie dintr-un curent minor, cum este postmodernismul, demult apus, şters, ba chiar nu rareori denigrat în Vest, înseam-

nă – într-o cultură tânără cum e cea română – să-i amputezi modernitatea încă neconsumată, afirmându-ți astfel spiritul reacționar. Cred că avem nevoie de o Renaştere, da-da, de un curent național puternic, folosit ca instrument pentru a ne întoarce cu fața spre modelele majore ale umanității, da, spre vârfurile acesteia de gradul zero, şi nu spre vârfulețe de mâna a doua. Avem nevoie ca niciodată – pentru salvarea culturii naționale – de o Renaştere în toată puterea cuvântului acesta, lansat, după cum se ştie, târziu, la începutul secolului al XIX-lea, de istoricul francez Jules Michelet şi preluat apoi de un Jacobs Burckhardt.

Să ne întoarcem spre Antichitate, reafirmând nevoia imperioasă de zei, recurgând la antropocentrism ca la o formă... nu, nu de salvare. Ci de rezistență. Ne vom trezi, la un moment dat, că revenim la rezistența prin cultură. Acesta, credem noi, este imperativul zilei. Imperativul timpului care ne locuieşte.

Să modelăm realitatea după gustul nostru. După modelele noastre majore.

Cât patetism – atâta luciditate; şi exact atâta dramă.

Dimineţile mă trezesc cu ochii pironiți în cerul mogoşoian. Îl țin în brațe, îl cuprind, reinventându-l cu iuțeala şi punctualitatea frigurilor.

Am declarat greva televizorului; de trei luni... Ce eliberare din chingile unei realități din ce în ce mai palide, mai...

Ieri, ascultând începutul ştirilor la PRO TV: „Ah, nu, iar scandaluri de mâna a şaptea, violuri, bătăi, soacre care îşi strangulează ginerii, muncitorul care şi-a bătut un cui în cap..." O țară isterizată. Calomniată. Mă depăşeşte.

Fug în *realitatea mea*. În realitatea din capul meu. Realitatea din jur? Nicolae (Breban) are dreptate. E o stafie. Eu trăiesc, respir, sunt în România din capul meu.

Cineva apropiat îi spune, inventariindu-i eşecurile de ordin social din ultimii ani: „Potriveşte-ţi ritmurile după ritmurile *lor*. Altfel vei pieri". Tonul este imperios. Este vizat instinctul ei social. Sunt vizaţi cei câţiva inamici, de o inteligenţă casantă.

Cade pe gânduri. Nu, abia potrivindu-şi ritmurile după cele ale *lor*, va dispărea, trădându-se astfel.

Fidelitatea faţă de tine însuţi. Să rămâi tu însuţi când nu se poate. Limita are gustul unui nou început.

Prin geamul camerei mele asist zi de zi la spectacole fascinante: cerul de august, înalt, subţire, schimbându-şi faţa minut de minut. Ce activitate uriaşă se desfăşoară acolo, sus, clipă de clipă, fără să se cunoască starea de saţietate, oboseală, lehamite! Cineva modifică peisajele celeste, cuprins de un soi de perpetuă hărnicie, indiferentă la tot ce mişcă în jur, la tot ce respiră. Uneori, în momente de pândă încordată, simt respiraţia cuiva imens, care ţine totul în raza privirilor sale. De fapt, pândind cerul, eu pe mine mă pândesc, cuprinsă de acea stare specială de veghe şi de ceea ce Rainer numea *puritatea vieţii*, o tentativă de a defini candoarea: „Încep să înţeleg, treptat, această viaţă, care pătrunde, cu ochii mari, în veşnic aşteptândul suflet. Această atenţie zilnică, starea de veghe şi solicitarea simţurilor orientate spre exterior, acest a privi înmiit şi permanentul a privi în afara ta. Acest a-nu-ne-însoţi al peisajului schimbător, acest a-fi-numai-ochi, fără să realizezi pentru cine. Această puritate a vieţii, această perpetuă stare de bucurie, fiindcă întotdeauna se petrece ceva, nu pentru că are vreo legătură cu propria personalitate, ci pentru că e mişcare şi schimbare. Ce mari devin ochii aici. Vor să aibă mereu întregul cer".

Lecturi: Proust, tot timpul Proust. Nicolae Breban, *Trădarea criticii*, căreia trebuie să-i dau bunul de tipar. O carte fascinantă. Crispantă. Enervantă. De o inteligenţă ascuţită şi vie. Scandaloasă. Breban este aspru, dar în analizele sale are dreptate. De fapt, e o carte de un dramatism indeniabil: genial şi monoton, urmându-şi vocaţia de romancier, autorul *Bunelnvestiri* pretinde ca şi ceilalţi scri-

itori de prim rang, criticii şi istoricii literari să procedeze la fel, adică să-şi urmeze vocaţia. În percepţia celor atraşi de sirenele perverse ale libertăţii (un taifun social, un şoc), acest imperativ este echivalent cu imposibilul. Pentru scriitorii de o reală vocaţie însă a-ţi urma vocaţia ţine de servitute. Şi mai mult decât atât.

Să trăieşti cu senzaţia că eşti înconjurat de sufletul tău: „Dacă ai senzaţia că eşti întotdeauna înconjurat de sufletul tău, nu simţi că eşti închis într-o închisoare din care nu te poţi mişca; parcă eşti mai degrabă târât cu el într-un avânt veşnic, ca să-l depăşeşti, ca să nimereşti în afară, ca un soi de descurajare, auzind mereu în jurul tău acea sonoritate identică ce nu este ecoul din afară, ci *răsunetul unei vibraţii lăuntrice*." (s.n.) Iată unul din multele lucruri de *re*învăţat de la Proust.

Recitesc, silabisind aproape, elogiul făcut de Nietzsche zeului său tutelar: „Geniul inimii, aşa cum îl are acel mare Ascuns, zeul ce ştie a ispiti, cel născut să atragă conştiinţele aşa cum legendarul flautist ştia să atragă şobolani, a cărui voce ştie să coboare *până în lumea subterană a sufletului,* care nu spune nici un cuvânt şi nu priveşte nici o privire în care să nu se ascundă intenţia şi ştiinţa de a seduce, a cărui măiestrie constă în faptul că ştie să pară – şi nu ceea ce este, ci tocmai ceea ce îi va obliga o dată *în plus* pe cei ce-l urmează să se înghesuie tot mai aproape de el, spre a-l putea urma tot mai profund şi mai temeinic". (s.n.) Şi iarăşi: „Geniul inimii, care ştie să facă să amuţească tot ceea ce este excesiv de zgomotos şi vanitos, *învăţând sufletele să asculte*, care netezeşte sufletele aspre şi le dă să guste dintr-o aspiraţie nouă – să stea nemişcate precum o oglindă, astfel încât cerul cel adânc să se poată oglindi în ele – geniul inimii, care învaţă mâna cea grăbită din cale afară să ezite şi să apuce cu infinită grijă; care ghiceşte, sub gheaţa groasă şi tulbure, comoara ascunsă şi uitată, picătura de bunătate, şi care este o baghetă magică pentru fiece grăunte de aur ce a zăcut multă vreme îngropat în închisoarea stratului gros de mâl sau de nisip". Şi iarăşi, şi iarăşi: „Geniul inimii, de sub a cărui atingere oricine plea-

că mai bogat, nu atins de har şi surprins, nu fericit ca de atingerea unui bun străin şi aşadar apăsat de el, ci *bogat în sine însuşi, mai nou sieşi decât înainte*, dezmorţit, atins şi prins în capcana unei adieri primăvăratice, mai nesigur, poate, mai fragil, mai frânt, dar plin de speranţe ce nu au încă un nume, *plin de o nouă voinţă şi de un avânt nou, plin de o nouă voinţă şi de o nouă reţinere...*" (s.n.) Geniul inimii fiind identic cu „acest enigmatic spirit şi zeu care se vrea *lăudat* în felul acesta", Dionysos, „acel mare zeu ambiguu şi ispititor". (*Dincolo de bine şi de rău*)

Ce anume vede eremitul de la Sils-Maria în pilda lui Iisus? – „Unul dintre cazurile cele mai dureroase de martiriu datorat *cunoaşterii asupra iubirii*: martiriul inimii celei mai inocente şi mai avide, pe care nu o mulţumea iubirea nici unui om, care *cerea* să iubească, să fie iubită şi nimic altceva, o cerea *cu asprime, cu nebunie, cu teribile accese de furie împotriva acelora care îi refuzau iubirea*". (s.n.) Nietzsche vede, apoi, în mitul lui Iisus „istoria unei sărmane făpturi nemulţumite şi insaţiabile în iubire, care a fost nevoită să inventeze iadul pentru a-i trimite acolo pe aceia care nu *voiau* să o iubească – şi care, ajungând în sfârşit la cunoaşterea asupra iubirii omeneşti, a fost nevoită să inventeze un zeu care să fie numai iubire, numai *putere* de a iubi – care să aibă îndurare faţă de iubirea omenească, atât de săracă şi de neştiutoare! (s.a) Cel ce simte astfel – conchide într-un limbaj de o luciditate atroce filosoful german, fiu de preot – cel ce cunoaşte iubirea în felul acesta – *caută* moartea". (s.a.) Numai un mare bărbat profund rănit, cu inima macerată de harpiile solitudinii, un bărbat însetat monstruos de iubire şi neavând parte de ea, are forţa de a iubi astfel, deghizându-se după masca denigratoare a sentimentului; numai gurile unei mari iubiri rănite, păstrată sub sigiliile secrete, pot striga astfel în ţara aspră a singurătăţii flămânde de curăţenie, de depăşire de sine; altminteri cum să decriptezi ultima aserţiune care urmează după citatul reprodus adineauri? „La ce bun însă să cercetezi *astfel de lucruri dureroase*? Presupunând că nu eşti obligat să o faci". (s.n.) Nevoia de mască a omului superior e înrudită – în percepţia autorului *Ştiinţei vesele* –

cu nevoia de a te ascunde, din respect de sine, a spiritului eminamente artistocratic. De bună seamă, ne aflăm, aici, în paginile acestea, în raza unor spirite superioare, marcate de un aristocratism funciar, profund.

Familiară, mai ales în ultima vreme, acea frază proustiană: „Simt *tresărind în mine ceva care se mută din loc, care ar vrea să urce, ceva căruia i s-a ridicat ancora de la o mare adâncime*; nu ştiu ce este, dar urcă încet; simt rezistenţa şi aud zgomotul depărtărilor străbătute". (s.n.) „Se zbate prea departe, prea confuz; abia dacă percep refluxul neutru în care se amestecă vârtejul de necuprins al culorilor puse în mişcare; dar nu pot să deosebesc forma, să-i cer, ca singurului interpret posibil, să-mi tălmăcească mărturia contemporanei, tovarăşei sale nedespărţite, savoarea, să-i cer să-mi spună de ce împrejurare deosebită, de ce epocă din trecut e vorba." (s.n.)

Cerul în care ţi se pare că te pierzi, în realitate regăsindu-te...

Tu taci şi scrie. Taci şi scrie. Restul va trece. *Se* va trece.

Senzaţia că *ceva* uruie acolo, în adâncuri, în subteranele eului. Ciuleşti urechile lăuntrice. Asculţi. Şi parcă stai aşa de secole, aşteptând ceva indistinct. Aşa cum aştepţi, fără să ştii cu precizie ce anume, când fixezi îndelung o rozã de un roşu închis, ţipător, cărnos.

Mă uit în jurul meu şi am senzaţia obsesivă că totul se năruie, se clatină, ca şi când aş înainta pe nisipuri mişcătoare. E suficient însă să reintru în *realitatea mea*, pentru ca totul dintr-odată să capete consistenţă, forţă şi un strop din aerul lucrurilor definitive, irevocabile, cioplite cu dalta din carnea stâncilor. Oho, mă recunosc.

Spaima de existenţă, de cotidianitatea strictă nu rareori te paralizează pur şi simplu; a exista se transformă într-un efort teribil. Dificultatea de a ridica un braţ, de a

face câțiva pași. De a trage aer în piept. E suficient să te pierzi în acea spaimă, să te lași – tu, copil al himerelor, prefigurare a unor lumi ce nu există, existând în *cealaltă realitate* – devorat, ruminat de harpiile, gorgonele ei, pentru ca brusc totul să apară într-o lumină diferită, care îți renaște dorința de a cuprinde întregul cer, pierzându-te în apele-i mișcânde.

O sfârșeală căreia îi cauți rădăcinile; le pipăi, le guști, le rontăi, pentru ca în cele din urmă să te regăsești în fața aceluiași zid numele căruia este probabil *zădărnicie*.

Reînveți numele lucrurilor. Le silabisești precum un arierat mintal, înseninându-te brusc când te gândești la Orfeul brebanian, copilul genialoid care ține un jurnal la doisprezece ani, stând în proximitatea unui nebun și lăsându-se în cele din urmă halit de mama moarte.

Să stai încolăcit în tine însuți, așteptând ceva nedeslușit, căruia îi spui, surâzând, așteptare.

Închis în tine însuți, strâns lipit de lutul, da, înfrigurat. Înfrigurat.

Familiar acel *susjossusjos*, despre care scria doct-amar Virginia Woolf... Și cerul de lapte aproape; sfâșietor de aproape.

De aburii corupători ai lumii, apără-l. Păstrează-i sufletul curat, curat, curat.

Senzația răvășitoare că acest poem este ultimul:

În iarba dulce – gând târziu
al unui zeu somnos, pribeag –
tu stai întins, lipit de lutul
prea copt și, da, înfrigurat.

Cu ochii-nchiși, clipind arar,
când Apollo pleoapa își strânge

şi o transformă într-o casă, visată
înaintea ta de propriul tău sânge,

desfă un braţ. Şi încă unul.
Şi restul braţelor desfă-le –
ca şopârliţele la soare, repezi,
crezând că s-au prelins din ele.

Şi lasă viaţa ta să curgă
din trupul tău somnos, pribeag,
spre locul unde paşte un mânz
gonit din veacul celălalt...

Mogoşoaia. Sfârşit de august copt, precum un fruct căzut din pomul uriaş al cerului. Anno Domini 2009. Miroase a sfârşit; şi ce înaltă este marea amiază!

În nr. pe iulie 2009 al revistei *Convorbiri literare*, Cassian Maria Spiridon îi face un elogiu lui Matei Călinescu, scriind despre una dintre cele mai bune cărţi ale criticului recent plecat în lumea umbrelor: „Matei Călinescu consideră, întemeiat, postmodernismul drept o faţă a modernităţii. Şi concluzionează: «El scoate la iveală câteva asemănări izbitoare cu modernismul (al cărui nume continuă să îl poarte înlăuntrul său), mai ales în ceea ce priveşte opoziţia faţă de principiul autorităţii, opoziţie care se extinde acum deopotrivă la raţionalitatea utopică şi la iraţionalitatea utopică, pe care le cultivau unii dintre modernişti. Eclectismul rafinat al postmodernismului, faptul că el pune sub semnul întrebării unitatea şi atribuie valoare părţii în detrimentul întregului la acest sfârşit de secol ne reaminteşte de «euforia decadentă» din anii 1880. Dar codul popular pe care îl utilizează într-o manieră atât de bătătoare la ochi poate face postmodernismul să semene şi cu kitsch-ul sau camp-ul, cu care adversarii săi îl şi identifică în mod deliberat. Şi, în sfârşit, postmodernismul poate părea uneori fratele geamăn al avangardei, în special în versiunile ei nonminimaliste (de la şcoala metafizică a lui De Chirico la suprarealişti). Aceste faţete diverse le percepem ca înrudite datorită asocierii lor comune cu o

modernitate mai amplă şi cu spiritul ei. Dacă nu ar exista această modernitate mai amplă, asemănările parţiale şi diferenţele de expresie dintre aceste faţete s-ar topi şi şi-ar pierde sensul. Nu am mai fi tentaţi să le comparăm şi să le opunem unele altora. Putem afirma, deci, că, atâta timp cât le comparăm şi le opunem, modernitatea supravieţuieşte, cel puţin ca nume al unei asemănări culturale de familie în care, la bine sau la rău, continuăm să ne recunoaştem». Excelentul critic şi eseist Matei Călinescu, de curând plecat dintre noi, propune, prin *Cele cinci feţe ale modernităţii*, o carte fundamentală pentru înţelegerea socio-culturală a paşilor modernităţii în ultimul veac şi jumătate, propunând un edificiu teoretic admirabil, marcat de certitudinile erudiţiei".

Într-o epocă de criză economică profundă, cel mai nimerit este să vorbeşti despre lucruri „inactuale", „depăşite" (în percepţia a nu puţini dintre contemporani!), circumscrise esenţelor. Asta face Andrei Pleşu în *Dilema veche* (nr. 290, 3 septembrie 2009), scriind admirabil despre demnitate, despre cultul lucrului bine făcut, despre inapetitul pentru compromisuri: „Cultul lucrului bine făcut, scrupulul reuşitei fără compromis – fac parte din «calificările» demnităţii. Înţeleasă astfel, demnitatea este aptitudinea supremă de a sluji (unui scop, unei idei, unei instituţii). La antipodul ei se află servilismul, slujirea nedemnă, care nu vrea reuşita faptei, ci flatarea stăpânului, respectiv a «comanditarului». Capacitatea de a sluji cu distincţie şi dăruire interioară, ştiinţa «înaltă» de a fi util – iată o înzestrare rară, de elită, cea mai caracteristică manifestare socială a demnităţii". De aici încolo, noţiunea de *demnitate* este extinsă: „Acesta e singurul sens acceptabil al «demnităţilor» publice, fie ele ministeriate, preşedinţii, primării sau mandate parlamentare: asumarea unei slujiri dezinteresate, a unui travaliu sacrificial, în beneficiul celorlalţi. Dar nu e neapărată nevoie de un rang înalt, pentru a ilustra demnitatea slujirii. O delicioasă replică din *Bărbierul din Sevilla* lui Beaumarchais (Act I, Scena 2) rezumă perfect ceea ce vreau să spun: «Ştiind câte virtuţi sunt necesare pentru a sluji, vă întreb, Excelenţă, câţi stăpâni cunoaşteţi, care să

fie demni de a fi valeți?». E o remarcabilă definiție a demnității în act: a sluji ca un stăpân, a te ridica la înălțimea umilității eficiente: Iisus spălând picioarele ucenicilor..."

În același număr, Adriana Babeți vorbește cu superlative despre experiența neverosimilă a scrierii, împreună cu Mircea Nedelciu și Mircea Mihăieș, la romanul *Femeia în roșu*. Sunt rânduri de o căldură enormă, sugestive, îmbucurătoare: „A fost o imensă șansă și o imensă bucurie, pentru că lucrul timp de trei săptămâni la cele peste 500 de pagini manuscrise a fost un joc superb între prieteni. Nu ne-am certat niciodată, n-am avut orgolii (deși eram naturi total diferite), pentru că am făcut totul fără încrâncenare, din plăcere. În fiecare seară, după câte 10 pagini bătute la mașină (băieții, mai cu spor, eu, destul de chinuit), ni le corectam fără cruțare, tăiam, scriam pe margine cuvinte nu prea măgulitoare, cinam voioși și a doua zi ne puneam pe îndreptat tot ce nu plăcuse celorlalți. A fost raiul pe pământ ca experiență de scris colectiv". În lumea scriitorilor, unde funcționează cu punctualitatea frigurilor regulile impuse de duduia Vanitate, să recunoaștem, mărturisirile Adrianei Babeți devin memorabile.

„Criza este evidentă, susține Robert Șerban în interviul acordat Andrei Rotaru (*Luceafărul*, nr. 24-25, 2009), dar cred că pentru editurile mici și mijlocii, cum e Brumar, va fi mai ușor de înfruntat și de supraviețuit. Controlezi mai bine un mecanism mai puțin complicat, care este mai maleabil și mai adaptabil decât un colos. Noi avem clienți constanți. Oamenii rafinați, care citesc poezie și care vor ca această plăcere să le fie furnizată și într-un context estetic, nu își refuză niciodată întâlnirea cu cartea frumoasă. Ei nu sunt mulți, dar niciodată n-a fost altfel". În schimb, Robert Șerban, incurabilul optimist, este îngrijorat din alte motive: lipsa de interes a confraților, nedorința de a se citi între ei: „Trist este că poeții nu sunt interesați de cărțile confraților. Să le cumpere, nici nu se pune problema. Dar mă așteptam să-și bage nasul prin rafturi, să deschidă opurile noi, să mă întrebe «cine-i ăsta?», «cum scrie ăla?», «ce mai face aia?» Asta-i criza reală: poeții nu mai cred în propria artă. Nu mai sunt interesați de cum arată ea astăzi, de cum

evoluează (sau involuează), de particularitățile ei. Fiindcă nu te poți numi poet dacă nu știi ce se întâmplă în poezie, dacă nu vrei să vezi cum scriu alții, cum sunt ceilalți". Să fim, totuși, nuanțați: unii poeți...

În ceea ce privește proiectele de litere ale poetului timișorean, declarația d-sale este tușantă și nici pe departe străină: „Mi-e dor să mă reîntâlnesc cu mine, să-mi povestesc, să-mi amintesc, să mă caut. [...] Știu ce pot și ce vreau să fac eu. Dacă nu-mi iese, asta e. Dacă da, foarte bine. Dar de ce să pun în spinarea altora visele mele? Tu știi cât de grele sunt visele? Foarte! Iar alea care nu se împlinesc pot să te prăvălească la pământ..." La întrebarea Andrei Rotaru „ce-i poți sfătui pe poeții care trec și în tabăra editorilor?", Robert dă un răspuns cât se poate de tranșant și convingător: „Nu dau sfaturi. Știu, însă, că *trebuie să-i iubești pe cei care îți propun cărțile spre publicare ca pe tine însuți*. Iar dacă nu poți asta, măcar să le citești cărțile ca și când ar fi ale tale, cu dragoste și cruzime, în același timp". (s.n.) Nasc și la Timișoara... poeți și editori de prim rang!

Cristina Modreanu, directorul artistic al Festivalului Național de Teatru îi adresează o *Scrisoare deschisă* dlui Ministru Theodor Paleologu (*Observatorul cultural*, nr. 490, 3 septembrie 2009), în care îi atrage atenția asupra faptului că în acest an de criză, se vede limpede, cultura română a fost pedepsită „prin reducere de buget, de către guvernanți în căutare disperată de surse pentru acoperirea golurilor financiare provocate de incompetența aparatului de stat". „În aceste condiții, este cu atât mai revoltător faptul că decidenții politici au hotărât în acest an de criză să reducă drastic fondurile destinate tuturor proiectelor culturale din toată țara, alegând, în schimb, să protejeze de orice dificultate financiară doar Festivalul «Enescu». Fără să contestăm calitatea acestei manifestări sau să criticăm felul în care este ea organizată, trebuie protestat în mod deschis față de o asemenea decizie arbitrară, luată fără nici un fel de evaluare a impactului real al tuturor manifestărilor culturale – cele grav afectate în 2009 prin scăderea bugetului lor – și protejată prin decizie guvernamentală. Bugetul de 7 milioane de euro al Festivalului «Enescu»

este o sfidare pentru toate evenimentele culturale, mari sau mici, de tradiție sau noi, dar cu impact în comunitățile lor – evenimente care au fost periclitate sau anulate din cauza lipsei de fonduri!" În cazul culturii scrise, a literaturii române vii, situația este şi mai dramatică: toate proiectele legate de cultura scrisă, promovarea acesteia au fost anulate. Pur şi simplu. Dacă se poate aplica această expresie contextului respectiv. În continuare, dna Modreanu precizează că „declarația din caietul-program al Festivalului Enescu, sub care ministrul Culturii, Theodor Paleologu, îşi pune senin semnătura – anume că «era de neconceput ca, în numele crizei, să amputăm bugetul unui festival care funcționează perfect» – demonstrează nu numai necunoaşterea modului de funcționare a unui eveniment cultural (toate sunt departe de a fi «perfecte» într-un sistem absolut imperfect, ce pune obstacole incredibile bunei desfăşurări a unui eveniment şi ucide inițiativele), ci şi disprețul față de toate celelalte evenimente culturale. Care, se poate înțelege de aici, nu funcționează «perfect», prin urmare pot fi «amputate» fără grijă. Este expresia perfectă a unei lipse totale de strategie culturală pe termen lung şi de viziune de care dă dovadă şi acest Guvern, cum au mai dat şi altele".

Tot *Observator cultural*, în acelaşi număr, publică un răspuns nesemnat din partea Ministerului Culturii, din care citățm câteva pasaje sugestive, în sensul rău al cuvântului: „În această privință trebuie spus, în primul rând, că decizia de a proteja financiar Festivalul Internațional şi Concursul «George Enescu» nu a fost luată în anul 2009, ci că bugetul şi periodicitatea acestui eveniment au fost stabilite conform Hotărârii Guvernamentale nr. 214 din 24 martie 2005. Respectiva hotărâre avea scopul de a recunoaşte, de a proteja şi de a asigura promovarea unui Festival Internațional care, începând cu anul 1998, potrivit audienței extrem de ridicate şi cronicilor redactate de presa străină, a beneficiat de o excelentă receptare atât în România, cât şi în afara granițelor țării. De asemenea, în privința observației doamnei Cristina Modreanu față de modul în care Ministerul Culturii, Cultelor şi Patrimoniului Național «a ales să sprijine în acest an doar Festivalul Enescu» trebu-

ie menționată sprijinirea, în acest an, a unor proiecte precum Gala Uniter sau asigurarea prezenței spectacolului de teatru Faust – regizat de Silviu Purcărete la Teatrul «Radu Stanca» din Sibiu – la Festivalul Internațional de la Edinburgh. În plus, faptul că acest Festival a beneficiat din timp de sprijinul de care avea nevoie pentru a funcționa normal semnalează nu o complicitate ilegitimă a echipelor guvernamentale care au susținut evenimentul, ci faptul că acesta a beneficiat de o strategie culturală pe termen lung. O strategie care nu a fost afectată de eventualele agende politice particulare și de care ar trebui să beneficieze și alte evenimente importante, potrivit necesităților lor și adecvat modului în care sunt receptate". Bani există, așadar, și în vremuri de criză. Ce păcat că sunt gestionați așa cum știm cu toții de un guvern, de altul, reprezentanții cărora „uită" – atunci când stabilesc bugetele – să pronunțe cuvântul „cultură", trădându-și astfel disprețul real, profund față de valorile reale ale unei națiuni prin care se conservă exemplar conștiința și identitatea acesteia. Așa cum face de altfel și actualul ministru al culturii, fiul scriitorului Alexandru Paleologu, la modul direct, brutal, renunțând la toate proiectele legate de cultura scrisă (nu fac referire la patrimoniu, târguri de carte și zaiafeturi, ci la literatură!) și declarând cu seninătate că prioritatea mandatului d-sale (e misiune din partea partidului d-sale?) este exclusiv patrimoniul național. Să înțelegem că ministerul culturii trebuia în fine să fie condus de fiul unui important scriitor care să radă la pingea – cum nu s-a mai întâmplat în cei douăzeci de ani postrevoluționari – cultura scrisă autohtonă? Să înțelegem că dl ministru Paleologu disprețuiește literatura română? Literatură din care face parte, se știe, și Alexandru Paleologu. Parcă dormim și visăm urât, zău!

Este de neconceput, domnule Ministru Theodor Paleologu, ca, în numele crizei, să amputați bugetul culturii române vii, a literaturii române vii. Nu aveți nici o scuză. Veți rămâne în istoria culturii autohtone ca primul ministru care a tăiat la sânge fondurile pentru cultura română vie, fapt fără precedent în istoria lumii, dacă nu ne înșelăm. Și noi credem că nu. Criza nu este, nici nu poate fi o scuză.

Știu că și aceste rânduri le scriu degeaba. Sunteți din cale afară de prins, aveți o agendă ultraîncărcată. Iar subsemnata nu-i decât un poet. Și nu suntem în România lui Titu Maiorescu, criticul și omul politic luminat, care susținea în gura mare: „Aici poezia primează". România de atunci... a murit de mult, fiind vie, mai vie ca niciodată în mintea unor poeți și editori care se încăpățânează s-o țină în viață laolaltă cu instituțiile prin care s-a fondat România Mare și de care și-au bătut joc toate guvernele postdecembriste.

Un poem minunat, absolut minunat, semnat de Simona-Grazia Dima (*Vatra*, 7-8, 2009). Este intitulat *O plimbare în parc*. Citățm ultimele versuri: „Așa-i la noi: când se înaintează-un pas,/nemernicii trebuie să meargă alături fericiți./Pentru asta trebuie hrăniți cu inimi de sfinți./Ascunse-s plăcile memoriale ce-amintesc/de poeții petrecuți, apoi, senin, stinși,/în firea lucrurilor, strigând fără putere./Praf românesc, descoperit după vreme și timp:/grămadă de cioburi, frânturi minunate/ de cântec. De dragul lor ierți totul." Apropo de „inimi de sfinți"; avem destule dacă îl credem pe cuvânt pe Dumitru Țepeneag, care susține că în România nu există eroi, ci exclusiv sfinți.

Un chestionar al revistei *Contrafort*, trimis de Vasile Gârneț. Am recitit unele răspunsuri-surpriză:

1. Ce trăsătură de caracter vă definește cel mai bine și care a fost cea mai nepotrivită calitate pe care v-au atribuit-o alții?

Perseverența mă definește cel mai bine. Perseverența și o Vocație (da, așa, cu majuscule) puternică de care nu încetez – eu însămi, în primul rând – să mă mir. Vocație care, în timp, pe măsură ce înaintez în vârstele scriptice, în loc să scadă în intensitate – cum ar sta în ordinea firească a lucrurilor – uimitor, de necrezut, crește!!

Calitățile nepotrivite atribuite de ceilalți? A, sunt destule, manipulate ca niște oglinzi false, în jocul „de-a falsele legende", la care nu mai reacționez de mult; nu pentru că nu m-ar deranja, ci fiindcă *nu mai am timp și nici energie psihică pentru așa ceva*. Falsele legende sunt necesare și

ele, chiar dacă nu rareori – sau cu atât mai mult cu cât – te fac să suferi, câteodată la modul disproporționat, cumplit. Una dintre calitățile nepotrivite atribuite mie? *Căpușă*. Nu știam cum arată până acum câteva luni, când o prietenă apropiată mi-a dăruit un pui de rottweiler superb, absolut superb, botezat de mine Conte. S-a jucat cu niște maidanezi și s-a pricopsit cu câteva căpușe. Amintindu-mi cum mi s-a spus... mi s-a făcut, pur și simplu, rău, rău fizic, apoi greață. Am scris și alte dăți: nu mă deranjează răutatea semenilor, ci faptul că ea este adeseori măruntă, splendid de măruntă. Măruntă până la greață. Lumea, în esențe, rămânând fantastică. Absolut fantastică.

2. Credeți că e posibil să trăim numai în adevăr, să excludem minciuna?

Nici pomeneală. Minciuna este inevitabilă; este ca pâinea, ca aerul. Ba mai mult decât atât: cine este nietzschean pur-sânge, știe că lucrurile cu adevărat importante își trag esențele uneori din opusul lor: adevărul – din minciună, lașitatea – din fidelitate, virtutea din păcat. Istoria mentalităților – bunăoară europene – abundă în exemple. „Oricât de mare ar fi valoarea ce poate fi atribuită adevărului, veracității, detașării – scrie iubitul atroce de noi Nietzsche –: n-ar fi exclus să ne vedem nevoiți a atribui aparenței, voinței de amăgire, egoismului și lăcomiei o valoare mai mare și mai cuprinzătoare pentru tot ce înseamnă viață. Mai mult, n-ar fi exclus ca valoarea acelor lucruri bune și venerate să rezide chiar în faptul de a fi în mod obscur înrudite, legate, întrețesute sau chiar structural identice tocmai cu acele lucruri rele și aparent opuse. Poate!" (s.n.)

3. Ați fost vreodată cu adevărat fericit în meseria scrisului?

Absolut. Adesea. O stare de fericire trăită până la paroxism. Până la lacrimi. De fapt, sunt singurele momente de fericire care persistă și de care îmi aduc aminte cu precizie, așa cum nu-mi amintesc, de pildă, care dintre băieți m-a sărutat prima dată. Interesant, nu? Interesant și oarecum... monstruos.

4. Ce prețuiți mai mult: libertatea umană sau datoria față de patrie?

Grea întrebare. Libertatea umană, care nu exclude datoria, inclusiv cea față de patrie. Dar să nu uităm o fracțiune de secundă că libertatea este o formă goală. Este și un taifun de o forță brutală, lipsită de măsură. N-ați observat câte destine s-au fracturat după Revoluția din 1989? Atenție, destine de prima mână.

5. Ce ați dori să discutați cu un scriitor celebru, dacă v-ați întâlni cu el la o casă de creație?

Dacă l-aș întâlni pe Dostoievski la o casă de creație... of, Doamne, l-aș întreba ce visa nopțile când scria Poemul Marelui Inchizitor? Visa în culori? Cum a scris *Crimă și pedeapsă*? Și multe alte lucruri...

Dacă l-aș întâlni pe Nietzsche, l-aș întreba cum a izbutit un om ca el, de o fragilitate extremă, purtând în cârca spiritului un trup kafkian, ciuruit de boală, să reziste, să reziste la nivelul omului superior care a dat lumii câteva capodopere indiscutabile?...

6. Ați încheia un „pact faustic" pentru a crea o operă monumentală?

Fără să cad pe gânduri: DA. Eu și acum visez să scriu un roman de nivelul celui mai profetic roman al lumii: *Crimă și pedeapsă*. Sau un volum de versuri de nivelul *Elegiilor*... rilkeene. Cât de grele sunt visele!

7. Credeți în Geneză sau în Teoria evoluționistă?

La început a fost cuvântul. Asta susține un poet ferm convins de faptul că poezia nu se naște din cuvinte.

8. Vă deranjează faptul că religiile monoteiste nedreptățesc femeia?

Nu într-o măsură mai mare decât uimitorul adevăr că locuiesc într-o țară falocrată, în care nu în puține medii femeia este tratată cu dispreț, un dispreț vesel, plin de el însuși, denotând un fond primitiv, care nu încetează să mă mire și nu-mi calcă, nu reușește să-mi calce în picioare bucuria enormă, plină, rotundă de a avea un trup de femeie.

Nu izbutesc să-mi imaginez că aş fi fost ascunsă într-un trunchi de bărbat.

9. Aţi accepta să plecaţi într-o călătorie în spaţiu pentru a cunoaşte tainele Universului, ştiind însă că nu vă veţi mai revedea părinţii, rudele şi prietenii?

Fiecare pagină scrisă este o călătorie în spaţiul lăuntric echivalentă cu un voiaj în spaţiu. Uneori, în momente de zădărnicie, oboseală, m-am gândit să-mi schimb planeta, prietenii... Dar nu pentru a cunoaşte tainele universului. Asta, nu. Noi trebuie să încercăm să le cunoaştem, având conştiinţa ignoranţei noastre, a capacităţilor limitate. Dar să revin la întrebare. Să nu alunec în timpul al doilea, comentând-o. Răspunsul este afirmativ. Cu o condiţie: să am cărţile mele iubite la dispoziţie şi neapărat un laptop şi CD-urile de care nu mă despart. Imaginea celor dragi inimii mele este, oricum, imprimată în sângele meu şi va dispărea odată cu „sfânta şiroire" a acestuia.

10. Dacă nu v-aţi fi născut în România/Moldova, în ce ţară din lume aţi fi dorit să trăiţi?

România.

11. Dacă aţi avea posibilitatea să alegeţi, în ce epocă din trecut aţi dori să trăiţi?

În Viena secolului al XIX-lea. Nu o dată spun că am greşit secolul în care m-am născut.

12. În ce tablou al unui pictor celebru v-ar plăcea să intraţi?

Michelangelo, *Ultima judecată*. Sau Gauguin: *De unde venim? Încotro ne îndreptăm? Ce suntem?*

13. Preferaţi un guvern naţional sau un guvern european?

Un guvern naţional cu o conştiinţă europeană. Care să nu uite o clipă de faptul că prin cultură, prin cultura vie, o naţiune îşi conservă identitatea. Ceea ce au uitat absolut toate guvernele postdecembriste. De aceea am senzaţia obsesivă că eu şi cei câţiva prieteni care luptăm pentru cultura română vorbim... în pustiu.

14. Care este, după părerea Dvs., cea mai mare impostură a lumii?

Habar n-am. E atâta impostură în jur, încât te miră că respirația nu s-a dezobișnuit să-și facă datoria – ceea ce nu te împiedică să te sufoci, alegând mereu și mereu mult denigratul turn de fildeș, unde impostura de bună seamă nu are loc.

15. Dacă vi s-ar oferi ocazia, în ce moment al istoriei ați interveni pentru a da un alt curs evenimentelor?

Revoluția Roșie. I-aș face pe bolșevici să piardă. Iar pe țările din Estul Europei le-aș face să-și continue destinul în afara dictaturii. Nu aveau nevoie de o asemenea experiență.

Apoi, aș interveni să nu aibă loc nici cel de-al Doilea Război Mondial, nici Holocaustul. Ambele „măsuri" țin de secolul XX nu fiindcă m-am născut în a doua jumătate a acestuia. Ci pentru că e unul dintre cele mai sângeroase din istoria lumii. Evident că asemenea ocazii nu o să mi se ofere niciodată. Nu sunt Dumnezeu decât – uneori! – în fața paginilor scrise de mine; nici acolo însă nu stă totul sub semnul deciziei mele, al voinței mele.

Și încă ceva: aș întoarce lumea cu fața spre antichitate. Cu fața și sufletul spre zei. Avem nevoie de zei.

16. Aveți un model pentru femeia perfectă?

Antigona.

17. Ce calități apreciați la un bărbat?

Inteligența. Fidelitatea. Calitatea de a fi prieten la bine și la rău. Calitatea de a te ajuta să îngropi cadavrul fără să se intereseze din ce motive ai ucis. Frumusețea. Cultura. Finețea spiritului.

18. Vi s-a întâmplat să jucați în viață „roluri" care nu vi se potrivesc?

Nu o dată. Printre acestea ar fi – în capul listei – rolul de soție. Nu mi se potrivește. Nu am vocație pentru așa ceva. Alt rol? Cel de războinic. Sunt un om pașnic. Ezit când trebuie să omor o muscă. Glumesc, dar foarte puțin. Nu în-

cetează să mă mire faptul că de câteva ori m-am trezit în miezul unor scandaluri publice, din care abia aşteptam să ies fără să pierd respectul faţă de mine însămi. Dacă vrei să fii respectat, respectă-te pe tine însuţi în primul rând.

19. Aţi simţit vreodată nevoia să vă răzbunaţi pe cineva, să faceţi rău cu intenţie?

Da. Având însă imaginaţia celui care mi-a făcut rău şi încercând să intru în pielea lui, dorinţa de a mă răzbuna se aneantiza, praf şi pulbere se făcea. De aici şi replica repetată ori de câte ori aflu că cineva mi-a făcut rău: să-l lumineze Dumnezeu, să-i lumineze inima şi mintea. Ce am admirat dintotdeauna la cei câţiva adversari puternici pe care îi am? Inteligenţa. Şi perseverenţa cu care îmi fac rău.

20. Vă place să daţi sau să primiţi?

Mă simt în elementul meu când ofer. Când primesc, devin stângace; încep să caut pretexte pentru a mă eschiva.

21. Care „nebun al lumii" – ne gândim la iconoclaşti şi reformişti, cei care contribuie la emanciparea spiritului uman – vă este cel mai simpatic?

Simpatic? „Nebunii lumii" nu cred că pot fi simpatici decât în discuţiile de salon. Din tribul reformiştilor spirituali, care au revoluţionat gândirea, îi iubesc atroce pe Iisus, Dostoievski, Nietzsche. Gândirea poetică au reformat-o, emancipând-o, Hölderlin, Rilke, iubiţi de mine. Ca şi Martin Luther. Ignaţiu de Loyola. Sfântul Augustin.

22. Ce compozitor vă place cel mai mult?

Surdul genial, Beethoven, şi întreaga şcoală formidabilă formată de acest monstru candid: Brahms, Schubert, Ceaikovsky.

23. De ce îşi spune omul poveşti?

Pentru că are foamea de *cealaltă realitate,* care îl transcende. Pentru că povestea îi aduce aminte uneori că are rezerve de candoare neexplorate, iar în anumite cazuri: geniu.

24. Vă e frică de singurătate?

Enorm. Tocmai d'aia o caut! Singurătatea îmi creează dorul de mine. Ea face posibilă existența scriitorului care sunt. Care sper să devin. Ea îmi creează condiții să urc până la mine; prin urmare, nu pot să n-o iubesc!

25. Ce fel de poezie vă place, sunteți deschis către mai multe formule poetice?

Poezia romanticilor: Hölderlin, Rilke, din tribul cărora fac indiscutabil parte. Sunt deschisă și spre alte forme poetice, le apreciez, urmându-mi totodată drumul. Drumul *meu* în poezie.

26. Dacă ați scrie un scenariu de film, cu ce regizor – clasic sau contemporan – ați dori să colaborați?

Tarkovski.

27. Ați simțit vreodată tentația puterii?

Da. O am, de altfel. La putere mă refer. Puterea pe care ți-o dă metafora este incomparabilă cu alte genuri de putere. De pildă, cea de președinte al unui stat. A, acest gen de putere – politică de bună seamă – nu mă interesează.

28. Ce personaj nedreptățit, subevaluat din istoria omenirii, ați dori să-l reabilitați?

Napoleon. Ce nebunie!!

29. Ce calitate proprie unui alt popor ați dori să o aibă și poporul român?

Caracter. Spirit de organizare. Cultul lucrului bine făcut. Demnitate. Onoare.

30. Când scrieți (dimineața sau seara) și ce stimulente folosiți pentru scris?

În prima jumătate a vieții, scriam nopțile. După treizeci și cinci de ani, scriu diminețile; probabil mi s-a schimbat componența sângelui. Nu mănânc înainte de a mă așeza la masa de scris; nici alcool nu consum deloc. În schimb, în pauze fumez și beau cafea. Enorm. Se întâmplă ca în plină frază... să mi se facă somn. Atunci mă culc; de obicei,

continui să scriu în vis, iar când mă trezesc, reiau fraza din locul în care m-am oprit. Sunt nişte mecanisme stranii, care nu încetează să mă fascineze, să mă pună pe gânduri, să mă amuze. Am învăţat să-mi tratez creierul ca pe o *jucărea* cu care poţi face orice: aproape orice, cu condiţia să-l cunoşti cât de cât şi să-l respecţi, ţinând cont de limitele lui. În timp, mi-am dezvoltat o capacitate de concentrare sporită. Pot scrie oriunde, oricând. La redacţie de pildă poate fi zgomot cât cuprinde, pot trece tancuri pe lângă mine şi eu nu voi clinti, voi scrie exact atâtea semne de câte e nevoie pentru pagina a noua a revistei *Contemporanul*. Când lucrez la romanele mele însă, am nevoie de linişte şi de o singurătate fără pată. Dacă aceste condiţii nu se respectă, pot foarte uşor să mă transform într-o fiară imposibil de stăpânit.

31. Cu ce vă „hrăniţi" îngerul de pe umăr?
Cu metafore şi cu promisiunea că voi rămâne curat, curat, curat...

32. Ce aşteptaţi, ştiind că nu va veni niciodată?
Liniştea.

33. De ce îşi pune omul întrebări?
Ca să-l tachineze pe îngerul ce şi-a făcut un templu pe umărul lui.

Nietzsche. Din nou Nietzsche.

Zădărnicie cumplită. Dificultatea de a deschide ochii. De a respira. Câţi secoli şi-au găsit adăpost în sufletul ei bătrân ca marea, ca cerul.

Azi am parcurs o vale. Dură de tot. Conte m-a simţit: m-a ocolit toată ziua, ocolindu-mi şi privirile. A stat cu botul aşezat meditativ pe labe.

Conte. Ce bucurie explozivă la revenirea acasă, după o absenţă de o zi! Cum să nu-mi iubesc atroce rottweilerul? Nimeni din lume, când mă vede, nu explodează aşa!

L-am învățat pe Conte câteva, nu multe, comenzi: *șezi, culcat, așteaptă, mănâncă, dă laba, la picior, lasă, nu-i voie* (cea din urmă nu-i place!, protestează, mă latră). Le execută cu plăcere și cu bucurie, mai ales că îi ofer mici premii: niște biscuiți de ciocolată pe care îi adoră sau covrigei, sau bucăți de piersică sau struguri. Uneori însă încurcă – nu des dar se întâmplă – comenzile, așteptând recompensa și încercând să mă tragă pe sfoară mai ales atunci când își pierde răbdarea ori atunci când ședințele de dresaj durează mai mult de zece minute și, în chip firesc pentru rasa lui, îi scade capacitatea de a se concentra. Citesc pe internet că rottweilerii sunt ultrainteligenți, rapizi, extrem de încăpățânați, dornici să-și impună superioritatea, uneori crezându-se capabili de a șmecheri stăpânul. Mda. Asta era. Faptul că vrea să mă tragă pe sfoară, e limpede, l-am remarcat de mai multe ori. Inteligența-i este sclipitoare; Conte e viu, rapid, dulce, scump, prinde foarte repede totul din zbor, vrea să învețe, este ultracurios, vrea să pipăie, să miroasă, să ia în dinți tot ce mișcă. Ne jucăm serile frumos. Ceea ce nu mă împiedică să remarc faptul că există între mine și Conte o luptă pentru dominare; el vrea să se impună și se lovește de autoritatea mea, îi este ciudă când vede că îl domin și atunci mușcă. (M-a rănit și pe mine, și pe Mama, și pe Andy. Știu că nu-și dă seama de gravitatea rănilor, de faptul că provoacă durere; el cunoaște lumea dimprejur mirosind-o și încercându-i gusturile. Și atunci e nevoie de foarte multă răbdare ca să-l faci să înțeleagă că nu e voie să muște, că spre deosebire de frații lui cu care se juca, se mușca, noi, oamenii, nu avem blană, prin urmare suntem descoperiți și fragili etc. Este straniu că găsesc resurse de răbdare. E drept că apelez câteodată la trucuri atipice în comunicarea cu *soarele meu*: neștiind cum să-l fac să înțeleagă că nu e bine să-mi roadă mâna când îl dor dinții în creștere, odată l-am lătrat și l-am mușcat de ureche, ceea ce l-a făcut să mă fixeze stupefiat, provocând hohotele de râs ale celor dragi mie.) Nu. Nu-l bat. Nu sunt genul. (E drept că l-am lovit de câteva ori când a întrecut orice măsură.) Am văzut pe internet suficiente filme, care să mă lase cu gura căscată și să mă facă să iau decizia de a nu-mi da câinele la dresat. Nu vreau să cresc o mașină

de ucis, la care se urlă, se zbiară, care este bătută ca să i se provoace agresivitatea, cum am văzut că se face, uneori, adeseori, în unele filme care circulă pe internet. Îmi doresc un prieten la bine şi la rău. Un prieten căruia să-i ofer căldură, blândeţe, timp şi protecţie şi care să-mi răspundă cu aceeaşi monedă. Ceea ce este de fapt Conte cel pornit uneori pe rele. Cel care are o mare doză de agresivitate nativă, remarcată, apropo, în câteva circumstanţe; de pildă, atunci când joaca plăcută, nostimă cu fratele lui, Roth, s-a transformat într-o încăierare cumplită. Abia am reuşit să-i despart, alegându-mă cu o rană şi o baltă de sânge. De atunci îi las să se joace, despărţindu-i la primele semne de vagă agresivitate, după care devin de două ori mai blândă cu Conte.

L-am fixat până şi-a coborât privirile; i-am adus mâncarea, i-am spus să mănânce, apoi am ridicat farfuria, dându-i comanda *şezi*, apoi *aşteaptă*. Iar după câteva zeci de secunde: *mănâncă*. Conte începe să accepte calitatea mea de stăpân. E drept, împotriva firii sale.

Citesc pe internet că noua familie pentru un rottweiler este, ha, ha, noua lui *haită*. Le spun celor dragi mie: Conte şi-a schimbat haita. Se râde în hohote. Conte nu ascultă tot timpul, fiindcă n-a priceput deocamdată ierarhia din noua *haită*. Apoi, nu e decât un copil. Şi aşa va rămâne până la vârsta de 1,5-2 ani. Deci, e nevoie de multă, enorm de multă răbdare. De fapt, acolo unde există iubire, răbdarea creşte ca ciupercile după ploaie.

Mda. E limpede că nu e pregătit să-l las singur: Conte mi-a devastat aproape complet camera. Bine că a rămas întreg laptopul. Sunt intacţi şi ochelarii. N-a reuşit să ajungă nici la cărţile de la capul patului: Proust, Nietzsche (*Dincolo de bine şi rău*), Ion Ianoşi (*Autori şi opere*), Breban (*Jiquidi*), Ştefan Borbély (*Pornind de la Nietzsche*, căreia trebuie să-i dau BT-ul). De faptul că mi-a fost devastată camera sunt vinovată eu: am lăsat câinele nesupravegheat. Şi el nu e pregătit să fie lăsat de capul lui în casă.

Îți facem cușcă, țarc și te mutăm în curte, boierule. În casă vei fi invitat, când vei fi pregătit.

Un sfert de oră de joacă, și, uimitor, trece totul aproape; praf și pulbere se fac necazurile, cerul lăuntric se înseninează, devin calmă, luminoasă, dornică de lucru. Conte e un scump. Un scump de zile mari. Ce diversiune! Acum înțeleg de ce oamenii fac copii; bine, în afară de imboldul dat de *foamea de nemurire*, ca să mă sprijin un pic de iubitul Unamuno și să nu mă fac de râs chiar de tot cu asemenea declarații.

Zile întunecate. Am disponibilizat doi colegi. Ideea Europeană se clatină. Comisiile formate de Administrația Fondului Cultural Național ne-au depunctat revista (într-un an aniversar!; s-a întâmplat exact ca în 2006, când am lansat Apelul pentru salvarea culturii române vii), ne-au depunctat cărțile; printre titluri se aflau volume semnate de Goethe (în traducerea lui Breban), Tolstoi, Dostoievski... Ce să comentez? Am fost rași, rași la pingea. Nu mai știu unde să mai depun proiecte, cui să-i cer sprijinul. În primăvară am făcut peste o sută de proiecte, atenție, urmărite, toate laolaltă respinse, rând pe rând. Cum să nu fiu cu moralul la pământ? Încerci să faci cultură de prim rang într-o țară primitivă, cu o clasă politică împânzită de diletanți lacomi, rapace (Breban are dreptate. În România se fură necinstit. Se fură enorm, fără măsură, fără să se facă ceva. Prin comparație, în Occident se fură decent și în același timp se face), în absența unei legi a sponsorizării făcute după modelul celei occidentale, în lipsa unei tradiții în sensul sprijinirii culturii vii, a unor fundații de câteva secole care să investească în cultură... Cultura vie a fost aruncată la cheremul unui capitalism de junglă specific românesc, un capitalism ce-a preluat toate aspectele negative ale capitalismului occidental, uitând să se inspire din laturile pozitive, benefice ale acestuia. În ultimii ani, trăiesc în perimetrul sentimentului unei apocalipse inerente, de neînlăturat; amânăm plățile pe care le avem de făcut, le amânăm la nesfârșit. Nici eu, nici Andy nu ne obișnuim cu faptul că suntem puși în situația de a tergiversa plăți-

le. De a cârpi mereu bugetul nostru jalnic conform principiului Antiriul lui Arvinte. De a tergiversa plățile către colegii noștri față de care mă simt vinovată. Mama nu mai are bani; ne-a oferit aproape tot ce-a avut, și deocamdată nu i-am întors banii împrumutați la înființarea fundației. Rămâne să recuperăm câteva proprietăți, dar asta va dura, căci în Republica Moldova nu există o lege a proprietății care să reglementeze despăgubirile pentru terenurile și casele naționalizate abuziv cu mai bine de jumătate de secol în urmă. Mă uit în urmă și tot ce am făcut la Ideea Europeană mi se pare incredibil. Absolut incredibil. Să susții concret, prin exemplul echipei tale, cultura română în condiții ostile culturii de nivelul zero. Fiecare dintre noi, scriitorii români, ar trebui să facem aceasta. Modelul în acest sens este, da, Silviu Lupescu și echipa Polirom.

Cerul de lapte. Un apus dramatic, absolut dramatic; îmi taie dorința de a fi, de a respira.

Urmăresc un cocor zburând cu aripile desfăcute larg, generos; simt greutatea de plumb a trupului până la suferință.

Azi un cer senin, de cristal. Norii negri de zilele trecute au devenit amintire.

Dimineața devreme Conte, Liubașa și Kolly ne-au condus la serviciu, iar eu am încuiat poarta. Conte râdea larg, plin, mă amușina; e unul dintre puținii câini din lume care râd! Mă sună Liubașa peste vreo două ore după plecarea noastră: „Mi s-a făcut frig. Conte zburda în curte, iar poarta era descuiată! Dacă ar fi ieșit, rămâneam fără câine". Nu sunt obișnuită să încui poarta mică. M-am simțit vinovată; cum pot fi atât de distrată? Și bucuroasă m-am simțit: o posibilă catastrofă – pierderea lui Conte – a trecut pe lângă noi.

Aseară, târziu, simțind prezența îngerului... Așa, cu gândul la el, am adormit.

Aceste rânduri am început să le scriu cu gândul pornit... *împotriva feminității.* Nu, nu vă speriați. Nu am nimic împotriva feminității propriu-zise; şi spun răspicat acest lucru din capul locului. Am ce am, în schimb, cu modul în care este vehiculat acest termen voit banalizat de unii colegi, stigmatizați de superficialitate şi nu rareori de lipsa elementarei bune credințe. Mi se pare incitant să încep intervenția mea, intitulată provocator – probabil – imprevizibil, pare-se, cu un... elogiu adus acestei calități atât de rare: feminitatea. Scrisul fiind prin excelență îngemănat – cel puțin în mintea mea întortocheată, de poet – cu androginia funciară, cu iubirea de aproapele care, aidoma ție, este cioplit din coapsa zeilor, cu sensibilitatea de monstru, cu vulnerabilitatea şi, inevitabil, cu o forță pentru care nu ştii cui anume să-i mulțumeşti, fiindcă ți-a fost dată de cineva căruia nu-i cunoşti numele, forță despre care îți permiți să vorbeşti fiindcă ea, această forță – un alt cuvânt de genul feminin, nu-i aşa? – nu-ți aparține. Ceea ce nu te împiedică să-i cauți alte şi alte nume: fidelitate, Vocație, Suferință, Foamea de viu, o anume rigiditate sentimentală. Şi nu în ultimul rând: foamea de suferință. Țineți minte ce spunea Sofocle prin gura Antigonei – rod al incestului lui Oedip, regele Tebei, care se pedepseşte pentru crimă şi pentru dragostea-i incestuoasă, îşi scoate ochii şi porneşte în pribegie însoțit – spune mitul – de fiica lui prea iubită, care ulterior va înfrunta tiranul, da, pe Creon, pentru a îndeplini ritualul înmormântării fratelui ei; şi va fi pedepsită cu moartea pentru curajul ei nebunesc? Or, ea, acea uriaşă femeie, şi moartea tiranului o va refuza, sfidând-o şi alegându-şi *propria moarte,* prin spânzurare?! „Dacă aşa le place zeilor – spune această admirabilă Femeie, pentru care aş da imperii de bărbați! – să recunoaştem că, de vreme ce suferim, noi am greşit."

În percepția mea, când Dostoievski, acest sfânt epileptic iubit enorm de noi, o creează pe Sonecica Marmeladova cea pe care – vorba autorului evidentei capodopere *Crimă şi pedeapsă* – lumea se ține, el îşi afirmă, între alte calități majore... feminitatea. Cum să nu-i admiri această calitate? Țineți minte cum apare Sonecica, de pildă, la înmormântarea tatălui ei, în vreme ce se încheiase slujba şi spovedania?

„Avea vreo optsprezece ani, era blondă, micuță de statură, slăbuță, dar destul de drăguță, cu niște ochi albaștri minunați. Se uita fix la pat, la preot; gâfâia și ea din pricina grabei cu care venise. În celc din urmă percepu șușotelile și câte ceva din ce spuneau oamenii. Plecând ochii, păși peste prag, și acum era în odaie, dar tot în ușă".

Apoi, vă amintiți cum ni se înfățișează în timpul solilocviului ei metafizic – da, e vorba de un cvasimonolog – ținut în fața lui Rodion Raskolnikov? De altfel, tot ce ține de Sonia Marmeladova, pentru Raskolnikov, Rodion Romanovici, de la un răstimp încolo, începe să fie misterios și straniu oarecum: „Tot ce era la Sonia devenea pentru el cu fiece clipă tot mai straniu și mai fantastic". Această făptură firavă, vulnerabilă, decăzută, care își întreține familia, vânzându-și trupul – la Sonia Marmeladova ne referim – deodată crește în ochii lui Raskolnikov, transformându-se în altceva; e drept că metamorfoza se produce extrem de încet, iar Sonia – din ființa umilă, pierdută, fină, timidă, așa cum ne este înfățișată nu o dată în primele circa două sute de pagini ale romanului – se transformă văzând cu ochii, devenind și aspră, și puternică, ruptura tipologică în cazul ei fiind evidentă și, da, pregătită metodic de „fratele geamăn" al lui Friedrich Nietzsche. Când Sonia îi citește lui Rodion despre Învierea lui Lazăr (pasaj biblic iubit de Dostoievski), expresia ei se metamorfozează, devenind una aspră, severitatea fiind meritată cu asupra de măsură de ucigașul atipic, extatic, care îl admiră pe Napoleon, întrucât, vai, acesta nu era la curent, nu citise acest fragment din Sfânta Scriptură decât demult, la școală, și nu-l mai ținea, firesc, minte:

„– Nu acolo căutați... în evanghelia a patra... – șopti cu asprime, fără să se apropie.

– Găsește tu și citește-mi – spuse el. Se așeză rezemându-și coatele pe masă, cu capul sprijinit într-o mână și, ațintindu-și posomorât privirea într-o parte, se pregăti să asculte".

Astfel, din călău atipic, Raskolnikov iute se transformă în victimă. Dar, în chip straniu – cum se întâmplă nu rareori la iubitul de noi sfânt epileptic – e vorba de o victimă neobișnuită, care se va salva prin intermediul Soniei.

„Prin tine aş fi vrut de mine să mă vindec" îi mărturiseşte un alt spirit dostoievskian, Ivan Karamazov, fratelui său, Alioşa, înainte de *Poemul Marelui Inchizitor*. Raskolnikov se salvează prin Sonia într-un mod cvasiinexplicabil, treptat-treptat, devenind un alt om; şi acest lucru se simte din modul în care şi el şi ea – amândoi păcătoşii, damnaţii – reacţionează la lectura Soniei: „Pentru Raskolnikov era oarecum de înţeles de ce nu se putea hotărî Sonia să-i citească, şi cu cât înţelegea mai bine, cu atât stăruia mai brutal şi mai nervos să-i citească. Înţelegea prea bine cât de greu îi venea ei acum să-şi dezvăluie şi să dea la iveală tot ce era *al ei*. (s.a.) Înţelese că aceste simţăminte erau de fapt *taina* ei, adevărată şi deja veche, poate chiar din adolescenţa ei, când mai era încă în familie, alături de nefericitul ei tată şi de o mamă vitregă pe care durerea o adusese la nebunie, înconjurată de nişte copii înfometaţi şi de ţipete şi dojeni absurde. (s.a.) În acelaşi timp însă îşi dădu seama, şi îşi dădu seama fără greş că, în ciuda faptului că o amărâse atât de tare şi că, apucându-se să citească, se temea groaznic de ceva anume, avea în ea o dorinţă chinuitoare de a citi, oricât de tristă şi speriată era, să-i citească *lui*, să audă, şi neapărat *acum* – «orice-ar fi să fie mai târziu!»... Citi asta în ochii ei, înţelese din emoţia şi din exaltarea ei... Ea îşi adună puterile, îşi înăbuşi nodul din gât care îi frânsese glasul şi continuă să citească capitolul unsprezece al Evangheliei după Ioan. Citi astfel până la versul al nouăsprezecelea: «Şi mulţi dintre iudei veniseră la Marta şi Maria ca să le mângâie pentru fratele lor. Deci Marta, când a auzit că vine Iisus, a ieşit în întâmpinarea Lui, iar Maria şedea în casă. Şi a zis Marta către Iisus: Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit. Dar şi acum ştiu că oricâte vei cere de la Dumnezeu, Dumnezeu îţi va da.»

Aici se opri iar, presimţind ruşinată că glasul avea să-i tremure şi să se frângă din nou..."

De la acest glas tremurător până la femeia timidă şi puternică, hotărâtă, care îl va urma pe Raskolnikov, însoţindu-l în vreme ce acest ucigaş în numele unei idei îşi va ispăşi pedeapsa, nu e decât un pas. Unul însă decisiv. Toate portretele dostoievskiene în care ne este înfăţişată Sonia sunt... de o feminitate bulversantă, plină de sfială.

Există însă ceva dacă nu morbid în aceste portrete, în mod cert, ceva care te face să suspectezi această feminitate de o forță nietzscheană, de o voință de putere „scumpă zeilor", ca să folosim un citat, parafrazat, din Proust, care vorbea despre „un om scump zeilor". Apropo de acest colos. Apropo de acest astmatic genial, căruia nu-i este străină – cum se întâmplă în cazul marilor spirite – nici pe departe feminitatea, „trădată" în vreme ce autorul romanului-fluviu *În căutarea timpului pierdut* o creează de pildă pe memorabila doamnă Guermantes sau pe captiva d-sale care ulterior dă bir cu fugiții, Albertine, acest astmatic genial demonstrându-şi, spuneam, finețea, feminitatea spirituală nu o dată, pe întinderea a mii şi mii de kilometri de metafore smulse din coasta zeilor. Sutele, miile de pagini ale megaconstrucției proustiene mi-au oferit nu o dată prilejul de a mă minuna şi de a exclama în gura mare: „Doamne, ce femeie este... Proust!", făcându-mă s-o invidiez benefic pe prințesa Martha Bibescu nu o dată pentru şansa de a-l fi cunoscut cu prilejul unui bal.

Să nu trecem cu vederea un alt spirit superior, de o feminitate pronunțată, radicală. Da, la Nietzsche mă refer, de astă dată, şi la elogiul pustnicului de la Sils-Maria făcut *geniului inimii*: „Geniul inimii, aşa cum îl are acel mare Ascuns, zeul ce ştie a ispiti, cel născut să atragă conştiințele aşa cum legendarul flautist ştia să atragă şobolani, a cărui voce ştie să coboare *până în lumea subterană a sufletului,* care nu spune nici un cuvânt şi nu priveşte nici o privire în care să nu se ascundă intenția şi ştiința de a seduce, a cărui măiestrie constă în faptul că ştie să pară – şi nu ceea ce este, ci tocmai ceea ce îi va obliga o dată *în plus* pe cei ce-l urmează să se înghesuie tot mai aproape de el, spre a-l putea urma tot mai profund şi mai temeinic". (s.n.)

Şi iarăşi: „Geniul inimii, care ştie să facă să amuțească tot ceea ce este excesiv de zgomotos şi vanitos, *învățând sufletele să asculte,* care netezeşte sufletele aspre şi le dă să guste dintr-o aspirație nouă – să stea nemişcate precum o oglindă, astfel încât cerul cel adânc să se poată oglindi în ele – geniul inimii, care învață mâna cea grăbită din cale afară să ezite şi să apuce cu infinită grijă; care ghiceşte, sub gheața groasă şi tulbure, comoara ascunsă şi uitată,

picătura de bunătate, şi care este o baghetă magică pentru fiece grăunte de aur ce a zăcut multă vreme îngropat în închisoarea stratului gros de mâl sau de nisip". Şi iarăşi, şi iarăşi: „Geniul inimii, de sub a cărui atingere oricine pleacă mai bogat, nu atins de har şi surprins, nu fericit ca de atingerea unui bun străin şi aşadar apăsat de el, ci *bogat în sine însuşi, mai nou sieşi decât înainte*, dezmorţit, atins şi prins în capcana unei adieri primăvăratice, mai nesigur, poate, mai fragil, mai frânt, dar plin de speranţe ce nu au încă un nume, *plin de o nouă voinţă şi de un avânt nou, plin de o nouă voinţă şi de o nouă reţinere...*" (s.n.)

Geniul inimii fiind identic cu „acest enigmatic spirit şi zeu care se vrea *lăudat* în felul acesta", Dionysos, „acel mare zeu ambiguu şi ispititor". (*Dincolo de bine şi de rău*)

...Rilke – un alt spirit nietzschean! – în faimoasele-i *Elegii duineze* îşi afirmă, la modul superior de bună seamă, feminitatea abstractă. În contextul literaturii române postbelice în capcanele aceleiaşi aventuri cade la modul splendid Nichita Stănescu sau egalul său absolut, Nicolae Breban, prin cele câteva personaje memorabile în peisajul literaturilor europene: E.B., Florica din *Drumul la zid*, care refuză metamorfoza discret-spectaculoasă a celui de-al doilea Castor şi îşi pune capăt zilelor. Sau Lelia, fascinantul personaj, din una dintre capodoperele brebaniene: *Bunavestire*. Sau Alberta, strania eroină, mesagerul feminităţii, folosit ca instrument în definitivarea *cupolei* trilogiei *Amfitrion*. Sau Madeleine, însoţită de solul acela ciudat, tipologic vorbind greu încadrabil, Herr Goth, din tetralogia *Ziua şi noaptea*. Aş putea de bună seamă vorbi (şi scrie, *of course*!) ore întregi despre feminitatea autorului *Annei Karenina* sau despre feminitatea dramatic-seducătoare dostoievskiană, sau despre cea thomasmanniană.

Sau...

Sau...

Spiritele superioare sunt prin excelenţă feminine. Aşa cum de genul feminin este, evident, substantivul *creaţie*. Nu văd în ce fel madame Bengescu ar fi mai feminină în scrierile sale decât un reprezentant ilustru, coleg de meserie... care s-a născut în trunchiul unui bărbat, ca să recurg la o

metaforă. Faptul că divinul Călinescu îl taxează câteodată pe unul dintre cei mai mari romancieri români – la doamna Bengescu m-am referit – e problema spiritului d-sale, căruia uneori-adeseori nu-i lipsesc apucăturile de *macho literar*; vezi în această ordine de idei intens disputatul volum-eveniment, semnat de Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*. Dar şi un alt volum de eseuri, situat în simetrie cu cel negrician, crispant de incomod, *Trădarea criticii* de Nicolae Breban, lansat de Editura Ideea Europeană la Festivalul „Carte şi Arte", Ediţia a VII-a, desfăşurat în incinta uneia dintre cele mai frumoase clădiri ale României: palatul Şuţu.

Aşezaţi alături, pe două coloane, versurile lui Tudor Arghezi şi cele mai frumoase poeme ale Ilenei Mălăncioiu; şi veţi vedea „pe viu", lucrând cu textele în faţă, cum se spune, că unele dintre poemele acestor doi creatori sunt marcate de o profundă feminitate, fiind nu rareori înrudite în esenţă. Sau să vă propun să puneţi tot aşa, faţă în faţă, textele de vârf ale lui Breban şi ale lui Thomas Mann: *Drumul la zid* şi respectiv *Muntele vrăjit*. Despre feminitatea celor doi creatori nordici s-ar putea scrie studii întinse, de un interes formidabil atât pentru publicul larg, cât şi pentru cunoscători. În acest sens, elogiez feminitatea creatoare, aptă de a fi fertilă în materie de scris. Aptă de a dărui lumii tone de metafore. Viziuni splendide, scurse dintre chiparoşii rătăciţi pe culmile Olimpului, acolo unde devinul Apollo fusese dus pe coamele de apă şi sare ale delfinilor.

Eu însămi sunt bucuroasă că nu puţine dintre textele mele sunt marcate de tipul de feminitate la care m-am referit, lăudând-o adineauri. Eu însămi nu încetez să mă bucur că Dumnezeu m-a creat într-un trunchi de femeie, dând putere spirituală acestui trunchi. Am spus şi cu alte prilejuri: nu mă imaginez într-un trunchi de bărbat. Ceea ce nu mă împiedică, pe de altă parte, să fiu reticentă la adresa curentelor feministe.

Mă pronunţ, spuneam, împotriva modului în care este folosit adjectivul „feminin" în contextul literaturii române; şi regret profund că sunt nevoită să revin la acest subiect. Ca şi când unele spirite nu rareori ilustre ar uita că femi-

nitatea pur-sânge este, repet, atât de rară!! „A, scrie poezie feminină!" este o cvasiinjurie vehiculată în nu puține medii, atenție, straniu, de prima mână din literatura română. Sau... a spune despre X ori Y că e „poetesă".

Literatura feminină nu există, domnilor.

Există literatură.

Punct.

Scrisă de scriitori.

Restul se trece ca apele, ca ploile scurte, abrupte de vară.

Probabil poeții sunt marcați, înainte de toate, de îngerii, dar mai ales demonii androginității; și tot ei sunt stigmatizați laolaltă de feminitatea așezată din start în proximitatea fragilității, a vulnerabilității, dar și a forței imense, rare, nuanțată de sensibilitate.

Toamnă plină de rod și... cărți la Palatul Șuțu din centrul capitalei, una dintre cele mai frumoase clădiri ale Bucureștilor. Expoziție de carte... pictură, bijuterii, afișe, pasiuni... de litere și culori. Festivalul a avut printre invitați mari personalități: N. Breban și Alex Ștefănescu, vorbind despre chinezoaicele lui Alex și despre farsele scriitorilor din timpul dictaturii. Evenimentul Festivalului: lansarea volumului *Trădarea criticii* de Nicolae Breban, despre care au vorbit, în prezența autorului, Eugen Negrici, Gabriel Dimisianu. În curând, o masă rotundă dedicată acestui eseu-eveniment. Festivalul Carte și Arte intenționează, pare-se, să-i invite și pe cineaștii Sergiu Nicolaescu și Ioan Cărmăzan. Așa crede autorul *Buneivestiri,* deci, așa e!

Editorul Lucia Ovezea, președinte al Federației Editorilor și Distribuitorilor de Carte din România, acordând un interviu fermecătorului și eficientului Valentin Talpalaru, de astă dată, mai puțin în calitate de organizator al acestui eveniment cultural, mai puțin în calitate de editor... ci ca scriitor. Lansarea romanului *Patru femei* i-a adus Luciei noi prieteni, admiratori și o mare de flori de toamnă. În curtea palatului: iubitori de pictură și carte... vânzători ambulanți, papagali... Și nelipsiții lectori ai revistei *Contemporanul*. Mascota de lux a Festivalului, poe-

tul Paul Daian, care foarte curând se va muta la pavilionul Romexpo, la Gaudeamus. Cocoşul d-sale şi-a luat vacanță.

În mod cert, începe o lansare... Ba nu. Un vernisaj inaugurat de Lucia Ovezea. Este tentantă şi colecția de ilustrații din perioada interbelică. Ca şi când am fi pe malurile Senei. Actrița Silvia Codreanu evocându-l pe Virgil Mazilescu. Istorii literare, poemele administratorului de metafore, poveşti din culisele literaturii, adunând bucureştenii...

În prim-plan: poetul Liviu Ioan Stoiciu. În fundal o vedem pe Iolanda Malamen. Janina şi Ion Ianoşi ascultând elogiul autorului *Drumului la zid* şi al *Trădării criticii*. Da. Un elogiu făcut criticilor. Autorul *Iluziilor literaturii române* este în plină vervă. „Breban ne trage pe toți după el" susține Gabriel Dimisianu. Mereu incredibilul Nicolae Breban.

Revista *Observator cultural* (1 octombrie 2009) îi dedică un dosar consistent poetei Mariana Marin, genericul acestuia fiind unul sugestiv şi trist: „Inexplicabil şi absolut nemeritat, destinul cărților Marianei Marin (1956 – 2003) seamănă izbitor cu cel al volumelor lui Virgil Mazilescu sau Cristian Popescu. De negăsit în librării, continuă să existe în conştiința criticilor literari şi a prietenilor. Un supliment puzzle, în care viața şi opera ies din aşteptarea «tiparului»". Da. Ne uităm colegii conduşi dincolo de atotputernicul Caron. Pe cei vii nu-i mai citim. Suntem din ce în ce mai blazați, încolțiți de zădărnicie. Obosiți, poate. Grăbiți să ne azvârlim în apele schimbării. Paginile dosarului – împânzite de portrete făcute de Tudor Jebeleanu – sunt semnate de Carmen Muşat, Nora Iuga, Cristina Ispas, Caius Dobrescu etc. Pe Claudiu Komartin nu-l citām, fiindcă acest poet nelipsit de talent este de părerea că autorul *Elegiilor duineze* – la Rainer Maria Rilke ne referim – este depăşit. Tudor Jebeleanu vede în Mady o fată dispărută prea devreme, o soră. Un coleg ce-şi iubea atroce congenerii. Şi, în chip previzibil, o stradă. Mirându-se, într-un târziu, lucid-întunecat de faptul că avem străzi care poar-

tă nume de „soldați, fruntași, caporali și sergenți despre care nu se mai știe nimic, săracii, când au luptat, unde, contra cui? Avem, de asemenea, străzi botezate: Bălăria, Betonului, Azotului, Celofibrei, Consumului, Costițelor și, mai presus de toate, Strada Vidului!" Stăm bine și aici. Sărăcia duhului e întronată pretutindeni. „E mizerie, dar e bine. e bine!" vorba unui personaj brebanian. Iar până la o stradă Mariana Marin mai este, dragilor. Mai este. Până atunci să facem dosare cu ea, cu Nichita, cu Mazilescu. Să ne bucurăm că suntem vii, citindu-ne și vorbind de bine literatura română... S-o pomenim pe Mady. Cea nu prea înaltă, subțire, frumoasă, cu părul răvășit și un zâmbet timid, reticent. Mady cea care scriind poezie de prima mână, știind nu puțină meserie, știind o sumedenie de lucruri, n-a învățat unul esențial: să aibă grijă de ea însăși, să-și servească trupul, iubindu-l, „așa cum Iisus a iubit Biserica". Ne-a tratat, întâmplător, același medic plămânii bolnavi. Îngerul nostru păzitor-tunător: Doamna Angela Mereniuc. Pentru excesele lui Mady... o încasam eu adesea. Iubitul meu Tată, Semion, mi-a sădit moartea în mine. Dispariția lui Mady, prin Angela Mereniuc, a revitalizat-o... În fața ochilor îmi persistă, ori de câte ori mă pomenesc pe terasa Uniunii Scriitorilor din Calea Victoriei, imaginea unei fetișcane, zâmbind stânjenit-copilăros, ciufulindu-și părul de supărare, căci nu-i plăcuse eseul scris de mine despre ultima ei carte.

Din numărul pe august al revistei *Tomis* aflăm că arheologii au făcut o descoperire de o importanță majoră. Astfel, „după trei ani de săpături arheologice și după multe sute de ore de cercetări, în Italia, la Ostia, în portul Traian, a fost descoperită fundația unui amfiteatru. Existența unui amfiteatru în interiorul unui palat este foarte rară, spun cercetătorii. Palatul Imperial datează din perioada lui Traian, dar amfiteatrul din interiorul lui este rezultatul unor modificări de la începutul secolului III după Hristos. Arheologii sunt coordonați de Simon Keay de la Universitatea Southhempton și de Martin Millet de la Cambridge". Iar în nr. următor, Bogdan Papacostea, pe urmele lui D. Drăghicescu, susține că românii, având câteva

calități de prima mână, nu prea au un lucru esențial: caracter. Într-un amplu eseu, *Cum a fost să fim*, publicat în *Dilema*, George Pruteanu susține că „lucrarea lui Dumitru Drăghicescu (n. 1875; doctor în sociologie la Sorbona; profesor la Universitatea din București; apoi diplomat; se sinucide în 1945) este una de tinerețe: tinerețe a autorului (a isprăvit-o la 31 de ani) și a culturii române (a apărut în 1907). Cu toate că, din loc în loc, dăm peste bucăți caduce, ruginite, cu toate că cel puțin una din tezele de bază este eronată – grosul cărții, fondul ei, nu este nici învechit, nici plicticos, dimpotrivă. Drăghicescu, spirit bine format în cultul rigorii nemțești și al claritățiii franceze, alternează expunerea științifică a faptelor nude cu metafora care plasticizează ideea". În continuare, urmează un exemplu, prin care se intră „în miezul subiectului": „Pentru a sugera diversele influențe care s-au altoit pe fibra primordială a neamului românesc, Drăghicescu recurge la imaginea unui copil, zămislit de «*căsnicia daco-romană*» și rămas «*orfan la naștere*». Părăsit în drumul năvălirilor barbare, țâncul a fost mai întâi «*cules*» de slavi și bulgari, crede autorul. Apoi, prin sec. 9, l-au luat în primire ungurii. Nici nu ajunge la «*adolescență*» și îl înșfacă, în veacul 14, turcii, unde va «*ucenici*» cam mult. După turci, pun stăpânire pe bietul orfan grecii. Ajuns la «*un fel de majorat*», scapă și de ei, în 1821, și-și găsește «*ceva rude de neam bun*» în Apusul Europei: francezii, devenind, în fine, «*major*» (pp. 165-7). Credința lui D. Drăghicescu este că, pe vigurosul nostru fond ancestral traco-getic și roman (voință, energie, cerbicie, destoinicie), s-au grefat, de la mulții străini care ne-au călărit *(bulgarii ne-au poruncit și ne-au impus voința lor, religia, limba și organizarea lor de stat)* (fals; n. G.P.); *ungurii ne-au poruncit, precum ne poruncesc încă în Transilvania și Banat* (1907; n. G.P.), *și ne-au impus voința și limba lor; turcii ne-au poruncit și impus voinței noastre capriciile și obiceiurile lor, grecii ne-au poruncit și-au pătat caracterul nostru cu, în sfârșit, umbre nesănătoase; rușii ne-au impus și au înfrânt voința noastră îngenunchindu-ne țara* (1907, dar și premonitoriu!; n. G.P.; p. 354), o puzderie de calități negative. În acord cu un cronicar străin, el deplânge că am împrumutat «*de la greci lipsa lor de bună-credință*», de

la fanarioţi, amestecul de «*josnicie şi vanitate*», de la ruşi «*desfrâul*» şi de la polonezi «*divorţul*» (inconstanţa; p.111). Cea mai gravă înrâurire a fost, socoate D. Drăghicescu, cea turcească: «*atmosfera morală a Orientului ne învălui, ne copleşi şi ne izolă de lumea Occidentului*» (p 259). De aici ni s-ar trage lenea, trândăvia, nepăsarea, toropeala. Până şi hainele avură un cuvânt de spus: şalvarii, antereul, giubeaua predispun la zacere şi zaiafet. [...] Nu ştiu dacă Cioran l-a citit pe D. Drăghicescu (Ralea l-a parcurs cu atenţie, îl mai şi citează masiv în studiul său, pe aproximativ aceeaşi temă, *Fenomenul românesc*, din 1927 în care se adaugă celor observate de D.D. câteva trăsături: scepticismul radical; adaptabilitatea; «*lipsa opiniei publice*»; rezolvarea dificultăţilor prin «*aranjament*», pe cale individuală; «*spiritul tranzacţional*»). Cert e că, în *Schimbarea la faţă a României* el scrie că «*soarta noastră a fost favorabilă tendinţelor negative ale psihologiei româneşti*». Dar viziunea sa este antipodică celei istoriste a lui Drăghicescu: nu deficienţele noastre psihologice sunt produsul istoriei, geme Cioran, ci viceversa: istoria noastră e produsul deficienţelor noastre." (*Dilema*, nr. 129-130, 30 iun.-7 iul. 1995)

Excelentul poet Vsevolod Ciornei – girat de Adrian Dinu Rachieru, care şi-a făcut o meserie din recuperarea scriitorilor de calitate din Bucovina şi Basarabia – semnează o pagină de poeme în revista *Cafeneaua literară*. Cum să nu ţin minte că amândoi am absolvit aceeaşi facultate, de Jurnalism, la Universitatea de Stat din Chişinău, iar versurile următoare le ştiam şi eu pe dinafară, şi colegii de redacţie de la *Tineretul Moldovei* (apărea de trei ori pe săptămână, într-un tiraj de 350.000 de exemplare), Alexandru Cantâr, Vasile Butnaru, Val Butnaru: „Voi ieşi în stradă cu un ceainic bălăbănindu-mi-se la piept/cu o pereche de blugi cârpiţi în loc de steag,/fâlfâindu-i deasupra capului/şi voi striga, bâlbâindu-mă/de ciudă şi deznădejde:/ lăsaţi-mă în pace să mă joc de-a acel/care nu-mi este dat/să fiu niciodată". Despre Seva (aşa îi spuneam la *Tineretul...*), Adrian Dinu Rachieru scrie că este „logodit cu negarea", rămânând „un justiţiar ironic, cu substrat melancolic în pofida negativismului nonşalant". I-am citit ambele cărţi,

Cuvinte şi tăceri, Istoria geloasă. Despre aceste două titluri ştiam nu puţine legende... Cea de-a treia carte, *Cuvintele dintre tăceri* nu o cunosc. Apropo de modul deficitar în care este distribuită cartea în spaţiul românesc din interiorul ţării, dar şi dincolo de hotarele ei. Departamentul pentru relaţiile cu Românii de Pretutindeni păstrează tăcerea în legătură cu proiectele depuse de Fundaţia Culturală Ideea Europeană, care şi-a propus să completeze un gol inclusiv în acest sens. Sperăm ca blocul tăcerii... să se dezgheţe la anul viitor. Poate. Deocamdată, odată cu instalarea la timona acestei instituţii, „plimbate" ritmic între egida prim Ministrului şi egida MAE-ului, a dlui Eugen Tomac, nici una dintre revistele literare din ţară nu mai ajung la centrele culturale româneşti din străinătate.

În aceeaşi revistă, Gh. Grigurcu susţine că visul este „un snobism al somnului"; noi nu credem că are dreptate. Vezi fragmentele de egoproze din *Cartea viselor* semnate de Irina Petraş şi publicate, număr de număr, în Conte. Un regal. Egoprozele Irinei, evident!!

Despre *Trădarea criticii* scrie Gabriel Dimisianu. Presimţim că despre acest opus se va scrie de aici încolo, întrucât e vorba de un eseu cu mizã criticã originală, provocatoare, un eseu interdisciplinar scris de Nicolae Breban şi publicat de Editura Ideea Europeană. O analizã criticã concretă, acidulată uneori, a stării de fapt şi a psihologiei literelor de azi. Şi, mai ales, o încercare de a înţelege spiritul şi reflexele noastre de adaptare sau de apărare în vremuri de criză, indiferent sub ce formă apare ea: politică, economică, de mentalitate. Gabriel Dimisianu: „Un producător neobosit de surprize, în spaţiul nostru literar, este Nicolae Breban, autor acum al unei cărţi despre critică şi despre criticii din generaţia lui. Cine s-ar fi gândit? Şi-a intitulat cartea *Trădarea criticii*, un titlu despre care înclină să creadă că-i va şoca (irita) pe mulţi cititori: «Nu puţini vor fi, probabil, oarecum şocaţi, dacă nu chiar iritaţi de titlul acestui eseu». Nu ştiu dacă va şoca (irita) acest titlu, dar nedumereşte întrucâtva. *Trădarea criticii* este o exprimare echivocă şi nu poţi să nu te întrebi: în fond cine pe cine a trădat? Critica a trădat sau critica a fost trădată? Trecând de titlu, ne dăm

totuşi seama repede cine a trădat pe cine..." Observând, cu subtilitate, că textul brebanian, atunci când îi vizează pe prieteni (în *Trădarea...* veţi găsi portretele fascinante ale lui Lucian Raicu, Matei Călinescu, Ion Negoiţescu, Nicolae Manolescu şi Eugen Simion) şi complicitatea lipsită de rezerve, cultivată între membrii grupului Nichita-Breban, Gabriel Dimisianu remarcă, între altele, că „rememorarea acestei faste conlucrări între scriitori şi critici, a vremurilor în care unii pe alţii se sprijineau, imprimă textului brebanian inflexiuni emoţionale. Puţini sunt scriitorii de azi care să fi elogiat în termeni atât de decişi contribuţia criticii, rolul criticilor în propria carieră literară, cum o face Breban, orgoliosul până la aroganţă Nicolae Breban: «Da, falanga critică splendidă din jurul *Gazetei*... şi apoi al *României literare* de atunci, de la sfârşitul deceniului şapte, ne-a sprijinit, a crezut în talentul şi în capacitatea noastră de a învinge sistemul în punctul său nevralgic (...) au făcut posibilă renaşterea literelor, promovarea noastră, a tinerilor scriitori de atunci». Dar aceasta a fost cândva. De atunci relaţia literatură – critică (scriitori – critici) s-ar fi tot degradat, în cuprinsul unui proces care continuă după decembrie 1989. Toţi criticii au trădat, într-un fel sau altul, «literatura vie», aceasta este teza axială a cărţii lui N. Breban, iar cele câteva portrete de critici vin să ilustreze, în fond, ipostaze ale trădării. Sunt expresii ale admiraţiei şi ale iubirii intelectuale aceste portrete de critici, dar şi ale dezamăgirii şi frustrării. Cartea adună la nesfârşit reproşuri adresate criticilor, acelor critici, mai ales, pe care odinioară Breban i-a simţit alături şi pe care azi nu-i mai simte la fel. Au trădat, l-au trădat, în fine, spre paguba şi a literaturii şi a lor, cum Breban vrea să ne facă să înţelegem. Dar să vedem mai de aproape în ce constă trădările criticilor, astfel cum ne sunt dezvăluite în cartea de care vorbim." Din portretul făcut lui N. Manolescu, criticul şi istoricul literar Gabriel Dimisianu desprinde următoarele rânduri: „Invocarea prieteniei trădate o regăsim în portretul făcut lui N. Manolescu, la fel de plin de amărăciune şi încă mai direct în acuze, pe alocuri vehemente, aruncând provocări la confruntare deschisă, la coborârea amândurora în arenă: «...aşteaptă un pic! Încă un pic, poate nu

prea mult. Şi literatura română contemporană, scena, uneori turbulentă, a vieţii literare va scăpa în sfârşit de unul din actorii ei cei mai... incomozi, atipici, imprevizibili... nu ştiu. Alege tu epitetul potrivit! Îţi las, iată, această alegere şi promit, cum am făcut şi în ultimele două decenii, să nu reacţionez imediat, indiferent de opinia ta. Oricât de ciudată, de dureroasă, de scandaloasă ar fi...». Reproşuri? Printre altele: «a petrecut mai bine de zece ani în politică, mereu în poziţie marginală», contribuind prin absenţa din viaţa literară la «dezorientarea» acesteia; s-a înscris fără rezerve în «cercul de influenţă al dnei Lovinescu care ridica pretenţii de a face ordine în literatură»; şi-a îndepărtat «vechii consilieri (!) care îl îndemnau să-şi continue *Istoria*... întreruptă şi să respecte, măcar formal, valorile reale pe care el însuşi le-a încurajat sub comunism...» Şi încă mai limpede: «Opera mea nu-i mai spune nimic, tocmai lui, celui care, cu doar câţiva ani înainte, părea uimit şi fermecat de unele performanţe ale romanelor mele»". În concluzie, domnul Dimisianu susţine că „Bilanţul criticii e negativ, după cum se vede. Critica a trădat. Ce-i de făcut? E nevoie de un «nou paşoptism cultural», conchide Nicolae Breban, de o reaprindere a entuziasmului pentru literatură, pentru cultură, de un apel heliadesc pe care în final îl şi rosteşte: «– Veniţi înapoi, spirite alese, în ograda atâtor splendide şi reuşite lupte, vise ale tinereţii noastre...» Marele romancier li se adresează patetic măreţelor umbre, dar odată ce au trădat ce se mai poate face? Există însă şi azi critici, îl rog pe Breban să mă creadă. Ei nu au trădat, căci ar fi fost prea devreme. Toate la timpul lor." (*România literară*, nr. 42, 2009)

Contemporanul. Ideea Europeană pregăteşte un dosar axat pe *Trădarea criticii*, un volum-eveniment al literaturii române, situat „în oglindă" cu negriciana *Iluziile literaturii române*, premiată relativ de curând de revista *Contemporanul. Ideea Europeană* pentru „radicalism în istoria literaturii române".

Cronica scrisă de Paul Cernat se află la antipodul celei analizate adineauri.

Navigând pe internet, citim, cu întârziere din păcate, comentariul *Mai mult decât literatură*, semnat de criticul şi istoricul literar Paul Cernat (*Observatorul cultural*, nr. 483, 2009), un comentariu, hm... ezităm să-l taxăm din start, optând pentru analiza pe text. E vorba de o cronică la excelentul roman ultralăudat, pe bună dreptate, al lui Varujan Vosganian. „Marea revelaţie a prozei româneşti din anul 2009 este *Cartea şoaptelor* a lui Varujan Vosganian. Să recunoaştem, puţini se aşteptau la aşa ceva, căci antecedentele poetului (*Şamanul albastru*, 1994, *Ochiul cel alb al reginei*, 2001, *Iisus cu o mie de braţe*, 2005) sau ale autorului de proză scurtă (*Statuia comandorului*, 1994, prototext ignorat al *Cărţii şoaptelor*), deşi nu lipsite de merite, nu reuşiseră să îl impună pe omul public (fost ministru, actualmente membru marcant al PNL, preşedinte al Uniunii Armenilor din România şi vicepreşedinte al USR), drept un scriitor de anvergură". Nimic ieşit din comun până aici, cu excepţia expresiei „marea revelaţie a prozei româneşti din anul 2009", vehiculate de junele critic. Urmează câteva constatări moderate, exacte, pertinente, cum ar fi bunăoară: „Politicianul l-a eclipsat pe scriitorul «autentic»..." Apoi, Paul Cernat intră în laboratorul scriitorului Vosganian: „Elaborat pe parcursul câtorva ani, volumul – pe care trebuie totuşi să îl numim roman – condensează, pornind de la biografia şi ascendenţa familială a autorului, experienţa tragică a unui popor într-o tulburătoare naraţiune fabulatorie. Ea mobilizează deopotrivă valenţele poetului liric, ale povestitorului, ale istoricului politic şi ale liderului comunitar, absorbind ca un polipier poveştile de viaţă şi, prin intermediul lor, istoria recentă a armenilor pe care România i-a «adoptat» după marele exod ce a urmat Genocidului din 1915, iar comunismul i-a împrăştiat, din nou, în cele patru zări. Caracterul de epopee modernă apare marcat inclusiv prin numărul de 12 capitole – echivalente celor 12 cânturi... În tot cazul, formula narativă răstoarnă convenţiile cu care romanul modern ne-a obişnuit. Naratorul se identifică total autorului de pe copertă, şi toate sau aproape toate personajele volumului sunt deplin identificate cu modele reale. Faptul este exprimat inclusiv prin numeroasele expoziţii de fotografie cu care Varujan

Vosganian şi-a «dublat», în turneele sale de lansări prin ţară, textul *Cărţii şoaptelor*". Nimic neobişnuit până aici. Analiza înaintează ferm şi perspicace, aşa încât autorul cronicii – altminteri un spirit moderat, care îşi cântăreşte bine cuvintele – constată că „nu avem de-a face cu o scriere «memorialistică» stricto sensu", iar „«Memoria» ce asigură substanţa cărţii de faţă nu e decât în mică măsură cea strict personală, a copilului Varujan Vosganian sau a «bătrânilor armeni ai copilăriei sale» din Focşanii anilor '60. E vorba, în primă şi ultimă instanţă, despre memoria identitară a armenilor din secolul al XX-lea, reconstituită deopotrivă istoric şi fantasmatic, artistic, pe baza mărturiilor scrise sau orale, dar şi cu ajutorul... imaginaţiei. Nu avem de-a face nici cu o scriere «istorico-documentară», deşi toate datele despre istoria armenilor din secolul al XX-lea au fost minuţios valorificate de autor pe baza arhivelor comunităţii şi a mărturiilor istoriografice disponibile". Aflăm în continuare că acest excelent roman – care îl obligă pe V. Vosganian să devină un pic mai atent la vocaţia sa de scriitor autentic – este „construit simfonic (experienţa muzicală a autorului îşi spune din plin cuvântul!), cu laitmotive, crescendouri şi descrescendouri, cu ecouri, corespondenţe la distanţă şi contrapuncturi" etc. etc. Criticul se avântă, vai, din ce în ce mai mult: „Nu există, la noi, multe scrieri înrudite tipologic cu *Cartea şoaptelor*. Excepţie fac, poate, unele romane ale lui Paul Goma, *Cocoşul decapitat* al lui Eginald Schlatner, volumul poematic *Triumful paparudei* de Ioana Ieronim sau *Întoarcerea huliganului* de Norman Manea, unde însă accentul cade asupra identităţii individuale". „Suntem, de fapt, la antipodul unui megaroman al eului precum *Orbitorul* cărtărescian, în pofida câtorva puncte de contact care ar merita, probabil, discutate... Primatul iluziei asupra realului constituie, fără doar şi poate, una dintre supratemele acestui volum ce amestecă bulversant vârstele, perspectivele, cronologiile, făcând salturi în spaţiu şi timp, traversând toate mediile sociale posibile, dilatând detalii sau panoramând ansambluri. «Fresca» istorică e trecută printr-o prismă rotitoare, transformată în caleidoscop şi reconfigurată într-o Carte totală, unde perspectiva proaspătă, inocentă a copilului «ales»"... „Cartea

şoaptelor e o carte admirabil scrisă (cu o responsabilitate impresionantă), o carte «identitară» cu valoare universală, dar şi *o lecţie pentru mulţi dintre prozatorii noştri consacraţi* sau în curs de afirmare. Recuperând, în contul literaturii şi al culturii române, memoria traumatică a armenilor din secolul al XX-lea, ea scoate din zona «şoaptelor» un subiect dureros şi sensibil, *oferind, totodată, o experienţă de lectură pe care numai literatura majoră o poate genera. Iar literatura majoră este, întotdeauna, mai mult decât literatură.*" (s.n.)

Chiar aşa?

Ne întrebăm dacă despre Dostoievski, Fiodor Mihailovici, s-a scris vreodată aşa... Şi ne mai întrebăm: ce anume poate să-l facă pe un spirit tânăr, echilibrat, occidental, ultranuanţat – cum este Paul Cernat – să-şi piardă simţul măsurii, simţul (auto)critic? O cronică memorabilă. O mostră a modului în care o carte de referinţă – cum e *Cartea şoaptelor*, care tratează o temă de un dramatism atroce: Genocidul armenilor din 1915 – poate fi *de*servită de un tânăr critic şi istoric literar, care scrie o cronică pripită, stângace şi neglijentă nu rareori din punct de vedere lingvistic, stilistic. Păcat.

În ultimul număr al aceleiaşi reviste, *Observator cultural* (nr. 499, 5 noiembrie 2009), Carmen Muşat publică un editorial intitulat *Lachei au fost, lachei sunt încă*, în care citează câteva fragmente dintr-un jurnal ţinut de ea pe vremuri: „24 noiembrie 1989. În acest *regim despotic, în care ierarhiile valorice sunt inversate*, libertatea de gândire a individului este proclamată cu surle şi trâmbiţe. Dincolo de şirul de cuvinte goale nu se află decât sistemul rafinat de represiune. Ruptă de libertatea de exprimare, libertatea de gândire este inexistentă, o fantoşă jalnică, proclamată ostentativ în discursurile interminabile ale unor specimene a căror descriere, minuţioasă şi veridică, a făcut-o Eminescu în Scrisoarea III. Constrângerea – socială, politică, ideologică – este, de fapt, adevăratul nume al acestei libertăţi de operetă care nu mai poate amăgi astăzi pe nimeni. Suntem condamnaţi la «libertatea» de a ne exprima în lozinci, de a bate din palme şi de a proslăvi un ins respingător, «făcând mare pe-un nimic, ce-o băşică e de spumă». Pasivitatea

noastră este semnul imoralității epocii în care trăim. *Mă simt responsabilă de toată mizeria și degradarea progresivă a condiției noastre umane.* Un proverb românesc rezumă stadiul actual al societății noastre vorbitoare: «fală mare, traistă goală». Ascultând delirul verbal al lui Agamiță Dandanache, secretar general și președinte de republică, nu pot decât mărturisi, precum un personaj al lui Ernesto Sabato, «mi-e rușine, deci exist». Și-mi vin în minte cuvintele Christei Wolf din *Model de copilărie*: «E mai presus de forța unui om să trăiască azi fără să se facă vinovat cel puțin de complicitate. Oamenii secolului XX, scria un italian vestit, nu se pot suferi unul pe altul pentru că și-au dovedit capacitatea de a trăi sub dictatori». Oamenii secolului XX retrăind timpul Inchiziției...

*

Au trecut de atunci douăzeci de ani. Multe lucruri s-au schimbat, de libertate nu ne putem plânge, trăim într-o democrație, cu toate imperfecțiunile ei, iar cei ce ne conduc pot fi – din fericire – schimbați în urma alegerilor libere. Ceea ce nu s-a schimbat aproape deloc este profunda criză a fibrei noastre morale, adâncită de proliferarea omului nou. După cum nici apetitul lacheilor noi pentru glorificarea conducătorului iubit – altul desigur – nu pare să se fi istovit. Încă o probă că rușinea nu face întotdeauna casă bună cu inteligența."

Apostrof (anul XX, nr. 10, 233, 2009), o excelentă revistă clujeană, publică o anchetă incitantă *Cum stați cu banii*? De citit din scoarță în scoarță. Deși nu o primim decât accidental (revista *Apostrof* îi parvine doamnei Constanța Buzea de fapt, căsuțele poștale ale *României literare*, din corpul redacțional al căreia face parte doamna Buzea, și ale Fundației Culturale Ideea Europeană – *Contemporanul. Ideea Europeană* fiind în vecinătate, sunt uneori confundate de poștaș, așa încât ne trezim cu plicuri adresate colaboratorilor *României literare*; și viceversa probabil), citim această revistă cu bucurie. Da. Cu o reală bucurie. Bucurie, când și când, umbrită de o amintire legată de modul – și acum ni se pare incredibil – în care l-a tratat M. Petreu pe

încruntatul ziarist ubicuu C.T. Popescu, după ce acest ziarist, răstimp de ani, îi atacă incalificabil, într-un stil suburban, mizând pe trucul ticălos şi abil, josnic abil al dictatorului, care a inventat *instinctul de a instiga mahalaua contra elitelor*, răscolind astfel fondul primitiv, mizerabil al suburbiilor ontice ale anumitor indivizi, atenţie, nu puţini la număr, îi atacă, aşadar, având la dispoziţie, în spate, un ziar de mare tiraj – *Adevărul* – pe Tudor Vianu, Călinescu, Preda, Breban şi alte nume care, indubitabil, fac parte din patrimoniul ţării, şi, apoi, ca şi când n-ar fi de-ajuns, îşi afirmă voinţa de strănepot al lui Goebbels, instigând la arderea – aţi citit bine, cu atenţie?, *arderea*... – operei lui Nichita Stănescu: „Din miile de pagini [ale lui Nichita Stănescu – n. n.], ar trebui strânsă în mod onest o cărticică poate cu nu mai multe pagini decât buletinul de identitate al poetului – *iar restul ar trebui pur şi simplu arse, şterse din faţa ochilor*." (C.T. Popescu, *Nichita Stănescu – o rudă a lui Adrian Păunescu* I-II, *Adevărul literar şi artistic*, decembrie 2003).

„Din păcate, nimeni dintre cei care conduceau *corpus*-urile culturii române – scrie acad. Nicolae Breban în *Trădarea criticii* – nici Academia şi nici Uniunea Scriitorilor, nu au reacţionat; se pare că azi, frica de un jurnalist sau altul, de un post de televiziune sau altul sunt cu mult mai teribile decât le aveam noi, pe vremuri, sub dictator şi sub dictatură. Sau e... «*corectitudinea politică*» la mijloc sau, mai ştii, pur şi simplu obişnuitul oportunism, care acum şi-a pierdut culoarea politică, dar a dobândit-o în schimb – şi într-o măsură redutabilă, jenantă, uneori, pe cea pecuniară! – pe cea lucrativă." La câţiva ani după publicarea de către CTP – cel ultraadmirat, multiplu premiat, prezent pe nu puţine canale TV, prezent până la saţietate, cel care dă, fără să clipească din ochi, lecţii de moralitate, de corectitudine şi verticalitate – a acelui atac fascistoid, ţineţi-vă bine, CTP e primit cu onoruri la Cluj, aşteptat la aeroport, Marta Petreu îl fotografiază, ca şi când ar fi venit... Prim Ministrul în capitala Ardealului; sala în care a conferenţiat – personajul cu impulsuri fascistoide – este arhiplină etc. etc. Prestigioasa revistă a Uniunii Scriitorilor *Apostrof*

îi dedică o pagină într-un număr în care este găzduită ancheta *Scriitorul şi trupul său* (nr. 5-6/2006): un număr de altfel splendid, absolut splendid, în care semnează nume de prim rang, ca de pildă Irina Petraş, George Bălăiţă, Nicolae Breban, Nichita Danilov, Ruxandra Cesereanu, Andrei Şerban, Gabriela Melinescu, Gelu Ionescu, Ion Vianu, Basarab Nicolescu, Ion Pop, Adrian Popescu ş.a. „Lume bună. Nume importante. *Apostroful* e de citit din scoarţă în scoarţă! Ceea ce şi facem fără amânare, tema fiind kafkiană, thomasmanniană. Şi nu numai. La începutul revistei, chiar pe pagina de deschidere, a doua – stu-pe-fi-ant! – un grupaj de ştiri, poze cât cuprinde, avându-l ca protagonist pe nimeni altcineva decât pe dl Cristian Tudor Popescu" – scriam acum câţiva ani, mai exact, în 2006, în *Contemporanul. Ideea Europeană*, nereuşind – nici astăzi! – să-mi revin din profunda stupefacţie amară încercată *atunci*, la lectura grupajului dedicat de Marta Petreu lui CTP: „Să recapitulăm. – scriam în acelaşi comentariu amar, amar – Un ziarist din Bucureşti, mediatizat cu o crasă lipsă de măsură în perioada post-decembristă, instigă – aidoma lui Goebbels!! – la arderea cărţilor unui poet naţional. Nimeni – nici Academia Română, nici Uniunea Scriitorilor – la timpul respectiv – în 2003 – n-a reacţionat. În schimb, peste doi-trei ani, CTP e primit la Universitatea din Cluj (UBB) cum rareori au fost primite marile personalităţi ale culturii române. Ba mai mult: Marta Petreu, redactor-şef al acestei prestigioase reviste sprijinite de noi, o excelentă poetă şi eseistă, care a scris reportajul despre CTP... îl compară pe acesta – nici mai mult, nici mai puţin! – cu Eminescu şi cu Cioran: «Întrebările din public au curs una după alta, iar Cristian Tudor Popescu a răspuns cu o vervă şi cu o expresivitate cioraniene. E limpede, face parte *din familia temperamental-stilistică* a lui Eminescu-Cioran. Se vede şi-n scris, şi în vorbit: apocalipsul expresiv» (s.n.). La finele acestui text – descalificant atât pentru *Apostrof*, cât şi pentru Marta Petreu, dar nu mai puţin pentru Universitatea clujeană, condusă de dl Andrei Marga, rectorul acesteia – ni se promite că «Data viitoare [când va veni din nou CTP-ul la Cluj – n.n.] va fi şi mai bine!»"

În volumul *Trădarea criticii*, Nicolae Breban îi citează adeseori pe prietenii săi apropiați, Nichita Stănescu, Matei Călinescu, Cezar Baltag, pe Marin Preda, Eugen Simion, Valeriu Cristea ş.a., unele dintre numele acestea au devenit – în segmentul postdecembrist – prohibite, în altele aruncându-se copios cu noroi, cu injurii, false legende, colportaje adunate din anumite culoare ale vieții literare, iar celelalte... dacă nu sunt supuse unor campanii bine regizate de calomniere joasă, denotând un spirit primitiv, îngust nu rareori, sunt pur şi simplu aruncate pe muchia uitării, în marginalitate, deşi – absurdul se simte acasă la Porțile Orientului! – fac parte din patrimoniul spiritual al acestei țări. Ca şi când literatura română abundă – tânără cum e, de nici două secole (Eugen Negrici este aspru, dar are nu rareori dreptate!) – în opere de nivelul celor date de un Nichita Stănescu, de un Marin Preda, de un Eugen Simion, de un Valeriu Cristea, de un Tudor Vianu, de un G. Călinescu, de un Breban şi de alte spirite superioare, de care ar fi onorată oricare dintre literaturile europene majore. Pe vremea lui Stalin şi Dej, în plină *ciumă roşie*, când puşcăriile gemeau, arhipline, de reprezentanți de elită ai țării, deveniți peste noapte *dușmani ai poporului*, erau interzise, supuse blasfemiei, marginalizate spirite înalte ca bunăoară – citează asumându-şi iar şi iar radicalismul, spuneam, de sorginte nietzscheană, autorul *Buneivestiri* – Voiculescu, Blaga, Bacovia; „Să nu uităm – scrie, cu vie amărăciune calmă, Nicolae Breban în *Trădarea criticii* – că nume sonore ale literaturii române sub comunism, sub stalinism, *dar şi după*, uneori au aruncat cu pietre în marii ctitori ai clasicismului şi modernității noastre, de la Maiorescu la Blaga, Voiculescu, I. Barbu sau Rebreanu etc., nume azi ținute la mare prestigiu". (s.n.) Aşezate alături, în simetrie mai exact, cele două *realități* – realitatea dictaturii dejiste şi realitatea postdecembristă – dacă nu eşti pervertit, nu ai cum să nu remarci câteva similitudini incredibile, ținând de modul în care au fost şi sunt tratate valorile de *gradul zero* care fac parte din patrimoniul națiunii române. Astfel, dacă pe vremuri, sub Dej, se arunca cu pietre în Maiorescu, Blaga, Voiculescu, Ion Barbu sau Rebreanu, astăzi – *brrrr*, azi, insist, în plină democrație! –

se aruncă cu bolovani în Nichita Stănescu, Marin Preda, Eugen Simion, Valeriu Cristea, Tudor Vianu, G. Călinescu. Iar unul dintre calomniatorii lui Nichita, Vianu, Preda, Călinescu, Breban... – la CTP mă refer – e primit (cum n-a fost primit Blaga, pe vremuri!) – la Universitatea din Cluj (UBB), fiind comparat – în paginile revistei *Apostrof* – cu... Eminescu şi Cioran. Comparaţia îi aparţine unei excelente poete şi eseiste, profesor universitar – la Marta Petreu mă refer – care a scris o monografie despre... Cioran şi care pe vremuri, da, pe vremuri, a fost sprijinită de romancierul Nicolae Breban.

Parcă dormi şi visezi urât, zău!

Primesc o solicitare de a participa la realizarea unui proiect al Editurii Curtea Veche, o carte intitulată *Cele patru dimensiuni ale feminităţii româneşti*. E vorba de o suită de întrebări, uşor deductibile din răspunsurile mele. Am răspuns provocării cu o reală plăcere.

Toate întrebările formulate sunt o provocare. Iar eu, după cum se ştie, ador provocările; unele dintre ele, mai exact. Am patruzeci şi trei de ani; aproape. Sunt nu prea înaltă, un metru şaizeci şi şapte, ochi căprui, miopie catastrofică, sunt subţire; trăsăturile feţei denotă, în primul rând, o voinţă fermă. Trupul e puţin, îl consider nu rareori nemernic, fiindcă e adăpostul câtorva boli, din care am ieşit îmbogăţită lăuntric, luminată. Da, tratez boala nietzschean, ca pe un dar incredibil. Boala m-a fortificat. M-a reinventat, ar fi spus probabil Poust. Din boală mă nasc. Sunt o făptură luminoasă. În ciuda poemele mele „negre". Nu rareori mi s-a spus că „ştiu ce vreau", ceea ce este fals, cu o excepţie: vreau să rămân ceea ce sunt: scriitor. Existenţa, dorinţele mele gravitează în jurul acestui *imperativ categoric*. De când mă ştiu, invariabil, aceasta este dorinţa dorinţelor mele. Altminteri, uneori aflu ce vreau *pe traseu*, cum se spune. Mă definesc, înainte de toate, ca un om cu o sensibilitate monstruoasă, de o vulnerabilitate formidabilă. Pe de o parte. Iar pe de alta, sunt un individ puternic. Şi îmi permit sa vorbesc despre puterea mea, fiindcă ea este un dar. Muncesc enorm. Da, am cultul muncii. Un

cult goethean. Nu mă imaginez făcând altceva în afara meseriei de scriitor. Eu scriu şi citesc tot timpul; ascult muzică. Sunt stângace în tot ce nu se circumscrie meseriei de scriitor. Nu-mi este străin cultul prieteniei. Cultul lucrului bine făcut, al lucrului dus la bun sfârşit; sau, ca să citez un personaj al meu: nu-mi displac „lucrurile rotunde", făcute fără reproş. Sunt perfecţionistă. Cu mine este foarte greu să lucrezi în echipă: ofer totul şi cer foarte mult.

Câteva calităţi? Perseverenţa. Aptitudinea de a mă investi total într-un proiect. Răbdarea. O capacitate atipică de a tolera nedreptatea, fără a reacţiona „pe loc" decât fugind pe pajiştile de mentă ale literelor. Un anume soi de încăpăţânare, noţiune (îl citez pe bunul nostru prieten, domnul profesor Ion Ianoşi) care vine de la *căpăţână*. Pentru a-mi potenţa calităţile, încerc să fiu eu însămi. Este lucrul cel mai greu din lume. Naturaleţea, şi ea, este un dar. Defectele le descriu, îmblânzindu-le astfel; evident pe unele dintre acestea. Un defect descris devine altceva, nu-i aşa? Ştiu însă că limitele mele sunt pe măsura calităţilor.

Când mă simt împlinită, cred, oho, că pot răsturna munţii. În acest sens, sunt o adolescentă întârziată, ca să nu spun... o veşnică adolescentă, uimită de bogăţia sufletească aşezată în sufletul ei şi poate în aceeaşi măsură de caracterul fantastic al lumii. Când sunt tristă, mă joc cu rottweilerul meu, o minune de pui de cinci luni şi jumătate; Conte se numeşte. Sau mă joc cu pisoiul meu, „filosoful" familiei, Kolly. Sau mă izolez, ca să nu-i deranjez pe cei dragi inimii mele.

Dacă mi s-ar da şansa să mă inventez? Oho, ce întrebare! Probabil că m-aş crea la fel: cu defectele şi cu calităţile pe care le am. Cu o observaţie. Minus încăpăţânarea. (Minus spiritul autoritar.) Ba nu. Câteodată mă simt bine în pielea acesteia. Cel puţin când e vorba de meserie. Ştiu: mâine mă voi bombăni, taxându-mă pentru cel din urmă răspuns, şi păstrându-l din onestitate.

Am avut darul de a avea părinţi absolut incredibili. Mama are un nume dulce, slav: Liubov (în ruseşte înseamnă *iubire*). Tatăl, Semion, a fost militar în trupele de elită ale aviaţiei. Doi uriaşi sunt părinţii mei. Mereu prezenţi.

Oferindu-mi condiții propice formării. Și mie, și fratelui meu. Copilăria este fundamentală. Sorbona celor șapte ani de-acasă este de neînlocuit. Nimic nu o poate egala. Și nici concura. M-a crescut bunica mea dinspre Mama; Axenia se numea. O femeie de o căldură fantastică. În mintea mea sunt vii nu puține dintre vacanțele petrecute în Nordul extrem al Moldovei de dincolo de Prut. Dacă există rai, Dumnezeu l-a creat după asemănarea pajiștilor de mentă din grădina din spatele casei lui buny Axenia, după asemănarea dealurilor dulci, a viilor și livezilor din preajma localității Kamenka, Nordul Basarabiei, unde am copilărit eu. Sau după asemănarea Văii Trandafirilor din centrul Chișinăului, unde făceam îndelungi plimbări cu părinții mei și cu Andrei, fratele meu.

Mama mea are geniu; conține în câteva minute atâta căldura, atâta *viu*, cât eu nu izbutesc „să produc" într-un an. Eu și părinții mei? Iată subiectul câtorva *bildungsromane*! Îi iubesc enorm pe amândoi. Tatăl meu, iubitul Semion, a plecat în lumea celor mai vii decât vii de doisprezece ani. Simt umbra lui mușcând din ciorchinele umbrei mele. E prezent în toate gândurile mele. Mama este, spuneam, o uriașă, dacă recurg la limbajul dragului Baudelaire. Sunt extrem de legată de familia mea, deși consider (în chip fals poate) că nu am vocație de familistă. Mi-am dorit enorm un copil. Enorm. Problemele de ordin oftalmologic mi-au jucat câteva feste, tăindu-mi curajul de a avea un copil. Și asta mi s-a întâmplat tocmai mie; recunosc faptul că nu-mi lipsește curajul. Mi-am dorit o familie. *A mea*. Dumnezeu însă mi-a dăruit singurătatea, *lăcomia de destin*. Lăcomia de a fi și de a exprima modul meu de a trece prin lumea asta, care mi se pare, clipă de clipă, inclusiv în momentele de cădere, incredibilă. Căsnicia? Nu cred că mi se potrivește. Sunt celibatară prin definiție. Sau așa mi-am impus să fiu, să devin.

Sărbătorile în familia mea sunt pline, rotunde. Cu multe discuții. Cu poeme recitate de mine. Casa se reumple de lumină. Echilibru. Iubire. Fac ceea ce îmi place; cred că asta mă definește cel mai mult: scriu, citesc, ascult muzică. Visez rozele, mestecenii din grădina mea. Iar atunci când îmi displace realitatea, o *recreez*. Numai atunci ea,

realitatea, ceea ce numim stângaci astfel, devine credibilă, începe să existe. „Lăsați-mă să visez!" este una dintre afirmațiile repetate de mine când cei dragi îmi spun „he, he, astea sunt vise, cai verzi pe pereți!". Nu rareori visele mele prind contur, devin cvasipalpabile. Visez, deci, exist. Scriu, citesc, ascult Beethoven, deci, exist, deci, sunt vie.

Am afirmat şi alte dăți: de când mă ştiu, mi-am dorit să devin ceea ce sunt: scriitor. Exact acest lucru mi-l doresc şi acum într-o lume în care totul, aproape totul se schimbă buimăcitor de repede. Nu văd, nu găsesc nici un motiv să mă schimb şi eu. Schimbarea este obositoare. Dacă faci un lucru de la excelent în sus – cum susține prietenul meu, romancierul Nicolae Breban – de ce ai începe să faci altceva? Am o vocație puternică, da, cred că pot afirma acest lucru uimitor, care, pe măsură ce înaintez în vârstele scriptice, se accentuează, se intensifică. A fi poet e un destin. Poezia înseamnă destin. Tehnică. Tehnică. Tehnică. Şi, da, cultură poetică. Lecturi susținute. Muzică de calitate. Suferință (îi mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat Suferință, foamea de acest mesager al Viului!). Prietenii puternice, destinale, alese. Sunt o ființă deschisă. Îmi place ceea ce fac. În ciuda aerului uneori rezervat, sunt caldă. Aptă de a dărui căldură, vreau să zic. Intru în contact rapid. Mă împrietenesc iute. Sunt transparentă. Cu colegii pot fi aspră. Ofer totul; cer enorm. Iată de ce cu mine e greu să lucrezi în echipă. Câțiva dintre colaboratorii de la Ideea Europeană şi revista *Contemporanul* ne-au părăsit din aceste motive. Ştiu să-mi organizez timpul, munca. Mă subordonez cu reală dificultate când în fața mea se află cineva sub nivelul meu; în fața țopeniei, a prostiei – reculez. Devin ochi şi urechi (şi gât şi nas, ar fi completat iubitul Nichita Stănescu), dacă am în fața mea un om superior ca de pildă Breban, Balotă, Ianoşi, Irina Petraş, Ştefan Borbely, Eugen Negrici. Încerc să-mi fac datoria în fața cărților mele, în fața cărților prietenilor mei, pe care le îngrijesc în calitate de editor, lector de carte. Eu fac efortul de a-mi face datoria; dacă reuşesc... alții să judece. Ceea ce ştiu e că am foarte multe lucruri de învățat, de strunjit, de fasonat... Sunt o perfecționistă prin definiție.

Definiția unei vieți de succes? Să tratezi existența ca pe o șansă de a oferi tot ce ai mai bun în tine, bucurându-ți aproapele prin faptele tale. Să-ți afirmi voința de constructor: de destin, de operă, de prietenie, de instituții culturale. În slujba literaturii române. Care o literatură majoră este. În ciuda cârtelilor pasagere, ca ploile scurte, de vară.

Peste zece ani? Mă văd scriind, citind, publicând cărțile mele, ale prietenilor, făcând revista *Contemporanul. Ideea Europeană*. Împreună cu „tribul Conte", așa răsfățăm echipa noastră. Peste zece ani. Dacă mă va iubi Dumnezeu. Dacă îmi va dărui zece ani.

Îmi doresc să scriu o carte de nivelul romanului *Crimă și pedeapsă* a acelui sfânt epileptic, iubit atroce, Dostoievski, Fiodor Mihailovici. Sau un volum de poeme de nivelul *Elegiilor duineze*. Scrise răstimp de doisprezece ani de unul dintre cei mai mari poeți ai lumii, iubit de mine: Rainer Maria Rilke. În clipe de oboseală, lehamite, îi dau Mamei mele, Sfintei mele Mame dreptate: astea sunt vise din serialul aurachristesc, intitulat: „Cai verzi pe pereți".

Uneori, îmi doresc liniște. Perfect conștientă de faptul că nu voi avea parte de ea niciodată.

Spiritualitatea este o formă de transcendere, de conservare a identității unui popor. O formă de salvare a *sufletului*, de păstrare a acestei „materii inefabile" despre care vorbim de la antici încoace. Valorile reale, vârfurile unei națiuni, justifică națiunea în fața lui Dumnezeu. Cărțile sunt hrana sufletului; fără cărți lumea ar înceta să existe. Fără lumina lor am deveni săraci cu duhul, fără ca Bunul Dumnezeu să ne ofere accesul la împărăția cerurilor. Morala menține un anume echilibru social; e o categorie etică străină, de altfel, anumitor creatori; primul nume care îmi trece prin minte, în această ordine de idei, este Nietzsche, urmat de îndată de Dostoievski. În arealul literaturii române, amoralii superiori sunt Blaga, Breban, Nichita. Iubirea față de *unii* dintre semeni reprezintă o condiție pentru a rămâne tu însuți; în acest sens, sunt o elitistă incorigibilă. Nu voi sta o secundă cu cineva care îmi displace, fiindcă *pierd timpul*, eu cea care am timp cu asupra de măsură pentru prietenii apropiați. Cred că la

capitolul „timp" sunt unul dintre cei mai bogaţi indivizi din lume. Bunul simţ, necesar ca pâinea, ca aerul; nu şi în creaţia propriu-zisă, teren unde acesta poate deveni ucigător. Bunul simţ, forma respiraţiei de a se exprima.

Iubirea? O, ce travaliu, ce muncă, risipă de sine, strunjire lăuntrică, reflectare în *celălalt* în care vezi răsfrânt, clipă de clipă, chipul lui Dumnezeu.

Gelozia e o formă de manifestare a primitivismului. Excepţia, una dintre excepţii: Proust, astmaticul genial, care transformă gelozia într-o hrană pentru zeii capricioşi, uituci, visători.

Ura? Zgură sufletească. Zaţ în care se citeşte micimea sufletească. Deşi îi înţeleg pe cei apţi de ură, nu am organ pentru aşa ceva. Binele, lumina constituie otravă pentru ură. Ura însă este aptă de a naşte şi lumină, oceane de lumină. Aşa cum neadevărul se poate isca din adevăr, virtutea din viciu, esenţa din „suprafeţe". Cel puţin aşa crede călugărul acela ciudat de la Sils-Maria, Nietzsche, iar ceea ce crede el – e lege pentru membrii tribului nietzschean, din care, pe urmele unor scriitori ca Dostoievski, Thomas Mann, Herman Hesse, Breban, Ştefan Borbély, îmi trag rădăcinile de litere şi metafore, visând tenebre salvator întoarse cu faţa spre Delphi, spre Templul melodios al lui Apollo, zeul soarelui, al luminii şi poeziei, pentru care merită – vă asigur – să-ţi faci viaţa praf şi pulbere.

Texte din literatura română din care mă pot hrăni: *Greieruşa, Noapte la mare* şi întreaga poezie de amurg – Lucian Blaga, *Drumul la zid, Bunavestire, Don Juan, În absenţa stăpânului* (capodopere absolute) – Nicolae Breban, *11 Elegii* de Nichita Stănescu, Psalmii arghezieni, Postumele eminesciene.

Transcriu aici începutul şi sfârşitul Conferinţei dedicate aniversării Conte: Din cei douăzeci de ani, circa şaptesprezece lucrez la *Contemporanul. Ideea Europeană*, una dintre puţinele instituţii culturale din România de azi, care rezistă – ceea ce nu este nici pe departe lesne de trecut cu vederea. Asist, prin urmare – martor de o luciditate vie, casantă, aidoma altor colaboratori apropiaţi ai publicaţiei noastre – la istoria postdecembristă a acestei prestigioa-

se „foi" de cultură, politică şi ştiinţă. De fapt, noi, cei din tribul Conte – după cum spunem cu toţii grupului de la *Contemporanul. Ideea Europeană* – politică propriu-zisă nu facem, cu o excepţie: nu ne este străină *politica valorii* sau, ca să mă autocitez – *„Mă citez, mi se face ruşine"* (mă apropii, iată, un pic de Cioran) – ne este familiară *dictatura valorii*. Nu facem parte, după cum se ştie, din nici un partid; apropiaţii noştri ştiu că suntem „înregimentaţi" în „trupele" de elită ancorate în *perimetrul literaturii*. Acest lucru de bună seamă se plăteşte; răstimp de douăzeci de ani am fost omişi, tăiaţi de pe diferite liste întocmite de unii iluştri colegi, comentatori ferm convinşi că lumea literară a început şi se va încheia cu augusta lor persoană. Libertatea de a fi tu însuţi, de a refuza angajamentul de ordin politic. Am învăţat foarte multe la Conte. Am învăţat fidelitatea faţă de drumul meu de litere. Fidelitatea faţă de tine însuţi. Neangajarea. Ce înseamnă Vocaţia literară; da, Vocaţia cu „V" mare. (Ştiu că sunt patetică; patetismul însă este câteodată o formă a exactităţii, un mesager al destinului.) Ce înseamnă spirit de echipă. Am învăţat să-mi asum singurătatea, căci – de la Rilke citire – lucrurile mari în singurătate se fac. Din dorinţa de a construi o instituţie temeinică, de a-i spori prestigiul greu de neglijat şi..., da, din singurătate, dintr-o stranie *foame de destin, foame de prietenie* – da, eu sunt un individ de litere lacom, *lacom de prietenie, de lectură, de scris* – i-am invitat în paginile revistei, în grupul nostru, pe Ion şi Janina Ianoşi, pe Nicolae Balotă, pe Ştefan Borbély. Am adus în paginile Conte tineri talentaţi cum sunt, bunăoară, Constantina Buleu, Adriana Teodorescu, Irina Ciobotaru, Florin Oprescu, Bogdan Mihai Dascălu.

Aş putea vorbi îndelung despre laboratorul Conte, despre labirinturile prin care ajung – inclusiv dată fiind atitudinea de o ostilitate impardonabilă a statului român faţă de vechile instituţii culturale de mai bine de un secol. Apropo, tot aici, la Conte, am descoperit că sunt un luptător. Cu toţii ştiţi că revista noastră a lansat, în 2006, un Apel pentru salvarea culturii române vii, semnat de circa 900 de personalităţi din întreaga lume. Această revistă există, indubitabil, datorită unui cerc de prieteni, datorită unui

cerc de vechi colaboratori, care, iată, se mențin de circa douăzeci de ani. Este o revistă căreia, spuneam și alte dăți, îi datorez foarte mult; este o revistă care m-a lansat, pe mine, așa cum i-a lansat, cu circa două decenii în urmă, pe Octavian Soviany și pe Victor Scoradeț. Sunt foarte legată de ea, atât de legată, încât cred că face parte din destinul meu de scriitor. Din destinul nostru, de constructori de instituții culturale. Din dorința de a menține Conte în viață, am înființat alte instituții culturale: Fundația Culturală Ideea Europeană, Editura Ideea Europeană – editură greu de expediat în doi timpi și trei mișcări din actualul peisaj de litere. Am publicat circa 250 de cărți. Iar revista a ajuns – în seria acad. Nicolae Breban – la numărul 900. În douăzeci de ani, iată, am publicat 900 de numere. Ultimele două numere sunt atipice. Acum câțiva ani, revista *Contemporanul. Ideea Europeană* a făcut o anchetă, *La ce bun reviste literare în vremuri de tranziție*? În 2009, iată – sărbătorind aniversarea a 20 de ani de la lansarea, în primăvara anului 1990, de către acad. Nicolae Breban a seriei noi a revistei *Contemporanul* (înființată în 1881), serie intitulată de autorul *Buneivestiri – Contemporanul. Ideea Europeană* – noi, membrii echipei, ai tribului Ideea Europeană, care facem lună de lună revista, noi, cei care am editat circa 250 de cărți sub siglele Editurilor Ideea Europeană și, respectiv, EuroPress *group*, ne punem aceeași întrebare, ușor reformulată: *La ce bun reviste literare în vremuri de criză*? Apoi, ne punem altă întrebare: *La ce bun edituri în vremuri de criză*? De bună seamă, domeniul care suferă cel mai mult în aceste vremuri tulburi, *de criză reală*, despre care unii miliardari susțin că sunt pline de oportunități, este cultura, da, cultura română vie; e știut faptul că – și în aceste circumstanțe – o bună parte din penibilul, incalificabilul buget – atenție, de 0,19 % – alocat culturii române revine patrimoniului... Cultura română vie, literatura română, nefiind deloc – excepțiile, *hélas*, confirmă regula – protejate, sprijinite. Prin comparație, Franța, de pildă, și-a protejat cultura de taifunul crizei înainte ca acesta să ajungă pe malurile Senei... La fel au procedat și alte state civilizate, cu o cultură, spre deosebire de cea română, cunoscută în lume. Cum credeți – mă

întrebam formulând întrebările pentru ancheta din 2009 – că își vor reveni revistele de cultură, editurile din șocul crizei? Ce reprezintă revistele, editurile în România europeană a anului 2009? Ce loc îi revine în viața dvs. revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*? Spre surpriza mea, am primit circa 60 de răspunsuri. Vă mulțumesc, nu m-am așteptat. Este darul acestei aniversări. Mulțumesc. Nu sunt răspunsuri encomiastice, nici pe departe. Sunt abordate câteva teme extrem de problematice, de... dilematice. Sper că *Ideea europeană*, anul viitor, va publica într-un volum aceste răspunsuri rotunde, colțoase, crispante nu rareori.

Directorul revistei *Contemporanul. Ideea europeană*, care a creat-o în formula pe care o vedeți astăzi, este, după cum bine știți, domnul academician Nicolae Breban. În iunie 1993 am devenit colaborator al revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*. În septembrie 2001, romancierul Breban mi-a spus: „Tu vei face revista". L-am privit stupefiată oarecum atunci și țin minte că l-am întrebat: „Eu?!" Conte apărea săptămânal atunci. Mă îndoiam că voi fi în stare, mă îndoiam că voi rezista. Mă îndoiesc și acum, în ciuda aparentei aroganțe, care e o vacanță a orgoliului. Vă mulțumesc că mă suportați.

[...] Noi avem un obicei, o tradiție, la Ideea Europeană, pardon, la *Contemporanul. Ideea europeană*: încheiem fiecare eveniment – lansare, dezbatere, masă rotundă – cu un poem. De obicei, recitam din Blaga, Caraion, Bacovia. Am recitat și din Țvetaieva. Și din Ahmatova. Uneori, citeam din poemele mele. Mai ales, din psalmi. Poemul pe care o să vi-l citesc astăzi, *Omphalos*, îmi aparține; spre uimirea mea, l-am scris eu. *Omphalos* are un destin straniu; mi-a purtat noroc. M-a îmbrâncit iarăși spre poezie după o secetă lungă, cumplită. Eu am diverse vise ciudate, am câteva idei fixe, hm, ca nebunii; Mama mea – are un nume dulce, slav, Liubov; în rusă înseamnă *iubire* – spune că sunt dilie. [Râsete – n. ed.] Am suferit foarte mult că cele trei Colocvii ale Romanului Românesc, înființate, lansate, sprijinite de domnul academician Nicolae Breban, ulterior, de regretatul Laurențiu Ulici (de altfel, în toamna anului în care s-a stins, am lucrat amândoi la organizarea ediției de la Sinaia, după care Ulici ne-a părăsit în favoarea îngerilor)

şi apoi de către domnul Eugen Uricaru, la un moment dat, s-au blocat. Nu mai erau bani; da, în România găseşti bani pentru orice vrei, mai puţin pentru cultură. Rareori pentru cultură. „Cultura e scumpă", spunea acel sfânt epileptic, iubitul atroce de noi Dostoievski. Fiindcă nu aveam bani să organizăm alte ediţii ale Colocviului Romanului Românesc, am început să visez să continuăm acea serie faimoasă printr-un Festival European al Romanului, desfăşurat sub genericul EuropArt. Şi mă gândeam să facem ceva serios, în stil aurachristesc, care să dureze. Visam – visez şi acum – să construim o instituţie din FER-ul nostru. Mi s-a înfipt visul acela în suflet şi creşte, creşte... Ei, acum doi ani, Fundaţia noastră a câştigat un proiect, care s-a desfăşurat în Grecia. Împreună cu Breban, cu Ianoşii, cu Andy, am susţinut un turneu, conferenţiind şi citind poeme la Salonic şi Atena. În drum spre Atena, ne-am oprit la Delphi, acolo, printre chiparoşii melodioşi, la poalele Templului lui Apollo. S-a întâmplat ceva acolo, un *declic* probabil. Ani de zile, scriind la romanele mele, nesuferitele mele romane lungi şi greoaie, îngerii lirici nu m-au mai vizitat; sufeream cumplit, mă frământam, căutam unde anume am greşit; de vreme ce nu mai scriam poezie, era limpede că greşisem undeva în esenţă. Un timp am crezut că se prăbuşeşte lumea. Şi vedeam totul în negru. În nuanţele culorii negre, ca Frans Hals, caravaggistul olandez. Revenind acasă de la Delphi, am scris dintr-un foc un volum, aproape un volum de poeme. E un loc magic, aducător de lumină şi poezie – Delphi. Acolo mi-am propus să lansăm FER-ul nostru. Da. Am hotărât să lansăm FER-ul – Festivalul European al Romanului – la Delphi, care cel puţin pentru mine, repet, e un loc magic. După ce i-am vorbit despre visul meu – devenit, între timp, un proiect al Fundaţiei Culturale Ideea Europeană – autorului *Buneivestiri*, romancierul Breban m-a catalogat drept o fiinţă arogantă; acestui maniac superior al Romanului însă nu i-a displăcut visul meu, proiectul fiind în lucru deja. Am obţinut Înaltul Patronaj al Majestăţii Sale Regele Mihai I al României. Dar nu şi bani de la cele circa şaptezeci de instituţii cărora m-am adresat, supunându-le atenţiei proiectul nostru. Visam să vă citesc acolo, lângă Templul lui Apollo – patronul nostru, al

luminii, poeziei, artiştilor, al iubirii şi soarelui – la Delphi, *Omphalos*. Vă cer îngăduinţa să mă „agăţ" de el, ca să-mi dea şi Apollo, şi Dumnezeu putere, să facem rost de bani anul viitor şi să ajungem la Delphi.

Omphalos

I

Istm de lumină şi nervi,
dezvelit impudic între chiparoşi,
între fantome vii de zei
şi umbrele delfinilor lui Apollo:
tăcuţi, copilăroşi.
Sculptat din magma bolţii,
întrucâtva pierdut,
cu faţa spre natura lucrurilor
zvâcnind în centrul lumii:
O, Delphi, Delphi, Delphi –
pământ surpat din mit!

Bărbaţi, femei, copii,
în trecere pe-alături,
se uită gură-cască, şuşotesc...
Apoi – cu un surâs nedefinit –
mândri şi ruşinaţi, te-ating,
ezită, şi, iar şi iar, te-ating.

Stau locului. Vine cândva
şi clipa, spun. Pe urmă mă apropii.
Sunt la un pas, o respirare.
Şi tremur. Tremur. Tremur.
În gând încep să număr.
Şi nu-ntind mâna
spre înfrigurata sferă,
pe jumătate scursă-n lut
sau într-o altfel de lumină –
istm pierdut şi ferm,
stând faţă către faţă
cu ceva de nevăzut.

Cu respirația tăiată stau și nu mișc.
În mine dorm un somn ciudat –
ce mesager stângaci,
trimis din secolul celălalt!

II

Sătul, prea sătul ca să fie atins
de mâinile oamenilor,
de ochii pe jumătate închiși ai pietrelor,
de planetele rotindu-se
în jurul osiei de aer a nimănui,
ca șerpii care desenează cercuri
pe o stâncă mirosind a sfârșit.

Sătul, da, sătul să fie lins de câini și pisici,
de degetele flămânde ale oamenilor,
de lumina întunecată a aștrilor,
de umbra coloanelor încolțite de lună,
de zidurile parnasiene, sprijinite de norii
care se înfruptă din răbdarea-i
de plumb, de milenii.

El stă acolo, în sine însuși înșurubat.
Și imită cumpătarea, așa cum soarele
își imită traseul perceput,
secundă de secundă, ca un dar.
Tăcerile ce-și fac un culcuș în marmoră
sau în ziduri l-au învățat nemișcarea,
iar statul pe loc l-a făcut să deprindă contemplarea.
O, sfânta contemplare, dând
amărăciune și har!

Din cale afară de lehămetit
de exclamațiile emise
în toate limbile pământului,
el stă acolo: neclintit, mândru,
nepăsător și pierdut în egală măsură.
Omphalos, Omphalos –

planetă cât unghia unui zeu,
cât vârful suliței mânuite
de frumoasa Artemis,
cât inelul mamei lui Apollo
cea urmărită – din porunca Herei –
de Python.

Da. El stă şi tot stă acolo, sus,
printre chiparoşii neruşinaţi,
şi taie în gând calea şerpilor de măslini
care s-au înfruptat cu vârf şi îndesat
din amintirea uriaşei reptile.
Între timp, au trecut secoli de aur,
milenii, războaie, prietenii legendare,
alianțe între îngeri şi zei,
trădări, laşităţi, iubiri,
potopuri, incendii...
Iar el e acelaşi şi altul,
clipă de clipă
– şi asta tot timpul! –
aşteptând cuvintele
unei limbi nevorbite
decât prin gura aceluia care...
Prin gura aceluia care...

III

El n-a dormit niciodată, dar absolut niciodată,
pentru că îi este străină frica de a se trezi în altcineva.
Şi chiar dacă ar adormi, el s-ar trezi înghesuit
în spaima de a fi atins de păsări,
de umbrele arborilor, de norii pierduţi, de oameni.
Oriunde se-ntoarce el, lucrurile
îşi aduc aminte de ele însele,
de forma în care au fost aşezate.
Spaima lui roteşte sus planete.
În somnul ei ne cuibărim, trezindu-ne
în carcasa propriului trup uitat,
de care ne aducem aminte până când devenim

– unii dintre noi – movile de oseminte,
alții – grămăjoare de cuvinte.
Atunci cineva ne spune că am trecut
prin ceva care a semănat dureros
de puțin cu viața.

El rămâne treaz pentru noi toți laolaltă,
fiindcă știe că, în cazul în care ar adormi,
n-ar auzi verbul acela care,
oho, ne-ar salva pe noi,
nu pe el, căci el nu are nevoie
de salvare și probabil nici de noi!!
Cine să știe motivul adevărat
al treziei lui fără sfârșit?
Cine-i aude cântecele
de uriaș singuratic de piatră?
Nu se poate ca el să nu cânte;
și asta tot timpul aproape!

Dacă el, Omphalos, și-ar înceta cântecul,
noi am muri, pur și simplu,
cu toții, dintr-odată.
Absența cântecului, moarte înseamnă.
Tăcerile lui ne dezvăluie pe noi nouă înșine,
împingându-ne în ființă, între iad și eden.

IV

Să mergem la marele nostru patron, la Apollo.
Să ne urnim din vecinătatea pietrei divine.
Altfel, vom începe să-i știrbim, puțin câte puțin,
din perfecțiunea-i ce-și aruncă semințele în arbori,
coloane, rododendroni, în feline.

Înainte de toate, îi vom inventa o gură.
Altminteri cum s-o lăsăm să cânte
cu gura închisă?! Pe urmă, ah,
îi vom da alte limite și – înainte de toate – un trup,

vai, ca atâtea, tocmai bune de aşezat în morminte!

Ah, şi-atunci... mirosul ar împiedica-o
să fie ea însăşi, din spaimă să crească
şi să ne facă să ne naştem aidoma ei:
din uterul spaimei!
Iar mâinile ei ne-ar face s-o confundăm
cu un arbore sau o coloană,
cu o plantă sau o felină înceată.
În ochii ei şi-ar face cuib vulturoaica,
măslinii şi-ar arunca în grabă seminţele,
tăindu-i vederea dumnezeiască.
Picioarele ar duce-o spre osia ruginită
a planetelor.
Şi...

„Nu şi nu!!", urlă ca din gură de şarpe
larii de muşchi ai pietrei. Să-i amânăm sfârşitul.
Da. Nu-i decât o piatră, un fel de sferă,
din care se vede doar jumătate!!
Adică mai puţin decât ne-am fi dorit.
Nici nu e de mâncare. În plus,
prin piatra asta cenuşie
nu se vede nimic, absolut nimic!
Să lăsăm, aşadar, piatra în legea ei.
Să mergem la Apollo cât de repede se poate.
Să mergem la patronul luminii şi artelor.

Sau – şi mai bine – să împingem antichitatea
în faţa noastră, în viitor, undeva, departe!!
Să ne imaginăm că totul nu e decât un joc.
Da, nimic mai mult decât un joc sau un mit
găsit într-o carte uitată, cu coperţile ude
– scrisă de o ierarhie de lari depăşiţi –
din care nimeni nu mai pricepe nimic
şi nici nu vede felul în care Omphalos
ne-arată câtă eternitate în noi se ascunde.

V

Omphalos, piatră sublimă, pierdută printre temple!
Neatinsă decât cu o privire,
în care ți-ai găsit răgaz preț de o clipă,
și te-ai întors – fiară sau duh muşcat – în fire.

Nimic nu te-a strivit, distrus, atins,
decât poate de mult, iar noi nu vom afla.
Stai singură și dreaptă, nesfârșito.
Tremuri și plângi, aștepți în limba ta.

Încolăcită în tine însăți ești.
Poate c-ai fost cioplită din raza unui zeu
și cineva în tine trunchiul și-a uitat,
trăgându-și sufletul în duhul meu.

Sau poate te-ai ascuns în visul unei sfere
și ne-ai lăsat aici doar umbra ta de piatră.
Omphalos, astru cernit, nod de mistere,
polen eretic, fragment de magmă egolatră!!

Fundația Culturală Ideea Europeană și, respectiv, Editura Ideea Europeană, revista *Contemporanul. Ideea Europeană* au o excelentă colaborare cu Oficiul Român pentru Drepturile de Autor. Am admirat curajul acestei instituții, felicitând-o pe doamna director general, Rodica Pârvu, pentru stilul occidental, pentru verticalitate, calități afirmate atunci când a reacționat cu promptitudine la abuzul comis de S.C. Adevărul Holding S.A., abuz cunoscut în mass media națională cu titlul „Cazul Tolstoi". Da. Incredibil. În România europeană a anului 2008, Editura Adevărul Holding, neobținând acordul pentru publicarea *Jurnalului* tolstoian, în traducerea Janinei Ianoși, a preluat abuziv această ediție, modificându-i titlul în *Memorii*. Nu vreau să insist. Au trecut peste zece luni de când acest caz incredibil se judecă în instanță. De circa zece luni, așa zisul „traducător" „Ghenadi Strungar" – care „semnează" „traducerea" *memoriilor* tolstoiene (Tolstoi n-a scris niciodată memorii!) – n-a apărut niciodată în instanță, AH

(Adevărul Holding) nu a prezentat la nici o instituție vreun contract pentru această ediție. În schimb, AH n-a ratat nici o ocazie de a ne sfida, tracasa etc. în instanță, recurgând la intimidări, tertipuri, amânări etc. Ei bine, în acest context, ORDA, repet, a avut un comportament exemplar și curajos. Legea e lege; și dacă o calci, trebuie să-ți asumi consecințele abuzului comis.

Și în calitate de scriitor, și în calitate de editor, mă bucur de interesul susținut al ORDA pentru perfectarea diverselor aspecte care țin de Legea Dreptului de Autor. Când am făcut demersurile necesare către ORDA pentru multiplicarea CD-urilor conținând lectura unei selecții de poeme din Goethe (*Elegiile romane*) și Rilke (*Elegiile duineze*) în traducerea lui Nicolae Breban – lectură făcută în colaborare cu romancierul Nicolae Breban – trebuie să recunosc faptul că, aplicându-li-se CD-urilor respective monograma obligatorie, m-am simțit mai protejată.

E nevoie, să recunoaștem, de un Registru Național de Opere, fiindcă numai existând o bază de date pusă la punct, adusă la zi, vom reduce abuzurile comise cu voie sau fără voie. Iar editorii vor ști unde să caute informații legate bunăoară de scriitorii retrași în lumea umbrelor. Un Registru Național de Opere ar fi, de bună seamă, un instrument de o eficiență evidentă. Atât scriitorii care își recită poemele pe Aleea Clasicilor din Raiul de litere, cât și cei care mai întârzie *aici*, pe *celălalt versant*, ar fi protejați. Ar fi mai puțin expuși abuzurilor de orice fel. Opera lor ar fi protejată. Noțiunea de proprietate intelectuală, aici, în România, având câteva puncte de recuperat. Este limpede că furtul intelectual este la fel de grav ca furtul unei proprietăți „fizice", al unui teren, al unei case sau al unor struguri, de pildă. În secolul al XIX-lea, în Rusia, Dostoievski, Fiodor Mihailovici, îl califica sec „furtișag literar" (în rusă, termenul folosit de autorul romanului *Crimă și pedeapsă*, sună așa: „literaturnoie vorovstvo"). La noi, în România, nu știu din ce motive – iar literatura care abordează unele dintre moravurile locale care nu ne fac cinste, ca de exemplu, splendida și amara carte a lui Drăghicescu, nu mă edifică întotdeauna pe deplin – lucrurile întârzie să se înscrie în trena normalității... Așa încât atunci când recunoști unele

versuri preluate din opera care îți aparține, uneori-adeseori, începi să faci glume pe seama includerii grăbite a unora dintre poemele tale în patrimoniul națiunii sau glume pe seama ticurilor de sorginte real socialistă, vizând confiscările, naționalizările abuzive. Gluma, mai exact, băşcălia nu rareori ne oferă pauze de respirație. Dar mă întreb uneori: până unde?, până când?

Previzibil, n-am primit nici un răspuns din partea dlui Prim-Ministru E. Boc la Scrisoarea deschisă care i-a fost adresată public (Apel pentru salvarea culturii române vii · 2009, *Contemporanul. Ideea Europeană,* nr. 7/ 2009); ni se pare interesant că atunci când exercita funcția de primar al Clujului era ceva mai atent față de cultură. Să înțelegem că această atenție i s-a cam spulberat de cum d-sa a devenit şeful guvernului țării? Între timp, s-au întrunit comisiile convocate de Administrația Fondului Cultural Național (componența comisiilor a fost stabilită pe când acest for era condus de dna Andreea Grecu, devenită celebră datorită Apelului nostru pentru salvarea culturii române vii), membrii cărora au ras la pingea, insist, au ras la sânge, depunctând – într-un an aniversar, nota bene; se repetă istoria din 2006, când *Contemporanul* împlinise 125 de ani de la înființare – atât revista *Contemporanul,* cât şi, de astă dată, Editurile Ideea Europeană şi EuroPress *group,* instituții care mențin în viață revista *Contemporanul,* asumându-şi întârzierile cu care fac plățile, întârzieri inevitabile în condițiile în care majoritatea titlurilor apărute la noi nu au un caracter strict vandabil. Să mă refer la titlurile de carte respinse de membrii comisiei în anul 2009? F.M. Dostoievski, *Crimă şi pedeapsă,* în traducerea Adrianei Liciu, Lev Tolstoi, *Învierea,* în traducerea lui Vasile Levițchi, Nicolae Breban, *Drumul la zid,* J.W. Goethe, *Elegiile romane,* în traducerea lui N. Breban, Matheiu Potte-Bonneville, *Michael Foucault. Neliniştile istoriei,* Serge Moscovici, *Psihologie socială* şi alte titluri de acelaşi nivel, prin care avem grijă să dăm o direcție cosmopolită instituțiilor noastre, accentul fiind pus distinct pe literatura națională. Membrii comisiei pentru repartizarea subvențiilor menite sprijinului editării de carte au fost:

Liviu Antonesei (a lipsit din cauza unui deces în familie, cu toate acestea, figurează pe lista afişată pe site), Ştefan Borbély (a lipsit, după ştiinţa noastră, fiind plecat cu o bursă în India, cu toate acestea, figurează pe lista afişată pe site), Marius Chivu, Ovidiu Cristea, Horia Gârbea, Andrei Oişteanu, Lucian Pricop, Szonda Szabolcs, Robert Şerban, Alex Ştefănescu, Cristian Teodorescu, Mircea Vasilescu, Daniel Vighi. Printre editurile care au beneficiat de subvenţii câteodată consistente, meritate cu asupra de măsură – sprijină literatura română vie! – figurează instituţii de un prestigiu recunoscut cum sunt, de pildă, Polirom, Editura Academiei, Art. Am găsit şi nu puţine case de edituri obscure, cu titluri de carte, să zicem, de un susţinut interes „european", care – nu văd de ce nu ne-am amuza!, făcând haz de necaz – au obţinut sume greu de neglijat. De pildă, Editura Pallas Academia, titlu: *Când omul este în al şaptelea cer. Cultura şi morala sexuală ţărănească*, Balázs Lajos (19.500 lei); S.C. Koinonia CE Editura SRL, titlu: *A fost pe unde n-a fost*, Vót, hol nem vót, Salat-Zakarias Erzsebet (9863 lei), S.C. Editura Mentor SRL, titlu: *Urlete degeaba*, Jánosházy György (5249 lei) etc. E interesant şi nelipsit de semnificaţie să urmăreşti şi următorul detaliu: fiind vorba de o instituţie – la Administraţia Fondului Cultural Naţional mă refer – care îşi propune (se deduce implicit din titulatura ei, nu?) ca scop, în primul rând, sprijinirea literaturii naţionale şi a instituţiilor naţionale care promovează traducerea din limbile europene, prin ce se explică faptul că titlurile minorităţilor deţin o proporţie impresionantă, lucrurile derulându-se, în acest sens, exact ca anul trecut? Oare la această întrebare ne-ar putea răspunde dna A. Grecu, exdirectorul AFCN? Să deducem din politica AFCN-ului faptul că literatura română în România este o literatură minoritară? Dacă ar fi stat lucrurile aşa, urmărind logica impusă de AFCN – cel puţin până acum două-trei luni – ar fi fost ireproşabil! Din păcate, revăzând listingul afişat pe site, e lesne de tras concluzia că printre priorităţile Fondului Cultural Naţional din România anului 2009 nu figurează literatura română. Şi este de bună seamă inexplicabil aceasta. Ca să nu spunem incalificabil. Cu atât mai mult, cu cât Ministerul Culturii din România a

aruncat de mult cartea românească, scriitorul român, promovarea literaturii române, în stradă, da, promovând, pe întinderea ultimilor douăzeci de ani, un genocid cultural nemaiîntâlnit în istoria țării. Iar Administrația Fondului Cultural Național este una dintre puținele instituții care mai sprijină – așa cum o face: insuficient, cu întârzieri incalificabile! – literatura română. Poate ar fi cazul ca editorii români să se adrese... Consiliului Minorităților Naționale sau Departamentului pentru Relații Interetnice, unde se vor găsi fonduri pentru editarea de carte și revistă românească, pentru achiziții de carte românească pentru bibliotecile publice din țară?!

Nu am nimic, e limpede, împotriva literaturii minorităților. *Contemporanul* – se știe – a făcut acum câțiva ani o anchetă, *Problema evreiască*, demonstrându-și nu o dată, și cu alte prilejuri, deschiderea, spiritul profund european, spiritul cosmopolit. Nu pot însă – oricât de cosmopolită aș fi, și sunt; în copilăria, adolescența și prima mea tinerețe, petrecute în centrul Chișinăului, se vorbea franceză, engleză (în preajma reședinței familiei mele se afla Conservatorul de Muzică, unde își făceau studiile studenți din toată lumea, limbile vorbite curent de aceștia fiind engleza și franceza), bulgară, ucraineană, rusă, mai puțin româna – nu pot, așadar, să-mi imaginez un Fond Cultural Național Francez care să dea prioritate literaturii ruse sau albaneze. Nu sunt în stare să-mi închipui – oricâte eforturi aș face – un Fond Cultural Național Spaniol, care să favorizeze literatura germană sau italiană. Și nici un Fond Cultural Național Polonez care să pună accentul pe literatura română sau maghiară. Nu este exclus că am o imaginație limitată.

Membrii comisiei care au repartizat subvențiile pentru reviste sunt următorii: Alexander Baumgarten, Alexandru Cistelecan, Peter Demeny, Caius Dobrescu, Liviu Papadima, Ruxandra Demetrescu, Elena Vlădăreanu. Printre revistele de un real prestigiu care au beneficiat de sprijinul AFCN, în urma discuțiilor din comisii, figurează *România literară* (183420.80 lei), *Convorbiri literare* (16618.40 lei) și altele câteva. Dar și reviste obscure ca bunăoară *Ideea artă și societate* (27520 lei), *Omagiu Remix Culture Magazine* –

Ediția A 14-A (41830.4 lei), *Transsylvania Nostra* (patrimoniu construit), numărul 4/2009 (13364.4 lei), *Arhitext* (64190.4 lei) și altele, despre care eu cel puțin n-am auzit. Știu că acesta nu e un argument; și tocmai de aceea am luat legătura cu câțiva colegi cu o experiență de circa o jumătate de secol în literatura română; nu m-au luminat nici ei, căci nu știau nici domniile lor despre ce fel de reviste e vorba, câte sute de ani de existență strălucită au în spate, ce calitate au colaboratorii actuali etc. Cel mai greu, firește, e să te aperi pe tine și ceea ce faci; pe alții poți să-i aperi cu unghiile și cu dinții, pe tine – nu, de o mie de ori: nu. Și totuși... Revăd lista membrilor comisiei; oricât de deschisă aș fi (și sunt sau cel puțin așa susțin prietenii apropiați), oricât de binevoitoare aș fi, și se întâmplă să fiu, oricât de strâns aș închide ochii la tot ce văd în jurul meu, nu pricep cum să accept eu, Aura Christi, să primesc note – la propriu; *Contemporanul* a obținut un punctaj de 79.67 (*România literară* – 92 de puncte, *Convorbiri literare* – 82, *Omagiu Remix Culture Magazine* – 88.33, *Ideea artă și societate* – 89.00) – împreună cu instituția pe care, cred eu, ține de datoria mea, a noastră, să o menținem în viață, de la porno-poeta Elena Vlădăreanu. Dar nu, nici acesta nu e un argument. Poate, într-adevăr, revista *Contemporanul* este un proiect depășit, îmi spun. Poate noi, cei care ne regăsim semnăturile în paginile acesteia nu mai scriem bine? Ne-am schimbat? Suntem depășiți? Brrrrr. E suficient să trec în revistă câteva nume de primă mărime care au semnat în Conte răstimp de douăzeci de ani..., pentru ca totul să capete nuanțe diferite, ca să mă exprim în litote. Nicolae Breban, Matei Călinescu, Gabriela Melinescu, Ștefan Borbély, Irina Petraș, Ana Blandiana, Alex Ștefănescu, Liviu Antonesei, Nicolae Balotă, Horia Gârbea, Janina Ianoși, Ion Ianoși, Gabriel Dimisianu, Nicolae Manolescu. Să continui?

Recitesc ce am scris până aici. Revăd membrii comisiei. Parcă dorm și visez urât, zău! Mai exact, de circa zece ani, de când mă ocup de revistă, visez comisii membrii cărora – nu știu din ce motive; iar dacă încep să aflu, fac abstracție de știința mea, fiindcă mă încăpățânez să nu pricep în continuare – aruncă peste geam reviste de un prestigiu real,

european, în care publică cu ritmicitate susținută nume de prim rang ale literaturii române.

Contemporanul. Ideea Europeană – seria Nicolae Breban – va apărea în continuare, acumulând datorii; ține de datoria noastră să menținem această publicație europeană în viață. Da. În condiții ostile culturii de prim rang.

Folosesc acest prilej ca să anunț o licitație, având ca obiecte de vânzare două instituții de interes național: Fundația Culturală Ideea Europeană și Editura Ideea Europeană.

Când acest număr Conte (nr. 11, 2009) era în lucru, actualul director al Administrației Fondului Cultural Național, domnul Cristian Petcu – datorită căruia acest for sperăm să se transforme într-o instituție națională care să sprijine literatura română vie așa cum merită o literatură majoră – ne-a adus la cunoștință faptul că revistele *Contemporanul* și *Ramuri* vor beneficia de subvenție.

Revista *Contemporanul. Ideea Europeană* a organizat, relativ recent, o dezbatere-eveniment pe marginea volumului *Trădarea criticii* de Nicolae Breban – un eseu atipic, de istorie a mentalităților, de istorie a culturii și de istorie și critică literară, un eseu interdisciplinar, un document al cultului prieteniei *întru literatură* – cult superior, goethean, care, în ziua de azi, există, există, da, tot mai rar – un document de înzidire în Vocație, cu miză critică originală, în care marele romancier Nicolae Breban le face câte un portret criticilor de vârf ai așa-zisei *generații șaizeci*: Ion Negoițescu, Lucian Raicu, Matei Călinescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, referindu-se, cu argumente greu de neglijat, și la viața social-culturală – „o stafie a prezentului" – din ultimii douăzeci de ani, inclusiv la *organismul* postdecembrist – Grupul de Dialog Social – transformat într-o *sectă culturală* exclusivistă, condusă de comentatorii Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Horia Roman Patapievici, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și alți intelectuali, care au semănat zâzanie, discordie în mediul scriitoricesc autohton, *politizând* abuziv lumea literară și marginalizând creatori români de o reală valoare. În această ordine de

idei, în plină libertate, s-a procedat exact în felul în care se proceda sub dictatura Dej-Stalin, când mari condeie de elită ale țării – Blaga, Bacovia, Voiculescu – erau aruncate în marginalitate, denigrate, calomniate, ostracizate. *Un instrument* de *„linşare publică"* în anii postdecembrişti a fost şi mai este – după cum se ştie, puțini însă au curajul să recunoască public! – CNSAS-ul, printre „victimele" căruia figurează scriitorii Cezar Ivănescu, Ştefan Augustin Doinaş, Eugen Uricaru, Lucian Vasiliu, Ion Caraion. Pentru a da exclusiv câteva exemple.

Trădarea criticii este o analiză critică concretă, acidulată uneori, de un patetism lucid a stării de fapt şi a psihologiei literelor de azi. Şi, mai ales, o încercare de a înțelege spiritul şi reflexele noastre de adaptare sau de apărare în vremuri de criză, indiferent sub ce formă apare ea. *Trădarea criticii* este, spuneam, o carte-document, situată în simetrie cu un alt volum-eveniment, scris la Paris între anii '88-'89, *Spiritul românesc în fața unei dictaturi.* Un spirit creator de prim rang – la Nicolae Breban ne referim – care, după ce a ajuns în structurile de vârf ale *sistemului,* devenind membru supleant al C.C., după Tezele din Iulie 1971, şi-a dat demisia – în semn de protest față de dictatura personală a lui Ceauşescu – din funcția de redactor-şef al *României literare* (post iute preluat de G. Ivaşcu şi de „ucenicul" său fidel, N. Manolescu, care au şi procedat rapid la „debrebanizarea" *României literare*!; apropo, Manolescu, fost prieten în anii dictaturii al lui Breban, da, Manolescu cel transformat după '89 într-un denigrator al autorului *Buneivestiri,* o „debrebanizează" şi azi cu un relativ succes social). Breban şi-a dat, aşadar, demisia într-un interviu publicat în *Le monde,* şi, aflându-se la Paris, s-a întors în România; în consecință, cărțile îi sunt, în anii următori, atacate constant, cu brutalitate, ca, de pildă, romanul *Bunavestire.* „După amânări şi tracasări prelungite datorate cenzurii comuniste, la Editura Junimea din Iaşi apare *Bunavestire,* roman scris între anii 1972-1974. Cartea fusese refuzată, pe rând, de Editurile Cartea Românească şi Eminescu. Acest «roman excepțional», cum fusese caracterizat cu promptitudine de către Nicolae Manolescu, «scris cu vervă, sarcastic, grotesc, stilistic inepuizabil şi original»,

este încununat cu Premiul Uniunii Scriitorilor. După apariție, romanul este incriminat cu vehemență în plenara CC al PCR din 28-29 iunie."; în această ordine de idei, vezi un dosar – conținând un fragment din atacul brutal la adresa romanului și a autorului, proferat în Plenara CC al PCR de către Titus Popovici, după care de îndată au urmat atacuri în cele mai importante foi culturale și de partid – al aceleiași capodopere brebaniene, *Bunavestire*, dosar inserat în Ediția a IV-a a romanului, cu un argument al autorului, prefață, tabel cronologic și note de Laura Pavel (Editura Paralela 45, 2002). Același roman – *Bunavestire* – figurează printre primele zece romane ale secolului al XX-lea într-o anchetă inițiată de revista *Observatorul cultural* (nr. 45-46, 3-15 ianuarie, 2001). Breban este menținut în marginalitate socială până în 1989. După 1989 revine din exil, propunând megaproiecte. Astfel, publică în circa douăzeci ani, trilogia romanescă *Amfitrion* (1994), tetralogia epică *Ziua și noaptea*, tetralogia memorialistică *Sensul vieții*. Din romanele publicate menționăm: *Francisca* (1965, Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române), *În absența stăpânilor* (1966), *Animale bolnave* (1968, „Romanul anului" și premiul Uniunii Scriitorilor), *Îngerul de ghips* (1973), *Bunavestire* (1977), *Don Juan* (1981), *Drumul la zid* (1984), *Pândă și seducție* (1992), trilogia *Amfitrion* (1994), tetralogia *Ziua și noaptea*. Volume de eseuri: *O utopie tangibilă* (1994), *Confesiuni violente* (1994), *Riscul în cultură* (1996), *Spiritul românesc în fața unei dictaturi, Fr. Nietzsche. Maxime comentate, Vinovați fără vină, Trădarea criticii* (2009) etc. Poezie: *Elegii parisiene* (1992, ed. a II-a, 2006). Teatru: *Teatru* (*Viața Românească*). Traduceri: Rainer Maria Rilke, *Elegii duineze* (2006), J.W. Goethe, *Elegiile romane* (2009). Memorii: tetralogia *Sensul vieții*. Romanele sale au fost traduse în suedeză, franceză, rusă, engleză, bulgară etc. Publică trei romane la prestigioasa Editură Flammarion, Paris: *În absența stăpânilor* (1983), *Bunavestire* (1985), *Don Juan* (1991). Din ianuarie 2009, devine membru titular al Academiei Române. Este director al revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*.

Spre ruşinea literaturii române, spre ruşinea unora dintre iluştrii noştri colegi, Nicolae Breban este menţinut – şi după 1989 – în marginalitate socială.

Invitaţii la dezbaterea organizată de revista *Contemporanul. Ideea Europeană* – revistă condusă de circa douăzeci de ani de acad. N. Breban, veche publicaţie de prestigiu, care riscă – spre ruşinea Uniunii Scriitorilor din România, mai exact, a actualei ei conduceri (Nicolae Manolescu, Varujan Vosganian, Gabriel Chifu, Irina Horea etc.) – să dispară din peisajul literar actual – sunt Nicolae Breban, Bogdan Mihai Dascălu, Daniel Cristea-Enache, Ion Ianoşi, Eugen Simion, Răzvan Voncu.

Zile în care mi se taie respiraţia: e frig aici, tot mai frig. Şi sunt sigură că în cazul în care mi-aş schimba planeta, prietenii, mi-ar fi la fel de frig.

Îl rog să mă ia în braţe şi să mă legene, agăţându-mă de ochii lui catifelaţi, larg deschişi a mirare.

Răspund la o anchetă a revistei *Discobolul.*

Nu-i reproşez nimic, absolut nimic lectorului de azi. Poate doar unora dintre tineri – lipsa apetitului pentru lectură. Dintotdeauna scriitorul a recurs la armele seducţiei pentru a cuceri lectorul. Cu unele excepţii. Unii nordici – un Musil, bunăoară – nu simt nevoia de a seduce lectorul; şi bine fac. Azi nu mă simt ameninţată ca scriitor în faţa concurenţei făcute cărţii de TV sau de internet. Nu. Cine simte nevoie să citească, va renunţa să butoneze telecomanda, va închide ordinatorul şi va alege să-şi consume lumina ochilor citind Dante, Homer, Musil, Dostoievski. Dacă tentativele de a seduce lectorul sunt forţă şi/sau slăbiciune? Habar n-am. Cred că depinde de la scriitor la scriitor. Literatura suferă de o diminuare a numărului cititorilor ei şi cantitativă şi calitativă, omenirea rostogolindu-se blând-sfârşit spre valea decadenţei. Soluţia? Să ne întoarcem cu faţa spre antichitate, spre renaştere! Când spun asta, am senzaţia că vorbesc – împreună cu câţiva prieteni de litere – în pustiu. Dar şi pustiul este câteodată plăcut, odihnitor. Nu voi intenta niciodată nici un proces

lectorilor; de vină este mereu omul puternic. Ei, între scriitor şi lector puterea se împarte în chip foarte interesant. Cititorul actual este decelabil şi ierarhizabil. Vedeţi spectacolele fascinante, triste, amuzante, dătătoare de bucurie de la Târgurile de Carte. Apropo, în primăvara acestui an, la Salonul de Carte şi Presă AMPLUS, stând într-un colţ al standului (ador marginea, colţurile, de unde se vede nu rareori aproape totul, aceste locuri transformându-se câteodată în centru!), am urmărit uimită, redusă la muţenie, o scenă incredibilă. La standul Ideea Europeană venise o doamnă trecută de cincizeci de ani şi ceruse „toate cărţile Aurei Christi". „Doamnă, sunt multe" replicase colegul meu. „Ştiu. Le vreau pe toate" urmase răspunsul exprimat cu fermitate vădită. Priveam de la vreo doi metri scena, repet, incredibilă. Iar după ce doamna – îmi cer scuze că nu i-am reţinut numele – fiind informată că sunt la stand şi că m-ar bucura să-i scriu dedicaţii, se apropiase de mine cu vraful de cărţi purtând numele meu, i-am urmărit privirile un pic dezamăgite.

– Credeam că sunteţi mai..., mare. Or, în realitate ocupaţi, fizic vorbind, foarte puţin spaţiu, îmi spusese doamna. O priveam uşor jenată de faptul că Dumnezeu m-a ascuns în trupul acesta puţin. În vreme ce scriam de zor dedicaţii, am întrebat-o din ce motive a cumpărat cărţile mele.

A urmat un răspuns, care mi-a cicatrizat nu puţine răni. Un răspuns din care mă hrănesc, adesea, şi în ziua de azi:

– Fiindcă mă hrănesc din ele. Cărţile dvs. mă ajută să trec prin viaţă. Mă ajută să rămân eu însămi. Să rezist.

...Nu traversăm nici un fel de epocă postmodernă. Postmodernismul este o diversiune de mâna a treia. Literatura română nu şi-a epuizat deocamdată modernitatea. Relaţia dintre scriitor şi lector s-a modificat în sensul că omul de litere şi cititorul pot ajunge mai iute unul la altul. Câteodată. Cine are de câştigat din acest aspect? Cred că şi lectorul şi scriitorul, dacă au deschidere şi încă ceva în plus, circumscris inefabilului. Lectorul ideal este cel care are geniu. (Proust avea geniu când se „ciondănea" cu Nietzsche, contrazicându-l şi, apoi, fără voia sa, „cântându-i în strună". Şi Dostoievski are geniu; pe fiecare pa-

gină!) Lectorul ideal este apt să se lase „locuit" de geniul scriitorului. Nu mă gândesc la cititor atunci când scriu; scriu, în primul rând, pentru mine. Deşi, e adevărat, mă recitesc rareori; şi atunci, cu un sentiment de uimire. Şi de bucurie calm-explozivă când vreun vers îmi taie respiraţia; când îmi dau seama că îmi aparţine, sunt brăzdată de un frig puternic, simţit la modul fizic. Straniu, nu-i aşa? Criticul profesionist este evident un lector profesionist, căruia îi urez să-şi păstreze bruma de candoare şi să nu se lase corupt de interese de grup literar, de bisericuţă de litere; Mama mea, urmărind aceste rânduri, ar exclama, ha, ha: „Cai verzi pe pereţi!"

Să aleg între succesul de public şi cel de critică? Hm. Grea întrebare. Eu îmi doresc totul, ca în adolescenţă; în acest sens, *şi în acest sens*, Dan C. Mihăilescu are dreptate: sunt o adolescentă întârziată. Între cele două lucruri, le aleg pe ambele. Oho, mă recunosc. Succesul unui scriitor? Succes înseamnă să fii iubit de lectorii tăi, adică citit, înţeles, analizat. Să fii, când şi când atacat, aşa cum se face în România, o cronică de carte fiind confundată, la modul stupefiant, cu atacul la persoană. Sau fiind folosită ca prilej de a alimenta, vehicula false legende, la care nu mai reacţionez. Din lipsă de timp. (Pentru vocaţia mea şi pentru puţinii mei prieteni, apropo, am tone, megatone de timp!) Din lipsă de chef. Şi poate dintr-un soi de înţelepciune; nu exclud faptul că încep să îmbătrânesc, mă trage Îngerul meu negru de mânecă. Succesul se poate instala şi împotriva lectorului leneş, comod, laş, care e trezit, riscă să fie trezit din amorţire câteodată, şi atunci el năpârleşte pe dinlăuntru, devine altcineva.

Dacă aş şti că nimeni nu va citi niciodată ceea ce scriu, aş mai scrie? Evident că da! Cum să opreşti să circule sângele prin vene? Iar plămânii să tragă porţia de aer inevitabilă? M-ar împiedica la scris oprirea „sfintei şiroiri a sângelui", ca să-l invoc pe iubitul de noi Rilke. Când mă citesc pe mine însămi, sunt un lector aspru cu asupra de măsură. Nu cred că mă înţeleg mai bine decât mă înţeleg alţi lectori; uneori, citindu-i pe alţi scriitori care mă ajută să urc la mine, înţeleg mai bine ceea ce am scris eu. Eu nu vreau să mă cuceresc; vreau să mă exprim, acesta e rolul

meu pe pământ, *misia* mea. Scriu, deci, respir. Scriu, deci, exist fără a avea şansa să mă înţeleg vreodată. De ce m-aş înţelege? Ce, sunt prost? Numai proştii înţeleg iute, fără să priceapă nimic, şi mai grav: uitând tot ce au crezut că înţeleg. Or, cei fără de memorie, monştri sunt. Ar fi interesant să aflu cu cine anume îmi împart lectorii. Mi s-ar părea interesant să aflu predilecţiile de lectură ale lectorilor mei; unele dintre acestea le bănuiesc. Cărţile mele se adresează unui public pregătit, şcolit; publicul meu este evident unul de elită. Nu-l văd pe un zidar citindu-mi cărţile; iar când îl descopăr, uneori, sunt uimită de calitatea observaţiilor. Uneori. Portarul blocului în care am stat până să mă mut la Mogoşoaia mă asculta recitând din Rilke, da, cu mai multă atenţie decât mă ascultă, uneori-adeseori, colegii. Unii dintre ei. Şi nici nu-mi tăia lectura la jumătatea versului, aşa cum fac unii colegi iluştri, care nu ştiu să asculte. Ei nici pe ei înşişi nu se mai aud de mult.

Cine şi ce formează cititorii de mâine? Familia, mediul, şcoala, prietenii. Cititorii vor veni din medii diferite în viitorul proxim. Am cunoscut poliţişti, care stăteau mereu cu cartea în mâini, citind cu o viteză care mă buimăcea. Literatura va ajunge „un fenomen oarecum auto-întreţinut şi periferic" pentru naţiunile cu identitatea pe dric. Şi cu sufletul ruginit de-a binelea. Pe cititorul român ideal – ca şi pe cel occidental – nu prea îl dau banii afară din casă, însă fiindcă se hrăneşte din Carte, fiindcă respiră citind, cumpără exact cartea fără de care nu se vede capabil să trăiască, să înainteze în existenţă. Editurile româneşti sunt pline de redactori care habar n-au ce este Cartea. Şi nici scriitorul român. Şi nici literatura română. Ca şi distribuitorii. De aici, *şi* de aici: lipsa de interes, disprețul manifestate faţă de scriitorul român. Un dispreţ alimentat de nu puţini scriitori. De pildă, de Herta Müller, recentul laureat al Premiului Nobel, care vorbeşte cu dispreţ despre România, despre Eminescu. Un dispreţ molipsitor mai ales pentru cei care nu cunosc ţara lui Blaga şi a lui Bacovia, a lui Nichita Stănescu şi Arghezi, în preajma cărora – o spun cu regret, aproape cu suferinţă – Herta Müller, valoric vorbind, nu există.

În Mogoşoaia nopţile trecute au fost - 14 grade. E frig, e frig pe planeta asta. E mai frig decât în groapa săpată pentru fosa septică în toamna anului trecut. Merg patru calorifere la parterul casei noastre; am mai pune şi altele, dar nu cred că va rezista reţeaua, a şi căzut de câteva ori. Credeam că la sediu e mai cald. Aiurea. Iar facturile curg departe de ceea ce am negociat cu RAPPS.

Ninge ca în copilăria mea; uneori, ca să mă încălzesc, ies afară cu Conte şi văd că e incomparabil mai frig. În casă, la revenire, devine brusc cald. Mi-am luat „copilul", pe Conte evident, în casă, din frica de a-l pierde, de a-l găsi îngheţat dimineaţa. E un ger năpraznic. Iar Conte e prea mic şi nu prea ştie cum să se comporte, să se protejeze de zăpadă: stă tolănit în ea, se tăvăleşte, se joacă, în doi timpi şi trei mişcări e ud leoarcă! Înţeleg. E prima lui zăpadă! E prima mea zăpadă cu el; aşa că ne tăvălim amândoi şi ne jucăm cât încape în noi!

Când am văzut că i-a îngheţat apa în cuşcă, l-am luat – în ciuda protestelor vehemente din casă – cu mine în casă. I-am ameninţat pe ai mei că, în caz contrar, mă culc cu el, afară, în cuşcă; şi basta! Cu asta scap de toate.

...E fericit puiul în casă, cu mine. E curat. Când e în casă şi vrea afară, bate cu lăbuţa în geamul de la uşă. Când i se face frig afară, iarăşi bate în gemuleţul de la uşă şi-i dau drumul pe şest. Uneori. Face pozne în casă, e drept, dar după ce se calmează lucrurile şi toţi se culcă, iar eu fac o pauză de lectură sau de ascultat muzică, mă duc lângă el, pe covoraş, şi stăm aşa, cuprinşi îndelung; el mă înţelege şi mă iubeşte. Dimineţile am scăpat de o grijă, nu mai trebuie să mă spăl pe faţă, ha, ha, mă spală „soarele meu"!! Glumesc desigur. Ştie să fie tandru spurcăciunea! E foarte lipicios, şi când Mama îi aplică pedepse, dându-i câte una la fund (ciordeşte ba un papuc, ba ziarele; ha, ha, citeşte!, la numai şapte luni, citeşte!, nu degeaba e câine de scriitor!), aleargă la mine şi se ascunde după mine. Are divergenţe cu Kolly.

Am dat bunul de tipar la *Foamea de a fi*; mă rog, e un fel de a spune. Am citit cele peste patru sute de pagini scrise în ultimii trei ani, ca însemnări de scriitor, şi publicate, în bună parte, în paginile Conte. Acum mi-am printat *Cercul sălbatic*, ca să-l recitesc la rece; sunt circa cinci sute de pagini, scrise în iarna 2008-2009. Textul curge. E curat. Nu sunt chiar ultimul scriitor din lumea asta. Îmi fac curaj, deşi, recitind însemnările din *Foamea...*, nu rareori, urmărind cu ochi reci luptele acelei „fete" care a scris-o, m-am întrebat... dacă sunt întreagă la cap. Nu e vorba de calitatea scrisului; mă simt acasă în meseria mea; când sunt în literatură, totul e ferm, sigur (aproape!), realitatea de litere e a mea... Mă rog, e un fel de a spune. În schimb, mă întreb, cum poţi fi oarecum singur împotriva tuturor; aproape...? Şi cum poţi rămâne, dincolo de reflexele paranoide, echilibrat? Adevărul e că aceste lupte m-au făcut să mă simt hărţuită, mi-au clătinat echilibrul. Dar asta e problema mea. Inacceptabil e că am târât-o pe Mama, Sfânta mea Mamă, în toata istoria asta, clătinându-i echilibrul. Riscul e să nu pot salva casa şi s-o las pe drumuri. De mine... am învăţat să nu-mi prea pese. N-o să-mi iert niciodată dacă, fără să-mi doresc asta, îi voi face rău celei care mi-a dat viaţă. Să dea Dumnezeu să vând Editura.

Nicolae îmi spune că îi e teamă că m-am înstrăinat de vocaţia mea. Oare un individ care a publicat din 2003, de când a înfiinţat Fundaţia Culturală Ideea Europeană şi Editura cu acelaşi nume – Ideea Europeană fiind, se ştie, titlul revistei înfiinţate de Constantin Rădulescu Motru în prima jumătate a secolului trecut, mai exact în 1919 – zece cărţi (preponderent roman şi eseu, mai puţin poezie), are un alt roman gata (*Cercul sălbatic*), *Foamea de a fi*, eseu, însemnări + un volum de poeme, mai exact psalmi (*Grădini austere*), gata, respins de Cartea Românească, să nu uit nici de cartea despre Nietzsche, în lucru..., un asemenea individ, aşadar... şi-a rătăcit vocaţia? M-am speriat când Nicolae mi-a făcut acea mărturisire. Am alergat spre casă... şi am făcut ceva ce n-am făcut de mult: mi-am numărat, cu spaimă în suflet, cărţile!! Eu am scris în toţi aceşti ani, ca o dementă. Incredibil. Ca o dementă. Fizic şi psihic nu mai aveam,

evident, forța să intervin în finanțele Fundației decât atunci când se ajungea în impas. Nu mă interesau banii. Acest lucru îl spune un individ care a lucrat circa șase-șapte ani, fără să aibă un venit regulat, oricât de mic. Nu e o plângere, ci un argument în favoarea celor spuse adineaori. Culmea e că nu regret o clipă nimic, fiindcă am scris și am publicat ritmic. Am scris și am publicat ritmic.

Sper, sper că Dumnezeu mă va iubi încă o dată și mă va scoate din valea prin care alerg, stând pe loc, de circa un an. Sper să mai am noroc o dată. Să achit datoriile acumulate, să scăpăm de amenințarea de a fi dați în judecată, și, având liniște, revăzându-mi stilul, să scriu mai departe și să îngrijesc *Contemporanul* și Editura Contemporanul, care va lua ființă în curând, instituție sub sigla căreia vom publica exclusiv colaboratorii noștri apropiați. Sper. Oare mi se va mai da o șansă?

O vulnerabilitate catastrofică... Este un om slab? Sau a atins o limită, dincolo de care orice lovitură poate ucide. Suita evenimentelor negative joacă feste?

E „lumea lor". Fugi. Taci. Ascunde-te. Ascultă muzică. Citește înainte Proust. Joacă-te cu Conte.
Scrie. Scrie. Tu numai scrie.

Uverturile beethoveniene – dumnezeiești. Prometheus și Egmont mă răvășesc, mă răvășesc, mă răvășesc.
A pluti între sălbăticie și sublim, a pluti într-o lume vârfurile căreia nu le vei atinge niciodată. Sălbăticia vârfurilor. Profunzimea lor, de neatins.

De câte ori, Doamne, mi-a făcut curaj Răzvan, dragul de Răzvan: „Te înșeli, ești foarte tare. Ești o nucă greu de spart, deoarece crezi în ceea ce faci. Forța ta e modestia. E în tine, nu în prieteni (sigur, e bine ca aceștia să nu lipsească, dar...). E în literatura pe care o scrii cu un devotament unic în literele române. De-aia te și invidiază, te budează. Te pot zgâria, dar nu te pot știrbi, te pot murdări, dar nu te pot macula. Le vine greu să accepte, în micimea lor, că

ai venit din Basarabia să îi înveți măreția, că ai venit de la Chișinău și nu le vorbești de «țărișoară», ci de Ahmatova, Țvetaieva, Hlebnikov, de Tolstoi, Dostoievski și Thomas Mann, că scrii despre Proust, iar nu despre Pan Halippa ori Stere...

Le dau o veste proastă: n-ai să te schimbi!"

Ceea ce mi se întâmplă – mă depășește pur și simplu. Pe mine m-a creat Dumnezeu ca să scriu, să visez și să citesc. Ajută-mă, Doamne, să rămân ceea ce sunt: un poet. Dă-mi putere să devin ceea ce sunt: un scriitor. Salvează-mă de aburii corupători ai lumii. Păstrează-mi sufletul curat, curat, curat.

Recitind *Cercul sălbatic*, m-a răvășit un fragment din unul dintre monologurile Dianei. Iată-l: „Moartea este uriașă. Suferința e mare. Uriașă. Suferința rarefiază aerul, mișcând acele ceasornicului dureros de încet. Suferința te îmbrâncește înlăuntrul tău. Te face atent, foarte-foarte atent la ceea ce numise un mare scriitor «*mișcările duhului lăuntric*». Reintri în tine ca într-un ținut devastat, după un război pierdut. Nu e de recunoscut nimic. Absolut nimic. Tu ești pentru tine însuți un imperiu cu desăvârșire străin. Atingi locurile străine, punctele de nevăzut, unghiurile suferinde. Te ghemuiești, visând să treacă totul, să te reduci la un punct; nu mai simți, nu mai gândești, nu respiri, și încet, încet, încet un animal invizibil, înfiorător de albastru, te înghite reducându-te la mutenie, încremenindu-te în tiparele unei dureri care te depășește, în burta căreia te rogi să rămâi, să rămâi în vecii vecilor și să nu te mai întorci, te rogi, te rogi, îl rogi pe Dumnezeul cel rău să te ia la el, *acolo*, sus, să fie blând și bun cu tine, să te omoare repede, cât de repede se poate, căci, vai, nu-ți mai dorești nimic, nu-ți mai dorești dorința, nici viața, nici viul, totul se împotmolește în mâlul unei vieți noi care este străină și dușmănoasă, fără de inimă se arată, și ți-e nebunește frică de ea. De existența asta nouă, cu care nu știi ce să faci dar nici nu ții să afli. Nu, ia-mă, Doamne, ia-mă la tine, nu mai vreau; dacă totul ar fi fost altfel, ah, ce minuni aș fi putut să fac, pesemne că nu am forța de a îmbrățișa viața

din nou, de a mă reaşeza în albia ei, de a recunoaşte feţele ei bune, calde, apte de a mă reprimi. Nu mai vreau. Nu mai vreau. Văd limpede că o iau razna. Teamă mi-e că am luat-o deja. Şi nu e nimeni de cine să mă sprijin. Nici arborele. Nici pasărea. Nici iarba cerului. Nici lutul. Ciuta nu mai e. Şi vânătorii au plecat. Ah, pe vremuri..., pe vremuri îmi plăcea să vânez. Adoram să fiu vânată. Pe vremuri... Nu crede iarba că e pasăre câteodată? Şi soarele haleşte din vâna apelor şi crede că în una dintre viețile trecute n-a fost decât o fată! Şi ciuta scumpă, ciuta dalbă cea legănată de zânele pădurilor de-aici..."

Acum ştiu, da-da, îngerii există. Irina Ciobotaru este un argument solid în favoarea existenței lor. Ori de câte ori mă gândesc la ea şi o cuprind în gând – deşi nu am văzut-o *in vivo* niciodată, însă nu asta contează, ci bogăția sufletească rară a acestei tinere, devenite apropiate – în actualitatea sufletului îmi revine afirmația aia dumnezeiască a lui Novalis: „Atunci când cuprind un prieten, am senzația că țin în brațe cerul".

Irina: „Cred că nimeni în lumea asta nu mi-ar fi putut da aripi şi voința de a fi, de a scrie, de a spune, aşa cum ai făcut tu... Cu o pedagogie atât de simplă şi firească, a bunătății. Eşti un om de o bunătate de pe alte lumi. Aveam dreptate că tu nu vii din lumea asta, că tu ai coborât de pe undeva, cine ştie din care cer..."

Rândurile Irinei mi-au făcut bine, după ce la Galați, la finele unui recital, cineva mi-a spus că sunt... rea.

I-a spus „te iubesc" cu tonalitatea cu care i-ar fi propus un pahar cu apă.

Din nou Irina: „Eşti copleşitor de vie, păşeşti cu atâta smerenie prin fiecare zi şi cu atât de multă grație. Ciudat e felul cum se împletesc în tine forța şi delicatețea. E ca şi cum, uneori, tu nu eşti a ta".

Alumn rasat al sihastrului de la Sils-Maria, hrănindu-se benefic, începând cu prima-i tinerețe, din arbores-

centa venatură de litere a autorului capodoperei *Dincolo de bine şi de rău,* de un aristocratism ideatic fără reproş, Nicolae Breban, cu o perseverenţă rară, cu o „încredere tehnoidă" (Robert Musil) în sine însuşi, îşi asumă maeştrii, prieteniile literare, Vocaţia de Romancier (da, aşa, cu majuscule!) – urmată la modul maniacal, superior maniacal – radicalismul funciar, de sorginte nietzscheană; reîntorcându-se nietzschean la sine însuşi, acest scriitor atipic îşi asumă, iarăşi şi iarăşi, destinul literar – cu vârfurile şi ezitările sale – şi, nu mai puţin, incomoditatea, nu rareori crispantă, manifestată în topografia epicului pur, în cea a eseisticii sale; îşi asumă stilul, precum şi, firesc, existenţa propriu-zisă, departe de a se înregimenta în oportunismele cotidianităţii, departe de a fi îngrădită de interese, calcule de tot soiul. Locuit fiind de o excepţională *foame de a fi,* crescând mirabil în intensitate odată cu înaintarea în *vârste,* inclusiv în cele scriptice, Breban este, în chip evident – şi acest adevăr a fost spus nu o dată, mai mult sau mai puţin apăsat – un mare scriitor atipic, un om de litere care probabil în ciuda sa în primul rând, în ciuda ciudei sale, e *con*-dus în luptele pentru roman de un zeu năstruşnic, înalt, viu, aspru şi câteodată răutăcios, care l-a făcut să aleagă teme majore, abordate cu o susţinută constanţă, l-a făcut să scrie romane abisale, de sute şi sute de pagini, cu fraza lungă, încărcată, aluvionară, savant construită (fraza labirintică oarecum, fraza-melc, după cum a fost numită inspirat de cineva), mergând astfel împotriva curentului dominant în întreaga Europă, care se arată, în ultima jumătate de secol, din ce în ce mai distrată, din ce în ce mai obosită, în vreme ce noi, scriitorii români – unii dintre noi mai exact; şi nu puţini! – adesea ne grăbim să o imităm la modul stupid, da – îmi cântăresc bine cuvintele! – stângaci, fiind din cale afară de prost inspiraţi, ca să nu spun că suntem în realitate mânaţi de un soi ciudat de instinct sinucigaş, dacă nu de mediocritate, imităm, aşadar, nu atât calităţile, vârfurile de altădată (oh, cât de greu este, cât de greu ar fi, dacă...) – vârfuri de neatins! – ci oboseala ei, lehamitea (sau probabil că rapacea mediocritate suficientă sieşi), nedorinţa de a accede din nou la salvatoarele teme majore, răsturnate laolaltă, încet, treptat, lin într-un în-

ceput de decadență; trecutul uriaș al țărilor europene de vârf – la Franța, Spania și Germania mă refer înainte de toate – le dă, le *conferă* acest drept cu asupra de măsură (spre deosebire de trecutul nostru însă!). Or, Breban nu vrea, d-sale nici nu-i stă în fire să accepte o asemenea *stare de fapt*; așa încât, neabătut, cu o înverșunare genială, rară, el își continuă drumul, își urmează vocația aleasă; ba mai mult decât atât, încearcă – după cum susținea Gabriel Dimisianu relativ recent, într-un discurs splendid, absolut splendid – „să ne tragă pe noi toți după el"!, adică să ne îndemne, cu mijloacele-i specifice, prin propriul exemplu, să ne urmăm, noi înșine, fiecare – „În lucrurile mari rămâi singur" scria Rilke în *Scrisori către un tânăr poet* – vocația; astfel, romancierii, evident, indiferent de regimul social, de scuzele circumstanțiale, de migrene etc., trebuie, firește, să scrie romane, poeții – da, previzibil, poeme, eseiștii – fără îndoială, studii incitante, comentarii, criticii – obligatoriu, critică literară, sinteze, monografii, lansând, propagând, susținând cu o ritmicitate susținută, cu unghiile și dinții, cu geniu, cu răbdare: Valoarea – așa cum au făcut, unii dintre ei, la criticii de vârf mă refer, se înțelege, decenii de-a rândul, metodic, curajos, aidoma unor luptători de rasă, sub dictatură; de astă dată, în contextul postrevoluționar adică, fiind conștienți clipă de clipă de faptul că libertatea, *o formă goală* (Thomas Mann) – un taifun social; Breban susține că libertatea este literalmente *un șoc* – este și un imens pericol, dacă nu ai o vocație puternică: dictatura de ieri a fost înlocuită cu un alt tip de regim restrictiv, biciuitor, cvasicatastrofic pentru Artele vii, ca să nu spunem reacționar în esență, întrucât este fondat la modul pernicios, vătămător, infam pe criteriul vandabilității, ucigător, mai ales pentru cultura vie, în condițiile în care un stat – la statul român ne referim și la toate guvernele, fără excepție, care s-au perindat pe scena social-politică, de un amatorism sfidător, de un diletantism suficient sieși, după revoluția din 1989; apropo, puțini, foarte puțini dintre politicienii noștri știu meserie, sunt specialiști – ceea ce nu este grav, ci *aproape* firesc după ieșirea din ținuturile unei atroce dictaturi de o perversitate amar-indeniabilă întinsă pe o jumătate de secol; de o gravitate extremă însă e faptul că

politicienii, mulți, foarte mulți dintre aceştia, fiind nepricepuți, neinformați, neşcoliți, nu rareori, inculți, împotmoliți în instincte ce denotă un fond primitiv, în interese cantonate în cotidianitatea măruntă, jalnic de măruntă, *nici nu vor să învețe*! – statul român, aşadar, a început liberalizarea cu domeniul culturii vii, un domeniul fragil, neprotejat, tratat cu dispreț în condițiile în care nu s-a adoptat până în ziua de azi o lege a sponsorizării după modelul celei occidentale (sumele menite sprijinului financiar al actului cultural se deduc din impozit), nu există fundații de secole, cu tradiție, dornice să investească în cultură fără a sconta pe un profit imediat, substanțial; statul român e lipsit de tradiții limpezi, temeinic asimilate în ceea ce priveşte şcoala democrației (cea interbelică, idealizată fără temei cu asupra de măsură, fusese iute sugrumată!), statul român e rapace şi favorizează funcționarea după principiul legilor caracteristice unui capitalism de junglă, unui *capitalism sălbatic* (aşa se spune?). Şi atunci când este cazul, să intervină – de bună seamă ei, criticii noştri iluştri; ține de datoria lor, evident – prin acel decis, indeniabil, maiorescian: „În lături!" (Ni se va reproşa că reiterăm iarăşi banalități, lucruri, adevăruri arhicunoscute, repetate câteodată până la saţiu; dar... în vremuri tulburi, în vremuri confuze, ca cele traversate în ultimele două decenii de România, lucrurile încolțite de lacoma banalitate trebuie repetate, acestea transformându-se în circumstanțele date în cu totul altceva: conform unui personaj brebanian, în cadru strict din care se iscă excepționalul; în această ordine de idei, ne sprijinim un pic, previzibil pentru lectorul care ne urmăreşte, şi de Marina Țvetaieva, care susținea în stilu-i caracteristic – sincopat, frânt, rupt, autoritar – că „nimic nu e banal".)

Autorul *Buneivestiri*, al unor megaproiecte impresionante, ca să nu spun strivitoare în contextul balcanic (unde domină tot mai sufocant, dacă mai e nevoie să amintim şi în aceste rânduri, cultul lenei, al lucrului lăsat la jumătate, cultul sterilității, ca să pomenim exclusiv trei metehne caracteristice românilor din deloc paupera jerbă contemplată, analizată amar de un Drăghicescu sau de un Ralea, de pildă) – şi e suficient, credem noi, în această ordine de

idei, să ne referim la ciclul epic Don Juan, alcătuit din romanul cu același titlu, *Don Juan*, precum și din altul, de sertar, *Pândă și seducție*, în aceeași serie tematică înscriindu-se și trilogia postrevoluționară, *Amfitrion*; apoi, cum să trecem cu vederea cele două tetralogii (alte două megaproiecte!): una strict epică, *Ziua și noaptea*, iar cealaltă, circumscrisă memorialisticii pure, *Sensul vieții* – Breban nu o dată, mai ales după 1990, și-a desfăcut larg paleta în favoarea eseisticii interdisciplinare, situate la hotarul câteodată gracil dintre istoria mentalităților, filosofie, filosofia culturii, istoria culturii, istoria și critica literară, rodul acestei deschideri fiind, între altele, *Spiritul românesc în fața unei dictaturi*, *Stricte amintiri literare*, *Vinovați fără vină*. Și, iată, încă o nouă carte polemică, incomodă, de un patetism lucid, asumat, nu rareori, fierbinte. O carte de scandal, da, de scandal, deși nu învolburarea apelor literare stă printre țelurile ei, ci cu totul altceva: un scop înalt, bine definit, la care vom reveni în mod cert. O carte splendidă, o carte-eveniment, dedicată criticilor generației șaizeci, mai exact vârfurilor acestora: Ion Negoițescu, Lucian Raicu, Matei Călinescu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Gabriel Dimisianu, Mircea Martin, Al. Călinescu, Cornel Ungureanu, Petru Poantă, Irina Petraș. O carte prin intermediul căreia, iată, un mare prozator european – poate unul dintre romancierii de vârf ai ultimei jumătăți de secol al literelor bătrânului și nu rareori obositului, spuneam, continent european – inversează rolurile, criticându-și, iar, câteodată, admonestându-și criticii; *nota bene*: pe unii dintre ei. Reproșurile sunt făcute cu maximă... cum să spun?... responsabilitate inspirat patetică; de fapt e vorba de un amestec de strigăt și suferință, de stupoare și solitudine. Unii dintre cei mai de seamă comentatori ai actului creator românesc (N. Manolescu bunăoară) sunt trași la răspundere pentru păcatul grav, extrem de grav de a fi scindat, fracturat lumea literelor române în segmentul postdecembrist. *Instrumentul* în acest sens fiind, în opinia lui Breban, GDS-ul (Grupul de Dialog Social), înființat imediat după revoluția din '89 – transformat, între timp, într-un soi de *sectă culturală* exclusivistă, susține autorul eseului *Spiritul românesc în fața unei dictaturi* – grup con-

dus, direct, de Gabriel Liiceanu şi – oarecum din umbră, asiduu, constant însă – de Nicolae Manolescu, aceşti cărturari fiind secondaţi, susţinuţi de doi prestigioşi, harnici oameni de radio, colaboratori în vremea dictaturii la radio Europa Liberă, dispăruţi între timp în lumea umbrelor: Monica Lovinescu, fiica marelui critic, şi Virgil Ierunca. Un alt instrument de o eficienţă maximă a fost şi mai este CNSAS-ul – condus un timp de Horia-Roman Patapievici, Andrei Pleşu şi Mircea Dinescu – instrument prin intermediul căruia era – şi mai este! – manipulată opinia publică, aşa încât prin filele, fragmentele de dosar extrase din arhive, prin acuze nu totdeauna temeinic fondate, erau puşi la stâlpul infamiei scriitori importanţi cum sunt bunăoară Eugen Uricaru sau Cezar Ivănescu, Ştefan Augustin Doinaş sau Ion Caraion, deveniţi peste noapte victime, unii dintre ei nemaiputând să se apere, fiindcă... au plecat în lumea umbrelor!! Un alt păcat de o gravitate sporindă este abandonarea de către criticii literari de prim rang a terenului literaturii române vii, inclusiv a numelor ei de primă mărime, care au dat *cosmosului literar românesc pre*decembrist opere de o reală valoare, verificate în timp, neegalate nici astăzi, nume între care autorul incomodei uneori-adeseori, scandaloasei până la crispare lucrări, intitulate *Trădarea criticii,* îi citează adesea pe prietenii săi apropiaţi, Nichita Stănescu, Matei Călinescu, Cezar Baltag, pe Marin Preda, Eugen Simion, Valeriu Cristea ş.a., unele dintre acestea devenind – în segmentul postdecembrist – prohibite, în altele aruncându-se copios cu noroi, cu injurii, false legende, colportaje adunate din anumite culoare ale vieţii literare, iar celelalte... dacă nu sunt supuse unor campanii bine regizate de calomniere joasă, denotând un spirit primitiv, îngust, nu rareori, sunt pur şi simplu aruncate pe muchia uitării, în marginalitate, deşi – absurdul se simte acasă la Porţile Orientului! – fac parte din patrimoniul spiritual al acestei ţări. Ca şi când literatura română abundă – tânără cum e, de nici două secole (Eugen Negrici este aspru, dar are nu rareori dreptate!) – în opere de nivelul celor date de un Nichita Stănescu, de un Marin Preda, de un Eugen Simion, de un Valeriu Cristea, de un Tudor Vianu, de un G. Călinescu, de un Breban şi de alte spirite superioare,

de care ar fi onorată oricare dintre literaturile europene majore.

Pe vremea lui Stalin şi Dej, în plină *ciumă roşie*, când puşcăriile gemeau, arhipline, de reprezentanţi de elită ai ţării, deveniţi peste noapte *duşmani ai poporului*, erau interzise, supuse blasfemiei, marginalizate spirite înalte ca bunăoară – citează asumându-şi iar şi iar radicalismul, spuneam, de sorginte nietzscheană, autorul *Buneivestiri* – Voiculescu, Blaga, Bacovia; „Să nu uităm – scrie, cu vie amărăciune calmă, Nicolae Breban – că nume sonore ale literaturii române sub comunism, sub stalinism, *dar şi după*, uneori au aruncat cu pietre în marii ctitori ai clasicismului şi modernităţii noastre, de la Maiorescu la Blaga, Voiculescu, I. Barbu sau Rebreanu etc., nume azi ţinute la mare prestigiu". (s.n.) Aşezate alături, în simetrie mai exact, cele două *realităţi* – realitatea dictaturii dejiste şi realitatea postdecembristă – dacă nu eşti pervertit, nu ai cum să nu remarci câteva similitudini incredibile, ţinând de modul în care au fost şi sunt tratate valorile de *gradul zero* care fac parte din patrimoniul naţiunii române. Astfel, dacă pe vremuri, sub Dej, se arunca cu pietre în Maiorescu, Blaga, Voiculescu, Ion Barbu sau Rebreanu, astăzi – *brrrr*, azi, insist, în plină democraţie! – se aruncă cu bolovani în Nichita Stănescu, Marin Preda, Eugen Simion, Valeriu Cristea, Tudor Vianu, G. Călinescu. Ba chiar se ajunge până acolo, încât încruntatul ziarist ubicuu C.T. Popescu, după ce îi atacă incalificabil, ignobil, într-un stil suburban, mizând pe trucul ticălos şi abil, josnic abil al dictatorului, care a inventat *instinctul de a instiga mahalaua contra elitelor*, răscolind astfel fondul primitiv, mizerabil al suburbiilor ontice ale anumitor indivizi, atenţie, nu puţini la număr, îi atacă, aşadar, având la dispoziţie, în spate, un ziar de mare tiraj – *Adevărul* – pe Tudor Vianu, Călinescu, Preda, Breban şi alte nume care, insist, fac parte din patrimoniul ţării, şi, apoi, ca şi când n-ar fi de-ajuns, îşi afirmă voinţa de strănepot al lui Goebbels, instigând la arderea – aţi citit bine, cu atenţie?, *arderea*... – operei lui Nichita Stănescu: „Din miile de pagini [ale lui Nichita Stănescu – n. n.], ar trebui strânsă în mod onest o cărticică

poate cu nu mai multe pagini decât buletinul de identitate al poetului – *iar restul ar trebui pur şi simplu arse, şterse din faţa ochilor.*" (C.T. Popescu, *Nichita Stănescu – o rudă a lui Adrian Păunescu* I-II, *Adevărul literar şi artistic*, decembrie 2003).

„Din păcate, nimeni dintre cei care conduceau *corpus*-urile culturii române – scrie acad. Nicolae Breban în *Trădarea...* – nici Academia şi nici Uniunea Scriitorilor, nu au reacţionat; se pare că azi, frica de un jurnalist sau altul, de un post de televiziune sau altul sunt cu mult mai teribile decât le aveam noi, pe vremuri, sub dictator şi sub dictatură. Sau e... «*corectitudinea politică*» la mijloc sau, mai ştii, pur şi simplu obişnuitul oportunism, care acum şi-a pierdut culoarea politică, dar a dobândit-o în schimb – şi într-o măsură redutabilă, jenantă, uneori, pe cea pecuniară! – pe cea lucrativă." La câţiva ani după publicarea de către CTP – cel ultraadmirat, multiplu premiat, prezent pe nu puţine canale TV, prezent până la saţietate, cel care dă, fără să clipească din ochi, lecţii de moralitate, de corectitudine şi verticalitate – a acelor texte fascistoide, ţineţi-vă bine, CTP e primit cu onoruri la Cluj, aşteptat la aeroport de Marta Petreu pare-se, care îl fotografiază, ca şi când ar fi venit... Prim Ministrul în capitala Ardealului; sala în care a conferenţiat – personajul cu indeniabile impulsuri fascistoide – este arhiplină etc. etc. Prestigioasa revistă *Apostrof* îi dedică o pagină într-un număr dedicat anchetei *Scriitorul şi trupul său* (nr. 5-6/2006): un număr de altfel splendid, absolut splendid, în care semnează nume de prim rang, ca de pildă Irina Petraş, George Bălăiţă, Nicolae Breban, Nichita Danilov, Ruxandra Cesereanu, Andrei Şerban, Gabriela Melinescu, Gelu Ionescu, Ion Vianu, Basarab Nicolescu, Ion Pop, Adrian Popescu ş.a. „Lume bună. Nume importante. *Apostroful* e de citit din scoarţă în scoarţă! Ceea ce şi facem fără amânare, tema fiind kafkiană, thomasmanniană. Şi nu numai. La începutul revistei, chiar pe pagina de deschidere, a doua – stu-pe-fi-ant! – un grupaj de ştiri, poze cât cuprinde, avându-l ca protagonist pe nimeni altcineva decât pe dl Cristian Tudor Popescu" – scriam acum câţiva ani în *Contemporanul. Ideea Europeană*, nereuşind – nici astăzi! – să-mi revin din profunda stupefacţie amară încer-

cată *atunci*, la lectura grupajului dedicat de Marta Petreu lui CTP: „Să recapitulăm – continuam în acelaşi comentariu amar, amar – Un ziarist din Bucureşti, mediatizat cu o crasă lipsă de măsură în perioada post-decembristă, instigă – aidoma lui Goebbels!! – la arderea cărţilor unui poet naţional. Nimeni – nici Academia Română, nici Uniunea Scriitorilor – la timpul respectiv – în 2003 – n-a reacţionat. În schimb, peste doi-trei ani, CTP e primit la Universitatea din Cluj (UBB) cum rareori au fost primite marile personalităţi ale culturii române. Ba mai mult: Marta Petreu, redactor-şef al acestei prestigioase reviste sprijinite de noi, o excelentă poetă şi eseistă, care a scris reportajul despre CTP... îl compară pe acesta – nici mai mult, nici mai puţin! – cu Eminescu şi cu Cioran: «Întrebările din public au curs una după alta, iar Cristian Tudor Popescu a răspuns cu o vervă şi cu o expresivitate cioraniene. E limpede, face parte *din familia temperamental-stilistică* a lui Eminescu-Cioran. Se vede şi-n scris, şi în vorbit: apocalipsul expresiv» (s.n.). La finele acestui text – descalificant atât pentru *Apostrof*, cât şi pentru Marta Petreu, dar nu mai puţin pentru Universitatea clujeană, condusă de dl Andrei Marga, rectorul acesteia – ni se promite că «Data viitoare [când va veni din nou CTP-ul la Cluj – n.n.] va fi şi mai bine!»

Pentru comparaţie. În acelaşi număr al revistei *Apostrof*, e semnalată prezenţa la Cluj a domnului profesor Mircea Martin, care a organizat o Conferinţă *Cuvântul*, fiind abordată de astă dată tema balcanismului. Prezenţa la Cluj a unuia dintre cei mai importanţi critici ai perioadei postbelice – la Mircea Martin ne referim, desigur – este semnalată în 13 rânduri."

Nu, Lucian Blaga n-a fost primit la Cluj cu onorurile de care s-a bucurat CTP (nici cu Eminescu, după ştiinţa mea, n-a fost comparat!); din contră, românii l-au dat afară de la universitatea clujeană (unde în anul 2006, CTP a ţinut o conferinţă intitulată *Omul-abţibild*, acesta e titlul de o amuzantă stupiditate plină de haz, dacă nu mă trage pe sfoară memoria). M. Beniuc, unul dintre cei mai ticăloşi oameni de litere ai literaturii române, a refuzat să-l spriji-

ne pe marele poet – singurul care a dat un sistem filosofic unitar, coerent, de sorginte neokantiană – în demersurile de a i se semna contractul pentru traducerea lui *Faust*, demers deblocat, în fine, de Tudor Vianu (susține, în jurnalul său, I.D. Sîrbu); nu uităm nici infamul roman, *Pe muchie de cuțit*, în care Beniuc îl denigrează pe tatăl poetului, preotul Isidor Blaga, denunțând autorul uneia dintre cele mai valoroase opere poetice și filosofice din spațiul românesc, și nu numai: „Blaga, care avea atunci 64 de ani, își presimțea deja sfârșitul și, la lectura acelui text mai mult decât tendențios, a suferit amarnic, a plâns fără lacrimi și fără cuvinte. De aici și titlul interviului – *Eu l-am văzut pe Blaga plângând* – dar Ion D. Sîrbu face referire la o situație reală, anterioară, care, crede el, trebuie să se fi repetat în 1959: «Eu l-am văzut pe Blaga plângând. Fără lacrimi, fără cuvinte, rezemat de contrafortul bisericii reformate». «*Toți mă veți uita, opera mea va pieri, voi muri singur, ca un câine*! – îmi spunea în ziua de 28 aprilie 1956, ultima oară când l-am văzut.» Sub apăsarea tăvălugului terorii staliniste, chiar și un spirit tutelar al culturii române a secolului XX, precum Lucian Blaga, s-a îndoit în sinea lui. [...] Ion D. Sîrbu îl numește «zeul protector al singurătății mele»; ce ar fi putut spune el mai mult despre un asemenea magistru?" (Ioan Lașcu)

Din 2006, de când am publicat textul din care am citat ceva mai sus în paginile revistei *Contemporanul. Ideea Europeană* (nr. 9, 2006, dacă nu greșesc; e o informație ceea ce va urma, nu o justificare: mai devreme nu-l puteam publica, întrucât făcusem două numere odată – Marta, Marta cea dragă mie, *nouă*, altădată – erau apărute, *tipărite deja*, ca să avem posibilitatea – eu și colaboratorii mei, ai noștri! – să beneficiem de o scurtă vacanță; acesta este realul motiv pentru care replica mea n-a apărut de îndată în *Conte*, și nu cel insinuat, într-un alt număr al *Apostrof*-ului, la modul penibil, repet, penibil, de tine: interesul meu de a vedea publicat în *Apostrof* dialogul Dorei Pavel realizat cu mine, dialog care a văzut lumina tiparului în formă integrală, netrunchiată, în aceeași toamnă, în paginile revistei *Saeculum*. Te-ai rătăcit în propriile lașități și oportunisme mărunte, din păcate pentru... *marea promisiune* așezată

în tine... pe vremuri, ah, ce vremuri, Doamne!) excelenta poetă şi fina eseistă Marta Petreu... nu-mi mai răspunde la salut. Relativ recent câţiva prieteni mi-au comunicat că numele meu – la *Apostrof*-ul condus de Marta Petreu, revista aşezată de mine de circa două decenii sub catapeteasma Mitteleuropa – numele meu, aşadar, stă... sub semnul interdicţiei. Motivul? Nu ştiu ce să zic. L-am apărat – de un strănepot al lui Goebbels – pe un mare poet, Nichita Stănescu, unul dintre cei mai importanţi poeţi români şi europeni, egal al lui Arghezi, Blaga, Bacovia. În timpuri confuze, marcate de o mediocritate agresivă, când vezi că este atacat în esenţă patrimoniul spiritual al naţiunii tale, din care face parte şi autorul celor *11 elegii*, acesta trebuie apărat: cu toate *instrumentele* care îţi stau la dispoziţie, chiar dacă eşti conştient de faptul că Nichita Stănescu în esenţă se apără fără reproş prin Opera-i majoră. (...Uneori, urmărind, contemplând la rece ceea ce se întâmplă în jurul meu, mi se pare că... visez urât; de circa douăzeci de ani asist... la un cvasicoşmar social şi... fug de labirinturile acestuia, preferând, favorizând fuga în *cealaltă realitate*, de litere, mai reală decât tot ce ne înconjoară.)

Dar... să nu grăbim lucrurile. *Il faut avoir de la patience*. Sau, cu vorbele lui Auguste Rodin, citat în inspirata-i monografie splendidă despre acest titan de către Rainer Maria Rilke, „răbdarea e totul".

Trădarea criticii se anunţă, din capul locului, drept „o încercare de a[-mi] înţelege timpul, cultura din care provin şi spiritul ei, în actualitate". O încercare, e adevărat, care va deranja nu puţine spirite; căci aici – *şi aici*! – în aceste rânduri, autorul, Nicolae Breban, îşi afirmă nezăgăzuit spiritul eminamente incomod, imprevizibil din anumite puncte de vedere (social, comportamental etc.) de care se arată pe deplin conştient; în portretul amplu, generos şi exact, pe care i-l face criticului şi istoricului literar, de un real prestigiu, Nicolae Manolescu, la un moment dat, adresându-i-se direct, autorul *Elegiilor parisiene* susţine pe bună dreptate – ca răspuns la postrevoluţionara acuză manolesciană, nedreaptă, de oportunism, făcută în scris la adresa lui Breban – afirmă aşadar că „eram oportunist, poate, ha, ha, pentru simplul motiv că existam, dragă Nicolae

[Manolescu – n.n.], şi, în aceasta, ai perfectă dreptate! Un «oportunism» de care, iată, încă nu m-am dezvăţat, dar... aşteaptă un pic! Încă un pic, poate nu prea mult! Şi literatura română contemporană, scena, uneori turbulentă, a vieţii literare va fi în sfârşit «uşurată» de unul din *actorii ei cei mai... incomozi, atipici, imprevizibili...* nu ştiu! Alege tot tu, epitetul potrivit!", promiţându-i că, după cum îi stă în tabieturi, nu va reacţiona imediat: „Îţi las, iată, această alegere; şi promit, cum am făcut şi în ultimele două decenii, *să nu reacţionez imediat, indiferent de opinia ta*. Oricât de ciudată, de dureroasă, de scandaloasă ar fi, cel puţin din punctul meu de vedere. Al unui om cu o vocaţie certă – acest lucru se pare că nu-l conteşti – care a înţeles, târziu poate, însă a înţeles bine, că *libertatea unui creator nu are nimic de-a face şi nu se confundă în nici un caz cu libertatea generală, largă a mulţimilor* (influenţă nietzscheană! – n.n.). Care, pentru acesta, nu poate fi decât o capcană, pe care o plăteşte scump. Şi nu numai el, dar şi cei care cred în el, şi cei pe care i-a atras după sine în climatul social, profesional în care el se mişcă ca un magnet uriaş şi benefic. Adesea!" (s.n.)

N. Breban susţine de la bun început că nu puţini colegi vor fi şocaţi, dacă nu iritaţi de-a dreptul de această carte, *Trădarea criticii*, cu atât mai mult cu cât autorul romanului *Pândă şi seducţie* a fost, da, a fost unul dintre scriitorii, să spunem... cei mai răsfăţaţi, ba chiar iubiţi de criticii de vârf ai vremii (nu de cuplul Ceauşescu, cum susţine N. Manolescu în *Istoria critică a literaturii române...*, publicată recent, calomniindu-l astfel pe unul dintre cei mai importanţi prozatori din perioada postbelică şi, între altele fie spus, pe unul dintre foştii săi prieteni cvasiintimi!); cărţile domniei sale s-au bucurat de o susţinere largă, de o receptare adecvată – până în 1971 când, după Tezele din Iulie, N. Breban îşi dă demisia din funcţia de redactor-şef al *României literare*, făcând-o publică prin intermediul unor importante ziare pariziene, şi, spre nedumerirea, spre stupoarea unor colegi, a forurilor de partid... se întoarce în România; segment după care autorul *Buneivestiri*, unul dintre dizidenţii cei mai importanţi din estul Europei, se

transformă într-un marginal, într-un *lepros social,* iar cărțile îi sunt, după cum se știe, atacate, injuriate la comandă nu numai în presa de partid, ci și în *foile* de cultură; marginalitatea *de atunci* a autorului *Buneivestiri* este continuată, stupefiant, spre rușinea literaturii române, *și după* 1989 – cărțile sale fiind așadar supuse judecății criticilor, a publicului larg și a Timpului, iată, pe întinderea a peste patru decenii și rezistând cu brio acestor examene, rezistență care le exprimă, evident, valoarea: „Nu puțini vor fi, probabil, oarecum șocați dacă nu chiar iritați de titlul acestui eseu, cu atât mai mult cu cât autorul, romancierul care sunt, a avut, încă de la începuturile sale literare, critica – falanga ei cea mai tânără, mai prestigioasă – de partea sa". Tocmai din acest motiv, Breban – în acest *opus,* insist, incendiar, scorțos, aspru, sângerând el, taman el, care știe să suporte, de decenii, și marginalitatea și nedreptatea – va recurge nu o dată la arma nuanțelor, menționând că nu e vorba, în aceste rânduri fierbinți, de o luciditate amară, ale *Trădării...,* exclusiv de domnia sa ori de cărțile sale, scrise, publicate, lansate și susținute răstimp de câteva decenii: „Nu va fi vorba doar de subsemnatul și de opera sa în acest studiu și, ca și în eseul scris la Paris în anii '88 și '89 (ani extrem de dificili, aș zice jenanți pentru spiritul civic românesc în comparație cu intelectualitatea cu mult mai decisă a vecinilor noștri de la nord), *Spiritul românesc în fața unei dictaturi,* voi încerca încă o dată, cum am făcut și cu două decenii în urmă, fiind în depărtare, să înțeleg, dar să și apăr literele române, spiritul lor, aflate într-o grea încercare". Breban recurge, iarăși și iarăși, așadar, la scris – în siajul incredibilului, iubitului Ignațiu de Loyola – ca la un exercițiu de înțelegere, miza cărții fiind *înțelegerea,* nu răzbunarea, chiar dacă cea din urmă e considerată și probabil că este câteodată sfântă. Scrii, deci, exiști; scrii, deci, înțelegi – așa ar putea fi parafrazată, în acest caz, celebra aserțiune gnomică cartesiană, fiind mereu conștient de „marele paradox" familiar unui Marcel Proust bunăoară, care „îl știa prea bine și ni-l oferea în sute și sute de exemple și istorii!": „Cel care *explică* sau *descrie* este, de fapt, ultimul care înțelege!" Ba mai mult decât atât: „Nu numai că o face spre a înțelege el însuși, deși omul de rând cade în capcana

pedagogică eternă crezând că dacă cineva îi explică un fapt sau un fenomen, un proces, neapărat cel ce explică naivului sau ignorantului trebuie el însuşi să-l priceapă, să-l înţeleagă"; „cel care ne învaţă se aude pe sine *altfel* şi vorbind, vocea sa ca şi ţinuta, ritualul oricărei *învăţături* sau real act pedagogic îl convinge pe el însuşi; ba îl şi «luminează» de-a dreptul!" Îl luminează. Iar atunci când privim lucrurile în profunzime, avem şansa de a realiza, de a pricepe încă o dată faptul că în realitate, „dacă avem o câtime de modestie genială, scriem, nu atât ca să «aflăm» – lucru imposibil, ştim, mai ales dacă atacăm cu adevărat teme mari, tratate şi rămase, în felul lor, insolubile de secole! – ci ca să cădem, cu adevărat pe gânduri! Sau să vedem «problema» sub un unghi nou. O, nu, nu pentru a o elucida în fine, nu pentru a tăia nodul gordian odată pentru totdeauna, ci, ca un posibil înţelept, pentru... exerciţiu!"

Ce vrea să înţeleagă, aşadar, Breban? El însuşi o spune în subtilul *Trădării...*: Timpul, cultura din care provine şi spiritul ei, în actualitate. Iată o temă dificilă, cvasiimposibilă! Cum arată *timpul românesc* în ultimele două decenii, după răsturnarea unui regim de o brutalitate unică? În ce fel este tratată cultura română, din care provine, alături de alte spirite auguste, *şi* Breban? În ce mod se manifestă spiritul ei în actualitate? Iată doar câteva întrebări la care încearcă, scriind, să răspundă N. Breban, conştient clipă de clipă de faptul că şi-a propus imposibilul, pe de o parte, iar pe de alta, că *Trădarea...* este un *exerciţiu de înţelegere*, care odată încheiat, nu-şi arogă nici pe departe deţinerea adevărului ultim, ci pretinde, are în intenţie să pună lectorul pe gânduri, dacă nu să-l lumineze.

La Iaşi a apărut o serie nouă a vechii şi pretigioasei reviste *Însemnări ieşene*, datorată criticului Alexandru Dobrescu. Înfiinţată la 1 ianuarie 1936, de M. Sadoveanu, G. Topârceanu şi Gr. T. Popa, a doua serie (2004-2005) a luat fiinţă sub egida Universităţii de Medicină şi Farmacie „Gr. T. Popa" din Iaşi, fiind coordonată de Corneliu Ştefanache şi Alexandru Dobrescu. Este o revistă realizată în stil european, elegantă, tipărită pe hârtie velină, întru-

nind texte de valoare şi fiind ilustrată cu reproduceri după lucrările unor mari pictori. Numărul din ianuarie, conţine, alături de alte comentarii incitante, un editorial semnat de criticul Alexandru Dobrescu, dedicat lui Mihail Eminescu. Regretând clişeele vehiculate de două ori pe an, în ziua naşterii şi cea a morţii poetului, Alexandru Dobrescu susţine, nu fără temei, că „tot acest spectacol ieftin are un scop mult mai terestru: acela de a lega, fie şi astfel, numele autoinvestiţilor preoţi de Eminescu. Dacă tot nu au scris vreun rând memorabil despre el, măcar să se ştie că (...) în miez de ianuarie, mediocrităţile se prind zdravăn de pulpana lui Eminescu, să nu piardă cumva unica şansă de a li se păstra numele". Al. Dobrescu, evident, recunoaşte valoarea operei eminesciene, susţinând totodată că „teoretic, opera sa (poetică şi gazetărească) ar putea funcţiona ca model şi ca exemplu", ba mai mult, poetul rămâne a fi un „posibil reper estetic, moral şi civic, ar avea toate motivele să o facă", recunoscând în acelaşi timp că „practic însă, o asemenea investire e pur şi simplu imposibilă". Şi iată din ce motive: „Eminescu ar putea trece drept reper valoric într-o societate corect structurată axiologic. Dar într-o lume a cărei scară de valori e cu josul în sus şi nu există semne că va fi readusă cât de curând în poziţia normală", aşa încât „raportarea, fie şi circumstanţială, la Eminescu e de-a dreptul hilară. Străină oricărei condiţionări estetice, ierarhia în uz la noi n-are cum să-l încapă pe Eminescu, decât cel mult ca o inutilă concesie făcută cutumei". Nu ştim dacă Al. Dobrescu are dreptate, cert e că eseul d-sale ne-a pus pe gânduri, cu atât mai mult cu cât, după cum se ştie, şi şcoala a renunţat „treptat la studiul valorilor aşa-zicând clasice, în frunte cu Eminescu, în favoarea acelora încă neaşezate şi, deci, incapabile să garanteze o perspectivă corectă?" Ne întrebăm: dacă şcoala renunţă la studiul operei eminesciene în favoarea unor vedete ale televiziunilor locale, cum ar fi, de pildă, Andreea Esca, oare nu e cazul să intervenim? Şi când susţinem aceste lucruri, evident că ne gândim la reacţia unor organisme abilitate, cum ar fi, bunăoară, Uniunea Scriitorilor din România, Academia Română.

Judecata domnului Dobrescu este aspră, dar teamă ne este că redutabilul critic ieşean are dreptate: „Insuportabil

prin luciditate şi franchețe acum o sută treizeci de ani, Eminescu ar fi măcar la fel de incomod şi astăzi, având toate şansele să înfunde puşcăria, precum atunci a înfundat ospiciul. Eminescu rămâne visul frumos şi curat al unei umanități care a uitat să mai viseze. Nu e loc pentru Eminescu printre noi. Dar poate că va fi într-o bună zi, când ne vom dezmetici din coşmarul caragialesc ce ne devorează". Până atunci însă Mihail – cum îl dezmierda Titu Maiorescu, iar mai târziu Nichita Stănescu – Eminescu sperăm că va fi, trebuie păstrat pentru cei care n-au uitat cum se visează, nu-i aşa, Excelență?

Anunțată de Editura Polirom, această carte deja a stârnit interesul prin fragmentele întinse, publicate în *Evenimentul zilei* din data de 8 februarie 2010, purtând titlul *Cartea care aruncă în aer lumea culturală din România*. Editura Polirom îşi face o datorie de onoare, publicând acest volum incendiar, conform dispozițiilor testamentare ale marelui erudit, la cinci ani după moartea d-sale. Într-un comentariu, semnat de Simona Chițan, se menționează că „personalitățile culturale ale țării, de la Călinescu şi Noica până la Liiceanu şi Pleşu, sunt atacate virulent de Adrian Marino. Volumul de memorii al regretatului cărturar Adrian Marino, *Viața unui om singur*, care va apărea la începutul lunii martie la Editura Polirom, va fi considerat, probabil, o dovadă de laşitate, o ipocrizie sau, dimpotrivă, una de curaj, dar cu siguranță pune pe jar lumea noastră literară. Autorul critică «odiosul mediu literar» şi atacă virulent miturile noastre culturale". E vorba de o „autobiografie îndelung aşteptată, care se opreşte la anul 1999 (...). Captivează prin valoarea culturală a mărturiei, deşi dărâmă, pe un ton extrem de caustic şi de virulent, majoritatea personalităților noastre culturale, de la George Călinescu, căruia i-a fost asistent la Iaşi, la Constantin Noica, Mircea Eliade, Emil Cioran, ajungând la «triada culturală de astăzi», Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, H.-R. Patapievici". În cartea incendiară, din publicarea căreia Silviu Lupescu îşi face, pe bună dreptate, o datorie morală, e vizat, nu o dată, fie direct, fie aluziv, destinul nefast al României, iar odată cu acest aspect, inevitabil, calitatea liderilor post-

decembriști, unul dintre aceştia fiind Mircea Dinescu, da, cel care recurge nu rareori la „linşaje publice", având acces la arhivele CNSAS, un instrument de o eficienţă devenită suspectă şi aproape lipsită de credibilitate: „Biata Românie şi biata tânără democraţie românească, în care unii dintre purtătorii săi de cuvânt şi lideri de opinie sunt de calitatea unui golănaş, suburban, incult, agresiv şi obraznic, gen Mircea Dinescu. Devenit vedetă, deoarece, fugit din domiciliul obligatoriu din... propria sa locuinţă, în 1989, a început să strige pe stradă, devenit portdrapel al recâştigării libertăţii... O scenă mai perfectă de suprarealism politic este greu de imaginat". Replica lui Mircea Dinescu, urmată după câteva zile? Previzibilă, după ce CNSAS a acumulat, pe parcursul anilor, câteva victime din rândurile unor scriitori de prim rang: Cezar Ivănescu, împotriva căruia nici până în ziua de azi nu s-au adus dovezi de colaborare cu securitatea şi care a fost îmbrâncit prin campania de presă virulentă... în moarte, nu-i aşa?, Augustin Buzura, Eugen Uricaru, căruia i s-a scos/inventat o filă de dosar cu câteva săptămâni înainte de alegerile la USR, în consecinţă, funcţia de preşedinte ocupând-o dl prof. Manolescu (2005), nu-i aşa?, Ştefan Augustin Doinaş, Lucian Vasiliu etc. Acestei liste i se adaugă, fără dovezi, numele marelui erudit Adrian Marino: „Mircea Dinescu, membru CNSAS, susţine că Adrian Marino a fost racolat de Securitate ca informator al Direcţiei a III-a şi apoi al SIE. Autobiografia *Viaţa unui om singur*, scrisă de criticul Adrian Marino, care va apărea luna viitoare, la cinci ani de la moartea sa, la Editura Polirom, din care EVZ a publicat ieri în exclusivitate fragmente, a provocat reacţii puternice din partea personalităţilor culturale criticate în volum". (Simona Chiţan, Mirela Corlăţan, *Dinescu: „Marino minte şi mort"*, în *Evenimentul zilei*, 9 februarie 2010) Partea previzibilă, da, şi ea, e că Dinescu nu aduce dovezi.

Un alt aspect previzibil, amar previzibil? Înainte să-l menţionăm, să ne aducem aminte că Manolescu câştigă primul mandat de preşedinte al USR după „linşarea publică" a lui Eugen Uricaru (2005) de către CNSAS, din care face parte dl M. Dinescu, evident că coincidenţa celor două

evenimente – „linşarea" dlui Uricaru şi alegerea în calitate de preşedinte a dlui Manolescu – este o pură întâmplare, nu-i aşa? Nicolae Manolescu, în calitate de preşedinte al juriului care decernează Premiul Naţional „Mihai Eminescu" pentru Opera Omnia, îi oferă lui Mircea Dinescu Premiul Naţional pentru Poezie, la Botoşani (premiu decernat în 2008 pentru anul 2007). Prin *Viaţa unui om singur* este atacat cu duritate grupul din care face parte şi Manolescu (Liiceanu, Pleşu, Patapievici). În consecinţă, Dinescu *vrea* să-l compromită pe autor, pe Adrian Marino, şi începe o campanie în presă, prin care îl acuză că a fost informator. Dinescu însă nu mai e credibil de mult, a comis mai multe gafe. Şi atunci are nevoie de un sprijin, nu? Manolescu – previzibil, nu? – îi dă dreptate, ca să amputeze credibilitatea marelui erudit, nu-i aşa? Dar toate aceste legături făcute de noi sunt întâmplări, simple coincidenţe. Manolescu nu acţionează la două mâini cu Dinescu. Maşinăria serviciilor în lumea literară, Doamne fereşte, nu funcţionează, la un anume nivel, ireproşabil! Ce noroc pe capul oportuniştilor zilei! În acest context, ascultăm interminabile lecţii de moralitate şi anticomunism (după ce comunismul a căzut de douăzeci de ani!) din partea grupurilor de interese coagulate în jurul atotputernicului, singurului, a celui mai mare grup: GDS, care a stârnit zâzanie în lumea literară postdecembristă, grup de interese membrii căruia denigrează, calomniază creatorii incomozi, neînrolaţi, neînregimentaţi, nepurtători de cravate portocalii: astfel albul devine negru, iar negrul capătă o puritate de neegalat. De pildă, Breban, membru supleant CC, un disident sub Ceauşescu, şi-a dat demisia din structurile de vârf al statului, în 1971, este „antianticomunist"; dna M. Lovinescu nu a fost un bun cronicar de radio, ci un mare critic, căci este egala, citiţi cu atenţie, celor mai aleşi critici ai României: Eugen Lovinescu, Titu Maiorescu, G. Călinescu – G. Grigurcu, *România literară*, nr. 2, 2010. Augustin Buzura, unul dintre cei mai incomozi scriitori sub dictatură, urmăriţi de Secu, se transformă, în plină libertate, în patronul unei reviste, *Cultura*, publicaţie care practică, ţineţi-vă bine, „marxismul deşănţat" – Mircea Mihăieş, *România literară*, nr. 5, 2010. Revista *Observatorul cultural*, în paginile căreia scriitorul Carmen

Muşat a condamnat nu o dată înregimentarea intelectualilor în „tabăra Cotrocenilor", recurge, ca să vezi, la o „gargară corect-politic-resentimentară" – Mircea Mihăieş, *idem*. Te pomeneşti că *România literară* a devenit, treptat şi sigur, „organul suprem" al „unicului partid de comentatori", GDS, care dă note, taie şi face tot ce se cuvine, pe linie gdsistă, bani din ideologia anticomunistă să vină, iar când nu vin bani, datoriile să fie tranşate, penalităţile pentru acestea tăiate, cum s-a procedat în cazul *celei mai mari*, din istoria civilizaţiei româneşti, Edituri, Humanitas (Dan C. Mihăilescu, *România literară*, nr. 5), secondată de *cea mai importantă* revistă a ţării, *România literară*, condusă de *cel mai mare* critic, Nicolae Manolescu. Ce naivitate să crezi că epoca lui *cel mai*, *cea mai* a trecut!

Jenant. Ca să nu spunem: ignobil, absolut ignobil? Se răsucesc marii cărturari ai acestei ţări în morminte.

Iată şi citatele, apropo de afirmaţiile de mai sus, legate de acuza calomnioasă de „colaborare cu securitatea" a lui Adrian Marino, pasaje spicuite din invocatul număr al ziarului *Evenimentul zilei*: „Dacă dovada colaborării lui Adrian Marino există sau nu la CNSAS e foarte puţin probabil să se mai afle atâta vreme cât criticul nu mai este în viaţă. Nimeni nu mai poate cere acum verificarea trecutului său, iar o eventuală deconspirare ţine pur şi simplu de hazard. Mai precis, deconspirarea s-ar putea produce doar dacă cineva îl găseşte ca informator în dosarul său şi cere CNSAS să i se spună cine se ascunde în spatele numelui conspirativ. O altă posibilitate este aceea ca el să fie identificat de un cercetător în arhivele CNSAS în dosarele al căror titular poate fi sau în dosarele colective dedicate mediului literar. «Dinescu face contraşantaj» Soţia autorului, Lidia Bote-Marino, crede însă că asemenea dovezi nu se vor găsi niciodată, întrucât soţul ei nu a fost angajat nici măcar bibliotecar pentru că s-a opus oricărui compromis şi nu a făcut nici o concesie regimului. «E o ruşine ce se spune. Soţul meu nu a fost informator. Oamenii nu mai ştiu pe unde să scoată cămaşa şi se apără atacând pe nedrept», afirmă Lidia Bote-Marino. De aceeaşi părere este şi editorul Silviu Lupescu, directorul Polirom: «Este exclus ca Marino să fi fost informator. El a făcut puşcărie politică

şi a suferit foarte mult». Publicistul Tudor Octavian crede că atacul lui Dinescu este imoral. «Dinescu nu e procurorul naţiei. Ceea ce face el este contraşantaj. Eu ştiu de la vărul meu, Mihai Săndulescu, care a fost deţinut politic la Aiud şi Canal şi coleg de celulă în închisoare cu Marino, că i se spunea Seniorul de către deţinuţi», spune Tudor Octavian.

Manolescu: «Dinescu are dreptate». Criticul Nicolae Manolescu, cu care Marino a semnat o perioadă articole la două mâini în *Contemporanul*, îl creditează însă pe Mircea Dinescu. «Dinescu are dreptate, deşi este mult prea slobod la gură şi n-ar avea dreptul să dea asemenea informaţii», spune Nicolae Manolescu. Legătura lui Marino cu Securitatea s-ar fi putut dezvolta, potrivit lui Dinescu, în perioada în care Marino a fost plecat în străinătate. Între 1971 şi 1972, Marino a făcut o specializare în Elveţia, supervizat de marele comparatist, profesorul René Étiemble".

Cotidianul din 10 februarie comentează evenimentul, care se anunţă a fi *Viaţa unui om singur* – aşa cum evenimentul cel mai incomod al anului trecut a fost volumul *Trădarea criticii* de Nicolae Breban (Editura Ideea Europeană, 2009) – referindu-se în special la voiajele eruditului în străinătate, comentate, bârfite cu asupra de măsură. Iată un citat din *Viaţa unui om singur*: „N. Manolescu a fost în Franţa, înainte de 1989, cel puţin tot de atâtea ori cât mine. Iar în SUA a fost de două ori, chiar înaintea mea. Ceea ce nu l-a împiedicat să mă atace violent şi insultător, după 1989, tocmai din acest motiv. Mi-a fost foarte uşor să demonstrez (în *Dreptatea*) că, în două împrejurări, el a fost în străinătate, în perioada incriminată, chiar... împreună cu mine. Aş putea continua mult şi bine acest pomelnic (a făcut, de pildă, cineva lista completă a bursierilor de la Iowa?). (...) Mulţi, de fapt, călătoreau, ca şi mine. Cartea albă a Securităţii dă şi numărul, aproape incredibil, de 800."

E nevoie să menţionăm că opera lui Adrian Marino face parte din patrimoniul României?

La finele unei cronici de carte – scrise la limita unui atac la persoană – la bildungsromanul meu *Casa din întuneric* (Editura Europress group, 2008), găzduită de revista

Hyperion (Anul 27, nr. 7-8-9/2009/183-184-185, 2009), Geo Vasile îmi dă câteva „lecții de limba română", semnalând „câteva greșeli de limba română". Și anume: „asfaltul iregulat (p. 96), corect, neuniform". Am preferat ștersului *neuniform* adjectivul derivat din franceză – *iregulat* – din eleganță. Următoarea „eroare": „arătanie (p.101), corect, arătare". Dicționarul atestă câteva sinonime pentru substantivul *arătanie*, și anume: *apariție, arătare, duh, fantasmă, fantomă, monstru, nălucă, nălucire, năzărire, pocitanie, pocitură, spectru, spirit, stafie, strigoi, umbră, vedenie, viziune.* Altă „crimă" de ordin lingvistic: „heriniile (p. 307), corect, erinii"; am preferat forma de *herinii*, e drept, mai rar folosită. „Delfinul nu este un pește (p. 387) ci mamifer". Evident că delfinul este ceea ce este: un mamifer. Doar că dl Vasile nu e familiarizat cu etimologia acestui cuvânt ce conține – cel puțin din punctul de vedere al poetului care sunt – o greutate semantică, simbolică absolut fantastică. Să nu uităm că delfinii l-au adus pe Apollo pe spatele lor melodioase la Delphi. Așadar, *delfin* provine din greaca veche δελφίς (delphís – delfin) și este un cuvânt înrudit cu δελφύς – „delphys" (buric). Ceea ce înseamnă că numele acestui animal marin poate fi interpretat ca „pește cu buric". Un pește fantastic, nu-i așa, Geo Vasile?!

Să înaintăm însă în lecțiile de limba română, date subsemnatei de G. Vasile. „Curajul de a-i fi afrontat (p. 265), corect, înfruntat." Verbul *a afronta* provine de la francezul *affronter* și este sinonim cu verbul *a înfrunta*. „Mihail (p. 367) Eminescu, corect, Mihai Eminescu." Ba nu, dl Vasile, corect e cum a spus Titu Maiorescu – fără de care teamă îmi este că autorul *Luceafărului* n-ar fi existat – și Nichita Stănescu: Mihail. Numele autorului *Glossei* și pentru mine e Mihail. „Aibi (p. 369) răbdare, corect, ai răbdare." *Aibi răbdare* e mai percutant. „Devinații (p. 275) absconse, corect, divinații..." *Devinație* înseamnă prorocire. *Divinație* – „dar, putere a unor persoane de a desluși și lucruri ascunse, neștiute și mai ales viitorul". E vorba, așadar, de sinonime. A prefera un sinonim în defavoarea altuia, în funcție de context, nu constituie – cel puțin după știința mea – un „păcat" de ordin lingvistic. Și mai e ceva la mijloc, în opinia mea cel puțin, nelipsit de importanță. I-aș

reaminti criticului G. Vasile, care până relativ de curând a ținut o rubrică în paginile revistei *Contemporanul,* câteva detalii din ABC-ul prozei și al criticii: 1. Personajele nu pot vorbi ca autorul lor, altfel n-ar mai fi autentice (autorul e obligat să le „reproducă" limbajul ad-litteram, vezi *Groapa* lui Eugen Barbu) și 2. Scriitorul este un creator al limbii, având dreptul și chiar obligația de a-i spori expresivitatea, inventând cuvinte sau împrumutându-le din alte limbi (scriitorul – nota bene – alimentează DEX-ul, nu invers!). Literatura de bună seamă nu se scrie în limbajul cafenelei. Fiecare meserie, evident, își are codul ei deontologic. Onest ar fi fost ca, fiind colegi de redacție la *Contemporanul* – și, mai ales, părăsind această redacție într-un mod incalificabil – dl Vasile să nu mai scrie despre cărțile scriitorului care sunt. Or, încercând să „desființeze" un roman al unui ex-coleg, editor, scriitor, răzbunându-se astfel..., pretându-și cronicheta la falsa legendă conform căreia „fiind venit din Basarabia, scriitorul Aura Christi nu știe limba română"..., mă rog, nu comentez. Nu este, oare, ignobil, absolut ignobil, dle Vasile, ce ați făcut?! Mai ales că e vorba de erori inventate, adică de o evidentă rea-credință; pentru a nu spune calomnie.

Mă întreb dacă această vânătoare de „erori" gramaticale inventate nu se datorează faptului că am editat patru cărți semnate și/sau traduse de Geo Vasile: *Pozatori și eseiști,* Editura EuroPress, 2008; Paolo Ruffilli, *Camera oscura – Camera obscură,* trad. din italiană de G. Vasile, Editura Ideea Europeană, 2007; George Bacovia, *Cu voi – Con voi,* traducere în italiană de G. Vasile, Editura Ideea Europeană, 2007; *Epica analitica,* Editura Ideea Europeană, 2008. Mă întreb dacă această vânătoare nu se datorează – nu exclud nici acest detaliu – răspunsului meu sec și exact la delațiunile dlui Vasile depuse de acest excelent critic de mâna a doua și traducător, în primăvara anului trecut, în atenția COPYRO. Da. După ce am editat cele patru cărți, G. Vasile a denunțat contractele pentru titlurile enumerate la COPYRO. De ce oare le-a denunțat după apariția cărților, în vreme ce putea să le rezilieze înainte de a vedea acestea lumina tiparului? Mai simplu era să nu semneze contractele, nu-i așa? În toamna anului trecut, am constatat, stu-

pefiată, că volumul *Prozatori şi eseişti* (Editura EuroPress, 2008) a apărut – cu titlul modificat, *De veghe în lanul de proză* – la o altă editură, Lumen. Fără să fie anunțat editorul, care deține copyrightul. Da. Editorul care a investit bani, energie în aceste titluri. Editor care este şi scriitor şi care a pregătit cele patru cărți ale dlui Vasile pentru tipar, îngrijindu-le aşa cum procedează în cazul tuturor colaboratorilor revistei *Contemporanul,* printre care se număra şi dl Vasile. Straniu, pe când era un apropiat al revistei conduse de acad. Nicolae Breban, dl G. Vasile, citindu-mi cărțile, găsea că sunt scrise într-o limbă română impecabilă. Apropo de caracter pe malurile Dâmboviței.

Se vorbeşte adesea despre modul în care este nedreptățit scriitorul român. Despre faptul că nu este plătit cum se cuvine. Despre modul incalificabil în care este tratat. Şi lipsit de protecție. Etc. etc. Am scris şi eu nu o dată texte axate pe aceste subiecte, departe de a fi agreabile. Am lansat, după cum se ştie, şi un Apel pentru salvarea culturii române vii, care a adunat 900 de semnături. Mă întreb – aşa, de vreo şapte ani, de când există Ideea Europeană – când se va pune în discuție modul în care să fie protejat editorul român de unii scriitori români, şi anume de cei cărora le sunt funciar străine onoarea şi demnitatea?

În rest... Să nu ne trăim viața – ca acei peşti fabuloşi, cu muşchii pregătiți pentru luptă şi aripile ascunse, da, delfinii – conform gramaticii. Poetul Ion Mureşan ştie la ce anume mă refer. El ține minte timpurile când delfinii îşi inventau aripi, ca să plutească mai adânc prin iarba zeilor, departe, oho, foarte departe de mâzga cotidianității.

Având girul dlui N. Manolescu – unul dintre cei mai importanți critici români din perioada postbelică, care trece, iată, de douăzeci de ani, prin conul unei ezitări destinale greu de neglijat – dl Gh. Grigurcu scrie un text *pretins polemic,* încărcat de inexactități, adevăruri spuse pe jumătate, adică evidente calomnii, susținute cu numeroase citate, extrase tendențios, din paginile unuia dintre cele mai incomode volume brebaniene, *Trădarea criticii,* publicat, în toamna anului trecut, la Editura Ideea Europeană. (Gh. Grigurcu, *Trădarea criticii*?, în *România literară,* nr.

2/ 29 ianuarie 2010) Comentariul începe *neîndoios* – vorba eminentului critic – cu o inexactitate: Editura care publică crispantul volum se numeşte Ideea Europeană, şi nu Biblioteca Ideea Europeană. Numele Editurii coincide – dl Grigurcu, se vede limpede, „a uitat" acest amănunt – cu subtitlul revistei *Contemporanul – Ideea Europeană*, adăugat programatic de romancierul Breban, după ce, în 1990, dl Andrei Pleşu i-a oferit această revistă, al cărei redactor retribuit lunar, răstimp de şase ani, a fost, după 1990, Gheorghe Grigurcu.

Eseul dlui Grigurcu debutează în felul următor: „*Neîndoios* importantul romancier Nicolae Breban aruncă mănuşa criticii româneşti actuale, chiar din titlul *ce nu lasă loc nici unei relativizări*". (s.n.) Recunoscând brutalitatea, violenţa evidente conţinute în titlu – violenţa fiind una dintre *grifele brebaniene*, cel puţin de la *Animale bolnave* încoace – iată ce susţin, apropo de titlu, unii dintre participanţii la dezbaterea organizată sub sigla Ideii Europene; şi nu numai ei. Răzvan Voncu: „*Trădarea criticii* sună dur, sună evocator (...). Nicolae Breban a vrut, evident, să ne zgâlţâie puţin, să ne trezească din confortul unor certitudini care se dovedesc a fi, la o analiză mai atentă, nişte spectre, nişte iluzii". (s.n.) Ion Ianoşi: „*Trădarea criticii* este *un titlu jucăuş şi ambiguu*. Nu se ştie cine pe cine trădează; nu se ştie dacă critica e trădată, dacă critica trădează, pe cine anume trădează, dacă se referă la situarea criticii sau la extrateritorialitatea ei, respectiv, la părăsirea ei de către atâţia foşti mânuitori ai condeiului." (s.n.) Daniel Cristea Enache: „Titlul *Trădarea criticii* ascunde o capcană: este diferenţa dintre dativ şi genitiv, «trădarea criticii» la genitiv, adică făcută de către critică în ansamblul ei – trădare a criticii – sau trădarea cui? – la dativ – «trădarea criticii» de către cine? De către unii dintre criticii care ar trebui să configureze acest ansamblu." (*Contemporanul. Ideea Europeană*, nr. 1, 694, 2010) Eugen Simion: „Un titlu provocator (înadins, deliberat provocator): *Trădarea criticii*". (Eugen Simion, *Târgurile de carte şi discursurile tunătoare*, în *Cultura*, nr. 49, 15 decembrie, 2009)

Citându-l pe N. Breban, care susține premonitoriu în *Trădarea...* că „nu puțini vor fi, probabil, oarecum șocați, dacă nu chiar iritați de titlul acestui eseu", Gabriel Dimisianu menționează în eseul d-sale, intitulat ca și cel grigurcuian *Trădarea criticii*? (*România literară*, nr. 42, 23 octombrie 2009), următoarele: „Nu știu dacă va șoca (irita) acest titlu, dar nedumerește întrucâtva. *Trădarea criticii* este *o exprimare echivocă* și nu poți să nu te întrebi: în fond cine pe cine a trădat? Critica a trădat sau critica a fost trădată?" (s.n.) Calm și echilibrat, nelipsindu-i spiritul fin, nuanțat, colegul de revistă al dlui Grigurcu, domnul Dimisianu continuă: „Trecând de titlu, ne dăm totuși seama repede cine a trădat pe cine, în viziunea lui N. Breban, mai ales că de la început prozatorul ne trimite la faimoasa *La trahison des clercs* a lui Julien Benda. Un reper lămuritor". Și iată din ce motive, precizează, în continuare, domnul Dimisianu: „Eseistul francez deplânsese, în anii '30 ai veacului trecut, angajarea intelectualilor, a cărturarilor (les clercs) în disputele politice ale vremii, tot mai înverșunate, în polemicile sociale, în loc să se ocupe mai departe, cum ar fi fost bine, și cum crede și Nicolae Breban, «de principiile artei lor, de litera și spiritul etern al imperiului cultural». Referirea – nuanțează domnul Dimisianu – e mai mult decât străvezie la starea de lucruri de la noi, de după 1989, când *politicul a confiscat atenția tuturor și nu în ultimul rând pe a oamenilor scrisului. S-au dezinteresat, tocmai ei, de literatură, de cultură, le-au trădat, la fel cum făcuseră odinioară intelectualii dezaprobați de Benda (și de Breban)*". (s.n.) În continuare, ca și domnul Dimisianu, dl Grigurcu face, în op-ul d-sale, pe urmele (*și ale*) domnului Breban, o paralelă cu eseul lui Julien Benda, care – citează Grigurcu din autorul *Buneivestiri* – „deplânge faptul că unii *clercs*, în spiritul cărții, intelectualii și creatorii de vârf ai momentului, în loc să se ocupe de principiile artei lor, de litera și spiritul etern al imperiului cultural, «coboară» în arena tuturor patimilor și stratagemelor politice", pentru a continua să citeze, intervenind câteodată, nu întotdeauna pertinent, din autorul *Trădării...*: „Și atunci – citează Grigurcu din Breban – la începutul anilor șaizeci, când pușcăriile politice au eliberat în sfârșit sute și sute

de martiri şi personalităţi ale tuturor disciplinelor umaniste, noi, în felul nostru, am atacat. Prietenii noştri, tinerii critici şi comentatori, ne-au simţit şi ni s-au aliat şi, e drept să spunem, numai cu ajutorul lor a fost posibilă renaşterea literaturii şi artelor, sfâşierea, chiar şi parţială, a vălului de fum şi pâclă densă ideologică care cuprinsese nu numai Estul Europei, ci şi parcă întreg continentul". Dl Grigurcu îi dă dreptate, până la un punct, autorului *Îngerului de gips*, susţinând, apoi, *cu aerul că îl contrazice*, aer pe care şi-l arogă nu o dată, atenţie, fără temei, că „istoria nu poate fi suspendată, politica nu putea fi tratată ca şi cum n-ar fi existat în real". (Gh. Grigurcu) Dovada celei din urmă aserţiuni, în accepţia dlui Grigurcu, este „caracterul *politic* (s.a.) al amplului discurs al lui Breban, implicarea d-sale în materia inevitabil politizată, în vitregile circumstanţe date, a vieţii culturale". Exprimarea este *voit ambiguă*, inexactă, crescând din sămânţa reavoinţei, mai exact, din reziduurile furiei neconsumate sau poate a resentimentului, perceput de noi în cheie nietzscheană. La care discurs face referire dl Grigurcu? La cărţile publicate sub dictatură de autorul *Buneivestiri*, roman atacat în Plenara CC, atac preluat iute de *foile culturale, cele importante în primul rând, ale ţării*, unul dintre puţinii, dacă nu singurul care a scris elogios despre roman, la vremea respectivă, fiind Nicolae Manolescu, pe atunci prieten cvasiintim al lui Breban? „După amânări şi tracasări prelungite datorate cenzurii comuniste – scrie Laura Pavel – la Editura Junimea din Iaşi apare *Bunavestire*, roman scris între anii 1972-1974. Cartea fusese refuzată, pe rând, de Editurile Cartea Românească şi Eminescu. Acest «roman excepţional», cum fusese caracterizat cu promptitudine de către Nicolae Manolescu, «scris cu vervă, sarcastic, grotesc, stilistic inepuizabil şi original», este încununat cu Premiul Uniunii Scriitorilor. După apariţie, romanul este incriminat cu vehemenţă în plenara CÇ al PCR din 28-29 iunie". Un fragment din atacul brutal la adresa romanului şi a autorului, proferat în Plenara CC al PCR de către Titus Popovici (după care de îndată au urmat atacuri în cele mai importante foi culturale şi de partid), este inserat în Ediţia a IV-a a romanului (Editura Paralela 45, 2002).

Apropo, acelaşi roman, *Bunavestire* – foarte interesant detaliu, atacat în Plenara CC în plină dictatură – a fost atacat şi la Radio Europa Liberă! Iar autorul atacului, făcut public de dna Lovinescu la Radio România Liberă, a fost un informator al Securităţii!

Referindu-se la „implicarea d-sale [a lui N. Breban – n.n.] în materia inevitabil politizată, în vitregile circumstanţe date" etc. – brrr, ce limbaj alambicat, ambiguu; parcă dezlegăm nişte rebusuri, altceva fiind la mijloc în realitate – dl Grigurcu, probabil, se referă la faptul că Nicolae Breban a fost membru supleant al CC-ului? Este acesta un segment din biografia autorului *Drumului la zid*, asumat şi regretat nu o dată public, *în scris* (vezi tetralogia memorialistică *Sensul vieţii*, ca să dăm un exemplu din cele câteva existente, în special ultimul volum al acesteia). Apoi, dl Grigurcu continuă: „Implicare în raport cu care *apolitismul clamat* (s.n.) e ca o batistă albă fluturată zadarnic în răstimpuri şi pe care chiar cel ce-o mânuieşte cu o mână, n-o mai ia în serios". Din nou avem în faţa ochilor un limbaj cifrat, aparent cifrat. Dar, în sfârşit, puţin câte puţin, ca să vezi, se face lumină: „De facto, avem a face, aşa cum vom arăta mai jos, cu *un anti-anticomunism*. Acesta e, din păcate, substratul pledoariei scriitorului (...). Un antianticomunism, adică o atitudine politică!" *Să traducem*. Înţelegem că un scriitor important, care devine membru în structurile de vârf ale statului, membru supleant al CC, şi îşi dă, ulterior, peste circa un an, dacă nu greşim, în paginile *Le monde*, fiind la Paris, demisia, reîntorcându-se acasă, un scriitor ca Breban, aşadar, departe de a fi, litotic vorbind, un necunoscut în propria ţară, inclusiv, în deceniile şapte şi opt, un disident sub Ceauşescu, este calificat – în plină libertate! – drept anti-anticomunist? (Demisia lui Breban, adică actul d-sale de disidenţă, este omisiunea făcută din reavoinţă de dl Grigurcu, care, un excelent scriitor fiind, brusc scrie prost, simpatic, admirabil, amuzant de... prost, bâlbâindu-se scriptic şi moralmente – spune o jumătate de adevăr, deci, minte, alunecă uşor-uşor pe pârtia calomniei, şi criticul târgujiuan, firesţe, ştie asta!, în consecinţă, evident, se simte vinovat, are conştiinţa încărcată, iar *peana*

îi trădează, nietzschean vorbind, „*la mauvaise conscience*", şi odată cu ea, şi mâna-i tremurândă. Dl Grigurcu, aşadar, devine echivoc, ambiguu, fiindcă omite *cealaltă jumătate a adevărului*, şi anume, spuneam, că Breban şi-a dat demisia, reîntorcându-se acasă şi devenind un disident într-un regim restrictiv, dictatorial; apropo, este o omisiune calomnioasă făcută curent, de douăzeci de ani, şi de N. Manolescu, şi de G. Adameşteanu, şi de Doina Uricaru ş.a.) Cât de acasă se simte absurdul în curtea dlui Grigurcu! E vorba de o trişerie de ordin factologic? Mai grav: de o calomnie. Pe această – şi alte calomnii, aberaţii, ticăloşii (da, îmi cântăresc bine cuvintele!), bâlbâieli de ordin moral şi semantic, şi, iar şi iar, calomnii, unele dintre ele ignobile, ca, de pildă, acuza conform căreia „atacurile d-sale [ale lui N. Breban – n.n.] le continuă direct pe cele din *Săptămâna* şi *Luceafărul*" sau că „Nicolae Breban e surprinzător de tolerant cu comunismul" (atât de tolerant, încât, după Tezele din Iulie 1971... şi-a dat, spuneam, demisia!!) – e înălţată scheluţa întregului discurs grigurcuian, nu rareori penibil, din paginile 10 şi 11 ale *Romăniei literare*. Să-l compari pe Breban cu turnătorii, cu securiştii care publicau în *Săptămâna* barbiană, înseamnă fie că te-ai ticăloşit de tot, fie că, orbit de furie, devenind – cu vorbele lui Aristotel – „un om orb", din punct de vedere moral orb firește, ţi-ai pierdut orice simţ al măsurii şi al dreptei judecăţi. Sau să-i reproşezi, de exemplu, relaţiile cu sus-puşii regimului ceauşist, cum ar fi, de pildă, secretarul CC Cornel Burtică, activist care a intervenit pentru publicarea romanului *Bunavestire*, blocată la Cartea Românească de un ilustru coleg, Marin Preda, fiindcă nu era... suficient de marxistă. Cine dintre cei trei – Breban, un scriitor care luptă, într-un regim dictatorial, fiind în plină şi atroce marginalitate, fiind „un lepros social", să-i apară o carte, *Bunavestire* se numeşte şi figurează printre primele zece romane ale secolului al XX-lea într-o anchetă iniţiată de revista *Observatorul cultural* (nr. 45-46, 3-15 ianuarie, 2001), Burtică, un activist de partid, care intervine pentru apariţia romanului, sau Marin Preda, un coleg, poate cel mai important creator de proză rurală după Rebreanu, care îi reproşează inconsistenţa marxistă a op-ului, blocându-l în calitate de direc-

tor al Editurii Cartea Românească – aşadar, cine dintre cei trei vizaţi e mai vinovat? Breban? Burtică? Preda?

Cum să nu-mi aduc aminte de rândurile în care autorul romanului *Crimă şi pedeapsă* – păstrez, firește, proporţiile în comparaţii – îi mărturisea fratelui său, într-o scrisoare, că ar fi în stare să îngenuncheze în faţa cenzorului, numai să nu i se taie din roman!? Breban nu a îngenunchiat în faţa cenzorului, l-a ameninţat pe dl·Burtică că va fugi în Occident, va găsi un editor şi-i va plimba cățelul... până când acesta, editorul, îi va publica *Bunavestire*. Punct.

„E adevărat că Breban a jucat tenis cu generalul Pleşiţă?" se întreabă dl Grigurcu. „Nu este adevărat" – acesta a fost răspunsul dat de romancierul Breban Ilenei Mălăncioiu (întâmplarea face că am asistat la scena respectivă de pe terasa USR-ului; da, sunt un martor incomod, ştiu *şi* asta), care îşi pusese aceeaşi întrebare, e drept, în scris, fără să revină după ce aflase răspunsul, adevărul, procedând aşa cum se obişnuieşte uneori-adeseori pe malurile Dâmboviţei, când falsele legende sunt susţinute şi alimentate de unii colegi resentimentari, în sens nietzschean resentimentari. „În consecinţă – insistă dl Grigurcu – *cum i s-ar putea cere să condamne mai ferm regimul comunist?*" (s.n.) În traducere liberă a textului grigurcuian (nu bănuiam că voi ajunge să traduc din... română în română, dar, precum *subterana dostoievskiană te învaţă de toate*, vorba iubitului de noi Şestov, dl Grigurcu te învaţă *şi asta*): de vreme ce, ca şi alţi scriitori importanţi, Breban avea sporadic, mai degrabă *nevrând*, sub Ceauşescu, relaţii cu sus-puşii regimului ceauşist, prin urmare, judecă grosier, calomnios, dl Grigurcu, „e de-al *lor*", „a jucat tenis cu generalul de securitate Pleşiţă", în consecinţă, cum să-i ceri, acum, în plină libertate, aceluiaşi Breban „să condamne mai ferm regimul comunist"? Breban *a condamnat regimul fără să i se ceară*, sub dictatură, dom'le, *sub dictatură, dându-şi demisia din structurile de vârf ale unui stat poliţist, când risca să fie închis, condamnat* etc., şi, mai mult decât atât, dându-şi demisia, n-a fugit ca Petru Dumitriu, de pildă, cu care îl compară insistent şi nedrept Eugen Simion, ci s-a întors în ţară; „mi-am adus trupul acasă, lângă prieteni",

susține obsesiv Breban însuși. De ce ar condamna Breban comunismul *mai ferm* acum: în plină libertate? Şi la cerința cui? A GDS-ului? Din ce motive dl Grigurcu şi alții aidoma d-sale n-au condamnat comunismul până în 1989? Şi s-au trezit să o facă acum, când *e voie, când se poate*?! Nu e un piculeț jenant acest soi de eroism profund interesat al dlui Grigurcu, al unor GDS-iști, după ce războiul cu dictatura s-a consumat? Nu e lipsit de demnitate? De bărbăție, dle Grigurcu? De onoare?

N. Breban a avut, ca şi alți scriitori importanți angrenați, fără voie, în mecanismele unui stat dictatorial, relații cu indivizi din structurile de vârf ale statului ceauşist, fiindcă: 1. Era un important scriitor tânăr, care după trei romane publicate consecutiv (*Francisca, În absența stăpânilor, Animale bolnave*), „a cunoscut în tinerețe o glorie şi o măreție greu de egalat". (Eugen Negrici); 2. Era un tânăr scriitor în plină ascensiune şi făcea parte dintr-un puternic grup coagulat: Matei Călinescu, Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Grigore Hagiu, ei înşişi scriitori de marcă în plină ascensiune 3. Devenise (cunosc circumstanțele în amănunțime) membru supleant în CC şi – nu în ultimul rând – 4. Se numeşte Breban. (Oricât de egocentric, „megaloman" ar fi, nimeni, absolut nimeni nu-i poate contesta Vocația de Romancier, Vocație reală, de prim rang.) A beneficiat, da, de câteva privilegii: vilă la şosea, maşină la scară pe când era redactor şef al *României literare*. Dar, spre deosebire de alți scriitori importanți, care s-au apropiat de putere în perioada de liberalizare, dar şi mai târziu (!), şi au rămas acolo (unii dintre ei cu rubrici permanente, bine remunerate până în 1989, făcând astfel parte din nomenklatură) până când a fost răsturnat regimul, Breban şi-a dat demisia, a rupt contractul încheiat cu puterea, fiindcă, spune Breban, „*dictatorul înnebunise*", iar semnele „*nebuniei*" Breban le-a intuit fiind la Paris, în vara lui '71, citind Tezele din Iulie.

Apropo de *scriitorul şi puterea, scriitorul şi dictatorul*, să invoc aici – păstrând din nou, evident, proporțiile – dejunul luat de Goethe cu Napoleon? Sau admirația enormă a lui Dostoievski față de acest „ulceros" uriaş, numit Napoleon Bonaparte, între altele fie spus, şi mode-

lul unui student sărac, pierdut în urbea sanktpetersburgheză, Rodion Raskolnikov, într-o cămăruță sordidă, prăpădită, unde descoperă că *poți ucide în numele unei idei*, amoralitate prin care se înrudește cu un alt proroc, neamț de origine, Nietzsche, da, Nietzsche cel hulit, interzis, iar acum studiat și citat la tot pasul, cu asupra de măsură? Admirație, apropo, nestrăină nici lui Stendhal, pe numele lui real Henry-Marie Beyle, care a scris o carte formidabilă despre corsicanul încăpățânat și genial, *Napoleon*, publicată acum câțiva ani sub sigla Ideii Europene, pe care v-o recomand, dle Grigurcu; și asta, evident, ca să aveți lecturile la zi – un detaliu greu de neglijat. Admirație familiară, după cum se știe, și lui Cioran, poate ultimul mare ucenic al lui Schopenhauer, e adevărat, mai cobitor ca maestrul său, dar ce importanță are aceasta, de vreme ce stilul lui de *cobe metafizică* a modificat un pic, ei, un piculeț lumea?!

Nicolae Breban l-a admirat – ca și câțiva prieteni ai lui – pe primul Ceaușescu, cel care a liberalizat România, smulgând-o din otrăvitorul, ucigătorul marasm proletcultist. (vezi: *Trădarea criticii și „justițiarii" calomnioși?*, în *Cultura*, 11 martie 2010) În acel moment de liberalizare, autorul *Animalelor bolnave* s-a apropiat de putere, devenind membru supleant în CC. După ce însă a prevăzut, odată cu apariția Tezelor din Iulie 1971, că lucrurile vor lua o turnură diferită, a ars toate punțile care-l legau de putere, optând pentru șina o dată aleasă: vocația de romancier, urmată și în ziua de azi; în acest sens, folosește cuvântul *trădare* romancierul Breban: trădare a vocației. Breban nu și-a trădat Vocația, spre deosebire de colegii și prietenii lui: Ion Negoițescu, Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Matei Călinescu, cărora autorul *Spiritului românesc în fața unei dictaturi* le face, apropo, portrete splendide, absolut splendide, din care dl Grigurcu (*Trădarea criticii?*, în *România literară*, nr. 2, 2010) nu citează un rând barem. Nimic. Nici nu pomenește de ele. La ce bun? S-ar dărâma întreaga scheluță grigurcuiană cât ai clipi din ochi. Ca și când aceste portrete, aceste exerciții de admirație n-ar exista în cartea – la *Trădarea criticii* (Editura Ideea Europeană, 2009) ne referim – analizată

tendențios, superficial, grăbit, calomnios și, da, oarecum amuzant pornit, de dl Grigurcu. Fiind, da, „privitor ca la teatru" și știind că – de la Mihail Eminescu încoace – „ce e val ca valul trece", chiar dacă valul durează mai bine de douăzeci de ani, evident că, în ultimă instanță, nu au decât să te amuze pornirile, impulsurile oportuniste, avându-și originea în invocatul de Norman Manea „bolșevism anticomunist", practicat asiduu de Grupul de Dialog Social, mai exact de unii membri fruntași ai acestei secte culturale. Apropo, autorul romanului parabolic *Despre clovni. Dictatorul și artistul*, nota, între altele, că „bolșevismul anticomunist (nu întâmplător, și post-comunist) îmi displace la fel de mult ca bolșevismul însuși... N-ar trebui să uităm niciodată avertismentul lui Nietzsche către cei care privesc multă vreme în ochi diavolului și s-ar putea, treptat, transforma ei înșiși într-unul..."

Artiștii au o relație stranie cu dictatorii, cu puternicii zilei. Tratați-i laolaltă, la grămadă, dle Grigurcu, orbit de furie, cum sunteți. Oare de ce? Câte sinteze ați dat în ultimele două decenii? Câte volume de nivelul lui Nichita ați publicat, Nichita, da, pe care nu ratați nici o ocazie să-l „mușcați", uitând că statuile lui de marmură, de bronz... nu mișcă?! De fapt, nu aveți cum să uitați, fiindcă în realitate nu aveți acces la nivelul unor asemenea creatori, iar dacă ați avut pe vremuri..., v-ați rătăcit demult în labirinturile propriilor interese gdsiste, nu-i așa? Ați publicat și altceva în afară de culegeri de articole, versuri de mâna a doua spre a treia? Dacă vreți, vă demonstrez „pe text", ca la carte: nu sunteți un mare poet; nici vorbă. Nici conștiință directoare nu sunteți; nici n-ați fost vreodată. Condamnați-i, da, puneți-i la stâlpul infamiei, supuneți-i oprobriului public, blamați-i pentru admirația lor. Nu credeți, oare, că lista ar fi prea lungă? Dostoievski, Nietzsche, Goethe, Cioran, Breban, Țepeneag... Împroșcați cu judecățile dvs. resentimentare, fals justițiare, așa cum l-ați împroșcat cu noroi și – detaliu antologic, de un amuzament formidabil, merită consemnat! – pe... Femios, și, odată cu inspiratul cântăreț, strămoș de sânge spiritual al lui Goethe și Rilke, și pe Breban, citat, iar și iar, și trunchiat (se putea altfel?) de dl

Grigurcu: „Maiorescu avea încă o dată dreptate: arta, cea adevărată, n-are ce asculta de nici un fel de morală, de oriunde ar veni ea! Morala noastră e una singură – continuă Breban –: credința în scris, în publicarea foilor noastre, în promisiunea fermă a lui Femios: Dar deasupra cântecelor mele stă un Zeu/ Şi de aceea, te voi putea cânta şi pe tine, ca pe un zeu!"

Urmează – după citatul din Breban – „doctul", țâfnosul comentariu grigurcuian, care denotă o certă vocație de procuror de mâna a doua, rătăcit pe culoarele jurisprudenței române, taxate, în repetate rânduri, de Uniunea Europeană: „Maiorescu avea dreptate, dar ne îngăduim a crede că nu şi Breban. Morala creației nu e amoralitatea, ci identificarea cu sine (sic), care e străină de indigna promisiune a aedului Femios, amenințat de Ulise, de a-l zeifica pe acest tiran, de slujirea interesată a oricărui reprezentant al puterii sau dispensator de beneficii". Să traducem: „Morala creației... e identificarea cu sine"? (s.n.) What? Cred că Fichte şi-ar depune, cu seninătate stupefiat-amuzată, armele în fața panseului grigurcuian. Iar apropo de Femios..., puțină prudență nu strică; aşezați-i în capul listei creatorilor majori, ciopliți din coasta lui Femios, a sfinților de litere ai lumii, pe Homer, Goethe, Dostoievski, Tolstoi, Celine... Să continui? Bine zice franțuzul: ridicolul – ca să nu spun enormitatea – poate ucide; *il n'y a que le ridicule qui tue.* De sorginte maioresciană, credința lui Breban e în egală măsură influențată de maestrul d-sale, Nietzsche, unul dintre aezii amoralității în creație, în scris: „Scrisul ca formă de amoralism responsabil este, în mod incontestabil, o ecuație nietzscheană. În acord cu ea, ajungem la vitalismul accentuat al ambilor autori pe care-i discutăm în acest text, renumiți pentru tensiunea egocentrică pe care au întreținut-o în viața noastră literară şi pentru viforniţele pe care le-au generat". (Ştefan Borbely, *Breban şi Mincu, Contemporanul. Ideea Europeană*, nr. 2, 2010) Breban nu s-a referit o câtime de secundă, nici nu avea cum, la invocata de dl Grigurcu „morală a creației". Grigurcu citează din Breban, adaugă în continuare citatului lucruri care i se năzăresc..., aşa, ca babelor din textele lui Creangă, fi-

reşte ca să aibă un pretext de aşa-zisă polemică; de facto, ca să inventeze un motiv pentru a lovi, menţinându-se în linie gdsistă. Astfel, dl Grigurcu contrazice lucruri... neafirmate de autorul *Buneivestiri*, comiţând, fără îndoială, în repetate rânduri, un fals, un fals după altul. (Ah, câtă materie primă ar fi avut Eugen Ionescu pentru câteva piese absurde, citind textuleţul dlui Grigurcu! Şi Gogol, Nikolai Vasilievici?!) Şi de astă dată, falsul este deliberat, intenţia fiind de a crea confuzia între „scris ca formă de amoralism" (practicat de Homer, Goethe, Nietzsche, Dostoievski, Miller, Lawrence, Mann, Hesse, Breban etc.) şi moralitatea propriu-zisă, insinuându-se de facto lipsa de organ moral a omului Breban – o altă calomnie de trei lulele vehiculată pe culoarele de litere româneşti. Având o judecată în esenţă coruptă de interese de grup – aidoma altor comentatori de mâna a doua ai momentului, înregimentaţi, ca şcolerii cu cravate portocalii, în rândurile Grupului de Dialog Social, devenit o prelungire a Cotrocenilor, în realitate, o sectă exclusivistă, fals elitistă, alcătuită, în proporţie greu de neglijat, din falşi doctori, ex-comunişti, ex-securişti, nu-i aşa?, cărora li se fardează dosarele la CNSAS; da, gdsiştii dictează în cultura română de douăzeci de ani, având o reţea răspândită, precum o caracatiţă, pe la ministere, departamente şi sub-sub-departamente, adică agenţii şi acareturi guvernamentale de tot soiul, hrănindu-se din munţi de bani din străinătate şi nu mai puţin din fonduri bugetare, demonstrându-se astfel cât de avantajos, pecuniar şi social vorbind, poate fi „bolşevismul anticomunist", nu-i aşa? – pentru a susţine calomniile şi falsele legende, aluziile calomnioase, supoziţiile insidioase, cu aerul că sunt rupte din coasta adevărului gol-goluţ etc., vehiculate pe seama unor creatori incomozi, importanţi, de un real prestigiu, dl Grigurcu creează deliberat, răuvoitor, tendenţios o confuzie a termenilor, a planurilor (cel al creaţiei şi cel existenţial), creând, totodată, o anume credibilitate în percepţia lectorilor mai puţin informaţi prin abundenţa citatelor, care însă nu rareori sunt, spuneam, trunchiate, scoase din context, interpretate prin grila dorinţei de a calomnia, denatura textul original, calomniind, în consecinţă, autorul volumului *Spiritul românesc în faţa unei dictaturi*. Dl Grigurcu,

aşadar, falsifică deliberat, denaturând o operă, imaginea unui autor, prejudiciindu-i prestigiul, ceea ce, după cum se ştie, intră sub incidenţa legii. O cunoaşteţi? La lege mă refer, *of course*. Calomnia se pedepseşte, susţine consilierul juridic al instituţiei noastre. Ca şi „violarea" unor opere literare prin aprecieri... nu spun, ca Gombrowicz, imbecile, Doamne fereşte, ci calomnioase, lipsite de minimă onestitate profesională: „Destul cu opere nevinovate, care intră în viaţă de parcă habar n-ar avea că vor fi violate de mii de aprecieri imbecile; destul cu autorii care se prefac că violenţa exercitată asupra lor de o judecată superficială, întâmplătoare, este neînstare să-i atingă, ba chiar nici nu se cuvine a fi luată în seamă. Opera, ivită fie şi din cea mai pură contemplare, trebuie să fie scrisă în aşa fel încât să-i asigure autorului supremaţia în înfruntarea cu oamenii. Ne putem însă apăra doar atunci când recunoaştem cu umilinţă cât de importante sunt pentru noi aceste critici, chiar şi când provin de la un prost. Vulnerabilitatea artei în faţa judecăţii oamenilor este trista consecinţă a orgoliului; o, ei sunt deasupra acestor lucruri, ţin seama numai de opinia celor cu scaun la cap! Dar asta e o ficţiune absurdă! Adevărul – un adevăr dificil şi tragic – este că şi judecata unui prost are importanţa ei, că şi ea ne creează, atât din interior cât şi din exterior, că atrage după sine consecinţe cu bătaie lungă de natură practică şi existenţială". (s.n.)

Nu întâmplător am citat din Gombrowicz. Tocmai fiindcă este conştient, minut de minut, că asupra cărţilor sale este exercitată o anume violenţă, pe de o parte, iar pe de altă parte, tocmai fiindcă nu are ce ascunde, Breban scrie – când găseşte de cuviinţă, firește; şi-a câştigat acest drept prin opera sa, în care d-sa are încredere – despre segmentele invocate şi răstălmăcite inclusiv de dl Grigurcu (da, care, deşi se erijează în ipostaza de judecător fără pată, drept, incoruptibil, nu este, se vede limpede, nici pe departe aşa): discuţia cu dl Burtică, de pildă. Sau... Iată ce-i răspunde, apropo de relaţiile d-sale cu establishmentul ceauşist, autorul *Buneivestiri* dlui Grigurcu la întrebarea „E adevărat că Breban a jucat tenis cu generalul Pleşiţă?" „Nu, bineînţeles că nu este adevărat, dl Grigurcu preia o afirmaţie mincinoasă a dnei Ileana Mălăncioiu din cartea d-sale cu Daniel

Cristea Enache. La întrebarea mea de unde deține această «informație», distinsa poetă s-a bâlbâit şi nu ştiu să-şi fi retras până azi calomnioasa frază. Nu, dle Grigurcu, dacă dumneata pari, ironic, a-mi invidia «relațiile» – continuă acad. N. Breban – cu establishmentul ceaușist, eu nu ți le-aş fi dorit; adevărul – pe care l-am publicat de altfel şi în ultimul meu volum de memorii – este că l-am cunoscut pe susnumitul general într-o anchetă de Securitate, unde eu apăream ca inculpat. Deci, nu, nu pe un «teren de tenis», ci într-o anchetă, alături de alți colonei de Securitate, în clădirea Ministerului Afacerilor Interne", ancheta fiind prilejuită „de confiscarea la vamă, în maşina editorului meu [a lui N.B. – n.n.] suedez René Coeckelberghs, a manuscrisului romanului meu *Bunavestire*". Şi cel de-al doilea prilej de „a-l cunoaşte" pe faimosul general, a fost legat, previzibil, de o anchetă, Breban fiind, şi de astă dată, „înconjurat din nou de câțiva colonei încruntați şi amenințători, printre care se afla şi viitorul general Tăbăcaru, însărcinat, probabil, cu sectorul culturii, şi de data aceasta tot acuzat fiindcă aş fi trimis «ilegal» manuscrisul romanului *Bunavestire* în străinătate. Era adevărat, prin fostul ambasador R.F. al Germaniei, scriitorul şi prietenul Erwin Wickert, am trimis aceluiaşi René Coeckelberghs, viitorul soț al Gabrielei Melinescu, manuscrisul *Buneivestiri*, dar, în ciuda presiunii efectuate ore întregi asupra mea şi a amenințărilor, abia voalate, ale susnumiților «jucători de tenis» colonei şi generali, am refuzat, bineînțeles, să devoalez numele ambasadorului german, care ar fi dus la compromiterea sa". (Nicolae Breban, *O precizare*, în *România literară*, nr. 4, 12 februarie 2010)

Breban e unul dintre cei mai curați oameni cunoscuți de mine vreodată. Şi am cunoscut câțiva. Puțini. Foarte puțini. Printre ei nu figurează dl Grigurcu. Nici dl Manolescu.

Nici dl Manolescu, da, cel admirat şi iubit de mine până în 1989, când îi citeam cronica din *România literară*... la Biblioteca „Nadejda Konstantinovna Krupskaia" de la Chişinău, în sala pe uşa căreia figura inscripția „Literatura străină", unde parcurgeam nu rareori, în afară

de cărțile scriitorilor români, și români, *România literară*. Pe atunci, N. Manolescu mă impresiona nu o dată prin curajul său formidabil, prin stilul viu, sclipitor, genialoid; făceam abstracție de faptul că, având cronică decenii la rând în *Contemporanul*, apoi în *România literară*, dl Manolescu făcea parte din nomenklatura ceaușistă. Făceam abstracție de unele texte concesive ale d-sale, publicate în revista *Contemporanul*, cum ar fi, ca să dăm câteva citate, bunăoară... Să dau citate, Excelență? Nu știu în ce măsură au contribuit unele texte concesive ale ilustrului critic „la formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, la formarea omului nou, a moralei socialiste...", cert este însă că dl Manolescu, oferindu-i lui „cezărică", cenzurii adică, ceea ce se vedea nevoit să creadă că îi aparține, anesteziindu-i vigilența, sprijinea valorile reale, luptând pentru ele, decenii, în vremuri în care, da, puteai fi închis, puteai fi șters de pe fața pământului, lupta dlui Manolescu fiind, evident, admirabilă, absolut admirabilă. (Mai puțin admirabil, ca să recurg, iar și iar, la armele litotei, e că actualul președinte al USR taie întotdeauna, aproape întotdeauna, cu vagi excepții jenante pentru actuala conducere a USR-ului, în frunte cu dl Manolescu, revista care l-a lansat, Contemporanul, atunci când, în comitetul director sunt puse în discuție proiecte culturale, argumentele invocate în favoarea raderii Conte de pe liste fiind majoritatea false, ca să nu spun mincinoase: 1. *Contemporanul* e o revistă proastă; ce ticăloșie, domnilor, să taxezi drept proastă o revistă în care publică Breban, Buzura, Blandiana, Dimisianu, Alex Ștefănescu etc., Manolescu însuși; ce ticăloșie și ce rușine!!; 2. *Contemporanul* nu este o revistă a USR-ului. Da, este adevărat că revista condusă de acad. N. Breban apare sub egida USR-ului, nefiind *de jure* o revistă a USR-ului. Dar nici una, după știința noastră, dintre revistele USR-ului, cu una sau două excepții, nu sunt *de jure* ale acestei instituții, ceea ce nu împiedică *România literară*, de pildă, care nu este *de jure* o revistă a USR-ului – apare, ca și revista *Contemporanul*, sub egida Uniunii Scriitorilor din România – să aibă parte de chirie 0, salarii, tipar, telefoane plătite etc., de un sprijin anual din partea USR-ului ce depășește simțitor 100.000 de lei, plus Anonimul: 100.000 lei,

plus AFCN-ul în 2009 circa 180.000 lei. Ceea ce nu împiedică nici foia numită *Noua literatură*, o foaie sub orice nivel, sub orice critică, să beneficieze de un sprijin de 120.000 de lei, nu-i aşa? Pe când revistei conduse de acad. Nicolae Breban, revistă care „plăteşte" chirie/întreţinere lunar circa 3.000 de lei – acumulăm datorii, evident... – i se alocă câte 5.000 de lei, în 2010, anul trecut 0 lei, în 2008 – 10.000 de lei. Dar aceste sume, ca şi altele, de pildă, salariile angajaţilor USR în frunte cu dl profesor Manolescu, care ambasador fiind, se află mai mult la Paris, nu sunt afişate pe site-ul instituţiei. Mde, democraţia şi transparenţa la USR are limite, dar mai ales mofturi.)

...Făceam abstracţie de faptul că postul rămas liber după demisia lui Breban, în '71, a fost iute preluat de G. Ivaşcu cel devenit redactor şef al *Contemporanului* proletcultist, săptămânal al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, în 1957 – exact la zece ani după alungarea Regelui Mihai I! – şi de „ucenicul" său fidel, N. Manolescu, care au şi procedat rapid la „debrebanizarea" *României literare*! Dacă acest protest, demisia brebaniană, s-ar fi produs, s-ar fi întâmplat în Polonia, de exemplu, sau în Rusia, postul ar fi rămas în mod cert gol, iar Breban nu ar fi devenit... „un lepros social", nu-i aşa, dle Manolescu? Or, în România nu e bine să te pui rău cu puterea (brrr, ce expresie!) – asta mi se repetă ori de câte ori îmi mai trece câte o „trăsnaie" prin cap, şi dacă nu lansez pe circuitul mass media un Apel pentru salvarea culturii române vii (2006), semnat de 900 de personalităţi din lume şi calificat de dl profesor Manolescu drept, nici mai mult, nici mai puţin, „o tâmpenie", fac altceva, la fel de incomod, de „scandalos", cum mi s-a spus din nou: concret, scriu acest text, şi asta în vreme ce e mai comod şi mai „înţelept" să stai cu urechile sufletului (dacă îl ai, fireşte) ciulite la oportunismele cotidianităţii, la indicaţiile preţioase, pe linie de partid (aşa se spune?), ale „bolşevicilor anticomunişti". „Capul plecat, sabia nu-l taie" este una dintre expresiile gnomice, de la cronicari cetire, cele mai... oportuniste. Sau alta, la auzul căreia mi s-a părut că visez urât: „Cine sapă groapa altuia, va ajunge departe!"

Cât de departe, dle Manolescu?
Cât de departe, dle Grigurcu?

Ce mi se pare straniu, de neînțeles, deși mă gândesc nu rareori la asta, e că a te respecta pe tine însuți, a-ți fi fidel ție însuți, a fi demn, a fi om de onoare, a avea caracter, a te ține de cuvânt, a-ți face bine meseria, a-ți expune opinia cu franchețe, fiind perfect conștient de faptul că nici mintea, nici sufletul, nici judecata nu-ți sunt corupte, ei bine, toate acestea, în România începutului de Mileniu al III-lea, sunt considerate drept „scandaloase", „de neimaginat", fiind situate în siajul lipsei de abilitate, al lipsei de instinct social. Foarte straniu, zău! Încep să înțeleg că nu mai înțeleg nimic.

Da, îl admiram pe Mano. Mano îi ziceam și-n studenție, nu Nicky, cum i se spune azi. Așa cum admiram, pe vremuri, ah, ce vremuri!, și sclipirea aceea violentă din ochii d-sale urmăriți în anumite imagini, sclipire dispărută cu desăvârșire în ultimele trei-patru „cincinale". Oare Manolescu, primul Manolescu, cel iubit de Breban – care îi face un portret memorabil în *Trădarea...* – să fi murit de mult? Să se fi pierdut pe culoarele partidelor politice, ale jocurilor politice, cu rateuri rizibile, incredibile pentru un spirit superior precum a fost cel al d-sale, rateuri ce denotă lipsa abilității, lipsa elementarului respect față de sine însuși? Și lucrul cel mai grav, esențial: trădarea vocației sau..., și mai grav, absența unei vocații puternice! Libertatea l-a clătinat pe Mano? N-a rezistat șocului acesteia? Oare setea de putere socială să fi fost – în cazul acestui fost mare critic – atât de violentă, încât i-a trântit la pământul ființei Vocația de mare critic, de instituție formatoare de opinie? Din firea-i genialoidă să nu fi rămas decât o schiță, o caricatură a promisiunilor de odinioară? Unde-i curajul d-sale de altădată? Și stilul viu, sclipitor, imprevizibil secundă de secundă, unde s-o fi rătăcit? Și geniul? Și voința „de a se lua la trântă" cu uriașii critici din trecutul atât de tânăr al României, luptând pentru lansarea unor valori de prim nivel, necorupte, în miezul uneia dintre cele mai barbare dictaturi din câte a cunoscut Estul Europei? Unde e Manolescu cel de altădată?

Ştiu că nu mă suportă. (Din ce motive? Fără pricină, ar fi spus Nichita.) Iar după aceste rânduri... cu atât mai mult! I-am spus odată, pe o terasă, că nu sunt „«o fată» cuminte a literaturii române şi nu cred că mă voi schimba vreodată". Pentru câteva fracţiuni de secundă, dar numai pentru câteva fracţiuni de secundă, pe chipul lui, pe-atunci încă frumos, tânăr, reapăruse zâmbetul viu, fierbinte, „familiar" celuilalt Manolescu, primului. Ce păcat că rareori, foarte rar, secundele nu se lăţesc, nu se umflă cât... un deceniu! Dacă ar fi fost aşa, *Istoria...* dlui Manolescu ar fi egalat-o pe cea a lui Călinescu. Poate. Şi n-am fi vorbit despre „doi" Manolescu, existând unul singur: marele Manolescu. Din păcate, n-a fost să fie aşa. Sau, cum spunea iubita de mine cobe metafizică, Cioran: „N-a fost să fie!" Distanţa de la primul Manolescu, cel admirat de mine, şi ultimul Manolescu este echivalentă cu distanţa dintre rai (prefigurarea acestuia fiind existenţa muzicii, a lui Beethoven, în primul rând, şi a culorilor) şi iad. Da, iadul familiar, inclusiv cel scriitoricesc din ultimii douăzeci de ani, la capătul cărora autorul volumului sintetic *Arca lui Noe* girează, spuneam (*Cultura*, 11 martie 2010), în editorialul d-sale, publicarea incalificabilului text grigurcuian în *România literară*: „Gheorghe Grigurcu (...) nu doreşte să fie considerat un critic care şi-ar fi trădat menirea şi asta, de către un scriitor pentru care aproape singurul criteriu în aprecierea criticii este dacă îi elogiază ori nu opera proprie". Să înţeleg că Breban îl apreciază, ba mai mult decât atât, îl admiră pe Titu Maiorescu, fiindcă marele critic... i-a elogiat opera?! Şi pe Călinescu, şi pe Tudor Vianu, şi pe Eugen Lovinescu, şi pe Belinski, Breban îi apreciază din acelaşi motiv?! Chiar aşa, Excelenţă?! *Il n'y a que le ridicule qui tue.*

Mă gândesc, uneori-adeseori, aşa, visător-melancholic, să inaugurăm o rubrică la *Contemporanul. Ideea Europeană*, sub auspiciile căreia să publicăm fragmente din scrisorile de altădată, fragmente alături de care să citătm pasaje ca cele de sus... Ce-ar fi să începem rubrica, da, cu scrisorile adresate de dl Manolescu romancierului Breban, pe vremuri, sub dictatură, scrisori de o căldură

enormă, cu rânduri vibrând de admirație, de complicitate? Sau cu cele ale dlui Liiceanu? Sau ale lui Dorin Tudoran? Pe coloana din imediata vecinătate a acelor mostre de admirație, de prietenie și complicitate cvasitotală, așa cum se cuvine, să plasăm fraze de acest gen: „Un scriitor pentru care aproape singurul criteriu în aprecierea criticii este dacă îi elogiază ori nu opera proprie" sau de genul celor spicuite din capitolul dedicat romancierului Breban în *Istoria...* manolesciană, unde se scrie negru pe alb că Breban era cel mai iubit scriitor de cuplul Ceaușeștilor? Evident că iubirea Ceaușeștilor pentru Breban a căpătat dimensiuni cosmice, zău, manifestându-se plenar mai ales după ce autorul *Animalelor bolnave* a provocat, în 1971, ruptura sa cu sistemul, intrând, apoi, într-o maginalitate socială, din care n-a ieșit – ca și Dumitru Țepeneag, singurul scriitor, căruia Ceaușescu i-a luat cetățenia prin decret prezidențial, ca și Paul Goma – nici după douăzeci de ani de libertate, nu-i așa, Excelență?! Oare din ce motive? O fi la mijloc tentaculele rapace, eficiente, ale „bolșevismului anticomunist", ideologia în plasele căreia sunteți prins laolaltă cu amicii dvs. de la *România literară*, Humanitas, Institutul Cultural Român, Fundația Soros, dar și de cei din curtea Cotrocenilor? Să continui enumerarea?

Mă întreb cine sunt, în realitate, unii dintre membrii GDS-ului, anticomuniștii feroce, inventați peste noapte, disidenții scoși din mantaua GDS-ului – în vreme ce disidenții reali (majoritatea!) sunt dați, cu brutalitate și cinism, la o parte; ar încurca lucrurile, calculele, nu-i așa? – din oportunism evident, nota bene, anticomuniști în plină libertate (ce diversiune să vânezi comuniști după ce sistemul a căzut!), în frunte cu dispărutii relativ recent M. Lovinescu, V. Ierunca (lideri de opinie, fără a fi, pare-se, membri propriu-ziși), dar și G. Liiceanu, N. Manolescu (simpatizant activ, eficient, fără a fi membru), H. R. Patapievici etc., susținuți, apărați direct sau indirect, cu spume la gură, de dl Grigurcu? Chiar, cine sunt, de vreme ce acceptă, ba chiar profită din plin – reprezentând un for anticomunist, atenție! – de un sediu gratuit și de „fonduri bănești [...] și alte active care au aparținut structurilor centrale ale fostei Uniuni a Tineretului Comunist"?! Prin HG nr.

1603/2004 a fost aprobată „transmiterea imobilului [din str. Calea Victoriei, nr. 120, sector 1 Bucureşti – n.n.] în folosinţa gratuită a Asociaţiei Grupul pentru Dialog Social pentru o perioadă de zece ani", iar prin Ordonanţa de Urgenţă nr. 105 din 13.12.2006 se modifică Legea tinerilor nr. 350/2006, alineatul (2) al articolului 14 astfel: „(2) Patrimoniul Fundaţiei Naţionale pentru Tineret [respectiv Asociaţia Grupul pentru Dialog Social – n.n., se specifică în aceeaşi Ordonanţă] este constituit din fonduri băneşti, prevăzute în anexă, şi alte active care au aparţinut structurilor centrale ale fostei Uniuni a Tineretului Comunist, precum şi din imobile". No, ca să vezi, dacă patria le cere, fondurile băneşti şi imobilele fostei Uniuni a Tineretului Comunist îi vor face pe actualii tineri şi foarte tineri membri ai GDS să lupte şi mai convingător, şi mai eficient împotriva caracatiţei comuniste, nu-i aşa, dlor înregimentaţi în armata alcătuită de „bolşevicii anticomunişti"?! Ce, dacă dna X sau dl Y, membru al GDS e acuzat că a fost informator? CNSAS-ul va interveni prompt, ştim cu toţii prin cine anume, şi va anula verdictul sau, evaziv, va susţine că nu există suficiente dovezi, nu-i aşa? Importantă e lupta anticomunistă în plină libertate, dar, mai ales, de stringentă importanţă sunt mijloacele Uniunii Tineretului Comunist, locurile calde asigurând o stabilitate financiară, nu-i aşa? Ce, dacă Breban a luptat sub Ceaşcă, ce, dacă şi-a dat demisia? Aia nu contează, important e ce facem noi, „bolşevicii anticomunişti", aici, acum, în plină libertate! Iar dacă unul ca Breban ne poate încurca – mde, totuşi, are o operă – nici o problemă: răspândim zvonul că a fost membru al CC. Atât. Nu şi partea a doua a ceea ce s-a întâmplat în realitate, şi anume că şi-a dat demisia în '71. Industria zvonurilor e una dintre pârghiile eficiente, preluate de „bolşevicii anticomunişti", evident, de la securiştii de altădată. Nu fără eficienţă. O anume eficienţă. Pe termen scurt.

Recurgând la delimitarea făcută de Friedrich Nietzsche în *Dincolo de bine şi rău*, putem susţine că *Trădarea criticii* face parte din ultrarestrânsa categorie a cărţilor „primejdioase", incomode, ce conţin, metaforic vorbind, „chemări la arme care îi provoacă pe cei mai viteji să-şi arate întrea-

ga lor vitejie". Pe terenul literelor, se înțelege, cu arme... de litere. Breban analizează, între altele, în paginile cărții acesteia – un opus-dinamită... care va fi discutat cu patimă, va fi ocolit, ocultat și atacat în egală măsură – rolul nefavorabil al Grupului de Dialog Social, care pe traseu s-a transformat în altceva: un grup de interese, adunând, în proporție covârșitoare, în special, comentatori, ce dau note creatorilor români de douăzeci de ani, făcând o confuzie deliberată între ideologie (ideologia „bolșevist anticomunistă", of course) și valoare, altfel spus, recurgând la un soi de „politică de cadre" (stabilind valoarea unei opere date prin grila apartenenței la partidul X sau Y). Da, ca pe vremuri; ca pe vremuri? Ei, dacă Breban își permite o asemenea „enormitate" – cum de-a îndrăznit?! – să atingă, cu... peana-i elegantă, prestigioasă, deci, păzea, eficientă, GDS-ul și patronii săi onorifici, M. Lovinescu și V. Ierunca, trebuie musai discreditat autorul *Buneivestiri*; e musai iar și iar să fie discreditat, iar dacă nu există argumente, nici o problemă, acestea se inventează la minut, se bricolează citate, se aranjează biografia, se spune o jumătate de adevăr, adică se calomniază năzdrăvan înainte etc. Se mai repetă o dată calomnioasa întrebare dacă Breban a jucat tenis cu generalul Pleșiță? Etc.

Dnii Manolescu și Grigurcu... își arată astfel „întreaga lor vitejie".

Dacă patria, pardon, GDS-ul, „bolșevicii anticomuniști" le-o cere?!...

Să analizăm nițeluș modul în care dl Manolescu taie epitetele din cronicile mai vechi, incluse în *Istorie...*, adăugând altele, recurgând la un soi de „reciclare" jenantă, mai exact, la un fel de ajustare, de bună seamă sub nivelul unui pretins mare critic – detaliu remarcat de mai mulți observatori literari care, spre deosebire de dl Manolescu (și, se înțelege de la sine, a fidelului său emul în domeniul ajustărilor și al bricolărilor, dl Grigurcu), și-au păstrat onestitatea profesională: „Dincolo de exercițiul colajului și al reciclărilor – aceste trăsături sunt de altfel generice în *Istoria...* manolesciană – nicidecum al recitirilor, opiniile concluzive ale lui Nicolae Manolescu din studiul asupra operei lui Nicolae Breban din recenta, editorial bineînțe-

les, *Istorie critică a literaturii române* trădează, la rândul lor, literatura, fie şi numai prin faptul strategic, că imaginea ultimă este esenţială, fapt injust, speculat de către Manolescu" scrie Florin Oprescu (*Sodoma şi Gomora*, în *Conte*, nr. 1/2010). Şi continuă, aducând mereu argumente: „Afirmând pe marginea textelor din ultimul timp ale lui Breban că ar fi dominate «de frustrări şi de inexactităţi factuale», ceea ce i-ar diminua, «drastic valoarea de document», el nu face decât să excludă intransigent şi injust dreptul unui important prozator român de a se agăţa cu disperare cioraniană de un prezent literar castrat, după cum ar spune şi astăzi Ion Barbu, a unui prezent perpetuu în care intelectualii marcanţi, prinşi de euforia libertăţii turbionare şi-au părăsit avanposturile, lăsându-se vrăjiţi de mirajul unor roluri care nu i-au prins. Este şi cazul lui Nicolae Manolescu, pierdut definitiv în braţele voluptoase ale acestei Circe oportuniste, în mrejele spaţiului public. De altfel, dacă ar fi să fim corecţi până la capăt, probă de foc detonatoare şi în cazul confesiunii brebaniene, ar trebui să admitem că printre puţinele pre-faceri ale opiniilor vechi despre Breban, autorul *Istoriei...* îşi temperează primele entuziasme, cele din 1968 sau cele din 1977 (în *Contemporanul*, nr. 51/ 1968, unde scrie despre *Animale bolnave* şi în *România literară*, nr. 24/ 1977, analizând romanul *Bunavestire*, Nicolae Manolescu foloseşte invariabil aceeaşi apreciere entuziastă asupra celor două romane, numindu-le «excepţionale»), recurgând la altele în finalul comentariilor sale". Ce concluzie se impune? „Orice observator onest, analizând spiritul literelor postdecembriste, va afirma fără dubiu că între confesiunea literară, cu asumarea evidentă a subiectivului şi spectacolul, grotesc uneori, al agorei sau al funcţiilor diverse care te îndepărtează de literatură este în orice condiţii de preferat prima opţiune, cea brebaniană, cea care ne aminteşte că literatura cere fidelitate necondiţionată".

Apropo de „turnurile tendenţioase" destul de frecvente în *Istoria...* manolesciană, şi Daniel Cristea Enache le analizează *en detail*, cu onestitate, onestitate plătită cu asupra de măsură. E ştiut că după publicarea serialului în revista

Idei în dialog, lui DCE nimeni altul decât dl Manolescu i-a suspendat cu brutalitate rubrica din *România literară* – ceea ce, să recunoaştem, la casele mari, la casele boierilor, nu se face. Maiorescu, certamente, n-ar fi procedat aşa. Dacă însă nu ai boieria în sângele spiritului, nu ai cum s-o născoceşti! DCE aduce multiple exemple elocvente, unul dintre cele mai memorabile fiind modul în care este tratată opera poetului Liviu Ioan Stoiciu, recurgând la aprecieri ca bunăoară „efect stânjenitor": „Ca multe alte capitole ale tomului de faţă [Istoria... manolesciană – n.n.], capitolul Stoiciu se parcurge cu un gust amar". (Daniel Cristea Enache, *O istorie critică* – II, în *Idei în dialog*, martie 2009) Concluziile tânărului critic sunt departe de a fi flatante, evident, pentru dl Manolescu: „Citindu-i propria Istorie [a dlui Manolescu – n.n.], îi recitim în prea multe rânduri texte critice neaduse la zi (nici ca bibliografie, nici ca interpretare), zeci şi zeci de pagini reproduse *mot à mot* şi cu aceleaşi citate din corpul vechilor cronici. Iar pasajele realmente noi agravează situaţia, în loc de a o echilibra. În mod repetat, activitatea literară a unui scriitor desfăşurată după ultima cronică despre el a cronicarului Manolescu este expediată într-o frază a istoricului cu acelaşi nume". Concluziile argumentate ale lui DCE nu sunt, nici pe departe, în favoarea „marelui" N. Manolescu: „Testul istoriei literare – scrie în episodul următor D.C. Enache – N. Manolescu nu îl dă scriind disociativ despre Nicolae Breban şi benevolent despre Andrei Bodiu, sever despre Nichita Stănescu şi culant despre Eugen Suciu. Perioada contemporană vine cu probe ale criticului literar, beneficiar-captiv al cronicilor de întâmpinare scrise timp de trei decenii. Examenul de istoric literar, autorul îl dă (şi, de ce să ne ferim s-o spunem?, îl pică) la toate capitolele literaturii române pre-moderniste. Cele peste cinci sute de pagini controversate dedicate contemporanilor şi cele peste patru sute de pagini bricolate de la capitolele Secolele XVI-XVIII, Secolul XIX şi Junimismul (poate cu două excepţii: Alecsandri şi Slavici) cântăresc prea mult, în cuprinsul şi economia impozantului tom, pentru ca ambarcaţiunea să nu naufragieze. Din acest punct de vedere, avem în faţă o istorie critică", e adevărat, o istorie care „nu se loveşte de nici un detractor şi

de nici un proces de intenție. Avea chiar o prezumție de calitate pentru admiratorii mai vechi sau mai noi ai lui N. Manolescu. Cu toții așteptam, după o lansare-eveniment, să citim o carte-eveniment. A fost, cu formula lui Eugen Negrici, încă una dintre iluziile literaturii române".

Ce confuzie formidabilă s-a strecurat în grilele de valorizare ale dlui Manolescu se poate vedea urmărindu-se, cu un gust amar, cât spațiu – unul dintre elementele definitorii pentru valoarea unui autor, după cum se știe, este spațiul dat într-o istorie a literaturii, într-un dicționar al scriitorilor – i se oferă poetului Ion Mureșan (cu tot cu fotografie, un piculeț mai mult de o jumătate de pagină) și lui Ion Horea (o pagină și jumătate!), lui Ștefan Augustin Doinaș – trei pagini, exact cât i se oferă lui Eugen Suciu: „Și el [N. Breban – n.n.] aștepta o altfel de istorie a literaturii, decât cea pe care ne-a furnizat-o Nicolae Manolescu, și trebuie să recunoaștem că multe din reproșurile sale – vizând, în general, omisiunile și minimalizările nejustificate pe care le operează istoricul – sunt întemeiate. O istorie în care lui Ion Mureșan i se acordă o jumătate de pagină, iar lui Ion Horea o pagină și jumătate, are o problemă reală la nivelul scării de valori. (s.n.) Mai ales atunci când este scrisă de cel mai important cronicar literar de după cel de-al doilea război mondial". (Răzvan Voncu, *Două cărți în oglindă. Iluziile literaturii române de Eugen Negrici* și *Trădarea criticii de Nicolae Breban*, în *Conte*, nr. 1, 2010)

Din vocația marelui N. Manolescu nu s-a ales decât o schiță. În acest sens, Breban vorbește, spuneam, de trădare în volumul *Trădarea criticii*. Da, Manolescu și-a trădat vocația. Și este un adevăr dramatic acesta, în general cunoscut pe malurile Dâmboviței, comentat cu asupra de măsură în absența Excelenței sale. Ca să rămână ceea ce este, un critic de prim rang trebuie, ține de meserie, să facă, evident, critică literară, să publice sinteze, istorii ale literaturii române, și nu să se aventureze în politică, în carieră diplomatică etc. Ca să rămâi scriitor, trebuie să citești și să scrii mereu, publicând ritmic, construindu-ți opera ceas de ceas, clipă de clipă, ocolind terenurile străine meseriei,

vocației o dată alese, căci ar fi „o eroare să pierdem timp și energie cu întreceri în care n-avem ce căuta: fizica atomică, pentru mine, sau politica dâmbovițeană, pentru Nicolae Manolescu. E preferabil – dacă nu obligatoriu moral – să ne investim forțele în domeniul pentru care am dovedit vocație", da, „mai ales că în epoca de specializare tot mai îngustă pe care o trăim modelul personalității renascentiste, totale, unind la vârf pictura cu ingineria și sculptura cu fizica, este imposibil de reiterat. Ori, ori. Trebuie să alegi și să te dedici alegerii făcute. Ca să realizezi ceva cu adevărat serios, solid, durabil, ești nevoit să te specializezi și să te focalizezi. Și să construiești, într-o durată consistentă de timp, în interiorul aceluiași proiect". (Daniel Cristea Enache, *Idei în dialog*, ianuarie 2009) Or, dl Manolescu a mizat greșit – nu are, nu mai are forța să recunoască aceasta!, nici să suporte, bărbățește, nietzschean vorbind, acest adevăr („Cât adevăr suportă un spirit") – dispersându-și energia, intrând în spațiul politicului autohton, marcat de diletantism și de alte metehne (la care s-au referit cu lux de amănunte un Ralea, un Drăghicescu, un Negrici), uitând cu desăvârșire lecția iluștrilor înaintași, în frunte cu J.W. Goethe, vocația înseamnă limitare, privațiune, ferecare în esență: „După 1989, miza greșita a lui Nicolae Manolescu a fost aceea a implicării în politica militantă. Era și este limpede că nu poți fi simultan un politician activ și un critic literar activ. Cu toate acestea, istoricul literar de astăzi a pierdut zece ani pentru iluzia unei victorii pe alt teren decât al său. Înfrângerea «din deplasare» ar fi fost totuși surmontabilă printr-o victorie ulterioară obținută «acasă», în domeniul literaturii. Dar nici după 2000, hélas!, criticul literar n-a mai făcut critică literară. A compus editoriale pe teme diverse, a scris comentarii despre fotbal, a dat pagini de memorialistică și a acordat interviuri, și-a reeditat titlurile mai vechi. Însă întoarcerea la uneltele profesiunii sale nu s-a mai produs. Revenirea lui Nicolae Manolescu la critica literară e o iluzie optică. (s.n.) De la volumul întâi din *Istoria critică a literaturii române* (1990) plus studiile din *Poeți romantici* (scrise între 1989 și 1992) și până la opul de față, el n-a mai dat nici o carte inedită de critică și istorie literară". (idem)

De la Homer citire: „Zeii îşi pot lua repede darurile înapoi". Se pare că, făcându-i-se un dar enorm – o Vocaţie majoră – şi văzând că alesul lor ezită, o trădează, zeii şi-au arătat faţa aspră, de neînduplecat şi dlui Manolescu: „Penuria ar fi fost de înţeles dacă autorul nostru s-ar fi concentrat exclusiv asupra *Istoriei*; dacă, în tot acest interval de maturitate creativă, şi-ar fi dedicat timpul şi şi-ar fi alocat resursele unui proiect monumental. Din păcate pentru el şi pentru literatura noastră «veche» de cinci secole, acest lucru nu s-a întâmplat. Criticul «şaizecist» a avut numai ambiţia – nu şi voinţa – de a da o Istorie comparabilă cu a lui Călinescu. N-a putut renunţa la implicările, funcţiile, oficiile, prezidiile, ambasadele, câştigurile, satisfacţiile sociale ale epocii postrevoluţionare. Toate acestea, de altfel, erau bine meritate. Nu însă cu sacrificarea proiectelor realmente importante. Prin alegerea beneficiilor epocii actuale şi renunţarea de facto la critica literară, Nicolae Manolescu se distinge (şi nu în sens pozitiv) de E. Lovinescu şi G. Călinescu"....Apropo de rubrica amintită, mai exact, proiectul de rubrică, ce-ar fi să o intitulăm simplu, fără pretenţii, sugestiv: caracterul la români?

Ce ziceţi, Excelenţă, dle Manolescu?

Din colecţia *României literare* a ultimelor două decenii, surprinzător, s-ar putea încropi lesne o antologie de texte calomnioase, ţinta cărora este romancierul Nicolae Breban, unul dintre cei mai atacaţi scriitori *şi* sub dictatura ceauşistă. Teamă mi-e că antologia va fi de proporţii impresionante. Vor lipsi din ea, în mod cert, Gabriel Dimisianu, Alex Ştefănescu, Ion Simuţ, Daniel Cristea Enache. Din punct de vedere editorial, nu este nici pe departe o idee rea aceasta. Cartea s-ar şi vinde formidabil, cu atât mai mult cu cât în România postdecembristă orice „sămânţă de scandal" stârneşte, în chip suspect de nesănătos, la modul disproporţionat, interesul. Oare nu e scandalos modul în care sunt trataţi creatorii în ultimii douăzeci de ani? Dacă răsfoieşti colecţia ziarului *Adevărul*, vei vedea atacuri brutale, lipsite de măsură, semănând izbitor cu stilul *Săptămânii* de odinioară, atacuri la adresa unor nume ca bunăoară Tudor Vianu, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Nichita

Stănescu, Nicolae Breban, Dumitru Ţepeneag, Eugen Simion, Valeriu Cristea, Marin Sorescu, Fănuş Neagu, Augustin Buzura. Breban are dreptate. Se întâmplă întrucâtva ca sub Stalin-Dej, când elita ţării era împroşcată cu noroi, era ţinută la marginea societăţii. Şi când spunem elita avem în vedere nume cum sunt, de pildă, Bacovia, Voiculescu, Arghezi, Vianu. Ei bine, acum, în plină libertate, există un alt soi de dictatură, una a intereselor, ancorată în contingenţa strictă, imediată, fiind ţinuţi pe margine, fiind blasfemiaţi, împroşcaţi cu noroi creatori importanţi, cum sunt de exemplu Vianu, Stănescu, Sadoveanu, Breban, Simion, Valeriu Cristea, Dumitru Ţepeneag, Paul Goma. Ba chiar mai mult decât atât. Întrecându-se orice măsură, C.T. Popescu – am scris şi cu alte prilejuri aceasta; şi voi repeta şi de astă dată, poate astfel se va înţelege – acum câţiva ani, în ziarul *Adevărul literar şi artistic*, decembrie 2003 – cere, nici mai mult, nici mai puţin decât arderea unei părţi a operei lui Nichita Stănescu. Şi face acest lucru după ce îi atacă pe Simion, Breban, Preda, Vianu, Călinescu, Ţepeneag, de parcă literatura română ar avea nume de asemenea importanţă – opera cărora face parte, de bună seamă, din patrimoniul ţării – la fiecare colţ de stradă. Acest „nepot al lui Goebbels" (!?), CTP, vă spuneam, cere arderea operei lui Nichita Stănescu: „Din miile de pagini [ale lui Nichita Stănescu – n. n.], ar trebui strânsă în mod onest o cărticică poate cu nu mai multe pagini decât buletinul de identitate al poetului – *iar restul ar trebui pur şi simplu arse, şterse din faţa ochilor*." (C.T. Popescu, *Nichita Stănescu – o rudă a lui Adrian Păunescu* I-II, *Adevărul literar şi artistic*, decembrie 2003).

Neavând cultură poetică, CTP, săracul de el, ca să-şi argumenteze enormitatea de sorginte fascistoidă, dă – şi se face de râs de bună seamă – nişte citate splendide, absolut splendide din textele lui Nichita, un imens poet care şi-a construit opera pe o viziune de sorginte hegeliană, surpând astfel sistemul restrictiv ceauşist la rădăcină. Uimitor e că CTP a fost primit după aceea la Cluj aşa cum n-a fost primit Blaga, pe vremuri. Revista *Apostrof* i-a dedicat un grupaj consistent, cu nu puţine poze. Iar excelenta poetă şi eseistă Marta Petreu l-a comparat cu...

Eminescu şi Cioran. Ei bine, acelaşi Gh. Grigurcu, ucenic al lui N. Manolescu în „turnuri tendenţioase" şi, nu mai puţin, în „bricolaje părtinitoare", în ajustări de tot soiul, în textul citat şi alte dăţi, publicat în una dintre cele mai importante reviste literare româneşti, *România literară* (nr. 2, 2010), încercând să-şi justifice atacurile la adresa lui Nichita Stănescu, într-un penibil post scriptum, aduce următoarele argumente, finalul fiind de necrezut pentru un „justiţiar" acerb, un moralist cu pretenţii de individ cu conştiinţa fără pată: „Oare pentru dl Breban nu contează deloc perspicacitatea unor spirite care l-au refuzat net în condiţia sa de mare poet [pe autorul celor *11 elegii* – n.n.], de la Şerban Cioculescu, Petre Ţuţea, Ovidiu Cotruş la A.E. Baconsky, Ion Caraion şi chiar Şerban Foarţă? *Fără a uita mai recenta luare de poziţie a cunoscutului ziarist Cristian Tudor Popescu, care cerea «arderea»* părţii caduce, extrem de întinse, a producţiei nichitiene, nu, Doamne fereşte, ca o «invitaţie de tip fascistoid», cum se alarmează romancierul în discuţie, ci ca o simplă metaforă". (?!) Înainte de toate, ca să fim exacţi, adică nordici pursânge, CTP nu foloseşte ghilimele în instigarea de tip fascistoid la arderea operei lui Nichita, a unei părţi a acesteia. Apoi, ceea ce este la fel de grav, dl Grigurcu a uitat ce înseamnă metafora? Sau... n-a ştiut niciodată? De când instigarea la arderea operei – a unei părţi a acesteia – unui important poet este echivalentul unei metafore?! Ţine, la urma urmelor, de meserie! Pentru a-şi „argumenta" monstruozitatea imorală – să-i dai dreptate unui individ ultramediatizat, care îndeamnă să fie arsă opera unui mare poet, înseamnă să fii imoral, să te înscrii în aceeaşi serie de „nepoţi ai lui Goebbels", din care face parte CTP, nu-i aşa?! – dl Grigurcu, după ce îşi trădează incompetenţa crasă, descalificantă, după ce îşi trădează suficienţa şi ignoranţa, punând un semn de egalitate între un îndemn fascistoid şi, citiţi cu atenţie?, „o simplă metaforă"... recurge la un citat, trunchiat, ciopârţit din Nicolae Breban, spicuit din *Trădarea criticii* (Editura Ideea Europeană, 2009; Ed. a II-a, 2010), citat care vizează metafora ca figură de stil, reprodus de noi cu respectul cuvenit faţă de o definiţie memorabilă dată de unul dintre cei mai importanţi romancieri români. Iată, aşadar, pasa-

jul reprodus de noi integral: „*E posibil, oare, se va întreba cineva, ca un om care se ocupă, profesional, de creaţie şi de judecăţi de valoare să ignore, să uite în ce constă actul creaţiei ca atare – în instinctivitatea şi forţa sa teribilă care înfrânge, până la urmă, toate barierele celor obtuji, ale celor puternici, chiar şi pe cele proprii, ale fiinţei celui care emite, se consacră şi oficiază acest act, al unei luciditâţi peste luciditatea raţională, bineînţeles, cel ce recurge la metaforă – în sensul ei ontologic,* ca o altă cale, analogică, a cunoaşterii umane! – cel care, uneori, *în forţa şi irepresibilitatea geniului său propriu,* nici nu mai ţine cont de social, prejudecăţi, oricât de tiranice, de oprelişti, *pe care nici nu le vede*?! *Dar să le mai şi invoce, cum fac nu puţini rataţi sau fals rataţi, ca şi cei care îi apără – bec et ongles*!" (textul subliniat de noi este omis de dl Grigurcu în opul d-sale – n.n.) Dl Grigurcu trunchiază, aşadar, splendidul fragment, încercând, spuneam, să scuze şi să justifice îndemnul fascistoid al lui CTP la arderea operei lui Nichita, îndemn tratat drept „simplă metaforă": „O metaforă, adică – Breban *dixit* – «o altă cale analogică, a cunoaşterii umane (...) care, uneori (...), nici nu mai ţine cont de social, prejudecăţi, oricât de tiranice, de oprelişti»". Ca să vezi cum se bricolează citatele în atelierul dlui Grigurcu!

Calomnia vehiculată în exces naşte monştri? Trunchiind textele astfel, dl Grigurcu deţine abilitatea răuvoitoare şi, se vede limpede, toate datele de a justifica şi argumenta orice, aproape orice monstruozitate. Şi asta fiindcă ignoră sau a uitat pur şi simplu – dacă sintagma poate fi aplicată contextului – „în ce constă actul creaţiei ca atare". În condiţiile în care una dintre puţinele crize invocate, trâmbiţate, analizate în exces în paginile *foilor culturale* româneşti este cea a modelelor, în condiţiile în care modelele reale – Vianu, Sadoveanu etc. etc. (vezi în colecţia postdecembristă a *Adevărului* imundele texte ale CTP-ului) – sunt atacate virulent, atacurile dlui Grigurcu la adresa unuia dintre marii poeţi postbelici, a unor mari romancieri postbelici, prind o cu totul altă greutate, transformându-se în altceva. Mai e nevoie să spunem că limbajul folosit de dl Grigurcu, în opurile d-sale „justiţiare", se apropie de limbajul, stilul lui CTP? De vreme ce însă dl Grigurcu îi dă dreptate „fas-

cistoidului" CTP, ba chiar îl apără, aidoma altora, nu puțini, oare... nu vorbim... în pustiu?

Să recapitulăm. Dl Grigurcu justifică și aprobă îndemnul fascistoid al lui CTP de a arde o parte din opera lui Nichita Stănescu, operă care face parte din patrimoniul României. Dl Manolescu, președinte al USR, Ambasador UNESCO la Paris, membru corespondent al Academiei Române, girează, aprobă – fără a se distanța într-o notă redacțională – publicarea comentariului grigurcuian în paginile revistei *România literară*, revistă editată sub egida USR. A gira apariția unui text în care se justifică incitarea la arderea operei unui poet care face parte din patrimoniul țării, înseamnă a fi complicele unui atac la identitatea unui popor. Interesele căror *structuri*, vădit antinaționale, le serviți dlor Manolescu și Grigurcu, folosind ca tribună *România literară*? Mai e nevoie să spun că astfel se calcă în chip flagrant prevederile statutului USR? Mai e nevoie să amintesc că nici USR, nici președintele ei, dl profesor Manolescu, n-a reacționat la grosierul plagiat, incalificabilul act de vandalism comis de Adevărul Holding – da, la „cazul Tolstoi" mă refer – un atac incalificabil la adresa întregii bresle scriitoricești?

Portretele splendide, făcute de N. Breban, criticilor generației șaizeci – Ion Negoițescu, Matei Călinescu, Lucian Raicu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu – spuneam, nici nu sunt pomenite în „studiul" bricolat al dlui Grigurcu. Și e păcat. Colegul d-sale de revistă, Gabriel Dimisianu, ca să mă refer, de astă dată, exclusiv la d-sa, susține că „puțini sunt scriitorii de azi care să fi elogiat în termeni atât de decișI contribuția criticii, rolul criticilor în propria carieră literară, cum o face Breban, orgoliosul până la aroganță Nicolae Breban: «Da, falanga critică splendidă din jurul *Gazetei*... și apoi a *României literare* de atunci, de la sfârșitul deceniului șapte, ne-a sprijinit, a crezut în talentul și în capacitatea noastră de a învinge sistemul în punctul său nevralgic (...) a făcut posibilă renașterea literelor, promovarea noastră, a tinerilor scriitori de atunci»". Atenția dlui Grigurcu este focalizată inchizitorial, în exces, pe cele câteva referiri ale autorului *Buneivestiri* la rolul ne-

fast – ca să nu spun reacționar – jucat de Grupul de Dialog Social, transformat, afirmam și alte dăți, într-un soi de sectă culturală, care pedepsește, izolează, recurge la „linșaje publice", ca CNSAS-ul, nu?, printre victimele căruia figurează nume de prim rang ale literaturii române: Buzura, Uricaru, Cezar Ivănescu, Ștefan Augustin Doinaș ș.a. Listă căreia de curând dl Dinescu – pe vremuri un talentat poet, volumele *Proprietarul de poduri* și *Moartea citește ziarul* situându-l printre cei mai interesanți *servi* ai lirei românești – actualmente un *bricoleur* de dosare CNSAS, îi adaugă, fără dovezi, în mod abuziv, numele marelui erudit Adrian Marino, și, culmea e că dl Manolescu, cel care nu l-a inclus în „monumentala"-i istorie, fiindcă, țineți-vă bine, „Marino nu avea idei", îi dă dreptate! (*Evenimentul zilei*, 8 februarie, 9, februarie 2010) S-a ajuns, în cele din urmă, la polarizarea lumii scriitorilor de către conducătorii, inclusiv liderii nemembri ai GDS-ului, între care au figurat doi excelenți cronicari de radio: Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Este pentru prima dată când un scriitor român important abordează rolul și importanța Grupului de Dialog Social în perioada postdecembristă, *grup* care nu este, spuneam, ceea ce s-a anunțat, la începuturi, trădându-și pe traseu menirea de a fi o *voce a societății civile*: „Niciodată nu se spune, nu s-a vorbit, de pildă, ce reprezintă grupul GDS în lumea literară de astăzi. Este pentru prima dată când văd și eu un scriitor că vorbește, scrie cinstit despre toate aceste lucruri: ce este cu emigrația românească, cu exilul românesc și așa mai departe. Toată lumea are un fel de complex: să nu zică asta, să nu se supere – dacă se supără cineva care e foarte puternic, îl taie de pe toate listele – și așa mai departe. Ceea ce se întâmplă, s-a întâmplat. (...) Meritul enorm al acestei cărți [*Trădarea criticii* – n.n.] este că desface puțin cuvertura, o dă la o parte și începe să vorbească despre ceea ce se întâmplă, despre aceste grupuri literare care, unele dintre ele, sunt grupuri literare, dar cele mai multe sunt grupuri de interese. Nimeni nu mai ascunde astăzi faptul că GDS-ul, de pildă, este cel care conduce de douăzeci de ani cultura. Ministerele culturii, miniștrii culturii sunt niște ficțiuni. Sunt alte grupuri care au acces la mijloacele media, au acces la burse, au acces la sub-

venții". (Eugen Simion, *Conte*, nr. 1, 2010) Și asta cu atât mai mult, cu cât – menționa cu finețe și exactitate domnul Marian Victor Buciu (*Conte*, nr. 1, 2010) – „creația literară, spiritul critic au fost profund afectate de polarizarea etică și politică, după sfârșitul comunismului românesc", într-un context de „război intern, mai ales paraliterar, sau cu pretext literar, care continuă. Cele câteva corectări necesare, numite revizuiri, au fost înlocuite de atacuri excomunicatoare. Falsa comunicare, (auto)triumfală, a produs un bine aparent și un rău esențial. Răul vine din «casă». Breban îl constată și asumă: «Vina, orbirea, a fost și este a noastră»".

Să facem un exercițiu elocvent și oarecum amuzant. Să ne amuzăm, să ne amuzăm, „privitori ca la teatru", dragi colegi, mai ales că avem și... pricini destule. Dacă îl citești pe dl Grigurcu și se întâmplă să nu știi cine este Nicolae Breban, atent fiind, înainte de toate, la ceea ce spune măria sa criticul, îți faci cam următoarea imagine. Nicolae Breban este, *neîndoios*, un scriitor important. Însă e ceva în neregulă în cazul lui, îi place să fie mereu în centru, megaloman fiind. Odată revenit în viața literară, își dorește să fie primul, da, primul (nu pricep, hm, de ce, mă rog frumos, și-ar dori Breban, intrând în arena de litere, să fie... ultimul?, nu exclud însă că în atelierul dlui Grigurcu sunt în vogă asemenea ambiții, și teamă mi-e că criticul târgujiuan... e pe cale să reușească, nu?!) și e atât de disperat, atât de pornit, iar dorința de a fi primul, atât de atroce, încât găsește de cuviință, stând așa și tot făcând calcule, să se „agațe" în disperarea sa de... cine credeți? De Monica Lovinescu. Care nu, nu e cine credeți dvs. Nu e un harnic, prodigios reporter de radio, care a ținut o emisiune la Radio Europa Liberă, nu e fiica lui Eugen Lovinescu. Nu, nu e doar atât. Nu. A scris dintotdeauna. N-a publicat până în '89 decât cu o excepție, pare-se, creație propriu-zisă; nu ne referim la comentarii. N-a avut succes la Paris, fiindcă francujii sunt vai de steaua lor, în miopia lor! Nici audiență n-a avut la Paris, fiindcă parizienii, care, în majoritatea lor covârșitoare, vorbesc, scriu și citesc românește, au fost adepții înflăcărați ai comunismului. Dar dna Lovinescu e atât de

mare, încât este, ţineţi-vă bine, egala lui Eugen Lovinescu. Ei, calculul lui Breban, anti-anticomunistul, este să-şi facă o obsesie din aşa-zisele atacuri la adresa egalei lui Eugen Lovinescu. Şi asta pentru a fi luat în seamă, pentru a se instala, odată şi odată, în centrul vieţii sociale, a celei politice, a celei universale, dacă se poate, unde, apropo, madame Lovinescu e de când lumea! Şi alte, nu puţine, destul de amuzante aberaţii, nu-i aşa?, ca să nu le taxăm altfel. Chiar ne miră cum de, ocupându-se obsesiv, noapte şi zi, de dna Lovinescu, oare, cum de a găsit domnul Breban timp şi energie psihică, singurătate, condiţii pentru a scrie şi publica după Revoluţie *numai* o tetralogie epică, *Ziua şi noaptea*, o tetralogie memorialistică, *Sensul vieţii*, o trilogie epică, *Amfitrion*, ca să nu enumerăm aici şi cărţile de eseuri, teatru, publicistică, precum şi cele de traduceri. Nu de alta, dar teamă ne este că dlui Grigurcu i se va face... ruşine. Ei, aşa, răstimp de cinci minute, nu mai mult!

Şi ca să nu se creadă că batem câmpii, poftim şi câteva citate din dl Grigurcu: „Permanenta, marea aspiraţie a lui Nicolae Breban o reprezintă centralizarea persoanei d-sale. Ulcerat de supoziţia că nu i se acordă locul cuvenit, că e mereu pus în umbră de diverşi inoportuni, de «impostori» (fie şi într-o accepţie nuanţată, dar nu totdeauna, a termenului), prozatorul purcede la început, la mijloc ca şi la sfârşit la o curăţare a terenului. Principalul obstacol: Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Neizbutind a ajunge, vădit, un «director de conştiinţă» precum aceştia, autorul *Animalelor bolnave* nu pregetă a-i încărca, foarte verosimil din acest motiv, cu tot felul de vinovăţii, a le găsi erori la tot pasul. Simpla lor existenţă pare a se fi transformat pentru d-sa într-o obsesie. Nimic nu i se arată inadecvat în filipica îndreptată împotriva lor şi nu numai"; sau: „Toate asemenea manevre converg spre un singur ţel: *radierea însemnătăţii covârşitoare a Monicăi Lovinescu şi a lui Virgil Ierunca în articularea şi menţinerea unei conştiinţe libere a culturii şi literelor autohtone, în decursul îndelungatei epoci de dirijism, cenzură, mistificare la care au fost supuse de puterea totalitară. Rolul lor nu ni se pare inferior celui împlinit de E.Lovinescu în interbelic.* Le-a revenit misiunea de-a face faţă unor primejdii cu mult mai grave

decât cele ce ameninţau la începutul secolului al XX-lea, în condiţii democratice, autonomia esteticului, asociate acum cu negurile sângeroase ale sistemului comunist, iar cât priveşte substanţa intrinsecă a producţiei lor critice şi memorialistice, *încă departe de-a fi fost publicată în integralitate, în pofida amprentei anomaliilor istorice pe care-o poartă, ea nu e mai prejos de cea a criticilor noştri celor mai de seamă*". (s.n.) Monica Lovinescu, un excelent cronicar de radio, ale cărei cronici au fost publicate de Humanitas (o *prelungire* a GDS-ului, ca şi ICR-ul patapievician, ca şi diverse ministere şi organisme de administraţie pe bani publici, membrii Consiliilor de Administraţie ale acestora fiind nu rareori GDS-işti; e interesant modul în care s-a răspândit caracatiţa GDS-ului anticomunist... înfiinţat pe banii comuniştilor de altădată), precum au fost publicate şi *Jurnalele*, o parte din acestea, aşadar, Monica Lovinescu să fie egală cu – vorba dlui Grigurcu – „criticii noştri cei mai de seamă"? Adică Titu Maiorescu, Eugen Lovinescu, George Călinescu? Chiar aşa? Simţul valoric al dlui Grigurcu oare să fie atrofiat atât de grav? I s-a dereglat busola valorică? Poate dna M. Lovinescu este şi egala lui Sainte-Beuve, a lui Thibaudet, a lui Belinski, Vissarion Grigorievici? Ba nu, *nota bene*, îi bate pe toţi, de la distanţă!? Iar publicându-i-se de curând şi un roman, a devenit egala Doamnei Papadat-Bengescu sau a Virginiei Woolf? Ba nu, mai mult, praf îl face pe Dostoievski, nu-i aşa? Şi n-am aflat noi! Ce scăpare impardonabilă. Ce ignoranţă.

Am auzit de curând o expresie care nu mi-a displăcut, dar deloc: „Râd până şi curcile vecinilor vecinilor noştri, iar hohotul lor de râs se aude pe şoseaua Bucureşti-Târgovişte via Paris". *Il n'y a que le ridicule qui tue.*

Aş cita, în continuare, din dl Grigurcu. Nu cred că merită însă. Nici acest comentariu n-ar fi fost scris şi, în consecinţă, n-ar fi apărut, dacă la mijloc n-ar fi fost girul dlui Manolescu cel urmărit de mine în ultimele două decenii cu o reală amărăciune profundă, *ultimul* Mano dezamăgindu-mă, contrariindu-mă din ce în ce mai mult: cum poate promisiunea unui destin de mare critic să îngheţe în tiparul unei schiţe subjugate... „bolşevismului anticomunist"?

Dl Manolescu este fostul mare critic, care în loc de istoria promisă cu mult tam-tam şi aşteptată ca un eveniment real, major, al literaturii române, nu ne-a oferit, spuneam şi în alte contexte, decât o iluzie, un rateu, un document al vârstelor scriptice ale unui excelent cronicar, care în ultimele două decenii a cam chiulit – mde, mai chiulesc şi profii – părăsind literatura română vie. În altă ordine de idei, dl Manolescu este personajul care l-a premiat/lansat pe dl Liiceanu (rămas şi el, din păcate, o mare promisiune..., aşa, de vreo patru decenii, nu-i aşa?) în calitate de mare scriitor, când, în realitate, dl Liiceanu este un autor de... jurnale, un autor de declaraţii de iubire faţă de M. Lovinescu şi V. Ierunca, fără a prezenta un interes real în această calitate, de autor de jurnale, fiindcă, evident, nu are Operă: nici literară, nici filosofică. (Să mă explic niţel: sunt profund interesată inclusiv de paginile jurnaliere în care Dostoievski, Fiodor Mihailovici, consemnează o migrenă oarecare sau disfuncţiile de ordin fiziologic de care are parte iubitul de noi sfânt epileptic, în timp ce scrie la *Idiotul*, de pildă, fiindcă e vorba de autorul *Fraţilor Karamazov*!; îmi plac *şi* paginile jurnaliere în care Tolstoi, Lev Nikolaievici, după ce se ceartă cumplit cu... Dumnezeu, o beşteleşte zdravăn pe nevastă-sa, care nu ratează nici o ocazie să-l spioneze. Nu mă interesează însă deloc, ba chiar îmi displac paginile de jurnal în care dl Liiceanu etalează, între altele, cu aplomb bucatele abia gătite pentru soţii Ierunca, fiindcă dl G. Liiceanu – ca şi M. Lovinescu, ca şi V. Ierunca, nu-i aşa? – nu are operă, şi, îmi pare rău să o spun, nu cred s-o aibă vreodată; mă uit, apropo, la acele pagini liiceene cam în felul în care se uită rottweilerul meu, Conte... în lemne. Dar cine ştie, poate, mai târziu, în plină senectute, când nu va mai scrie un alt *Apel pentru lichele*, într-o altă epocă de „bolşevism anticomunist", când nu va mai recurge la alte diversiuni/vânători de comunişti... în plină libertate, când Editura Humanitas va avea parte de şansa de a i se tăia de un alt preşedinte alte datorii exorbitante către stat, promisiunea care a fost pentru Noica – autorul *Jurnalului de la Păltiniş* va deveni ceva mai mult decât atât, da? Niciodată nu se ştie. Literatura, firească, e o Doamnă capricioasă. Arghezi a debutat la 47 de ani, dacă nu mă trage

pe sfoară memoria. Madame Bengescu – la 43 de ani.) Nu prea înțeleg – recunosc, sunt din cale afară de înceată, prin urmare, primul vinovat sunt tot timpul eu! – din ce motive i se spune dlui Liiceanu... filosof, căci nu are, evident, o operă filosofică. Dacă dl Liiceanu este filosof, atunci un Kant, un Hegel, un Schopenhauer, un Nietzsche, ce sunt, mă rog frumos? (Vedeți, și vă supărați pe „megalomanul" Breban – „cel lipsit de obiectivitate"; apropo, „obiectiv e lemnul, nu ființa", citat din M.V. Buciu – pentru faptul că folosește cu precizie nordică cuvântul *impostură*... sau mă înșel?!) A, dl Liiceanu este un excelent librar, da! Un bun editor, care a axat casa d-sale de edituri în special pe traduceri, literatura națională vie, cu câteva excepții știute de toți, fiind absentă – da! În asemenea dispute, trebuie definiți cu exactitate termenii. O editură națională publică cu ritmicitate, sprijinind puternic, an de an, literatura națională vie, lansând și susținând colecții sub auspiciile cărora sunt publicați scriitori vii, reprezentativi pentru o literatură dată. Gallimard este o casă de edituri națională. Poliromul? Absolut. Nu-mi aduc aminte să fi figurat printre performanțele Humanitas-ului un asemenea capitol, esențial de altfel, pentru stabilirea locului, rolului unei Case de Edituri. Atunci cum să cataloghez extazul lipsit de nuanțe al dlui Dan C. Mihăilescu față către față cu „fenomenul" Humanitas? (*România literară*, nr. 5, 2010)

Interesantă, alianța dintre Manolescu și Liiceanu. Foarte interesantă, nu? Avizi de putere socială și financiară, având un prestigiu literar (dl Liiceanu, ca să fim exacți, avea, sub dictatură, un început de prestigiu, o promisiune de prestigiu pe tărâmul istoriei filosofiei), ca să obțină ceea ce își doreau, putere socială și financiară adică, după '89, ei, dnii Liiceanu și Manolescu, aveau nevoie, de bună seamă, de prestigiu social, mai exact... de audiență. Obținută rapid, cum să nu, printr-o alianță cu redactorii de la Radio Europa liberă, M. Lovinescu și V. Ierunca, ascultați sub dictatură de circa 75 % din populația României, nu-i așa? Liiceanu-Manolescu au obținut, așadar, prin excelenții cronicari de radio, amintiți adineauri, audiență, oferindu-le, în schimb – și supraevaluându-i astfel, transformându-i, în

mare grabă, în „monştri sacri" – ceea ce le lipsea: prestigiu literar, pe care cei doi cronicari de radio nu aveau cum să-l aibă, fiindcă Ierunca-Lovinescu n-au scris literatură decât cu foarte vagi excepții, nu-i aşa? Dacă judecăm cu onestitate, ca la ultima judecată, lucrurile exact aşa stau, nu? Doar că din aranjamentele făcute, din oportunism fireşte, din confuzia, din zâzania diseminate în lumea scriitorilor, din campaniile orchestrate (vezi una dintre cele mai dure campanii postdecembriste împotriva domnilor Valeriu Cristea, Marin Sorescu, Eugen Simion, Fănuş Neagu, izolați cu brutalitate, pe nedrept, „marginalizați, contestați, demonizați de cei care controlează de 20 de ani industria mediatică şi dețin, în fapt, puterea în administrația culturii" – *Cultura*, idem.), din atacurile, calomniile vehiculate răstimp de douăzeci de ani – precizez pentru dl Grigurcu: n-am jucat, nici eu, tenis cu generalul de securitate Pleşiță – nu cred să se aleagă lucruri... durabile, deşi, e adevărat, „războiul intern" de durata a douăzeci de ani, din tagma scriitorilor, a făcut un rău enorm: scriitorului/creatorului român şi, nu în ultimă instanță, literaturii române, rău tratată în țara ei, necunoscută în țara ei – acestea sunt roadele amare ale ultimilor douăzeci de ani. E suficient, în această ordine de idei, să compari modul în care este tratată literatura națională – nu, nu în Franța sau Germania, sau Spania, de care suntem la ani-lumină distanță – cu modul în care e tratată literatura națională în țările vecine, care au făcut parte, până mai ieri-alaltăieri, ca şi România, din blocul socialist: Polonia, Ungaria etc., ca să ajungi la concluzii departe de a fi aşezate printre serviciile aduse literaturii autohtone şi creatorilor acesteia. Răul, repet, enorm, făcut scriitorului roman, literaturii române, este unul dintre subiectele incendiare, de analiza căruia este interesat romancierul Breban, autor, între altele, al *Spiritului românesc în fața unei dictaturi*; este *interesat*, fiindcă încearcă să-l înțeleagă, iar scrisul este, între altele, evident, şi un mod de a te apropia de înțelegere. Fiind făcută cu o evidentă cruzime, cu onestitate de unul dintre cei mai importanți romancieri din perioada postbelică, al cărui prestigiu şi a cărui valoare sunt recunoscute de o jumătate de secol, analiza răului se

înțelege de la sine că îi deranjează/enervează, în primul rând, pe *autorii acestui rău.*

Să le conferi unor comentatori de radio puterea, prestigiul – false, profund false în esență, exagerate cu asupra de măsură, eficiente însă în cotidianitatea strictă, de moment (douăzeci de ani sunt o clipă, de bună seamă) – funcția de a da note creatorilor de prima mână, disidenților reali, „de a-i tăia de pe toate listele", de a-i marginaliza, să recunoaștem că este o performanță, una malignă e adevărat, cu efecte greu de neglijat pentru viitorul unei literaturi tinere, cum e cea română, cu modernitatea amputată înainte ca aceasta să se fi consumat! Iar să încurajezi stabilirea valorii în funcție de apartenența la partidul X sau Y, ideologizând astfel, în plină libertate!, domeniul strict al literelor și inducând în eroare publicul, lansând, menținând și alimentând confuzii pe terenul riguros al valorii... oare nu e un gest reacționar acesta, vădit reacționar? Sunt întrebări de o gravitate extremă, pe care ni le punem în ultimii ani. Gravitatea sporind cu atât mai mult, cu cât în tot acest tablou schițat iute, demn însă de a fi analizat pe îndelete, așa-zisul „bolșevism anticomunist" este folosit metodic, cu cinism, ca instrument ce servește *voința de putere* (socială, financiară) a unui grup coagulat, transformat, în timp, în sectă exclusivistă, da, la GDS mă refer și la unii lideri și mentori ai acestuia, erijați în *sfetnici ai națiunii*, dacă nu în procurori ai – vorba lui Adrian Marino – *„bietei Românii și ai bietei tinere democrații românești"*, numai lupta împotriva racilelor comunismului barbar românesc nestând printre intențiile „noilor comisari anti-comuniști" – expresia îi aparține disidentului Vladimir Bukovsky, autor al proiectului Muzeului Comunismului din Europa la București, cel care și-a expus atitudinea și față de Raportul Tismăneanu, radiografiind, totodată, cu precizie pericolele de care este pândită România. Despre *bufoneria anticomunistă* s-a scris și în contextul în care, în iarna acestui an, a fost demis din conducerea Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului (IICCR, azi IICCMER), eminentul istoric Marius Oprea, creatorul acestei instituții, la cârma respectivului for fiind numit de către Guvernul Boc, dl Vladimir

Tismăneanu. Din ce motive este înlocuit domnul Marius Oprea, reputat istoric cunoscut şi apreciat în lumea oamenilor de ştiinţă ai Occidentului? Nimic mai simplu, dacă se poate aplica acest termen contextului! „Acum, când, în pofida declaraţiilor sforăitoare privind anticomunismul puternicilor zilei – scrie Carmen Muşat – sunt exceptaţi de la recalcularea pensiilor tocmai aceia care au fost instrumentele puterii comuniste – foşti lucrători în Ministerul de Interne, foşti ofiţeri, gardieni, angajaţi ai penitenciarelor etc. – un om ca Marius Oprea la cârma unui institut ce are ca scop investigarea crimelor comunismului şi ale Securităţii e de-a dreptul periculos, de vreme ce nu poate fi controlat. Puterea are nevoie de un cadru de nădejde, care să nu-i tulbure tihna şi să nu-i provoace memoria. De cineva uns cu toate alifiile şi trecut pe la toate curţile împărăteşti postbelice sau de un lup tânăr, dispus să cânte în strună celui mai tare pentru a intra în clubul «select» al invitaţilor la OTV şi la B1TV." (*Observator cultural,* 511, vezi şi nr. 512, nr. 513, nr. 514, 2010) Diferenţa dintre „bolşevismul anticomunist", „bufoneria anticomunistă" şi condamnarea reală a criminalilor comunismului din România a devenit, iată, şi subiect abordat de oameni de ştiinţă occidentali, care ne taxează, pe bună dreptate, pentru faptul că, spre deosebire de ţările vecine, cum ar fi, de pildă, Polonia etc., în care dosarele torţionarilor, securiştilor etc., au fost făcute publice imediat după căderea regimului, făptaşii fiind traşi la răspundere, România, în loc să procedeze imediat după 1989 aşa cum se cuvine, face cu totul altceva, şi anume îi păstrează în raza anonimatului pe „adevăraţii responsabili ai ororilor comuniste", „îndepărtarea lui Marius Oprea de la conducerea IICCMER" fiind echivalentă cu „recunoaşterea oficială a caracterului pur demagogic al condamnării comunismului" – „un act de care dl Tismăneanu nu ar fi străin". (Carmen Muşat, *Oportunism pentru eternitate. Dulcea pasăre a anticomunismului cu brevet,* în *Observator cultural,* nr. 513, 2010) Opinia reputatului om de ştiinţă, Catherine Durandin, Profesor universitar, Institutul Naţional de Limbi şi Civilizaţii Orientale (INALCO), este, în acest sens, mai mult decât edificatoare: „Interesul pentru trecutul comunist, pentru epurările lega-

te de instaurarea stalinismului şi pentru sistemul de delaţiune controlat de Securitate, este esenţial în construirea unei democraţii solide, bazate pe transparenţă. Noile generaţii, toţi cetăţenii au dreptul la adevăr. Franţa a cunoscut perioade asupra cărora a făcut lumină, la fel ca Germania, Italia sau Spania". (*idem*) Nu mai puţin exactă e şi părerea lui Stéphane Courtois: „Când Consiliul Europei a votat cu patru ani în urmă, o rezoluţie care condamnă crimele regimurilor comuniste, licenţierea lui Marius Oprea ar constitui un semn evident de regres al guvernului român, referitor la problema istoriei şi memoriei totalitarismului în România, şi ar da un semnal deosebit de negativ în direcţia celorlalte ţări europene. Îi solicit actualului guvern român, să dea dovadă de suficientă maturitate pentru a înţelege întreaga importanţă a IICÇR pentru viitorul ţării şi necesitatea de a păstra în fruntea acestuia, pe omul care îi este sufletul", părere care debutează cu o concluzie care nu ne face onoare: „Décidément, la Roumanie a du mal à assumer son histoire du communisme!"

Discuţia pe marginea *Trădării criticii*, evident, rămâne deschisă. Şi sperăm că punctul pe *i* îl vor pune, intervenind cu replici, scriitorii, intelectualii care şi-au păstrat onestitatea profesională, inclusiv cei care au semnat, acum patru ani, Apelul pentru salvarea culturii române vii – lansat pe circuitul mass media – Apel care este azi de o actualitate stringentă.

Cum se întâmplă în majoritatea cazurilor, mai ales în ultimii douăzeci de ani, lectorii, ipocriţii, dragii, necoruptii noştri lectori, ne oferă nu puţine surprize. Unul dintre prieteni, recunoscând că citatele spicuite de dl Grigurcu din cartea lui Nicolae Breban sunt splendide, absolut splendide, şi dau peste cap întreaga construcţie grigurcuiană (foarte fragilă, scâncind, mârâind, pârâind la toate încheieturile), a cumpărat *Trădarea criticii*, a „halit-o" dintr-un foc, într-o noapte, m-a ţinut, apoi, la telefon vreo două ore, a citit şi dosarul publicat în *Conte*, nr. 1, 2010, şi i-a îndemnat şi pe prieteni s-o cumpere. Primul tiraj este epuizat. Va urma altul. Apoi, altul. *Trădarea criticii* fiind, după cum susţine marele critic Eugen Simion, care o analizează cu

un calm fără reproş, folosind acest opus incendiar ca pe un pretext de a se autoexamina cu maximă exigenţă, „o excelentă naraţiune eseistică, o naraţiune subiectivă, inevitabil iritantă (fiind vorba de viaţa literară şi de opiniile radicale ale unui prozator care nu ezită să scrie ceea ce crede despre colegii săi), cu portrete ce se ţin minte, uneori foarte crude, alteori luminoase, dominate de superlative... Meritul ei, dincolo de calităţile literare, este acela de a deschide o dezbatere reală despre viaţa noastră literară în care grupurile se confruntă şi îşi confecţionează propria istorie şi propria mitologie. Nicolae Breban vine şi tulbură apele, enervând, probabil, pe mulţi, dacă nu pe toţi". (*Cultura*, nr. 9, 11 martie 2010)

Nu accept căldicelul şi nu cred să învăţ să-l accept vreodată. Pentru mine există gheaţa sau focul. De aici, probabil: admiraţia uimită faţă de Napoleon; calm-nuanţata admiraţie fierbinte faţă de Proust, care a inventat noua religie a geloziei formidabile, da, prin Albertine! De aici, iubirea enormă, lipsită de simţul măsurii faţă de Dostoievski, sfântul „meu" epileptic; faţă de Rilke, a cărui „sfântă şiroire a sângelui" mi se pare că o aud, uneori, nopţile. De aici, iubirea faţă de Nietzsche, incredibilul, mereu incredibilul şi fantasticul Nietzsche, iubire care, în cazul subsemnatei, nu recurge la celebra stavilă thomasmanniană „Nietzsche, dar cu măsură!". Şi tot de aici, da, admiraţia faţă de Nicolae Breban; cum poţi să lupţi pururi, ceas de ceas, ca să rămâi ceea ce eşti: romancier? – Şi asta răstimp de aproape o jumătate de secol. Cum, în ce fel poţi sta – tratând prezentul ca pe un spectru răstimp de circa o jumătate de secol – cu gâtul sucit după vârfurile romanului: Dostoievski, Tolstoi, Proust? Scriind mii şi mii de pagini. În vreme ce în jur domină cultul lenei, al sterilităţii, iar decadenţa europeană îşi dispersează semineţele şi în solul tânăr al literaturii române. În vreme ce în jur... după Revoluţia din '89, locul dictaturii comuniste este ocupat de dictatura... „bolşevismului anticomunist", ca să-l citez din nou pe Norman Manea.

Fascinantă la Breban este dorinţa enormă – după o carieră exemplară de circa o jumătate de secol!! – de a rămâne Romancier, de a-şi urma, în continuare, vocaţia;

fascinantă este spaima de ratare, care, pe fondul unei vocații puternice, profunde, îmboldește fertilitatea creatoare, scriptică a unei mari personalități literaturocentrice, care, aflându-se, de patru luni, în Sudul Spaniei, în orașul Dehesa de Campoamor... n-a ajuns decât la pagina 500 din noul roman, intitulat *Singura cale*.

„Articolul e fulminant – îmi scrie un prieten-poet pe email, după ce a citit textul meu – aș spune la propriu, dinamită curată! [...] Știu că mi-ai dat de lucru: 23 pagini scrise mărunt de lecturat pe monitor, dintr-o suflare, e o performanță pentru mine. Dar totul, tonul, argumentele, întregul raționament al discursului e foarte motivant. Și inteligent articulat. Și ultradocumentat. Și, în mod delectabil, infuzat de erudiție. [...] Tocmai detaliile, mai precis faptele, dau greutate. Din detalii, atunci când sunt relevate și îmbinate logic, se configurează adevărul. Surpriza mea rămâne dl Grigurcu. Nu-l cunosc altfel decât în calitate de critic reputat, îl credeam integru, în afara găștilor, dar situația de acum îl plasează în ochii mei în cu totul altă lumină. Încep să înțeleg că nimeni dintre cei care scriu în *România literară* nu rămâne o persoană liberă. [...] Articolul e extraordinar și, în mod normal, ar trebui să provoace o replică la replică sau mai multe, având în vedere mulțimea de personaje luate de tine în transfocator. Ai avut un mare curaj scriindu-l, ți-am admirat, cum spuneam, logica impecabilă care îți conduce fără greș diatriba..."

Câțiva apropiați ai dlui Manolescu m-au avertizat că în cazul în care voi publica acest text, voi fi pedepsită cu asprime. „Manolescu e răzbunător. S-a schimbat. S-a schimbat foarte mult. Vei fi linșată public, Aura. Vei fi pedepsită. Te vor ocoli toți colegii – mi s-a spus – Nimeni nu-ți va lua apărarea. Vei fi izolată. Știi cum e în... Balcani". Etc. Etc. Da. Cum să nu? Nu suntem în Polonia. Ci pe malul Dâmboviței. Capul plecat, sabia nu-l taie; îl corupe. O va încasa cu asupra de măsură, mi se spunea în continuare, și revista *Contemporanul*, publicație tăiată de pe mai toate listele posibile răstimp de douăzeci de ani, ca și numele directorului acesteia. „Domnule Breban, acum vin de la o ședință a GDS-ului. – îi comunica amar-vesel (acum

vreo cincisprezece ani) un amic al romancierului Breban, amic-prozator nelipsit de talent – Ați fost tăiat de pe toate listele!" Sau, cu vorbele domnului profesor Eugen Simion: „Dacă se supără cineva care e foarte puternic, îl taie de pe toate listele".

La începutul acestui an, din caseta *României literare*... au dispărut abrupt câteva nume la care țineam: Gabriel Dimisianu, Adriana Bittel, Constanța Buzea. Nume urmate la scurt timp de Alex Ștefănescu, la care țin nu mai puțin: Alex iubește literatura română. (Tocmai acesta e motivul pentru care, între timp, Alex a devenit senior editor la revista *Cultura*.) Îi citeam pe colegii de la *România literară* – un fel de arcă a lui Manolescu – în paginile acestei vechi și prestigioase reviste și în ultimii douăzeci de ani, admirând atmosfera care domnea în redacția manolesciană de pe Calea Victoriei. Pe vremuri, am participat și la câteva ședințe. *Pe vremuri*. Cum trec anii; ca într-un *cerc sălbatic*. „Iar timpul crește-n urma mea. Mă-ntunec." Douăzeci de ani. „O viață de om" ar fi spus un înțelept de prin nordul Ardealului, stând la o intersecție lipsită de indicatoare. Între timp... am încărunțit. Nu am devenit însă, în ciuda mea, în ciuda celor dragi inimii mele, în ciuda tuturor ciudelor mele, un înțelept, deși uneori-adeseori mi-am dorit aceasta. Am rămas și vreau să rămân în continuare – ce noroc! – poet. Sau, cu vorbele atroce iubitului de noi Nietzsche, *vreau să devin ceea ce sunt*: poet.

M-a surprins și totodată m-a amuzat faptul că dl Grigurcu, într-un număr recent al revistei *Acolada* (nr. 3, 2010), într-o notă calomnioasă, în care criticul târgujian își vădește din nou vocația de bricoleur de citate, mă consideră, între altele, o... walkirie, în mitologia scandinavă acesta fiind, după cum se știe, numele dat fiicelor regelui Wotan, celebre prin faptul că erau fete „războinice și foarte frumoase, care hotărau soarta bătăliilor, cauzând moartea unora sau a altora dintre combatanți, potrivit voinței zeilor".

Un mijloc de a pătrunde în aerul unei culturi, al unei literaturi, un instrument pentru a te familiariza cu o cul-

tură sunt, evident, sintezele, adică dicționarele, istoriile, enciclopediile, *instrumente inevitabile*; studiul brebanian începe pertinent cu analiza unora dintre cele mai importante sinteze apărute răstimp de două decenii, referirile la cele mai importante dintre acestea fiind, fără excepții, exacte, nuanțate, bine documentate. (Breban este bine informat, se știe, asupra realităților sociale, culturale, literare, noționale europene, inclusiv ale celor ținând cu strictețe de România. Apropo, am fost redactorul acestei cărți – și al acesteia! – multe dintre informațiile ce impuneau o verificare au fost, desigur, verificate, și mărturisesc că nu o dată m-am minunat, m-am luminat, așa cum se cuvine unui *spirit nepervertit, neînregimentat*, în fața memoriei uriașe, da, uriașe, a acestui creator; departe, foarte departe, la kilometri distanță, deci, de acest creator mistificările, inexactitățile etc. imputate – iarăși nedrept, iarăși calomnios! – de N. Manolescu în captivanta-i *Istorie critică a literaturii...*, îndelung așteptată, *un document al vârstelor criticului*, în care, între altele fie spus, autorul splendidului studiu monografic *Arca lui Noe*, scris în umbra luminoasă a marelui filolog Erich Auerbach, *Mimesis, Reprezentarea realității în literatura occidentală* – o fabuloasă analiză metodică a modului în care e reprezentată realitatea în cele mai importante opere de referință de la Homer până la Virginia Woolf – expediază, în câteva rânduri, fără a aduce argumente, tetralogia *Sensul vieții*, fără a analiza cele peste o mie de pagini de memorialistică brebaniană, fără a aduce barem un argument prin care să valideze aserțiunile-i tendențioase, cu iz de calomnie – ceea ce ne face să ne întrebăm dacă ilustrul critic, care după '89 și-a abandonat, pe parcursul a două decenii, spuneam, vocația, meseria, în favoarea politicii și a altor *diversiuni*, fugi de pe terenul de litere al vocației, pentru a reveni, dezamăgit, într-un târziu, pe *vechile terenuri de vânătoare* – ca să glumim un pic – a citit cele peste o mie de pagini?) Astfel, op-ul lui Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, în opinia acad. Nicolae Breban, este „gros și bine informat (cu scăderi de viziune și cu o prea apăsată tentație spre colportaj, văzut din interiorul grupului căruia i-a aparținut în țară, cel al lui Eugen Barbu)". Înaintea acestei lucrări

de sinteză, valoric, este situată „cartea de căpătâi", *Istoria literaturii române din anul '41 până azi*, datorată „criticului extrem de activ şi luptător", Alex Ştefănescu, sinteza acestui autor suscitând „discuţii vii", „controverse care, în ciuda unor derapaje, oarecum firești unei literaturi căreia i-a fost interzis de sus ani buni orice spirit polemic, nu fac decât bine literelor, scriitorilor, ca şi publicului intelectual, destul de larg la noi, care a fost mereu interesat de soarta literaturii autohtone şi care, după revoluţie mai ales, zăpăcit şi inundat de afluenţa enormă de titluri şi de presiunea mass-mediei, se regăseşte greu, îşi caută el însuşi criteriile valorii şi ne dă nouă, creatorilor şi comentatorilor de azi de literatură, senzaţia de... a ne fi părăsit!"

Din contextul sintezelor este desprins, cu fermitate lucidă, Eugen Negrici cu *Iluziile literaturii române*, căreia revista *Contemporanul. Ideea Europeană* (nr. 2, februarie, 2009) i-a dedicat un dosar alcătuit din stenograma dezbaterii axate pe această carte incredibilă, enervantă, formidabilă, strălucită; dezbatere ce i-a avut ca invitaţi pe Barbu Cioculescu, Daniel Cristea Enache, Paul Cernat, Eugen Negrici, Livius Ciocârlie, Paul Cornea şi Nicolae Breban, care menţionează – în *Trădarea...* – că această excepţională carte este „o iute şi incisivă panoramă asupra creaţiei literare, a creatorilor şi comentatorilor ei, după perioada romantică, incluzând deci aproape două secole de literatură română", excepţional fiind inclusiv *tonul* acestei sinteze de excepţie, „de o dezinvoltură rară, *un fel de cinism aplicat, nu rareori pozat*, cred eu, folosit ca o stratagemă a înţelegerii, prin justeţea, aspră e drept, a multor puncte de vedere în chestiunile grave ale receptării, ca şi în unele, peremptorii, mereu interesante, discutabile într-un sens bun, ale judecăţilor de valoare". (s.n.) Prin acest *ton*, prin acest stil mai degrabă, „uneori negativist, totdeauna argumentat, această «scurtă istorie» a lui Negrici se opune, poate, în primul rând stilului şi mai ales viziunii constructoare, universaliste, pe care o propunea cu mai bine de o jumătate de secol în urmă divinul Călinescu", citat adesea în opul negrician, o replică puternică dată *Istoriei...* călinesciene. Întârzierea regretabilă cu care au început să apară, în sfârşit, necesarele sinteze în peisajul literar ro-

mânesc se datorează, în percepția lui Breban, nu numai opreliștilor impuse, sub dictatură, de mecanismele cenzurii de partid, ci și unui anume formidabil complex intimidant, castrator – ar fi spus Ion Barbu – iscat pe fondul sufocant-admirativ creat oarecum de *Istoria...* călinesciană, un monument viu disputat, în continuare, și astăzi, „marea carte a lui Călinescu" impresionând, în opinia domnului Nicolae Breban, la modul „disproporționat". Singurul, în anii dictaturii, care a depășit complexul specific majorității exegeților români în fața acestei cărți-monument este, după părerea romancierului Breban, Eugen Simion, unul dintre vârfurile generației șaizeci, prin cele „patru volume *Scriitori români de azi*" publicate „sub comunism, despre cărți și autori pentru care a luptat curajos și unde, adeseori, formulează judecăți de valoare sigure, rezistente" la circa trei decenii de la apariția primului volum.

Deși îi pune în lumina contemporaneității nu puține merite, între altele, câteva, enumerate cu pertinentă căldură vie (Nego i-a fost, în prima tinerețe, prieten apropiat, de care era fascinat), „unica și extrem de rara inteligență, susținută de o cultură fără egal", Nicolae Breban afirmă că „proiectul major", „de o viață", al lui Ion Negoițescu, „splendidul critic și istoric clujean", n-a fost dus la capăt, fiind, în ultimă instanță, publicată o *Istorie a literaturii române* (1800-1945) incompletă, lacunară, încropită întru câtva, Breban, firesc, netrecând cu vederea, în studiul său, „caracterul sumar al multor articole dedicate unor scriitori de valoare, concizia extremă, mai bine zis lacunaritatea, insuficiența și lapidaritatea lor deconcertantă care are, poate, o explicație în faptul că autorul, fiind departe de bibliotecile din țară, nu a avut surse suficiente de consultare. Dar și graba însăilării lor, unele dintre aceste articole nefiind, la bază, altceva decât scurtele texte pe care Nego i le trimitea la Londra lui Matei Vișniec, redactor, în acea vreme, la BBC, secția română. „Era obligat s-o facă deoarece – susține autorul, apărându-și prietenul luat de Caron – cum însuși Nego mi s-a plâns nu o dată, la München, el suferea de reaua voință a «amicilor» de la Europa Liberă, care îl sabotează pur și simplu, odată ce el și-a anunțat public exilul, nu îl bagă în seamă, nu-i acordă spațiu și nu

iau în seamă propunerile sale. În speță, doamna Monica Lovinescu și fostul nostru amic, Gelu Ionescu. Încă o dată, iată, la Paris, veninoasele relații ale intelectualilor români, de care, în epocă, nu puțini scriitori sau jurnaliști francezi erau uimiți!". Cu toate că istoria negoițesciană se conturează din punctul de vedere al autorului *Spiritului românesc al unei dictaturi* ca un segment al „unei istorii posibile, cu nu puține studii grăbite, însăilate și, după părerea noastră [a lui N.B. – n.n.], scrise sub imperiul unei alte cenzuri interioare decât cea căreia i-au fost supuși, mai mult sau mai puțin, toți din patria comunistă", cu toate că Breban îl vede pe exilatul de la München oarecum încrâncenat, excedat de șicanele Monicăi Lovinescu, ale altor români din exilul înveninat nu rareori, suferind excesiv fiindcă nu i s-a oferit după '89 o revistă în țară, suferind din cauza izolării atroce, dezamăgit de ascensiunea socială rapidă a unor oportuniști descinși din tagma „comuniștilor vechi", ruminând, aidoma altor reprezentanți iluștri ai *inteligheției autohtone*, „«amendamentul» 8 de la Timișoara", necesitatea de a-i „alunga pe foștii comuniști din orice funcție politică sau administrativă", necesitatea urgentă de a stopa „ascensiunea oportuniștilor", recursul la dictatură, campania de izgonire a „comuniștilor vechi" semănând tot mai mult cu o „vânătoare de vrăjitoare" (în fapt, o diversiune!), teama neîntemeiată, ridicolă că se va reveni la dictatură etc. etc.: „Da, Negoițescu, în noua-i singurătate de la München, macera astfel de idei și altele, nerăbdător ca lucrurile să se aranjeze iute și, extrem de enervat, ca și alți domni și doamne de la Paris sau de la GDS de faptul că, vai, conduc din nou «vechii comuniști» treburile țării! Ignorând că la Nord de noi, în fosta RDG, Ungaria, Cehoslovacia sau Polonia, toate țări care, într-adevăr, au arătat sub dictaturi nu numai voință politică în opoziție față de abuzurile sistemului, dar au știut și să formeze o pătură nouă de indivizi, capabilă de opoziție și de organizare în treburile dificile și complexe ale unei națiuni întregi, cam tot «vechii comuniști» ajunseseră la putere, ca la noi, prin vot liber, secret și universal."; ei bine, în pofida a toate acestea, romancierul Breban, ancorându-și privirea în trecutul genialoid, viu, impulsionat de voința de exprimare, trecutul celor câțiva tineri

prieteni (Nego – Ion Negoițescu, Nini – Nichita Stănescu, Cezar – Cezar Baltag, Matei – Matei Călinescu), îl *reînvie*, readucându-l, din complicitate esențială, destinală, pe Negoițescu cel de odinioară, în *de-a pururi ziua cea de azi* printr-un portret de zile mari: „Înalt, slab, nervos, cu un profil de medalie, Negoițescu, ca orice ins superior, a trăit aproape toată viața sa într-o «iluzie»: aceea de a participa, cu un grup «de idei», poate chiar în calitate de *leader* – el a fost cel care, spre sfârșitul războiului, a venit la București, cu un memoriu prin care el și prietenii săi, studenți refugiați la Sibiu, aderau la cercul lui Lovinescu! – la o renaștere a literelor române. Or, drama acestor tineri – Radu Stanca, Doinaș, Balotă, Regman și Nego însuși! – care se solidarizau cu mentorul modernității literare venea într-un contratimp brutal cu istoria culturii și a nației române. La scurt timp, prin anii '48 (anul declanșării ofensivei staliniste, în cultură, în administrație și instituții, anul restructurării barbare a manualelor școlare, a negării și calomnierii marilor valori ale culturii, anul în care au început, masiv, arestările arbitrare, fără nici un suport juridic!) peste noapte, orice accent modernist sau care părea a fi importat din Vest a fost oprit și brutal atacat; o întreagă literatură de un diletantism și naturalism penibil, abject uneori, am numit literatura «victorioasă și nouă» a Țării Sovietelor, a invadat editurile, manualele, bibliotecile, Academia și Universitățile expurgate de realele personalități literare și științifice; unii, au fost îndepărtați dur de la catedră, precum Blaga la Cluj și Călinescu la București, alții – închiși, precum Petrovici, Voiculescu, Dinu Pillat, Crainic, cei cinci episcopi ai Bisericii mari a Ardealului, cea Unită cu Roma, doctori de Roma sau Strasbourg, ca și alții, nu puțini, foști miniștri sau demnitari între războaie; fără o prea mare acuratețe a criteriilor, se pare pur și simplu după numirile care fuseseră publicate în *Monitorul Oficial* al vremii!..."

Adoptând același ton comprehensiv, nuanțat și drept, Breban va evoca nu puține dintre discuțiile, polemicile purtate cu Nego, nu puține istorii ancorate în trecutul fierbinte, admirația caldă, nu rareori fascinația nutrită față de prietenul de altădată, *re*adus așa cum era – sclipitor,

inteligent, de o erudiție specific mitteleuropeană – în actualitatea strictă, pentru a-i face un elogiu splendid, absolut splendid, lui Nego nefiindu-i străină „o viață plină de idei, de cărți rare, de un scris splendid cu o venatură de mare rasă ideatică în aproape orice atingea, profund cunoscător nu numai al literaturii germane și europene, dar și al artelor plastice, filosofiei și eseisticii clasice, ca puțini alții. Întrecut, poate, de mai tânărul său prieten Nicolae Balotă, un erudit cum am avut puțini. Când îi spuneam cu admirație:

– Nego, ce formidabil îi cunoști tu pe Sf. Augustin sau Tomas din Aquino!

El îmi răspundea, cu un ciudat aplomb:

– Da, mersi, dar Nicu Balotă îi citește în original!"

Pentru ca de îndată să fie readus în aceeași lumină caldă, vie, complice a contemporaneității începutului de mileniu, Cercul de la Sibiu, al cărui *leader* era, fără îndoială, Negoițescu: „Acest grup, al cărui *leader* ideatic incontestabil era el, Negoițescu, a fost și, vai, este, ultimul grup de personalități de prim ordin, de nivel absolut european, pe care l-a dat mediul universitar și intelectual al Clujului; un grup aflat, spuneam, ca și alte grupuri sau personalități *in statu nascendi* din alte provincii românești, într-un brutal și teribil *contra-timp* cu ceea ce ne-am obișnuit a numi *istorie* și care, se pare, nu a avut parte decât de vreo jumătate de secol de ocupație militară și instituțională străină – una din cele mai ticăloase, cum erau mereu cele care veneau de la Răsărit, indiferent că erau tătari sau ruși de-ai Țarului sau de-ai lui Lenin și Stalin, ticăloase deoarece voiau nu numai să ne fure Basarabia lui Ștefan, dar și să ne fure și să ne murdărească trecutul de oameni și valori!" Negoițescu reapare mereu în centrul acestui grup așa cum era și cum rămâne a fi, adică precum o „figură, făptură contorsionată, plină de daruri cum erau și alții, poate, mai știi, cu însumi... atunci, la începuturi și poate și mai târziu! Cine știe?! De vină, dacă poate fi vorba de o vină, dacă vorbim de temperamente, formele cele mai adânci ale spiritului, se pare, dincolo și în afară de *idee* și de datele culturii, de vină așadar, în cazul meu, să zicem – ca și al lui Nego – a fost și temperamentul nostru sangvino-cole-

ric. Ce atingea câteodată forme vii, neurastenice, mai ales în aspectele dure, ascuțite, pe care le luau opozițiile și înfruntările cu cerberii regimului, indiferent că erau «*de-ai noștri*», inși fini, stilați, și școliți, oportuniști și lichele până în vârful unghiilor, sau activiști «*de-ai lor*»". Vârful – mai exact unul dintre vârfurile acestui memorabil, emoționant portret – e atins în segmentul în care Breban se întreabă dacă Nego a fost fericit:

„Întrebat de potentatul Cyrus, al Persiei, vestitul legislator și înțelept Solon:

«– Când zic, ei, grecii, despre un om că este fericit?, Solon se pare că a răspuns:

– Noi nu zicem de cineva că este fericit, decât după ce a murit!»"

E limpede că, deși probabil poate fi considerat un *învins*, Ion Negoițescu s-a înzidit în propria-i Vocație, în cultul prieteniei, care de la un punct încolo, în economia spiritelor superioare – cum au fost, fără îndoială cerchiștii, în frunte cu Nego, în frunte cu Nicu Balotă, profund legat, după cum mărturisește în *Caietul albastru* (reeditat de curând sub sigla Ideii Europene), de prietenul său ce-a ales exilul münchenez – se confundă cu însăși Vocația: „Dedicat cu întreaga sa fibră umană și ideatică literelor și artelor, române mai ales, timpurile, cum se spune, dar credem noi și propria-i natură l-au împiedicat nu numai să-și înfăptuiască *marea sa lucrare*, pe care, puțin imprudent și pueril, a anunțat-o cu tam-tam toată viața – Operele sau, mai bine zis *Opera* se face și se construiește în tăcere, ea se anunță eventual doar atunci când vede lumina tiparului! – ci și să se bucure, mai ales la maturitate, de marile sale daruri, inclusiv de cele pe care i le-a făcut timpul său – prieteniile sale de excepție. Deoarece cei din grupul de la Sibiu – cum le-a plăcut să se numească – erau pătrunși, ca altădată, de sentimentul și de marile bucurii, de responsabilitățile unor prietenii ce se confundă cu vocația". Vocația formatoare, ca și cultul prieteniei, ca și cultul maeștrilor, cerchiștii având imensul noroc rar de a avea nevoia de maestru și beneficiind de privilegiul de a-l avea ca Magister pe „unicul lor model viu – poetul și filosoful Lucian Blaga,

de care au avut privilegiul de a se apropia mai intim" în acele vremuri atroce, adică, precizează Nicolae Breban, „în anii destrămării României, ai pierderii Ardealului de Nord şi ai refugiului la Sibiu, când *maestrul şi ucenicii s-au contopit încă o dată nu numai în savoarea şi citirea literei scrise*, ci şi într-o nouă, extrem de vie solidaritate umană şi naţională", Maestru care „i-a sudat" oarecum ca „şi anii de puşcărie pe care au «vizitat-o» cu toţii, cu excepţia lui Regman şi Ioaniche Olteanu". Dar mai este ceva la mijloc: „În libertate, în anii de prodigioasă activitate şi afirmare în planul literaturii române, poate i-a sudat şi sentimentul că aparţin unui grup, unei *secte culturale* aparte, cum ar fi bunăoară ultimii păstrători ai Sigiliului, ultimii care vorbesc în deplină cunoştinţă de cauză despre literatura modernă europeană, precum şi despre cea mai veche, clasică, inaccesibilă sub comunişti decât dacă cunoşteai la perfecţie latina, poate greaca şi două sau trei limbi de mare cultură apuseană." (s.n.)

Acelaşi ton cald, pururi complice, câteodată de o asprime funciară, îl vom regăsi, uneori-adeseori, în portretele făcute celorlalţi critici şi istorici literari, unii dintre aceştia prieteni apropiaţi. Lucian Raicu vine mai târziu în grupul de litere alcătuit de Nichita Stănescu, Matei Călinescu, Cezar Baltag, Nicolae Breban şi Grigore Hagiu: „Dintr-un alt grup, cel al «adolescenţilor» de la *Scînteia tineretului* sau, dacă vreţi, şi mai de departe, de la cam grotesca şi diletanta pepinieră culturală şi sovietică numită pompos Şcoala de literatură de pe lângă Uniunea Scriitorilor. Unde legase, probabil, marea prietenie a vieţii sale, cu tânărul hirsut, mustăcios, venit din satul Mălin din nordul Moldovei, secerat la douăzeci de ani, Nicolae Labiş", de moartea căruia Raicu va fi profund răvăşit, vorbind adesea, vădit marcat. Exemplare, în portretele prietenilor primei tinereţi literare, sunt paginile în care sunt înfăţişate acele *şcoli de formare*, în funcţie de o seamă de *afinităţi elective*, şcoli care erau după-amiezile şi nopţile de discuţii literare: „Tăifăsuiam, ne expuneam primele rudimente într-ale teoriei şi tehnicii literare, dar mai ales ne dezvoltam, cu un aplomb firesc, universal, proiectele de operă, noi, adică: Mircea Ivănescu, Petre Stoica, Matei Călinescu,

Cezar Baltag, Grigore Hagiu, Modest Morariu, Eugen Mihăiescu, graficianul, şi subsemnatul, el, Raicu, pe numele său Bernard Leibovici", membrii grupului alcătuit de această mână de tineri care urmau să-şi trăiască întreaga existenţă sub semnul *artei pentru artă*, râvnind, visând, aspirând să facă literatură majoră, să devină mari scriitori într-un context nefavorabil, ba chiar ostil artei pure (ca şi-n ziua de azi!, când literatura vie, cultura română vie s-au transformat într-un soi de cenuşăreasă a guvernelor), constrângându-i să se unească, să se solidarizeze în templul prieteniei, aidoma unor sacerdoţi, aidoma unor călugări medievali. De aici, nevoia de a construi prieteniile individuale, prieteniile de grup, care funcţionau aidoma unor triburi literare ultrarestrictive: „În grupul nostru, ne vedeam şi eram părtaşi împreună la aceleaşi proiecte şi ambiţii – ieşirea din anonimat, visul oricărui tânăr de pe glob, care, nu se ştie din ce pricini, se crede un *ales*! – dar şi visul, infinit mai dificil – sau, mai ştii, e invers! – de a face artă mare, nu numai într-o ţară mică, de a înfrânge dinozaurul stalinist ce zornăia din toţi solzii săi prost mirositori; în acest grup, al cărui nucleu «de fier» eram: Nichita, Matei, Grigore, Cezar şi eu, se «produceau» şi prieteniile individuale", se iscau gelozii, mărunte scene (ca aceea făcută de Cezar Baltag, impulsionată de „indiferenţa criminală" a lui Nini faţă de versurile lui), ranchiune, invidii (cauzate, de pildă, de Grigore care rămânea cam des peste noapte la Nichita, şi nu într-o măsură mai insignifiantă, de prietenii săi, artiştii plastici etc.), cum e firesc într-un cerc restrâns de tineri sacerdoţi ai literei, construit pe iubirea faţă de literatură, pe dorinţa de a deveni nietzschean ceea ce eşti: scriitor. N. Breban nu-şi explică în ce fel a ajuns Raicu în grupul lor, însă constată de la distanţa unei jumătăţi de veac aproape că Raicu şi el, încet-încet, s-au apropiat; făceau plimbări îndelungi pe Calea Victoriei, vorbeau, vorbeau, împărţind lumea, cosmosul de litere etc. Raicu era „potrivit de statură, cu o calviţie avansată care îi înnobila şi, într-un fel, eterniza figura, degete fine vitriolate de nicotină, soţ al unei inteligente, sensibile scriitoare pentru copii, Sonia Raicu, Raicu era calmul întruchipat. Nu ridica niciodată vocea, era şi dificil deoarece era puţin cam afon şi

trebuia să fii mereu atent la ce spune, nu gesticula – cum făceam eu, în exces! – dădea impresia unui tânăr care ştie multe şi spune puţin, cu inteligenţa tresărindu-i în privire, mereu prezentă, ascuţită, într-o pândă leneşă care înţelegea aproape totul, uneori mai iute decât ceea ce gândea şi expunea pripit vreunul dintre comeseni. De aici, uneori, un zâmbet fin ce se colora de un unic dispreţ amabil, de parcă prostia, chiar şi a celor aroganţi şi «deştepţi», nu trebuie dramatizată. Nu trebuia nici ea luată prea în serios! «Doar n-o fi foc» era o vorbă a lui; odată, l-am auzit, uimit, aplicând-o şi morţii: «Ei, n-o fi foc nici moartea asta!»"

Spre deosebire de Matei Călinescu, Raicu nu era un erudit, însă nu-l incomoda prea mult asta; „e adevărat că ambiţiosul şi orgoliosul Matei, asistent al lui Tudor Vianu şi prieten, printre alţii, cu Edgar Papu ieşit «de curând» din puşcărie, uimea pe toată lumea, pe cei mai în vârstă mai ales, cu faptul că *ştia*. «De unde *ştie* băiatul acesta?» i-am auzit eu, nu o dată, pe Crohmălniceanu sau pe Bogza întrebând. Într-adevăr, în anii aceia când graniţele erau absolut închise şi când a vizita, de exemplu, biblioteca franceză, americană sau italiană echivala aproape cu o interpelare la securitate, *a şti*, adică a fi la curent cu literatura occidentală, cu cea apuseană, clasică – care se preda în şcoli, când se făcea, mai ales după criteriul «luptei de clasă» şi a «rolului istoric al clasei muncitoare» – era o raritate, aproape un fapt exotic". Lucian Raicu, ale cărui substanţiale monografii despre Rebreanu şi despre Gogol le admirăm, este un critic ieşit, în opinia lui Breban, dintr-un lector pasionat, format la şcoala rusă, iubind literatura creată din mantaua lui Gogol, Nikolai Vasilievici, şi fiind în esenţă un aristocrat al spiritului net diferit de colegii săi de meserie prin atipicitatea demersurilor hermeneutice: „Căile de investigaţie, cum se spune, ale lui Raicu, se deosebeau net de cele aplicate de colegii săi, universitari sau nu. Aproape impasibil la «dictatul» bibliografiilor necesare sau în vogă, nepăsător la acele prejudecăţi fine, ultime care circulă în lumea criticii despre cutare sau cutare monstru literar, el vedea, mi se pare, întreaga lume a cercetării, a conceptelor sau analizelor diferenţiate sau nu, prin optica unui lector de literatură, de proză şi poezie, cu totul aparte. Raicu *era*

într-adevăr un critic ieşit dintr-un lector pasionat, cum se spune". (s.n.) Nuanța însă se impune cu de la sine putere şi aici, căci Racu nu era „un lector al altor lectori, cum sunt nu puțini «specialişti» sau universitari, de azi şi dintotdeauna, ci având particularitatea – şi curajul! – de a-şi păstra «scaunul» său de cititor atent chiar şi în postură de analist, de emițător de judecăți de valoare, de hermeneut. Avea, în păreri şi judecăți, o formidabilă nonşalanță care contrasta, uneori penibil, cu frazele mele, uneori scrâşninde de patos şi de «adevăr ultim». Era, ca şi Matei dar altfel, şi prin aceasta, un occidental, un aristocrat al spiritului, cineva, adică, care urmează, voit sau nu, îndemnul lui Horațiu: *Nil admirari – să nu te uimeşti de nimic*!". Lucian Raicu – „o fiară, o felină rară" – impresiona mai ales prin maturitatea judecăților şi, nu într-o măsură mai lipsită de greutate, printr-o anume înțelepciune căreia nu-i era străină patina unei ironii de o rară finețe, aşa încât în cele din urmă autorul monografiei despre Gogol, avea acces la seninătate, prețuită atât de mult, între altele fie spus, de cerchişti: „Raicu impresiona încet şi subsidiar printr-o seninătate culturală şi printr-o ironie vagă dar persistentă ce se putea aplica tuturor lucrurilor şi, mai ştii, chiar şi ființelor umane, un fel de nihilism sui-generis, semnul unui rar şi real, precoce în cazul lui, înțelept".

Pagini calde.

De amintiri strict literare; şi nu numai.

O altă lume.

Boemă de litere reală. Uimitor, incredibil fiind că Nicolae Breban există, respiră, *rescrie* mental, zi de zi, tinerețea *lor* de litere, aerul acesteia fiindu-i, de-a lungul anilor, patrie vie, refugiu, cârjă de abur a singurătăților obligatorii în cazul construcțiilor epice de amplă respirație, înălțate prin revenirea obsesivă la aceleaşi teme majore, mereu şi mereu, din unghiuri diferite. Astfel, Tinerețea de litere se transformă, în chip miraculos, în sursă vie, din care autorul *Elegiilor pariziene* nu încetează să se hrănească. De fapt, prin această carte, *şi* prin ea, Breban îi aduce pe toți în acele negre vremuri splendide, când, în plină dictatură, da, a fost posibilă rezistența prin cultură, a fost posibilă seria de capodopere neegalate nici azi, au

fost posibile cultul prieteniei şi lupta unică – prin curaju-i nebunesc, prin intensitate, prin complicitatea ce domnea în cosmicul sat literar românesc (asemuit de „inegalabila" dnă Lovinescu cu o „siberie a spiritului"!) – lupta pentru valoare!

...Raicu cel inimitabil contrasta pe fundalul social, politic, cultural cu tot ce se întâmpla în acele decenii, aşa încât Breban constată, iată, la câţiva ani de la stingerea vechiului său prieten *în*străinat că autorul monografiei dedicate lui Rebreanu a „lăsat un gol, nu imens, ci mai degrabă ciudat, greu nu numai de explicat celor care nu l-au cunoscut sau citit, dar şi de a-l aproxima, ca să zic aşa", întrucât „e aproape totdeauna un pariu pierdut *d'avance* să încerci a prinde în rama unui portret, oricât de nuanţat sau detaliat, o reală personalitate, creatoare mai ales. La inşi ca Raicu – sau Nichita! – din cei pe care i-am cunoscut eu de-aproape, este cu adevărat imposibil", suita de portrete din *Trădarea...* fiind făcute „ca o formă de omagiu şi pentru că îndrăznesc s-o aplic şi altor foşti prieteni – această *metodă*, să zicem, *instrument* sau *cale de acces* spre înţelegerea lor – necesară mie în primul rând".

Trădarea criticii (Editura Ideea Europeană, 2009) este şi expresia fascinantă – a unui mare scriitor consacrat, împlinit, care are o *foame* incredibilă de a fi – expresie a dorinţei de a *rămâne* (!!) un Scriitor profesionist, care să scrie şi să publice ritmic, în ciuda sa, în ciuda comodităţii sale, în ciuda ciudelor sale, în ciuda vremii, a „stafiilor prezentului", a „stafiei realităţii", a prezentului... revelat ca o stafie. Mesajul clar al ultimului capitol e simplu, de un dramatism indeniabil: ceea ce văd în jurul meu nu este, nu poate fi prezent, nici realitate, iată motivul pentru care eu refuz acest prezent, această realitate, refugiindu-mă în frecvent denigratul turn de fildeş, pentru a-mi scrie Opera. Iar realitatea?... *Realitatea există pe măsură ce o creez eu*!, afirmă orgolios romancierul, situându-se în raza benefic-senină a unui alt spirit superior, da, a acelui astmatic genial, pentru care „fiecare zi era ca o împărăţie": Proust. Fraza creatorului Albertinei, frază trecută ca motto, nefiind nici pe departe accidentală, ci având greutatea unui *însemn obsesiv*.

Trădarea criticii – „cea mai inconfortabilă carte a anului editorial 2009" (Ştefan Borbély) – este un exerciţiu de admiraţie faţă de primul Nego, faţă de primul Raicu, faţă de primul Manolescu, faţă de primul Simion, faţă de primul Matei. Şi un exerciţiu de luciditate e această carte crispantă, incomodă, un eseu interdisciplinar, de facto, inclasabil, situat pe graniţele dintre genurile literare. Un îndemn de a reveni la meseria de scriitor, de a rămâne scriitor. O manifestare plenară a unui literaturocentrist – care tratează, dintr-un formidabil instinct cultural, teme majore – profund ancorat în credinţa de sorginte dostoievskiană, conform căreia această lume de doi bani, mizerabilă, coruptă până-n vârful unghiilor, această lume murdărită, batjocorită, această lume, clipă de clipă, incredibil de frumoasă, mai poate fi salvată de frumuseţe numai, de care trebuie să ne ţinem cu unghiile, cu dinţii, cu dinţii duhului nostru şi-al prietenilor noştri care *vor să creadă că vom izbândi.* E şi expresia speranţei „într-o renaştere a marii literaturi naţionale" această carte, renaştere în care *vrem* să credem, în ciuda scepticismului, în ciuda „stafiilor" prezentului, ale aşa-zisei realităţi, în ciuda lehamitei, a zădărniciei, în ciuda frigului care ne vânează de pretutindeni.

Mi-e frig, Doamne. Mi-am făcut culcuş iarăşi în boală. Când a fost confirmat diagnosticul, mă tot întrebam: unde am greşit?

Când mă gândesc la cei douăzeci de ani de litere, scurşi din 1990, pentru a încerca să pricep lucrurile cât mai bine, fac, în această ordine de idei, exerciţii de înţelegere în siajul iubitului de noi Ignaţiu de Loyola. Analizez modul în care este tratată cultura, literatura română vie. Nu, nu în ţări puternice şi bogate, ţări care se respectă, cum sunt, de pildă, Franţa sau Germania, Italia sau Rusia – state democratice care au o cultură veche, sprijinită prin strategii elaborate şi urmate, în timp, ca literă de lege, o cultură bine cunoscută, bine propagată, tradusă, mediatizată de secole în lume. Mă gândesc, aşadar, cum este tratată literatura vie în ţările vecine, care au făcut parte, ca şi România, din blocul aflat în raza influenţei sovietice. Ce tablou se contu-

reazã? În Polonia, Ungaria, de pildã, literatura se aflã la loc de cinste, este respectatã, propagatã, iubitã, firesc, atât în țarã, cât şi în comunitatea europeanã; şi nu numai în comunitatea europeanã. Scriitorul, în aceste țãri ex-socialiste, este, continuã sã fie o instituție. În țãrile vecine nu e nevoie sã repeți cã literatura naționalã conservã, pãstreazã identitatea unei națiuni, fiindcã acest adevãr este înțeles de la sine, mãsurile de susținere, protecție şi propagare a literaturii naționale vii fiind eficiente, exacte.

În România, însã, literatura vie este tratatã, în chip incredibil, de neînțeles, cu dispreț. Iar scriitorul român a ajuns o entitate de care se poate face abstracție. Față către față cu organismele, instituțiile statului (şi nu neapãrat ale statului), scriitorul român... nu există. Literatura românã vie este rãu cunoscutã, rãu tratatã în țara ei. Iar peste granițã... nu există! Aceasta este trista, dramatica realitate care persistã de douãzeci de ani. Şi teamã îmi este cã modul în care este sabotatã sistematic literatura românã în ultimii douãzeci de ani, în realitate, este expresia, semnul unui atentat la identitatea poporului român. Este o afirmație, se înțelege de la sine, de o gravitate extremã aceasta. Ministerul Culturii, Cultelor şi Patrimoniului Național, în fapt, nu mai sprijinã literatura românã vie. Nu de ieri. Nici de alaltãieri. Programele culturale au fost suspendate. Achiziția de carte pentru bibliotecile județene, fãcutã pe vremuri, an de an, prin Ministerul Culturii, de asemeni. Aproape fiecare ministru al culturii, de cum este instalat – pe criterii evident politice – în fotoliul de ministru, declarã cu seninãtate incredibilã cã este interesat exclusiv de patrimoniu, în consecințã, accentul se pune, în timpul mandatului sãu, pe patrimoniu, cultura vie fiind fie datã cu brutalitate la o parte, fie identificatã, nu rareori, pânã la caricaturã, cu divertismentul, ceea ce, evident, este, iarãşi, foarte grav, astfel încurajându-se subcultura, maneliada, degradarea treptatã a populației, împinse încet, metodic spre analfabetizare. Bugetul alocat culturii (o parte covârşitoare a acestuia fiind distribuit, dupã cum se ştie, patrimoniului) a scãzut în ultimii ani sub cifra vehiculata în Apelul pentru salvarea culturii române vii (2006), de 0,19% din PIB; aceasta în condițiile în care, dupã afirmații-

le actualului ministru al culturii, domnul Kelemen Hunor, „în 2009, cultura română a asigurat 5,5 % din PIB". (Miron Manega, în *Săptămâna financiară*, 12 martie 2010)

Cine este vinovat de această situație? În primul rând, noi, scriitorii. Sau, cum susține romancierul Nicolae Breban în volumul *Trădarea criticii*, apărut la Editura Ideea Europeană – cea mai incomodă carte a anului 2009 – „răul este acasă", în lumea scriitorilor adică. Libertatea în care a fost aruncată benefic România după Revoluția din 1989, denigrată de majoritatea membrilor Grupului de Dialog Social, a fost un taifun. S-au clătinat destine, s-au pulverizat la jumătatea drumului promisiuni, cariere, ce păreau a fi – și nu rareori chiar erau! – de prima mână. Criticii importanți, aproape fără excepții, au părăsit terenul literelor vii. „Dăruindu-le" prestigiu social, audiență domnilor Liiceanu, Manolescu etc., M. Lovinescu și V. Ierunca – doi excelenți cronicari da radio, care au jucat un rol important, greu de neglijat la Radio Europa Liberă, fiind, după 1990, înscăunați în tronul de mari sfetnici ai națiunii, de „mari creatori", „mari critici", „egali ai celor mai de seamă critici români" – M. Lovinescu și V. Ierunca, așadar, au transplantat, din nefericire cu succes, zâzania, dihonia din mediul exilului parizian... pe terenul românesc, semănând confuzie în lumea postdecembristă. Sub zodia confuziei, nodulii de influență și putere, inclusiv financiară, pot fi dispuși după bunul plac al unui grup (GDS), care astfel își consolidează hegemonia, folosind, în ultimul timp, ca armă „bolșevismul anticomunist". În loc să fie solidari cel puțin ca în plină dictatură, scriitorii s-au împărțit în grupuri, grupulețe, bisericuțe, lumea literară fiind fracturată în timp pe principiul (ne)apartenenței la partidul X sau Y, sau la Grupul de Dialog Social. Da, atotputernicul GDS, care, de facto, conduce de douăzeci de ani cultura română, având reprezentanți în nu puține instituții, departamente, agenții fie private, fie de stat, care duc, după cum se afirmă – majoritatea – o politică de sabotare sistematică a literaturii vii, a scriitorului viu, în favoarea comentatorilor înrolați, purtând cravate portocalii. „Bolșevismul anticomunist", se spune, practicat asiduu de unii, nu puțini,

membri ai GDS – s-a înțeles în timp – asigură subvenții grase, prestigiu social și – nu în ultimă instanță – putere. Atenție, o putere greu de neglijat în condițiile în care membri sau simpatizanți, susținători influenți ai GDS-ului se află la conducerea câtorva instituții de prim-plan cum sunt, bunăoară, ICR, Humanitas, *România literară*, 22, USR etc., nu-i așa? Disidenții reali au fost dați, nu o dată, cu brutalitate, la o parte. Și când spun disidenții reali, mă refer la Paul Goma, Dumitru Țepeneag, singurul scriitor, singurul cetățean român, căruia Ceaușescu i-a retras, printr-un decret prezidențial, cetățenia, Nicolae Breban, care, ajungând în structurile de vârf (a fost membru supleant al C.C.), și-a dat demisia după ce au fost publicate Tezele din Iulie 1971.

Literatura română vie – în acest context ce trădează semnele evidente ale unui genocid – a fost pusă la colț. Acestea au fost motivele, unele dintre ele, pentru care am lansat, în anul 2006, pe circuitul presei naționale, scrise și vorbite, Apelul pentru salvarea culturii române vii, semnat de 900 de scriitori, profesori, intelectuali, studenți, elevi din lume, un Apel despre care dl Manolescu mi-a spus că este... o tâmpenie, nu-i așa, Excelență? Creatorul român viu este tratat cu dispreț, spuneam și alte dăți, de politicienii rapace ai țării. Se pare că niciodată, în istoria literaturii române, în istoria civilizației autohtone – atâta câtă este și așa cum este – atitudinea față de creator, aici, pe pământul sfințit de umbra statuilor lui Mihail Eminescu și George Bacovia, Lucian Blaga și Nichita Stănescu, Tudor Arghezi și Ion Barbu, niciodată, atitudinea față de creator nu a coborât atât de jos. În plină dictatură stalinisto-dejistă erau azvârliți fie în pușcării, fie în marginalitate socială spirite ca Tudor Vianu, Mircea Vulcănescu, Bacovia, pentru ca acum, în plină libertate, să fie împroșcați cu noroi în paginile cotidianelor de mare tiraj scriitori ca G. Călinescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Nichita Stănescu, Dumitru Țepeneag, Eugen Uricaru, Eugen Simion, Valeriu Cristea, Cezar Ivănescu, Adrian Marino ș.a., opera cărora face parte din patrimoniul națiunii române. Încruntatul C.T. Popescu a bătut toate recordurile posibile, îndemnând, într-un text imund, să fie arsă o parte din opera nichitastănesciană, fără

să fie supus oprobriului public pentru instigarea sa de sorginte fascistoidă nici de Academia Română, nici de Uniunea Scriitorilor din România – una dintre cele mai prestigioase instituții ale țării, care și-a sărbătorit relativ de curând centenarul și care... și-a pierdut, pare-se definitiv, sediul din Casa Monteoru într-un proces cu moștenitorii familiei Monteoru, fără ca interesul breslei scriitoricești de a-și păstra sediul de circa șaptezeci de ani – o clădire-simbol de bună seamă – să fie reprezentat în instanță printr-o cerere de intervenție în proces, cum s-au făcut pe când președinte al USR-ului era Laurențiu Ulici, apoi Eugen Uricaru. Scuzele de o seninătate incredibilă – după cum mi s-a spus; dacă e adevărat, ceea ce mi s-a spus... încep să înțeleg că nu mai înțeleg nimic – ale actualului președinte al USR, dl Manolescu, denotă, în esență, după cum se afirmă, un diletantism fără leac, lipsa capacității de a reprezenta breasla și interesele ei, lipsa vocației de organizare a unei instituții, mai exact neprofesionalismul manifestat și altădată, de pildă, în cazul dispariției Partidului Alianței Civice (PAC). Cu deosebirea că, de astă dată, nu e vorba de un partid creat peste noapte, ci de una dintre cele mai vechi și prestigioase instituții înființate de scriitorii români. Da, de scriitorii români care împreună cu câțiva boieri luminați – ar fi spus acad. Nicolae Breban – au creat România Mare. Datoria actualei conduceri a USR-ului – ține de domeniul evidențelor, al banalității și al nevoii stringente de a rezista în vremuri tulburi, ostile culturii de nivel înalt, cum sunt cele traversate de noi de douăzeci de ani – era să se informeze și să facă, de bună seamă, cu promptitudine, o cerere de intervenție în procesul început în iarna anului trecut, mai exact, în data de 29 ianuarie 2009. S-a preferat, după cum se susține, tăcerea, în favoarea dorinței de a câștiga cu orice preț alegerile. Oare numai atât? Acum consiliul USR a fost pus în fața unui fapt, după toate probabilitățile, împlinit. „N-am știut", „primăria, actualul proprietar al Casei Monteoru, nu ne-a informat", „Primăria a refuzat să ne dea dosarul, când l-am solicitat" etc. – aceste și alte justificări incalificabile, după cum ni s-a spus, sunt vehiculate, în vreme ce pe site-ul primăriei București, în doar câteva minute, pot fi găsite nu puține informații utile referitoare la procesele legate de Casa

Monteoru, subiect ce are o pagină impresionantă! Depunându-se o cerere de intervenție în proces, USR, printr-un consilier juridic sau avocat, ar fi avut, din iarna anului trecut!, acces nu numai la dosare, ci și, evident, la procesul de fond. Neștiința poate fi, oare, o vină? Uneori, se pare, da. Și una foarte gravă! Când o persoană importantă, aflată la cârma unei instituții cum e Uniunea Scriitorilor din România, își dovedește incapacitatea de a conduce această instituție, nu are, e de la sine înțeles, decât o singură soluție, și anume: să-și dea demisia, dacă, evident, a mai păstrat un strop de onoare, de demnitate, nu-i așa, Excelență, dle Manolescu? Pierderea Casei Monteoru este, evident, o lovitură de imagine imensă dată Uniunii Scriitorilor. Vă invităm, dle Manolescu, să vă retrageți în urbea în care vă aflați mereu în ultimii ani, da, la Paris, unde sunteți Ambasador UNESCO, și să-i lăsați pe scriitori să o redreseze, la imaginea USR mă refer evident, salvând ce mai poate fi salvat. A conduce USR nu înseamnă, de bună seamă, exclusiv a fi prezent la ședințele consiliului și ale comitetului director, la unele lansări și evenimente culturale, și a emite, câteodată, comunicate de presă. USR lipsește cu desăvârșire din viața culturală, socială românească, iar vina acestei situații o purtați dvs., dle Manolescu, nu-i așa? Din ce motive până la începutul lunii martie s-a păstrat o tăcere de neexplicat asupra subiectului Casa Monteoru? Din ce motive USR n-a făcut public în comunicatul emis în data de 12 martie 2010 situația Casei Monteoru? Din ce motive USR nu s-a documentat apropo de procesele intentate în această ordine de idei? Din ce motive USR nu și-a expus atitudinea printr-o cerere de intervenție în proces, pentru asta neavând nevoie, după cum mi-a explicat un consilier juridic, de acorduri speciale? Membrii USR, Excelență, au și drepturi, nu exclusiv obligații. Dreptul de a fi informați cu exactitate figurează printre acestea. (Apropo de informații. Zilele trecute am primit o scrisoare amară, tristă, în care autorul acesteia – fiul unui mare poet; îmi rezerv dreptul de a nu-i dezvălui deocamdată numele – susține că în ultimii ani, în chip uimitor, „Uniunea Scriitorilor din România a devenit o instituție care acționează, de fapt, concertat împotriva scriitorilor cu adevărat valoroși". În aceeași corespondență electronică, același

mesager informat asupra vieții literare postdecembriste îmi comunica următoarele lucruri care nu m-au lăsat indiferentă: „Lupta nu se dă doar pentru Uniune, ci și pentru viitorul nostru moral, pentru viitorul moral al românilor în sens amplu, general. Tăcerea vinovată poate însemna și asumarea culpei". M-am gândit îndelung, în Săptămâna Patimilor, după lectura rândurilor de mai sus, la izolarea sălbatică, la singurătatea atroce, amară, inevitabilă, de care am parte în ultimele cincinale, acesta fiind prețul plătit și pentru felul meu de a fi, cum să spun?... un scriitor scorțos, incomod, un scriitor care gândește și simte altfel, un scriitor care a dus, fără voia sa, împotriva sa aproape, câteva „războaie mediatice", pendulând mereu, obositor, până la uzură... între nevoia imperioasă de liniște și echilibru, pentru a-și scrie, firesc, cărțile, și incapacitatea de a tăcea în vreme ce... alți colegi, nu puțini, se spală pe mâini, tăcerea lor vinovată fiind egală, uneori-adeseori, cu asumarea resemnată a culpei sau... pur și simplu, cu lașitatea mioritică, pe care o detest din rărunchii felului meu de a fi. Ceea ce știu cu fermitate – o fermitate care îmi face sângele să mai șiroiască deocamdată prin vene – este că pe mine m-a creat Dumnezeu, ca să scriu, să citesc și să visez; sunt scriitor român și vreau să rămân scriitor român, respectat în țara lui, în primul rând. Da. Pretind respect. Nu accept să fim înghesuiți – eu, cărțile mele, cărțile autorilor publicați de noi, revista *Contemporanul* – într-un colț... mioritic. Vreau să înțeleg din ce motive scriitorul român este disprețuit în țara lui. Nu, nu caut să fac dreptate. Dreptatea e o altă meserie. Vreau să înțeleg ce se întâmplă; și pentru a înțelege, am scris, scriu de, iată, circa treizeci de ani, am lansat pe circuitul mass media Apelul pentru salvarea culturii române vii, și voi scrie în conti-nuare.)

În dorința de a mă informa, apropo de acest subiect fierbinte, Casa Monteoru – abordat, în Săptămâna Patimilor, în paginile cotidianelor, anchetat de MEDIAFAX, preluat de alte agenții de știri, de bloguri – am formulat o seamă de întrebări expediate pe email unor colegi din presă. Horia Gârbea, președintele ASB, într-un răspuns incredibil – o „atenționare prietenească și particulară", citat din

HG; parcă dorm şi visez urât, zău, parcă visez că vremea NKVD-ului şi a „atenţionărilor" n-a trecut – expediat pe email, într-un limbaj aluziv, insidios, mă ameninţa cu un proces de calomnie, încercând să mă intimideze... USR-ul, se ştie, are la activ incredibila tentativă de intimidare a poetului Liviu Ioan Stoiciu. Mai e nevoie să spun că, având un temperament de flegmatic violent, crescut „sub ruşi" – temperament moştenit de la Tatăl meu, iubitul Semion; Dumnezeu să-i dea lumină acolo unde e şi în Vinerea Neagră, când scriu acest text – uneori-adeseori, am reacţii imprevizibile atunci când sunt ameninţată? Uneori, da, recunosc ca la spovedanie, reacţiile mele pot fi violente. Şi prietenii apropiaţi ştiu asta. Cunosc acest detaliu despre mine şi securiştii care m-au anchetat pentru relaţiile mele cu scriitorii români. Stranie reacţia lui Horia Gârbea, membru în bordul director al USR, nu-i aşa? Incredibilă reacţie manifestată faţă de un coleg, membru al USR, care nu e ultimul scriitor al acestei ţări, şi care, aflând de la câţiva colegi, membri ai consiliului USR, că organizaţia de breaslă a scriitorilor şi-a pierdut sediul, se întreabă din ce motive conducerea USR n-a luptat pentru păstrarea acestuia? Straniu, nu-i aşa? Din ce motive în comunicatul de presă referitor la şedinţa consiliului şi a comitetului director al USR din 12 martie 2010, comunicat publicat în presa literară, inclusiv în *România literară*, nu se menţionează nimic referitor la pericolul de a pierde Casa Monteoru, sediul Uniunii, o clădire-simbol, „mormânt al tinereţilor noastre" (expresia îi aparţine domnului acad. Nicolae Breban), probabil cea mea valoroasă clădire aflată în administrarea USR, nu-i aşa? Ca şi când ar fi vorba de un amănunt lipsit de importanţă, unul, aşa, de duzină, cum ar fi, bunăoară, pierderea unui pix de serie.

Nu vi se pare orwellian ceea ce se întâmplă? Nu vi se pare, stimaţi colegi, membri ai consiliului USR, membri ai comitetului director, nu vi se pare incredibil? Ce să mai comentezi pe seama „bietei Românii şi a bietei tinere democraţii româneşti" (Adrian Marino) – unul dintre drepturile fundamentale ale unui stat democratic fiind libertatea de expresie; asta se învaţă la şcoala primară, dacă nu greşesc – dacă în anul 2010, într-o instituţie de vârf a ţării, o institu-

ţie de elită care adună „conştiinţele unei naţiuni", o parte dintre acestea – aşa e definit, câteodată, scriitorul, dacă nu mă înşel – un scriitor care îşi exprimă opinia într-un limbaj civilizat, nuanţat, punând întrebări atunci când nu ştie sau nu este sigur de o informaţie anume, în absenţa unei informări exacte (care trebuia, în chip firesc, făcută de USR public, nu-i aşa?), este ameninţat de un membru al comitetului director al USR... cu un proces de calomnie?

După Revoluţia decembristă s-a polemizat asiduu pe marginea crizei literaturii, a crizei poeziei, romanului etc., crize false, în vreme ce de o criză puternică era afectată receptarea, realitate de care s-a profitat, fiind încurajată, pe terenul valorii, confuzia cea mai rapace. Tentativele de revizuire a valorilor semănau, uneori-adeseori, cu un soi de răfuială. Literatura română, creaţia propriu-zisă, au cunoscut, în plină libertate, o înflorire formidabilă, fiind umbrite oarecum de cultivarea lipsită de măsură, de nuanţe, de perspicacitate, a traducerilor, evident necesare, cu precizarea că, în mod obligatoriu, trebuie păstrată o dreaptă cumpănă, o proporţie justă, deliberat echilibrată, între creaţia originală naţională vie şi traduceri. Au apărut capodopere romaneşti: trilogia lui Dumitru Ţepeneag, *Hotel Europa*; trilogia lui Nicolae Breban, *Amfitrion*, tetralogia *Ziua şi noaptea*, ultimul volum al acesteia, *Jiquidi*, fiind unul dintre vârfurile romanului postbelic; romanul lui Augustin Buzura *Recviem pentru nebuni şi bestii*. Eugen Uricaru a dat literaturii române postdecembriste romanele *Supunerea*, *Cât ar cântări un înger*. Petru Cimpoieşu a publicat *Povestea marelui brigand*. Alexandru Ecovoiu – *Eclipsa*. Radu Aldulescu – *Amantul colivăresei*, *Îngerul încălecat*, *Mirii nemuririi*. Varujan Vosganian – *Cartea şoaptelor*, o construcţie epică de prim nivel, un răvăşitor document al genocidului armenilor. D.R. Popescu – *Întoarcerea tatălui risipitor*. Gheorghe Crăciun – *Pupa russa*, *Frumoasa fără corp*. Gheorghe Schwartz – *Axa lumii*, *Politica şi presa*, *Cei o sută*. *Culoarul templier*, *Oul de aur*.

Strălucite sunt unele, nu puţine, romane semnate de poeţi, afluxul servilor lirei spre imperiul romanului denotând o foame de construcţie, voinţa de a desface paleta genurilor

abordate. În seria de poeți-romancieri se înscriu Gabriela Melinescu, poeta care a dat literaturii române *Copiii răbdării*, Ruxandra Cesereanu cu *Tricephalos*, Nichita Danilov cu *Maşa şi extraterestrul*, *Tălpi*. Mircea Cărtărescu, autorul trilogiei *Orbitor*, care va rămâne, probabil, în primul rând, prin volumul întâi, piesa valoroasă a construcției romaneşti a acestui vârf de lance al optzeciştilor, celelalte două volume fiind neverosimil de inegale. Daniel Bănulescu a publicat *Cei şapte regi ai oraşului Bucureşti*, Cel mai bun roman al tuturor timpurilor. Mihail Gălățanu a păşit pe terenul epicului pur cu *Strada Plantelor* şi *Meşterii de clopote*. Iar Liviu Ioan Stoiciu cu *Femeia ascunsă*, *Grijania*, *Romanul-basm* şi *Undeva, la Sud-Est*.

Am început, în mod previzibil, cu romanul – recurgând la o enumerare, de bună seamă, incompletă – fiindcă acest gen prestigios, e ştiut, denotă maturitatea unei culturi. Nici unul dintre romanele menționate nu a fost transformat în eveniment literar de anvergură națională. Repet, nici unul, cu excepția Orbitorului cărtărescian, transformat în mega-eveniment de Editura Humanitas – cea mai mare editură din istoria poporului român, după cum se susține, aşa cum *România literară* este cea mai importantă revistă a țării, iar criticul N. Manolescu, se putea altfel?, cel mai mare etc., nu-i aşa? Ce naivitate să crezi că vremea lui „cel mai", „cea mai" a trecut!

Poezia a strălucit în cei douăzeci de ani. Poezia a suferit în ultimii douăzeci de ani față către față cu mareea liricoidă de calitate îndoielnică. E suficient, în acest context, să menționăm câteva nume de poeți afirmați cu brio după '90: Cristian Popescu (a murit prea devreme, din nefericire!), Ioan Es. Pop, Daniel Bănulescu, Ruxandra Cesereanu, Mihail Gălățanu. Mă refer la nume consacrate deja.

Dintre sintezele ce tratează literatura română, editate în ultimii ani, menționăm, în primul rând, *Iluziile literaturii române* de Eugen Negrici, o carte-eveniment care încearcă să trezească, să zguduie spiritul critic autohton; *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)* de Alex Ştefănescu, remarcabilă prin calitatea scriiturii şi prin construcție; *O istorie a literaturii române* de Ion Rotaru; *Istoria literaturii române de azi pe mâine* de Marian Popa, o lucrare impresio-

nantă sub aspectul informației, în care falsa legendă la limita calomniei se insinuează în comentariul operei scriitorilor; *Istoria literaturii române* de Ion Negoițescu, interesantă și densă, sclipitoare stilistic vorbind, lacunară, profund lacunară, cu bibliografia neadusă la zi.

Așteptată ca unul dintre cele mai importante evenimente literare ale ultimelor două decenii, *Istoria critică a literaturii române*, semnată de N. Manolescu, e una dintre dezamăgirile memorabile sau – cu vorbele lui Eugen Negrici – o altă *iluzie a literaturii române*. Comentarea literaturii române postbelice păcătuiește, în paginile respectivei istorii, prin bibliografia lacunară, prin lecturile neaduse la zi, dar și prin subevaluarea unora dintre marii scriitori români; de pildă, Lucian Blaga și Nichita Stănescu, pentru a aduce exclusiv două pilde din suita celor existente. Sclipitoare sunt unele dintre cronicile din prima tinerețe ale dlui Manolescu, incluse în cuprinsul istoriei d-sale. Ne pare rău să o spunem, dl Manolescu a părăsit, în ciuda gesticulației sale ce vrea să sugereze contrariul, terenul literaturii române vii, trădându-și, în plină libertate, după cum susține romancierul Nicolae Breban, vocația. Vocație urmată, respectată în vremuri tulburi, sub dictatură, când scriitorii români, unii dintre ei – unele vârfuri, mai exact – erau solidari și, uneori-adeseori, reprezentau o forță, un pericol pentru putere... Nu în măsura – e adevărat, cu câteva excepții; mă gândesc la Goma, Țepeneag, Buzura și Breban – în care unii scriitori constituiau o piesă de rezistență de „neîmblânzit", o forță de temut, la ruși sau polonezi, de pildă, făcuți, pare-se, din altă „stofă". Dar totuși... o forță, un pericol. Ceea ce nu se poate spune atunci când ne uităm în grădina literelor române, inclusiv în cea din ultimii douăzeci de ani.

E suficient să urmărești, „privitor ca la teatru", dialogurile, între multe altele, dintre Traian Băsescu și G. Liiceanu, e de ajuns să urmărești curtea făcută de autorul *Jurnalului de la Păltiniș* sau de H.R. Patapievici președintelui țării, ca să te apuce plânsul... Tinichigii și ospătari să creștem! Că filosofi... avem destui. La acest capitol, ce mai, îi batem de departe pe toți, inclusiv pe nemți! Biata literatură română, care a rezistat cu brio tăvălugului proletcul-

tist. Biata literatură română, care a rezistat uneia dintre cele mai barbare şi sălbatice dictaturi din Europa, dând opere comparabile cu operele de vârf ale Europei, fără nici un complex, de orice speţă! Biata literatură română care nu şi-a consumat modernitatea, având abrupt parte de diversiunea numită postmodernism, diversiune care a durat circa două decenii. Biata literatură română, cu modernitatea ajunsă la nici jumătate, are parte, iată, de douăzeci de ani, de hegemonia comentatorilor, creatorul pur-sânge, creatorul viu fiind menţinut, în chip incredibil, în marginea lumii literare. Lipsa de solidaritate a scriitorilor români, în chip evident, îi va costa, se pare, nu puţin; lipsa de solidaritate ne va costa pe toţi, fără excepţii. Poate inclusiv dispariţia USR. Pierderea Casei Monteoru este, din păcate, un prim semn, nu-i aşa? Ce va urma?

Nicolae Breban susţinea, acum câţiva ani, următoarele: „Dacă un organism nu reacţionează atunci când este atacat, acest organism este fie pervertit, fie mort". De un timp, mă întreb obsesiv, cu „gravitate disperată" – ar fi spus Rainer Maria Rilke – neştiind ce anume să răspund: noi, scriitorii români, suntem pervertiţi sau... am murit de mult?

Mi-e somn de mine.

Frigul. Patria mea dintotdeauna, frigul. Patria mea definitivă.

Am boala care l-a ucis pe Nichita. Stau pe strada care îi poartă numele, situată în imediata vecinătate a cartierului prinţesei Martha Bibescu. Mama rottweilerului meu, Conte, se numeşte Nichita. Acum ştiu: umbra lui Nichita – ucenicul lui Rilke şi al lui Blaga! – îmi va ţine de cald.

Vor veni friguri mari, ca la carte.

Un apus de soare fabulos, aici, joi seara, la Mogoşoaia. Nu voi pleca de aici nici în ruptul capului. Refuz realitatea din preajma mea. O refuz definitiv, schimbând-o – fără un strop de remuşcare! – pe acest apus de soare explodat în-

tr-un roşu încins, mărginit de un mov răvăşitor. Totul este clipă de clipă incredibil.

De unde puterea (sau slăbiciunea?!) de a trăi ca şi când minut de minut aproape şi-ar lua rămas bun de la toate?! De unde puterea de a da totul, totul, totul, necerând, în schimb, nimic?

Oare îmi voi reveni din această boală? Voi mai avea puterea de a o trata ca pe un dar? Deocamdată ceea ce ştiu este că... sunt speriată. Da. Sunt speriată. Mă simt ca un miel înainte de a fi sacrificat. OK, popor de zei, să ne facem un culcuş în spaimă, urmărind cum bestia asta sloboade pui.

Iartă-mă pentru greşelile făcute cu voie şi fără voie. Şi când mă pedepseşti, ţine-mă în palma Ta.

Miros de iarbă cosită. Miros de liliac. Oare cum miroase moartea? Ierbii să-i fie familiar, oare, mirosul ei? Şi fluturilor? Şi melcilor dulci?

Nu voi înceta să mulţumesc pentru suferinţa dată. Poate n-am suferit destul. Poate n-am ars destul. Ştiu că pot oferi mult. Dă-mi şansa să aflu până unde pot înainta. Până unde pot rezista.

Conte a dat buzna dimineaţa, la prima oră, în casă. A refuzat să asculte comenzile. S-a tolănit pe gresie. Fixându-mă necontenit, până la suferinţă. Am stat aşa, ochi în ochi, duh în duh. Ce ştia el şi-mi transmitea prin acele priviri care dogoreau? Timpul se rostogoleşte spre amiază, iar duhul mi-este ars încă de acele priviri încinse...

Îi comunic ritos Mamei că la iarnă îl voi lua pe Conte la mansardă, în „bârlogul meu" adică, acolo, printre cărţi şi CD-uri, având posibilitatea să visăm, să citim şi să scriem amândoi. Replica Mamei? „Tu vrei să-l transformi pe câinele tău în neom!"

(2007 – 2010)

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor

Contemporanul

Fondat în 1864

Director NICOLAE BREBAN

ideea europeană

Lunar realizat de noi

CONTEMPORANUL
Str. Blănari nr. 21, et. 2, Sector 3, Bucureşti
O.P. 22, C.P. 113, Sector 1, Bucureşti, cod 014780
Tel./fax: 4021 - 212 56 92; 310 66 18
E-mail: office@contemporanul.ro
contemporanul@yahoo.com
www.contemporanul.ro

Bun pentru tipar:
septembrie 2010; apărut: 2010
Tipar executat:

PRINT multicolor

Str. Bucium nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro

SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE

Asociaţia EUROBUSINESS, Bucureşti
E-mail: euro.business@yahoo.com